

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּסָכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבָת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּתְּנֶךָ: יֵשֶׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיֵשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבָתָּה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אַשִׁית אֵיבֶיךָ הָדָם לְרֹגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח יְהוָה
מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקֶרֶב אֵיבֶיךָ: ג עֲמֹךְ נִדְבַח בֵּינוֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יָקָדֵשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טָל יִלְדֶּתְךָ: ד נִשְׁפָּע
יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֶּתֶן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלְפִי־צֶדֶק: ה אֲדַנִּי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוּ מְלָכִים:
ו יָדִין בְּגוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחָל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פָּנֵי יָרִים רֹאשׁ:

קיא

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדָלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם:
ג הוֹדִיָּה־דָר פִּעְלֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לָעַד: ד זָכַר עֲשֵׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחֻם יְהוָה: ה טָרַף נֶתַן לִירֵאָיו
יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו פָּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים
כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת וַיִּשְׂר: ט פְּדוּת | שְׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
קָדֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תִּהְלֹתוֹ עֲמַדַת לָעַד:

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

האברך יצחק צבי שי

שלום וברכה!

בזמנו נתקבל מכתבו ר"פ מפעולותיו, וכן ע"ד הפגישה עם האברך ... שי, ואין הזמן דחודש תשרי
גרמא לענות על מכתבים כהנ"ל בפרטיות, ובודאי מאז נתוסף בכמה מהענינים אודותם כותב ויכתוב בזה.
וכל המפרט בכגון דא ה"ז משובח,

ויהי רצון, שכיון שבאים הננו מחדש השביעי המושבע בכל טוב וחדש הכללי לכל השנה, הנה
גם בפעולות האמורות, שבודאי ימשיכו בהן במשך כל השנה, תורגש ההתעוררות דחדש הכללי האמור,
התעוררות המביאה לידי פועל, והוספה בהפעולות הן בכמות והן באיכות וגם בהפועלים בהם, הן בכמות
(שבזה נכלל גם המשכת עוד אברכים לפעולות אלו) והן באיכות, וגודל השכר הרי מבואר בכמה וכמה
מקומות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ 55,000 עותקים

מתוכם הודפסו

18,000 עותקים על ידי – אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס: 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יח) מסכת חולין עם ביאורים	יח
ב) מזמורי תהלים קי"י קי"א	ג	מדף קלג עד דף קלט	קו
ג) מאמר ד"ה ויטע אשל בבאר שבע		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) שבת פרשת וירא, ט"ו מרחשון, ה'תשמ"ח	ה	יט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	יט
ד) שיחת שבת פרשת וירא		אדמו"ר הזקן	קמ
ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח	ט	כ) שולחן ערוך הלכות שבת	כ
ה) לקוטי שיחות – פרשת וירא		אדמו"ר הזקן	קמ
(בלה"ק) כרך טו	כ	כא) לקוטי תורה	כא
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר הזקן	קמא
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כג	כב) שערי אורה	כב
ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא	כד	אדמו"ר האמצעי	קמג
ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וירא	כה	כג) דרך מצותיך – ספר המצוות	כג
ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא	נה	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קמג
י) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כד) תורת שמואל תרל"ב	כד
לשבוע פרשת וירא	נו	אדמו"ר מוהר"ש	קמד
יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וירא	סה	כה) קונטרס עץ החיים	כה
יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	סז	אדמו"ר מוהרש"ב	קמד
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		כו) ספר המאמרים ה'תרפ"ט	כו
יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וירא	ע	אדמו"ר מוהריי"צ	קמה
יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וירא	צו	כז) לקוטי דיבורים	כז
טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת וירא	קב	אדמו"ר מוהריי"צ	קמו
טז) נביאים וכתובים		כח) רשימת תרנ"ב-ג	כח
שמואל-ב פרק יד, תהלים פרק לו	קג	אדמו"ר מוהריי"צ	קמז
יז) עין יעקב מסכת יומא	קה	כט) אגרות קודש	כט
		אדמו"ר מוהריי"צ	קמט
		ל) חומש לקריאה בציבור	קנ
		לא) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא	קנח
		לב) סדר הדלקת נרות לשמח"ת ושבת קודש	קנט

1 בפרשתנו פרק כ"א פסוק ל"ג נאמר: **וַיֵּטַע אַבְרָהָם אֲשֶׁל וַפִּירֵשׁ רֶשִׁי**: "רב
2 ושמואל [נחלקו בפירוש המושג "אשל"] חד [=אחד] אמר פרדס להביא ממנו
3 פירות לאורחים בסעודה. וחד [=ואחד] אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני
4 פירות" **בְּבֹאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הָיוּ אֶל-עוֹלָם**! ופירש
5 רש"י: "על ידי אותו אשל, נקרא
6 שמו של הקדוש-ברוך-הוא
7 אלוהה לכל העולם, לאחר
8 שאוכלין ושותין אמר להם ברכו
9 למי שאכלתם משלו, סבורים
10 אתם שמשלי אכלתם? משל מי
11 שאמר והיה העולם אכלתם",
12 **וּמִדִּיק בָּזָה כ"ק אדמו"ר**
13 הר"צ נ"ע בַּמֶּאמַר 'דְּבֹר
14 הַמִּתְחִיל' **וַיֵּטַע אֲשֶׁל**
15 **דְּשִׁבְתָּ פֶרֶשֶׁת וַיִּרְא**
16 **תֵּרַח"ץ (לִפְנֵי חֲמִשִּׁים**
17 **שָׁנָה** [יובל שנים] לפני אמירת
18 מאמר זה בשבת פרשת וירא
19 תשמ"ח), **דְּצִרְיָה לְהִבִּין**
20 **הַקָּשֶׁר בֵּין ב' הָעֲנִינִים**,
21 **שְׁעַל-יְדֵי נְטִיעַת הָאֲשֶׁל**
22 **עַל-יְדֵי-זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם**
23 **בְּשֵׁם הָיוּ אֶל-עוֹלָם כִּי**
24 **לְבֹאֲרָה לֹא מוֹכֵן אֵין נְטִיעַת**
25 **עֲצִים וְהַקְמַת פּוֹנֵדֵק מִפְּרִסְמַת אֵת**
26 **שֶׁם ה' בְּעוֹלָם?** **וּמִבֵּיא עַל-**
27 **זֶה מָה שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ**
28 **ז"ל**² (בגמרא והובא בקיצור
29 בפירוש רש"י שנעתק לעיל) על
30 פסוק זה "ויקרא שם וגו'" **אֶל**
31 **תִּקְרָא וַיִּקְרָא כֵן שִׁמְשֻׁעוֹת**
32 **הַפּוֹסֵק הֵיא שֶׁאֲבִרְהָם אֲבִינוּ קָרָא**
33 **בְּשֵׁם ה' לַעֲזָמוּ אֶלָּא וַיִּקְרָא**
34 **לְאַחֲרֵים, מִלְּמַד שֶׁהִקְרִיא**
35 **אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְשִׁמוּ שֶׁל**
36 **הַקָּב"ה וּפְרָסָם אֵת שֶׁם ה'**
37 **שִׁיחִיהָ שְׁגוּר בְּפִי כָּל עוֹבֵר**
38 **וְשָׁב** שעצר בפונדק שהקים אברהם בבאר שבע. **הַפִּיצָד?**, **לְאַחַר**
39 **שְׁאֲכָלוּ וְשָׁתוּ עֲמָדוּ** האורחים **לְבָרְכוּ** את אברהם ולהודות לו על
40 האוכל שנתן להם **אָמַר לָהֶם** אברהם לאורחים **וְכִי מִשְׁלִי אֲכַלְתֶּם**
41 **וְהֵלֹא**³ **מִשְׁלִי אֶלְקִי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם**, לכן אל תודו לי ואל תשבחו אותי
42 אלא הודו ושבחו ובברכו⁴ **לְמִי שְׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם** שהוא

בס"ד. שבת פרשת וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח.

הנחה בלתי מוגה

וַיֵּטַע אֲשֶׁל בְּבֹאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הָיוּ אֶל-
עולם¹, **וּמִדִּיק בָּזָה בְּדָבוּר הַמִּתְחִיל' וַיֵּטַע אֲשֶׁל**
דְּשִׁבְתָּ פֶרֶשֶׁת וַיִּרְא תֵּרַח"ץ (לִפְנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה), **דְּצִרְיָה**
לְהִבִּין הַקָּשֶׁר בֵּין ב' הָעֲנִינִים, שְׁעַל-יְדֵי נְטִיעַת הָאֲשֶׁל
עַל-יְדֵי-זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הָיוּ אֶל-עוֹלָם. ומביא
על-זה מה שאמרו רבותינו ז"ל² אל תקרא ויקרא אלא
ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של
הקב"ה בפי כל עובר ושב. כיצד, לאחר שאכלו ושתו
עמדם לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם והלא³ משל
אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו ובברכו⁴ למי שאמר
והיה העולם. וזהו הקשר בין ב' הענינים, שעל-ידי
האשל שהוא הפנדק⁵, ובפרט לפי ה'ראשי תיבות'
שמביא במאמר דאשל 'ראשי תיבות' אכילה שתיה
לזיה⁶, על-ידי-זה הקריא לשמו של הקב"ה בפי כל
עובר ושב, וזהו ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם.

אָמְנָם עֲדִין צִרְיָה לְהִבִּין (כמו שמדיק במאמר), **דְּהָרִי**
פֶּרְסוּם הָאֲלָקוֹת עַל-יְדֵי הַכִּנְסַת אוֹרְחִים שְׁלֹ
הָיָה עַל-יְדֵי שֶׁהִסְפִּיר לָהֶם שְׁמַאֲלֵקִי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, וְעֲנִין
מִי שְׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, דְּהִינּוּ כָּלְלוֹת עֲנִין הַבְּרִיאָה
שֶׁהֵיא בְּחִיק הַבּוֹרָא, וְאִם כֵּן מָהוּ שְׁכָתוּב וַיִּקְרָא שֵׁם
בְּשֵׁם הָיוּ גו', וְהָרִי בְּבִרְיַת הָעוֹלָם נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים,
כְּמוֹ שְׁכָתוּב⁷ בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים, וְלִכְאוּרָה הָיָה לוֹ
לֹמַר וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְלָמָּה מְזַכֵּר שֵׁם הָיוּ.

הקדוש-ברוך-הוא בעולם ויקרא שם בשם ה' גו', והרי בבריאת
העולם נאמר שם אלקים, כמו שכתוב⁷ בראשית ברא
אלקים, ולכאורה היה לו לומר ויקרא שם בשם אלקים,
ולמה מזכיר שם ה' והרי הפסוק בפרשתנו אומר בפירוש "ויקרא שם
בשם ה' א-ל עולם" [=ולא "בשם אלוקים" כנאמר בתחילת הבריאה?

הקדוש-ברוך-הוא שברא את העולם באמירת עשרת המאמרות "יהי אור", "יהי
רקיע" וכו'. וזהו הקשר בין ב' הענינים נטיעת האשל ופרסום שם ה'
בעולם, שעל-ידי האשל שהיה הפנדק⁵ (לפי אחת הדעות בגמרא,
כפי שהובא לעיל מפירוש רש"י על התורה), ובפרט לפי ה'ראשי
תיבות' שמביא במאמר דאשל 'ראשי תיבות' אכילה שתיה לזיה⁶
לזיה⁶, על-ידי-זה הקריא לשמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב, וזהו
ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם. ומביא על-זה מה שאמרו רבותינו
ז"ל² (בגמרא והובא בקיצור בפירוש רש"י שנעתק לעיל) על פסוק זה
"ויקרא שם וגו'" אל תקרא ויקרא כך שמשמעות הפסוק היא
שאברהם אבינו קרא בשם ה' לעזמו אלא ויקרא לאחרים, מלמד שהקריא
אברהם אבינו לשמו של הקב"ה ופרסם את שם ה' שיהיה שגור בפי
כל עובר ושב שעצר בפונדק שהקים אברהם בבאר שבע. הפיצד?
הואכל שנתן להם אמר להם אברהם לאורחים וכי משלי אכלתם
והלא³ משלי אלקי עולם אכלתם, לכן אל תודו לי ואל תשבחו אותי
אלא הודו ושבחו ובברכו⁴ למי שאמר והיה העולם שהוא

(1) פרשתנו כא, לג. (2) סוטה י, סע"א ואילך. (3) כ"ה בהמאמר, אבל בגמ' ליתא תיבת "והלא". (4) כ"ה בעין יעקב שם. וכ"ה בהמאמר, אבל בגמ' ליתא תיבת "וברכו". (5) סוטה שם, א. פרש"י עה"פ. (6) ראה מדרש תהלים מזמור קי. רש"י כתובות ח, ב. הערה בסה"מ תש"ט ע' 94. (7) בראשית א, א.

ביאור בדרך אפשר

1 וְדִיּוֹק זֶה מְדוּעַ נֹכַח כֵּאֵן שֶׁם הוּא וְלֹא שֶׁם אֱלֹקִים הוּא גַם בְּהִתְחַלֵּת
2 הַפְּסוּק, וַיֵּטַע אֶשֶׁל בְּבֶאֱר שְׁבַע, דְּמִסְפָּר שְׁבַע מוֹרָה עַל שְׁבַע
3 מְדוּתָּה⁸ עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת נִחְלָקוֹת, בְּדֶרֶךְ כָּלל, לִשְׁתֵּי קְבוּצוֹת: שְׁלוֹשׁ
4 בַּחֲנִית בְּמוֹחִין (חֲכָמָה, בִּינָה וְדַעַת) וְשֶׁבַע בַּחֲנִינוֹת בְּמִידוֹת (חֶסֶד, גְּבוּרָה,
5 תַּפְאֶרֶת, נֹצַח, הוֹד, יִסּוֹד וּמַלְכוּת)
6 [פְּמִבְּאֵר גַּם בְּדִירוּשִׁים⁹ 1
7 מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת עַל
8 הַפְּסוּק¹⁰ וַיְהִי חַיִּי שָׁרָה
9 מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
10 וְשֶׁבַע שָׁנִים לְפִי דְּבָרֵי הַזֹּהָר
11 שִׁירָה זִכְתָּה ל"חִיּוֹן עֵילָאין",
12 חַיִּים עֲלִיּוֹנִים, עַד כְּדֵי כֵךְ
13 שֶׁחַיִּים שֶׁלָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הָיוּ
14 חַיִּים שֶׁל אֱלֹקוֹת, חַיִּים שֶׁל עֶשֶׂר
15 הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל עוֹלָם
16 הָאֲצִילוֹת, כִּי עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָהּ אֶת
17 ה' הוֹסִיפָה וְהַמְשִׁיכָה אֹרוֹת
18 בַּסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת. וְהִדְבֵּר בָּא
19 לִידֵי בִיטוּי גַם בְּמִסְפָּר שְׁנוֹת
20 חַיֶּיהָ: מֵאָה שָׁנָה – הַמִּסְפָּר מֵאָה
21 מוֹרָה עַל בַּחֲנִינוֹת עֲלִיּוֹנוֹת שֶׁהֵם
22 שׁוֹרֵשׁ עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת כְּפִי שֶׁכֵּל

23 אַחַת כְּלוּלָה מִכָּל הָעֶשֶׂר; עֶשְׂרִים שָׁנָה – הַמִּסְפָּר עֶשְׂרִים מוֹרָה עַל חֲכָמָה וּבִינָה
24 (שֶׁהֵם עֵיקַר הַמוֹחִין) כְּפִי שֶׁכֵּל אַחַת מֵהֶן כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר; וְשֶׁבַע שָׁנִים – הַמִּסְפָּר
25 שְׁבַע מוֹרָה עַל שְׁבַע הַמִּידוֹת, שֶׁהֵם ז' יְמֵי הַבְּנִיָּן שְׁפָּהֶם נִבְרָא
26 הָעוֹלָם¹¹ שֶׁשֶׁת יְמֵי הַבְּרִיאָה וְהַשְׁבַּת שְׁאֲחִירֵיהֶם נִקְרָאִים יַחַד "שְׁבַעַת יְמֵי
27 הַבְּנִיָּן" וּמִבּוֹאֵר בְּקִבְלָה וְחֲסִידוֹת שֶׁהֵם מְכוּוֹנִים כִּנְגַד שְׁבַע הַמִּידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
28 כֵךְ שְׁבִיּוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַבְּרִיאָה (וְכֵךְ בְּכָל יוֹם רֵאשׁוֹן בְּשָׁבֻעַ מַחֲדָשׁ) יֵשׁ הָאָרֶז
29 שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד, בְּיוֹם שְׁנֵי שֶׁל מִידַת הַגְּבוּרָה וְכֵן הַלֵּאָה. וְכוּיּוֹן שֶׁכֵּךְ, יֵשׁ
30 לְמִסְפָּר שְׁבַע ("וַיֵּטַע אֶשֶׁל בְּבֶאֱר שְׁבַע") קֶשֶׁר מִיּוֹחַד לְבְּרִיאָה, דְּלִפִּי זֶה
31 יִפְּלֹא בְּיוֹתֵר מְדוּעַ מְסִים הַפְּסוּק הַמְדַּבֵּר בְּפֶרֶסוֹם אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם עַל
32 יְדֵי אֲבֵרָה אֲבִינוּ בְּשֵׁם הָהוּא, וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הָהוּא דְּנֻקָּא, וְלֹא
33 בְּשֵׁם אֱלֹקִים שְׁבֹו נִבְרָא הָעוֹלָם כְּכַתּוּב "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים"¹² ?
34 אֲךָ הָעֲנִיָּן הוּא (פְּמִוְכָן מִהֶמְשֵׁף הַמֵּאָמֶר), דְּמָה שְׁפָּתוֹב פֶּאֶן
35 וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הָהוּא אֵין זֶה סְתִירָה לְכֵךְ שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּשֵׁם אֱלֹקִים
36 וְלֹא בְּשֵׁם הָהוּא (לְמִירוֹת שְׁמִדּוּכָר בְּקִרְיַת וּפְרֶסוֹם ה' כְּבוֹרָא הָעוֹלָם), כִּי שֵׁם
37 הָהוּא הָאֲמֹר כֵּאֵן קָאֵי עַל מַתִּיחָס ל - בְּחִינַת הָהוּא דְּלִתְתָּא שְׁלֵמָטָה
38 הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים בְּשֵׁם הָהוּא יֵשׁ שְׁתֵּי בַּחֲנוּת (דְּרָגוֹת): "הָהוּא"

ביאור בדרך אפשר

39 דְּלֵעִילָא" (שְׁלֵמָעֵלָה) ו"הוּא" דְּלִתְתָּא" (שְׁלֵמָטָה). "הוּא" דְּלִתְתָּא" הוּא שֵׁם ה'
40 הַקְּשׁוֹר לְבְּרִיאָה וְהוּא הַמְּהוּוּה אֶת הָעוֹלָמוֹת מֵאֵין לֵישׁ, ו"הוּא" דְּלֵעִילָא" הוּא
41 שֵׁם ה' שְׁלֵמָעֵלָה מִהָעוֹלָמוֹת וְאִינוּ מִתְּלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת לַהוּוֹת וְלַהֲחִיּוֹת אוֹתָם
42 (בְּאוֹפֶן כָּלְלִי "הוּא" דְּלִתְתָּא" הוּא הָאוֹר הָאֱלֹקִי ה"מְמַלֵּא כָל עֲלָמִין" הַמְּהוּוּה
43 וּמַחִיָּה אֶת הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי
44 הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית בְּנִבְרָאִים, ו"הוּא" דְּלֵעִילָא" הוּא הָאוֹר
45 הָאֱלֹקִי ה"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין"
46 שְׁלֵמָעֵלָה מִהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּעוֹלָמוֹת.
47 וּלְפִי זֶה מְסַבֵּיר רַבִּינוּ הוֹקֵן
48 (בְּתוֹרָה אוֹר פְּרֶשֶׁת בְּשַׁלַּח) אֶת
49 הַמְּשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַפְּסוּק
50 "וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוּלָּה
51 אֲשֶׁר עָשָׂה הָהוּא בְּמִצְרַיִם, וַיִּירָאוּ
52 הָעָם אֶת הָהוּא וַיֹּאמְרוּ בַּהוּי
53 וּבְמִשָּׁה עַבְדּוֹ: "פְּרַעְיָה מֶלֶךְ
54 מִצְרַיִם אָמַר "לֹא יִדְעִיתָ אֶת הָהוּא"
55 וְהַכּוֹנֵה ל"הוּא" דְּלֵעִילָא" (כִּי אֶת
56 "הוּא" דְּלִתְתָּא" הַמְּהוּוּה אֶת
57 הָעוֹלָמוֹת גַּם פְּרַעְיָה יָדַע) אֲבָל
58 לְאַחַר שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ
59 מִמִּצְרַיִם וְרָאוּ אֶת הַיָּד הַגְּדוּלָּה

אֲךָ הָעֲנִיָּן הוּא (פְּמִוְכָן מִהֶמְשֵׁף הַמֵּאָמֶר), דְּמָה שְׁפָּתוֹב
פֶּאֶן וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הָהוּא קָאֵי עַל בְּחִינַת הָהוּא
דְּלִתְתָּא הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים, דְּחִדּוּשׁוֹ שֶׁל אֲבֵרָה
הָיָה וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הָהוּא אֶל-עוֹלָם וְלֹא אֶל-הָעוֹלָם,
שֶׁהָעוֹלָם וְאֱלֹקוֹת אֵינָם שְׁנֵי דְּבָרִים נִפְרָדִים¹², אֲלֹא
שְׁפָּעַל יַחֲוֹד הָהוּא דְּלִתְתָּא (הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים לְבְּרָא
אֶת הָעוֹלָם) עִם הָעוֹלָם¹³.

שֶׁל ה' הֵייתָה לָּהֶם תְּחִלָּה יִרְאָה מ"הוּא" דְּלִתְתָּא" (שִׁיכוּלִים לְהַכִּיר בּוֹ וְלַהֲשִׁיג
אוֹתוֹ וְהַשְׁגָּה זֹאת גּוֹרֶמֶת יִרְאָה) וְלְאַחַר קִרְיַת יֵם סוֹף הִתְעַלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר
וְאֵז הָאֲמִינוּ ב"הוּא" דְּלֵעִילָא" שְׁאִינוּ נִרְאָה וַיִּכְר וְאֵי אֲפֹשֶׁר לְחוֹשׁ יִרְאָה מִפְּנֵי
אֲבָל אֲפֹשֶׁר לְהֵאמִין בּוֹ, דְּחִדּוּשׁוֹ שֶׁל אֲבֵרָה הָיָה וַיִּקְרָא שֵׁם
בְּשֵׁם הָהוּא אֶל-עוֹלָם כְּלוֹמֵר שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא אֶל-שֶׁל הָעוֹלָם
בְּמוֹכֵן זֶה שֶׁהָאֱלֹקוֹת נִיכְרָת וְנוֹגֶשֶׁת בְּתוֹךְ הָעוֹלָם וְלֹא אֶל-שֶׁל הָעוֹלָם
שֶׁמִּשְׁמַעוּ שְׁמִצִּיאוֹת הָאֶל וּמִצִּיאוֹת הָעוֹלָם הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים שְׁוִים וְנִבְדִּילִים זֶה
מִזֶּה אֲלֹא "אֶל-עוֹלָם" (לֵלָא ה' הַיְדִיעָה, בְּשׁוּנָה מ"אֶל-הָעוֹלָם") מוֹרָה
שֶׁהָעוֹלָם וְאֱלֹקוֹת אֵינָם שְׁנֵי דְּבָרִים נִפְרָדִים (וּרְק שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא הוּא אֶל-וְשִׁלֵּט עַל הָעוֹלָם)¹², אֲלֹא שְׁאֲבֵרָהם פָּעַל יַחֲוֹד הָהוּא
דְּלִתְתָּא (הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים לְבְּרָא אֶת הָעוֹלָם) עִם
הָעוֹלָם¹³ וְכֹאשֶׁר שֵׁם הָהוּא הַבוֹרָא אֶת הָעוֹלָם וּמַחִיָּה וּמִקִּיָּם אֶת
הָעוֹלָם נִיכְר וְנוֹגֶשׁ בְּבְרִיאָה וּמֵאוֹחַד אִתָּהּ, הָרִי הָעוֹלָם חָדוֹר בְּאֱלֹקוֹת. וְלִכֵּן
אֵין זֶה פֶּלֶא שְׁאֲבֵרָהם פְּרֶסֶם אֶת שֵׁם הָהוּא לְמִירוֹת שֶׁהִדְבֵּר הָיָה בְּקֶשֶׁר לְבְּרִיאָה
שֶׁנִּבְרָא בְּשֵׁם אֱלֹקִים, כִּי מְדוּבָר בְּאוֹתָהּ בַּחֲנִינָה בְּשֵׁם הָהוּא ("הוּא" דְּלִתְתָּא")
שִׁישׁ לֵה קֶשֶׁר וְשִׁיכוּת עִם שֵׁם אֱלֹקִים וְהִיא מֵתֵאֲחָדֶת עִם שֵׁם אֱלֹקִים.

(8) ראה אוה"ת פרשתנו עה"פ כרך ד תשסג, ב ואילך. תשסו, א ואילך. פלח הרמון פרשתנו נד, ד. 9) ראה ביאורו"ז לאדראמ"צ קלא, סע"ב ואילך. ולהצ"צ ח"א ס"ע פב ואילך. סה"מ עטר"ת ע' צז. ד"ה ויהיו חיי שרה תשמ"א (סה"מ מלוטק ח"ב ע' קמה) ס"ז. וש"נ. 10) ר"פ חיי שרה. 11) ראה סה"מ תרנ"ג ע' רפ. תש"ח ע' 272. ובכ"מ. 12) ראה לקו"ת תבוא מג, ג ואילך. אוה"ת תבוא ע' תתשט ואילך. ד"ה ויטע אשל תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' סו ואילך). ועוד. 13) ראה גם אוה"ת שם. ושם ע' תתשד ואילך. סה"מ תרע"ח שם.

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה יְדוּעַ שְׁמַעְשָׁה אֲבוֹת סִמְן לְבָנִים¹⁴, וְהִינוּ שְׁהַעֲנִין כְּפִי
שְׁהִיָּה אֲצֵל הָאֲבוֹת הוּא סִמְן בְּלִבְדּוֹ, וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה אַחֲרֵיכֶם
אֲצֵל הַבָּנִים הַעֲנִין בְּשִׁלְמוֹתוֹ, בְּנִין שְׁלֵם. וְכֵן הוּא בְּעֵנִין
זֶה, דְּאֲצֵל אֲבֵרָהּ הָיָה זֶה גִּילּוֹי וּפְרִסּוֹם אֱלוּקוֹת כְּעוֹלָם רַק בְּאִפְּן
דְּסִימָן, וְלֹא פָעַל זֶה שֶׁשֶּׁם
הוּא יְהִיָּה נִכְר וְנִרְגַּשׁ כְּעוֹלָם רַק
בְּבַחֲנִית הוּא דִּלְתַּתָּא
וְאִילוּ "הוּא" דִּלְעִילָא נִשְׁאָר
לְמַעַל מִהָעוֹלָם וְלֹא הִתְגַּלָּה
כְּעוֹלָם, אֲבָל עַל-יְדֵי
עֲבוֹדַת הַבָּנִים, מַעֲשֵׂינּוּ
וְעֲבוֹדַתֵּינוּ, פּוֹעֲלִים יִתְּרָה
מִזֶּה, שְׁנַעֲשֶׂה וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הוּא אֶל-עוֹלָם,
בְּשֵׁם הוּא אֶל-עוֹלָם,
בְּהוּי דִּלְעִילָא¹³, דַּעֲלִי
יְדֵי מַעֲשֵׂינּוּ וְעֲבוֹדַתֵּנוּ
מִבִּיָּאִים אֶת הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה שְׂאֻז יְהִיָּה אֱלֻקוֹת בְּגִלּוֹי כְּעוֹלָם,
וְכִמּוֹ שְׁכַתּוֹב¹⁵ וְנִגְלָה כְּבוֹד הוּא וְרָאוּ כָּל בֶּשָׂר יַחֲדָיו,
שֶׁהַבֶּשָׂר עֲצָמוֹ יֵרָאֶה אֶת כְּבוֹד הוּא¹⁶, וְהִינוּ, גַּם הוּא
דִּלְעִילָא, עַד שִׁיְהִיָּה גִלּוֹי בַּחֲנִית אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ¹⁷,
וְלְמַעַלָּה מִזֶּה אֵין עוֹד¹⁸ (כְּמִבְּאָר בְּכִמְּה מְקוֹמוֹת הַעֲנִין
בְּזֶה¹⁹), וְכָל זֶה יְהִיָּה בְּאִפְּן דִּלְמַעַלָּה מִמְּדִידָה וְהַגְּבֻלָּה,
הִרְחֵבָה אֲמַתִּית, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב²⁰ פְּרוֹזוֹת תִּשְׁב יְרוּשָׁלַּיִם,
יִרְחִיב הוּא אֱלֻקִּיד אֶת גְּבוּלָּה²¹, הִרְחֵבָה שְׂאֵין גְּדוּלָּה
מִמֶּנָּה, וְכֵן יְהִיָּה גַם בַּתּוֹרָה, שִׁיְהִיָּה הַגִּלּוֹי לְמַעַלָּה גַם
מִעֲנִין אֲרָפָה מֵאָרֶץ מִדֶּה וְרִחְבָּה מִנִּי יָם²², כִּי אֲרִיכוֹת
וְרִחְבּוֹת זֶה הָרִי הִיא בַּעֲרָף הָאָרֶץ וּבַעֲרָף הַיָּם, מִזֶּה-שְׂאֵין
כֵּן לַעֲתִיד לְבֹא יְהִיָּה גִלּוֹי בַּחֲנִית הַתּוֹרָה מִלְּמַעַלָּה
בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב²³ כִּי כָּלָם יִדְעוּ אוֹתִי, אוֹתִי מִמֶּשׁ,
תִּרְאֶה אֱלֻקוֹת וְהִינוּ, גַּם
הוּא דִּלְעִילָא כִּי עַם כּוֹא הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה תִּתְּגַלָּה כְּעוֹלָם לֹא רַק בַּחֲנִית
הָאֱלֻקוֹת שְׁמִלּוּבֶשֶׁת בְּתוֹךְ הַבְּרִיָּאָה ("הוּא" דִּלְתַּתָּא שֶׁהִתְאַחַד עִם שֵׁם אֱלֻקִּים
לְעוֹרֵךְ הַבְּרִיָּאָה) אֲלֵא יְהִיָּה גַם גִּילּוֹי הָאֱלֻקוֹת שְׁלַמְעַלָּה מִהַבְּרִיָּאָה ("הוּא"
דִּלְעִילָא). עַד שִׁיְהִיָּה גִלּוֹי בַּחֲנִית אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ¹⁷, וְלְמַעַלָּה
מִזֶּה אֵין עוֹד¹⁸ (כְּמִבְּאָר בְּכִמְּה מְקוֹמוֹת הַעֲנִין בְּזֶה¹⁹) מִבּוֹאָר
בַּחֲסִידוֹת כִּי לְמִרוֹת שְׁלִפִי הִנֵּה בְּעֵינֵי בֶשָׂר (כַּעֲת, לִפְנֵי כּוֹא הַגְּאֻלָּה
הַשְּׁלִימָה) הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הֵם מְצִיאוֹת קִיּוּמָה וִישׁ, הָרִי לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר,
הֵם חֲסִרֵי מְצִיאוֹת עֲצֵמָאִית וּבִטְלִים לְחִלּוּטִין לְבוֹרָא וִישׁ דְּרָגוֹת שְׁנוֹנוֹת בְּאִפְּן
וְאִיכוֹת הַבִּיטוּל, וּבְעֵינֵינוּ – יֵשׁ בִּיטוּל שְׁהוּא בַּחֲנִית "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ",
כְּלוֹמֵר שֶׁהַנְּבִרָא הַגִּשְׁמִי חָדוֹר בַּחֲבֵרָה וְהִרְגֵּשָׁה שְׁלֵמוֹת הַבוֹרָא אֵין לוֹ מְצִיאוֹת

ביאור בדרך אפשר

אִמִּיתִית וּמִלְּבַדּוֹ הַבוֹרָא אֵין עוֹד. בִּיטוּל זֶה נּוֹבַע מִהַבְּנָה וְהַשְׁגָּה בְּגִדּוּלַת הַבוֹרָא
וּמֵאֲחֵר שְׁכָל נְבִרָא יִכּוֹל לְהַשִּׁיג אֶת גְּדוּלַת ה' בְּמִידָה מוֹגְבִלַת בְּלִבְדּוֹ, גַּם
הַבִּיטוּל שֶׁבַעֲקֻבוֹת הַהִשְׁגָּה הַזֶּה הוּא בְּמִידָה מוֹגְבִלַת. וִישׁ בִּיטוּל עֲמוּק יוֹתֵר,
הַנּוֹבַע מִהַתְּגַלּוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצָמוֹ בְּבִרְיָאָה וּכְתוּצָאָה מִכֶּךָ
בְּטִלִּים הַנְּבִרָאִים מִכָּל וְכָל לֵלָא
תַּחוּשֶׁת יִשׁוּת כְּלִשְׁהִי, וּבִבִּיטוּל
הַעֲמוּק הַזֶּה לֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ ש"אֵין
עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (הֵינּוּ שְׁלִגְבִי
הָאֱלֻקוֹת, הַבוֹרָא, אֵין מְצִיאוֹת
אִמִּיתִית) אֲלֵא "אֵין עוֹד מִמֶּשׁ"
שְׂאֵין שׁוֹם מְצִיאוֹת כָּלָל וְכָלָל,
וְכָל זֶה גִּילּוֹי הָאֱלֻקוֹת וּבִיטוּל
הַמְצִיאוֹת הַגִּשְׁמִית לַעֲתִיד לְבוֹא
יְהִיָּה בְּאִפְּן דִּלְמַעַלָּה
מִמְּדִידָה וְהַגְּבֻלָּה,
הִרְחֵבָה אֲמַתִּית, כְּמוֹ
שְׁכַתּוֹב²⁰ פְּרוֹזוֹת תִּשְׁב יְרוּשָׁלַּיִם
לֵלָא חוֹמוֹת
בְּגִשְׁמִיּוֹת, דְּבַר הַמּוֹרָה עַל הַסֵּרֶת
כָּל הַהִגְבָּלוֹת בְּרוּחָנוֹת, יִרְחִיב
הוּא אֱלֻקִּיד אֶת
גְּבוּלָּה²¹, הִרְחֵבָה שְׂאֵין
גְּדוּלָּה מִמֶּנָּה וְהַמְשַׁמְעוֹת
הַפְּנִימִית שֶׁל הַפִּסּוֹק הַמְדַּבֵּר
בְּהִרְחֵבַת גְּבוּלוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
כַּפְּשׁוּטָה הִיא שְׁלַעֲתִיד לְבוֹא
תִּהְיֶה תְּכֵלִית הַהִרְחֵבָה בְּגִילּוֹי
אֱלֻקוֹת כְּעוֹלָם, הֵינּוּ בִּיטוּל כָּל
הַצְּמֻצוֹמִים וְהַהִסְתָּרִים בְּהַמְשַׁכָּת
וְהַתְּגַלּוּת הָאֱלֻקוֹת כְּעוֹלָם,
וְכֵן יְהִיָּה לַעֲתִיד לְבוֹא גַם בַּתּוֹרָה, שִׁיְהִיָּה הַגִּלּוֹי לְמַעַלָּה גַם
מִעֲנִין אֲרָפָה מֵאָרֶץ מִדֶּה וְרִחְבָּה מִנִּי יָם²², כִּי אֲרִיכוֹת
וְרִחְבּוֹת זֶה הָרִי הִיא בַּעֲרָף הָאָרֶץ וּבַעֲרָף הַיָּם, מִזֶּה-שְׂאֵין
כֵּן לַעֲתִיד לְבֹא יְהִיָּה גִלּוֹי בַּחֲנִית הַתּוֹרָה מִלְּמַעַלָּה
בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב²³ כִּי כָּלָם יִדְעוּ אוֹתִי, אוֹתִי מִמֶּשׁ,
וְכֵן יְהִיָּה לַעֲתִיד לְבוֹא גַם בַּתּוֹרָה, שִׁיְהִיָּה הַגִּלּוֹי לְמַעַלָּה גַם
מִעֲנִין אֲרָפָה מֵאָרֶץ מִדֶּה וְרִחְבָּה מִנִּי יָם²² שְׁהִיָּה פִּסּוֹק זֶה נֹאמֵר
עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא עַכְשִׁין, לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה, וְאִמָּנָם מְדוּבָר בּוֹ עַל אִרְיכוֹת
וְהִרְחֵבָה גְּדוּלָּה וְעֲצוּמָה מֵאֵד (יִתֵּר מֵאוֹרֵכָה שֶׁל הָאָרֶץ וְיִתֵּר מִרוּחְבוֹ שֶׁל הַיָּם),
אֲבָל עֲדִיין אֵין זֶה תְּכֵלִית הַהִרְחֵבָה, כִּי אֲרִיכוֹת וְרִחְבּוֹת זֶה הָרִי הִיא
בַּעֲרָף הָאָרֶץ וּבַעֲרָף הַיָּם הֵינּוּ אִרְיכוֹת וְהִרְחֵבָה, כְּלוֹמֵר הַתְּגַלּוּת גְּדוּלָּה
מֵאֵד, יַחֲסִית לְאוֹרֵךְ הָאָרֶץ וְרוּחְבָּה הֵם. וְהִרִי סוּף סוּף הָאָרֶץ וְהֵם הֵם בְּמִידָה
מוֹגְבִלַת, מִזֶּה-שְׂאֵין כֵּן לַעֲתִיד לְבֹא יְהִיָּה גִלּוֹי בַּחֲנִית הַתּוֹרָה
מִלְּמַעַלָּה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב²³ כִּי כָּלָם יִדְעוּ אוֹתִי מִבְּלִי יוֹצֵא
מִן הַכָּלָל, אוֹתִי מִמֶּשׁ, עֲצָמוֹת וּמִהוּתוֹ יִתְּבַרֵךְ²⁴ וְלֹא רַק דְּרָגוֹת

(14) ראה רמב"ן לך לך יב, ו. אוה"ת ר"פ לך לך. ועוד. (15) ישעי' מ, ה. (16) ראה לקו"ש ח"ט ע' 63. חט"ו ע' 44. ועוד. (17) ואתחנן ד, לה. (18) ואתחנן שם, לט. (19) ראה ד"ה ולקחתם לכם תרס"א (סה"מ תרס"א ע' קצח ואילך). וראה לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86. (20) זכרי' ב, ח. וראה ד"ה צדקת פרוזנו במאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' איכא ואילך. ועוד. (21) ראה יב, כ. שופטים יט, ח. (22) איוב יא, ט. (23) ירמי' לא, לג.

ביאור בדרך אפשר

1 שונות באלוקות, וְזֶה ידיעת עצמותו ומהותו יתברך על ידי כולם ממש
 2 יתגלה בתורה, כַּמֵּאָמֶר חז"ל במדרש על הפסוק "ויקחו לי תרומה" –
 3 לי כלומר אותי, אוֹתִי אַתֶּם לֹקְחִים²⁵ והפסוק המדבר בנדבת המשכן
 4 מתפרש כאן שלעתיד לבוא בני ישראל 'יקחו', היינו יכירו וידעו (על ידי
 5 התורה, כשם שהיה על ידי
 6 המשכן) את עצמותו ומהותו של
 7 הקדוש-ברוך-הוא.
 8 ויהי רצון שְׁעַל-יְדֵי
 9 הדבור בְּכָל עֲנִינִים אֵלֹה
 10 נְבוֹא לְקִיּוֹם כָּל זֶה בְּפֶעַל
 11 בגאולה השלימה בפועל,
 12 וְכַמּוֹכָא כַּמֵּאָמֶר (משנת
 13 תרצ"ט) שֶׁם²⁶ דְּמַגִּיד
 14 דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֲקִיו
 15 וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל²⁷, ועל
 16 פסוק זה אמרו חכמינו ז"ל -
 17 מֶה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹמֵר
 18 לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת²⁸,
 19 הקדוש-ברוך-הוא מקיים בעצמו
 20 את המצוות שהוא אוֹמֵר לְבִנֵי
 21 ישראל לעשות ובודאי יקיים את
 22 הכתוב בתורה שיעשה לעתיד
 23 לְבֹא - שְׁתַּכֵּף וּמִיד מִמֶּשׁ
 24 יִקָּים עֲנִין זֶה דְּכִי יִרְחִיב
 25 הוֹי' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ,
 26 שְׁתַּהֲיָה ארץ ישראל ארץ
 27 רחבה יותר מכפי שהייתה בעת כיבוש הארץ בפעם הראשונה, כי לעתיד לבוא
 28 יכבוש בני ישראל את כל אֶרֶץ שְׁבַעֲהָ עַמּוּמִין ובנוסף לכך גם את שלוש
 29 הארצות הנוספות (קניז, קניזי, וקדמוני, ובסך הכול -) אֶרֶץ עֶשְׂרִי

ביאור בדרך אפשר

30 עַמּוּמִין²⁹, וְכֵן יִהְיֶה גַם בְּיִשְׂרָאֵל וּבִתְּוֹרָה שבנוסף להרחבה של
 31 הארץ תהיה הרחבה גם בענייני בני ישראל ובתורה, שְׁתַּהֲיָה הַשְּׁלֵמֹת
 32 הַמְּשֻׁלָּשֶׁת, שְׁלֵמוֹת הַתּוֹרָה וְעַם יִשְׂרָאֵל וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכו',
 33 וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל³⁰ ואף אחד מבני ישראל לא
 34 יישאר בגלות, כּוֹלָל כָּל
 35 יִשְׂרָאֵל שְׁבַמְשֻׁף כָּל
 36 הַדּוֹרוֹת, וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב³¹
 37 הִקִּיצוּ וְרִנְנוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרָיִם,
 38 דִּהְיִנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל
 39 שְׁבַמְשֻׁף כָּל הַדּוֹרוֹת,
 40 וְנִשְׂיָא דוֹרְנוּ בְּתוֹכָם
 41 וּבְרָאשָׁם, וְכִסְפָּם וְזִהְבָם
 42 אִתָּם³² כדברי הנביא ישעיה
 43 בייעודי הגאולה שבנוסף לגאולת
 44 בני ישראל עצמם, הם ישובו
 45 לארץ ישראל עם כספם וזהבם,
 46 הֵן כֶּסֶף זָהָב בְּרוּחָנִיּוֹת,
 47 היינו אֶהְבֵּת הוֹי' שנמשלה
 48 לכסף מלשון כיסופים ותשוקה
 49 וְיִרְאֵת הוֹי' שנמשלה לזהב,
 50 כי היראה היא ממידת הגבורה
 51 ובחינת שמאל (בשונה מחסד
 52 שהוא בחינת ימין) ועל הזהב
 53 נאמר "מצפון יאתה", והרי
 54 הצפון הוא בצד שמאל
 55 (כשהפנים למזרח)³³, וְהֵן
 56 בְּגִשְׁמִיּוֹת כֶּסֶף זָהָב כְּפִשׁוּטוֹ, וְעוֹד וְהוּא הֶעָקֵר שְׁיִהְיָה כָּל זֶה
 57 לְמִטָּה מַעֲשֶׂרָה טַפָּחִים כלומר בגשמיות ממש, וְעוֹד וְהוּא הֶעָקֵר
 58 שְׁיִהְיָה זֶה תַּכְף וּמִיד מִמֶּשׁ.

(24) ראה המשך וככה תרל"ז פק"ו. ועוד. (25) ראה שמו"ר פל"ג, א. תנחומא תרומה ג. תניא פמ"ז. ועוד. (26) פרק וא"ו. (27) תהלים קמז, יט. (28) שמו"ר פל"ל, ט. (29) ראה ספרי ראה שם. פרש"י שופטים שם. (30) ישע"י כז, יב. (31) שם כז, יט. (32) שם ס, ט. (33) תו"א ר"פ וישב. ועוד.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

- א. ענינו של ט"ו מרחשון – שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"¹, ודוגמתו בישראל – ש"מונין ללכנה"² לפי ש"דומין³ ללכנה"⁴, ו"עתידין להתחדש כמותה"⁵ – שבט"ו בחודש נעשית שלימות בעבודתם של ישראל, בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה, ובפרט בנוגע לעניני העבודה המיוחדים לחודש זה, חודש מרחשון. והענין בזה:
- חודש מרחשון⁶ הוא המעבר מחודש תשרי, ה"מרובה במועדות"⁷, לשאר חדשי השנה, שבהם עיקר העבודה היא בעניני העולם, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"⁸, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים (דוקא)⁹.
- ולכן, בחודש מרחשון ישנם ב' הענינים: (א) המשך, עד לגמר וסיום העליה לרגל בחג הסוכות (עד שבעה במרחשון¹⁰), (ב) התחלת העבודה בעניני העולם (משבעה במרחשון ואילך); וחיבורם יחד (בחודש אחד) מורה על המשכת עניני חודש תשרי על ובכל השנה כולה, ובלשון הידוע¹¹ "פאנאנדערפאקן די פעקלאך", כלומר, לפרק את המטען הרוחני שרכש כל אחד ואחד במשך חודש תשרי, ולהמשיכו בעבודה ד"ועקב¹² הלך לדרכו"¹³, במשך כל השנה כולה.
- ושלימות העבודה דחודש מרחשון היא, כאמור, בט"ו מרחשון, שבו קיימא סיהרא דחודש מרחשון באשלמותא – שלימות הן ביחס לימים שלפני-זה והן ביחס לימים שלאחרי-זה, היינו שגם העבודה בימים שלאחרי-זה היא בכח השלימות דט"ו מרחשון.
- ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו, שט"ו מרחשון חל ביום השבת – שהשלימות היא גם מצד מעלת השבת¹⁴, וכאמור, הן השלימות ביחס לימים שלפני-זה – באופן ד"ויכולו"¹⁵, עד לבחינת התענוג, והן השלימות ביחס לימים שלאחרי-זה – "מיניה מתברכין כולהו יומין"¹⁶.
- ב. על-פי-זה מובן, אשר בעמדנו ביום השבת-קודש, ט"ו מרחשון, מסוגל הזמן ביותר להוסיף ביתר שאת וביתר עוז, עד לאופן של שלימות, בהמשכת עניני חודש תשרי על ובכל השנה כולה.
- ובמיוחד בנוגע לחג הסוכות דמיניה אזלינן – הן בנוגע לכללות ענין השמחה, "זמן שמחתנו", והן בנוגע לענין ד"הקהל".
- ובפרט שבשניהם מודגש ההמשך בכל השנה: בנוגע לשמחה – שנת תשמח, היינו, שמנין השנה מורה ומדגיש את ענין השמחה¹⁷ – בלשון ציווי (וגם לשון הבטחה¹⁸); ובנוגע להקהל – שנת הקהל, היינו, שבמשך כל השנה כולה ישנו ציווי על הפעולה ד"הקהל", כמדובר לעיל בארוכה¹⁹.
- ובשניהם – שמחה והקהל – נפעל ענין השלימות ביום השבת-קודש זה²⁰, ט"ו מרחשון.

(11) ראה שיחת ליל א' דחגה"ש תש"ח (סה"מ תש"ט ע' 173).
שיחת שמע"צ תש"ז (לקו"ש ח"ד ע' 442. ועוד).
(12) מלשון יו"ד עקב, היינו, כפי שהיו"ד נמשך עד לבחי' העקב (ראה תו"א ר"פ ויצא. וישב כט, א. ובכ"מ).
(13) ל' הכתוב – ויצא לב, ב.
(14) וביום השבת גופא – לא רק מעלי שבתא, יומא דשבתא, אלא תכלית העילוי והשלימות דהשבת – "רעוא דרעוין" (ראה המשך תרס"ו ריש ע' תקמה. ועוד).
(15) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת להצ"צ עה"פ. ובכ"מ.
(16) זח"ב סג, ב. פח, א.
(17) ראה גם שיחת שבת שובה (ב) המשך לר"ה שנה זו סיי"ח. ועוד.
(18) ראה תו"א תשא פו, ג. לקו"ת דרושים לסוכות פ, סע"ד. ובכ"מ.
(19) ספר השיחות ה'תשמ"ח ע' 43 ואילך. ועוד.
(20) להעיר גם משייכותם לפרשת השבוע: שמחה – לידת יצחק, ע"ש "כל השומע יצחק ליי", "ישמח עלי" (פרשתנו כא, ו ובפרש"י).

(1) זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמט, ב. ח"ב פה, רע"א. רטו, א. וראה שמו"ר פט"ו, כו.
(2) סוכה כט, א.
(3) ראה סוכה שם. ב"ר פ"ו, ג. וראה אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.
(4) וי"ל, ש"דומין ללכנה" הוא מצד טבע בריאתם, עוד לפני ענין של עבודה, שגם אז פועל בהם החידוש והשלימות דהלכנה, ועאכו"כ לאחר שניתוסף גם ענין של עבודה, החל מ"מונין ללכנה", שאז ישנו גם העילוי ד"קב שלו" (ראה ב"מ לח, א), עד ל"עשרה קבין" כו'.
(5) ברכת קידוש לבנה – מסנהדרין מב, א. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ט.
(6) ראה גם שיחת ש"פ לך לך שנה זו בתחלתה.
(7) ב"י לטווא"ח סתצ"ב (ד"ה ומ"ש). שו"ע אדה"ז שם ס"ב. וראה גם השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סקל"א ס"ח.
(8) ל' הכתוב – מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.
(9) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו. ובכ"מ.
(10) תענית יו"ד, א – במשנה. שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה רסק"ז.

- 1 ג. ויש להוסיף בנוגע לשלימות דט"ו מרחשון – שחודרת בכל הדרגות, מהדרגא הכי עליונה עד לדרגא הכי תחתונה:
- 2 השלימות דסיהרא בט"ו בחודש היא – בכל הדרגות, החל משרשה למעלה, ספירת המלכות (כולל גם השורש ומקור דספירת המלכות)²¹, וינשתלשלו מהן²² – בכל הדרגות שלמטה מזה, עד ללבנה כפשוטה, בעולם הזה הגשמי שאין תחתון למטה ממנו²³.
- 3 ולא עוד, אלא שבעולם הזה הגשמי גופא הרי זה באופן גלוי לעין כל, אפילו אצל אומות העולם, ועד שפועל ומשפיע גם במין החי – הרואה בעיניו מילוי אור הלבנה, במין הצומח – "ממגד גרש ירחים"²⁴, "פירות שהלבנה מבשלתן"²⁵, ובמילא, נוסף בהם עליוי ושלימות על-ידי מילוי הלבנה, וגם במין הדומם – כידוע²⁶ ש"הלבנה מניעה יסוד המים (דומם), שכן הימים והנחלים מתווספים בתוספת הלבנה כו".
- 4 ויש לומר, ששלימות זו היא מבחינה שלמעלה מהתחלקות וגדרים ד'מעלה ומטה', שלכן, חודרת בכל הדרגות, מלמעלה מעלה עד למטה מטה.
- 5 ומזה מובן גם בנוגע לשלימות דט"ו מרחשון ב"שמחה" ו"הקהל" – שהשלימות חודרת בכל הדרגות, מהדרגא הכי נעלית עד לדרגא הכי תחתונה, תחתון שאין למטה ממנו.
- 6 ובפשטות: בנוגע להקהל – התכללות כל הדרגות שבישראל, מדרגת הראש עד לדרגת הרגל, ובלשון הכתוב²⁷ "האנשים והנשים והטף", אשר "טף" הם בחינת הרגל שבכללות ישראל; ובנוגע לשמחה – שמחה החודרת בכל מציאותו של האדם, מהראש עד לרגל, עד לבחינת העקב שברגל, ובפשטות, ריקוד ברגלים²⁸.
- 7 ונקודת הענין – שמתגלה השלימות הכי נעלית שאין למעלה הימנה, עד לדרגא שלמעלה מגדר עליון ותחתון, שלכן, נמשכת ופועלת בכל הדרגות עד למטה מטה, תחתון שאין למטה ממנו.
- 8 ד. ויהי-רצון שעל-ידי מעשינו ועבודתנו בכל הענינים האמורים נזכה תיכף ומיד לשמחה והקהל בשלימותם – "שמחת עולם על ראשם"²⁹, ו"קהל גדול ישובו הנה"³⁰, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי דוד מלכא משיחא.
- 9 ובלשון הכתוב בסיום וחותם פרשת השבוע³¹: "ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה", כלומר, "ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה"³² להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות", "אשר יאמר היום, שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו", "היום, הימים העתידין . . שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה, אומרים עד היום הזה שעומדים בו".
- 10 ובפשטות – בנין בית המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"³³, בעולם הזה הגשמי כפשוטו, שבו יקריבו קרבנות בפועל ממש³⁴, ובו יראו את השכינה בעין הגשמית ממש. ולא עוד, אלא, ש"כדרך שבא לראות כך בא ליראות"³⁵, "הקיש הכתוב ראייתך לראיתו"³⁶, היינו, שנעשה החיבור³⁷ דראיית העין הגשמית דאדם התחתון עם ראיית העין דאדם העליון.

שאיין למטה ממנו, מכיון שהרגל מוגבהת מן הארץ.
(29) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.
(30) ירמ"י לא, ז.
(31) כב, יד ובפרש"י.
(32) ראה גם רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב – נתבאר בארוכה בלקו"ש השבועי חלק ל' ע' 68 ואילך.
(33) בשלח טו, יז ובפרש"י.
(34) לא רק ברוחניות, ע"י עבודת התפלה – "תפלות כנגד תמידין תקנום" (ברכות כו, ב).
(35) חגיגה ב, א. ושי"י. וביד רמ"ה סנהדרין ד, ב שנלמד מהכתוב ד"יראה . . יראה" שברששתנו הנ"ל. וראה כלי יקר עה"פ. ובארוכה אוה"ת פרשתנו קב, ב ואילך.
(36) פרש"י חגיגה שם.
(37) להעיר גם ממשנת"ל (ד"ה לך לך) בענין החיבור דב' אופני הליכה (כמ"ש "והתהלכתי בתוכם", ב' הליכות), מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.

ו"הקהל" – "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל-עולם" (שם, לג), שהקהל העוברים ושבים והקריא בפיהם שמו של הקב"ה כו' (סוטה יו"ד, סע"א ואילך), ע"ד התוכן דהקהל "ליראה את ה'".
(21) ראה ספר הליקוט"ם (דא"ח להצ"צ) ערך לבנה. ושי"י.
(22) ל' אדה"ז בתניא רפ"ג.
(23) תניא רפ"ל. וראה גם ספר השיחות שם ע' 55 ואילך, והערה 42.
(24) ברכה לג, יו"ד.
(25) פרש"י עה"פ.
(26) בחיי עה"פ. וראה מו"נ ח"ב פ"י.
(27) וילך לא, יב.
(28) ובזה גופא – באופן שעומד ממקומו ורוקד, שאז פועל הריקוד הגבהת כל הגוף, עד להראש, משא"כ כשיושב במקומו ורוקע ברגליו על הארץ (כמדובר לעיל – שיחת ש"פ לך לך (סה"ש שם ע' 61), ונוסף לזה, כשיושב על הכסא יש בדרך כלל גם "הדום רגליו", "שרפרף . . כסא קטן . . שמעמידין תחת רגלי היושב להגב"י הרגל מעל הארץ" (ראה תו"א בתחלתו), ובמילא, אין זה פועל בתחתון

ועד כדי כך, שהענין "ד"וירא אליו ה'" (בהתחלת פרשתנו) חודר ונמשך בכל העולם כולו – "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו'"³⁸, היינו, לא רק בחומר הגוף ד"ישראל, ובלשון הכתוב בפרשתנו³⁹ "ויחבוש את חמורו", דקאי על חומר הגוף⁴⁰, אלא גם על חומרות העולם, כולל גם החומרות ד"עם"⁴¹ הדומה לחמור⁴², כאמור, "וראו כל בשר גו'".

ה. וכן תהיה לנו – גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בתכלית השלימות, גאולה שאין אחריה גלות⁴³, כאמור, "קהל גדול ישובו הנה", ו"כספם וזהבם אתם"⁴⁴, ברוחניות ובגשמיות גם יחד. ואז תהיה גם תכלית השלימות וההרחבה בכל הענינים:

"בהר ה'", ירושלים עיר הקודש – "עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים ג' פרסאות למעלה, שנאמר⁴⁵ וראמה וישבה תחתיה"⁴⁶,

בארצנו הקדושה – "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁴⁷,

ועד להשלימות בכל העולם כולו – "אלה תולדות פרץ"⁴⁸, תולדות מלא, למעלה מהשלימות תולדות מלא ד"עולם⁴⁹ על מילואו נברא"⁵⁰.

וכל זה – בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ובאופן ש"לא עיכבן המקום כהרף עין"⁵¹,

ובפרט על-ידי ההוספה בשמחה שפורצת גדר⁵², שעל-ידי-זה ממהרים עוד יותר את קיום היעוד "אלה תולדות פרץ", שהמשכו, "וישי הוליד את דוד"⁵³ – ביאת דוד מלכא משיחא במהרה בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלוא קומתו, והתחיל לנגן ניגון הקפות לאביו רבי לוי יצחק ז"ל, ורקד על מקומו בשמחה רבה].

* * *

ו. ענין נוסף בשלימות דיום השבת-קודש ט"ו מרחשון – בנוגע לימים שלאחר-זה, כאמור, שלימותו היא לא רק בנוגע לימים שלפני-זה, אלא גם בנוגע לימים שלאחר-זה:
יום החמישי בשבוע הבא, הוא – כ"ף מרחשון, יום ההולדת דכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, אשר, בנו יחידו וממלא מקומו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ועל-פי הידוע בגודל העילוי דיום הולדת, ש"מזלו גובר"⁵⁴ וכו' – מובן, שיש לנצל "יום סגולה" זה להתעוררות חיזוק והוספה בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה, כולל גם הפצת המעיינות חוצה, ובמיוחד בנוגע לענינים העיקריים דשנה זו, כאמור, שמחה⁵⁵ והקהל.

ז. ובהדגשה יתירה בכ"ף מרחשון דשנה זו – שהרי מיום ההולדת, כ"ף מרחשון דשנת כתר"א⁵⁶, עד לכ"ף מרחשון דשנת תשמ"ח, נשלמו כ"ז שנה. והענין בזה:

(38) ישע"י מ, ה.

(39) כב, ג.

(40) ראה "היום יום" כ"ח שבט. כש"ט הוספות סט"ז. וש"נ.

(41) יבמות סב, א. וש"נ.

(42) וי"ל, שבנוגע ל"עם הדומה לחמור" החידוש גדול יותר מאשר בנוגע ל"חמור" עצמו – שהרי, ה"חמור" אינו מציאות בפ"ע, אלא בטל לבעליו (אברהם אבינו).

(43) מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.

(44) ישע"י ס, ט.

(45) זכרי' יד, יו"ד.

(46) ב"ב עה, ב.

(47) שופטים יט, ח ובפרש"י.

(48) רות ד, יח.

(49) ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ג, ג. פי"ד, ז.

(50) ראה שמו"ר פ"ל, ג.

(51) מכילתא ופרש"י בא יב, מא. מכילתא שם, מב.

(52) כמבואר בארוכה בדרושי בעל יום ההולדת – סה"מ תרנ"ז

ס"ע רכג ואילך. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' קמה ואילך, וש"נ.

(53) שם, כב.

(54) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 86. וש"נ.

(55) להעיר גם ממאמר בעל יום ההולדת ד"ה ויהיו חיי שרה

עטר"ת – ביאור גודל מעלת העבודה בשמחה. וראה בארוכה ד"ה זה

דכ"ף מרחשון תשמ"א (סה"מ מלוקט שם).

(56) "היום יום" כ"ף חשון. קונטרס "חנוך לנער" ע' 8. וראה

קונטרס משיחות ש"פ וירא תשמ"ז (לקו"ש חכ"ה ע' 312 ואילך.

התועדויות תשמ"ז ח"א ע' 494 ואילך).

1 על הפסוק⁵⁷ "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים גו'" (שקורין בתפלת מנחה) – מבוואר
2 בדרושי בעל יום ההולדת⁵⁸ (מיוסד על מאמר הזהרה⁵⁹) "אינון חייך כולהו לעילא, מאה שנה לעילא וכו'" שמאה
3 שנה קאי על בחינת הרצון והתענוג, אריך ועתיק, עשרים שנה קאי על חכמה ובינה, ושבע שנים קאי על ז'
4 המדות, כלומר, שקכ"ז שנה מורה על שלימות העבודה בכל כחות הנפש.

5 ומובן, שענין זה הוא (לא רק אצל שרה, אלא גם) אצל כל הצדיקים⁶⁰, שכאשר מגיע הזמן דקכ"ז שנה אזי
6 נעשה השלימות בכל הענינים, כולל ובמיוחד בנוגע לבעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון, אשר, מכיון שהוא בעצמו⁶¹
7 מבאר את העילוי והשלימות דקכ"ז שנה, הרי, על-ידי-זה הוא פוסק גם בנוגע לעילויי ושלמות דקכ"ז שנה
8 שלן⁶².

9 ומזה מובן גודל העילוי והנתינת-כח המיוחדת דכ"ף מרחשון בשנה זו, שבו יושלמו קכ"ז שנה לבעל יום
10 ההולדת – תכלית העילוי והשלימות בכל עניני העבודה דבעל יום ההולדת, אשר, "מה להלן עומד ומשמש אף
11 כאן עומד (במרום⁶³) ומשמש"⁶⁴, להשפיע מהשלימות שלו (בכל הזמנים, ובפרט ביום ההולדת, ש"מזלו גובר",
12 ועל-אחת-כמה-וכמה ביום ההולדת דקכ"ז שנה) לתלמידיו ותלמידי תלמידיו, החסידים המקושרים לבנו יחידו
13 וממלא מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ועל-ידם לכל ישראל – שגם אצלם תתווסף שלימות בכל עניני
14 העבודה, ובמיוחד בענינים העיקריים דשנה זו, שמחה והקהל⁶⁵.

15 ח. ויש להוסיף, שבענין ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" מודגשת השלימות שלמעלה מהתחלקות
16 ד'מעלה ומטה', שלכן, פועלת בכל הדרגות, מלמעלה עד למטה.
17 ובהקדמה:

18 על הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו' שני חיי שרה" – מפרש רש"י: "כולן שוין לטובה".
19 וצריך להבין⁶⁶:

20 איך יתכן לומר ש"כולן שוין לטובה", הרי, במשך "שני חיי שרה" היו ריבוי עליות מדרגא לדרגא, ועד
21 לעליות באופן שלא בערך, ולדוגמא: היציאה מאור כשדים וחרן, "ויקח אברהם את שרי אשתו גו"⁶⁷. שינוי שמה
22 מ"שרי" ל"שרה", לא רק "שרי ליי" (לאברהם), אלא "שרה על כל"⁶⁸, ואיך שייך לומר ש"כולן שוין לטובה",
23 היינו, ששנות חייה לפני היציאה מאור כשדים, ושנות חייה לאחר שהגיעה לשלימות ד"מאה שנה" – "שוין
24 (לטובה)" ? !

25 ויתירה מזה: לא זו בלבד שלכאורה לא שייך לומר ש"כולן שוין", אלא עוד זאת, שישנו משך זמן שלפני
26 התחלת העבודה לגמרי – כמודגש בנוגע לאברהם אבינו, "בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, שנאמר⁶⁹ עקב
27 אשר שמע אברהם בקולי, חושבניה מאה ושבעין ותריין"⁷⁰, כלומר, אף ששנות חייו היו "מאת שנה ושבעים

(63 ראה זח"א קלג, רע"א. הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש.

(64 סוטה יג, סע"ב.

(65 להעיר ממזמורי תהלים דבעל יום ההולדת השייכים לכ"ף מרחשון שנה זו – קכ"ז קכ"ח – די"ל שמודגש בהם ענין השמחה והקהל:

שמחה – "שיר המעלות גו' אשרי הגבר", "שיר המעלות אשרי גו' אשריך גו'" (גם מלשון שיר).

ו"הקהל" – "מלא את אשפתו", "אשתך גו' בניך סביב לשולחנך", "בנים לבניך שלום על ישראל", ע"ד "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", ופועל הענין ד"כל ירא ה'", "גבר ירא ה'" – "ליראה את ה'", ובאופן ד"כל ימי חייך" – "כל הימים".

וראה זהר בסיום פרשתנו (קטו, א ואילך): הנה נחלת ה' בנים גו', אשתך כגפן פורי' גו', הרבית הגוי לו הגדלת השמחה כו', לחדתא עלמא כו'. – וראה לקוטי לוי"צ לשם.

(66 ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 325 ואילך.

(67 לך לך יב, ה.

(68 שם ז, טו ובפרש"י.

(69 תולדות כו, ה.

(70 נדרים לב, סע"א.

(57 ר"פ חיי שרה.

(58 ד"ה ויהיו חיי שרה תרמ"ג (סה"מ תרמ"ג ע' טו ואילך). תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תשלב ואילך). עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' צז). ועוד.

(59 ח"א קכב, סע"ב.

(60 וי"ל החידוש בשרה – שאצלה בא זה בגילוי גם בזמן הגשמי, במספר שני חיי' בעלמא דין – קכ"ז שנה. וע"ד שממלא שנותיה מיום ליום (ר"ה יא, א. ושי"נ), ובפשטות מצינו זה רק באדמו"ר האמצעי וכו'.

(61 ואף שדרושים אלה מיוסדים, כנראה, על דרושי רבותינו נשיאנו שלפנ"ז, הרי, המאמרים שנאמרו ונכתבו על ידו הם תורתו, לא רק בנוגע לחידושים בדרושים אלה שלא נתבארו בדרושי רבותינו נשיאנו שלפנ"ז, אלא גם בנוגע להענינים שנתבארו בדרושים הנ"ל, ולא רק באופן ד"נקראות על שמו", אלא תורתו ממש. ואכ"מ.

(62 כידוע בדיק לשון המשנה (אבות רפ"ג "דין וחשבון" (אף שלכאורה קודם החשבון לדין) – שתחלה ישנו ה"דין" שפוסק בעצמו בנוגע לפעולה מסויימת, ואח"כ עושים עמו "חשבון", שמכיון שגם אצלו היתה פעולה זו, פסק את ה"דין" גם בנוגע לעצמו (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1207. ח"ו ע' 283. ושי"נ).

שנה וחמש שנים⁷¹, מכל-מקום, מספר השנים "אשר שמע אברהם בקולי" אינם אלא כמנין "עקב" (קע"ב, ולא קע"ה), ומזה מובן גם בנוגע לשרה, שישנו משך זמן שלפני התחלת העבודה לגמרי. ובנוגע לזמן זה – לא זו בלבד שלא שייך לומר "שוין לטובה", אלא יתירה מזה, שאין כאן ענין של עבודה כלל!

ומזה באים לשאלה נוספת:

על הפסוק⁷² "ואברהם זקן בא בימים", איתא בזהר⁷³ "באינון יומין עילאין כו'", היינו, שאברהם אבינו עבד עבודתו במשך כל ימי חייו, בכל יום ויום עד שכל ימיו היו יומין שלימין (ולא חסרין, חסיד-שלום)⁷⁴. ולכאורה, איך שייך הענין ד"בא בימים", יומין שלימין. כשחסרו לכאורה ג' שנותיו הראשונות, כאמור, "עקב אשר שמע אברהם בקולי", קע"ב שנה, ולא כל שנות חייו, קע"ה שנה?!

וואין לומר שכוונת הדברים היא ברוחניות הענינים, כי, נוסף להאמור לעיל (סעיף ג) שתכלית השלימות היא בהמשכה למטה, בעולם הזה הגשמי, עד לתחתון שאין למטה ממנו, בהתאם לכוונה דדירה בתחתונים דוקא, הרי, הענין ד"עקב אשר שמע אברהם בקולי" נאמר בקשר ובשייכות לברכה דבנים וירושת הארץ, "והרבייתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האלה"⁷⁵ – לא רק ארץ ישראל הרוחנית, מלכות דאצילות, אלא ארץ ישראל הגשמית ממש, ויתירה מזה – הפיכת ארץ כנען⁷⁶ לארץ ישראל⁷⁷.

ט. ויובן בהקדם המדובר בארוכה במקום אחר⁷⁸ בנוגע לחיוב דחינוך: חיוב דחינוך⁷⁹ – אינו מן התורה (אלא מדברי סופרים)⁸⁰, אף-על-פי שחינוך הוא דבר הכי הכרחי שבלעדיו לא שייך לקיים את המצוות בבוא זמן חיובם, כפי שרואים במוחש⁸¹, ובלשון הכתוב בפרשתנו⁸² "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו'"⁸³:

ונתבאר בזה (דלכאורה, להיותו דבר הכי הכרחי, מדוע אין זה מצוה מן התורה) – שיש לומר, שענין דחינוך הוא בגדר הכשר והכנה למצוה, שאף שאי-אפשר לקיים המצוה אלא על-ידי הקדמת ההכשר וההכנה למצוה, ולדוגמא – במצות מילה: "כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל (לאיזמל של מילה)"⁸⁴ [נועד כדי כך, שלדעת רבי אליעזר⁸⁵ דוחין את השבת⁸⁶], מכל-מקום, כריתת עצים כו' בודאי אינה מצוה, ועל-דרך-זה בחינוך – שעם היותו הכרחי לקיום המצוות, מכל-מקום, אינו מצוה, כי אם, הכשר והכנה למצוה.

ועל-פי-זה יש לבאר שאין סתירה בין "בא בימים", יומין שלימין, להענין ד"עקב אשר שמע גו'", קע"ב שנה, ולא כל קע"ה שנה – כי:

כדי שיוכל להכיר את בוראו בהיותו בן ג' שנים – היה צורך במשך זמן של הכשר והכנה, לחקור ולדרוש כו', כדאיתא במדרש⁸⁷ "שהיה אברהם אבינו אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג" (בתמיה), ובלשון הרמב"ם⁸⁸ "התחיל לשוטט בדעתו . . והיה תמה, היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג, ומי יסבב אותו, לפי שאי-אפשר שיסבב את עצמו . . ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת כו'".

הטביע הקב"ה בבריאת האדם, שיהי' זקוק לחינוך.

(82) יח, יט.

(83) ולהעיר מהדעות שחיוב דחינוך הוא מצות עשה מדברי קבלה, ולא עוד, אלא, שמקורו בתורה – מפסוק זה (נסמן באנציק' תלמודית שם ע' קסב).

(84) שבת קל, א (ובפרש"י). וש"נ.

(85) להעיר ממאורז"ל (ערובין יג, ב) "אלו ואלו דברי אלקים חיים". ויתירה מזה בדרו"ד – שר"א שמותי הוא, מתלמידי ב"ש (שבת שם, במ ובפרש"י ותוס'), שלעתידי לבוא הלכה כמותם (ראה מד"ש לאבות פ"ה מ"ט. מק"מ לוח"א יז, ב. לקו"ת קרח נד, ג. ובכ"מ).

(86) ואפילו לדעת ר"ע (שהלכה כמותו) שאינן דוחין את השבת – הרי זה מפני שאפשר לעשותן מערב שבת, אבל מכשירי מצות מילה שאי-אפשר לעשותן מערב שבת, דוחין את השבת לכו"ע.

(87) ב"ר רפ"ט. וראה בארוכה מדרש הגדול ר"פ לך לך.

(88) הל' ע"ז פ"א ה"ג. – אלא, שהרמב"ם ס"ל כמ"ד בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו (ב"ר פס"ד, ה – לגירסת רבינו (כס"מ שם). וראה לקו"ש ח"כ ע' 14 ואילך. וש"נ), ומזה מובן גם להדעה שבן שלש שנים הכיר את בוראו, ש"התחיל לשוטט בדעתו" לפני שהגיע לגיל שלש שנים.

(71) חיי שרה כה, ז.

(72) שם כד, א.

(73) ראה זח"א רכד, א. קכט, א.

(74) ראה ד"ה ואברהם זקן תשל"ח. תשמ"ו (סה"מ מלוקט ח"א ע' רפט. תנא). וש"נ.

(75) תולדות כו, ד.

(76) ראה לקו"ש ח"ה ע' 11.

(77) ולהעיר מהמבואר בדרוש בעל יום ההולדת בענין בירור והעלאת דברים הכי תחתונים, עד ל"דורות", שהניצוץ קדושה שבהם נתרחק ונחשך כ"כ עד שהוא כמו רע, ע"ד חתיכה נעשה נבילה – שגם הם יתהפכו ל"זכיות", ע"ד עבודת התשובה בשלימותה.

(78) שיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשמ"ז.

(79) להעיר גם מהשייכות ל"הקהל" – כלשון הרמב"ן (וילך לא, יג) "ובניהם גו' הם הטף, כי ישמעו וישאלו, והאבות ירגילום ויחנכו אותם" (וראה שיחת הנ"ל. ואכ"מ).

(80) נזיר כט, א. רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. ועוד. שו"ע אדה"ז אורח הל' שבת סש"מ ס"ב. אנציק' תלמודית ערך חינוך בתחלתו. וש"נ.

(81) ואין זה ענין של חסרון שנעשה מצד החטא כו', אלא, כן

1 ויש לומר ש"התחיל לשוטט בדעתו" מיד בצאתו לאויר העולם – על-דרך שמצינו⁸⁹ שלפני המבול "כשהיתה
2 אחת מהם יולדת . . . היתה אומרת לבנה צא והבא לי צור לחתוך טבורא כו"⁹⁰, ומזה מובן גם לאחר המבול
3 – אצל יחיד סגולה, כמו האבות, שמעמד ומצבם היה בתכלית העילוי, כמו לפני המבול כו"⁹¹, ולכן, מיד
4 בצאתו לאויר העולם היה שייך כבר "לשוטט בדעתו".

5 ומכיון שגם במשך ג' השנים הראשונות (מרגע צאתו לאויר העולם) היה עסוק בהכשר והכנה⁹² להכרת בוראו
6 – שייך שפיר הענין ד"בא בימים", יומין שלימין, גם בנוגע לג' שנים הראשונות, אלא שאף-על-פי-כן, אין זה
7 אלא הכשר והכנה בלבד, ולא שייך לומר על זה "שמע אברהם בקולי" (כל זמן שלא הכיר את בוראו), כי אם,
8 לאחר שהכיר את בוראו, "עקב אשר שמע גו'", היינו, שעבודתו בפועל היתה קע"ב שנה (אף שגם ג' שנים
9 ראשונות היו באופן ד"בא בימים", על-ידי ההכשר וההכנה כו') – כשם שההכשר וההכנה דחינוך הקטן אינה
10 מצוה מן התורה.

11 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לשרה – שגם במשך הזמן שלפני תחילת עבודתה, היה אצלה ענין ההכשר וההכנה
12 כו'.

13 י. וחדוש גדול יותר – "כולן שוין לטובה":

14 לא זו בלבד שפעולת ההכשר וההכנה היא בכלל "בא בימים", יומין שלימין, אלא יתירה מזה, שיש בה צד
15 השווה עם העבודה עצמה, כל הדרגות שבה, עד לתכלית העילוי – "כולן שוין לטובה".

16 וההסברה בזה⁹³ – שאף שישנם חילוקי דרגות בעבודה, החל מהחילוק הכללי שבין הכשר והכנה לעבודה
17 עצמה, ועל-דרך-זה חילוקי הדרגות בעבודה עצמה, עד לעילוי שבאין-ערוך כו', מכל-מקום, ישנה דרגה נעלית
18 יותר שלמעלה מחילוקי דרגות – הנקודה דמילוי הכוונה העליונה – שמצדה "כולן שוין לטובה", מפעולת
19 ההכשר וההכנה לעבודה עד לדרגת העבודה הכי נעלית, בהשוואה ממש, מכיון שבשניהם ממלאים את הכוונה
20 העליונה.

21 ובפרטיות יותר – בפירוש הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה":

22 "ויהיו חיי שרה" – קאי על הכלל שלפני התחלקות לפרטים,

23 "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" – קאי על פרטי אופני העבודה שהם באופן של התחלקות, כאמור,
24 רצון ותענוג, חכמה ובינה, וז' מדות. ובפשטות, פרטי החילוקים בעבודתה של שרה בעילוי אחר עילוי, החל
25 מהזמן שקדם לעבודה בפועל (הכשר והכנה), ועד לשלימות העבודה בסיום קכ"ז שנות חייה,

26 ו"שני חיי שרה" – קאי על הכלל שלאחרי התחלקות הפרטים, היינו, שגם לאחר שישנם כל פרטי העבודה
27 וחילוקם זה מזה, נעשים כולם חדורים בנקודת הכלל (מילוי הכוונה העליונה) – "כולם שוין לטובה".

28 יא. על-פי-זה יש להוסיף ביאור בקשר ושייכות ד"ויהיו חיי שרה גו' שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה"
29 – להענין ד"הקהל":

30 גם ב"הקהל" ישנם ב' קצוות הנ"ל: מחד גיסא – ענין של התחלקות, "האנשים והנשים והטף", ולאידך
31 גיסא – ענין האחדות, "הקהל את העם", שנעשים כולם מציאות אחת. כלומר, התוכן ד"הקהל" הוא – נקודת
32 האחדות ("ליראה את ה'") שחודרת בכל הפרטים וחילוקי הדרגות (לא רק הכלל שלפני הפרטים, אלא גם הכלל
33 שלאחרי הפרטים), כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה⁹⁴.

34 ומזה למדים הוראה בנוגע לעבודה ד"הקהל" – הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת:

35 בנוגע לעצמו – שנקודת האחדות ד"ליראה את ה'" צריכה לחדור בכל פרטי החילוקים ד"האנשים והנשים

(92) ולא רק הכשר והכנה באופן ד"כורתינ עציס לעשות פחמין
לעשות ברוז (לאיזמל של מילה). "שהפעולה דכריתת עציס והפעולה
דמצות מילה רחוקים לגמרי זה מזה (שיש ביניהם ג' שלבים, הכשר
דהכשר דהכשר כו'), אלא הכשר והכנה שהיא בקירוב להענין עצמו.
(93) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 353.
(94) שיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז סי"ד ואילך.

(89) ב"ר פל"ו, א. ויק"ר פ"ה, א.
(90) וגדולה מזו מצינו בנוגע לאדה"ר – שנולד כבן עשרים שנה
(ב"ר פי"ד, ז).
(91) ויתירה מזה – למעלה גם מהמעמד ומצב שנעשה ע"י הירידה
דחטא עה"ד, עד כדי כך, שבכחם לתקן את הירידה שנפעלה ע"י חטא
עה"ד (ראה שהש"ר רפ"ה).

- והטף" שבו⁹⁵. מהענין הכי נעלה שבעבודתו, עד לענין הכי תחתחון שבעבודתו, כולל גם ענינים של הכשר והכנה, שכולם חדורים בנקודה הכללית ד"ליראה את ה'" – "כולן שוין לטובה".
- ועל-דרך-זה בנוגע לפעולה עם הזולת – "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" כפשוטו, שנקודת האחדות צריכה לחדור בכל פרטי החילוקים ד"האנשים והנשים והטף", מהדרגא הכי נעלית – "האנשים", תוקף ושלמות העבודה, עד לדרגא הכי תחתונה – "טף", הכשר והכנה לעבודה (חינוך), כולל גם קטני קטנים, עד לתינוק שיצא לאויר העולם⁹⁶, באופן ש"כולן שוין לטובה".
- ועד כדי כך, שגם שלימות העבודה דאברהם ושרה – "אב המון גוים נתתיך"⁹⁷ ו"שרה על כל"⁹⁸, עד לתכלית השלימות דקכ"ז שנה (ועל-דרך-זה קע"ה שנה דאברהם) – שייכת לכל אחד ואחת מישראל, שכן להיותו בן אברהם ולהיותה בת שרה, הרי, מרגע יציאתם לאויר העולם "יורש הכל"⁹⁸.
- יב. והמעשה הוא העיקר⁹⁹:
- בעמדנו ביום השבת-קודש, ט"ו מרחשון, שממנו מתברך גם כ"ף מרחשון שבו יושלמו קכ"ז שנה מיום הולדתו של כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן – יש לעורר ולפרסם בכל מקום מקום אודות הצורך והזכות לנצל את יום-סגולה זה כדבעי, בנוגע להתעוררות וחיוזוק בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה, עד להפצת המעיינות חוצה, החל מלימוד תורתו של בעל יום ההולדת (כולל – תורתו בביאור העילוי דקכ"ז שנה), לימוד המביא לידי מעשה¹⁰⁰, ובמיוחד – בנוגע לעניני שמחה והקהל.
- ובפשטות – לסדר התוועדויות של שמחה בכל מקום ומקום (ביום ההולדת עצמו, או בסמיכות לו, כפי תנאי המקום כו'), "ברוב עם"¹⁰¹ – "הקהל את העם", שעל-ידי-זה ניתוסף גם בענין השמחה, כנראה במוחש, אשר, נוסף לפעולה דהקהל ושמחה בהתוועדויות אלה עצמן, יעוררו להמשיך בעניני שמחה והקהל (בתוככי כל עניני הפצת היהדות, תורה ומצוותיה) גם בימים שלאחרי-זה, הלך ומוסיף ואור.
- יג. ויש להוסיף במעלת ההתוועדויות כו' – על-פי ביאורו של בעל יום ההולדת ב'קונטרס החלצו' הידוע¹⁰² ש"ההסכם אשר עושים שנים או רבים יש לזה חיוזוק הרבה יותר מההסכם שעושה בפני-עצמו כו'".
- ומזה באים להדגשה נוספת בנוגע לאופן העבודה בעניני שמחה והקהל – כהמשך הענין ד"החלצו" – "החלצו מאתכם אנשים"¹⁰³:
- "החלצו" – "לשון חלוצי צבא"¹⁰⁴, כלומר, על כל אחד ואחד להיות בבחינת "חלוץ צבא", "חלוצים תעברו לפני אחיכם גו'"¹⁰⁵, ב"מלחמת בית דוד"¹⁰⁶, הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, שעל-ידי-זה פועלים ביאת דוד מלכא משיחא.
- "מאתכם" – חובה המוטלת על כל אחד ואחת, כלומר, שכל אחד ואחד צריך לדעת שהכוונה היא אליו, ולא להשתמש על-ידי "תירוץ" שהוא בדרגת זקן ואינו לפני כבודו, או קטן ואינו לפי יכולתו (לפתע נעשה "עניו"...), מכיון שצריך להיות "מאתכם", כל אחד ואחת ממש.
- "אנשים" – בהתאם לגודל החשיבות שבדבר¹⁰⁷ (לא רק לצאת ידי חובתו)¹⁰⁸, וגם בכל התוקף ד"אנשים", כולל – הוודאות בהצלחת השליחות, מכיון שהולכים ביחד עם כל חלוצי הצבא, בשליחותו של משה רבינו, נשיא הדור, ועד – "שלוחו של אדם העליון כמותו", ביחד עם הקב"ה, "נקמת הוי' במדין"¹⁰³.

(102) פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).

(103) מטות לא, ג.

(104) פרש"י עה"פ.

(105) דברים ג, יח.

(106) להעיר משיחת בעל יום ההולדת הידועה – שמח"ת תרס"א

(לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. סה"ש תש"ב ס"ע 141 ואילך).

(107) ראה פרש"י שלח יג, ג. וראה גם פרש"י עה"פ כאן.

(108) ולהעיר, שכאשר הפעולה היא כדבעי, אזי, גם באצבע קטנה

יכול לפעול הרבה, כסיפור חז"ל (קה"ר בתחלתו) אודות רבי חנינא

בן דוסא שרצה להעלות אבן לירושלים, וכאשר "נתן ידו ואצבעו

עמהם" – "נמצאו עומדים בירושלים".

(95) ראה מכתב ו"א תשרי שנה זו.

(96) שאז מתחיל כבר ענין החינוך (ויתירה מזה – גם במשך ט'

חדשי העיבור וכו', שתלוי באופן הנהגת האב והאם, שגם אז נעשה

החינוך באופן ד"עובר ירך אמו", כמדובר כמ"פ.

(97) לך לך יז, ה ובפרש"י.

(98) ראה נדה מג, סע"ב ואילך – במשנה. רמב"ם הל' נחלות

ספ"א.

(99) אבות פ"א מ"ז

(100) קידושין מ, ב. ושל"נ. ולהעיר גם מהפתגם הידוע שנוסף למה

שלימד את התורה, צריכה התורה ללמד אותו (ראה לקו"ד ח"ב רמז,

ב).

(101) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. ושל"נ.

- 1 [ובפרטיות יותר: מחד גיסא – הוא יודע שאינו לבד, אלא ביחד עם כל חלוצי הצבא וכו'. ולאידך גיסא –
2 אינו סומך על כך שיש מלבדו ריבוי חלוצי צבא, אלא, הולך בעצמו בכל התוקף בראש כולם, "והחלוץ הולך
3 לפניהם"¹⁰⁹, ועל-ידי-זה נעשה הנצחון במלחמה, כולל גם "מלקוח השבי"¹¹⁰ שניתן לא רק ל"תופשי המלחמה",
4 אלא גם ל"כל העדה", עד ל"מכס לה'", "ללויים שומרי משמרת משכן ה'", ו"לא לעזר הכהן", כהן גדול כפי
5 שהוא בפני-עצמו¹¹¹].
- 6 ועוד ועיקר – שכל זה צריך להיות חדור באהבת ישראל ואחדות ישראל, ופשיטא, ביטול עניני מדון ומריבה
7 (קליפת מדין)¹¹², באופן שלא ישאר רושם כלל (כלשון המדרש¹¹³ "חרדא דדמא על אפי מיא"), שעל-ידי-זה
8 מבטלים סיבת הגלות¹¹⁴, ובדרך ממילא בטל גם המסובב, והגלות.
- 9 ובלשון הידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹¹⁵ - "עמדו הכן כולכם": "עמדו" – עמידה בתוקף
10 ("אנשים"), "הכן" – מוכנים ממש (על-דרך "החלצו", "חלוצי צבא מזוינים"), "כולכם" – באופן של אהבת
11 ישראל ואחדות ישראל.
- 12 יד. וההתחלה בכל זה – בהתועדות ("הקהל") של שמחה ביום השבת-קודש ("מפקחין על צרכי ציבור
13 בשבת"¹¹⁶, ובפרט) שממנו מתברך כ"ף מרחשון, בבית-הכנסת ובבית-המדרש דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו
14 (בנו יחידו וממלא מקומו של בעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון), במעמד חסידי ומקושריו כו', שעל-ידי-זה
15 ניתוסף יותר בברכה שיום השבת¹¹⁷ מברך את יום החמישי, כ"ף מרחשון.
- 16 ולכן, יש לנצל זמן סגולה זה כדי להחליט החלטות טובות לעסוק בכל הענינים האמורים (ובמיוחד – עניני
17 שמחה והקהל), בלי-נדר, אמנם, אבל בתוקף המתאים¹¹⁸, והעיקר – לקיימן בפועל ממש, החל מיום השבת,
18 ובימים שלאחר-זה, ובמיוחד – ביום החמישי, כ"ף מרחשון¹¹⁹.
- 19 ויש להוסיף בנוגע למעלת המקום שבו מתקיימת ההתועדות שבה מקבלים החלטות טובות בעניני שמחה
20 והקהל – בית-הכנסת ובית-המדרש דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – מכיון שעניני שמחה והקהל מרומזים
21 בשמו של נשיא דורנו:
- 22 "יוסף" – "יוסף ה' לי בן אחר"¹²⁰, שגם מ"אחר" עושים "בן"¹²¹, שלמות הענין ד"הקהל" גם ביחס לאלו
23 שלעת-עתה הם במעמד ומצב ד"אחר" (בגלוי),
- 24 ו"יצחק" – ענין השמחה, כמו שכתוב בפרשתנו¹²² "כל השומע" יצחק לי". "ישמח עלי"¹²⁴, וקשור גם עם
25 השמחה דלעתיד לבוא – "אז ימלא שחוק פינו"¹²⁵.
- 26 ולהעיר, שאף שענין זה נאמר בלשון עתיד – הרי זה רק בנוגע לגילוי, אבל עצם הענין ישנו בשלימות גם
27 עתה, כידוע¹²⁶ המשל מ"אדם שיש לו תיבה מליאה אבנים טובות ומרגליות שהוא שמח מאד בהם אף שאינו
28 רואה אותם כי הם סגורים בתיבה".

(109) יהושע ו, יג.

(110) מטות לא, כו ואילך.

(111) שהרי אצל כהן גדול עצמו יש כמה אופנים – כפי שהוא בכלל ישראל, בכלל שבט לוי, בכלל הכהנים, עד לדרגתו כפי שהוא בפ"ע.

ולהעיר גם מהחילוקים בוידויים דכה"ג ביוהכ"פ: "אני וביתי", "אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך", "עמך בית ישראל".

(112) ראה סה"מ תרנ"ט ס"ע נג ואילך.

(113) ויק"ר פכ"ד, ג. וראה שיחת י"ב טבת תשמ"ז הערה 31. ועוד.

(114) ראה יומא ט, ב.

(115) אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט. וש"נ.

(116) ראה שבת קנ, א. רמב"ם הל' שבת פכ"ד ה"ה. שו"ע אדה"ז אור"ח הל' שבת שס"ז סי"ב.

(117) כשם שבנוגע ליום השבת עצמו מוסיפים ישראל על התענוג שיש בשבת מצ"ע – "המענוג את השבת" (שבת קיח, סע"א).

(118) וי"ל שאמירת בלי-נדר מוסיפה בתוקף הענין – דאף שאין זה בגדר חיוב מן התורה או אפילו מדרבנן (מכיון שאין זה בתורת נדר), הרי אדרבה, יש בוה עילוי גדול יותר, ע"ד ובדוגמת העילוי

דמנהג ישראל לגבי חיוב מן התורה או מדרבנן, כידוע בביאור מעלת ההקפות, שאינן אלא מנהג ישראל, לגבי ניסוך המים שמדברי סופרים. וניסוך היין שמן התורה (לקו"ת סוכות פ, סע"ג. סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רסט, ב. ובכ"מ).

(119) ופשוט, שאין "לחשוש" שאם יעסוק לפני כ"ף מרחשון "לא ישאר" מה לעשות בכ"ף מרחשון – שהרי (נוסף לכך שהלואי ותהי' זו ה"דאגה" היחידה) גם לאחר שיעסוק בזה במשך ד' ימים (מיום א' עד יום ד'), בודאי יתן הקב"ה כחות נוספים שיוכלו לעסוק בכל ענינים אלו ביתר שאת וביתר עוז (ע"ד מי שיש לו מנה כו' ד' מאות), ובפרט בבוא יום סגולה, שאז נעשה עילוי שבאין-ערוך כו'.

(120) ויצא ל, כד.

(121) ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ (רכ, א ואילך). ועוד.

(122) כא, ו.

(123) אפילו "כל השומע", ועאכו"כ אצל זה שפועל ענין השמחה, מקור השמחה.

(124) פרש"י עה"פ.

(125) תהלים קכו, ב.

(126) לקו"ת דברים א, ב. סה"מ תרכ"ז ס"ע תלג ואילך. תרכ"ט ריש ע' רט. ועוד.

ובפרט שיש בידו גם ה"מפתח" של התיבה, ובמילא, בכוחו וביכולתו לפותחה, לראות ולהנות מתוכנה, בכל
 עת שירצה – גם ביום השבת, שהרי אין איסור בפתיחת תיבה ביום השבת, ואדרבה – על-ידי-זה ניתוסף בעונג
 שבת.
 והעיקר – פתיחת התיבה בפועל ממש, שאז מתגלים כל הענינים שנפעלו על-ידי מעשינו ועבודתינו¹²⁷ –
 בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ובאופן של זריזות – "אחישנה"¹²⁸, עד לזריזות שבזריזות
 (דוגמת הזריזות דכהן גדול שלמעלה מהזריזות דכהנים סתם¹²⁹), כאמור, ש"לא עיכבן המקום כהרף עין", תיכף
 ומיד ממש.

* * *

טו. כל האמור לעיל מודגש ביותר בקשר ובשייכות לכינוס דכ"ף מרחשון שיתקיים בארצנו הקדושה:
 בשנים האחרונות הונהג לערוך כינוס בכ"ף מרחשון בקשר ובשייכות לשובם של האורחים שליט"א מנסיעתם
 לחגוג את חודש השביעי¹³⁰ בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, להשתטח על הציון הקדוש,
 להשתתף בתפילות ובהתוועדויות וכו' וכו', ובשובם לארצנו הקדושה מתאספים כולם יחדיו כדי "לחיות מחדש"
 את רגעי ההתעלות וההתעוררות המיוחדים, על מנת להמשיכם על וכלל השנה כולה, כולל ובמיוחד על-ידי
 קבלת החלטות טובות רבים, באופן ד"איש את רעהו יעזורו"¹³¹.
 ומזה מובן, שבכינוס זה מודגשים שני הענינים האמורים לעיל: (א) השלימות דט"ו מרחשון – להמשיך
 עניני חודש תשרי על וכלל השנה כולה, שזוהי מטרת הכינוס, (ב) הענין דכ"ף מרחשון – יום ההולדת דכ"ק
 אדמו"ר נשמתו-עדן.

ובשניהם – ההדגשה המיוחדת דשנה זו: בנוגע להמשכת עניני חודש תשרי על וכלל השנה כולה – שמחה
 והקהל, ובנוגע לכ"ף מרחשון – העילוי דקכ"ז שנה, שלימות העבודה, כנ"ל בארוכה.

טז. ועוד ענין עיקרי בנוגע לכינוס:
 אחד הענינים העיקריים בכינוס – הדגשה מיוחדת בנוגע לענין ה"שליחות", החל מכינוסם של השלוחים
 שליט"א, הן השלוחים שזכו ונתמנו בשנים שלפני-זה, והן השלוחים שזכו ונתמנו לאחרונה, להתייעץ ביניהם
 כיצד להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בעבודת השליחות, כולל גם – שמהם יראו וכן יעשו רבים, שגם הם יצטרפו
 לעבודת השליחות.

ובפרטיות יותר – בנוגע לעבודת השליחות¹³²:

כל אחד ואחד מישראל הוא – "שלוחו של אדם (העליון) כמותו"¹³³, ועד "כמותו דהמשלח ממש"¹³⁴,
 ושליחותו היא – "אני נבראתי לשמש את קוני"¹³⁵, על-ידי קיום התורה ומצוות, "היו מכבדין את המצוות שהן
 שלוחי"¹³⁶. ועד שמשלים את הכוונה העליונה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, על-ידי-זה שמגלה בכל דבר
 ודבר שבעולם את מציאותו האמיתית – "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"¹³⁷.

ותכלית השלימות דעבודת השליחות דכל אחד ואחד מישראל היא – בימות המשיח, שאז, יקיים היעוד¹³⁸
 "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", גילוי אלקות בכל העולם כולו, דירה לו יתברך.

ועל-פי-זה יש לבאר הרמז ש"שליח" בתוספת יו"ד בגימטריא "משיח"¹³⁸:

כאשר ה"שליח" מצרף יו"ד, היינו, שמצרף את עשר כחות נפשו¹³⁹ לעבודת השליחות, ועוד ועיקר, שממלא

(135) משנה וברייתא סוף מס' קידושין.

(136) תנחומא ויגש וא"ו.

(137) אבות ספ"ו.

(138) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשמ"ו. ועוד.

(139) ה"ציבור" הפרטי שבו – כידוע הסיפור עם הרה"ק ר' יוסף
 יצחק בנו של הצ"צ (זקנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שנקרא על שמו),
 שאמר, שתפלה בציבור ענינה "לצבור" את עשר כחות הנפש שלו
 (ראה "התמים" ח"ב ס"ע מה [עהא] ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 477
 ואילך). וראה גם פי' מהרז"ו לב"ר פפ"ד, א.

(127) ראה תניא רפ"ז.

(128) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.

(129) ראה שבת כ, א. וש"נ. רמב"ם הל' שבת פ"ג ה"כ.

(130) עד שבעה במרחשון, כולל גם השלימות דט"ו מרחשון.

(131) ישע"י מא, ו.

(132) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 329. ועוד.

(133) ברכות לד, ב – במשנה. וש"נ. וראה לקו"ת ויקרא א, ג.

ובכ"מ.

(134) לקו"ת שם. וראה שו"ת הריב"ש סרכ"ח. ועוד.

- 1 את שליחותו לפעול גם על הזולת¹⁴⁰, עד לפעולה בכל ישראל שנחלקים בכללות לעשר סוגים¹⁴¹ - אזי נתמלאת
- 2 תכלית ומטרת השליחות בתכלית השלימות - ביאת משיח.
- 3 וכאמור, ענין זה שייך לכל אחד ואחד מישראל, אלא, שמודגש הדבר בפועל ובגלוי אצל אלו שנקראים
- 4 "שלושים" בגלל התעסקותם בכל הנ"ל בפועל ממש.
- 5 יז. ויהירצון - והוא העיקר - שעל-ידי כינוס זה יתווסף חיזוק ועידוד בעבודת השליחות ביתר שאת וביתר
- 6 עוז, כולל ובמיוחד בנוגע לענינים העיקריים דשנה זו - שמחה והקהל¹⁴², ועד שפועלים את תכלית הכוונה
- 7 דעבודת השליחות - "שליח" בתוספת יו"ד בגימטריא "משיח" - ביאת דוד מלכא משיחא.
- 8 ולהוסיף ולהבהיר:
- 9 ישנם המתעטפים ב"איצטלא של משי" ("זיידענע זופיצע"), וטוענים, הייתכן שעבודת השליחות תהיה
- 10 בשביל לפעול ביאת משיח - הרי זו עבודה "שלא לשמה"¹⁴³, "על¹⁴⁴ מנת לקבל פרס"?!
- 11 הן אמת שאין כוונתו בשביל חיי עולם הזה כו', אלא, בשביל ענין הכי נעלה, ביאת המשיח, אבל,
- 12 סוף-כל-סוף הרי זה "על מנת לקבל פרס", ואדרבה - "פרס" הכי גדול!
- 13 והמענה לזה - בדברי הרמב"ם:
- 14 אודות היעודים הגשמיים שבתורה, "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'"¹⁴⁵ - מבאר
- 15 הרמב"ם¹⁴⁶ שאין זה בגדר של שכר, כי אם, ש"הבטיחנו בתורה . . . שיסיר ממנו כל הדברים המונעים ידינו
- 16 מלעשותה . . . וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה . . . כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים
- 17 שהגוף צריך להם, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה".
- 18 וממשיך¹⁴⁷, "ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכיות שאינן
- 19 מניחות להם לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה".
- 20 ונמצא, שהפעולה וההשתדלות בכל הקשור להבאת המשיח אינה בגדר "על מנת לקבל פרס", כי אם, דבר
- 21 הכרחי להסרת המניעה, ונתינת אפשרות לקיום התורה ומצוות בתכלית השלימות.
- 22 יח. וענין זה - ההכרח דביאת המשיח בשביל שלימות העבודה דתורה ומצוות - הוא בהדגשה יתירה בדורנו
- 23 זה.
- 24 ובהקדמה:
- 25 הצורך בביאת המשיח אינו ענין שנתחדש לאחרונה... שהרי, בכל הדורות מתפללים ומבקשים בני ישראל
- 26 על ביאת המשיח, ועד כדי כך, שאפילו משה רבינו ביקש על זה - "שלח נא ביד תשלח" ("ביד אחר . . . שאין
- 27 סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד")¹⁴⁸, כלומר, משה רבינו ביקש שהגאולה ממצרים תהיה על-ידי
- 28 "גואלם לעתיד", משיח צדקנו. ועל-אחת-כמה-וכמה בספר תהלים של דוד המלך - ריבוי תפילות ובקשות על
- 29 הגאולה.
- 30 והגע עצמך:
- 31 אם בזמנו של משה רבינו היה צורך בביאת המשיח, גם כאשר בני ישראל היו במדבר, כשהקב"ה נתן להם
- 32 כל צרכיהם מן המוכן (ואם היו רוצים, היו יכולים להיות מנותקים לגמרי מאומות העולם) - בזמן הגלות,
- 33 כשישנם "מלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן", "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים"¹⁴⁹,
- 34 ובפרט חושך כפול ומכופל דעקבות משיחא, לאחר ששכר "כלו כל הקיצין"¹⁵⁰ - בוודאי ובוודאי מורגש הצורך
- 35 וההכרח הכי גדול דביאת המשיח תיכף ומיד!

ע' 342. התוועדות תשד"מ ע' 522. ועוד).

(143) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ה.

(144) ראה אבות פ"א מ"ג. רמב"ם שם ה"ד.

(145) ר"פ בחוקות.

(146) שם פ"ט ה"א.

(147) שם ה"ב.

(148) שמות ד, יג ובפרש"י.

(149) ישע' ס, ב.

(150) סנהדרין צז, ב.

(140) ולהעיר, שגם בהתחלת העבודה - "מאימתי קורין את שמע" - מודגש לא רק הענין דקבלת עול מלכות שמים (קדימת פרשה ראשונה לפרשה שני), עבודת עצמו, אלא גם "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", כולל שערי העיר והמדינה כו', היינו, הפעולה גם בעולם.

(141) ראה זח"ב פכ, א. לקו"ר ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(142) להעיר, שכללות עבודת ה"שליח" היא - "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה'", ועבודתו צריכה להיות בשמחה - כמרומו בשמו, "שליח" בגימטריא "שמח" (לקו"ש חכ"ה

ומכיון שכן, צריכים לראות שכל ישראל יצעקו "עד מתי", עד שלא ישאר אפילו יהודי אחד שלא יצעק "עד מתי", ואז, בוודאי ממלא הקב"ה תפילתם ובקשתם של ישראל, "הן א-ל כביר ולא ימאס"¹⁵¹, ובאופן ש"מיד הן נגאלין"¹⁵².

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לצעוק "עד מתי", וכל הקהל אחריו. ואחר-כך אמר: כדי לשלול ענין של עצבות – יצעקו "עד מתי" מתוך ניגון (וניגנו "עד מתי")].

* * *

יט. מאמר 'דיבור המתחיל' ויטע אשל בבאר שבע.

* * *

לב. ...והירצון, שלאחרי ה"רעש" שהיה לאחרונה ב"וואָל סטריט", יתברר ויתגלה שהיה זה באופן של ירידה צורך עליה, כלומר, שהכוונה הפנימית היא שיבואו לעשירות גדולה ביותר, אלא, שמטעם הידוע ליוצרה הוצרכה להיות עליה (עשירות) זו על-ידי הקדמת הירידה דוקא. ובפשטות – שתהיה עשירות כפשוטה לכל אחד ואחד מישראל, והעיקר – שינצלו את העשירות לנתינת הצדקה בשופי,

ובלשון רבינו הזקן בספר התניא¹⁹²: "יד המחלקת צדקה",

כולל גם – שאין צורך בענין של מחשבה והתבוננות על-ידי המוח שבראש, אלא, היד עצמה¹⁹³ היא במעמד ומצב ד"מחלקת צדקה", שלוקחת כל המעות שבכיס, שבהם היה יכול לקנות חיי נפשו¹⁹⁴, ומחלקת אותם לצדקה,

ולא עוד, אלא, שנתנת הצדקה היא בסבר פנים יפות¹⁹⁵, כלומר, מלבד פעולתה של היד בחלוקת הצדקה, פועלת היא גם על הפנים (על-ידי רגש הלב והשכל שבמוח) – סבר פנים יפות.

והרי הובטחנו ש"גדולה צדקה שמקרבת (ומביאה) את הגאולה"¹⁹⁶ – גאולה האמיתית והשלימה על-ידי דוד מלכא משיחא, במהרה בימינו ממש, ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".

אחר-כך הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות אמירת ברכה אחרונה].

— ● —

לרישי' דכר הוה מטי מודים הוא כרע מגרמי".
(194) ראה תניא פל"ז (מח, סע"ב).
(195) ראה ב"ב ט, ב. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד.
(196) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא שם.

(151) איוב לו, ה. ברכות ח, רע"א. שו"ע אדה"ז או"ח רסנ"ב, וסו"ס קא.
(152) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
(192) פכ"ג (כח, ב).
(193) ע"ד מארז"ל (ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד) "אנא מחזק טיבו

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

25 משתמע מפירושו של אבי מורי ז"ל ההיפך: בעיקרה זוהי
26 "באר דאברהם", אך כיוון שיצחק חפרה בשנית, ייחס
27 אותה הכתוב ליצחק.

28 מובן, שלפי פנימיות הענין של חפירת הבארות יש
29 מקום והסבר לשני הפירושים. צריך להבין, אם כן, במה
30 מתבטא ההבדל ביניהם, ומדוע בחר אבי מורי לפרש את
31 הענין באופן שונה (והפוך) מפירושו הרמ"ז (המובא פעמים
32 רבות בחסידות²), במקום להסבירו.

33 בסוף פירושו מפנה אבי לעיין במקום אחר¹⁰, באומרו:
34 "ועיין מזה ב"תורה אור" ריש פרשת תולדות, עיין שם".

ג.

אברהם - קו החסד, יצחק - קו הגבורה

35 עיין במקור זה ב"תורה אור"¹¹ מגלה, כי מדובר שם
36 על עבודותיהם השונות של אברהם ושל יצחק: עבודתו
37 של אברהם היא עבודה בקו החסד¹² – הורדת השפע
38 ממעלה למטה, ואילו עבודתו של יצחק היא עבודה בקו
39 הגבורה¹² – העלאה ממטה למעלה.

40 לכן אנו מוצאים שלגבי אברהם נאמר¹³ "אברהם
41 אוהבי", ולגבי יצחק נאמר¹⁴ "ופחד יצחק", שהרי אהבה
42 נובעת ממידת החסד, ופחד (יראה), מקורו במידת הגבורה.
43 בהתאם להבדל שבין עבודת אברהם לעבודת יצחק,
44 מבאר אדמו"ר הזקן שם (ב"תורה אור"¹¹) את הסיבה לכך
45 שאת הבארות שחפר אברהם – סתמו הפלשתים, ודווקא
46 ע"י יצחק, נפתחו הבארות, והיא: פלשתים יכולים לסתור
47 את קו החסד של הקדושה אך לא את קו הגבורה.

ד.

פלשתים - מבוי המפולש

48 ההסבר לכך הוא:

א.

מדוע קורא הזהר לבאר שחפר אברהם - "באר יצחק"?

1 בזהר הקדוש נאמר¹: "תלתא אינון דקיימו בטהדותא
2 לאסהדא, ואלין אינון: באר דיצחק, גורל, ואבנא דשוי
3 יהושע, וכו' (=שלושה דברים קיימים לעדות ואלו הם:
4 באר של יצחק, הגורל ואבנו של יהושע, וכו'). באר
5 דיצחק מנלן, (=באר יצחק מנין?) דכתיב (פרשתנו)²
6 בעבור תהיה לי לעדה וגו'".

7 הדברים אינם מובנים, שהרי הפסוק "בעבור תהיה לי
8 לעדה" נאמר על הבאר שחפר אברהם, ומדוע נקראת בזהר
9 הקדוש "באר יצחק".

10 הרמ"ז מזכיר תמיהה זו³ ואומר: "זה ("בעבור תהיה
11 לי לעדה") אברהם אמרו, אלא הבאר שחפר (אברהם) הוא
12 באר יצחק"⁴.

13 אך הסבר זה עצמו דורש ביאור: כיצד ייתכן לומר על
14 הבאר שחפר אברהם שהיא "באר יצחק"?

ב.

תשובת ה"לקוטי לוי יצחק" על שאלה זו

15 אבי מורי בהערותיו על גליון הזהר כתב⁵ בנושא זה:
16 "ייחס הבאר ליצחק אם שכתוב זה באברהם, הוא מפני
17 שבאר דאברהם סתמו פלשתים אחרי מותו, ויצחק חפרו
18 מחדש כמ"ש⁶: "וישב יצחק ויחפור כו' ויקרא להן שמות
19 כשמות⁷ אשר קרא להן אביו"⁸. ועיין מזה "בתורה אור"
20 ריש פרשת תולדות עיין שם. לכן ייחסו ליצחק".

21 לכאורה, פירושו של אבי מורי הוא ההיפך מפירושו
22 הרמ"ז: לפי פירושו הרמ"ז ה"באר שחפר (אברהם) הוא
23 באר דיצחק". הכוונה היא שהבאר היא בעיקרה באר של
24 יצחק, אלא שחפירת הבאר היתה ע"י אברהם. לעומת זאת

(1) ח"ג רפד, ב.

(2) כא, ל.

(3) הובא בניצוצי אורות לזהר שם.

(4) ובאזה"ח לזהר: יצחק ששם את הבאר לעדות בינו ובין אבימלך כו'.

(5) נדפס בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר שם (ע' תס).

(6) תולדות כו, יח.

(7) כ"ה בלקולו"צ שם (מלא וא"ו). אבל בכתוב חסר וא"ו. ובתו"א ר"פ תולדות שמציין מדייק ומבאר החילוקים.

(8) כפי' הרמב"ן תולדות שם, לב.

(9) ובספרי אמו"ר. וראה לקוטי לוי יצחק (לזח"א) ע' ב "ות"ל שיוונתי

לדעתו הקדושה ז"ל זיע"א".

(10) ובפרט (כמדובר כמה פעמים) שההערות נכתבו בקיצור (מפני חוסר

נייר וכד') ובכ"מ סמך על המבואר במק"א.

(11) ובארוכה – בתו"ח ר"פ תולדות.

(12) ורק שמכין ש"כל המדות כלולות זו מזו" ו"מיוחדות זו בזו" – גם באברהם הי' (בהעלם) העבודה דקו הגבורה, וכן ביצחק – העבודה דקו החסד

(אגה"ק סי"ג, ובכ"מ).

(13) ישע"י מא, ח.

(14) ויצא לא, מב.

ה.

גם את בארות אברהם אין פלשתים יכולים לסתום לאחר שנחפרו שוב ע"י יצחק

לא רק את בארות יצחק לא יכלו פלשתים לסתום (כפי
שהוסבר לעיל), אלא יתירה מכך: גם את הבארות של
אברהם, שענינם חסד, לא יכלו פלשתים לסתום לאחר
חפירתם בשנית על-ידי יצחק¹⁹.

וההסבר לכך הוא:

מידת האהבה קשורה עם הרגשת מציאות עצמית ("יש
מי שאוהב"), אבל יראה (וקבלת עול) היא בבחינת
התבטלות, "ביטול המציאות"²⁰. לכן, כאשר עבודת
היהודי היא באהבה ובשמחה בלבד, הוא נמצא עדיין
במצב של "ישות", הרגשת הישות העצמית, ולמרות שזוהי
ישות של קדושה, הוא יכול להגיע למצב של "ישות"
פשוטה, ואז הוא יכול להידרדר ממדרגת ההתרחבות
דקדושה, שהוא נמצא בה בשעת התפילה, למדרגת
ההתרחבות דקליפה – הוללות וליצנות. אך אם העבודה
מלווה ביראה וקבלת עול, אין²¹ ההתבטלות והיפך הישות
מאפשרים את נתינת הכח ל"חיצונים", גם אם קיימת
התרחבות של אהבה ושמחה.

לכן מובן שפלשתים לא יכלו לסתום את בארות
אברהם לאחר שנחפרו בשנית ע"י יצחק. בבארות אברהם
(עבודת האהבה והשמחה) נמצאת עתה גם חפירת יצחק
(התבטלות, יראה וקבלת עול), דבר המונע נתינת כוח
ל"חיצונים" (כוחות הטומאה), ולכן "לא²² נפסק עוד
נביעתם".

ו.

לפי הסבר זה העיקר בבארות הוא עבודת אברהם

לפי ההסבר הנ"ל מובן שהבארות שחפר אברהם,

1 "פלשתים" הוא מלשון "מבוי המפולש"¹⁵ (מבוי הפתוח
2 משני צדדיו), וזהו מה שנאמר¹⁶ ע"י רז"ל¹⁷ "פלשתים
3 ליצנים היו", כי ליצנות נובעת "מצד פתיחות הלב ביותר,
4 שהוא פתוח ומפולש מכל צד".

5 ענין חפירת הבארות ע"י אברהם נובע גם הוא
6 מהתרחבות. זוהי עבודה של התרחבות מצד החסד של
7 הקדושה – בכיוון של אהבה, תענוג ושמחה באלקות
8 "בהתגברות גדולה ביותר מכפי המידה", ולפיכך קיימת
9 האפשרות של "ויסתמום פלשתים", כי התרחבות הקדושה
10 מאפשרת נתינת כח ("ניקה") ל"פלשתים", שהם התרחבות
11 של כוחות הטומאה, הסותרת לקדושה.

12 אלא שהיניקה וההתנגדות של ה"חיצונים" (כוחות
13 הטומאה) אינה יכולה להתקיים בשעה שמידתו של אברהם
14 מאירה בגלוי בנפש האדם, כלומר בעת שהאור האלקי
15 מאיר בגלוי באהבה ובעונג. רק כאשר האור והעונג
16 נסתרים, יכולה התרחבות הלב להביא להוללות ולשמחה
17 של ה"קליפה" (הטומאה).

18 עובדה זו מודגשת בפסוק "ויסתמום פלשתים אחרי
19 מות אברהם". דווקא לאחר שנפרדה ממנו עבודת האהבה
20 של הקדושה ("מות אברהם"), ונשארה רק התרחבות הלב,
21 דווקא אז יש מקום להתנגדות "פלשתים" ("ויסתמום
22 פלשתים").

23 לעומת זאת אין הפלשתים יכולים לסתום את בארות
24 יצחק, כי חפירת הבארות ע"י יצחק היא עבודה של יראה
25 ופחד דקדושה, ופלשתים שהם "לעומת זה" של חסד
26 דקדושה, אינם יכולים לסתום את בארות יצחק, שענינם
27 גבורה דקדושה, שהרי¹⁸ "אין ביכולת כל מידה שב"לעומת
28 זה" (בטומאה) להיות מנוגד, רק (=אלא) למידה שכנגדו
29 בקדושה".

(15) בכל הבא לקמן – ראה לקו"ת ואתחנן ה, א. תו"ח שם פ"ד.
וראה גם תו"א סא, ג ואילך [הובא באו"ת תולדות (תתח, א) – הגהות
להמאמר שבתו"א ר"פ תולדות], ש"פלשתים שבקליפה הם הלצים... הרחבת
פיו כו", ושהתרחבות זו היא הלעו"ז של "בחי" התגלות השמחה בדביקות ה'
בפילוש ובגלוי כו".

(16) משנה עירובין ס"ט. ועוד.

(17) ע"ז יט, א.

(18) כ"ה בלקו"ת שם. ובתו"ח שם (פ"ז שמצד היראה והפחד דיצחק נלא
רק שא"א להיות ממנה ניקה לקליפת פלשתים, אלא יתירה מזון) "לא יוכל
לישב במושב ליצים וישנא מאור ההוללות". וראה לקמן סעיף ה'.

(19) כן מפורש בתו"ח שם.

(20) תו"א קיד, ד. ביאורו"ז פא, א. ובכ"מ (ראה בהמצויין בס' הערכים-
חב"ד ח"א ע' רעט ואילך).

(21) בלקו"ת שם, שהטעם ש"אין להוללות ושמחה דקליפה יכולת כלל
לעמוד נגד מדת היראה והפחד דקדושה" הוא לפי ש"אין כלל לעומת זה של
היראה" נושם, שגם היראה כשהיא רק לבדה, יש לה ג"כ מנגד מבחי' הגבורה

דקליפה ורק ע"י הצטרפות והתכללות ב' המדות דקדושה (אהבה ויראה) "אז
(דווקא) לא יוכלו המנגדים שבלעומת זה לנגוע בהן". אבל בבאורי הזהר שם,
שמצד הביטול שביראה "אין בה גם בחי' מקור להסתעפות ניקת החיצונים".
ולהעיר גם מתו"ח שם, שמצד היראה והפחד "הוא מרגיז מאד על יצה"ר...
ומדחה אותו בשמאל דוחה... לבער הרע מקרבו".

ולהעיר גם מהמבואר בתו"א בשלח (סא, ד), שבכדי שמהשמחה דקדושה
לא יפול בשמחה של הוללות "צריך להקדים לה היראה שהיא ראשית העבודה
ועיקרה ושרשה" – שזוהו משמע, אשר זה שיראה מונעת את הניקה של בחי'
פלשתים דקליפה היא נלא רק מצד שההוללות דקליפה אינה הלעו"ז של
היראה, אלא גם מצד המעלה המיוחדת שביראה.

ולהעיר שבלקו"ת שם מצייין "עמ"ש ע"פ אלה תולדות יצחק וסד"ה והי
בשלח פרעה כו' ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (המאמרים שבתו"א
הנ"ל), ע"ש". ואכ"מ.

(22) לשון אדה"ז בתו"א ר"פ תולדות (ז, ג), והכוונה ב"נביעתם" היא –
לנביעת מי החסדים דאברהם, כמפורש בתו"ח שם פ"ז.

1 למרות שהפלשתים סתמו ויצחק חפר בשנית, למרות כל
2 זאת הן בעיקרן בארות אברהם – עבודה של אהבה
3 ושמחה. פעולתו של יצחק (יראה וקבלת עול) נעשתה כדי
4 לשמור על האהבה והשמחה.

5 לכן מפרש אבי מורי שכוונת הזהר הקדוש בביטוי
6 "באר דיצחק" איננה שעצם הבאר היא של יצחק (כפירוש
7 הרמ"ז), אלא שהבאר היא "באר דאברהם, ורק "וייחסו
8 ליצחק", כיוון שעבודת אברהם מתקיימת ע"י עבודת
9 יצחק.

ז.

ההסבר לפי תורת החסידות

10 ההסברה בפירוש הנ"ל של הרמ"ז על-פי תורת
11 החסידות.

12 ענין חפירת הבארות הוא, באופן כללי, עבודה ממטה
13 למעלה, עבודה הנובעת מקו הגבורה של יצחק – דבר
14 המוסבר במספר מקומות²³. לכן מפרש הרמ"ז שהבאר
15 שייכת בעיקר ליצחק ("באר דיצחק"), כלומר לקו הגבורה,
16 אך היתה כאן גם התערבות של פעולת אברהם – קו
17 החסד.

18 כמורכב יש להוסיף: בזהר אין מדובר על הבאר

19 כשלעצמה, אלא על הבאר כ"עדות". לכן היא נקראת
20 "באר יצחק" כיוון שמטרת ה"עדות" היא להביא לקיום
21 הדבר שעליו מעידים (העדות מבטלת את הערעורים על
22 הדבר²⁴), וקיומה של הבאר נגרם ע"י יצחק²⁵.

ח.

פירוש הענין בעבודת האדם

23 הענין בעבודת האדם: עבודת היהודי צריכה להיות
24 עבודה של יראה והתבטלות, אך מפני גדולת מעלתה של
25 השמחה²⁶, צריך להתערב בה גם קו השמחה (אבל על
26 השמחה להיות מוסתרת, בהעלם²⁷).

27 דברי אדמו"ר הזקן ב"תורה אור" (ריש פרשת תולדות)
28 שע"י "חפירה דיצחק לא נפסק עוד נביעתם" (של בארות
29 אברהם), מוכיחים שפעולת יצחק (קו הגבורה) היא בכך,
30 שבאמצעותה התקיימו בארות אברהם – עבודה של אהבה
31 ושמחה.

32 פירוש הדברים הוא, שהעבודה תהיה בקו האהבה²⁸
33 והשמחה כמאמר הזהר²⁹ "לית פולחנא כפולחנא
34 דרחימותא" (=אין עבודה כעבודת האהבה), אך כדי
35 ש"יתקיים בו השמחה צריך להקדים לה היראה"³⁰ וקבלת
36 עול מלכות שמים.

(משו"ת ש"פ וילך תשל"ה)

"השמחה גנוזה בעבודה".

(28) ראה קונטרס העבודה פ"א ופ"ג.

(29) כן הובא בכ"מ בדא"ח (ראה לקו"ת שלח מב, ג, ובכ"מ). ובזו"ב נה,
ב: לית לי' פולחנא לקב"ה (אלא) כמה רחימותא. ובזו"ג רסז, א: "דלית לך
פולחנא כמו רחימותא דקב"ה".

(30) תו"א סא, ד.

(23) ראה תו"א שם ובתו"ח שם פ"ד, שהטעם שיצחק חפר בארות, לפי
"שהוא בחי' גילוי ממטה למעלה". ובתו"ח שם (רפ"ה. וראה תו"א שם): למה
אנו מוצאים בתורה דגם אברהם איש החסד הי' עוסק ג"כ בחפירת בארות.

(24) גדר עדות זו ע"פ פשוטו של מקרא ראה לקו"ש ח"ט ע' 331 ואילך.

(25) עפ"ז יומתק פי' האוה"ח דלעיל הערה 4.

(26) ראה רמב"ם סוף הלכות לולב. תניא פכ"ו. ועוד.

(27) להעיר מלקו"ת שמע"צ (פח, ד) שבכל השנה (משא"כ ביו"ט)

ועל תורה כתיב¹³ ומדבר מתנה, וגם שבת נקראת מתנה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה¹⁴.
(תורת לוי יצחק עמ' ג)

עולם הבריאה

עולם הבריאה נקרא כפר, ששם הוא תבואות¹⁵.
זהו מה שבריאה היא גם מלשון בר, דהיינו תבואה, כמו ויצברו בר¹⁶ וכדומה, כי שם הוא מקום התבואות. טעם הדבר הוא, כי כל התבואות הם ממלכי תהו שנפלו לבריאה, שעל ידם חי האדם דתיקון.
וכן בריאה היא מלשון ברה, דהיינו סעודה, כמו להברות וכדומה, והוא מה שהאדם דתיקון אוכל את התבואות ששרשם בניצוצות דתהו שנפלו לבריאה.
(ליקוטים ואגרות עמ' שסד)

עירוב

פעולת עירוב תחומין היא, לעשות את המקום שמחוץ לתחום, שיהא בתוך התחום. אם כן, פעולת העירוב היא לחבר ולערבב (עירוב מלשון תערובת) את המקום שעד התחום עם המקום שמחוץ לתחום, שיהא גם הוא נחשב בתוך התחום.

זהו מה שעירוב קאי על תפארת, המערב ע"ב (האות הראשונה והאחרונה של עירוב), מספר חס"ד, עם רי"ו (האותיות האמצעיות), מספר גבור"ה¹⁷.

המקום שעד התחום הוא סטרא דקדושה, בחינת חסד, והמקום שמחוץ לתחום הוא מקום הקליפות, שניקתן היא מגבורה. והעירוב ממתיק את הגבורות, שהקליפות לא יינקו מהם עוד, ויוחזרו הגבורות לסטרא דקדושה, להתחבר ולהתכלל בחסדים, והחסדים יקיפום מסביב, שלא תהא יניקה מהם משום צד, לא מלפנים ולא מאחור, כמאמר¹⁸ והסר שטן מלפנינו ומאחורינו, וכמו¹⁹ ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת.

זהו מה שבתיבת עירוב — הע"ב, חס"ד, מקיף את רי"ו, גבור"ה, מלפנים ומאחור.

(ליקוטים ואגרות עמ' שמט)

סדר נזיקין

סדר נזיקין הוא גבורות ודינים.

ונקרא ישועות¹ — ישועות הוא ה' גבורות שהמלכות נבנית מהן².

והוא הסדר הרביעי בששה סדרי משנה, כמו שיהודה, שלו ניתנה המלוכה, הוא הבן הרביעי. וכן דוד המלך, הוא הרגל הרביעית במרכבה³.

לכן רב יהודה, מלכות, כשמו יהודה, כולו תנוי בנזיקין הוי⁴.

ובתחילתו הוא השלש בבות — בב"א הוא מספר ה', ה' גבורות.

בב"א — ראשי תיבות בראשית ברא אלקים, ושם אלקים הוא בחינת גבורה.

ובשלש הבבות יש שלשים פרקים (עשרה בכל בבא) — הוא השלשים מעלות שהמלכות נקנית בהן⁵. ויהוד"ה מספרו שלשים.

וראשי התיבות של השלש בבות הוא אש"ה (ארבעה, שנים, השותפין), מלכות, הנבנית מהגבורות.

(הערות לזהר ב עמ' תב)

סעודה שלישית

בכל שלחן בסעודה צריכים לומר דברי תורה, אפילו בחול, כמאמר רז"ל⁶ שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה וגו', ועל אחת כמה וכמה בסעודת שבת, כי יומא דשבת קשורא הוא דאורייתא⁷. והכל מורים שבשבת ניתנה התורה⁸.

ומה גם בסעודה שלישית, שהיא כנגד והאכלתך נחלת יעקב אביך⁹, שיעקב ביחוד הוא תורה, כמו שכתוב¹⁰ ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל,

כי סעודה שלישית היא סעודתא דזעיר אנפין¹¹, בחינת תפארת, יעקב, וכן תורה היא בחינה זו, כמאמר¹² והתפארת זו מתן תורה.

(1) שבת לא, א.

(2) ריש הקדמת הזהר.

(3) זח"ב קז, א.

(4) ברכות כ, א.

(5) אבות פ"ו מ"ו.

(6) שם מ"ג.

(7) זח"ג צה, א.

(8) שבת פו, ב.

(9) ישעיה נח, יד.

(10) תהלים עח, ה.

(11) ראה זח"ב פח, ב ובאור החמה שם.

(12) ברכות נח, א.

(13) חקת כא, יח. נדרים נה, א.

(14) שבת י, א.

(15) רמ"ז ריש פרשת חיי שרה.

(16) מקץ מא, לה.

(17) טעמי מצות להרח"ו פרשת בשלח.

(18) נוסח ברכת השכיבנו בתפלת ערבית של חול.

(19) עמוס ב, ט.

יה, יב – ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן

א. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן וגו'. שמעתי אומרים בשם המנוח הגאון ר' ישראל בעל שם טוב זללה"ה מנוחתו כבוד, ז"ל בקיצור נמרץ, שהיצר הרע מצחק ואומר [אחרי בלתי] בעפר [היתה לי עדנה] דייקא בתחיית המתים, בתמיהה, בלתי אפשר הוא, ועוד שואל ואומר, הלא אתה גוף נגוף מוכרח לשמוע ליצר הרע על פי התורה שנאמר בה (בפרשת קדושים) והדרת פני זקן, וזהו אומרו [ואדני זקן] היינו היצר הרע שהוא אדון להגוף הנקרא שרה [זקן], הנה שאלות האלה שואל הגוף הנקרא שרה ומצחק.

ובא התשובה [ויאמר ה' אל אברהם] זה הנשמה [למה זה צחקה שרה] בשני שאלות אלו [לאמר] ר"ל אמור לה תירוץ שני שאלות אלו, על הראשונה אמור [האף אמנם אלד] דייקא, ר"ל אם אני מוליד ובורא את האדם מטיפה מים בתחלת הווייתו במעי אמו, ומכל שכן שאוכל להחיות את האדם אחרי בלתי בעפר, שמכל מקום נשאר ממשות כדאיאת בדברי חכמינו ז"ל (סנהדרין צא, א) משני יוצרי חרס אחד מעפר ואחד ממים וכו'.

ועל השאלה השנית שהיצר הרע זקן כמו שכתוב (בפרשת בראשית) לפתח חטאת רובץ, באה התשובה [ואני זקנתי] דייקא, והיצר טוב אומר דברי השם יתברך שהוא עתיק יומין וחי וקיים לעד דו"ק, עד כאן שמעתי.

בעל שם טוב על התורה

ב. הנה ידוע לכל כי כל תיבה ותיבה מתורה"ק קדושתה גדולה למאד, וכולן מנויות וספורות מהקב"ה נותן התורה, וע"כ לכאורה יפלא, למה האריכה התורה כל כך בספור זה, ולספר בגנותה של שרה אמנו, לומר שהיתה מקטני אמנה ולא האמינה בדברי המלאך, וגם כל הויכוח של הקב"ה עם אברהם ועם שרה, שהיא אמרה שלא צחקה והוא אמר שצחקה, מאד קשה להבין הדבר כפשוטו. ואמרתי בודאי ענין גדול נרמז בפי' זו, עד שהאיר ד' את עיני לבאר הענין הזה.

מעשה אבות סימן לבנים, וכל מה שאירע לאבותינו אירע לנו. וע"כ לענ"ד גם מאורע זה סימן לנו, ומרמז על עיקבתא דמשיחא, בזמן שיגיע העת שיתגלה כבוד ד' בעולם ע"י ביאת משיח צדקנו, בודאי ימצאו אנשים מגדולי ישראל, שיהיו במקום הנביאים מלפנים ויזרזו להמון ישראל שיתחזקו באמונה וישובו בתשובה, וגם יעוררו את העם להכין עצמם בתורה ומעשים טובים לביאת משיח צדקנו.

ומרמזת לנו תורה"ק, כי בעת ההיא ימצאו אנשים קטנה אמנה, שלא יאמינו לדברי המוכיחים, וכמו שמצינו בגלות מצרים שכתוב "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". ע"ז בא לנו לרמז בתורה"ק שיהי' להקב"ה תרעומות עליהם, ויאמר, המומני יפלא דבר?

אחרי בלתי היתה לי עדנה. אנחנו תמהים ומתפללים,

אחרי שנות נדודינו כי ארכו קרוב לאלפים שנה, היתכן שיוולד שוב עמנו וישוב לתחית עולמים כמקדם.

אבל התורה משיבה, היפלא מד' דבר, "דבר זה" לא נאמר אלא "דבר", וכן הנביא אומר בשם ד' (ירמיהו לב): "הממני יפלא כל דבר", ללמדנו בא, ששום דבר לא יפלא ממפליא לעשות, וכמאמרו בורא ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, וגם אנחנו נגאל מהר וישיב שופטינו כבראשונה ויחדש נעורינו וישיבנו לארצנו

נפץ חיים

ט, כד – וה' המטיר על סדם ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים

ג. מבואר בחסידות' בטעם עונש סדם, שנאבד ונחרב לגמרי, כי הנהגת סדם, היפך השלום ואחדות, היא ע"ד עולם התהו, שבתהו "כל אחד בפני עצמו, ענפין מתפרדין", וזה טעם המ"ד² ד"האומר שלי שלי ושלך שלך. . . זו מדת סדם", כי עצם ענין הפירוד וההתחלקות זה מזה הרי זה כענין עולם התהו, ענפין מתפרדין. וזהו ענין איבוד סדם ועמורה כו', שהוא ע"ד ה"שבירה" דעולם התהו (כמאמר חז"ל³ "שהי' בורא עולמות ומחריבן"), שמטרתו הוא "סותר על מנת לבנות", בשביל בריאת עולם התיקון שענינו עולם של התכללות ואחדות כו'.

אמנם, תכלית הכוונה היא, שב"כלים" דתיקון יומשכו ויתגלו גם ה"אורות דתהו" שהם למעלה ממדידה והגבלה, אלא כיון שיהי' ב"כלים דתיקון", אין בזה ענין של פירוד ושבירה, אלא אדרבה, תכלית האחדות כו'.

ועפ"ז יש לפרש מה שכתוב ביחזקאל⁴ שלעתיד ישובו ערי סדם, "ושבתי את שביהן את שביהן את שביהן את שביהן", דיש לומר, התוכן הפנימי דשיבת ובנין ערים אלו הוא, שבזמן הגאולה יתגלו למטה אורות דתהו, אלא שאז יומשכו אורות אלה בכלים דתיקון דוקא (בנין, היפך השבירה).

וזהו גם מה שאמרו במדרש⁵ "מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתי אותו בסדם", דלכאורה תמוה, כיצד יתכן שדוד מלכא משיחא יהי' שייך לסדם דוקא? אלא זה מצד המעלה הפנימית שבה, גילוי אורות דתהו, ולכן "מצאתי אותו בסדם" דוקא, כי זהו ענינו של דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי' גילוי אורות דתהו (שלמעלה ממדידה והגבלה), אלא יומשכו בכלים דתיקון דוקא.

לקוטי שיחות חלק לה

(1) אור התורה פרשתנו צט, ב ואילך. וראה תורת חיים נח (עו, א). פרשתנו (קח, ג). ובכ"מ.

(2) אבות פרק ה משנה י.

(3) ב"ר פ"ג, ז.

(4) טו, נג. וראה ש"ה חלק תורה שבכתב פרשת לך (רעט, א), ועיין שם שזהו הטעם שאברהם השתדל כל כך בהצלת סדם.

(5) ב"ר פרשתנו (פ"ג, י. הובא בשל"ה שם). וראה יבמות עו, א. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ריש עמוד תג.

(6) תהלים פט, כא.

(ג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֱ־נָא מִצַּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל־נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עֲבָדֶיךָ:
(ג') בְּעֵינֶיךָ) לֹא כַעַן תַּעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ:

כ"י וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֱ־נָא וְגו'. לְגִדּוֹל שִׁבְהֶם אָמַר וּקְרָאֵם כָּלֶם אֲדֹנָיִם, וְלְגִדּוֹל אָמַר: "אֶל־נָא תַעֲבֹר", וְכִינּוּ שְׁלֹא יַעֲבֹר הוּא, יַעֲמִדוּ חֲבָרָיו עִמּוֹ, וּבְלִשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל (שְׂבוּעוֹת לז). דְּבָר אַחֵר: קִדָּשׁ הוּא, וְהִנֵּה אוֹמֵר לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שִׁירוֹן וְכִנְיִם אֶת הָאֲדֹרְחִים, וְאַף עַל פִּי שִׁכְתוּב אַחֵר "וַיִּרָץ לְקִרְאָתָם", הָאִמְרָה קִדָּם לְכֵן הִיטָה, וְדִרְךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֵּן, כְּמוֹ שִׁפְרָשְׁתִּי אֵצֶל: "לֹא יִדּוֹן רוּחִי בְּאָדָם", שֶׁנִּכְתַּב אַחֵר "וַיּוֹלֵד נֹחַ", וְאִי אִפְשָׁר לוֹמַר בֵּן, אֲלֹא אִם בֵּן קִדָּם גִּזְרַת ק"כ שָׁנָה, וְשְׁתֵּי הַלְשׁוֹנוֹת בְּכִרְאשִׁית רַבָּה. רַמְבַּן

(ד) יִקַּח־נָא מֵעַט־מִיָּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ:
כ"י יִקַּח־נָא. עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵם לְבָנָיו עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, שְׁנֵאמַר: (בַּמִּדְבָּר ט) "וַיִּרָם מִשֶּׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֵּלַע". וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם. כְּסִבּוֹר שֶׁהֵם עַרְבִיִּים שִׁמְשִׁתָּהוּם לְאִבְקַ רַגְלֵיהֶם, וְהַקְפִּיד שְׁלֹא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ (כ"ב פס), אֲבָל לוֹט שְׁלֹא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִינָה לְרַחֲמִיצָה, שְׁנֵאמַר: "וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". תַּחַת הָעֵץ. תַּחַת הָאֵילָן.

(ה) וְאִקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעְדוּ לְבָבְכֶם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדֵיכֶם וַיֹּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵי דְבָרְתָּ:
כ"י וְסַעְדוּ לְבָבְכֶם. בַּתּוֹרָה, בְּנִבְיָאִים וּבַכְּתוּבִים מְצִינוּ דְּפִתָא סַעְדָּתָא דְּלִבָּא, בַּתּוֹרָה: "וְסַעְדוּ לְבָבְכֶם", בְּנִבְיָאִים: (שׁוֹפְטִים יט ה) "סַעַד לְבָבךָ פֶת לֶחֶם", בַּכְּתוּבִים: (תְּהִלִּים קד) "וְלֶחֶם לִבָּב אָנוּשׁ יִסְעֵד". אָמַר רַבִּי חֲמַא: לְבָבְכֶם אֵין כְּתִיב בָּאן, אֲלֹא "לְבָבְכֶם", מִגִּיד שְׁאֵין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמַּלְאָכִים (כ"ו). אַחֵר תַּעֲבֹרוּ. אַחֵר בֵּן תַּלְכוּ. כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם. כִּי הִדְבֵּר הָזֶה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחֵר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לְכַבּוּדִי. כִּי־עַל־כֵּן. כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר, וְכֵן כָּל כִּי עַל כֵּן שֶׁבִּמְקָרָא: (לִקְטָן יט) "כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִּי", (לִקְטָן לג) "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ", (שם לח) "כִּי־עַל־כֵּן לֹא נִתְתִּיחָ", (בַּמִּדְבָּר י) "כִּי־עַל־כֵּן יִדְעָתָ חֲנֻנִנוּ". רַמְבַּן

(ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִּי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֵלֶת לֹאִשִּׁי וְעִשִּׂי עֲגוֹת:
כ"י קָמַח סֵלֶת. סֵלֶת לְעוֹגוֹת, קָמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים לְכִסּוֹת אֶת הַקְדָּרָה, לְשֹׂאב אֶת הַזֶּהֱמָה. רַמְבַּן

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה - מַהְדּוּרַת בְּלוֹם, אַבְרָמובִּיץ

וְהִנֵּה הַכִּיר בֵּהֶם שֶׁהֵם עוֹבְרֵי דֶרֶךְ וְאֵין חֲפָצִם לָלוֹן שָׁם, וְלָכֵן לֹא בִקֵּשׁ מֵהֶם רַק שִׁיחַ מֵעַט מִיָּם לְרַחֵץ רַגְלֵיהֶם מֵעַט מִפְּנֵי הַחֹם, לְתַת לָהֶם מִיָּם קָרִים עַל נֶפֶשׁ צִיפָה, וַיִּשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ לְרוּחַ הַיּוֹם, לֹא יָבוֹאוּ בְּאֵהָל וּבְמִשְׁכָּן: (ז) וְטַעַם כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם. כִּי אַחֲרֵי שֶׁדִּרְכְּכֶם עָלִי, אֵינְנוּ נִכּוֹן שְׁלֹא תַנּוּחוּ מֵעַט אֲצִלִּי. בֵּן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵי דְבָרְתָּ. דֶּרֶךְ מוֹסַר שִׁכְפַּת לָחֶם דִּי, לִשׁוֹן רַבִּי אַבְרָהָם. אוֹ יֹאמַר, בֵּן תַּעֲשֶׂה לָנוּ לְהַשְׁעֵן תַּחַת הָעֵץ וְלַעֲבֹר מִיָּד, כִּי שְׁלוּחִים אֲנֵחֲנוּ, וְאֵל תַּעֲכַבְנוּ לְכַא בְּאֵהָל אוֹ לָלוֹן עִמָּךְ: (ו) קָמַח סֵלֶת. סֵלֶת לְעִגּוֹת, קָמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים לְכִסּוֹת אֶת הַקְדָּרָה לְשֹׂאב אֶת הַזֶּהֱמָה. לִשׁוֹן רַש"י. וְכֵן הוּא בְּכִרְאשִׁית רַבָּה (מ"ח י"ב). וְשֶׁם פְּרִשׁוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשׁ סָאִים לְכָל אֶחָד. וְלֹא יִדְעֲנוּ לָמָּה הִרְבָּה בְּלָחֶם כָּל כֵּךְ לְשִׁלּוּשׁ אֲנָשִׁים. אוֹלַי יָדַע הַסְתַּלְקוֹת הַמֵּאֲכָל רָאשׁוֹן רָאשׁוֹן, וְהוּא כְּמִרְבָּה עוֹלוֹת לְמִזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁסַּעְדוּ גִדּוֹלֵי בֵיתוֹ עֲמָהֶם לְכַבּוּדָם.

בְּדֶרֶךְ כָּל הַתּוֹרָה וּשְׁמִרְתָּם אֶת כָּל חֻקֹּתֵי וְעִשְׂתֶּם אוֹתָם (וַיִּקְרָא כ' כ"ב), עֲרוֹת אֲבִיר וְעֲרוֹת אִמָּךְ לֹא תִגְלֶה (וַיִּקְרָא י"ח ז'), וּבִקְצָרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה (שָׁם י"ט ט'), וּבִקְשֹׁתֶם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרָשׁוּ כָּכָל לְכַבֵּךְ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ (דְּבָרִים ד' כ"ט). וְרַב מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה בֵּן. וְהַפֶּךְ מִזֶּה רָאָה אֲנִכִּי נִתָּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם (שָׁם י"א כ"ו). וְרַבּוּתֵנוּ אָמַר (כ"ר מ"ח ו') לְגִדּוֹל שִׁבְהֶם אָמַר. וְגַם זֶה יִתְכַּן שֶׁאָמַר לְגִדּוֹל אֵל נָא תַעֲבֹר וְאַתָּה וְרַעֲיָד אֲשֶׁר יִשְׁאָרוּ עִמָּךְ תִּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם: וְיִתְכַּן בְּעֵינֵי שִׁקְרָא אֶת כָּלֶם אֲדֹנָיִם, וּפְנָה אֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, לְרָאשׁוֹן אָמַר אִם נָא מִצַּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר, וְכֵן אָמַר לְשׁוֹנִי, וְכֵן אָמַר לְשִׁלְשִׁי, לְכָל אֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ יִתְחַנֵּן: אִם נָא מִצַּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ, וְיִקַּח נָא מֵעַט מִיָּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם כָּלֶם. זֶה הִדְרָךְ מוֹסַר וְכַבּוּד מִרַב חֲפָצוֹ לְהַתְנַבֵּחַ עִמָּהֶם.

וְטַעַם נִצָּכִים עָלָיו. שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְנִגְדוֹ מִסְתַּכְלִים, כְּלִשׁוֹן הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצִרִים (רוֹת ב' ה'), מִשְׁרֵי הַנֶּצֶבִּים (מ"א ה' ל'), וְלִפִּי שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְהֵם הָיוּ עוֹמְדִים וְרוֹאִים בּוֹ אָמַר עָלָיו. וְזֶה טַעַם וַיִּרָץ לְקִרְאָתָם. כִּי כְּאֲשֶׁר רָאָה אוֹתָם עוֹמְדִים נִגְדוֹ וְלֹא הָיוּ הוֹלְכִים לְדֶרֶכָם רֵץ לְקִרְאָתָם לְהִבְיֵאֵם אֶל בֵּיתוֹ. וְטַעַם מִסְתַּח אֱהָל, לְהַגִּיד שֶׁהִנֵּה עֲרִין יוֹשֵׁב שָׁם אַחֲרֵי הַסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ מִרְאָה הַשִּׁכְנִיחָה: וַיִּתְכַּן שִׁיחָה עָלָיו עַל הָאֵהָל, שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים אֵלָיו מִן הַצֵּד הָאַחֵר שְׁלֹא כִּנְגַד הַפֶּתַח, וְהָיוּ שָׁם נִצָּכִים וְלֹא הָיוּ מִתְקַרְבִּין אֶל אַבְרָהָם, כְּטַעַם חֲנִיִּם עַל הַיָּם (שְׁמוֹת י"ד ט'): (ג) אֲדֹנָי אֱ־נָא מִצַּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. מְצִינוּ אוֹתוֹ בְּסִפְרֵים קַמּוּץ. וְהִנֵּה קִרְאָם בְּשֵׁם רַבָּם בְּאֶל־ךָ דְּלִית, כִּי הַכִּיר בֵּהֶם שֶׁהֵם מִלְּאָכִי עָלִינוּ כְּאֲשֶׁר יִקְרָאוּ אֱלֹהִים וְאֵלִים וְלָכֵן הִשְׁתַּחֲוָה לָהֶם אֲרָצָה: אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ. עַם כָּל אֶחָד וְיִבְרַר,

(ו) וַיֹּאֲלֶהֱבֶקֶר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בֶּקֶר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן
אֶל־הַנָּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

כ"י"א בֶּן־בֶּקֶר רֶדֶד וְטוֹב • ג' פָּרִים הָיוּ, כְּדִי לְהַאֲכִילָן ג' לְשׁוֹנוֹת בַּחֲרָדֶל (ב"מ פו). אֶל־הַנָּעַר • זֶה יִשְׁמַעֵאל, לְחַנּוּכוֹ
בְּמַצּוֹת (ב"ר). רמב"ן

(ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם
וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

כ"י"ב וַיִּקַּח חֲמָאָה וְגו' • וְלָחֶם לֹא הָבִיא, לְפִי שֶׁפָּרְסָה שָׂרָה נָדָה, שֶׁחָזַר לָהּ אַרְחַ כְּנָשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמָאת הָעֶסֶה
(ב"מ שם). חֲמָאָה • שֶׁמֶן הַחֵלָב שֶׁקוֹלָטִין מֵעַל פָּנָיו. וּבֶן־הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה • אֲשֶׁר תִּקֵּן. קָמָא קָמָא שֶׁתִּקֵּן אִמְטִי
וְאִתִּי קִמְיָהוּ. וַיֹּאכְלוּ • נִרְאוּ כְמוֹ שֶׁאָכְלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנָה אָדָם מִן הַמִּנְהֶג (ב"מ שם. ב"ר).

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֵהָלָ:

כ"י"ג וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו • נִקּוּד עַל אִי"ו שֶׁב־אֵלָיו, וְתִנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן
בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מְקוֹם שֶׁהִכְתַּב רַבָּה עַל הַנִּקּוּדָה, אֶתָּה דוֹרֵשׁ הִכְתַּב וְכו', וְכֵאן הַנִּקּוּדָה רַבָּה עַל הַכְּתָב, אֶתָּה
דוֹרֵשׁ הַנִּקּוּדָה, שֶׁאֵף לְשָׂרָה שֶׁאָלוּ: אִיזוֹ אַבְרָהָם? לְמַדְנוּ, שֶׁיִּשְׁאֵל אָדָם בְּאִכְסֵנְיָא שָׁלוּ, לֹאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלָאִשָּׁה עַל
הָאִישׁ. בְּבָבָא מְצִיעָא (דף פו) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הָיוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרָה אֲמַנּוּ הֵיכָן הִיְתָה, אֲלֹא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְנוּעָה הִיְתָה,
כְּדִי לְחַבְבָּהּ עַל בַּעְלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: 'כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בִּרְכָּה'. הִנֵּה בָאֵהָלָ • צְנוּעָה הִיא.

(י) וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלָיֶךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֶן לְשָׂרָה
אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שֹׁמֶעֶת פֶּתַח הָאֵהָלָ וְהוּא אַחֲרָיו:

כ"י"ד כָּעֵת חַיָּה • כָּעֵת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפְסַח הָיָה, וּלְפָסַח הָבָא נוֹלֵד יִצְחָק, מִדָּלָא קְרִינָן כָּעֵת (בִּשְׁוֹא) אֲלֹא
כָּעֵת. כָּעֵת חַיָּה • כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתֵּהָא חַיָּה לָכֶם, שֶׁתִּהְיֶה כְּלָכֶם שְׁלָמִים וְקִנְיָמִים. שׁוּב אָשׁוּב • לֹא בִשְׁוֹ
הַמִּלֵּאָף שֶׁיִּשְׁוֹב אֵלָיו, אֲלֹא בִשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָף ה' הִרְבָּה אַרְבָּה", וְהוּא
אֵין בִּידוֹ לְהִרְבּוֹת אֲלֹא בִשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֵף כֵּאֵן בִּשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ בֶּן (בְּרַאשִׁית רַבָּה). (אֲלִישֶׁע אָמַר
לְשׁוֹנִמִית: "לְמוֹעֵד הֵנָּה כָּעֵת חַיָּה אֶת חֻבְקַת בֶּן, וְתֹאמַר אֶל אֲדוֹנֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵל תִּכְבֹּב בְּשִׁפְתְּךָ", אוֹתָן הַמִּלֵּאכִים שֶׁבִּשְׁוֹ אֶת שָׂרָה אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב",
אָמַר לָהּ אֲלִישֶׁע: "אוֹתָן הַמִּלֵּאכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקִנְיָמִים לְעוֹלָם אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב", אֲבָל אֲנִי בִשְׁוֹ וְנָס, שֶׁהֵינִי חַי וְיֹקֵר מֵת, בֵּין חַי וּבֵין מֵת: "לְמוֹעֵד הֵנָּה
וְגו'".) וְהוּא אַחֲרָיו • הִפְתַּח הָיָה אַחֲרֵי הַמִּלֵּאָף. רמב"ן

(יא) וַאֲבָרָהָם וְשָׂרָה וְקָנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדָל לְהִיּוֹת לְשָׂרָה
אֶרֶץ כְּנָעִים:

כ"י"ה חָדָל לְהִיּוֹת • פֶּסַק מִמֶּנָּה. אֶרֶץ כְּנָעִים • אֶרֶץ נְדוּת. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר (לְהֵלֵךְ כ"א א'). וְרַבִּי אַבְרָהָם
אָמַר (לְהֵלֵךְ כ"א ב') כִּי "וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָהָם"
הוּא דְּבַר הַמִּלֵּאָף בְּשֵׁם שׁוֹלֹחַ, וְשָׁב אֵלָיו
לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ, וְאֵם לֹא נִכְתַּב:
וְהַנִּסְחָן בְּעִינֵי שֶׁהוּא מִן "לְתִשְׁבּוֹת הַשָּׁנָה"
(ש"ב י"א א'). יֹאמַר, כִּי שׁוּב אָשׁוּב
עַתָּה כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ חַיִּים וְיִהְיֶה בֶּן
לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ. וְזֶה כָּאֲשֶׁר נֹאמַר לְאַבְרָהָם
(לְעִיל י"ז כ"א) לְמוֹעֵד הֵנָּה בִּשְׁנָה הָאַחֲרִית,
וְיִהְיֶה אָשׁוּב כְּמוֹ וְשָׁב ה' אֵלָיֶךָ, וְשָׁב וְקִבְּצָךְ
(דְּבָרִים ל' ג').

(יא) בָּאִים בַּיָּמִים. הָאֵדָם בַּיָּמִים בְּחֻרּוֹתָיו יִקְרָא

(י) שׁוּב אָשׁוּב אֵלָיֶךָ כָּעֵת חַיָּה. לְשׁוֹן רַש"י לֹא
בִּשְׁוֹ הַמִּלֵּאָף שֶׁיִּשְׁוֹב אֵלָיו, אֲלֹא
בִּשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ וַיֹּאמֶר
לָהּ מִלֵּאָף ה' הִרְבָּה אַרְבָּה אֶת וְרָעַף (לְעִיל
ט"ז י'). וְהוּא אֵין בִּידוֹ לְהִרְבּוֹת, אֲלֹא
בִּשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ, אֵף כֵּאֵן
בִּשְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ. וְהַנִּסְחָן הִרְבָּ
לֹאמַר בֶּן, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ
בְּכָאֵן: לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלָיֶךָ (פְּסוּק י"ד). וּבֵין
בְּמִלֵּאָף אוֹ בְּהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא מְצִינוּ
שֶׁשָּׁב אֵלָיו לְמוֹעֵד. אוֹלֵי נִכְלַל בְּלִשׁוֹן זֶה
פָּקַד אֶת שָׂרָה כָּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה

וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, מִהָרִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח
לַעֲשׂוֹת מִקֵּן סֶלֶת, וְהִנֵּה הוֹצִיאָה מִכָּל הַשֵּׁלֶשׁ
סָאִין סֶלֶת נִקְיָה מֵעֵט:

(ז) וְטַעַם וְאֵל הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם. לְהַגִּיד רַב
הַשִּׁקּוֹ בְּנִדְיָבוֹת כִּי הָאֵדָם הַגְּדוֹל אֲשֶׁר
הָיוּ בְּבִיתוֹ שְׂמוּנָה עֶשֶׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ
שׁוֹלְף חֶרֶב וְהוּא זָקֵן מֵאֵד וְחִלּוּשׁ בְּמִילָתוֹ
הִלָּךְ הוּא בְּעִצְמוֹ אֵל אֵהָל שָׂרָה לְיָרֵד אוֹתָהּ
בְּעִשְׂתִּית הַלָּחֶם, וְאַחֲרֵי כֵן רֵץ אֵל מְקוֹם הַבָּקָר
לְבַקֵּר מִשֵּׁם בֶּן בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב לַעֲשׂוֹת לְאוֹרְחָיו,
וְלֹא עָשָׂה כָּל זֶה עַל דְּרִי אֶחָד מִמִּשְׁרָתָיו
הַעוֹמְדִים לְפָנָיו:

(יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלָתִי הִיִּתְהַלְלִי
עַדְנָה וְאֲדֹנִי זָקֵן:

כ"י"א • בקרבה • מסתפלת במעיה, ואמרה: 'אפשר הקרבים הללו טעונין ולד, השדים הללו שצמקו מושכין חלב?'
(תנחומא) • עדנה • צחצוח בשר, ולשון משנה: מסיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר: לשון עדן, זמן וסת נדות.

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לְמַה זֶה צָחָקְךָ שָׂרָה לֵאמֹר
הֵאף אֲמַנָּם אֵלַי וְאֲנִי זָקֵנָתִי:

כ"י"א • האף אמנם • הגם אמת אלה? • ואני זקנתי • שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה "ואדני זקן". רמב"ן

(יד) הִיפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ בְּעַת חַיָּה
וּלְשָׂרָה בֵּן:

כ"י"א • היפלא • בתרגומו: היתפסי, וכי שום דבר מפלא ומפוד ומקסה ממני מלעשות פרצוני? • למועד • לאותו מועד המיעד שקבעתי לך אתמל, למועד הזה בשנה האחרת. רמב"ן

• יום שני י' מרחשון •

(טו) וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יִרְאָה וַיֹּאמֶר
לֹא כִּי צָחַקְתִּי:

כ"י"א • כי יראה וגו' כי צחקת • הראשון משמש לשון 'דהא', הוא שנותן טעם לדבר: ותכחש שרה, לפי שיראה. והשני משמש בלשון 'אלא': ויאמר לא בדבריך הוא, אלא צחקת, שאמרו רבותינו: 'כי' משמש בארבע לשונות: אי, דלמא, אלא, דהא. רמב"ן

(טז) וַיִּקְמוּ מִשְׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סָרָם וְאַבְרָהָם
הֶלֶךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:

כ"י"א • וישקפו • כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מ"השקיפה ממעון קדשך" (דברים כו), שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת הרגז לרחמים. לשלחם • ללוותם, כסבור: אורחים הם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה' ילעג למו (תהלים ב' ד'), כי השחוק לשמחה הוא בפה, אז ימלא שחוק פינו (שם קכ"ו ב'), אבל השחוק בלב לא יאמר בשמחה. והקדוש ברוך הוא האשים אותה לאברהם למה היה הדבר גמגע בעיניה, וראוי לה שתאמין, או שתאמר "אמן כן יעשה ה'": והנה אברהם אמר אליה למה צחקת היפלא מה' דבר, ולא פרח אליה כי השם גלה אליו סודה, והיא מפני יראתו של אברהם תכחש, כי חשבה שאברהם בהפרת פניה יאמר כן, או מפני ששתקה ולא נתנה שבח והודאה בדבר ולא שמחה, והוא אמר לא כי צחקת, אז הבינה כי בנבואה נאמר לו כן, ושתקה ולא ענתה אותו דבר. וראוי שנאמר עוד כי אברהם לא גלה לה הנאמר לו מתחלה (לעיל י"ז י"ט) אבל

כ'), מאת אשר תבא להם שמנה. ואנקלוס תרגם היתפסי, עשאו כלשון כי יפלא מן דבר למשפט (דברים י"ז ח'), ואם כן יש בו סוד נעלם. ולשון רש"י היפלא, היתפסי, וכי שום דבר מפלא ומקסה ממני מלעשות פרצוני. הרפ"ב בו שני ענינים:

(טו) ותכחש שרה לאמר. אני תמה בנביאה הצדקת איך תכחש באשר אמר השם לנביא, וגם למה לא האמינה לדברי מלאכי אלהים. והנראה בעיני כי המלאכים האלה הנראים כאנשים באו אל אברהם, והוא בחכמתו הכיר בהם, ובשר אותו שוב אשוב אליך ולשרה בן, ושרה שומעת, ולא ידעה כי מלאכי עליון הם, כענין באשת מנוח (שופטים י"ג ו'). ואולי לא ראתה אותם כלל: ותצחק בקרבה ללעג, כמו יושב בשמים ושחק

"עומד בימים". ונקראו "קמיו" כי הם שלוו כלשון את מספר קמיו אכלא (שמות כ"ג כ"ו), אבל באשר זקין ויחיה ימים רבים מרב בני האדם בדורו נקרא "בא בימים", מפני שהוא קבא בארץ אחרת, נוסע מעיר ובא אל עיר מיום אל יום. חידל להיות לשרה ארבע פגשים. הוא הזמן להריון, כי אחרי הפסק הארבע מחמת זקנה לא תהריונה:

(יג) ואני זקנתי. הוא פרוש אחרי בלתי. ודבריו אמת, אף מפני השלום לא רצה לגלות מה שאמרה ואדני זקן, כי היה ראוי שיאמר "ואני ואדני זקנים", כי שרה בשניהם תצחק: (יד) היפלא מה' דבר. אם דבר נפלא ורחוק הוא שיהיה מאת ה' בכה, כלשון: כי מן הכלל ומיניו נתנו לך (דחי"א כ"ט י"ד), ודומה לזה מאשר שמנה לחמו (להלן מ"ט

(ח) וַיְהִי הָאָמֵר הַמִּכְסֶּה אֹנִי מֵאֲבָרָהֶם אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה: יוֹיֵי אָמֵר הַמִּכְסִּי אָנֹכִי מֵאֲבָרָהֶם דִּי אָנֹכִי עֹבֵד:

רש"י: המכסה אני. בתמיהה. אשר אני עשה. בסודם. לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו. אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה פרכין הללו שלו הן, שנאמר: (לעיל י) "גבול הפנעני מצידון וגו' באכה סדומה ועמורה וגו'". קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי? רמב"ן

(יח) וַאֲבָרָהֶם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכּוֹ בְּכָל גּוֹי הָאָרֶץ:

רש"י: ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה: זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו, ברכו. ופשוטו: וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתפרך בו כל גוי הארץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 42)

מדרש אגדה, הואיל והזכירו ברכו, שנאמר זכר צדיק לברכה (רש"י יח, יח) ולעיל ריש פרשת נח כתב "הואיל והזכירו ספר בשבחו, שנאמר זכר צדיק לברכה", ולא צין שזהו מדרש אגדה. ויש לומר, דהנה הפרוש הפשוט של "זכר צדיק לברכה" הוא, שפאשר מזכירים צדיק יש לשבח; ולכן נקט שם "שנאמר זכר צדיק לברכה". ואלו כאן כתב שפאשר מזכירים צדיק יש לברכו, ומקור פרוש זה הוא במדרש אגדה. רמב"ן

(יט) כִּי יִדְעֹתִיו לִמְעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת-בָּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לִמְעַן הָבִיא יְהוָה עַל-אֲבָרָהֶם אֶת אֲשֶׁר-דִּבֶּר עֲלֵיו:

רש"י: כי ידעתי. לשון חבה, כמו: (רות ב) "מודע לאישה", (שם ג) "הלא בעז מדעתנו", (שמות לג) "ואדעך בשם". ואמנם, עקר לשון כלם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחשב את האדם מקרבו אצלו, וידעו ומכירו, ולמה ידעתי? "למען אשר יצוה", לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמר דרכי, ואם תפרשנהו בתרגומו: יודע אני בו שיצוה את בניו וגו', אין 'למען' נופל על הלשון. יצוה. לשון הנה, כמו: (איוב א) "ככה יעשה איוב", "על-פי ה' יתנו". למען הביא. כן הוא מצוה לבניו: 'שמרו דרך ה', כדי שיביא ה' על אברהם וגו'. 'על בית אברהם' לא נאמר, אלא "על-אברהם", למדנו, כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ומכירו. ואם תפרשנהו יודע אני שיצוה את בניו, אין למען נופל על הלשון: ותכן שיהיה ידעתי, גדלתי ורוממתי, בעבור אשר יצוה את בניו אחריו לעשות את הישר לפני, ולקח אשימנו לגוי גדול ועצום שיעבדנו. וכמוהו ידעתיך בשם (שמות לג) "י", מה אדם ותדענהו (תהלים קמ"ג). או יאמר "ידעתי שיצוה", וכך למען ינוח שורף ותמרף (שמות כ"ג י"ב), שנינו: ותכן בעיני שהיא ידיעה בו ממש. ויכמו, כי ידיעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל, היא לשמר הכללים. וגם בני האדם מנחים בו למקרים עד בא עת פקדתם. אבל בחסידיו ישום אליו לבו לדעת אותו בפרט, להיות שמירתו דבקה בו פמיד, לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל. כטעם לא יגרע מצדיק עיניו (איוב ל"ד). וכאן מזה פסוקים רבים, בדתים (תהלים לג י"ח) הנה עין ה' אל יראו, וזולת זה:

יתברך דבר בכבוד אברהם. אמר, הנה הוא עתיד להיות לגוי גדול ועצום, ויהיה זכרו בנרעו ובכל גוי הארץ לברכה, לכן לא אכסה ממנו, כי יאמרו הדורות הבאים, איך כסה ממנו, או איך נתאכזר הצדיק על שכיניו החונים עליו ולא רחם ולא התפלל עליהם כלל: ותגלי אליו טוב ויפה, כי ידעתי בו שהוא מכיר ויודע שאני ה' אוהב צדקה ומשפט, כלומר, שאני עושה משפט רק בצדקה, ולקח יצוה את בניו וביתו אחריו לאחז דרכי. והנה, אם בדרך צדקה ומשפט יפטר, יתפלל לפני להניחם וטוב הדבר, ואם תכין הם לגמרי גם הוא יתפץ במשפטם, ולכן ראוי שיבא בסוד ה':

(יט) כי ידעתי למען אשר יצוה. לשון רש"י, ארי ידעתינה בתרגומו, לשון חבה, כמו מודע לאישה (רות ב' א'), ואדעך (שמות לג י"ג), אמנם עקר כלם לשון ידיעה, שהמחשב את האדם ומקרבו אצלו יודע,

שרה אשתך ילדת לך בן. אולי המתין עד שלות השם אליה הבשורה ביום מחר, כי ידע כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים (עמוס ג' ז). או מרב וריותו במצות הנה טרוד במילתו ומילת עם רב אשר בביתו, ואחר כן בחלשתו ישב לו פתח האהל, והמלאכים באו טרם שהגיד לה דבר:

(יז) וה' אמר. אל צבא השמים העומדים עליו, או אל המלאכים השלוחים. ויתכן שהוא המחשבה, כי חשב שלא יתפסה ממנו מפני הטעמים הללו, וכן ואני אמרתי בדמי ימי (ישעיה ל"ח י'), וכן ויאמר להכות את דוד (ש"ב כ"א ט"ז), וכן כל אמירה עם הלב מתשקה:

(יח) ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה: זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו ברכו. ופשוטו של מקרא וכי ממנו אני מעלים, והלא חביב לפני להיות לגוי עצום. לשון רש"י. ותכן, כי השם

שיעור יומי ליום שני י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יח – פרשת וירא לא

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה כִּי־רָבָה וְחָטְאוּתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:

כ"י וַיֹּאמֶר ה' • אֵל אַבְרָהָם, שְׁעֵשָׂה כְּאֲשֶׁר אָמַר, שְׁלֵא יִכְסֶּה מִמֶּנּוּ. כִּי־רָבָה • כָּל רָבָה שְׁבִמְקָרָא הִטְעַם לְמִטָּה בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁהֵן מִתְרַגְּמִין: גְּדוּלָּה, אוֹ גְּדוּלָּה וְהוֹלָכָתָה, אֲבָל זֶה טַעְמֹו לְמַעַלָּה בְּרִי"ש, לְפִי שְׁמִתְרַגְּם: גְּדוּלָּה כְּבֹר, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי: (לעיל טו) "וַיְהִי הַשָּׁמַשׁ בָּאָה", (ירמ' ב) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתְּךָ". רמב"ן

(כא) אַרְדֶּה־נָּא וְאַרְאֶה הַבְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:

כ"י וַיֹּאמֶר ה' • לְמַד לְדִינִים שְׁלֵא יִפְסְקוּ דִינֵי נַפְשׁוֹת אֲלֵא בְּרָאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי בְּפִרְשֵׁת הַפִּלְגָּה. דָּבָר אַחֵר: "אַרְדֶּה־נָּא לְסוּף מַעֲשִׂיהֶם". הַבְּצַעֲקָתָהּ • שֶׁל מִדִּינָה. הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ • וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, כָּלָה אָנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם, וְאִם לֹא יַעֲמִדוּ בְּמִרְדָּם, אֲדַעָה מָה אֶעֱשֶׂה לְהַפְרַע מִהֶן בִּיפְסוּרֵיהֶן, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְצִינוּ בְּמִקּוֹם אַחֵר: (שְׁמוֹת לז) "וַיַּעֲתָה הַזֹּרֶה עֲדִיף מֵעֲדִיף וְאֲדַעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ", וְלִפְיָךְ יֵשׁ הַפֶּסֶק נִקְדַּת פֶּסֶק, בֵּין עֲשׂוּ לְכָלָה, כְּדִי לְהַפְרִיד תְּבָה מִחֻבְרָתָהּ. וְרַבּוּתֵנוּ דְרָשׁוּ "הַבְּצַעֲקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהִרְגוּהָ מִיָּתָהּ מִשְׁנָה עַל שְׁנִתְנָה מִזִּזְוֹן לְעֵנִי, כְּמִפְּנֵי בְּחֻלָּק.

(כב) וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סֹדָמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנָו עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם • מִמִּקּוֹם שֶׁאַבְרָהָם לָגַם שָׁם. וְאַבְרָהָם עֹדְנָו עֹמֵד לִפְנֵי ה' • וְהֵלֵא לֹא הִלָּךְ לַעֲמֹד לִפְנֵיו, אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא אֲצִלוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה כִּי רָבָה", וְהִזִּיה לּוֹ לְכַתֵּב: "וְה' עֹדְנָו עֹמֵד עַל אַבְרָהָם", אֲלֵא תִקּוֹן סוּפְרִים הוּא זֶה (ב"ר) (אֲשֶׁר הַפְּכוּהוּ וְלֵי לְכַתּוּב כו). •

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם־רָשָׁע:

כ"י וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם • מְצִינוּ הַגִּשָּׁה לְמַלְחָמָה: (ש"ב י) "וַיִּגַּשׁ יוֹאֵב וגו'", הַגִּשָּׁה לְפִיּוֹס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוֹדָה", וְהַגִּשָּׁה לְתַפְלָה: (כ"א יח) "וַיִּגַּשׁ אֵלָיהוּ הַנְּבִיא", וְלִכְלֵל אֵלּוֹ נִכְנַס (ס"א: ג"ש) אַבְרָהָם:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ורבי אברהם אמר בו (בפסוק כ"א) סוד מילדי נכרים יספיקו בו. ואני ארמו לך דעת מקבלי האמת. דרשו רבותינו (ירושלמי תענית ב' א') בפסוק כי הנה ה' יוצא ממקומו ויבד וידרך על כַּמְתִּי אֶרֶץ (מִיכָה א' ג'). יוצא וקא לו ממדה למדה, יוצא ממדת הרחמים וקא לו למדת הדין, וכן הענין הזה. ויאמר ה' אל לבו זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה כִּי רָבָה, אֲרֵד מִמֶּנֶּה הַרְחָמִים אֵל מִדַּת הַדִּין (זֶהוּ ק"ה:), וְאַרְאֶה בְּרַחֲמִים אִם כְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי בְּמִדַּת הַדִּין עֲשׂוּ, כָּלָה (שם ק"ו), וְאִם לֹא אֲדַעָה וְאַרְחָם, כְּדִרְךָ וַיֵּדַע אֱלֹהִים (שְׁמוֹת ב' כ"ה). וְאַחֵר שֹׁסֵפֶר הַכְּתוּב דַּעַת הַעֲלִיזוֹן, חֲזוֹר אֵל הַעֲנִן הָרִאשׁוֹן, וְסִפֵּר בְּמַעֲשֵׂה כִּי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִשְׁקִיפוּ עַל פְּנֵי סֹדִם לְלַכֵּת שְׁמָהּ וּשְׁלָחַם אַבְרָהָם הִגִּיעוּ שְׁמָהּ, וְאַבְרָהָם מַעַת הַפְּרָדָם מִמֶּנּוּ וַעַד הַגִּיעִים שָׁם, עֹדְנָו עֹמֵד לִפְנֵיו כִּי קָרָא וְהִגִּיד לוֹ כִּי הַמִּלְאָכִים הֵם הַשְּׁלּוּחִים הָאֵלֶּה לְהַשְׁחִית הַמִּקּוֹם כְּאֲשֶׁר אָמַר, וְלֹא הִצִּיר לְפָרֵשׁ מִתִּי עֹמֵד לִפְנֵיו, כִּי מַעַת שְׁאֲמַר "הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם" נִוְדַע שֶׁהִגִּיד לוֹ:

זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה. היא זַעֲקַת עֲשׂוּקִים יִזְעָקוּ וַיִּשְׁוּעוּ מִזֹּרֵעַ רִשְׁעָתָם. וְהִזִּיה רָאוּי שִׂיאֵמֶר הַכְּתוּב זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה שְׁמַעֲתִי כִּי רָבָה, אוֹ שִׂיאֵמֶר זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה רָבָה וְחָטְאוּתָם כְּבֹדָה מְאֹד, אֲבָל עֲנִין הַכְּתוּב: זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה וְחָטְאוּתָם שְׁגָדְלוֹ מְאֹד אֲרֵד וְאַרְאֶה, אִם כָּלֵם חֲטָאוּ בָּהֶם, וְאִם לֹא, אֲדַעָה מִי הַחוּטָאִים: וְעַנֵּן הִירִידָה וְהָרָאִיָּה אָמַר רִשִׁי כְּדִרְךָ הַדִּרְשׁ לְמַד שְׁלֵא יִפְסְקוּ דִינֵי נַפְשׁוֹת אֲלֵא בְּרָאִיָּה. וְעַל דִּרְךָ הַפֶּשֶׁט מִפְּנֵי שְׁרָצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גִלְלוֹת לְאַבְרָהָם עֲנִין סֹדִם וְהוֹדִיעוּ כִּי אֵין בָּהֶם עוֹשֶׂה טוֹב אָמַר אֵלָיו: זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה כִּי רָבָה אֲרֵד לְרֹאוֹת, כְּלוֹמֵר בְּאֵתִי לְשַׁפֵּט אִם חֲטָאוּ אֶעֱשֶׂה בָּהֶם כָּלָה, וְאִם לֹא אֲדַעָה מָה אֶעֱשֶׂה בָּהֶם, וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטִי פִשְׁעֵם וּבִבְנָעִים עֲזָנָם. הוֹדִיעוּ כִּי אֵין עוֹד נִגְמֵר דִּינָם וְכִי עֲתָה יִפְקֹד עֲזָנָם וַיִּשְׁפֹּט אוֹתָם, וְזֶה כִּלְשׁוֹן ה' מִשְׁמִים הַשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לְרֹאוֹת הַיֵּשׁ מִשְׁפִּיל דִּרְשׁ אֶת אֱלֹהִים הַכֹּל סֵר יִחַדוּ נֶאֱלָחוּ (תְּהִלִּים י"ד ב' ג'):

(כ) ויאמר ה' זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה. לשון רש"י ויאמר ה' אֵל אַבְרָהָם, שְׁעֵשָׂה כְּאֲשֶׁר אָמַר שְׁלֵא יִכְסֶּה מִמֶּנּוּ. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי נִכְנַס פֶּסֶק וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים בִּינְתָם לְהוֹדִיעַ כִּי בַעַת שְׁבָאוּ לְסֹדִם אִזְ אָמַר הַשֵּׁם לְאַבְרָהָם זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה כִּי רָבָה. וְכֵן דַּעַת כָּל הַמְּפָרְשִׁים כִּי עִם אַבְרָהָם יִדְבֵּר. וְלִפְיָ זֶה הִנָּחוֹן בְּפֶסֶק וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים לֹמֵר כִּי כְּאֲשֶׁר אָמַר הַשֵּׁם לְאַבְרָהָם בְּנִסְעַת הָאֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ זַעֲקֵת סֹדִם וְעִמְרָה כִּי רָבָה, עֹמֵד אַבְרָהָם בְּתַפְלָה וְתַחֲנָה לִפְנֵיו לְמַחֵל לָהֶם וּלְתַת לוֹ רִשׁוּת לְדַבֵּר, וְהָאֲרִיף בְּתַפְלָתוֹ עַד שְׁבָאוּ הָאֲנָשִׁים סֹדָמָה, וְאִזְ נִגַּשׁ אַבְרָהָם וְאָמַר הָאֵף תִּסְפָּה. אוֹ יִהְיֶה פְרוּשׁוֹ שֶׁשָּׁב לְבָאָר עֹדְנָו עֹמֵד לִפְנֵי ה' כִּי נִגַּשׁ אַבְרָהָם וְאָמַר הָאֵף תִּסְפָּה: וְהִנֵּה הָאֲרִיף בְּתַחֲנָה לִפְנֵיו בְּכָל פַּעַם לֵאמֹר אֵל יְחִיר אֵף ה', וְהִזִּיה עוֹד מִכּוֹן דַּעַתוֹ בְּכָל פַּעַם לְנִבְוָאָה עַד שֶׁשָּׁמַע תְּשׁוּבָה לְדַבְרֵיו מִפִּיו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהָאֲרִיכוּ כָּל הַיּוֹם בִּנְיָה, וַיִּלָּךְ ה' בְּעֶרֶב כְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֵל אַבְרָהָם, וְכָאֵן שְׁנֵי הַמִּלְאָכִים סֹדָמָה:

לב שיעור יומי ליום שני י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יח – פרשת וירא
לדבר קשות, ולפיוס ולתפלה. האף תספה. הגם תספה, וילתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רגז, כך פרושו:
האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע. רמב"ן

(כד) **אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה**
וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְיָה:
רש"י **אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים** • עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי חמשה מקומות יש. רמב"ן
כד מאים אית חמשים זכאין בגו קרתא
הכרזו תשיצי ולא תשובוק לאתרא בדיל
חמשים זכאין די בגוה:

(כה) **חָלָלָה לָךְ מַעֲשֵׂתוֹ בְּדִבְרֵי הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם־רָשָׁע**
וְהָיָה כַּצְדִּיק בְּרָשָׁע חָלָלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא
יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:
רש"י **חָלָלָה לָךְ** • ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים? **חָלָלָה לָךְ** • חלין הוא
לך, יאמרו, כך הוא אמנותו: שוטף הכל, צדיקים ורשעים. כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה. **בְּדִבְרֵי הַזֶּה** •
לא הוא ולא פיוצא בו. **חָלָלָה לָךְ** • לעולם הבא. **הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ** • נקוד בַּחֲטָ"ף פת"ח ה"א של "השפט",
לשון תמיהה, וכי מי שהוא שופט, לא יעשה משפט אמת?
יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

(כו) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ**
הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרִי:
רש"י **אֶם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם וְגו'** **לְכָל־הַמָּקוֹם** • לכל הכרפים, לפי שסודם היתה מטורפולין וחשובה מכלם, תלה בה
הכתוב. רמב"ן
כו ואמר יי אם אשפח בסודם חמשים זכאין
בגו קרתא ואשבוק לכל אתרא בדילהון:

(כז) **וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדָבָר אֶל־אֲדֹנָי**
וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר:
רש"י **וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר** • וכבר היתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים ואפר על ידי נמרד, לולי רחמיה אשר
עמדו לי.

(כח) **וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדָבָר אֶל־אֲדֹנָי**
וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר:
רש"י **וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר** • וכבר היתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים ואפר על ידי נמרד, לולי רחמיה אשר
עמדו לי.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כג) **וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם־רָשָׁע**
אפו של הקדוש ברוך הוא היא
מדת דינו, וחשב אברהם שהיא תספה צדיק
עם רשע, לא ידע מחשבות ה' אשר חשב
עליהם ברחמיו כאשר פרשתי. ולכן אמר כי
הגון וטוב הוא שישא לכל המקום למען
חמשים הצדיקים, אבל לא יתכן גם במדת
הדין להמית צדיק עם רשע, שאם בן יהיה
כצדיק כרשע, ויאמרו שוא עבוד אלהים,
וכל שכן במדת רחמים שהוא שופט כל
הארץ, והוא העושה משפט, כענין ויגבה ה'
צבאות במשפט (ישעיה ה' ט"ז), ואמרנו
(ברכות י"ב:) המלך המשפט. והוא ענין
הפסל חלילה לך. והקדוש ברוך הוא הודה
שישא לכל המקום בעבורם, כי במדת רחמים
יתנהג עמם. ומה שיודיע אליך כל הענין,
היות ויאמר ה' כתוב יו"ד ה"א, וכל אשר
הזכיר אברהם אל"ף דל"ת. והנה זה מבאר:
(כד) **חֲמִשִּׁים צְדִיקִים** • כתב רש"י עשרה לכל
כרך וכרך. תמשיחית במקשה, תשעה

לכל כרך וכרך, ואתה צדיקו של עולם תצטרף
עמם. אולי ימצאון שם ארבעים, וימלטו
ארבעה כרפים, וכן שלשים יצילו שלשה,
ועשרים יצילו שנים, ועשרה יצילו אחד. ולא
בקש על פחות מעשרה שדור המבול היו
שמונה צדיקים ולא הצילו על דוהן, ותשעה
על ידי צורף כבר בקש ולא מצא. כל אלו
דברי הרב ז"ל:
ואני תמה, אם בן מה התפלה והתחנה הזאת
אשר היה מתחנן בכל פעם ופעם אל
נא יסור לאדני, והנה נא הואלתי, והלא ראוי
הוא שיהיו ארבעים מצילין ארבעה, ושלושים
והעשרים יצילו לפי חשבון כאשר חמשים
יצילו חמש. וכן מה שאמר כי תשעה על
ידי צורף כבר בקש ולא מצא, והלא לארבעים
וחמשה היה מבקש הצורף אולי היו שם
ארבעים וחמשה, אבל תשעה אולי ימצאון
שם. והנה דעת הרב לומר שהרבים ראויין
להצלה גדולה יותר מאשר יצילו המעטים
אפלו הצלה מועטת, כמו שאמרו (ת"כ

לכל כרך וכרך, ואתה צדיקו של עולם תצטרף
עמם. אולי ימצאון שם ארבעים, וימלטו
ארבעה כרפים, וכן שלשים יצילו שלשה,
ועשרים יצילו שנים, ועשרה יצילו אחד. ולא
בקש על פחות מעשרה שדור המבול היו
שמונה צדיקים ולא הצילו על דוהן, ותשעה
על ידי צורף כבר בקש ולא מצא. כל אלו
דברי הרב ז"ל:
ואני תמה, אם בן מה התפלה והתחנה הזאת
אשר היה מתחנן בכל פעם ופעם אל
נא יסור לאדני, והנה נא הואלתי, והלא ראוי
הוא שיהיו ארבעים מצילין ארבעה, ושלושים
והעשרים יצילו לפי חשבון כאשר חמשים
יצילו חמש. וכן מה שאמר כי תשעה על
ידי צורף כבר בקש ולא מצא, והלא לארבעים
וחמשה היה מבקש הצורף אולי היו שם
ארבעים וחמשה, אבל תשעה אולי ימצאון
שם. והנה דעת הרב לומר שהרבים ראויין
להצלה גדולה יותר מאשר יצילו המעטים
אפלו הצלה מועטת, כמו שאמרו (ת"כ

(כח) **אֲוִלֵי יַחְסְרוֹן חַמְשֵׁים הַצְדִּיקִם חֲמִשָּׁה הַתְּשׁוּחִית בְּחַמְשָׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם־אֶמְצָא שֵׁם אַרְבָּעִים וְחַמְשָׁה:**

ה"י • התשחית בחמשה • והלא הן ט' לכל כרך, ואתה, צדיקו של עולם, תצטרף עמהם. רמב"ן

(כט) **וַיִּסַּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲוִלֵי יִמְצְאוּן שֵׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעִבּוֹר הָאֲרָבָעִים:**

ה"י • אולי ימצאון שם ארבעים • וימלטו ד' הכרפים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או כ' יצילו ב' מהם, או י' יצילו אחד מהם.

(ל) **וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֵאדֹנִי וְאֶדְבָּרָה אֲוִלֵי יִמְצְאוּן שֵׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שֵׁם שְׁלֹשִׁים:**

(לא) **וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנִי אֲוִלֵי יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרִים:**
ה"י • הוֹאֵלְתִּי • רציתי, כמו: "וַיֹּאֶל מֹשֶׁה".

(לב) **וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֵאדֹנִי וְאֶדְבָּרָה אֶד־הַפֶּעַם אֲוִלֵי יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרָה:**

ה"י • אולי ימצאון שם עשרה • על פחות לא בקש, אמר: דור המבול היה שמנה, נח ובניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צרוף ככר בקש ולא מצא.

(לג) **וַיֵּלֶךְ יְהוָה בָּאֵשׁר כֻּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:**

ה"י • וַיֵּלֶךְ ה' וגו' • פיון שנשתתק הסגור, הלך לו הדין. ואברהם שב למקומו • נסתלק הדין, נסתלק הסגור והקטגור מקטרג, ולפיכך, "ויבאו שני המלאכים סדומה להשחית": אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות את אברהם. והשלישי שבא לבשר את שרה, פיון שעשה שליחותו, נסתלק לו.

♦ יום שלישי י"א מרחשון ♦

יט (א) **וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֻמָּה בְּעָרִב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סֹדֶם וַיֵּרָא־לוֹט וַיָּקָם לְקָרְאָתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם אַרְצָה:**

ה"י • המלאכים • ולהלן קראם "אנשים", כשהיתה שכניה עמהם קראם "אנשים". דבר אחר: אצל אברהם שכחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים קראם "אנשים", ואצל לוט קראם: "מלאכים". בערב • וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום? אלא מלאכי רחמים היו וממתנים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בחוצות ירושלם (זמניה ה' א'). והנכון בעיני
יהיו נכרים בתוכה ראוי שיצילוה. ואמר זה
במבוא לוט, ונשב אולי יש אחרים שם:
(כח) לא אשחית אם אמצא שם. יבטיח אותו
שלא ישחית אם ימצאון שם בן, ולא

ולוט ישב בשער-סדם • ישב כתיב, אותו היום מנוחה שופט עליהם (בראשית רבה) • וירא-לוט וגו' • מבית אברהם למד לחזר על האורחים.

(ב) ויאמר הנה נא-אדני סורו נא אל-בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם והשפמתם והלכתם לדרבכם ויאמרו לא כי ברחוב נלין:

כ"א הנה נא-אדני • הנה נא אתם אדונים לי, אחר שעברתם עלי. דבר אחר: הנה נא צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בככם, וזו היא עצה נכונה (בראשית רבה) • סורו נא • עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסין שם, לכך נאמר "סורו" (בראשית רבה) • ולינו ורחצו רגליכם • וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחץ? ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה "ורחצו רגליכם"? אלא כך אמר לוט: אם כשיבאו אנשי סדם ויראו שפכר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו: 'פכר עברו שני ימים או שלשה, שבאו לביתך ולא הודעתנו', לפיכך אמר: מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם, שיהיו נראין כמו שבאו עכשו. לפיכך אמר: "לינו" תחלה ואחר כך "רחצו". ויאמרו לא • ולאברהם אמרו: "כן תעשה", מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (בראשית רבה) • כי ברחוב נלין • הרי 'כי' משמש בלשון 'אלא', שאמרו: 'לא נסור אל ביתך, אלא ברחובה של עיר נלין'. רמב"ן

(ג) ויפצרו במאד ויסרו אליו ויבאו אל-ביתו ויעש להם משהתה ומצות אפה ויאכלו:

כ"א ויסרו אליו • עקמו את הדרך לצד ביתו. ומצות אפה • פסח היה. רמב"ן

(ד) מֶרֶם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֶדֶם נִסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנֶּעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-הָעָם מִקְצָה:

כ"א טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדם • כך נדרש בבראשית רבה: "טרם ישכבו ואנשי העיר", היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט: מה טיבם ומעשיהם? והוא אומר להם: רבם רשעים. עודם מדברים בהם, "ואנשי סדם וגו'". ופשוטו של מקרא: "ואנשי העיר", אנשי רשע, נסבו על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים: "אנשי סדם", כמו שאמר הכתוב: "ואנשי סדם רעים וחטאים". כל-העם מקצה • מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו צדיק אחד אין בהם.

(ה) ויקראו אל-לוט ויאמרו לו איה האנשים אשר-באו אליך הלילה הוציאם אלינו ונרעה אתם:

כ"א ונרעה אתם • במשכב זכר, כמו: "אשר לא ידעו איש" (בראשית רבה) • רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מביניהם, כדברי רבותינו (סנהדרין ק"ט), כי חשבו שבעבור טובת ארצם שהיא כגן ה' ובאו שם רבים, והם היו מואסי הצדקה, אבל לוט בעשרו ובקמזו בא אליהם, או שבקש מהם רשות או שקבלוהו לכבוד אברהם, והכתוב מעיד שזאת פונתם, שנאמר (יחזקאל ט"ז מ"ט) הנה זה היה עון סדם אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ונד עני ואביון לא החזיקה. ומה שאמר: רעים וחטאים לה' מאד, (לעיל י"ג י"ג) שהיו מקיעים ומורדים בשלותם ובעוני האביונים, והוא שאמר: (יחזקאל ט"ז ג') ותבנהנה ותעשינה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי:

שלא יתעכבו בעיר אחר הבקר, כי ידע בעגון אנשי העיר ורשעם, אבל היה חושב כי באור הבקר יעשה. או שראה אותם כהולכי ארחות לא יתעכבו בעיר, ואמר והשפמתם והלכתם לדרבכם אם תרצו:

(ג) ויפצרו בם מאד • היה ללוט זכות בהפצירו בהם והיה לו חפץ טוב בהכנסת אורחים, והיו ממאנים כדי לנכותו, ולכן שמעו לו בסוף, כי מתחלה לא היו רוצים לבא לביתו, כי אינו צדיק תמים. ורבותינו אמרו (ב"מ פ"ז.) מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול. ואם כן יהיה דרךך מוסר בני אדם:

(ה) ונרעה אתם • פונתם לכלות את הרגל

היה אומר לו "דע שאין שם כמספר הזה שאמרת", לפי שצדין לא נגמר דינם, כאשר אמר אברהם נא ואראה. והנה אברהם לא ידע מה יעשה בהם, ולכן השכים בבקר והשקיף על פני סדם, ובראותו כי נשחתו ידע שלא היה שם כן:

(ב) הנה נא אדני • לשון רש"י, הנה נא אתם אדונים לי אחר שעברתם עלי. והנכון שהוא לשון תחנון, אדני, הנה נא בית עבדכם סורו נא אלי, ומלת סורו כמו סנה שבה פה (רות ד' א'), סנה אדני סנה אל תירא (שופטים ד' י"ח):

ושעם והשפמתם והלכתם לדרבכם. להגיד להם

(א) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לוֹט הַפֶּתַחַה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: (א) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אֲחִי תִרְעוּ:

ח הָא כֶּעַן לִי תִרְמִין בְּנִן דִּי לֹא יִדְעוּנִי גְבַר
אִפְּךָ כֶּעַן יִתְּנִי לְוִתְכֹן וְעִיבִידִי לְהֵן בְּדַמְנָן
בְּעִינִיכֹן לְחֹד לְגַבְרָא הָאֵלִין לֹא תַעֲבֹדִין
מִדְּעַם אֲרִי עַל בְּן עֵלֹו בְּטַלִּל שְׂרוּתִי:

יט"ה הָאֵל • כְּמוֹ הָאֵלָה • כִּי־עַל־בֶּן בָּאוּ • כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לְכַבֹּדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִי, תִּרְגּוּם: בְּטַלִּל שְׂרוּתִי. תִּרְגּוּם שֶׁל קוֹרָה: שְׂרוּתָא. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ולפי דעתי שזוהי ענין של ישראל להגן
בתחלה, מפני שלא היה המלחמה נעשית
מן הדין, והגדר עצמו על שבת בנימין היה
משל לעשותו, ולא עליהם, שמצוה על השבת
לדון את שבתו (ספרי קמ"ד):

והנה שתי הפתחות ראיות להענין, כי בנימין
מרשיע שאינו חושש לסר הרעים ולא
לגער בהם כלל, וישראל עושין מלחמה שלא
מן הדין, וגם את פי ה' לא שאלו בזה. אבל
אמר מי יעלה לנו בתחלה למלחמה על בני
בנימין (שופטים כ' י"ח), כי מצעם הסכימו
למלחמה על כל פנים. וכן לא שאלו בענין
הנצוח "אם תתנם ביד", כי בטחו בנורע
בשר שהיו רבים מאד, כי עתה כמותם עשרה
פעמים יותר. ולא שאלו אלא "מי יעלה לנו
בתחלה", והוא כמו גורל ביניהם. אולי היה
כל שבת אומר "לא אעלה אני תחלה", או
אומר "אני ראשון", והקדוש ברוך הוא השיב
כפי שאלתם יהודה בתחלה, לאמר כי יהודה
הוא בראש לעולם, כי ביהודה בחר ה' לגדי
(ד"ה"א כ"ח ד'), ולקף לא אומר "יהודה
יעלה" כשאר המקומות (עין שופטים א' ב'),
כי לא הרשה אותם, אבל לא מנעם, ולא
אמר להם "לא תעלו ולא תלחמו" מפני ענין
של בנימין:

והנה הלך השם עם שניהם בקרי והניחם
למקרים. ובני בנימין היו גבורים,
ועריהם בצורות, והשחיתו בישראל הבוטחים
בנורע בשר, והוסיפו ענין על ענין, כי די
היה להם להכריח ישראל מן הגבועה, והם
הכו בהם למשחית איבת עולם והפילו מהם
עם רב ועצום כ"ב אלפים:

והנה ישראל באשר הכו מכה רבה נודעה
להם שנגתם, כי עשו מלחמה עם אחיהם
שלא ברשות גבוה ושלא כדון תורה, ועל בן
שאלו ביום השני האוסף לגשת למלחמה
עם בני בנימין אחי (שם כ' כ"ג). והזכירו
עתה האחונה, לשאל אם הוא אוסר עליהם
המלחמה, והשם הרשה אותם עתה ביום
השני, ואמר עלו אליו, כי עתה מתר להם
לדרש דם אחיהם השפוף. והם לא שאלו
הנצוח, כי עדין היו בוטחים ברבם לנצח על

י"ט) אף על פי שהיה נדמה לענין הזה איננו
כמותו לרע, כי הרשעים ההם לא היה דעתם
לכלות הרגל ממקומם, אבל היו שטופי זמה
ורצו גם במשכב האיש האורח, וכאשר הוציאו
אליהם פילגשו נתפסו בה. והאיש הנזקן
שאמר להם הנה בתי הבתולה ופילגשהו
אוציאה נא אותם ועשו להם הטוב בעיניכם
(שם י"ט כ"ד), יודע היה שלא יחפצו בבתו
ולא יעשו עמה רעה, ועל בן לא אבו לשמוע
לו, וכאשר הוציא את פילגשו לבדה שתקו
ממנו. והאיש בעל הבית גם האורח כלם היו
חפצים להציל את האיש בפילגשו, כי פילגש
היתה לא אשת איש, וכבר נזתה עליו:

ובפרץ ההוא עוד לא היו בו כל אנשי העיר
כאשר בסדום שנאמר בו מנער ועד
זקן כל העם מקצה, אבל בגבועה נאמר והנה
אנשי העיר "אנשי בני בליעל" (שם י"ט
כ"ב), מקצתם שהיו שרים ומקסיים בעיר,
כמו שאמר האיש (שם כ' ה') ונקמו עלי
בעלי הגבועה, ועל בן לא מחו האחרים בידם:
והנה פנות כל העם מכל שבתו ישראל רצו
לעשות גדר גדול בדבר להמית אותם,
שנאמר (שם כ' י"ג) ועתה תנו את האנשים
בני בליעל אשר בגבועה ונמיתם. ודבר ברור
הוא שלא היו חבין מיתה בדין תורה, שלא
עשו מעשה זולתי עניי הפילגש הזונה, ולא
נתפנו למיתה שלה, וגם לא מתה בידם,
וישלחוה מאתם כעלות השחר, והלכה מאתם
לבית אדוניה ואחר כך מתה, אולי נחלשה
מרב הביאות ונתקרה בפתח עד האור ומתה
שם. אבל מפני שהיו חפצים ואומרים לעשות
גבול כאנשי סדום ראו השבטים לעשות סג
לתורה שלא יעשה ולא יאמר בן בישראל,
כמו שאמר ונבערה רעה מישראל (שם). וזה
הדין הוא ממה שאמר רבותינו (סנהדרין
מ"ו.) בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה
ולא לעבר על דברי התורה אלא לעשות סג
לתורה:

ושבת בנימין לא הסכימו בדבר זה שלא היה
בהם חיוב מיתה בעניי הפילגש. ואולי
הקפידו עוד בני בנימין על אשר לא שלחו
להם מתחלה, ועשו ההסכמה שלא מדעתם.

ועל דעת רבותינו (עין סנהדרין ק"ט.) היו
בהם כל מדות רעות, אבל נגמר דינם
על אותו העון מפני שלא התזיקו יד עני
ואכילן, כי היו תדירים באותו עון יותר מכלם,
וגם כי כל העמים עושים צדקות עם רעיהם
ועם ענייהם, לא היה בכל הגוים כסדום
לאכזריות:

ודע, כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל,
כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת
אנשי תועבות, וכאשר תקיא את הגוי כלו
מפני תועבות הקדמה וקאתה את העם הזה
שהיו רעים מכלם לשמים ולבריות. ושמו
עליהם השמים והארץ והשחתה הארץ בלא
רפואה לעולם, מפני שבעבור טובה נתנאו,
וראה הקדוש ברוך הוא שיהיה לאות לבני
מרי לישראל העתידים לרשע כאשר התרה
בהן גפרית ומלח שרפה כל ארצה כמהפכת
סדום ועמרה אדמה וצבונם אשר הפך ה'
באפו ובחמתו (דברים כ"ט כ"ב). כי יש
באמות רעים וחטאים מאד ולא עשה בהם
ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל, כי
שם היכל ה'. ועוד אני עתיד לבאר זה בסדר
אחרי מות (ויקרא י"ח כ"ד), אם יחיני הממית
והמחיה:

(ח) אוציאה נא אותם אליכם. מתוך שחבו של
האיש הזה באנו לירי גנותו, שהיה טורח
מאד על אכסניא שלו להציל אותם מפני
שכאו בצל קורתו, אבל שיפס אנשי העיר
בהפקר גנותיו אין זה כי אם רע לב, שלא
היה ענין הזמה בנשים מרחק בעיניו, ולא
היה עושה לבנותיו חסם גדול כפי דעתו.
לכך אמרו רבותינו (תנחומא וירא י"ב) בנהג
שבעולם אדם מוסר עצמו על גנותיו ועל
אשתו והורג או נהרג, וזה מוסר גנותיו
להתעולל בהן, אמר לו הקדוש ברוך הוא
לעצמך אתה משמרן:

והנה לוט היה מתירא עליהם כי היה חושב
שהם אנשים, אבל כאשר הכו בסגורם
את אנשי העיר ואמר לו כי משחיתים גנותו
את המקום הזה וישלחנו ה' לשחתה, אז
הכיר בהם והאמין לעשות כל אשר צוה:
ודע והבן כי ענין פילגש בגבעה (שופטים

טוּאִמְרוּ קָרַב לְהֵלֵא וְאִמְרוּ חַד אֲתָא
לְאַתְוֵתְבָא וְהָא דִּינָא עָנָא נִבְאֵשׁ לָךְ
מִדִּילְהוֹן וְתִקְיָפוּ בְּגִבְרָא בְּלוּט לְחַדָּא
וְקָרִיבוּ לְמַתְבַּר דְּשָׂא:

(ט) וַיֹּאמְרוּ גִשְׁהֶלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֶלְגֹּר וַיִּשְׁפֹּט
שְׁפֹט עֲתָה נָרַע לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוּט מֵאֵד
וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁכֵר הַדֶּלֶת:

כ"ט וַיֹּאמְרוּ גִשְׁהֶלְאָה • קָרַב לְהֵלֵא, בְּלוּט: הַתְּקַרְב לְצַדִּיק וְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל הַלֵּאָה שְׂבִמְקָרָא לְשׁוֹן
רְחוֹק, כְּמוֹ: (במדבר יז) "זֶרֶה הַלֵּאָה", (שמואל א כ) "הִנֵּה הַחֲצִי מִמֶּךָ וְהַלֵּאָה". "גִּשְׁהֶלְאָה", הַמְשִׁיךְ לְהֵלֵן, בְּלִשׁוֹן לַעֲזִי
טְרִיט"י דְּנו"ש, וְדָבָר נְזִיפָה הוּא, לֹמֵר: 'אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לָךְ', וְדוֹמָה לוֹ: (ישעיה סה) "קָרַב אֵלֶיךָ, אֶל־תִּגְש־בִּי",
וְכֵן: (ישעיה מט) "גִּשְׁהֶלִי וְאַשְׁבַּח", הַמְשִׁיךְ לְצַדִּיק בְּעִבּוּרִי וְאַשְׁבַּח אֶצְלֶךָ. אֲתָה מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִין, אִיךָ מְלֹאךְ לְבָד?
עַל שְׂאֵמֶר לָהֶם עַל הַבְּנוֹת, אָמְרוּ לוֹ: "גִּשְׁהֶלְאָה", לְשׁוֹן נַחַת, וְעַל שֶׁהִיא מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אָמְרוּ: "הָאֶחָד
בְּאֶלְגֹּר", אָדָם נִכְרִי יְחִידִי אֲתָה בִּינִינוּ, שְׂבִיבָתָא לְגֹר: "וַיִּשְׁפֹּט שְׁפֹט", וְנַעֲשִׂית מוֹכִיחַ אוֹתָנּוּ. הַדֶּלֶת • דֶּלֶת
הַסּוֹכֶכֶת לְנַעַל וּלְפֶתַח. רמב"ן

(י) וַיִּשְׁלַחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לֹט אֲלֵיהֶם
הַבֵּיתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ:

(יא) וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הֵבוּ בַּסַּגְרוֹת מִקֶּטֶן
וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:

כ"ט פֶּתַח • הוּא הַחֹלֶל שֶׁבּוּ נִכְנָסִין וַיּוֹצֵאֵן. בַּסַּגְרוֹת • מִכַּת עֲנֻרוֹן. מִקֶּטֶן וְעַד־גָּדוֹל • (בראשית רבה) הַקִּטְנִים הַתְּחִילוּ
בְּעִבְרָה תְּחִלָּה, שְׂנֵאָמֶר: "מִנְעַר וְעַד זָקֵן", לְפִיכָךְ הַתְּחִילָה הַפְּרַעְנוּת מֵהֶם.

(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לֹט עַד מִי־לָךְ פֶּה חֶתָן וּבִנְיָד
וּבִנְתִיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם:

כ"ט עַד מִי־לָךְ פֶּה • פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לָךְ עוֹד בְּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבִנְתִיךָ שֶׁבִּבְיָתָה? • חֶתָן וּבִנְיָד
וּבִנְתִיךָ • אִם יֵשׁ לָךְ חֶתָן, אוֹ בָנִים וּבָנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם! • וּבִנְיָד • בְּנֵי בִנְתִיךָ הַנְּשׂאוֹת. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה:
"עוֹד", מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נִבְלָה בְּזֹאת, מִי לָךְ פֶּתַחְוֹן פֶּה לְלַמֵּד סִגְנוּרְיָא עֲלֵיהֶם. שֶׁכָּל הַלֵּלָה הִיא מְלִיץ עֲלֵיהֶם
טוֹבוֹת, קָרִי בֵּיה: 'מִי לָךְ פֶּה'. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) חֶתָן וּבִנְיָד וּבִנְתִיךָ. לְשׁוֹן רִש"י מִי מְשַׁלֵּךְ
עוֹד בְּעִיר חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבִנְתִיךָ שֶׁבִּבְיָתָה,
אִם יֵשׁ לָךְ חֶתָן אוֹ בָנִים וּבָנוֹת הוֹצֵא מִן
הַמָּקוֹם. וְאִם כֵּן יִהְיֶה דְּבוּרָם בְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם,
שֶׁהוּא לֹא הִיא לוֹ בָּנִים כִּי אִם בָּנוֹת:
וְרַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר חֶתָן וּבִנְיָד, חֲתָנִים שֶׁהֵם
בְּבִנְיָד. וַיִּתְּכֵן שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים גְּדוֹלִים וְנִשְׂאִי
נָשִׁים, וְדָבָר עִם חֲתָנִיו תְּחִלָּה, כִּי הִיא סְבוּר
שֶׁבָּנִיו יִשְׁמְעוּ לוֹ, וְכֹאשֶׁר צָחָקוֹ עָלָיו חֲתָנִיו
וְאֶרְכּוּ הַדְּבָרִים בִּינֵיהֶם, הִשְׁחַר צֵלָה, וְהַמְלָאכִים
לֹא הִנִּיחוּהוּ לְקַחַת רַק הַנִּמְצָאִים אֹתוֹ בִּבְיָתָה:
וְהָיָה זְכוּתוֹ שֶׁל לוֹט הִיא מְצִיל בָּנִים וּבָנוֹת
וְחֲתָנִים, לֹא כֹאשֶׁר חָשַׁב אֲבָרְהָם שֶׁיָּמִית
צָדִיק עִם רָשָׁע. וּבְרָרוֹ הוּא שֶׁהִיא הַמְלָאכִים
יִדְעִים דַּעַת עָלֵינוּ בְּזָה, כִּי גַם עֶצֶר בַּתְּפִלָּתוֹ
נִמְלְטָה. וַיִּתְּכֵן שֶׁהִיא זֶה לְכַבּוֹד הַאֲכֻסְנָיָא, כִּי
דֶּרֶךְ מוֹסֵר לְשׁוֹלֹחִים לְהַצִּיל בַּעַל בֵּיתָם וְכָל
אֲשֶׁר לוֹ, כֹּאשֶׁר עָשׂוֹ שְׁלִיחַ יְהוֹשֻׁעַ (יְהוֹשֻׁעַ
ו' כ"ג) שֶׁהִצִּילוֹ גַם כָּל מִשְׁפַּחַת בְּעֵלֶת בֵּיתָם.
וּבְכִרְאִשִּׁית רַבָּה (נ' כ"א) לוֹט עַל יְדֵי שֶׁכֶּבֶד
אֶת הַמְּלָאךְ נָשָׂא לוֹ פָּנִים:

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבוֹדִי לֹא מְחִיתֶם, בְּכָבוֹד
בְּשׂוֹר וְדָם מְחִיתֶם. לֹמֵר, כְּבוֹדִי לֹא מְחִיתֶם
בְּמִחְיָבִי מִיתָה וּפּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶם בְּעֶקֶר, כְּבוֹד
בְּשׂוֹר וְדָם מְחִיתֶם יוֹמֵר מְשׁוּרֵת הַדִּין. וְעַל כֵּן
סָכַל עֲצַת שְׂמִי הַכּוֹחוֹת וְאִמְצָן אֶת לְבָבְם וְלֹא
זָכְרוּ בְּרִית אֲחִים:
וְאַחֵר הַמַּעֲשֶׂה נִתְחַרְטוּ, כְּמוֹ שְׂנֵאָמֶר (שׁוֹפְטִים
כ"א ב') וַיָּבֹא הָעָם בֵּית אֵל וַיִּשְׁבּוּ שָׁם
עַד הָעֶרֶב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַיִּכְבּוּ בְּכִי גָדוֹל וַיֹּאמְרוּ
לָמָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִתְּחֵה זֹאת בִּישְׂרָאֵל
לְהַפְקֵד הַיּוֹם מִישְׂרָאֵל שֶׁבֶט אֶחָד. כִּי הִכִּירוּ
טַעוֹתָם וַעֲנִשָּׁם. וְהָיָה בְּדֶרֶךְ גִּרְאָא פְּרִשְׁנוּ עֲנִין
מְסִיתֶם וְאִינוּ מְבָאֵר, וְהוֹפְרָנוּ סְבוּתָיו:
(ט) וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוּט. לֹא מְצֹאנִי הַמֶּלֶךְ
הַזֶּה רַק בְּדַבְרֵי הַפִּיּוֹסִים, אִם כֵּן נִפְרַשׁ
זֶה שֶׁפִּסּוּ מִמֶּנּוּ הִרְבֵּה שִׁפְתָּח לָהֶם הַדֶּלֶת,
וְכֹאשֶׁר לֹא רָצָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, נִגְשׁוּ לְשֹׁכֵר אוֹתוֹ.
אוֹ שֶׁהִיא עוֹמֵד בְּכָנִי הַדֶּלֶת וְלֹא הִיא מְנִיחָם
לְקַרְבָּה אֵלָיו, וְהֵם פִּסּוּ מִמֶּנּוּ לְסוּר מִפְּנֵיהֶם
כִּי לֹא הָיוּ רוֹצִים לִפְגַּע בּוֹ. וְזֶה טַעַם גֵּשׁ
הַלֵּאָה, שֶׁיִּגְשׁ לְמָקוֹם אַחֵר:

כָּל פָּנִים, וְהֵשֵׁם לֹא בָאֵר לָהֶם רַק כִּי הַמֶּלֶכְמָה
מִתְּרַת לָהֶם. וּמִפְּנֵי שֶׁעֲדָן לֹא נִתְפַּכֵּר עֲנִשָּׁם
הָרִאשׁוֹן נִפְלוּ מֵהֶם גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי י"ח אֲלָפִים:
וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָזְרוּ תַּעֲנִית וַיַּצְמוּ וַיִּכְבּוּ לִפְנֵי
ה', וְהִקְרִיבוּ עוֹלוֹת לְכַפֵּר עַל הַהוֹרֵי
הַלֵּב אֲשֶׁר בְּטָחוּ בְּרוּצֵם וְהִקְרִיבוּ שְׁלָמִים
וְהֵם שְׁלָמֵי תוֹדָה כִּי רָאוּ עֲצָמָם כְּאִלוֹ כָּלֵם
פְּלִיטִים מִחֶרֶב בְּנִזְמִין, וְזֶה מִשְׁפָּט כָּל
הַנִּמְלָטִים לְהִקְרִיב תוֹדָה, כַּעֲנִין שְׂנֵאָמֶר
(תְּהִלִּים ק"ז כ"ב) וַיִּזְכְּבוּ זִכְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ
מַעֲשֵׂיו בְּרִנָּה, וְכָתוּב (שִׁם כ"ז ו') וַעֲתָה יָרוּם
רֹאשִׁי עַל אֵיבֵי סִבְיוֹתֵי וְאֶזְבַּחָהּ בְּאֵהָלוֹ זִכְחֵי
תְּרוּעָה אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לָהּ. וְהָיָה הָיוּ בִּשְׁנֵי
הַמָּקָם הַמִּיתִים מִישְׂרָאֵל אֲרִבְעִים אֲלָף,
וּמִבְּנִימִין נִפְלוּ בִּסְוָר כ"ה אֲלָפִים אֲנָשֵׁי חֵיל
(שׁוֹפְטִים כ' ל"ה), וּמִעֵיר מָתָם עַד כָּל הַנִּמְצָאִים
(שִׁם כ' מ"ח), רַבִּים. וַיִּתְּכֵן שֶׁהָיוּ ט"ו אֲלָפִים
בֵּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְהִטָּף, וְהִיא עֲנֵשׁ שְׂמִי
הַכּוֹחוֹת בְּשׁוּרָה:
וַיֵּמָּה נִכְבְּדוּ דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ (סְנֵהֲדִין ק"ג):
שֶׁהִיא הַקְּצָף בְּסִלּוֹ שֶׁל מִיכָה, אָמַר

שיעור יומי ליום שלישי י"א מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יט – פרשת וירא לז

יג אַרִי מִחֲבָלִין אֲנַחְנָא יֵת אַתְרָא הַדִּין אַרִי
סְגִיאת קַבְלָתְהוֹן קָדָם יְיָ וְשִׁלְחָנָא יְיָ
לְחַבְלוּתָהּ:

יד וּנְפִיק לֹוט וּמְלִיל עִם חֲתָנָיוּ נִסְבִּי בְּנֵתָהּ
וְאָמַר קוּמוּ פִיקוּ מִן אַתְרָא הַדִּין אַרִי מִחֲבָל
יְיָ יֵת קִרְתָּא וְהוּא כְּמִתִּיק בְּעֵינֵי חֲתָנָיוּ:

(יג) כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה בִּיַּגְדִּלָּהּ צַעֲקָתָם
אֶת־פָּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לֹוט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ
צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי
כַּמִּצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

טו וַיֵּצֵא חֲתָנָיו שְׁתֵּי בָנוֹת נְשׂאוֹת הָיוּ לוֹ בְּעִיר. לֵקְחֵי בְנֹתָיו. שְׂאוֹתָן שְׂפָבִית אַרוֹסוֹת לָהֶם.

טו וּכְמִסַּק צַפְרָא הוּא וּדְחִיקוּ מִלְּאֲכִיָּא בְּלוֹט
לְמִימַר קוּם דְּבַר יֵת אַתְרָא וְיֵת תַּרְמִין בְּנֵתָהּ
דְּאַשְׁתְּכַח מִהִימָנָא עִמָּךְ דִּילְמָא תִּלְקִי בְּחוּבֵי
קִרְתָּא:

(טו) וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמְּלָאכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם
לָקַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה
בְּעֵינֵי הָעִיר:

טז וַיֵּאֲצִיזוּ בְּתַרְגוּמוֹ: וּדְחִיקוּ, מְהֻרָּה. הַנִּמְצָאֹת הַמְּזֻמָּנוֹת לָךְ בְּבֵית לְהַצִּילָם, וּמְדַרְשׁ אֲגָדָה יֵשׁ, וְזֶה יִשְׁוּבוּ
שֶׁל מִקְרָא. תִּסָּפֶה. תִּהְיֶה כָּלָה. עַד תֵּם כָּל הַדּוֹר, מִתְּרַגְּם עַד דְּסָף כָּל דְּרָא.

טז וְאַתְעֲפֹב וְאַתְקִיפוּ גְבִרְיָא בִּידָהּ וּבִידָהּ
דְּאַתְתָּהּ וּבִידָהּ תַּרְמִין בְּנֵתָהּ כִּרְחִם (נ"י פד
חס) יְיָ עֲלוּהִי וְאַפְסוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבְּרָא
לְקִרְתָּא:

(טז) וַיִּתְּמַהֲמָהּ וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד־אִשְׁתּוֹ וּבִיד־
שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחִמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֵּצֵאָהּ וַיַּנְחֶהּוּ מִחוּץ לָעִיר:

טז וַיִּתְּמַהֲמָהּ כְּדִי לְהַצִּיל אֶת מְמוֹנָהּ. וַיַּחְזִיקוּ (כ"ה) אֶחָד מֵהֶם
הָיָה שְׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וַחֲבֵרָו לְהַפֵּךְ סְדוֹם, לָכֵן נֹאמַר: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ", וְלֹא נֹאמַר: "וַיֹּאמְרוּ". רמב"ן

יז וְהוּא פִּד אִפִּיקוּ יְהוֹנָן לְבָרָא וְאָמַר חוּס
עַל נַפְשֶׁךָ לֹא תִסָּתֵב לְאַחֲרֶיךָ וְלֹא תָקוּם
בְּכָל מִישְׁרָא לְטוּרָא אֲשֶׁתּוֹב דִּלְמָא תִּלְקִי:

(יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ עַל־נַפְשֶׁךָ
אַל־תִּבְטֵי אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכֶּפֶר הַהִרָה הַמֶּלֶךְ
פֶּן־תִּסָּפֶה:

טז וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ עַל־נַפְשֶׁךָ. דִּינָךְ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת, אֶל תַּחוּס עַל הַמְּמוֹן. אַל־תִּבְטֵי אַחֲרֶיךָ. אֵתָה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם,
וּבִזְכוֹת אֲבָרְהָם אֵתָה נָצוּל, אֵינְךָ פְּדָאי לְרֹאוֹת בְּפִרְעָנוּתָם וְאַתָּה נָצוּל. בְּכָל־הַכֶּפֶר. כֶּפֶר הִיָּדָן. הַהִרָה הַמֶּלֶךְ.
אֲצֵל אֲבָרְהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּהָר, שְׁנֹאמַר: (לעיל יז) "וַיַּעֲתֵק מִשֶּׁם הַהָרָה", וְאַף עַכְשָׁו, הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שְׁנֹאמַר:
(לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶהְלֶה בְּתוֹכָהּ", וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּב: "וַיֵּאֲהֵל אֲבָרָם וְגו'", אֶהְלִים הִרְבֵּה הָיוּ
לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֲבָרוֹן. הַמֶּלֶךְ. לְשׁוֹן הַשְּׂמִטָּה, וְכֵן כָּל אֲמֻלְטָה שֶׁבִּמְקָרָא, אֲשֶׁמוּצִי"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: (ישעיה סו)
"וְהַמְלִיטָה זָכָר", שְׁנִשְׁמַט הָעֶפֶר מִן הָרָחֹם. (תהלים קכד) "כִּצְפֹּר נִמְלְטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכִלוּ מִלֵּט מִשָּׂא", לְהַשְׁמִיט
מִשָּׂא הָרָעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.

~ נקודות משיחות קורש ~ (מקוטי שיחות ה' עמ' 190)

אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם (רש"י יט, יז) וְקָשָׁה, דְּהָרִי כְּתִיב "פֶּן תִּסָּפֶה בְּעֵינֵי הָעִיר". וַיֵּשׁ לֹמַר, שְׁלוֹט הִרְשִׁיעַ עִם אֲנָשֵׁי סְדוֹם בְּכָף שְׁלֹא
מִחָה בִּידָם (ועי' רש"י לעיל פסוק ד: שֶׁאֵין אֶחָד מִוֹכַח בִּידָם, שֶׁאֲפִלוּ צָדִיק אֶחָד אֵין בָּהֶם). דְּהֵנָּה, מִסְתַּבְּרָא שְׁמִי שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ
לְמַחוֹת צָרִיף לְמַחוֹת. וְגַם פֶּשֶׁט הַכְּתוּבִים מוֹכִיחַ שְׁמוּגִיעַ עַל כָּךְ עֲנֵשׁ חֲמוּר, שֶׁלֹּכַן הָצָרִף אֲבָרְהָם לְבִקֵּשׁ "הָאֵף תִּסָּפֶה צָדִיק עִם
רָשָׁע" (וְלֹא בִקֵּשׁ רַק שֶׁיִּשָּׂא הַקֶּב"ה לָעִיר בִּזְכוֹת הַצָּדִיקִים שָׁבָה). רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּהִיוֹתִי בַּכֶּפֶר, כִּי אֵתָה לֹא תַאֲרִיף לִי רַק מִעֵט
כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתָּ מִהֵר הַמֶּלֶךְ:
וְאָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם אֵל תִּבְטֵי אַחֲרֶיךָ, אֵתָה וְכָל
אֲשֶׁר לָךְ, וְכֵן לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ (לעיל ב')
י"ז. וְהָאֵף צָרִף לָזֶה, וְאֵין הָעֵשׂ בְּכֹאֵן מִפְּנֵי
שֶׁיִּעֲבְרוּ עַל אֲזִיזַת הַמֶּלֶךְ, אֲבָל הוּא הַזִּהְיָם
מִדַּעְתּוֹ שֶׁיִּגְעֵי לָהֶם עֲנֵשׁ בַּהֲפָטָה הַהִיא, וְהוּא

שֶׁהִחְזִיקוּ בוֹ לְמַהֵר לְהוֹצִיאָם בְּעוֹד הַחִמְלָה
עָלָיו, פֶּן יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי ה' וְיִסָּפֶה:
(יז) אֵל תִּבְטֵי אַחֲרֶיךָ וְאֵל תַּעֲמֹד בְּכָל הַכֶּפֶר. שְׁעוֹר
הַכְּתוּב אֵל תַּעֲמֹד בְּכָל הַכֶּפֶר וְאֵל תִּבְטֵי
אַחֲרֶיךָ אֲחֵר שֶׁתִּנָּצֵל, כִּי עַד הָיִית לֹוט בְּהָר
לֹא תִרָּד עָלֵיהֶם רָעָה. וּבְעֵבֹר פֶּן אֲמַר וְאֲנֹכִי
לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהִרָה פֶּן תִּדְבַּקֵנִי הָרָעָה,

(טז) וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים. אָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם כִּי
וַיַּחְזִיקוּ יְבָאָר שֶׁפָּדַח וְאֵין בוֹ כַח לְכַרְח.
וְהַנִּבְּחֹן שֶׁהִיא כְּמוֹ וְתַחֲזֹק מִצָּרִים עַל הָעָם
לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן הָאָרֶץ (שְׁמוֹת י"ב ל"ג),
אֵף כֹּאֵן הָיוּ מוֹשְׁכִים בָּהֶם בְּחֻזָּקָה לְמַהֵר
לְשַׁלְּחָם. בְּחִמְלַת ה' עָלָיו. לֹא בִזְכוֹתוֹ, רַק
בְּחִמְלַת הָאֵל וּבְרַחֲמֵי הָרַבִּים. אוֹ יֹאמַר

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֱלֹנָא אֲדָנִי: יח ואמר לוט להון בבקשו כען רבוני (נ"י):

כ"י אֱלֹנָא אֲדָנִי • (שבעות לה) רבותינו אמרו שם זה קדש, שנאמר בו: "להחיות את נפשי", מי שיש בידו להמית ולהחיות, ותרגומו: 'בבקשו כען ה'". אֱלֹנָא • אל נא תאמרו אלי להמלט ההרה. נָא • לשון בקשה.

(יט) הִנֵּה־נָא מָצָא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֵנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהִירָה פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי: יט הן ה' אֱלֹנָא מָצָא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֵנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהִירָה פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי:

כ"י פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה • כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשפאבא אצל צדיק, אני כרשע, וכן אמרה הצרפת לאלהיו: (מ"א יז) "באת אלי להזכיר את עוונתי", עד שלא באת אצלי היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשה עמי, ואני צדקת ביניהם, ומשפאת אצלי, לפי מעשיך, אני רשעה.

(כ) הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָּה לָנוּם שָׁמָּה וְהוּא מַצְעֵר אִמְלֻטָּה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מַצְעֵר הוּא וּתְחִי נַפְשִׁי: כ הן ה' אֱלֹנָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָּה לָנוּם שָׁמָּה וְהוּא מַצְעֵר אִמְלֻטָּה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מַצְעֵר הוּא וּתְחִי נַפְשִׁי:

כ"י הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָּה • (שבת י) קרובה ישיבתה, נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדן, ומה היא קריבתה? מדור הפלגה, שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם. ביצד? פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשורג עד שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי צ"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א. תן להם מ"ח הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרבה סדום, היתה אברהם בן צ"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, וצווער אחרת ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת. הוא שנאמר: "אמלטה נא", נא, בגימטריא נ"א. הלא מצער הוא • והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה. ותחי נפשי • בה, זהו מדרשו, ופשוטו של מקרא: הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה.

♦ יום רביעי י"ב מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר אֱלֹוִי הִנֵּה נִשְׁאֲתִי פָנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: כא ויאמר אלוהי הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי את העיר אשר דברת:

כ"י גַם לְדַבֵּר הַזֶּה • לא דיך שאתה נצול, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך. הַפְּכִי • הופך אני, כמו: "עד בואי", "אחרי ראיי", (ירמיה לא) "מדי דברי ב'".

(כב) מִהֵרָה הַמְלִיט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בֹּאֶךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוּעֵר: כב מהרה המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד-בואך שמה על-כן קרא שם-העיר צוער:

כ"י כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת • זהו ענין של מלאכים על שאמרו: "כי משחיתים אנחנו", ותלו הדבר בעצמן,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

במלאך המשחית אשר ראה דוד (דה"א כ"א ט"ז), ולכן אסר להן הסבטה. ובפרקי דרבי אליעזר (כ"ה) פ' ענין הזה, אמרו להם, אל תביטו לאחוריים שהרי ירדה שכינתו של הקדוש ברוך הוא להמטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש, עירית אשתו של לוט נקמרו בחמיה על בנותיה הנשואות בסדום, והביטה לאחריה לראות אם הולכות הן אחריה וראתה אחרי השכינה ונעשית נציב מלח:

וזהו, פאשר יראו המים וכל מראה יחזו בהם דמות המזיק ולשטשו ונמותו, כמו שאמרו במסכת יומא (פ"ד). והזכירוהו אנשי הטבע. ולכן היתה אשתו של לוט נציב מלח, כי באתה הפכה במחשבתה פאשר ראתה גפרית ומלח היוצא עליה מן השמים ודבקה בה: ומרוב אני לומר, כי בהשחית ה' את הערים האלה היתה המלאך המשחית עומד בין הארץ ובין השמים נראה בלחב האש, כענין

הזהיר את לוט לזכותו, וכל השומע ונוהר הוא את נפשו הציל: וענין אסור הסבטה אמר רש"י אתה הרשעת עמך ובזכות אברהם אתה נצל, אינך רשאי לראות בפריענות. ועוד בו ענין, כי הראות באורי הדבר ובכל החללים הנדבקים, זיך קאד ונדבקים, וכן המחשבה בהם, ולכן יסגר האיש המצער וישב בדר (ויקרא י"ג מ"ו). וכן נשוכי חיות השוטות ככלב השוטת

שיעור יומי ליום רביעי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יט – פרשת וירא
 לפיכך לא זו ממש עד שהזקנו לומר שאין הדבר ברשותך. **פי לא אוכל**. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד
 הופך והאחד מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד. **על-כן קרא שם-העיר צוער**. על שם: "והיא
 מצוער".

(כג) **השמש יצא על-הארץ ולוט בא צערה:** כג שמשא נפק על ארעא ולוט על לצוער:

(כד) **ויהיה המטיר על-סדם ועל-עמרה גפרית ואש מאת יהוה מן-השמים:** כד ויי אמטר על סדם ועל עמורה גפריתא ואשתא מן קדם יי מן שמיא:

כ"ה ו'ה' המטיר • כל מקום שנאמר: "וה' הוא ובית דינו". המטיר על סדם • בעלות השחר, כמו שנאמר:
 "וכמו השחר עלה", שעה שהלבנה עומדת בקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר
 הקדוש ברוך הוא, אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לבנה אומרים: 'אלו היה בלילה, כשהלבנה מושלת, לא
 היינו חרבים, ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים: 'אלו היה ביום, כשהחמה מושלת, לא היינו
 חרבים, לכן כתיב: "וכמו השחר עלה", ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים. המטיר וגו' גפרית
 ואש • בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלה). מאת ה' • דרך המקראות לדבר כן, כמו "נשי למך", ולא
 אמר: 'נשי'. וכן אמר דוד: "קחו עמכם את עבדי אדוניכם", ולא אמר: 'מעבדי'. וכן אחשוורוש אמר:
 "בשם המלך", ולא אמר: 'בשמי'. אף כאן אמר: "מאת ה'", ולא אמר 'מאתו'. מן השמים • והוא שאמר
 הכתוב: "כי בס ידין עמים וגו'", כשבא ליסר הבירות, מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדם,
 וכשבא להוריד המן מן השמים: (שמות טו) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים". רמב"ן

(כה) **ויהפוך את-הערים האל ואת כל-הפכר ואת כל-ישיבי הערים וצמח הארמה:** כה והפך ית קרנא האלין וית כל מישרא וית כל יתבי קרנא וצמחא דארעא:

כ"ו ויהפוך את-הערים וגו' • ארבעתן יושבות בסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר: (איוב כח) "בחלמיש
 שלח ידו וגו'".

(כו) **ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח:** כו ואסתכיא אתה מבתרדי וות קמא דמלחא:

כ"ז וותבט אשתו מאחריו • מאחריו של לוט. ותהי נציב מלח • ותהי נציב מלח • אמר לה: 'תני מעט מלח לאורחים הללו', אמרה לו: 'אף המנהג הרע הזה,
 (כ"ד) במלח חטאה ובמלח לקתה, אמר לה: 'תני מעט מלח לאורחים הללו', אמרה לו: 'אף המנהג הרע הזה,
 אתה בא להנהיג במקום הזה?'. רמב"ן

(כז) **וישכם אברהם בבקר אל-המקום אשר-עמד שם את-פני יהוה:** כז ואקדים אברהם בצפרא לאתרא דשמש תמן בצלו קדם יי:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואם הבינות מה שכתבתי למעלה (לעיל
 י"א ב' בסופו) תדע כונתם ב"הוא
 ובית דינו", ויהיה פשוטו של מקרא ברור
 לפניך, וכן זה אמר (לעיל י"ח י"ז), ושמו
 דרך ה', למען הביא ה', שלא אמר שמו
 דרכי, למען אביא, וכן אמר כי גדלה
 צעקתם את פני ה' וישלחנו ה' (לעיל פסוק
 י"ג), וכן ויהי בשחת אלהים וגו' (להלן
 פסוק כ"ט):

(כו) מאחריו. מאחריו לוט שהיה הולך
 אחריהם מאסף לכל ביתו ממקום
 להקלט:

יהודה ב"ר סימון ו'ה' המטיר על סדם זה
 גבריאל, מאת ה' מן השמים, זה הקדוש ברוך
 הוא, אמר רבי אלעזר כל מקום שנאמר ו'ה'
 הוא ובית דינו, אמר רבי יצחק בתורה
 בגביאים ובכתובים מצינו שהקדיט מזכיר
 שמו שני פעמים, בתורה, ויאמר למך לנשי
 וכו'. הנה אלו שלש מחלוקות בדבר, שרבי
 יהודה ב"ר סימון יחס השם הראשון לגבריאל,
 שהוא השליח לשחת, ונקרא השליח בשם
 השולח, ורבי אלעזר אמר כי הוא ובית דינו
 הסכימו במשפט ומאתו בא, ורבי יצחק אמר
 שהוא דרך הלשון:

(כד) ו'ה' המטיר על סדם. כתב רש"י בכל
 מקום שנאמר ו'ה' הוא ובית דינו.
 מאת ה', ולא כתב מאתו, דרך מקראות
 לדבר כן, נשי למך (לעיל ד' כ"ג), ולא
 אמר נשי, ודוד אמר קחו עמכם מעבדי
 אדוניכם (מ"א א' ל"ג), ולא אמר מעבדי,
 ואחשוורוש כתבו בשם המלך (אסתר ח' ח'),
 ולא אמר בשמי:

ואני תמה על הרב ז"ל שכתב מן ההגדות
 דעות מחלוקות ומשועות אותם, שזה מחלוקת
 הוא בגבראשית רבה (נ"א ג'), ושם עוד דעת
 שלישית, אבא חלפי ברבי סמאי בשם רבי

(כח) וַיִּשְׁקֶף עַל־פְּנֵי סֹדֶם וְעִמּוֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּפֹר וַיֵּרָא וַהֲנֵה עָלֶיהָ קִיטָר הָאָרֶץ כְּקִיטָר הַכְּבִשָּׁן:

כז"י קיטור • תמור של עשן, שור"א בלע"ז. הכבשן • חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל 'כבשן' שבתורה.

(כט) וַיְהִי בַשָּׂחַת אֱלֹהִים אֶת־עֲרֵי הַכְּפֹר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבֹרָהּם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה בַּהֶפֶךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לֹט:

כט"י ויזכר אלהים את־אברהם • (כ"ה) מהו זכירתו של אברהם על לוט? נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה: "אחותי היא", ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו. לפיכך, חס הקדוש ברוך הוא עליו. רמב"ן

(ל) וַיַּעַל לֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשֵׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָיו:

כז"י כי ירא לשבת בצוער • לפי שהיתה קרובה לסדום. רמב"ן

(לא) וַתֹּאמֶר הַכְּבִירָה אֶל־הַצִּעִירָה אֲבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בְּאָרֶץ לָבוֹא עֲלֵינוּ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:

כז"י כי ירא לשבת בצוער • לפי שהיתה קרובה לסדום. רמב"ן

(לב) לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אֲבִינוּ יֵין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:

כז"י אבינו זקן • ואם לא עכשו, אימתי? שמה ימות, או יפסק מלהוליד. ואיש אין בארץ • סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (בראשית רבה) • רמב"ן

(לג) וַתִּשְׁקֹן אֶת־אֲבִיהֶן יֵין בְּלִילָה הוּא וַתִּבְא הַכְּבִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוֹמָהּ:

לג איתא נשקי ית אבינא חמרא ונשכוב עמה ונקיים מאבינא בנין:

(לד) וַתִּשְׁקִין וְגו' • יֵין נִזְדַּמֵּן לָהֶן בְּמַעְרָה, לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁתֵּי אִמּוֹת. וַתִּשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ • וּבַצִּעִירָה כְּתִיב: "וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ": צִעִירָה, לִפִּי שְׁלֹא פִתְחָה בְּזִנּוּת, אֶלָּא אַחֲוָתָהּ לְמִדְתָּהּ, חֶסֶד עָלֶיהָ הִכְתוּב וְלֹא פָּרַשׁ גְּנוּוָתָהּ. אָבֵל בְּכִירָה,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

המקומות שנגזרה עליהם ההשקחה, ובתחנתו של לוט הניחה המלאך בעבור שלא יוכל להמלט ההרה בו ביום, חשב בלבו כי לא יאריך לו עוד אחרי שיש לו זמן רב להמלט ההרה, ולכך אמרה בתו ואיש אין בארץ, שחשבה כי בצאת אביה משם נשחיתה צוער:

(לא) ותאמר הכבירה. אמר רבי אברהם יסכן שהיתה לו אשה אחת ומתה בתחלה. ואין צורך, כי "הכבירה" הפך "צעירה", כל גדול באותה יקרא "כביר" וכל קטן ממנו צעיר לו, והפרי הראשון בשנה יקרא "בפורים", וכן בכורי דלים (נשעיה י"ד ל'),

מקומות שבהם דלי הדלים, וכן בכרו יסדנה ובעירו ציב דלתיה (יהושע ו' כ"ו). וכן תרגם אנקלוס וכתא:

(לב) וטעם ונתנה מאבינו זרע. באולי כי אמרו נעשה אנחנו המעשה הראוי לנו, כי ירחם האלהים ונוליד זכר ונקבה ויתקיים העולם מהם, כי עולם חסד יבנה (תהלים פ"ט ג'), ולא לחנם הצילנו ה'. והנה היו צנועות ולא רצו לאמר לאביהם שישא אותן, כי בן נח מתר בבתו (סנהדרין נ"ח:). או שהיה הדבר מלצר מאד בעיני הדורות ההם ולא נעשה בן מעולם, וכן רבותינו בהגדות מגנים את לוט מאד (נזיר ג:)

(כט) ויזכר אלהים את אברהם וישלח את לוט. ענין הכתוב הזה, כי לוט נתחסד עם הצדיק ללכת עמו לטוט בארץ באשר ילך, והוא שצאמר (לעיל י"ב ד') וילך אתו לוט, כי לצוות שלו הלך, ולכן היה לו זכות להצילו בזכות אברהם, כי בעבורו הוא גר בסדום, ולולי אברהם עורנו היה מתרן עם מולדתו, ולא יתכן שתבא אליו רעה בעבור אברהם שיצא במצות קונו. וגם זה היה הענין ששם אברהם נפשו בכפו לדרך המלכים בעבורו:

(ל) כי ירא לשבת בצוער. כתב רש"י לפי שהיא קרובה לסדום. ואינו כן, אכל מפני שהיא

שפתחה בזנות, פרסמה כתוב במפרש. ובקומה. של בכירה נקוד, (הרי כאלו נכתב ובקומה) לומר שבקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשמות. (אמר רבי לוי: כל מי שהוא להוט אחר בלמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מבשרו). *

(לד) ויהי ממחרת ותאמר הבכירה אל-הצעירה הן שכבתי אמש את-אבי נשקנו וכן גם-הלילה וכלי שכבי עמו ונחיה מאבינו זרע:

(לה) ותשקין גם בלילה ההוא את-אביהן וכן ותקם הצעירה ותשכב עמו ולא-ידע בשכבה ובקומה:

(לו) ותהרין שתי בנות-לוט מאביהן:

כס"י ותהרין וגו'. אף על פי שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן (ספרים אחרים: עריות) לחוץ, ונתעברו מביאה ראשונה.

(לז) ותלד הבכירה בן ותקרא שמו מואב הוא אבי-מואב ער-היום:

כס"י מואב. זו שלא היתה צנועה פרסמה שמאביה הוא, אבל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שכן בימי משה, שנאמר בבני עמון: (דברים ב) "ואל תתגר בם" כלל, ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם, אבל לצערן התיר לו.

(לח) והצעירה גם-הוא ילדה בן ותקרא שמו בן-עמי הוא אבי בגי-עמון ער-היום:

כ (א) ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין-קדש ובין שור ויגר בגרר:

כס"י ויסע משם אברהם. כשראה שחרבו הכרמים ופסקו העוברים והשבים, נסע לו משם. דבר אחר: להתרחק מלוט, שניצא עליו שם רע שקבא על בנוחיו (כ"ד).

(ב) ויאמר אברהם אל-שרה אשתו אחתי הוא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את-שרה:

כס"י ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחיה שלא בטובתה, לפי שכבר לקחה לבית פרעה על ידי כן. אל-שרה אשתו. על שרה אשתו, וכיצא בו: (שמואל א ד) "אל הלקח ארון וגו'", "ואל מות חמיה", שניהם בלשון על. רמב"ן

(ג) ויבא אלהים אל-אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנה מת על-האשה אשר-לקחת והוא בעלת בעל:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחתי הוא. לא היה זה כמו במצרים, כי שם כבואם מצרימה, ויראו המצרים את האשה כי יפה היא ויהללו אותה אל השרים ואל המלך, כי אנשי זמה הם, אבל המלך הזה תם וישר גם אנשיו טובים, רק אברהם חשד אותם והיה אומר לכל אחותי היא: וישלח אבימלך ויקח וגו'. הנה זה פלא שהיתה שרה אחרי בלותה יפה עד מאד, יקחיה המלכים, כי בהלקחה אל

פרעה אם היתה בת ששים וחמש אפשר שהיה עליה תארה, אבל אחרי בלותה ותדל ממנה הארח, פלא הוא, ואולי חזרה לנעוריה כשאר בשנה המלאך קדברי רבותינו (ב"מ פ"ז):

(ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הֲגֹי גַם־צָדִיק תִּהְיֶה:
וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב לְנֹתָה וַיֹּאמֶר יְיָ הֵעָם אֵף זָכָא תִקְטֹל:

כ"י - לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר: "לא נתתיך לנגע אליה". הגוי גם צדיק תהיה. אף אם הוא צדיק תהרגנו? שמא כך דרכך לאבד האמות חנם? כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה. אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, בשם שאתה אומר להרגני.

(ה) הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אַחֲתִי הוּא וְהִיא־גַם־הוּא אָמְרָה
אָחִי הוּא בְּתָם־לִבְכִי וּבְנִקֹּן כְּפִי עֲשִׂיתִי זֹאת:

כ"י - גם הוא. לרבות עבדים וגמלים וחמרים שלה, את כלם שאלתי ואמר לי: אחיה הוא. בתם לבכי. שלא דמיתי לחטא. ובניקון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה.

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֵי הָאֱלֹהִים בְּחֹלֶם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי
בְּתָם־לִבְכֶּךָ עֲשִׂיתָ זֹאת וַאֲחִשְׁךָ גַּם־אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחֲטוּלָּי
עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיךָ לְנֹגַע אֵלֶיהָ:

כ"י - ידעתי כי בתם לבכך וגו'. אמת שלא דמית מתחלה לחטא, אבל נקיון כפים אין כאן (הוא אמרה: משמוש בדים זה כאן). לא נתתיך. לא מפקד היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטא, שלא נתתי לך כח, וכן: (לקמן לא) "ולא נתנו אלהים", וכן: (שופטים טו) "ולא נתנו אביה לבוא".

(ז) וְעַתָּה הִשָּׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְּפַלֵּל בַּעֲדָךְ
וַחֲיָה וְאִם־אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע בִּימֹות תָּמוֹת אַתָּה וְכָל־
אֲשֶׁר־לָךְ:

כ"י - השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמא תתגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך: יומי מפרסמו שלא נגעתי בה? אמר לו). כי נביא הוא. יודע שלא נגעתי בה, לפיכך: "ויתפלל בעדך". (ב"ק צב).

(ח) וַיִּשְׁכֹּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו וַיֹּדְבֶר
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מֵאֵד:
(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עֲשִׂיתָ לָנוּ
וּמַה־חָטַאתִי לָךְ כִּי־הִבַּאתָ עָלַי וְעַל־מִמְלַכְתִּי חֲטָאָה
גְּדֹלָה מְעֻשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי:

כ"י - מעשים אשר לא יעשו. מזה אשר לא הרגלה לבא על בריה, באה לנו על ידך: עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחטם.

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ
אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה:

(יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אֲמַרְתִּי רַק אֵין־יֵרָאתָ אֱלֹהִים
בְּמָקוֹם הַזֶּה וַהֲרֹגְנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:

כ"י - רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו: (ב"ק שם) 'אשתך היא, או אחותך היא'?

(יב) וְגַם־אִמְנָה אַחֲתִי בַת־אָבִי הִוא אֵךְ לֹא בַת־אֲמִי יב וְיִבְרָם בְּקוֹשָׁטָא אַחֲתִי בַת אָבָא הִיא בְרָם
לֹא בַת אֲמִי וְהָיָה לִי לְאִנָּה:
וְתַהֲיִלִּי לְאִשָּׁה:

כ"י אַחֲתִי בַת־אָבִי הִוא • וְבַת אָב מִתַּרְת לָכֵן נָח, שְׁאִין אָבוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְכִדִּי לְאַמַּת דְּבָרֵי הַשִּׁיבֹו
כֵּן, וְאִם תֹּאמַר: וְהִלָּא בַת אַחִיו הִתְּהָ? בְּנֵי בָנִים הֵן כְּבָנִים, וְהִרִי הִיא בַתוֹ שֶׁל תֵּרַח, וְכֵן הִוא אוֹמֵר לְלוֹט:
"כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנֻחֲנוּ". אֵךְ לֹא בַת־אֲמִי • הֵרֵן מֵאִם אַחֲרַת הָיָה. רמב"ן

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר
לֵה זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר נָבֹוא שָׁמָּה אֲמַר־לִי אַחִי הִוא:

כ"י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ אֹתִי וְגו' • אֲנִי קְלוֹס תִּרְגָּם מֵה שְׁתִּרְגָּם, וְיֵשׁ
לִישָׁב עוֹד דְּבַר דְּבוּר עַל אֲפָנִיו: כְּשֶׁהוֹצִיאֲנִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הִוא מִבֵּית אָבִי לְהִיט מְשׁוּטָט וְנָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם,
וְיִדְעָתִי שְׁאֲעֲבֹר בְּמָקוֹם רָשָׁעִים: "וְאָמַר לֵה זֶה חֲסִדְךָ". כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ • לְשׁוֹן רַבִּים, וְאֵל תִּתְּמָה, כִּי בְּהִרְבֵּה
מִקּוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלֹהִים וּלְשׁוֹן מֵרוֹת קְרוֹי לְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים", "אֱלֹהִים חַיִּים", "אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים".
וְכָל לְשׁוֹן 'אֱלֹהִים' לְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדוֹנִי יוֹסֵף", "וַאֲדוֹנִי הָאֲדוֹנִים", "אֲדוֹנִי הָאֶרֶץ", וְכֵן: "בַּעֲלִי יוֹמֶת",
"וְהוֹעֵד בְּבַעֲלִיו". וְאִם תֹּאמַר: מֵהוּ לְשׁוֹן הִתְּעוּ? כָּל הַגּוֹלָה מִמָּקוֹמוֹ וְאִינוּ מִישָׁב, קְרוֹי תוֹעָה, כְּמוֹ: (לִקְמָן כ"א) "וַתִּלְךָ
וַתִּתַּע", (תַּחֲלִים ק"ט) "תַּעֲתִי כְּשֶׁה אֲבָד", (אִיּוֹב ל"ח) "יִתְּעוּ לְבַל־אֲכַל", יִצְאוּ וְיִתְּעוּ לְבַקֵּשׁ אֲכָלָם. אֲמַר־לִי • עָלִי, וְכֵן:
(לִקְמָן כ"ו) "וַיִּשְׁאֲלוּ אֲנָשִׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ", עַל אִשְׁתּוֹ. וְכֵן: (שְׁמוֹת י"ד) "וְאָמַר פֶּרְעֶה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
(שׁוּפְטִים ט) "כֵּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הִרְגַּתְהוּ".

(יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וַיִּתֵּן
לְאַבְרָהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ:
כ"י וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם • כְּדִי שִׁיתְּפִים וְיִתְּפַלֵּל עָלָיו.

(טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:
כ"י הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ • אָבֵל פֶּרְעֶה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ", לְפִי שְׁנִיתִירָא, שְׁהַמְצִירִים שְׁטוּפִים זָמָה.

(טז) וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךְ כָּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה הִוא־לְךָ
בְּסוֹת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אֲתָךְ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת:
כ"י וּלְשָׂרָה אָמַר • אֲבִימֶלֶךְ לְכַבּוּדָהּ, כְּדִי לְפִסִּסָּה: 'הִנֵּה עֲשִׂיתִי לְךָ
כְּבוֹד זֶה, נָתַתִּי מָמוֹן לְאַחִיךָ, שְׁאִמְרָתָ עָלָיו: "אַחִי הִוא", הִנֵּה הַמָּמוֹן
וְהַכְּבוֹד הַזֶּה לְךָ כְּסוֹת עֵינַיִם. לְכָל אֲשֶׁר אֲתָךְ • יִכְסּוּ עֵינֵיהֶם שְׁלֹא יִקְלוּךְ, שְׁאֵלֹו הַשִּׁיבוֹתֶיךָ רִיקָנִית, יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְחִשְׁבֹתִי אִם אוֹלִי יִחְפְּצוּ בָּהּ, יִשְׁאֲלוּנִי אִם
הִיא גַם אִשְׁתִּי, כִּיִּן שֶׁלְקָחוּהָ עֲבָדֶיךָ וְלֹא
שְׁאֲלוּנִי דְבַר, אֲמַרְתִּי גַם בְּמָקוֹם הַזֶּה אִין
יָרֵאת אֱלֹהִים וְהִתְחַרְשְׁתִּי:

וַיִּתְּנוּ שְׂהָיָה הַתְּנָאִי הַזֶּה דְּבָרוֹ עִמָּה כְּבוֹאָם
בְּמַצָּרִים, אֵךְ עַל פִּי שְׁאִמְרָ כַּאֲשֶׁר הִתְּעוּ
אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי. אוֹ שְׁחֹזַר וְזָרַז אוֹתָהּ
שֵׁם בְּמַצָּרִים בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי
(לְעִיל י"ב י"א). וְדַעַת רַבִּי אֲבָרְהָם כִּי כָּל
אֵלֶּה דְּכָרִים לְדַחֲתוֹת אֵת אֲבִימֶלֶךְ:

לֹא יִדְעָתִי אֲתָכֶם, אֵךְ חִשְׁבֹתִי אוֹלִי אִין יָרֵאת
אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה, כִּי רַב מִקּוֹמוֹת הַעוֹלָם
אִין בְּהֶם יָרֵאת אֱלֹהִים, וְלָכֵן מַעַת צִאתִי
מֵאֶרֶץ וְלָכֵתִי בְּעַמִּים כְּאִישׁ תוֹעָה, וְלֹא יִדְעָתִי
אֵל אִינוֹה מָקוֹם נָבֹוא, הַתְּנִיתִי עִמָּה לֵאמֹר כֵּן
בְּכָל מָקוֹם, כִּי הִדְבַּר אֲמַת, וְחִשְׁבֹתִי לִי בּוֹ
הַצֵּלַת נַפְשִׁי וְלֹא הִתְחַלּוֹתִי בְּדְבַר כְּבוֹאִי
בְּאֶרֶצְכֶם, כִּי לֹא רִאִיתִי בְכֶם עוֹן אֲשֶׁר חָטָא:
וְגַם אִמְנָה אַחֲתִי בַת אָבִי, טַעֲנָה אַחֲרָת. אָמַר,
אֲנִי לְפִי דְרָכִי אֲמַרְתִּי כֵּן שְׁהוּא אֲמַת.

(יב) וְגַם אִמְנָה אַחֲתִי בַת אָבִי. לֹא יִדְעָתִי טַעַם
לְהַתְּנָצְלוֹת הַזֶּה, כִּי גַם אִם אֲמַת הִדְבַּר
שְׁהִיתָה אַחֲוָתוֹ וְאִשְׁתּוֹ, וּבְרִצּוֹתֶם כַּאֲשֶׁה אָמַר
לָהֶם אַחֲוָתִי הִיא, הִסְטָעוֹתֶם בְּדְבַר, כְּכֹר חָטָא
בְּהֶם לְהַבִּיא עֲלֵיהֶם חָטָא גְדוֹלָה, וְאִין חִלּוּק
וְהַפְּרַשׁ כָּלֵל בֵּין שְׁהַדְבַר אֲמַת אוֹ שְׁקָר:

וְאוֹלִי מִפְּנֵי שְׁאִמְרָ אֲבִימֶלֶךְ מֵה רִאִיתִי כִּי עֲשִׂיתִי
אֵת הַדְּבַר הַזֶּה, לוֹמַר מֵה רִאִיתִי בִּי חָטָא
אוֹ רָשָׁע שֶׁפָּחַדְתָּ וְעֲשִׂיתָ כֵּן, כִּי אֲנִי לֹא נִסִּיתִי
לְקַחַת נָשִׁים מִבְּעֻלְתָּן, אִזְ עָנָה אֲבָרְהָם אֲנִי

'לאחר שנתעלל בה החזירה', עכשו, שהצרכתי לבזבז ממון ולפסוק, יהיו יודעים שעל כרחי השיבותיך ועל ידי נס. ואת כל. ועם כל באי העולם. ונכתת. והא לך פתחון פה להתנבא ולהראות דברים נכרים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום ברור דברים, ובלע"ז אשפובי"ר, ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום: 'הנה הוא לך כבוד על העינים שלי ששלוטו בך, ובכל אשר אתך', ועל כן תרגומו: 'ונחית יתיך וית כל דעמך', ויש מדרשי אגדה, אבל לשוב לשון המקרא פרשתי. רמב"ן

(יז) ויתפלל אברהם אלהיהם וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ומהתיו וילדו:

כ"ט"א • כתרנומו 'ואתרחו', נפתחו נקביהם והוציאו, והיא לדה שלהם. רמב"ן

(יח) כיעצר עצר יהוה בעד כל־רחם לבית אבימלך על־דבר שרה אשת אברהם:

כ"ט"ב • בעד כל־רחם • כנגד כל פתח. על־דבר שרה • על פי דבורה של שרה.

כא (א) ויהוה פקד את־שרה כאשר אמר ויעש יהוה לשרה כמא די אמר ועבד יי לשרה כמא די מליל:

לשרה כאשר דבר:

כ"ט"ג • וה' פקד את־שרה וגו' • (ב"ק צב) סמך פרשה זו, ללמדך, שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר: 'ויתפלל וגו'' וסמך ליה: 'וה' פקד את־שרה', שפקדה כבר קדם שרפא את אבימלך. פקד את שרה כאשר אמר • בהריון. כאשר דבר • בלדה. והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור? אמירה: 'ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו'' • דבור: 'היה דבר ה' אל־אברהם' בברית בין הבתרים, ושם נאמר: 'לא יירשך זה וגו'', והביא היורש משרה. ויעש ה' לשרה כאשר דבר • לאברהם. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פי עצר עצר ה', עצירה בפה, עצירה בגרון, עצירה בעין, עצירה באזן, עצירה מלמעלה, עצירה מלמטה. והמדרש הזה להם מיתור לשון הפל עצר עצר, לא שיפרשו כל רחם, כל נקב:

ותנמן בעיני כי מיום אשר נלקחה שרה לקה אבימלך באיברי התשמיש ולא יוכל לשמש, וזהו: לא נתתיך לנגע אליה, כי הנגיעה והקריבה בנשים הוא על התשמיש, כענין אל תגשו אל אשה (שמות י"ט ט"ו), ואקרב אל הנביאה (ישעיה ח' ג'), ואשתו ואמהותיו שהן מעברות עצר בעד רחמן ולא נכלו להמליט. כי 'עצירת רחם' הוא שלא תהר, כדרך וה' סגר רחמה (ש"א א' ה'), אבל 'עצירה בעד הרחם' הוא שלא תלד, כלשון גדר בעדי ולא אצא (איכה ג' ז'), ועמדה שרה בביתו ימים ולא שב אבימלך מדרכו הרעה כי לא הבין, עד שבא אליו האלהים בחלום והודיעו. ולא פרש הכתוב חלי אבימלך והזכירו ברמז דרך מוסר וכבוד לשרה. ואחרי תפלת אברהם נרפא אבימלך ואשתו ואמהותיו וילדו הנשים:

(א) וה' פקד את שרה. כאשר אמר, בהריון. כאשר דבר, בלדה, לשון רש"י. ואין 'פקידה' אלא לשון זכירה והשגחה על

(יז"ח) וילדו. אם הלשון כפשוטו, ושב לאשתו ואמהותיו כי עצר ה' בעד רחמם, תימה הוא, כי נראה כי גם בלילה הראשון אשר לקחה שרה לבית אבימלך ולא קרב אליה עדן בא אליו האלהים בחלום, ובבקר השכים וקרא לעבדיו גם לאברהם, ומתי היה להם עצר רחם. אולי היו על פרקן ואחוזים חבלי ילדה ולא נכלו להמליט, ואולי אברהם אחר תפלתו ימים רבים. והנה רפואת אבימלך גם חליו לא נתפרשו:

ולשון רש"י: וילדו, ואתרחו, נפתחו נקביהם והוציאו, והוא לדה שלהם. בעד כל רחם, כנגד כל פתח. ואין זה נכון, כי אם נאמר בולדו שהוא יציאת החוץ, שמצינו לידה בעינים רבים, כגון הרה עמל וילד שקר (תהלים ז' ט"ו), לדת חק (צפניה ב' ב'), מה לך יום (משלי כ"ז א'), מה יולדו ויחדשו הימים, אבל מלת רחם לא תבא על פתח אחר. ואין טענה מן בגיחו מרחם יצא (איוב ל"ח ז'), שהוא כנוי, כמו בטן האדמה (שם א' כ"א):

ודעת אנקלוס איננה בדברי הרב, כי הוא שתרגם 'ואתרחו' עשה רחם כפשוטו "פתח ולדא", אלא שרצה לכלל גם אבימלך במלת וילדו. ולשון בראשית רבה (נ"ב י"ד)

(טז) הנה נתתי אלף כסף לאחיו. היו הצאן והבקר והעבדים שנתן לו שוים אלף כסף, ואמר לשרה הנה נתתי ממון רב לאחיו, הנה הכסף לך כסות יעני כל המביטים בנפיה, כי את עיניהם ואת ראשיהם החוזים יכסו מהביט בך, ומהביט בכל אשר אתך, אפלו בנערותיך ושפחותיך. והנה לטובתך נתפשת בביתך, כי יראו ממך ויכסו עיניהם מראות בך, באמנם: המלך פדה נפשו על שלחו יד באשת הנביא:

והגיד הכתוב שפיס את אברהם בממון ואת שרה בדברים שלא יענש באחד מהם. ואמר כי שרה לא נתפסה לו, אבל עם כל זה היתה מתפסחת עמו בטענות, לאמר שלא תמחל לו, ובשבתה דבר הכתוב. ואברהם נתפס ויתפלל עליו, והוא כלשון ועם ישראל יתנבא (מלכה ו' ב'), אף דרכי אל פניו אוכיח (איוב י"ג ט"ו), שם ישר נוכח עמו (שם כ"ז ז'):

ותנמן שיהיה אלף כסף, אלפי כסף, ממון רב כידי המלך. וכן טקטן יהיה לאלף (ישעיה ס' כ"ב), לעם רב, וכן השיבו נא להם קהיום שדמיהם ברימיהם ויחיהם ובתיהם ומאת הכסף והדגן והמירוש והיצקה אשר אתם נשים בהם (תהמיה ה' י"א), מאות רבות, ממון גדול:

שיעור יומי ליום חמישי י"ג מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כא – פרשת וירא

(ב) וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקָנוֹ לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר
בְּוַעֲדֵאתָ וּלְיֵלֶדֶת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּר
לְסִיכְתוּהִי לְזִמְן דִּי מְלִיל יָתָה יִי:
אֵתוֹ אֱלֹהִים:

כ"א למועד אשר-דבר אתו • רבי יודן ורבי חמא. רבי יודן אומר: מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו: מביתו של אבימלך הוא, רבי חמא אומר: לז' חדשים. למועד אשר-דבר אתו • דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע, כשאמר לו: "למועד אשוב אליך", שרט לו שריטה בכתל ואמר לו: כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת, תלד: (לזקניו • שהיה זיו איקונין שלו דומה לו).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 82)

כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת (רש"י כא, ב) לרש"י הקשה: לאחר שנאמר "וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר", פשיטא שלדת יצחק היתה בדיק "למועד אשר דבר אותו אלקים", ולשם מה מפרט זאת הכתוב. לכן מפרש, שיתור זה מלמדנו שהדבר היה נפר לכל.

(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שְׁמִי בְּנוֹ הַנּוֹלָד־לּוֹ אֲשֶׁר־יִלְדָהּ־לּוֹ
שָׂרָה יִצְחָק:
ג וקרא אברהם ית שום ברה דאתיליד לה
דילידת לה שרה יצחק:

(ד) וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר
צִוָּה אֵתוֹ אֱלֹהִים:
ד ויגזר אברהם ית יצחק ברה בר תמניא
יומין כמא די פקיד יתה יי:

♦ יום חמישי י"ג מרחשון ♦

(ה) וַאֲבִרְהָם בֶּן־מֵאָה שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ:
(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחֶק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק־לִי:
כ"א יצחק-לי • ישמח עלי. ומדרש אגדה: הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה בעולם.

(ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הִנֵּיקָה בָּנִים שָׂרָה כִּי־יִלְדָתִי
בֶּן לִזְקָנִי:
ז ותאמר מאן מהימן דאמר לאברהם וקיים דתוניק בנין שרה ארי ילידית בר לסיכתוהי:

כ"א מי מלל לאברהם • לשון שבח וחיובות, כמו: (ישעיה מא) "מי פעל ועשה", (שם כז) "מי ברא אלה", ראו מה הוא ומי הוא (ובמה הוא גדול), שומר הבטחתו, הקדוש ברוך הוא מבטיח ועושה. מלל • שנה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר: לסוף מאה לאברהם. היניקה בנים שרה • ומהו בנים לשון רבים? ביום המשטה הביאו השורות את בניהן עמהן והניקה אותם, שהיו אומרות: 'לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 82)

שהיו אומרות, לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק (רש"י כא, ז) יש לשאל, הרי עדין אין פאן הוכחה שזה בנו של אברהם, ואם כן היו יכולות לומר שנתעברה מאבימלך (כפי שאמרו ליצני הדור - רש"י ריש פרשת תולדות), שהרי אברהם היה בן מאה. ויש לומר, שהשורות לא התפלאו על כך שאברהם הוליד בגיל זה, שהרי ידעו שהוליד את ישמעאל בגיל שמונים ונש. ורק ליצני הדור, שלא חפשו את האמת ולצון בעלמא חמדו להם, אמרו "מאבימלך נתעברה שרה". רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

כ"ח, מי דוד ומי בן ישי (ש"א כ"ה י'): והנחזן בעיני פי אברהם צחוק עשה לי אלהים כל השומע יצחק לי, למלאות פיו ברה ושחוק בפלא הנעשה לי, כי מי בכל השומעים שאמר לאברהם מתחלה תניק בנים שרה, אין בעולם שיאמר אליו בן אפלו לנחמו, כי לא עלה זה על לב איש מעולם. ולשון אנקלוס

ויזכרה (אלהים) [ה'] (ש"א א' י"ט), וכן אמרו פקדונות הרי הן פקדונות (ר"ה ל"ב): (ז) מי מלל לאברהם. לשון שבח וחיובות הוא, ראו מי הוא וכמה הוא גדול ושומר הבטחתו ומבטיח ועושה, לשון רש"י. ולא מצינו מלת מי בערך בזה למעלה וכבוד, רק לבדו, מי אבימלך ומי שקם (שופטים ט')

הנפקד, כגון פקד ופקד אלהים אתכם (להלן ג' כ"ה), פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם (שמות ג' ט"ז), ופקד שמשון את אשתו בגדי עזים (שופטים ט"ו א'). אף כאן וד' פקד את שרה, וזכר את שרה ועשה לה כאשר דבר. וכן הלשון בכל העקרות היולדות, ברחל ויזכר אלהים את רחל (להלן ל' כ"ב), ובחנה

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּצְמַל וַיַּעַשׂ אֲבָרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם
הַיָּרְבָּא וּרְבֵּאָה וּרְבֵּאָה וְאֶתְחַסִּיל וְעַבְדֵּי אֲבָרָהָם
מִשְׁתֵּי אֲבָרָהָם בְּיוֹמָא דְאֶתְחַסִּיל יְתִי צַחֲקָא:
הַגְמֵל אֶת־יִצְחָק:

כ"י • וַיִּצְמַל • לְסוֹף כ"ד חֹדֶשׁ (ג'ט"ז עה). מִשְׁתֶּה גָדוֹל • שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוּלֵי הַדּוֹר, שָׁם וְעַבְדֵּי וְאֶבְרָהָם (כ"ד).

(ט) וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם
מִצְחָק:
ט וַתֵּרָא שָׂרָה יְתִי בֶרֶךְ מִצְרִיתָא דִּילִידַת
לְאַבְרָהָם מִחִיִּיף:

כ"י • מִצְחָק • לְשׁוֹן עֲבוּדַת אֱלִילִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שְׁמוֹת ל"ב) "וַיִּקְמוּ לְצַחֲקָא". דְּבַר אַחֵר: לְשׁוֹן גְּלוּי עֲרִיזוֹת, כְּמָה
דְּתִימָא: (לִקְמָן ל"ט) "לְצַחֲקָא בִּי". דְּבַר אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיחָה, כְּמָה דְּתִימָא: (שְׁמוֹת ל"ב) "וַיִּקְמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ
וְגו'". רמב"ן

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא
יִירָשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק:
י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם תֵּרֹץ אֵמָתָא דְהָא וְיִתְּ
בֶרֶךְ אֲרִי לֹא יִירַת בֶּרֶךְ אֵמָתָא דְהָא עִם בְּרִי
עִם יִצְחָק:

כ"י • עִם־בְּנֵי וְגו' • מִתְשׁוּבַת שָׂרָה: "כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי", אִתָּהּ לְמַד שֶׁהִיא מְרִיב עִם יִצְחָק
עַל הַיִּרְשָׁה, וְאָמַר: 'אֲנִי בְכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם', וְיוֹצֵאִים בְּשָׂדֶה וְנוֹטֵל קִשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חֲצִים, כְּמָה דְּתִימָא:
(מְשָׁלִי כ"ו) "כְּמִתְלַהֲלֶה הַיֶּרֶה זָקִים וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אֲנִי". עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק • (כ"ד) מִכִּינּוֹן שֶׁהוּא בְּנִי, אֶפְלוּ
אִם אֵינוֹ הִגּוֹן כִּי־צַחֲקָא אוֹ הִגּוֹן כִּי־צַחֲקָא אֶפְלוּ אִם אֵינוֹ בְּנִי, אֵין זֶה כְּדָאי לִירֵשׁ עִמּוֹ, קַל וָחֶמֶר "עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק",
שֶׁשְׂתִּיחֶן בּוֹ.

(יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אֲבָרָהָם עַל אֹדֶת בְּנוֹ:
כ"י • עַל אֹדֶת בְּנוֹ • (כ"ד) עַל שֶׁשָּׁמַע שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבוּת רָעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שֶׁאֻמְרָת לּוֹ לְשַׁלְחוֹ. רמב"ן
עֵיסַק בִּרְהָ:

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אֲבָרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנֶּעַר
וְעַל־אֻמְתּוֹ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שָׁמַע בְּקִלְהָ כִּי
בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ וְרַע:
יב וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָהָם לֹא יִבְאֵשׁ בְּעֵינֶיךָ עַל
עוֹלָמָא וְעַל אֻמְתּוֹ כֹּל דִּי תִימַר לָךְ שָׂרָה
קָבַל מִנֶּה אֲרִי בִיצְחָק יִתְקַרֵּין לָךְ בְּנִין:

כ"י • שָׁמַע בְּקִלְהָ • (בְּקוֹל רִיחַ הַקֹּדֶשׁ שָׁמַע). לְמַדְנָה, שֶׁהִיא אֲבָרָהָם טָפַל לְשָׂרָה בְּנִבְיָאוֹת.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲבָרָהָם אָמַר עַל דְּרָךְ הַפֶּשֶׁט כִּי מִצְחָק,
מִשְׁתַּעֲשַׁע פְּדָרְךָ כָּל נַעַר, וְתִקְנָא בּוֹ בְּעַבְדֵּי
הַיֶּלֶד גָּדוֹל מִבְּנָה:
וְהַנְּכֹחַ בְּעֵינֵי שֶׁהִיא זֶה בְּיוֹם הַגְּמֵל אֶת יִצְחָק
וְדָאָתָהּ אוֹתוֹ מְלַעֵג עַל יִצְחָק אוֹ עַל
הַמִּשְׁתֶּה הַגָּדוֹל, וְלִכְךָ אָמַר הַכְּתוּב אֶת בֶּן הָגֵר
הַמִּצְרִית וְלֹא אָמַר "אֶת יִשְׁמָעֵאל" מִצְחָק, וְכֵן
אָמַר גֵּרֶשׁ אֶת הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ, כִּי
אָמַר הַכְּתוּב הַמְּלַעֵג עַל אֲדוֹנָיו חֵיב הוּא לְמוֹת
אוֹ לְהַלְקוֹתוֹ, וְאֵין רוּצָה רַק שֶׁתִּגְרֶשׁ אוֹתוֹ
מֵאֵתִי וְלֹא יִירָשׁ בְּנִי כִּי־לֹא עִם בְּנֵי שֶׁהוּא
בֶּן גְּבִירָה. וְאָמַר שֶׁיִּגְרֶשׁ גַּם אִמּוֹ, כִּי לֹא יִיכַל
הַנֶּעַר לְעֹבֵד אֶת אִמּוֹ וְעוֹבֵד אֶת אִמּוֹ וְנָתַתָּ:
(יא) עַל אֹדֶת בְּנוֹ. שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבוּת רָעָה, וּפְשׁוּטוֹ
עַל שֶׁאֻמְרָת לּוֹ לְשַׁלְחוֹ, זֶה לְשׁוֹן רַש"י.
וְהַנְּכֹחַ בְּעֵינֵי כִי הַכְּתוּב סֹפֵר בְּכַבּוֹד אֲבָרָהָם
וְאָמַר שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר רַע מְאֹד בְּעֵינֵי מִפְּנֵי

בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק,
אֵין צָחֻק אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבוּדָה וְרָה וְכו', וְאֵין
אוֹמֵר חֵס וְשְׁלוֹם שֶׁיִּהְיֶה בְּבִיתוֹ שֶׁל צָדִיק כָּךְ,
אִפְשָׁר מִי שֶׁכְּתוּב בּוֹ כִּי יִדְעָתוֹ לְמַעַן אֲשֶׁר
יִצְנֶה אֶת בְּנֵי וְאֶת בִּיתוֹ וְגו' (לְעִיל י"ח י"ט)
וְהָא בְּבִיתוֹ עֲבוּדָה וְרָה וְגִלּוּי עֲרִיזוֹת וְשִׁפְכַת
דָּמִים, אֶלָּא אֵין צָחֻק הָאֵמֶר בָּאן אֶלָּא לְשׁוֹן
יִרְשָׁה, שֶׁמִּשְׁעָה שְׁנוּלָד יִצְחָק הָיוּ הַכָּל שִׁמְחִין,
אָמַר לָהֶם יִשְׁמָעֵאל שְׁוֹטִים אֲנִי בְכוֹר וְאֵין נוֹטֵל
פִּי שְׁנַיִם, שֶׁמִּתְשׁוּבָה שֶׁאָמַר שָׂרָה אִמּוֹ
לְאַבְרָהָם אִתָּהּ לְמַד וְכו', וְנִרְאִין דְּבָרֵי מִדְּבָרֵי:
וְכֵן הַלְשׁוֹן שֶׁאָמַר הֶרֶב "מְרִיב עִם יִצְחָק עַל
הַיִּרְשָׁה" אֵינוֹ נִרְאֶה נְכוֹן, שָׁאֵם בֶּן יִהְיֶה
זֶה לְאַחֵר זָמִים רַבִּים וְיִהְיֶה יִשְׁמָעֵאל גָּדוֹל
מְאֹד מִשָּׂאת אוֹתוֹ אִמּוֹ עַל שִׁכְמָהּ, וְכֵן אָמַר
וְלֹא (יִלְקָשׁ רָמֵז צ"ה) שֶׁהִיא בֶּן שֶׁבַע עֶשְׂרֵה
שָׁנָה, אִם בֶּן הִיא בִּשְׁנָה שֶׁנִּגְמַל יִצְחָק. וְרַבִּי

קְרוֹב לָזֶה, מֵאֵן מִהִימָן וְאָמַר לְאַבְרָהָם וְקִימִם
דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה. כְּלוּמַר כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחָק
לִי כִי אֵין אָדָם שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן גַּם בְּעֵינֵי אֲבָרָהָם
אִם הִגִּיד לוֹ זֶה הַפֶּלֶא:
(ט) מִצְחָק. לְשׁוֹן עֲבוּדָה וְרָה, לְשׁוֹן רְצִיחָה,
לְשׁוֹן גְּלוּי עֲרִיזוֹת, מְרִיב עִם יִצְחָק עַל
הַיִּרְשָׁה וְאָמַר אֲנִי בְכוֹר וְיוֹרֶשׁ פִּי שְׁנַיִם, וְיוֹצֵאִין
לְשָׂדֶה וְנוֹטֵל קִשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חֲצִים, כְּמָה דְּתִימָר
כְּמִתְלַהֲלֶה הַיֶּרֶה זָקִים וְחֲצִים וְנָתַתָּ בֶּן אִישׁ רָמָה
אֶת רָעָה וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אֲנִי (מְשָׁלִי כ"ו
י"ח י"ט). וּמִתְשׁוּבַת שָׂרָה אִתָּהּ לְמַד כִּי לֹא
יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת וְגו', כֹּל זֶה לְשׁוֹן רַש"י:
וְאָף בָּאן הֶרֶב כּוֹתֵב הַמְּחַלְקוֹת כָּלָם, דְּתִנָּא
(תּוֹסֶפְתָּא סוּטָה פ"ו ה"ד) אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן אֱלִעֶזֶר וְאֶצְלָנּוּ הַגְּרָסָא בְּרִי יוֹחָאִין ד' דְּבָרִים
הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ וְאֵין דּוֹרֵשׁ כְּמוֹתוֹ וְנִרְאִין
דְּבָרֵי מִדְּבָרֵי, דְּרֵשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְתִרָא שָׂרָה אֶת

(יג) וַיִּגַּם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לְגֹי אֲשִׁמּוֹנוּ כִּי זָרַעַתְהוּ: (יג) וַיִּגַּם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לְגֹי אֲשִׁמּוֹנוּ כִּי זָרַעַתְהוּ: (יג) וַיִּגַּם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לְגֹי אֲשִׁמּוֹנוּ כִּי זָרַעַתְהוּ:

הוא:

(יד) וַיִּשְׁכַּם אֲבִרְהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגֵר שֶׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶע בַּמִּדְבָּר בָּאֵר שָׁבַע: (יד) וַיִּשְׁכַּם אֲבִרְהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגֵר שֶׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶע בַּמִּדְבָּר בָּאֵר שָׁבַע: (יד) וַיִּשְׁכַּם אֲבִרְהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגֵר שֶׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶע בַּמִּדְבָּר בָּאֵר שָׁבַע:

כש"י לַחֵם וַחֲמַת מַיִם • וְלֹא כֶסֶף וְזָהָב, לְפִי שֶׁהָיָה שׁוֹנְאוֹ עַל שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבוּת רָעָה. וְאֶת־הַיֶּלֶד • אֵף הַיֶּלֶד שֶׁם עַל שִׁכְמָהּ, שֶׁהַכְּנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עֵין רָעָה, וְאַחֲזִיתוּ חֲמָה וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו (בראשית רבה). וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶע • חֲזָרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ (בר"ה). רמב"ן

(טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים: (טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים: (טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:

כש"י וַיִּכְלוּ הַמַּיִם • לְפִי שֶׁדָּרָךְ חוֹלִים לְשִׁתּוֹת הַרְבֵּה. רמב"ן

(טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחֵק בְּמִטְחֹי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת־קֶלְהָ וַתִּבְכֶּה: (טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחֵק בְּמִטְחֹי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת־קֶלְהָ וַתִּבְכֶּה: (טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחֵק בְּמִטְחֹי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת־קֶלְהָ וַתִּבְכֶּה:

כש"י מִנְּגַד • מִרְחוֹק (בר"ה). בְּמִטְחֹי קֶשֶׁת • כְּשֶׁחֵטִי טִיחוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִית חֵץ. בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: 'שֶׁהֵטִיחַ בְּאֶשְׁתּוֹ', עַל שֶׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרָה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר: הֵיכָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'בְּמִטְחֵי קֶשֶׁת', מִשְׁפָּט הַיִּי"ו לִיכָנֶס לְכָאן, כִּמּוּ: (שח"ש ב) "בְּחֻגֵי הַסֵּלַע", מִגִּזְרֵת: (ישעיה יט) "וְהִיטָה אֲדָמַת יְהוּדָה לְמַצְרִים לְחֻגָּא" וּמִגִּזְרֵת: (תהלים קו) "זִנְחוּ וַיִּנְגְּעוּ בְּשִׁכְבוֹר", וְכֵן: (שם סה) "קִצְוֵי אֶרֶץ", מִגִּזְרֵת קֶצֶה. וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד • כִּינֹן שֶׁקָּרַב לְמוֹת הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק.

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מִלְּאֵךְ אֱלֹהִים אֶל־הָגֵר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגֵר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מִלְּאֵךְ אֱלֹהִים אֶל־הָגֵר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגֵר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מִלְּאֵךְ אֱלֹהִים אֶל־הָגֵר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגֵר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם:

כש"י אֶת־קוֹל הַנֶּעֱר • מִכָּאן שֶׁיֵּפֶה תַּפְּלַת הַחוּלָה מִתַּפְּלַת אֲחֵרִים עֲלָיו,

וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהַתְקַבֵּל (בר"ה). בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם • (יר"ה טו) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עֲכָשׁוּ הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת. לְפִי שֶׁהָיָה מִלְּאֵכִי הַשֶּׁרֶת מִקְטָרִגִּים וְאוֹמְרִים: 'רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעֲתִיד זָרַע לְהַמִּית בְּנֵיךְ בְּצָמָא, אִתָּה מַעֲלָה לוֹ בָּאֵר? וְהוּא מְשִׁיבָם: 'עֲכָשׁוּ, מַה הוּא, צִדִּיק אוֹ רָשָׁע? אָמְרוּ לוֹ: 'צִדִּיק'. אָמַר לָהֶם: 'לְפִי מַעֲשִׂיו שֶׁל עֲכָשׁוּ אֲנִי דָנוּ, וְזֶהוּ: "בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם". וְהִכֵּן הַמִּית אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצָמָא? כְּשֶׁהָגֵלָם גְּבוּכָדְנֶאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשָּׂא בַעֲרָב וְגו'" לְקִרְאָת צָמָא הַתִּי מִיָּם וְגו', כְּשֶׁהָיָה מוֹלִיכִין אוֹתָם אֶצֶל עַרְבִים, הָיָה יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשָׂבָאִים: 'בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכּוֹנוּ אֶצֶל בְּנֵי דוֹדֵינוּ, יִשְׁמַעְאֵל, וַיִּרְחַמוּ עֲלֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כה) "אֲרַחֲוֹת דֹּדֵינוּ", אֵל תִּקְרִי דֹדֵינוּ, אֵלָּא דוֹדִים. וְאֵלּוּ יוֹצְאִים לְקִרְאָתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בֶּשֶׂר וְדָג מְלֻחַ וְנֹאדוֹת נְפוֹחִים. כְּסָבוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֹאִים מִיָּם, וְכִשְׁמַכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיּוּ וּפּוֹתָחוֹ, הָרוּחַ נִכְנָסֶת בְּגוּפוֹ וּמֵת. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חֶשֶׁק פִּלְגָשׁוּ וְחִפְצוֹ בָּהּ, וְאֵלּוּ אִמְרָה לוֹ שֶׁתִּגְרֹשׁ הָאֵמָה בְּלִבָּהּ הִיָּה עוֹשֶׂה כְּרִצּוֹן שָׂרָה, אֲבָל מִפְּנֵי בְנוֹ חָרָה לוֹ מָאֵד וְלֹא רָצָה לְשָׁמַע אֵלֶיהָ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ שְׂלֵא יִרַע בְּעֵינָיו עַל הַנֶּעֱר וְלֹא עַל הָאֵמָה כָּלל וַיִּשְׁמַע לְקוֹל שָׂרָה, כִּי בִיצְחָק לָבִדּוּ יִקְרָא לוֹ שְׁמוֹ, וַיִּשְׁמַעְאֵל לֹא יִקְרָא לוֹ זָרַע. וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה אֲבִרְהָם מְפַחַד עֲלָיו שְׂלֵא יִקְרָאוּ אֶסוֹן בְּשִׁלְחוֹ אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, אָמַר כִּי יִשְׁמַעְנוּ לוֹ לְגוֹי, וַיִּכְרַכְנוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא שָׂרָה וַיִּשְׁלַחַהּ. נִמְשָׁךְ לְמַעֲלָה, וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר וְאֶת הַיֶּלֶד, כִּי גַם הַיֶּלֶד נָתַן לָהּ שִׁילָךְ עִמָּה בְּאֶשֶׁר תֵּלֶךְ: (טו) וַתִּשְׁלַךְ אֶת הַיֶּלֶד. גְּבָרָה עֲלִיָּה הַצִּמְקָא וְלֹא יָכוֹל לִלְכֹת וְהַשְׁכִּיבְתוּ אִמּוֹ תַּחַת הָאֵילָן מִשְׁלָךְ וְנִעְזָב. אוֹ כְּעֵינֵן וַיִּשְׁלַכְהֶם אֶל אֶרֶץ אַחֲרָת (דְּבָרִים כ"ט כ"ז), אֵל תִּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ (תהלים נ"א י"ג), עֵינֵן שְׁלוֹחִים: (י"ז) וְרַבִּי אֲבִרְהָם אָמַר, וַתִּשְׁלַךְ, כִּי לִקְחָתוּ בְּחִיקָה בְּעֵת שֶׁנִּחְלַשׁ בְּצָמָא. וְרַבְחִינוּ אָמְרוּ (בר"ה) ג"ג י"ג שֶׁהָיָה חוֹלָה בְּעֵת שֶׁשְׁלַחָהּ וְשֶׁם עַל שִׁכְמָה אֶת הַיֶּלֶד. וְזֶה הַשֵּׁם וַתִּשְׁלַךְ. וְהָיָה כָּל הַעֲנִין הַזֶּה לְאַבְרָהָם מִפְּנֵי שֶׁצָּרָה לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר שָׂרָה, וְהָיָה צוֹרָה לְהוֹצִיאָו מִיָּד, וּבְמַצְוָתָהּ לֹא נָתַן לָהֶם כֶּסֶף וְזָהָב וְעִבְדִּים וְגִמְלִים נוֹשָׂאִים אוֹתָם: (י"ז) בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם. לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא

(יח) קומי שְׁאֵי אֶת־הַנֶּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ:

(יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתִּלָּךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשָּׂק אֶת־הַנֶּעַר:

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּעַר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֵה קִשְׁת׃

כ"י – רֹבֵה קִשְׁת׃ יורה חצים בקשת. קשת • על שם האמנות, כמו: חמר, גמל, ציד, לפיכך השי"ן מדגשת, ה'ה יושב במדבר ומלסטם את העוברים, הוא שנאמר: (לעיל טו) "ידו בכל וגו'". ומבין

(כא) וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְן וַתִּקַּח־לּוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י – מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • ממקום גדוליה, שנאמר: (שם) "ולוה שפחה מצרית וגו'", הינו דאמרי אנשי: זרק חוטא לאוירא, אעקריה קאי.

♦ יום שישי י"ד מרחשון ♦

(כב) וַיְהִי בַּעַת הַהוּא וַיֹּאמֶר אַבְימֶלֶךְ וּפִיכָל שַׂר־צָבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:

(כג) וַעֲתָה הִשְׁבַּעָה לִּי בָאֱלֹהִים הִנֵּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי בַּחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גִּרְתָּה בָּהּ:

כ"י – וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי • עד פאן רחמי האב על הבן. בַּחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי • שאמרתי לך: "הנה ארצי לפניך" (בראשית רבה) • ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ל"ו), אם יבאון אל מנוחתי (שם צ"ה י"א), ויקצף וישבע לאמר אם יראה איש באנשים האלה (דברים א' ל"ד-ל"ה). והענין כי בעבור היות השבועות באלה יאמר השבעה לי לאמר, כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף אם תשקר לי, וכן אמר (להלן כ"ו כ"ח) תהי נא אלה בינותינו:

ויקענו הגבוה נשבעתי בקדשי אם לדור אכזב (תהלים פ"ט ל"ו), ואם יתפטר עון בית עלי (ש"א ג' י"ד), כלומר אם יהיה בן אין דברי אמת, וכיוצא בזה שלא ירצה לפרש התנאי, והכתוב יכנה ויקצר בקו. וקמותם בקיסרון התנאי (דהיי"א ד' י') ויקרא יעבץ לאלהי ישראל [לאמר] אם בך תכרכני

עלי רבין (איוב ט"ז י"ג), וימכרהו ורבו (להלן מ"ט כ"ג), וקשת הוא העושה הקשות. ויותר נכון שרבה הוא המורה, ויאמר על המורה החצים ועל משליך האבנים וזולתם, כאשר אמר אשר יריתי ביני ובינך (להלן ל"א נ"א), ולכן יתאר אותו פעם אחרת כי הוא קשת. וכן ויקצאהו המורים אנשים בקשת (ש"א ל"א ג'):

(כג) השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי. מלת אם בכל מקום מספקת, אל תחשב כה בלתי זה. והיא באה ברוב מקומות השבועה, אם תשקר לי, לכן נשבעתי לבית עלי אם יתפטר עון בית עלי (ש"א ג' י"ד), אחת נשבעתי בקדשי אם לדור אכזב (תהלים פ"ט

עושה עקשיו הוא גדון ולא לפי מעשים שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגין וכו'. לשון רבנו שלמה מדברי רבותינו. והנכון בעיני בדרך הפשט שיאמר כי שמע אלהים אל קול הנער במקום אשר הוא שם, הודיע אותה שלא תצטרך ללכת משם אל מעין ובור, כי במקום ההוא ירוה צמא מיד, ואמר לה קומי שאי את הנער אחרי שתותו, כי לגוי גדול אשימנו. וכמוהו באשר פרע שם נפל שדוד (שופטים ה' כ"ז), ובאשר חללים שם הוא (איוב ל"ט ל'), ירמוז למקום:

(כ) רבה קשת. בעבור היות קשת תאר אקרו כי רבה הוא המורה החצים, מלשון יסבו

(כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשָׁבַע:

כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשָׁבַע:

(כה) וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדֹת בְּאֶר הַמִּים
אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אֲבִימֶלֶךְ:

כה וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדֹת בְּאֶר הַמִּים
אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אֲבִימֶלֶךְ:

כז"י וְהוֹכַח • נְתוּפַח עֲמוֹ עַל כָּף.

(כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְגַם־אִתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:

כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְגַם־אִתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:

(כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיֵּתֶן לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם
בְּרִית:

כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיֵּתֶן לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם
בְּרִית:

(כח) וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבְדֻהֶן:

כח וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבְדֻהֶן:

(כט) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבְדֻהָ:

כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבְדֻהָ:

(ל) וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוֹר תִּהְיֶה־לִּי
לְעֵדָה כִּי חֲפָרְתִּי אֶת־הַבָּאֵר הַזֹּאת:

ל וַיֹּאמֶר אֲרִי יֵת שִׁבְעַת חוֹרְפָן תִּקַּבֵּל מִן יָדִי
בְּדִיל דְּתִהִי לִי לְסִהְרֵי אֲרִי חֲפָרִית יֵת בִּירָא
הַדִּין (נ"י הָדָא):

כז"י בְּעִבּוֹר תִּהְיֶה־לִּי • זֹאת • לְעֵדָה • לְשׁוֹן עֲדוּת שֶׁל נִקְבָּה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמִּצְבָּה". כִּי חֲפָרְתִּי אֶת־הַבָּאֵר • מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוּעֵי אֲבִימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים: "אֲנַחְנוּ חֲפָרְנוּהָ". אָמְרוּ בִּינֵיהֶם: כָּל מִי שִׁיתְרָאָה עַל הַבָּאֵר וַיַּעֲלוּ הַמִּים לְקִרְיָתוֹ, שָׁלוּ הֵיא, וַעֲלוּ לְקִרְיָת אַבְרָהָם.

(לא) עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֶר שִׁבְעַת כִּי שֵׁם נִשְׁפָּעוּ
שְׁנֵיהֶם:

לא עַל כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֶר שִׁבְעַת כִּי שֵׁם נִשְׁפָּעוּ
שְׁנֵיהֶם:

(לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּין אַבְרָם וּבֵין אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכָל
שֶׁר־צָבָאוּ וַיֵּשְׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: רמב"ן

לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּין אַבְרָם וּבֵין אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכָל
שֶׁר־צָבָאוּ וַיֵּשְׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:

(לג) וַיִּטַּע אֲשֵׁל בְּבֶאֱר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא־שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל
עוֹלָם:

לג וַיִּטַּע אֲשֵׁל בְּבֶאֱר שִׁבְעַת (נ"י אֵילָנָא) בְּבֶאֱר שִׁבְעַת וַעֲלִי
תִּמְן בְּשֵׁם דִּי אֵלֶּהָ דְּעִלְמָא:

כז"י אֲשֵׁל • רַב וְשִׁמּוּאֵל, חַד אָמַר: 'פְּרִדָּס לְהִבְיָא מִמֶּנּוּ פְרוֹת לְאוֹרְחִים בְּסַעֲדָה', וְחַד אָמַר: 'פְּנִדָּק לְאַכְסֵנְיָא, וְכּוּ כָּל מִינֵי פְרוֹת', וּמִצִּינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בְּאֵהָלִים, שְׁנֵאמַר: (דניאל יא) "וַיִּטַּע אֶהָלִי אֶפְדִּנּוּ". וַיִּקְרָא־שֵׁם וְגו'. עַל יָדִי אוֹתוֹ אֲשֵׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵלֶּה לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שְׁאוּכְלִים וְשׁוֹתִים, אָמַר לָהֶם: 'בְּרַכּוּ לִמִּי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשְׁלוֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשְׁלִי אֲכַלְתֶּם, מִשָּׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲכַלְתֶּם' (סוטה ט').

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

(לב) וַיֵּשְׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים. עֲנִינוּ וַיֵּשְׁבוּ אֶל עֵירָם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, כִּי בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים הָיוּ, אֲכַל הֵם יוֹשְׁבִים בְּגִרָה שֶׁהִיא מְדִינַת הַמֶּלֶךְ, וְהוּא יוֹשֵׁב בְּבֶאֱר שִׁבְעַת שֶׁהִיא בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים בְּנַחַל גֶּר:

וְלִשׁוֹן תִּשְׁקֹר לִי, בְּעִבּוֹר הָיוּתוֹ מֶלֶךְ וְהוּא גֵר בְּאֶרֶץ, אוֹ שִׁיְהִי מִשְׁקֵר בְּאַהֲבָתוֹ כִּי אוֹהֵב נֶאֱמָן הָיָה לוֹ לְכַבְדּוֹ וְלַעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹנוֹ, הֵלֵא תְרָאָה שְׁלֵא מִצָּא בּוֹ דָּבָר זולָתִי בְּאֶר הַמִּים אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדָיו, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ בְּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ:

וְהִרְבִּית אֶת גְּבוּלֵי וְגו' וְעָשִׂית מְרָעָה לְבִלְתִּי עֲצָבִי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאֵל, יַחֲסֹר הַתְּנַאי כְּלוּ, וְכֵן אִם יֵרָאוּ אֶת הָאֶרֶץ (בְּמִדְבָּר י"ד כ"ג), יִחְזֹר לְפָסוּק רִאשׁוֹן, חִי אָנִי וַיִּמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאֶרֶץ, וַיִּקְצֹר הַשְּׂבוּעָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 127)

ויקרא שם בשם ה' (כא, לג) איתא במדרש, שכאשר אורח סרב לברך אחר הסעודה, היה אברהם תובע ממנו כסף רב עבור האכל, וכן הכריח אותו לברך. ויש לשאל, האם בדרך זו מפרסמים את שם ה' בעולם? ויש לבאר, שכאשר אברהם אבינו נתקל באורח מגשם ביותר, שלא קלט בשכלו שיש אלקה אחד שרק לו ראוי לברך - לחץ עליו והעיק לו כדי לשבר את גסותו וקמירותו, ושוב קבל האורח את הסבריו ואת ראיותיו והודה לה' באמת. רמב"ן

(לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים:

סגיאיין:

כ"י ימים רבים. מרבים על של חברון, בחברון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו, שהרי בן ע"ה שנה היה בצאתו מחרן, אותה שנה: "ויבא וישב באלוני ממרא", שלא מצינו קדם לכן שנתישב אלא שם, שבכל מקומותיו היה באורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר: "ויעבר אברהם", "ויעתק משם", "ויהי רעב... ויגר אברהם מצרימה", ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה, מיד: "וילך למסעיו" עד "ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון", שם ישב עד שנהפכה סדום, מיד: "ויסע משם אברהם" מפני בושח של לוט, ובא לארץ פלשתים, וכן צ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למיתו באו אצלו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן פתיב: "ימים רבים", מרבים על הראשונים. ולא בא הכתוב לסתם, אלא לפרש, ואם היו מרבים עליהם שתי שנים, או יותר, היה מפרשם, ועל כרחק אינם יתרים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה קדמה לפני עקדתו של יצחק שתיים עשרה שנים, כך שנויה בסדר עולם (כ"י).

♦ שבת קודש ט"ו מרחשון ♦

כב (א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את-אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הגני:

כ"י אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים: (סנהדרין טז) 'אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מכל סעדה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד, או איל אחד'. אמר לו: 'כלום עשה אלא בשביל בנו, אלו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא היה מעכב'. ויש אומרים: 'אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה, ולא מחה, אמר לו יצחק: 'באבר אחד אתה מיראני, אלו אמר לי הקדוש ברוך הוא: 'זבח עצמך לפני, לא הייתי מעכב'. הגני. כך היא ענינתם של חסידים, לשון ענוה הוא וקלשון זמון. רמב"ן

(ב) ויאמר קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת את- יצחק ולך-לך אל-ארץ המדינה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך:

כ"י קח-נא. אין נא, אלא לשון בקשה, אמר לו: 'בבקשה ממך, עמד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש' (סנהדרין טז). **את-בנך.** אמר לו: 'שני בנים יש לי, אמר לו: 'את-יחידך'. אמר לו: 'זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו, אמר לו: 'אשר-אהבת'. אמר לו: 'שניהם אני אוהב, אמר לו: 'את יצחק'. ולמה לא גלה לו מתחלה? שלא לערבבו פתאם, ותזוז דעתו עליו ותשרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. **ארץ המדינה.** ירושלים, וכן בדברי הימים (ב א): "לכנות את בית ה' בירושלים, בהר המוריה". ורבותינו זכרונם לברכה, פשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל, ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

להוציא הדבר מן הכח אל הפעל, להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד:

ודע כי השם צדיק יבחן (תהלים י"א ה'), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו ויפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנסה:

רומז לקדמות האל, כי הודיע היותו קדם לזמן. אבל אנקלוס אמר בויקרא שהוא תפלה:

(א) והאלהים נסה את אברהם. ענין הנסיון הוא לדעתי, בעבור היות מעשה האדם רשות מחלטת בידו, אם ירצה לעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא "נסיון" מצד המנסה, אבל המנסה יתברך יצוה בו

(לג) ויקרא שם בשם ה' אל עולם. פרש הכתוב שקרא בשם ה' המנהיג בכחו הזמן. או שיקראו השמים והארץ עולם, כלשון הבא תמיד בדברי רבותינו. והודיע בזה שקרא אברהם והודיע לבריות סוד הנהגת העולם בכללו שהוא בשם ה' הקסין בכח שיש לו אילות בכלם. והרב אמר במורה הנבוכים (ב' י"ג) שהוא

שִׁישׁ בּוֹ מוֹר, גֵּרֶךְ וּשְׁאָר בְּשָׂמִים. וְהַעֲלֵהוּ • לֹא אָמַר לוֹ 'שְׁחַטְהוּ', לִפִּי שֶׁלֹּא הָיָה חֲפֵץ הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְשַׁחֲטוֹ, אֲלֵא לְהַעֲלֵהוּ לְהָר לַעֲשׂוֹתוֹ עֹלָה, וּמִשְׁהַעֲלֵהוּ, אָמַר לוֹ: הוֹרִידְהוּ. אֶחָד הַהָרִים • הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִתְּהָא הַצְדִּיקִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִשְׁהָא לַצְדִּיקִים), וְאַחֵר כֶּךָּ מְגִלָּה לָהֶם, וְכָל זֶה כְּדִי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן, וְכֵן: (לֵעִיל יב) "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ", וְכֵן בִּיּוֹנָה: (יוֹנָה ג) "וְקָרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְרִיאָה". רמב"ן

ג. וְאֶקְדִּים אֲבָרָהָם בַּצֶּפֶרָא וְזָרוּ יֵת חֲמֵרָה וְדָבָר יֵת תָּרִין עוֹלִימוֹהִי עֲמָה וְיֵת יִצְחָק בְּרָה וְצִלָּח אֲעִי לַעֲלֵמָא וְקָם וְאָזַל לְאַתְרָא דִּי אָמַר לָהּ יֵי:

(ג) וַיִּשְׁכֶּם אֲבָרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקָּה אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתָו וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיִּקֶּם וַיִּלְךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים:

כ"ט • וַיִּשְׁכֶּם • נִזְדָּרוּ לַמִּצְוָה (פסחים ד). וַיַּחֲבֹשׁ • הוּא בַּעֲצָמוֹ וְלֹא צִוָּה לְאַחַד מֵעַבְדָּיו, שֶׁהֶאֱבִיחַ מְקַלְקֵלֵת אֶת הַשּׁוֹנֶה. אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו • (ב"ר) יִשְׁמַעְאֵל וְאַלְיָעֶזֶר, שְׂאִין אֲדָם חָשׁוּב רִשְׁאִי לְצִאֵת לְדֶרֶךְ בְּלֹא ב' אֲנָשִׁים, שְׂאֵם יִצְטָרֵף הָאֶחָד לְנִגְקֵיו וְיִתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשְּׁנִי עִמּוֹ. וַיִּבְקַע • תְּרַגְמוֹ וְצִלָּח, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב יח) "וַיִּצְלַחוּ הַיָּרְדֵּן", לְשׁוֹן בְּקוּעַ, סִינֵד־רֵא בְּלַע"ז. רמב"ן

ד. בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וְזִקְרָא אֲבָרָהָם יֵת עֵינֹהִי וְחִזָּא יֵת אֲתֵרָא מִרְחִיק:

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אֲבָרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מִרְחָק:

כ"ט • בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • לָמָּה אַחֵר מִלְּהִרְאוֹתָיו מִיָּד, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: 'הֵמָּמָה וְעַרְבָבוּ פִּתְאֵם וְטָרַף דַּעְתּוֹ, וְאֵלּוּ הָיָה לוֹ שְׁהוֹת לְהַמְלִיךְ אֵל לְבּוֹ, לֹא הָיָה עוֹשֶׂה'. וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם • רָאָה עֲנָן קָשׁוּר עַל הַהָר. רמב"ן

ה. וְאָמַר אֲבָרָהָם לְעוֹלִימוֹהִי אוּרִיכוֹ לְכוּן הֵכָא עִם חֲמֵרָא וְאֵנָּא וְעוֹלִימָא נִתְמַטִּי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וְנִתּוּב לְוִתְכוּן:

(ה) וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־חֲמֹר וַאֲנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְגָּה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:

כ"ט • עַד־כֹּה • כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ מוֹעֵט, לְמָקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה: 'אֲרָאָה הֵיכָן הוּא מַה שְּׂאֵמַר לִי הַמָּקוֹם: "כֹּה יִהְיֶה זֶרַעךָ"'. וְנִשְׁוֹבָה • נִתְנַבֵּא שְׁיִשׁוּבוֹ שְׁנִיָּהֶם.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁנִקְרָא כִּכָּה: וְצוּהוּ לְהַעֲלוֹתוֹ בְּמָקוֹם הַהוּא כִּי הוּא הָהָר חֲמֹר אֱלֹהִים לְשִׁכְתּוֹ, וְרָצָה שְׁתַּהֲיֶה זְכוֹת הַעֲקֵדָה בְּקִרְבָּנוֹת לְעוֹלָם כְּאֲשֶׁר אָמַר אֲבָרָהָם ה' יִרְאֶה, וְעוֹד כִּי לְמַעַן צִדְקוֹ הִגְדִּיל טָרְחוֹ וְרָצָה שְׂיַעֲשֶׂה זֶה אַחֲרֵי מִתְלַךְ שְׁלִישָׁה יָמִים, כִּי אֵלּוּ יַעֲשֶׂה כֵּן בְּפִתַּע פִּתְאֵם בְּמָקוֹמוֹ, הִימָּה פְעֻלָּתוֹ בְּמַהֲרִית וּבְהִלָּה, אֲבָל כְּשִׁיחִיָּה אַחֵר מִתְלַךְ יָמִים כָּבֵד נַעֲשֶׂה בִּישׁוּב דַּעַת וְעֵצָה. וְכָךְ אָמַר בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (נ"ה ה') רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר נֹסֶה אוֹתוֹ בְּיָדָיו שֶׁלֹּא יִהְיֶה אוֹמְרִין הֵמָּמָה וְעַרְבָבוּ וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת:

(ג) וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה. וְזִירוּתוֹ בְּמִצְוָה, אוֹלִי לֹא יִמָּצֵא שֶׁם בְּמָקוֹם הַהוּא עֲצִים וְהוֹלִיכֶם שְׁלִישָׁה יָמִים, אוֹ שֶׁהָיָה אֲבָרָהָם פּוֹסֵל לְקִרְבָּן עֵץ שְׁנִמְצָא בּוֹ תוֹלַעַת כְּדִין הַתּוֹרָה (מִדּוֹת ב' ה'), וְלָקַח מִבֵּיתוֹ עֲצִים טוֹבִים לְעוֹלָה, וְכֵן אָמַר וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה:

(ד) וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מִרְחָק. רָאָה עֲנָן קָשׁוּר עַל הַהָר (ב"ר נ"ו ב'), וְנִתְקַנֵּם בְּזֶה אֲשֶׁר אָמַר אֱלִיִּי. וְיִתְכַּן עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מִרְחֹק, שְׁרָאָה אֶרֶץ הַמּוֹרִיָּה כִּי כָּל הָאָרֶץ הִיא הָיָה יוֹדֵעַ:

אֲבִינוֹ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, אָמַר לוֹ זֶהוּ הַמִּזְבֵּחַ, הוּא הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהָיָה אֲדָם הִרְאִשׁוֹן מִקְרִיב בּוֹ, הוּא הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוּ בּוֹ קִין וְהָבֵל, הוּא הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוּ בּוֹ נֹחַ וְיֹנָתָן, שְׁנִמְצָא וַיִּכֶן שֶׁם אֲבָרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, מִזְבֵּחַ אֵין כְּתוּב בָּאֵן, אֲלֵא "הַמִּזְבֵּחַ", הוּא הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוּ בּוֹ הִרְאִשׁוֹנִים, עַד כָּאֵן. וְשֶׁם מִרְיָה עֲשָׂאָה מִן מוֹרָא, שְׂשֵׁם יִרְאֵה הָאֱלֹהִים וְעַבְדּוֹ לְפָנָיו:

וְנִמְכָּן עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט שֶׁהוּא כְּמוֹ אֵל הַר הַמּוֹר וְאֵל גִּבְעַת הַלְבֹנָה, כִּי יִמָּצְאוּן שֶׁם בְּהַר הַהוּא מוֹר וְאֱהִלִּים וְקִנְמָן, כְּעִנְיָן שְׂאֵמַר (וְרוֹשְׁלִמִי פָאָה ז' ג') קִנְמָן הָיָה גָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיָה עוֹזִים וְצִבְאִים אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ. אוֹ שְׁנִקְרָא בֵּן לְשִׁכַּח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

וְהָיָה בְּכָאן קוֹרָא שֶׁם הָאָרֶץ "אֶרֶץ מוֹרִיָּה". וְשֶׁם (דְּהִי"ב ג' א') נִרְאָה כִּי הַר הַבֵּית לְבָדוֹ יִקְרָא "הַר הַמּוֹרִיָּה". וְאוֹלִי נִקְרָאת הָעִיר עַל שֶׁם הָהָר הַהוּא אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּהּ הַמּוֹרִיָּה, וְהָהָר לְבָדוֹ הוּא נִקְרָא מוֹרִיָּה, וְאֲבָרָהָם יָדַע אֶת הָאָרֶץ וְלֹא יָדַע אֶת הָהָר, וְלָכֵן אָמַר לוֹ שְׁלִיךְ אֵל אֶרֶץ הַמּוֹרִיָּה, וְהוּא יִרְאֶנּוּ אַחֵר הַהָרִים שְׂשֵׁם,

(ב) קַח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יִחִידְךָ. בְּעַבּוּר הַיּוֹתוֹ בֵּן הַגְבִּירָה, וְהוּא לְבָדוֹ אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ זֶרַע קִרְאָה יִחִידוֹ, וְכֹא הַלְשׁוֹן לְהַגְדִּיל הַמִּצְוָה, אָמַר קַח נָא אֶת בְּנֶךְ הַיָּחִיד הָאֵהוֹיב יִצְחָק וְהַעֲלֵהוּ עוֹלָה לְפָנָיו:

הַמּוֹרִיָּה. לְשׁוֹן רִשִׁי, הִיא וְרוֹשְׁלִים, וְכֵן בְּדַבְרֵי הַיָּמִים (ב' ג' א') לְבָנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. וְרַבּוּתִינוּ פִּרְשׁוּ (תַּעֲנִית ט"ז) שֶׁשְּׂמֵשׁ יִצְאָה הוֹרָאָה לְעוֹלָם. וְאִנְקְלוֹס תְּרַגְמוֹ עַל שֶׁם הַקְטָרֶת שִׁישׁ בּוֹ מוֹר וְסָמִים. וְאֵם כֵּן יִהְיֶה פְרוּשׁוֹ אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּהְיֶה מוֹרִיָּה, אוֹ שְׁנִקְרָאת בֵּן מַעוֹלָם עַל שֶׁם הַעֲתִיד:

וּבְבִרְאשִׁית רַבָּה (נ"ה ט') כֶּךָ אָמַר: וּבְנִין אֲמִרִין לְמָקוֹם שֶׁהִקְטָרֶת קִרְבָּה, כְּמָה דְּתִימָר אֵלֶף לִי אֵל הַר הַמּוֹר (ש"ה ש"ד ו'), אֲבָל דַּעַת אִנְקְלוֹס שְׂאֵמַר "אֲרָעָא פּוֹלְחָנָא" אֵינוֹ נִרְאָה בֵּן עַל הַמּוֹר שֶׁבְּקִטְרַת, שְׂאִין לְשׁוֹן "פּוֹלְחָנָא" עַל סַם אַחֵר מִסְמִי אַחַת הַעֲבוּדוֹת. וְלָמָּה לֹא אָמַר "לְאֲרָעָא דְקִטְרַת בְּסִמִּין", אֲבָל דַּעַתוֹ לֹא מִרְיָה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲבִדוּ שֶׁם הָאֱלֹהִים, וְיִתְכַּן בְּזֶה לְמָה שְׁדָּרְשׁוּ בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (ל"א), אָמַר: בְּאֲצַבֵּעַ הָרָאָה הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם

(ו) וַיִּקַּח אֲבֹרָהִם אֶת־עֲצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׁם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמֶּאֱכָלֶת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

כ"י"א המאכלת. סבין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא: (דברים לב) "וחרבי תאכל בשר", ושפכשרת בשר לאכילה. דבר אחר: זאת, נקראת 'מאכלת', על שם שישאל אוכלים מתן שכרה. וילכו שניהם יחדו. אברהם, שהיה יודע שהולך לשחט את בנו, היה הולך ברצון ושמחה ביצחק, שלא היה מרגיש בדבר.

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אֲבֹרָהִם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיָּה הִשָּׁה לְעֵלָה:

(ח) וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהִם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הִשָּׁה לְעֵלָה בְנִי וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

כ"י"ב יראה לו הששה. כלומר יראה ויבחר לו הששה, ואם אין ששה, לעלה בני. ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט: "וילכו שניהם יחדו", בלב שוה.

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אֲבֹרָהִם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אוֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לַעֲצִים:

כ"י"ג ויעקד. (שבת נד) ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקדה, והוא לשון "עקדים", שהיו קרסליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו, היה נפר. רמב"ן

(י) וַיִּשְׁלַח אֲבֹרָהִם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמֶּאֱכָלֶת לִשְׁחַט אֶת־בְּנוֹ:

(יא) וַיִּקְרָא אֱלִיוֹ מֵלֶאֱיָ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהִם אֲבֹרָהִם וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי:

כ"י"ד אברהם אברהם. לשון חבה הוא שכופל את שמו.

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעֱר וְאֶל־תַּעַשׂ לוֹ מֵאוֹמָה כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי־יִרְאֶה אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנִי אֶת־יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי:

כ"י"ה אל-תשלח. לשחט, אמר לו: 'אם בן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם', אמר לו: "אל-תעש לו מאומה", אל תעש בו מום. כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא: אמר לו אברהם: 'אפרש לפניך את שיחתי: אתמל, אמרת לי: "כי ביצחק יקרא לך זרע", וחזרת ואמרתי: "קח-נא את-בנך". עכשו, אתה אומר לי: "אל תשלח ידך אל-הנער", אמר לו הקדוש ברוך הוא: "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה", כשאמרתי לך 'קח', מוצא שפתי לא אשנה, 'לא אמרתי לך 'שחטה', אלא 'העלהו', אסקתיה אסתיה. כי עתה ידעתי. מעתה, יש לי מה להשיב לשטן ולאמות התמהים: מה היא חבתי אצלך. יש לי פתחון פה עכשו, שרואים: "כי ירא אלהים אתה". רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים עתה, הוא הר המוריה, שאמר לו "הנה זה הקר אשר אמרתי לך": (יב) כי עתה ידעתי. מתחלה היתה יראתו בכת, לא יצא לפעל במעשה הגדול הזה, ועתה נודעה במעשה, והיה זכותו שלם, ויהי משפחתו שלמה מעם ה' אלהי ישראל. ודעת הפירוש ש"האלהים" הוא המנסה ומצוה בעקדה, ו"מלאך ה'" הוא

יג וַיִּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינָיו הַבֵּת אֲלֵי וְחָזָא וְהָא דְכָרָא בֵּת אַחִיד בְּאִילָנָא בְּקִרְנוּהִי וְאָזַל אַבְרָהָם וַיִּנְסִיב יָת דְּכָרָא וְאִסְקָה לְעֵלְמָא חֶלֶף בְּרָה:

(יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה־אֵיל אַחֵר נֹאֲחָז בִּסְבָךְ בְּקִרְנוֹ וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בָּנוֹ:

כז"י א וְהִנֵּה־אֵיל • מוכן היה לכך מששת ימי בראשית. אחר • אחרי שאמר לו המלאך: "אל תשלח ידך", ראהו כשהוא נאחז והוא שמתגמל: וזקף אברהם ית עינוהי בטר אליו (ספרים אחרים: ולפי האגדה: אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם). בִּסְבָךְ • אילן. בְּקִרְנוֹ • שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו באילנות. תַּחַת בָּנוֹ • מאחר שכתוב "ויעלהו לעלה", לא חסר המקרא כלום, מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר: "יהי רצון, שתהא זו פאלו היא עשויה בבני, פאלו בני שחוט, פאלו דמו זרוק, פאלו בני מפשט, פאלו הוא נקטר ונעשה דשן".

יד וּפְלַח וְצִלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הָהוּא וְאָמַר קָדָם יי הָכָא יְהוֹן פִּלְחָן דְּרִיא בְּבִן יִתְאַמֵּר בְּיוֹמָא הַדִּין בְּטוֹרָא הַדִּין אַבְרָהָם קָדָם יי פִּלַּח:

(יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שְׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יֵרֵאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בֵּתִי יְהוָה יֵרֵאָה:

כז"י ה' יֵרֵאָה • פשוטו בתרגומו: ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות. אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם • שיאמרו לימי הדורות עליו: "בֵּתִי יְהוָה" הקדוש ברוך הוא, לעמו. הַיּוֹם • הימים העתידין כמו: "עד היום הזה" שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה, אומרים: "עד היום הזה", על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה: ה' יראה עקדה זו לסלח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפרענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים "בֵּתִי יְהוָה", אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה.

טו וַיִּקְרָא מְלָאכָא דִּי לְאַבְרָהָם תַּנְיִנוֹת מִן שְׁמַיָּא:

(טו) וַיִּקְרָא מְלָאךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם:

טז וְאָמַר בְּמִימְרֵי קְנִימִית אָמַר יי אַרִי חֶלֶף דִּי עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָמָא הַדִּין וְלֹא מִנְעָתָא יָת בְּרַךְ יָת יַחֲדִידָךְ:

(טז) וַיֹּאמֶר כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נֹאם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךְ אֶת־יְחִידְךָ: רמב"ן

יז אַרִי בְּרַכָּא אַבְרָהָם וְאִסְגָּתָא אִסְגֵּי יָת בְּנֶךְ כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחֵלָא דִּי עַל כִּיף יָמָא וַיִּתְּנוּן בְּנִיף יָת קִרְוֵי סְנַאִיהוֹן:

(יז) כִּי־בִרְךָ אַבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבָּה אֶת־זֶרְעוֹ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֲוֹל אֲשֶׁר עַל־שַׁפַּת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זֶרְעוֹ אֶת־שַׁעַר אֲיִבּוֹ:

כז"י א בְּרַךְ אַבְרָהָם • אחת לאב ואחת לבן. וְהִרְבָּה אַרְבָּה • אחת לאב ואחת לבן.

יח וַיִּתְּבַרְכוּן בְּדִיל בְּנִיף כֹּל עַמְמַיָּא דְאַרְעָא חֶלֶף דִּי קִבְלָתָא לְמִימְרֵי:

(יח) וַיִּתְּבַרְכוּ בְּזֶרְעוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

יט וְתַב אַבְרָהָם לְוֹת עוֹלִימוּהִי וְקָמוּ וְאָזַלוּ בְּחֵדָא לְבָאָר שְׁבַע וַיְתִיב אַבְרָהָם בְּבָאָר שְׁבַע:

(יט) וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בָּאָר שְׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבָאָר שְׁבַע:

כז"י א וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבָאָר שְׁבַע • לא ישיבה ממש, שהרי בתכרון היה יושב י"ב שנים. לפני עקדתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לתכרון, כמו שנאמר: "וַיָּגֵר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים", מרבים משל תכרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפרשנו למעלה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אויביו. והנה הבטח שלא יגרם שום חסא שיכלה זרעו, או שיפל ביד אויביו ולא יקום. והנה זו הבטחה שלמה בגאולה העתידה לנו:

הבטיחו כי ירבה את זרעו ככוכבי השמים וכעפר הארץ, אבל עתה הוסיף לו יצן אשר עשית המעשה הגדול הזה, שנשבע בשמו הגדול, ושיירש זרעו את שער

המונע והמבטיח, יתברר בפסוק המלאך הגאל אתי (להלן מ"ח ט"ז):
(טז) יצן אשר עשית את הדבר הזה. גם מתחלה (לעיל י"ג ט"ז, ט"ו ה')

(ב) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֶד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָּה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנַחֲרֹךְ אַחִיד:

כֹּה־נָה פֶתַח פֶּתַח הָאֵלֶּיךָ וְאַחֲרָיו לְאַבְרָהָם לְמִימָר הָאֵל יִלְדָּה מִלְכָּה אִם הִיא בָּנִין לְנַחֲרֹךְ אַחִיד:

כ"י אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֶד וְגו' • בְּשׁוּבוֹ מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, הָיָה אַבְרָהָם מְהֵרָה וְאוֹמֵר: 'אֵלֹהִים הָיָה בְּנֵי שְׁחוּט כָּבֵד, הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים, הָיָה לִי לְהַשְׁיִאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עֵנֶר, אֲשֶׁכֶּל וּמִמָּרָא, בְּשֵׁרוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנוֹלְדָה רִבְקָה בֵּת זִוְגוֹ, וְזֶהוּ "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הִרְהוּרֵי דְבָרִים שֶׁהָיוּ עַל יְדֵי עֲקָדָה. גַּם־הִוא • אִם הִיא הַשְׁוֹתָה מִשְׁפָּחוּתֶיהָ לְמִשְׁפָּחוֹת אַבְרָהָם גַּם כֵּן, מָה אַבְרָהָם י"ב שְׁבָטִים שֶׁיֵּצְאוּ מִיַּעֲקֹב: ח' בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְד' בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, אִם אֵלֹהִים, ח' בְּנֵי גְבִירוֹת וְד' בְּנֵי פְלִגְשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' עח)

אִם אֵלֹהִים, שְׁמוֹנָה בְּנֵי גְבִירוֹת וְאַרְבָּעָה בְּנֵי פְלִגְשׁ (רש"י כב, כ) לִפִּי זֶה "מַעֲכָה" הוּא שֵׁם בֶּן, כְּמוֹכֵן (וְכֵן מִפְּנֵי בְּסֵדֶר הַדּוֹרוֹת). אֲבָל רִגְלִים לִפְרֹשׁ בְּלִמּוּד הַתְּלִמִּידִים שֶׁהוּא שֵׁם בֵּת (וְכֵן הוּא בְּסִפּוּרָנוּ). וְכִנְיָאָה נִשְׁתַּרְבֵּב הַדְּבָר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִפְּרֹשׁ בְּרִש"י, וְכֵן מִפְּנֵי שֶׁמִּצִּינוּ בִּנְיָן שֶׁהוּא שֵׁם אִשָּׁה: שֵׁם אִשָּׁת דָּוִד וְשֵׁם אִשָּׁת רַחֲבֵעַם. אֲבָל מִצִּינוּ גַּם כֵּן שֶׁהוּא שֵׁם אִישׁ (ד"ה א יא, מג, כג, טז), וְ"יֵשׁ לָנוּ שְׁמוֹת רַבִּים לְזָכֹר וּלְנִקְבָּה שְׁוִים" (אבן עזרא סוף פְּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח). רַמְבַּ"ן

(כא) אֶת־עֵוִן בְּכָרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אַחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אָבִי אָרָם:

(כב) וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חִזּוֹ וְאֶת־פִּלְדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל:

כא יֵת עֵוִן בּוֹכְרָה יֵת בּוֹז אַחֲוֵי יֵת קְמוּאֵל אַבְוֵי דָאָרָם:

כב יֵת כְּשֹׁד יֵת חִזּוֹ יֵת פִּלְדֵּשׁ יֵת יִדְלָף יֵת בְּתוּאֵל:

(כג) וּבְתוּאֵל יִלְדָּה אֶת־רִבְקָה שְׁמוֹנָה אֵלֶּה יִלְדָּה מִלְכָּה לְנַחֲרֹךְ אַחִי אַבְרָהָם:

כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יֵת רִבְקָה תְּמִנָּה אֵלֶּיךָ יִלְדָּה מִלְכָּה לְנַחֲרֹךְ אַחֲוֵי דָאָרָם:

כ"י אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֶד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָּה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנַחֲרֹךְ אַחִיד:

(כד) וּפִילְגֶשׁוֹ וְשָׁמָּה רְאוּמָה וְתִלְדָּה גַם־הִוא אֶת־טֶבֶח וְאֶת־גִּחִם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־מַעֲכָה: רַמְבַּ"ן

כד וּפִילְגֶשׁוֹ וְשָׁמָּה רְאוּמָה וְתִלְדָּה גַם־הִוא אֶת־טֶבֶח וְאֶת־גִּחִם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. חסלת פרשת וירא

הפטרה לפרשת וירא נדפס בעמ' קנה

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהוֹדִיעַ וְלַחֲפֹר קְמוּאֵל, כִּי אָרָם הָיָה נִכְבָּד מְאֹד. וְאוֹלֵי קְמוּאֵל אַחֵר הָיָה בְּדוֹרָם וְזֶה אָבִי אָרָם:

(כד) וּפִילְגֶשׁוֹ וְשָׁמָּה רְאוּמָה. יִסְפָּר הַכְּתוּב כֹּל הַבְּשׂוּרָה שֶׁבִּשְׁרוּ אֶת אַבְרָהָם בְּבְנֵי אַחֲוֵי. וַיִּתְּכֵן שֶׁנִּכְתָּב זֶה לְהוֹדִיעַ כֹּל יְחוּס נַחוּר כִּי כָּל־רְאוּיִים לְהַדְבֵּק בְּזִרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְעַל כָּל־אֶמֶר אִם לֹא אֵל בֵּית אָבִי תִלְדָּה וְאֵל מִשְׁפָּחָתִי (לְהֵלֵךְ כ"ד ל"ח):

עֲשֵׂה ה' לָהֶם גַּם שְׁנִפְקָרוֹ בִּימֵי הַזְּקָנָה. וְזֶה טַעַם מִלְכָּה גַם הוּא. וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (יִלְק"ש ב'ל'ק רַמְזוֹ תשס"ו) יֹאמַר שֶׁנִּפְקָדָה בְּאֲחֻתָּה:

(כג) וּבְתוּאֵל יִלְדָּה אֶת רִבְקָה. לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב לָבֵן, וְאִם הוּא גְדוֹל מִרְבָּקָה, כִּי לֹא בָּא לְהַזְכִּיר רַק הַשְׁמוּנָה שֶׁיִּלְדָּה מִלְכָּה לְנַחֲרֹךְ, אֲבָל הַזְכִּיר רִבְקָה כִּי לְהוֹדִיעַ יְחוּסָהּ בָּאָה הַפְּרָשָׁה. וְטַעַם אָבִי אָרָם, לֹא הִזְכִּיר אָרָם כִּי

(כ) מִלְכָּה גַם הוּא. בְּעִבּוּר הַיּוֹתָה בֵּת הָרֵן אַחֲוֵי, הֵיטָהּ בְּשׂוּרָה לְאַבְרָהָם שֶׁנִּפְקָד אַחֲוֵי הַגְּדוֹל בְּבָנִים רַבִּים מִכַּת אַחֲוֵי הַמֵּת, וּמִלְשׁוֹן הַכְּתוּב נִרְאָה שֶׁלֹּא יָדַע בְּאֶחָד מֵהֶם בְּלִתֵּי הַיּוֹם, וְאִם הֵיטָהּ פְּקֻדָּתָם בִּימֵי בְּחֻרֵיהֶם אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ עַד הַיּוֹם, כִּי אֵין הַמְּרַחֵק רַב בֵּין אָרָם וְהָרִים וּבֵין אֶרֶץ כְּנָעַן, וְהִנֵּה אַבְרָהָם בְּצֵאתוֹ מִחֵרֶן בֶּן ע"ה שָׁנָה וְגַם נַחוּר זָקֵן, וְאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ בַּחוּרָה, אֲבָל

שיעורי תהלים לשבת פרשת וירא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט' מרחשון מפרק מט עד סוף פרק נד	יום רביעי - י"ב מרחשון מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שני - י' מרחשון מפרק נה עד סוף פרק נט	יום חמישי - י"ג מרחשון מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שלישי - י"א מרחשון מפרק ס עד סוף פרק סה	יום שישי - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו
שבת קודש - ט"ו מרחשון פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	

יום ראשון ט' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 288, והנה העליונים... עד עמ' קמה, האומות עו"ג.

אגרת הקדש

והנה העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות מהשכירה שבקליפת נוגה אלא התחתונים לבד לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות ואחכפאי ס"א ויתפרדו כל פועלי און. ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה הן בנסתר כפי בחי' שרש נשמתו ומחוייב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כגורע (וכל דברי תורה ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה שהיא תורה ודבר ה' כדאיתא בגמרא דבר ה' זו הלכה סוד מלכות דאצילות המלכשת לחכמה דאצילות ומלכשים במלכות דיצירה, וירדו בקליפת נגה בפשיטת הכלים). – הרי שדברי תורה בכלל, ו"דבר ה'", הלכה, בפרט, הם בגלות בקליפה (המסתירה עליהם), והאדם המחדש חידוש בתורה או מתוך קושיא ומברר את ההלכה לאשורה – מברר ומעלה ניצוץ השכינה מתוך הקליפה. וזהו שאמרנו בנמרא⁵⁴: "כל העוסק בתורה, אפר הקדוש-פרו-הוא: מעלה אני עליו כאלו פדאני ואת בני מבין האמות העולם". – שכן, על ידי עסק התורה פודים ניצוצות השכינה (של "דבר ה'") מגלות הקליפות. וזהו המצב כעת, כשהשכינה היא בגלות בקליפת "נוגה" הרי עסק התורה הוא לברר בירורים ולהעלות ניצוצות השכינה מהקליפות, שלכן הרי כאמור, עיקר עסק התורה הוא בהלכות איסור והיתר, כשר ופסול וכו'.

1 והנה, העליונים – הנשמות והמלאכים הנמצאים בעולמות העליונים יותר, אין בהם כח לברר ולהעלות – הניצוצות מהשכירה שבקליפת נגה, אלא התחתונים לבד, – הנשמות הנמצאות למטה בעולם זה בגוף – יש בהם הכוח לברר הניצוצות, לפי שהם מלכשים בגוף
2 תמרי – הנקרא "משכא דחויא" – עור של נחש,
3 מקליפת נגה, – כמובא
4 בפרק ל"א בחלק הראשון
5 של ספר ה"תניא"
6 (מזהוהר⁴⁸), וכפי שביארנו
7 שם, ש"חויא" (נחש) נקראים
8 "שלש הקליפות הטמאות",
9 והגוף שהוא קליפת נוגה
10 נקרא "משכא דחויא", העור
11 והלבוש של הנחש, וכפי
12 שענין זה מוסבר בפרוטרוט
13 במאמר דיבור המתחיל
14 "ותפקדה" מכ"ק אדמו"ר
15 ה"צמח צדק" ב"ספר
16 החקירה" עמוד 136, והם –
17 הנשמות שבגופים כאן
18 למטה, מתישים בפה –
19 של הקליפה, בפשיטת
20 התאוות, ואתכפאי –
21 ונכנעת סמרא אחרא,
22 ו"יתפרדו כל פועלי און".

23 – כלשון הפסוק בתהלים⁴⁹. ולכן, דוקא הן – הנשמות שלמטה בגוף
24 – יש בכוחן לברר ולהעלות מהקליפות, יש בכוחן להעלות חכמת
25 התורה שהקליפות מסתירות. ולכן באים העליונים – הנשמות
26 שבעולמות העליונים, לשמוע חידושי תורה מהתחתונים⁵⁰, – מה
27 שהנשמות כאן למטה מחדשות, מה שמחדשים ומגלים תעלומות
28 החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה. – עד שהנשמה שבגוף
29 חידשה וביררה את ההלכה או את טעמה וחידושה בתורה, וכל
30 איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש

48. תקו"ז תכ"א (מח, ב). 49. צב, י. 50. ראה זח"ג קעג, א. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. "בכהנ"ל – ובכא"א מעלה". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א סוס"ד (וש"נ – בהמ"מ בהוצאת קה"ת)". 53. שבת קלח, ב. 54. ברכות ח, א.

יום שני י' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמה, אבל בצאת השכינה... עד עמ' 290, כמ"ש בע"ח וד"ל:

- 1 אבל בצאת השכינה מקלפת נגה [נפח אחר: מהקלפות] אחר
2 שישלם ברור הניצוצות, ויפרד הרע – של הקליפות, מהטוב –
3 של קדושה, ויתפרדו כל פועלי און, ולא שלטא אילנא דטוב
4 ורע – ולא ישלוט "עץ הדעת טוב ורע", שהוא, כאמור לעיל, קליפת
5 "נוגה" השולטת בזמן
6 הגלות, בצאת הטוב ממנה
7 – שכן, השליטה שיש לה
8 כיום, היא מצד החלק הטוב
9 שבה, ואילו כשחלק הטוב
10 יצא ויתברר ממנה – לא
11 תהיה השליטה בידה יותר,
12 און לא יהיה עסק התורה
13 והמצות לברר ברור, –
14 כפי שהדבר עתה, כי אם
15 ליחד יחודים עליונים
16 יותר, – למעלה מהיחודים
17 הנעשים על ידי לימוד תורה
18 וקיום מצוות כעת, להמשיך
19 אורות עליונים יותר
20 מהאצילות⁵⁵, כמו שכתב
21 האר"י ז"ל. והכל – כל
22 האמור יעשה, על ידי
23 פנימיות התורה, – חלק
24 הנסתר שבתורה, לקיים
25 המצות בפנימיות עליונות
26 שמכונות לאורות עליונים
27 בו. – הכוונות באות כדי להמשיך אורות עליונים ביותר, כי שרש
28 המצות הוא למעלה מעלה פאין-סוף ברוך-הוא – שלמעלה
29 מ"אצילות". (ומה שאמרו רז"ל⁵⁶ "מצות בטלות לעתיד לבא",
30 הינו ב' – זמן שאחרי תחית המתים, אבל לימות המשיח קדם
- תחית המתים – אין בטלים⁵⁷. – ויצטיינו בהמשכת המשכות
גבוהות יותר מאשר ההמשכות הנמשכות כעת על ידי המצוות,
ולכן יהיה גם עקר עסק התורה גם בן בפנימיות המצות
ושמיהם הנסתרים. – ביחודים העליונים הנעשים על ידי המצוות,
ובטעמים מדוע על ידי אופן
זה דוקא של קיום המצוות
ממשיכים אורות עליונים
ויחודים עליונים. אבל
הנגלות – הענינים של נגלה
דתורה, יהיו גלויים וידועים
לכל איש ישראל בדיעה
בתחלה – מבלי שיצטרכו
להתייגע להגיע לאותה
ידיעה, בלי שכתה, ואין
צריך – ולא יצטרך האיש
הישראלי לעסוק בהם, אלא
לערב רב שלא יזכו
למטעם מאילנא דחיי, –
לטעום מעץ החיים, שהוא
פנימיות התורה והמצות,
– וכיוון שהם לא יזכו לטעום
מפנימיות התורה – לכן
וצריכים – ויצטרכו לעסוק
[בתורה] בפשטה, – כדי,
לחתיש בח הסטרא אחרא
הדבוק בהם (על ידי עסק
התורה (בכתב יד ליתא)), – הם יצטרכו להחליש את הכוח של
סטרא אחרא, שלא תשלט בהם להחמאם, בדרבנא: – כמו
שכתוב⁵⁸: "והחמאם בן מאה שנה יקלל", שיהיו חוטאים מערב
רב. – הרי שגם אז יהיו חוטאים, והם "ערב רב" שסטרא אחרא

55. בתנאי שלפנינו ליתא תיבת "שלמעלה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "שלמעלה מהאצילות". 56. נדה סא, ב.
57. מה שרבנו הזקן מביא כאן, שמצוות תבטלנה לעתיד לבוא, והוא מחלק שזה יהי' אחרי תחיית המתים ולא בימות המשיח שלפני תחיית
המתים – הרי זה לפי שיטת התוס' שם. שהתוס' מפרשים מה שהגמרא אומרת שממה שבתכריכי מת יכול להיות ענין של כלאים – ראי'
שהמצוות תבטלנה לעתיד לבוא – מפרשים התוס' שהראי' היא מכך, שלמרות שבשעה שיקומו בתחיית המתים הרי יהיו לבושים בלבושים
אלה, אף על פי כן אין אנו חוששים לכלאים שבהם – שכן המצוות תבטלנה לעתיד לבוא ולא יהיה אז האיסור של כלאים; הרשב"א, המובא
בחידידושי הר"ן שם על הגמרא, מפרש אחרת, שהכוונה היא על הזמן שהמתים הם עדיין מתים, אז המצוות בטלות לגביהם, שכן "כיון שמת
נעשה חפשי מן המצוות"; בהתאם לרשב"א זה (המובא גם בספר "סדרי טהרה" על נדה שם) לא תבטלנה המצוות בתחיית המתים. בכך
מתרץ הרבי מה שלכאורה קשה מההגה"ה בפרק ל"ו בתנאי, שרבנו הזקן אומר שם, שעיקר קבלת שכר יהי' באלף השביעי שזמו יוצא שבתחיית
המתים שלפני אלף השביעי הוא עדיין הזמן של עבודת המצוות, הרי שאי אפשר לומר שמיד אחרי תחיית המתים תבטלנה המצוות? – אלא
שם מדבר רבנו הזקן לפי שיטת הרשב"א. כך גם מה שרבנו הזקן מביא במאמר והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול שב"לקוטי תורה" שמצוות
לא תבטלנה לעתיד לבוא – הוא גם כן בהתאם לשיטת הרשב"א. בהבדל זה שרבנו הזקן מדייק כאן בין זמן ביאת המשיח לבין תחיית המתים
(שרק בתחיית המתים תבטלנה המצוות ולא בזמן ביאת משיח שלפני תחיית המתים) – אומר הרבי – יתורצו רבים מהמקומות שמהר"ן חיות
מביא בהגהותיו על הגמרא בנדה שם (באותם מקומות יוצא שהמצוות לא תבטלנה לעתיד לבוא) – שכן שם מדובר על הלעתידי לבוא של
זמן המשיח שלפני תחיית המתים, ומה שהגמרא אומרת שם שהמצוות תבטלנה לעתיד לבוא – הרי זה בזמן שאחרי תחיית המתים (בהתאם
לשיטת התוס'). הרבי מציין לעיין ב"שדי חמד" כללים מ' ס"ק ריח (חלק ג' תקסא, ג ואילך, בהוצאת קה"ת); וב"דברי חכמים" סימן נ"ג (א'
תקסב, סע"ב ואילך) שם מסומנים המקומות בהם דנים בענין זה. 58. ישע"ה סה, כ.

1 דבוקה בהם, ולכן יהיו הם זקוקים לאמצעים להחלשת הסטרא אחרא
2 שלא תביא אותם לידי חטא. ולא רק כדי להחליש את הסטרא אחרא
3 יהיו צריכים להזדקק לנגלה דתורה, כי אם – וגם למעשה יהיו
4 צריכים לפרטי הלכות אסור וממאח יותר מישראל, שלא יארע
5 להם – לבני ישראל, פסול
6 וממאח ואסור, "כי לא
7 יאנה בו". – לצדיק כל
8 און⁵⁹ – וכך יהיו אז כל
9 ישראל בגלוי ובפועל
10 במדרגת צדיק, וגם אפשר
11 וקרוב הדבר – לומר,
12 שיגיעו מפנימיות התורה
13 כל גופי התורה הנגלית,
14 כמו אברהם אבינו עליו
15 השלום, – שידע מפנימיות
16 התורה כל הענינים של נגלה
17 דתורה, שכן, הגמרא⁶⁰ הרי
18 אומרת שאברהם אבינו קיים
19 כל התורה כולה עד שלא
20 ניתנה, והרי ישנם ענינים

21 בתורה ובמצוות שלא היה שייך שיהיו אז בגשמיות, כמו למשל
22 תפילין שכתוב בהם ענין יציאת (מגלות) מצרים וכדומה, אלא, קיום
23 המצוות של אברהם אבינו היה בפנימיות וברוחניות (כפי שמסביר
24 רבנו הזקן ב"תורה אור"⁶¹ וב"לקוטי תורה"⁶²) – הרי שידע כל עניני
25 התורה מפנימיות התורה, וכך ידעו זאת כל ישראל בזמן המשית. ולכן
26 אין צריכים – לא יצטרכו, לעסוק בהם – בהלכות איסור והיתר,

27 טומאה וטהרה, כלל. מה שאין בן בזמן בית שני – למרות שלא
28 התפרנסו מעמי הארץ, שכן היה להם משלהם שדות וכרמים, בכל
29 זאת היו צריכים לעסוק – בדינים אלה, גם כי – למרות שהעסק בזה
30 היה לא בשביל – לדעת הלכה למעשה בלבד, אלא שזהו עקר
31 עבודה להתיישב ב"ח הסטרא
32 אחרא, ולהעלות ניצוצי
33 הקדשה על ידי התורה
34 והעבודה, כמו שנתפאר
35 במקום אחר⁶³. ואחר
36 הדברים והאמת, יוכן
37 היטב בתוספת באור
38 הרעיא מהימנא דלעיל,
39 כמה שאמר "אילנא דטוב
40 ורע בו", – שזה איסור
41 והיתר וכו', רוצה לומר
42 קליפת נגה, שהוא עולם
43 הנה העקר, – ב"הערות
44 ותיקונים בדרך אפשר" (בסוף
45 ספר ה"תניא") מציין הרבי,
46 שצריך להיות "עיקר עולם

הזה", או "עולם הזה בעיקר", כלומר, שקליפת "נוגה" היא העיקר של
עולם הזה, כפי שעולם זה הוא לפני ביאת המשיח, שאז שולטת
קליפת "נוגה", זו השליטה של "עץ הדעת טוב ורע", ואילו לאחר
ביאת המשיח, תתבטל שליטתה של קליפת "נוגה", והעבודה אז לא
תהיה בירור הניצוצות, כי אם הענין של יחודים עליונים. כמו שכתוב
ב"עץ חיים, ודי למבין":
הזה, או "עולם הזה בעיקר", כלומר, שקליפת "נוגה" היא העיקר של
עולם הזה, כפי שעולם זה הוא לפני ביאת המשיח, שאז שולטת
קליפת "נוגה", זו השליטה של "עץ הדעת טוב ורע", ואילו לאחר
ביאת המשיח, תתבטל שליטתה של קליפת "נוגה", והעבודה אז לא
תהיה בירור הניצוצות, כי אם הענין של יחודים עליונים. כמו שכתוב
ב"עץ חיים, ודי למבין":

יום שלישי י"א מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 290, כז אהובי אחי... עד עמ' קמו, באורחותיו גס"ו.

53 בעולם זה (והוא מביא מהוור, שזה עוד יותר מאשר לפני זה כשהיה בחיים
54 חיותו בעולם זה), וביכולת התלמידים לקבל ממנו ברוחניות בענינים של תורה
55 ועבודה – יותר מאשר לפני ההסתלקות; וכן גם בגשמיות, מגינים הצדיקים
56 על העולם הזה אחרי
57 הסתלקותם יותר מאשר לפני

58 הסתלקותם. התללקותם.
59 מה שכתב – רבנו הזקן ל –
60 חסידים, יושבי ארץ הקדש
61 תפנה ותפוגן במהרה בימינו אמן, לנחמם בכפלים לתושיה,
62 על פטירת הרב הנאון והמפרסם איש
63 חסידים, יושבי ארץ הקדש
64 חסידים, יושבי ארץ הקדש
65 חסידים, יושבי ארץ הקדש
66 חסידים, יושבי ארץ הקדש
67 חסידים, יושבי ארץ הקדש
68 חסידים, יושבי ארץ הקדש
69 חסידים, יושבי ארץ הקדש
70 חסידים, יושבי ארץ הקדש
71 חסידים, יושבי ארץ הקדש
72 חסידים, יושבי ארץ הקדש

אגרת הקדש

כז. כפי המציין בהקדמה לאגרת הקדש זו (סימן כז), כתב רבנו הזקן אגרת
זו אל חסידים אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מויטבסק (מהורודוק) זכר צדיק
לברכה, בתור "אגרת תנחומים" לנחם את החסידים, וסיים את האגרת
בקריאה של התעוררות אל
החסידים אודות צדקה בכלל
ואודות החזקת משפחת רבי
מענדעלע מויטבסק בפרט.
באגרת זו מנחם רבנו הזקן את
החסידים שקבלו מהצדיק, גם ברוחניות, בענינים של תורה ועבודה, וגם
בגשמיות, על ידי ברכתיו ועצותיו – שצדיק אחרי הסתלקותו נמצא עדיין

59. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דרך בזמה"ז פלוגתת תוס' (ורש"י) דדוקא במידי דאכילה (חולין ה, ב) "דזיל בתר טעמא דלעת"ל שלימות
כל העולם כו". 60. יומא כח, ב. קידושין פב, א. 61. לך לך יא, ד. 62. שמיני יח, ג. 63. ראה לקוטי תורה בהעלותך לב, ד. 1. בלוח התיקון
מציין כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאגרת זו נכתבה לחסידים שבחוץ לארץ, ומ"ש כאן שנכתב "ליושבי אה"ק תובב"א" הוא ט"ס "כיון שבסוף
אגה"ק זה – נדפס בו' גזי נסתרות – אור רב פ"ו – מדובר ע"ד שלא למעט "ח"ו מכל כסף הקדשים אשר יקדישו לה' מדי שנה בשנה
(כצ"ל)..לרבותינו שבא"י תובב"א", וממשיך שמבקש שיהי' הכסף מוכן לשלחו בהקדם לאה"ק. הוספה לאח"ז: "מובן הדוחק גדול בכהנ"ל
שהרי כותרת זו נמצאת בכל הדפוסים והייתה לעיני רבותינו נשיאנו מתחיל מ"בני המחבר" והצ"צ. ולכן נלפענ"ד לומר דתרווייהו איתנהו:
חלק המתאים (והוא הנדפס, ובהשמטת השורה ע"ד "המוכ"ז" – שמזה ג"כ מובן שהגיהו אגה"ק זה) נכתב לאה"ק וכולה – להנדכאים כו'
שבמדינתנו". ובלאה"כ מסתבר לומר שכתב אדה"ז אגרת תנחומין להנדכאים כו' שבאה"ק". 2. ע"ד ל' הכתוב – איוב יא, ו. 3. ע"ד ל' הכתוב

1 יִשְׂרָאֵל עֲמֹד הַיָּמֵי פִּיטֵשׁ הַחֶקֶד, מוֹדֵנוּ הֶרֶב מִנְהֶם מְגִדֵּל
2 נִשְׁמָתוֹ עָדָן.
3 אֲהוּבֵי אֲחֵי וְרַעֵי אֲשֶׁר – יָקִירִים לִי כְּנַפְשִׁי כו', – בְּהִתָּאֵם לְמוּבָא
4 ב'לְקוּטֵי הַגְּהוּת' עַל "תְּנִיָּא", הַכוּוּנָה ב'אֲהוּבֵי' – עַל דֶּרֶךְ לִשׁוֹן
5 הַמִּדְרָשׁ⁵ "לֹא זֶה מִחֻבָּה עַד
6 שְׂקָרָא בְּתִי", כִּבְתַּת הַחֲבִיבָה
7 עַל אֲבִיָּה בְּמִיּוּחַד, "אֲחִי" –
8 עַל דֶּרֶךְ "לֹא זֶה מִחֻבָּה עַד
9 שְׂקָרָת אֲחוּתִי", אֲהָבָה
10 שְׁהִיא אֲחוּתֵי, "רַעֵי" –
11 עַל דֶּרֶךְ "לֹא זֶה מִחֻבָּה עַד
12 שְׂקָרָא אֲמִי", כֹּאֲהֻבָּה שֶׁל
13 אִם, ו"אֲשֶׁר כְּנַפְשִׁי" – עַל
14 דֶּרֶךְ "קָרָאָה בְּשִׁמּוֹ"⁶ –
15 הָאֲהָבָה כְּפִי שְׁהִיא לְנַפֵּשׁ
16 הַעֲצִמִית, ו"כו'" הַכוּוּנָה יוֹתֵר
17 מֵאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הַעֲצִמִית,
18 הַמוּסָב עַל יְחִידָה שֶׁבְּנַפֵּשׁ,
19 ה' עֲלֵיהֶם יְחִי, חַיִּים עַד
20 הָעוֹלָם, – בְּהִתָּאֵם לְפִירוּשׁ
21 הָאֲמֹר ב'לְקוּטֵי הַגְּהוּת'⁷
22 מוּסָב "ה' עֲלֵיהֶם יְחִי" עַל
23 מְקִיפִים – עֲלֵיהֶם, ו"חַיִּים עַד
24 הָעוֹלָם" הֵינּוּ הַמִּשְׁכָּת
25 הַמְּקִיף בְּפִנְיָם, וְצִנְצֻנֵיהֶם
26 אֲתָם וְרַעֵי אֲמֵת בְּרִיכֵי ה'⁸
27 הָמָּה מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.
28 אַחֲרֵי דְרִישַׁת שְׁלוֹמָם כְּמִשְׁפַּט לְאֻהָבֵי שְׁמוֹ, פֶּאֱתִי לְדַבֵּר עַל
29 לֵב נְדָבָאִים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים, – מִתּוֹךְ צַעַר עַל הַסְּתַלְקוֹת
30 הַצָּדִיק רַבִּי מַעֲדֵעֲלֵע, וְלִנְחָמָם בְּכַפְלִים לְתוֹשִׁיָּה, אֲשֶׁר שְׁמִיעָה
31 אֲזִי – מִה שֶׁשָּׁמַע רַבְּנוּ הֹזֵק מֵאֲחֵרִים, וְתִבֶּן לָהּ, עַל מֵאֲמַר רַז"ל⁹
32 ד'שִׁבְק חַיִּים לְכָל חַי' – שֶׁהַשָּׂאִיר חַיִּים לְכָל הַחַיִּים, כִּשְׁצָדִיק
33 מִסְּתַלֵּק אֲוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהַשָּׂאִיר חַיִּים לְכָל הַחַיִּים, שֶׁבִּשְׁפִּטוֹת הַכוּוּנָה
34 הִיא, שֶׁאַחֲרֵים נִשְׁאָרוּ בְּחַיִּים כִּשְׁהוּא עוֹב אֶת הָעוֹלָם, בְּרֵם, לֹא בְּרוּר,
35 לְפִי זֶה, הַלִּשׁוֹן "שִׁבְק", שֶׁהָרִי אֶת הַחַיִּים שֶׁל הָאֲחֵרִים לֹא הוּא זֶה
36 שֶׁהַשָּׂאִיר לָהֶם? יִסְבִּיר רַבְּנוּ הֹזֵק לְהֵלֵךְ, שֶׁלִּשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל מִדְּרִיכָתָה,
37 שֶׁכֵּן הַכוּוּנָה הִיא אֲכֵן שֶׁהוּא הַשָּׂאִיר מִחַיּוֹ לְאֲחֵרִים, שֶׁהָרִי מִהֶם
38 הַחַיִּים שֶׁל צָדִיק – אֵין הֶם חַיִּים בְּשִׁרְיָם, כִּי אִם חַיִּים רוּחָנִים שֶׁל
39 אֲמוּנָה, יֵרָאֵת ה' וְאֲהֵבָה ה', בְּהֵן כְּתוּב הַלִּשׁוֹן "חַיִּים", וּבִשְׁעָה שֶׁצָּדִיק
40 עוֹזֵב אֶת הָעוֹלָם הוּא מִשְׁאִיר מֵאֲמוּנָתוֹ, יֵרָאֵת וְאֲהֵבָתוֹ, לְכָל
41 מְקוּשְׁרָיו, שִׁיבּוּלִים לְקַבֵּל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר כִּשְׁנִשְׁמָתוֹ הִיְתָה בְּגוּף, כִּי
42 "צָדִיק כְּאֲמוּנָתוֹ יְחִי"¹⁰, – הָרִי שֶׁלִּגְבִי אֲמוּנָה מִשְׁתַּמְשֵׁים בִּלְשׁוֹן
43 "חַיִּים", וְכ' יֵרָאֵת ה' – כְּתוּב¹⁰: לְחַיִּים, – שִׁירָאֵת ה' נִוְתַנְתָּ חַיִּים,
44 וּבְרַשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵהֶבֶת אֲהֵבָתוֹ – לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁזֶה יוֹתֵר

אגרת הקדש

אֲהוּבֵי אֲחֵי וְרַעֵי אֲשֶׁר כְּנַפְשִׁי כו' ה' עֲלֵיהֶם יְחִי
חַיִּים עַד הָעוֹלָם וְצִנְצֻנֵיהֶם אֲתָם זֶרַע אֲמֵת
בְּרוּכֵי ה' הֵמָּה מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. אַחֲרֵי שֶׁכְּמִשְׁפַּט
לְאֻהָבֵי שְׁמוֹ כֹּאֲתִי לְדַבֵּר עַל לֵב נְדָבָאִים הַנֶּאֱנָחִים
וְהַנֶּאֱנָקִים וְלִנְחָמָם בְּכַפְלִים לְתוֹשִׁיָּה אֲשֶׁר שִׁמְעָה אֲזִי
וְתִבֶּן לָהּ עַל מֵאֲרֹז"ל דְּשִׁבְק חַיִּים לְכָל חַי' כִּי צָדִיק
בְּאֲמוּנָתוֹ יְחִי וְיִרְאֵת ה' לְחַיִּים וּבְרַשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵהֶבֶת
אֲהֵבָתוֹ מִחַיִּים לְכָל כֵּהֵן חַיִּי רוּחוֹ [נִ"א וְנִשְׁמָתוֹ] כֹּל
יְמֵי חַלְדוֹ וְיְחִי בְּהַעֲלֹת ה' רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֲלֵיו יֵאֱסוּף
וְיַעֲלֶה בְּעִלּוֹי אַחֲרֵי עִלּוֹי עַד רוּם הַמַּעֲלֹת שִׁבְק חַי' רוּחוֹ
פַּעּוּלָתוֹ אֲשֶׁר עֵבֵד בֵּהּ לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל פַּעּוּלָת
צָדִיק לְחַיִּים לְכָל חַי' הִיא נֶפֶשׁ כֹּל חַי' הַקְּשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ
בְּחֻבֵּי עֲבוֹתוֹת אֲהָבָה רַבָּה וְאֲהֵבָת עוֹלָם כֹּל תְּמוּט
לְנֹצָח אֲשֶׁר מִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים לְדַבְּקָה בֵּה' חַיִּים
כְּעִבּוּדָתוֹ תִּדְבֵּק נֶפְשׁוֹ וְהִיְתָה צְרוּרָה בְּצִוּר הַחַיִּים
אֶת ה' בְּחַיִּי רוּחַ אֲפִינוּ אֲשֶׁר אֲמַרְנוּ בְּצִלּוֹ נַחִיָּה בְּנוּיָם
אֲשֶׁר שִׁבְק לָנוּ כֹּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי בְּחַי' הַתְּקַשְׁרוּתוֹ
כְּאֲמֵת וְאֲהֵבָתוֹ אֲהֵבָת אֲמֵת הַמְּהוּרָה מְקַרֵּב אִישׁ
וְלֵב עֲמוּק כִּי כְּמִים הַפָּנִים וְכו' וְרוּחַ אִיְתִי רוּחַ

מֵאֲשֶׁר מִחַיִּים, לְכָל כֵּהֵן – לְהַכְנִיס בְּהֶם חַיִּי רוּחוֹ [נִסָּח אַחֲרֵי:
וְנִשְׁמָתוֹ] – שֶׁהוּא מְכַנִּס בְּהֶם לֹא רַק רוּחוֹ כִּי אִם גַּם נִשְׁמָתוֹ, "רוּחַ"
יֵשׁ לָהּ יוֹתֵר שְׁיִיבוּת לְתַלְמִידִים הַמְּקַבְּלִים מִרוּחוֹ, כְּפִי שִׁיאֲמַר רַבְּנוּ
הֹזֵק לְהֵלֵךְ, אֲלֹא כְּפִי הַמוּבָא ב'לְקוּטֵי הַגְּהוּת' שֶׁמֶן הַסֵּתֶם בִּבְנֵי הָרִי
הַמוּעֲבֵר אֲלָיו כּוֹלֵל גַּם
נִשְׁמָה, לְמִרוֹת שְׁבַת־לִמִּיד
אַחֲרֵי הָרִי זֶה רוּחַ בְּלִבְךָ, כָּל
יְמֵי חַלְדוֹ, – הוּא מְכַנִּס אֶת
רוּחוֹ בְּעִנְיָנִים שֶׁל אֲמוּנָה,
יֵרָאֵת וְאֲהֵבָה, וְיְחִי בְּהַעֲלֹת
ה' רוּחוֹ, – בִּשְׁעָת
הַסְּתַלְקוֹתוֹ שֶׁל הַצָּדִיק,
וְנִשְׁמָתוֹ אֲלָיו – אֵל הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, יֵאֱסוּף¹¹, וְיַעֲלֶה
בְּעִלּוֹי אַחֲרֵי עִלּוֹי עַד רוּם
הַמַּעֲלֹת – שִׁבְק – הוּא
מִשְׁאִיר אֲזִי, חַיִּי רוּחוֹ,
"פַּעּוּלָתוֹ אֲשֶׁר עֵבֵד בֵּהּ"
לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל, –
שֶׁהַשְּׂפִיעַ בְּהֶם בְּרוּחוֹ
הַעֲנִינִים שֶׁל אֲמוּנָה, יֵרָאֵת
ה' וְאֲהֵבָת ה'. "לְפָנִים"
יְכוּלָה לְהִיְתָּ מִשְׁמַעוֹתָה גַּם
הַפְּנִימִיּוֹת, מִה שֶׁהַשְּׂפִיעַ
בְּהֶם עֲנִינִים אֵלֶּה בְּפִנְיָמוֹת,
פַּעּוּלָת צָדִיק לְחַיִּים¹² –
שְׁעִבּוּדָת הַצָּדִיק הִיא בְּשִׁבּוּל
הַחַיִּים, לְתֵת לָהֶם חַיִּים, הָרִי הוּא מִשְׁאִיר זֹאת לְכָל חַי', הִיא נֶפֶשׁ
כָּל חַי' – בְּחַיִּים שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, הַקְּשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ בְּחֻבֵּי
עֲבוֹתוֹת אֲהָבָה רַבָּה וְאֲהֵבָת עוֹלָם, – אֲהֵבָה גְּדוּלָה וְאֲהֵבָת נֹצָח,
כֹּל תְּמוּט לְנֹצָח, אֲשֶׁר מִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים, – הַמְּחַפֵּשׁ לְדַבְּקָה
בֵּה' חַיִּים – כְּעִבּוּדָתוֹ – שֶׁל הַצָּדִיק, תִּדְבֵּק נֶפְשׁוֹ, וְיְחִיְתָה –
וְהִיְתָה צְרוּרָה בְּצִוּר חַיִּים אֶת ה', בְּחַיִּי רוּחַ אֲפִינוּ – כְּמוֹ
הָאוּרִי שֶׁאֲדָם שׁוֹאֵף עַל יְדֵי נַחֲרִיו, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא חַי', אֲשֶׁר
אֲמַרְנוּ בְּצִלּוֹ נַחֲרִי בְּנוּיָם¹³, – כְּלוּמָר, בְּחִינַת חַי' שֶׁבְּנִשְׁמָה
שֶׁלִּמְעַלָּה מִבְּחִינַת נִשְׁמָה, זֶה נִוְתֵן חַיּוֹת עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר בְּבַחֲנֵת מְקִיף,
שֶׁבְּחִיּוֹת זֶה יְכוּלִים לְעַבֹּר אֶת הַקְּשִׁים שֶׁל הַעֲנִינִים הַלֵּא-יְהוּדִים
(עֲנִינִים שֶׁאִינֶם קְדוּשָׁה), אֲשֶׁר שִׁבְק לָנוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי
בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוּתוֹ בְּאֲמֵת, – לְצָדִיק, וְאֲהֵבָתוֹ, – לְצָדִיק, אֲהֵבָת
אֲמֵת הַמְּהוּרָה, – אֲהֵבָה אֲמִיתִית טְהוּרָה, מְקַרֵּב אִישׁ וְלֵב עֲמוּק,
– בְּהִתָּאֵם לָכֵךְ, הָרִי כְּפִי מִדַּת הַתְּקַשְׁרוּתוֹ אֵל הַצָּדִיק וְכִפִּי מִדַּת
הָאֲמֵת וְהַטְּהוּרָה שֶׁל אֲהֵבָתוֹ לְצָדִיק, מִשְׁאִיר לוֹ הַצָּדִיק מִרוּחוֹ
וְהַשְּׂפִיעָתוֹ בְּעִנְיָנִים שֶׁל אֲמוּנָה, יֵרָאֵת וְאֲהֵבָה, כִּי "כְּמִים הַפָּנִים
וְכו'", – לֵב הָאֲדָם לְאֲדָם¹⁴, כְּשִׁישׁ לוֹ אֲהֵבָה לְצָדִיק, הָרִי זֶה

- מַלְכִּים ב' ד, ט. 4. ע"ד ל' חז"ל - בְּרִכְתָּהּ, ב. 5. שְׁמוֹר ס"פ פְּקוּדֵי. וְעוֹד. 6. זח"א קנ"ד, ב. 7. ע"ד ל' הַכְּתוּב - יְחֻזְקָאֵל ט, ד. 8. הוּבָא
בְּכֹמָה שו"ת. (הוּסַפֵּת כ"ק אֲדִמּוֹר שְׁלִיט"א): "וּבְרַמְבַּם" הַלְכוֹת יְבוּם ספ"ד בְּנוּסַח גֵּט חֲלִיצָה וְכֵן בְּכַתּוּבַת יְבָמִין יְחִי לְרַבְּנוֹ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל
שִׁבְק". 9. חֲבֻקָּב, ב. ד. 10. מִשְׁלִי יט, כג. 11. ל' הַכְּתוּב - אִיּוֹב לר', יד. 12. מִשְׁלִי י, טז. 13. הַעֲרַת כ"ק אֲדִמּוֹר שְׁלִיט"א: "ל' הַכְּתוּב אִיכָּה
ד, כ". 14. מִשְׁלִי כז, יט.

1 משתקף ויוצר אהבה מהצדיק אליו, וְרוּחַ – רוח האהבה שיש לו
 2 לצדיק, אִתִּי – מביאה רוּחַ – אל הצדיק, וְאִמְשִׁיךְ – וממשיכה
 3 רוּחִי¹⁵, – שהיא גבוהה בהרבה, וְרוּחוֹ – של הצדיק, עֲזָמְדָה
 4 בְּקִרְבָּנוּ מִמֶּשֶׁ, – רוחו של הצדיק עומדת ומשפיעה בפנימיות בנו
 5 – מקושריו, כִּי בְּרִאוֹתוֹ
 6 יִלְדִּיו – תלמידים נקראים
 7 "בנים"¹⁶, מַעֲשֵׂה יָדָיו
 8 בְּקִרְבּוֹ יִקְרִישׁוּ שְׁמוֹ
 9 וְתִפְרָה, אֲשֶׁר יִתְגַּדֵּל
 10 וְיִתְקַדֵּשׁ, כְּאִשֶּׁר גָּדֵל
 11 בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוֹדִינוּ
 12 מִדְּרָכָיו, וְנִלְכְּהָ בְּאוֹרְחוֹתָיו נֶצַח כֻּלָּה וְעַד. – הרבי מציין, בקשר
 13 ל"הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", לעיין בזה חלק ב' (רטו, א)

אגרת הקדש

ואמשיך רוח ורוחו עומדת בקרבינו ממש כי בראותו
 ילדיו מעשה ידיו בקרבו יקדישו שמו יתברך אשר
 יתגדל ויתקדש כאשר גלך בדרך ישרה אשר הורנו
 מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו.

ה"זרועות" המחזיקות את כל הגוף, הרי שהן היסוד והעיקר בעבודת
 ה'.

יום רביעי י"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמו, וז"ש בזה"ק דצדיקא... עד עמ' 292, קודם לברכה:

27 וְזֶה שְׁכִתּוֹב בְּזֶהֱרֵךְ הַקְדוּשָׁה¹⁷ דְּצִדִּיקָא דְּאַתְפַּטֵּר אֶשְׁתַּבַּח בְּכָלְהוּ
 28 עֲלָמִין יְתִיר מִבְּחִיּוֹתָיו, – צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר
 29 מאשר בחייו, שלכאורה, נכון הדבר רק בעולמות עליונים, שם הוא
 30 נמצא יותר כשהוא עולה לשם, אך, בעולם התחתון הזה – כיצד הוא
 31 נמצא שם יותר אחרי
 32 פטירתו והסתלקותו? –
 33 דְּחֵינּוּ שְׁנֵים בְּזֶה הָעוֹלָם⁵
 34 הַמַּעֲשֵׂה – "היום"⁶
 35 לַעֲשׂוֹתָם¹⁸ – ש"היום"⁷
 36 בעולם הזה, הוא עיקר ענין
 37 המעשה – קיום המצוות
 38 בפועל, כפי שהגמרא¹⁹
 39 אומרת: "היום לעשותם"¹¹
 40 ולמחר לקבל שכרם,¹²
 41 שבעולם הזה הוא עיקר ענין
 42 המעשה, ואילו הענינים של
 43 קיבול שכר או כמו קיבול
 44 שכר – הם "למחר", בעולם¹⁶

אגרת הקדש

וז"ש בזה"ק דצדיקא
 דאתפטר אשתכח ככלהו עלמין יתיר מבחיוהי דהיינו
 שגם בזה העולם המעשה היום לעשותם אשתכח
 יתיר כי המעשה (גדול) [וגדל] והולך גידולי גידולין
 מן אור זרוע לצדיק בשדה אשר ברכו ה' המאיר
 לארץ וחוצות וגם אנחנו אלה פה היום כולנו חיים
 בדרכיו דרך הקדש יקרא לה. זאת בעבודת ה'
 במילי דשמיא. ובמילי דעלמא בפירוש אתמר בזה"ק
 דצדיקייא מגינין על עלמא ובמיתתהון יתיר מבחיהון
 ואלמלא צלותא דצדיקייא בההוא עלמא לא אתקיים
 עלמא רגעא חדא וכל הקרוב קרוב אל משכן ה'
 בחייו קודם לברכה:

45 הבא. על כל פנים העולם הזה הוא עולם המעשה – הרי גם בעולם
 46 המעשה אֶשְׁתַּבַּח יְתִיר, – נמצא הצדיק שנפטר במדה מרובה יותר,
 47 ובתלמידים שעליהם השפיע ומשפיע, הכוונה היא, שגם בעולם
 48 המעשה שלהם, לא רק בעבודתם הרוחנית של אמונה, יראה
 49 ואהבה, נמצא הצדיק והשפעתו במדה מרובה יותר מאשר לפני
 50 פטירתו, אלא גם בעולם המעשה שלהם, בענינים של מעשה –
 51 תשובה ומעשים טובים – הוא נמצא במדה מרובה יותר, שהם
 52 מקבלים יותר השפעה, כִּי הַמַּעֲשֵׂה – של תלמידיו ומקושריו, (גדול)
 53 [גדל] וְהוֹלָה, גְּדוּלָּה גְּדוּלָּה, מִן "אור זרוע לצדיק"²⁰ כִּי שִׁדְּהָ
 54 אֲשֶׁר בָּרַכּוּ ה'", – על דרך הנאמר בספר בראשית²¹, שהכוונה היא
 55 על גן עדן, בהתאם לביאור דלהלן על אגרת זו, הכוונה היא לאור

ובזהר חלק ג' (ס"פ קדושים), שם דן הוזהר בהבדל שבין "דרך"
 14 ל"אורח", ש"דרך" היינו דרך סלולה שבבר סלל הצדיק שכולם
 15 יכולים ללכת בה, ו"אורח" היינו דרכים חדשות ונתיבים הנוצרים
 16 כעת, מותאמים לפי אופן עבודתו של כל אחד, וכן – לעיין ב"לקוטי
 17 תורה" שיר השירים (יב, ב).
 18 ומה שרבנו הוקן מדבר
 19 בענין חיי הצדיק בשלשה
 20 ענינים אלה, אמונה, יראה
 21 ואהבה, דוקא – הוא מפני
 22 (כפי שהוא מביא ב"אגרת
 23 הקדוש" סימן א') שהן
 24 ה"זרועות" המחזיקות את כל הגוף, הרי שהן היסוד והעיקר בעבודת
 25 ה'.

הנמשך ומאיר ב"מלכות דאצילות", הנקראת "שדה אשר ברכו ה'",
 56 שבה נמשך מ"דא דאצילות" המשכת יתר, מצד עליית התורה
 57 והעבודה של הצדיק, ומכך באים הרעיונות והמעשים טובים
 58 בתלמידים, וזה נקרא "גידולי גידולין", הַמַּאִיר לְאַרְץ וְחוּצוֹת, –
 59 בארץ ישראל ובחוץ לארץ,
 60 וְגַם אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פַּה הַיּוֹם
 61 פִּלְנוּ חַיִּים בְּדִרְכָּיו – "הַרְדֵּךְ
 62 הַקְדֵּשׁ יִקְרָא לָהּ"²². – לא
 63 רק דרך של קדושה, כי אם
 64 דרך של "קדש" שלמעלה
 65 מ"קדוש" ביו"ו. על כל פנים
 66 יוצא שהצדיק והשפעתו
 67 נמצאים אחרי הסתלקותו גם
 68 בעולם המעשה ובמדה
 69 מרובה יותר. זאת בְּעֵבֶרֶת
 70 ה' בְּמִלִּי דְּשָׁמַיָא; –
 71 בענינים רוחניים,
 72 שהתלמידים יכולים לקבל
 73 מהצדיק אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני הסתלקותו. וּבְמִלִּי
 74 דְּעֲלָמָא – בענינים והשפעות גשמיות שהצדיק ממשך, בְּפִירוּשׁ
 75 אֶתְמַר – נאמר במפורש בְּזֶהֱרֵךְ הַקְדוּשָׁה²³, דְּצִדִּיקָא מְגִינִין עַל
 76 עֲלָמָא, – שהצדיקים מגינים על העולם, וּבְמִיתָהוֹן יְתִיר
 77 מִבְּחִיּוֹתָיו, – ואחרי הסתלקותם – במדה מרובה יותר מאשר בחייהם
 78 בעולם זה, וְאֶלְמָלָא צְלוּתָא דְּצִדִּיקָא בְּהָהוּא עֲלָמָא – ולולא
 79 תפלתם של הצדיקים בעולם ההוא, לֹא אֶתְקַבַּל עֲלָמָא רִגְעָא חֲדָא.
 80 – לא היה העולם הזה מתקיים אפילו רגע אחד, הרי שהצדיקים
 81 מגינים על העולם הזה בענינים הגשמיים, אחרי הסתלקותם, במדה
 82 מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, וְכָל הַקְרֹב קְרֹב אֶל מִשְׁכַּן
 83 ה' – לצדיק, בְּחַיָּיו – קֹדֶם לְבִרְכָּהּ: – הבאה על ידי ומן הצדיק.
 84

15. זח"ב קסו, ב. ועוד. 16. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ ואתחנן ו, ז. 17. ח"ג עא, ב. 18. ואתחנן ז, יא. 19. עירובין כב, א. 20. תהלים צו, יא. 21. תולדות כז, כז. 22. ע"ד ל' הכתוב – ישע' לה, ח. 23. ח"ג עא, ב.

יום חמישי י"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, איתא בזה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

27 אִם חַיִּים רוּחָנִיִּים, שֶׁהֵם אֲמוּנָה וְיִרְאָה וְאַהֲבָה, – אמונת ה',
28 יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו
29 ומקשריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", כִּי בְּאֲמוּנָה
30 כְּתִיב: – כתוב: "וְצִדִּיק בְּאֲמוּנָתוֹ יִחְיֶה", וְיִרְאָה כְּתִיב: –
31 כתוב: "וְיִרְאָה ה' לְחַיִּים",
32 וּבְאַהֲבָה כְּתִיב: כתוב²⁵:
33 "דֹרֶךְ צִדִּיק וְחֶסֶד יִמְצָא
34 חַיִּים", וְחֶסֶד הוּא אַהֲבָה.
35 – אהבה היא פנימיות
36 החסד, הרי כשאומרים על
37 חסד "חיים" הרי שאהבה
38 היא ענין של חיים, וכל
39 השלש: אמונה, יראה
40 ואהבה, הרי מוגדרות בשם
41 "חיים". וְשִׁלְשָׁה מִדּוֹת אֱלֹהִים
42 – אמונה, יראה ואהבה, הֵם
43 כָּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם עַד רוּם
44 הַמַּעֲלֹת, – והמדריגות
45 שבעולמות, הרי בכל עולם
46 ישנן הבחינות הנקראות
47 אמונה, יראה ואהבה, הַכֹּל לְפִי עֶרֶךְ בְּחִינַת מַעֲלֹת הַמַּעֲלֹת
48 זֶה עַל זֶה – לפי עליונות המדריגה של אותו עולם, כך עליונותן
49 של הבחינות והמדות אמונה, יראה ואהבה שבאותו עולם, בְּרָדֶךְ
50 עֲלֶיהָ וְעוֹלָל, בְּנוֹדֵעַ. – העולם העליון יותר משמש "עילול" וסיבה
51 שממנו בא העולם התחתון יותר שהוא "עלול" ומסובב מהעולם
52 העליון יותר.

בְּאִוֶּר עַל הַנֶּל: 1
2 רבנו הזקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת זו
3 (סימן כ"ז): אִיתָא בְּהַר הַקְדוּשָׁה, דְּצִדִּיקָא דְאַתְפָּטֵר – אֲשֶׁתִּכַּח
4 בְּכִלְהוּ עֲלֵמִין יְתִיר מִבְּחִינֵיהּ כו'. – כתוב בזהר הקדוש, צדיק
5 שנפטר נמצא בכל
6 העולמות יותר מאשר
7 בחייו. וְצִדִּיק לְהַבִּין, תִּינַח
8 בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים
9 אֲשֶׁתִּכַּח יְתִיר בְּעוֹלָתוֹ
10 שָׁמָּה, – מובן הדבר
11 שבעולמות העליונים הוא
12 נמצא אחרי הסתלקותו
13 במדה מרובה יותר כאשר
14 נשמתו עולה למעלה, אֲכָל
15 בְּעוֹלָם הָיָה אֵיךְ אֲשֶׁתִּכַּח
16 יְתִיר? – כיצד הוא נמצא
17 שם במדה מרובה יותר? וַיֵּשׁ
18 לוֹמֵר, עַל דְּרֹךְ מַה
19 שֶׁבְּכִלְתִּי עַל מֵאֵמֶר חו"ל
20 דְ"שֶׁבֶךְ – השאיר, חַיִּים
21 לְכָל חַיִּי, – שבשעת הסתלקותו של צדיק אומרים שהוא השאיר
22 חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל, שבפשוט הלשון קשה, אם הכוונה
23 היא רק לומר שהוא עזב את העולם ואחרים נשארו בחיים, הרי
24 שלא השאיר את חייו הוא, לא מחייו הם חיים, אלא, לפי ההסבר
25 שקיבל רבנו הזקן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא – לכל
26 החיים, בְּנוֹדֵעַ – כידוע, שְׁתֵּי הַצִּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרֵיהֶם כִּי

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

אִיתָא בְּזוּה"ק דְּצִדִּיקָא דְאַתְפָּטֵר אֲשֶׁתִּכַּח בְּכִלְהוּ
עֲלֵמִין יְתִיר מִבְּחִינֵיהּ כו' וצריך להבין תינה
בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעולותו שמה אבל
בעוה"ז איך אשתכח יתיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי
על מאמר חו"ל דשבק חיים לכל חי כנודע שחיי
הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה
ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה
וביראה כתיב ויראת ה' לחיים ובאהבה כתיב רודף
צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה ושלושה
מדות אלו הם בכל עולם ועולם עד רום המעלות
הכל לפי ערך בחי' מעלות העולמות וע"ז בדרך
עילה ועלול כנודע.

לְכָל חַיִּי, – שבשעת הסתלקותו של צדיק אומרים שהוא השאיר
חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל, שבפשוט הלשון קשה, אם הכוונה
היא רק לומר שהוא עזב את העולם ואחרים נשארו בחיים, הרי
שלא השאיר את חייו הוא, לא מחייו הם חיים, אלא, לפי ההסבר
שקיבל רבנו הזקן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא – לכל
החיים, בְּנוֹדֵעַ – כידוע, שְׁתֵּי הַצִּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרֵיהֶם כִּי

יום שישי י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, ומצאת תאמין.

66 אֲמָרוּ רַבֵּנוֹ²⁶ שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ וכו'. – עד ארבעים
67 שנה. אֲכָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ, – של הצדיק, לְפִי שְׁמַתְפָּרְדִּים בְּחִינַת
68 הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּשְׁאַרָה בְּקֶבֶר
69 מִבְּחִינַת הָרוּחַ שְׁ-אחרי
70 ההסתלקות היא בְּגֵן עֶרֶךְ,
71 שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלֵּל, –
72 אמונה, יראה ואהבה, הרי
73 שאין שלש מדות אלו
74 מוגבלות יותר בלבד ובכלי
75 שלהן שבגוף, אלא הן בגן
76 עדן שהוא מקום רוחני,
77 ואיורו מתפשט בעולם
78 מסביב לכל אדם, כפי

53 וְהֵנָּה, בְּהִיּוֹת הַצִּדִּיק חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, – בעולם הזה, הָיָה
54 שְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֱלֹהִים – אמונה, יראה ואהבה, בְּתוֹךְ בְּלִי וּלְבוֹשׁ
55 שֶׁלָּהֶם בְּבְחִינַת מְקוֹם
56 גִּשְׁמִי, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ
57 הַקְּשׁוּרָה בְּגוֹפּוֹ, וְכָל
58 תְּלִמִּידֵיו אֵינָם מְקַבְּלִים
59 רַק הָאֲרֶת מִדּוֹת אֱלֹהִים וְזִיוָן
60 הַמֵּאִיר חוּץ לְבְּלִי זֶה –
61 מחוץ לכלי האמור, עַל יְדֵי
62 דְּבִרְיוֹ וּמַחְשְׁבוֹתָיו
63 הַקְּדוּשִׁים, – אותיות
64 הדיבור והמחשבה מגלות
65 הרי הארה בלבד. וְלִבֵּן

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני
הארמה היו שלושה מדות אלו בתוך כלי ולבוש
שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה
בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות
אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו
הקדושים. ולכן ארו"ל שאין אדם עומד על דעת
רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי'
הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולח הגליון). 25. משלי כא, כא. 26. עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו.

1 שיסביר להלן, לְפִיכָךְ יִכּוֹל כָּל הַקְּרוֹב אֵלָיו – המקושר אל
2 הצדיק, לְקַבֵּל חֵלֶק מִבְּחִינַת רוּחוֹ שֶׁבִּגְנוֹן עֲדָן, – חלק מעצם
3 המדות ולא הארה חיו מהן בלבד, הוֹאִיל וְ–בחינת הרוח של
4 הצדיק, אֵינָה בְּתוֹךְ כָּלִי וְלֹא בְּבְחִינַת מְקוֹם נִשְׁמִי, – כי אם בגן

5 עדן, שגם הוא, כפי שיסביר
6 להלן, בעולם זה, בְּנוֹדָע

7 מֵאִמֶּר רַ"ל²⁷ עַל יַעֲקֹב
8 אֲבִינוּ עָלֵיו הַשְּׁלוֹם שֶׁנִּכְנָם

9 עֲמֹז גִּן עֲדָן, – כשנכנס אל
10 יצחק לקבל את הברכות,

11 הרי שגן עדן נמצא בעולם
12 הזה, וְכֵן כְּתִב בְּסִפְר

13 עֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת²⁸ שֶׁאֲוִיר
14 גִּן עֲדָן מִתְפַּשֵּׁט סָבִיב כָּל

15 אָדָם, וְנִרְשָׁמִים בְּאֲוִיר זֶה
16 – של גן עדן, כָּל

17 מִחֲשָׁבוֹתָיו וְדַבָּרוֹ
18 הַטּוֹבִים בְּתוֹרָה וְעִבּוּדֵת

19 ה' (וְכֵן לְהַפְּךָ חֵם וְשֶׁלֹּם
20 – כשאדם חושב ומדבר

21 דברים שבניגוד לתורה
22 ועבודת ה', נִרְשָׁמִים בְּאֲוִיר

23 הַמִּתְפַּשֵּׁט מִגִּיהֶנֶם סָבִיב
24 כָּל אָדָם). הִלָּכָה, – כיוון

25 שכוחו של הצדיק, אמונתו,
26 יראתו ואהבתו, אינם

27 מוגבלים בכלי ולבוש
28 ובמקום גשמי, אלא הם

29 נמצאים בגן עדן הקיים גם
30 בעולם הזה, נֶקֶל מֵאֵד – קל

31 מאד, לְתַלְמִידוֹ לְקַבֵּל

32 חֵלֶק מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם הַעֲצָמִית, שֶׁהֵם אֲמוֹנָתוֹ וִירָאָתוֹ
33 וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר עֵבֶד בָּהֶם אֵת ה', וְלֹא זִיּוֹם – והארתם בְּלִבְךָ

34 הַמֵּאִיר חוּץ לְכָלִי, – כפי שהיה בחיים חיותו של הצדיק, כשהם
35 קיבלו זיו בלבד על ידי מחשבותיו ודבריו הקדושים. לְפִי שֶׁבְּחִינַת

36 רוּחוֹ הַעֲצָמִית – אמונתו, יראתו ואהבתו העצמיות, השייכות אליו
37 בלבד ולא לתלמידיו, מִתְעַלָּה בְּעֵלְיוֹ אַחֵר עָלָיו, לְהַכְלִיל בְּבְחִינַת

38 נִשְׁמָתוֹ שֶׁבִּגְנוֹן עֲדָן הָעֲלִיּוֹן שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, וְנוֹדָע²⁹ שֶׁכָּל
39 דָּבָר שֶׁבְּקִרְשָׁה אֵינוֹ נֶעְקָר לְגַמְרִי מִכָּל וְכָל מִמְּקוֹמוֹ וּמִדְּרָגָתוֹ

40 הָרֵאשׁוֹנָה, גַּם לְאַחֵר שֶׁנִּתְעַלָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה, – גם אז אין הוא
41 נעקר לגמרי ממקומו ומדרגתו הראשונים, אלא נשאר שם רושם,

42 וּבְחִינָה זוֹ – מרוחו של צדיק, הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁאַרָה לְמִטָּה בִּגְנוֹן עֲדָן
43 הַתַּתְּחוֹן – שהרי בחינת גן עדן ישנה בכל עולם, גם למטה בעשיה

44 ישנה בחינת גן עדן התחתון, הרי בחינה זו שנשארה למטה בגן עדן,
45 בְּמִקְוָמוֹ וּמִדְּרָגָתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה, הִיא הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּתַלְמִידוֹ, –

אגרת הקדש

מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק
מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא
בבחי' מקום גשמי כנודע מארז"ל על יעקב אבינו
ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות
שאויר ג"ע מתפשט סביב כל אדם ונרשמים באויר
זה כל מחשבותיו ודבריו הטובים בתורה ועבודת ה'
(וכן להיפך ח"ו נרשמים באויר המתפשט מגיהנם
סביב כל אדם) הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל
חלקם מבחי' רוח רבם העצמית שהם אמונתו ויראתו
ואהבתו אשר עבד בהם את ה' ולא זיוום בלבד
המאיר חוץ לכלי לפי שבחי' רוחו העצמית מתעלה
בעילוי אחר עילוי להכליל בבחי' נשמתו שבג"ע
העליון שבעולמות העליונים ונודע שכל דבר שבקדושה
אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה
גם לאחר שנתעלה למעלה למעלה ובחי' זו הראשונה
שנשארה למטה בגן עדן התחתון במקומו ומדרגתו
הראשונה היא המתפשטת בתלמידיו כל אחד כפי
בחי' התקשרותו וקרבתו אליו בחייו ובמותו באהבה
רבה כי המשכת כל רוחניות אינה אלא ע"י אהבה
רבה כמ"ש בזה"ק דרוח דרעותא דלכא אמשך רוח
מלעילא רק אם יכון לקראת אלהיו בהכנה רבה
ויגיעה עצומה לקבל שלש מדות הללו כדרך שהורחו
רבו וכמארז"ל יגיעת ומצאת תאמין.

שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא
מה שהיא מתפשטת בתלמידים, כָּל אֶחָד בְּפִי בְּחִינַת הַתְקַשְּׁרוֹתוֹ
וְקִרְבָּתוֹ אֵלָיו – אל הצדיק, בְּחִיּוֹ וּבְמִיתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה, – כל
אחד לפי מדת חיותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא

מקבל מהתפשטות רוחו של
הרבי, כִּי הַמִּשְׁכָּת כָּל

רוחניות אינה אלא על ידי
אַהֲבָה רַבָּה, – וכשישנה

האהבה רבה, נמשכות
המדות הרוחניות של

אמונה, יראה ואהבה, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב בְּיֶזֶק הַקְּדוּשָׁה³⁰

דְּרוּחַ דְּרִיעוֹתָא דְּלִבָּא
אֲמַשִּׁיךְ רוּחַ מְלַעֲלָא, –

הרוח של הרצון הפנימי של
הלב ממשיך רוח מלמעלה,

הרי שה"רעותא דלכא"
(הרצון הפנימי של הלב)

והאהבה של התלמיד לרבו,
ממשיכים שיתפשט ממדותיו

של הרבי לתלמיד, רַק אִם
יִכּוֹן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיוֹ³¹

בְּהִכְנָה רַבָּה וְיִגִּיעָה
עֲצוּמָה, – לפי פירושו של

חסיד קשיש, מובא ב"לקוטי
הגהות" על "תניא", הכוונה

ב"הכנה רבה" היא – ההכנה
של הנשמה ו"יגיעה"

עצומה" – יגיעת הגוף,
יגיעת בשר", לְקַבֵּל שְׁלֹשׁ

מִדּוֹת תְּלָלוֹ, – אמונה,
יראה ואהבה, בְּדֶרֶךְ שְׁחֻךְהוּ רַבּוֹ, וּבְמֵאִמֶּר רַ"ל³²: יִגִּיעַת

וּמִצָּאָת – תַּאֲמִין. בהתאם לפירושו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ³³

על "רק אם יכון לקראת אלקיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה כו'" –

הכוונה היא, שהעבודה והיגיעה היא להכניס האמונה, היראה

והאהבה בחיים בשריים של קיום התורה והמצוות, וכפי שמוכן

ממה שהוא מסיים שם, מסתבר (למרות שהדברים לא נאמרו

במפורש) ש"יגיעת ומצאת תאמין" הכוונה היא שימצא הרבה יותר

מאשר יגיעתו, ענין של "מציאא". וכפי שאומר שם בפירושו, שעל

ידי היגיעה מתהווה התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם

ומקורם שהוא "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי

להיכלל בבחינת נשמתו שבגן עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש

לתלמידים מרוחו שנשארה בגן עדן התחתון, אלא גם מרוחו

27. ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א. 28. מאמר חקו"ד ח"ב פי"ב. 29. פרדס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ. 30. ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. 31. ע"פ ל' הכתוב – עמוס ד, יב. 32. מגילה ו, כב. 33. ד"ה פזר נתן לאביונים, תרצ"ב.

נעשה ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת 10
זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה 11
בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן עדן העליון שבעולמות 12
העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף" זה 13
מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמיחה 14
בתוספת ובריבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם 15
ב"קיצור") שהתלמידים שהם גידולי גידולין של הצדיק, 16
מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן עדן 17
העליון. 18

התחתון בלבד, אלא, כפי שהוא מסיים שם, זה מאיר עליהם 1
בבחינת "מקיף" בלבד, אך מקיף זה מעניק כוח בגידולי הגידולין 2
שגם בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין שיעור. באותו מאמר אומר 3
הרבי (אחרי שהוא מביא חלק גדול מלשון אגרת הקדש זו, 4
ובשייכות למה שהוא אומר על ההכנה הרבה והיגיעה העצומה 5
לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה 6
ויגיעה בדרך שהרבי לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים 7
של הרבי באמונה יראה ואהבה בחיים בשריים של כל עניני 8
העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על ידי כך 9

שבת קודש ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמז, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים:

מֵאֵר, לְעֵמֶת – ועל ידי אורות תחתונים, – שבאו מהצדיק, אֲשֶׁר 47
הם תורתו וְעֹבְדָתוֹ. – הרי שעל ידי תורתו ועבודתו נזרעו למעלה 48
אורות נעלים ביותר, והם מתגלים ונמשכים למטה בשעת פטירתו 49
והסתלקותו, וְהָאֵרֶת אֲדֻרִּים אֵלָיו מֵאִירָה עַל כָּל 50
תַּלְמִידָיו, שֶׁנֶּעֱשֶׂה עֹבְדֵי ה' 51
עַל יְדֵי תוֹרָתוֹ וְעֹבְדָתוֹ. – 52
הרי בשעה שהאורות 53
העליונים מתורתו ועבודתו 54
של הצדיק מתגלים, הם 55
מאירים על כל התלמידים 56
שנעשו על ידי התורה 57
והעבודה עובדי ה', וְהָאֵרֶת 58
זו ש' – מאירה עֲלֵיהֶם 59
מְלֻמָּעָה, – למרות שהיא 60
בבחינת "מקיף", מְכַנֶּסֶת 61
בָּלָם הִרְהוּרֵי תְשׁוּבָה 62
וּמַעֲשֵׂים טוֹבִים, וְכָל 63
הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הַנּוֹלָדִים 64
– ונוצרים, מֵהָאֵרֶת זו 65
שֶׁמֵאִירָה מֵאֲדֻרִּים הַדּוֹעִים 66
בְּשִׁירָה – של "חקל תפוחין 67
קדישין", הַנּוֹכַח לְעֵל 68
נִקְרָא "גִּידוּלֵי גִּידוּלִין". – 69
שכן, האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזרעיתו של הצדיק, 70
והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם "גידולי 71
גידולין", וְהָאֵרֶת זו היא בְּהֶעֱלֵם וְהַסְתֵּר גָּדוֹל³⁵, כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ 72
הַמֵּאִיר לְכּוֹכְבִּים מִתַּחַת לָאָרֶץ, כְּדֹאִיתָא – כפי המובא 73
בְּתַקּוּנִים³⁶ עַל מִשָּׁה רַבִּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁאַחֵר פְּטִירָתוֹ 74

וְהֵנָּה, יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת הָאֵרֶת – המאירה לְתַלְמִידָיו, – אחרי 19
הסתלקות הצדיק, רַק שֶׁאֵינָה מְתַלַּפֶּשֶׁת בְּתוֹךְ מַחֵם³⁴ מִמֶּשׁ 20
כְּרֹאשׁוֹנָה, – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים מרחו של 21
הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה ואהבה של התלמיד, 22
ואילו ההארה השניה איננה 23
מתלבשת בפנימיות, רַק 24
מֵאִירָה עֲלֵיהֶם מְלֻמָּעָה, 25
– בבחינת "מקיף", שכן היא 26
למעלה מעלה ממדריגתם, 27
וְהִיא מַעֲלִית רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ 28
– של הצדיק, לְמִקּוֹר 29
הַצִּבּוֹן, – למקור שממנו 30
באות הנשמה והרוח, הִתְיַנֵּן 31
לְ"חֶקֶל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין", – 32
ל"מלכות דאצילות", מקור 33
הנשמות, הנקראת שדה של 34
"תפוחין קדישין", וְעַל יְדֵי 35
זו – שהנשמה עולה שם, 36
נֶעֱשֶׂה שֵׁם יְחִידָה, – 37
ש"מלכות" מתייחדת עם מה 38
שלמעלה ממנה, עַל יְדֵי 39
הַעֲלָאתָ "מִן נִיבְקִין" – 40
התעוררות של אלקות, מְכָל 41
מַעֲשֵׂיו וְתוֹרָתוֹ וְעֹבְדָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד כָּל יְמֵי חַיָּיו, – כפי שיסביר 42
להלן בסימן כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך 43
ימי חייו ר"פועל" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של 44
העלם והסתור – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה וההסתלקות, 45
וְנִזְרָעוּ עַל "חֶקֶל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין" – במקור הנשמה, אֲדֻרִּים עֲלִיוֹנִים 46

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ליתר - כשמאיר יחוד שבאצ"י באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) - ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי" (שזהו למטה מאצ"י) ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצ"י (שהרי המדובר ביחוד שבאצ"י שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א אן אנדער מענטש לגמרי! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה - יום) המאיר לכוכבים (-שבמקומם - לילה גם כשמאיר השמש) מתחת לו(ובהפסק הארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (אצ"י) כו'. ומוסיף "לס"ר" - שמהו ראי' לכל תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא - ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"ע של חכמי הדור - כבנדו"ד באגה"ק". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר: לע"ע מצאתי כל הענין בוח"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר - ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבו לו ממש"כ בתניא פמ"ד "בתיקונים".

1 מַתְּשֵׁמֶת הָאֶרֶץ כָּל דָּרָא וְדָרָא – דור ודור, לְשֵׁשִׁים רַבּוֹא
2 נְשָׁמוֹת, – לשש מאות אלף נשמות, שהן שרשים שכל שאר
3 הנשמות הן ניצוצות
4 מנשמות שרשיות אלו, כפי
5 שהוסבר בפרק ל"ז בחלק 1
6 ראשון של ספר ה"תניא",²
7 כְּמוֹ שֶׁשֵׁם הַמַּאִיר מִתַּחַת

אגרת הקדש

בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש
המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים:

8 לְאֶרֶץ לְשֵׁשִׁים רַבּוֹא כּוֹכָבִים: – הרי כפי שנאמר בזהר על משה
9 רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים ל"גידולי גידולין", לתלמידים
10 ולתלמידי תלמידים וכו',
11 המקבלים מהארת תורתו
12 ועבודתו כשהם מתנהגים
13 בהתאם להוראותיו בעניני
14 תורה ועבודה.

המשך ביאור למסכת חולין ליום שבת קודש עמ' ב

1 ישראל, ותהיה אז גזירת המן, והיה זה בזמן אסתר המלכה.
2 שאלוהו עור: מִרְדְּכָי מִן הַתּוֹרָה, מִנֵּין – היכן נרמזה בתורה פרשת
3 גדולתו של מרדכי. השיב להם רב מתנה: דְּכַתִּיב בַּפֶּרֶשֶׁת הַכֶּנֶת שֶׁמֶן
4 הַמִּשְׁחָה (שמות ל א) 'וְאֵתָהּ קָח לָךְ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֵרֶדְדֹר', וּמִתְרַגְּמִין
5 – והתרגום של תיבות אלו הוא 'מִיָּדָא דְּכִנְיָא', הדומה לשמו של
6 מרדכי, וכשם שהמירא דכיא' הוא ראש לכל הבשמים, כך מרדכי
7 הוא ראש לכל ה'בשמים', והיינו הצדיקים ואנשי כנסת הגדולה.
8 שנינו במשנה: 'וְאִיָּהוּ שְׂאִינֵי מוֹזֵי' וכו' כגון אוזניו ותרגומים שקנונו
9 בפרס, אבל אם קנונו בבית, וכן יוני הרדסיאות, פטור משילוח.
10 הגמרא מביאה שני גירסאות שחלוקים בביאור מהם 'יוני הרדסיאות':
11 רַבִּי חִינְיָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן נַחֲלָקוּ בְּגִירְסָא שֶׁל מִשְׁתַּנּוּ, חֵד תַּנִּי – אחד
12 מהם שנה לשון 'יוני הַרְדְּסִיאוֹת', וְחֵד תַּנִּי – והאחר שנה לשון 'יוני
13 הַרְדְּסִיאוֹת'.
14 מבאר הגמרא את המשנה לפי גרסאותיהם: מֵאֵן דְּתַנִּי – אותו
15 ששנה 'הַרְדְּסִיאוֹת', מפרש שהיו יונים אלו מכונות כן עַל שֵׁם
16 הַזֶּרֶם הַמֶּלֶךְ, שהוא שהתחיל לגדל יונים אלו. וּמֵאֵן דְּתַנִּי
17 'הַרְדְּסִיאוֹת', מפרש שהיו מכונות כן עַל שֵׁם מְקוֹמָן שֶׁל יוֹנִים אלו.
18 הגמרא מביאה מעשה בענין 'יוני הרדסיאות': אֲמַר רַב כְּהֵנָה, לְרִידִי
19 חֲזִיין – אני ראיתי את אותן יונים שהן צאצאיהם של יוני הורדוס,
20 וְקִיָּיִן שִׁיתֵּסֶר דְּרִי – והם עומדים בשש עשרה שורות, בְּפִתֵּי מִלָּא
21 – ואורכה של כל שורה הוא רוחב מיל, וְהָיָה קִרְא 'קִירִי קִירִי' – והיו
22 היונים קוראים 'אדון אדון', שכן הרגילים הורדוס לומר, כדי לחזק
23 את מלכותו. הָיָה חֵד מִיָּנִיָּהוּ – היתה יונה אחת ביניהם, דְּלֵא הָיָה
24 קִירִי – שלא היתה קוראת 'קִירִי קִירִי'. אֲמַרְהָ לָּהּ חֲכָרְתָּהּ שֶׁל הַיוֹנָה,
25 סוּמָא – עיוורת, כלומר, שוטה שאינה רואה כיצד לנהוג, אֲמַרְהָ גַם
26 את 'קִירִי קִירִי' כמותני. אֲמַרְהָ לָּהּ אוֹתָהּ יוֹנָה שֶׁלֹּא קְרָאָה עִמָּהֶם
27 לחברתה, סוּמָא – שוטה את, אֲמַרְהָ קִירִי – לאותו שאת קוראת אדון
28 ומלך, בִּירִי – עבד הוא, שהרי הורדוס היה עבד של בית חשמונאי,
29 והרג את כל בית אדוניו ומלך תחתם. אֲתִיּוֹת וְשִׁחְטוֹתָ – לקחו
30 העבדים שנשארו מבית הורדוס את אותה יונה שכנתה את הורדוס
31 'עבד', ושחטו אותה.
32 אֲמַר רַב אֲשִׁי, אֲמַר לִי [רַבִּי] תַּנִּינָא על מעשה זה, מִילִין – דברי
33 רוח הם, שהרי לא יתכן שיונים ידברו ביניהם דיבורים אלו. תמהה
34 הגמרא: מִילִין סִלְקָא דְּעֵתָךְ – וכי יעלה על דעתך כן, שיאמר רבי
35 חנינא שדבר זה לא היה, והרי רב כהנא מספר ומעיד שהיה כן.
36 משיבה הגמרא: אֵלָּא אִימָא – אלא כך תאמר בשם רבי חנינא,
37 בְּמִילִין – על ידי כישוף היו אותן יונים מדברות.
38 שנינו במשנה: עוֹף טָמֵא פְטוּר מִלְּשִׁלְתָּ. מבררת הגמרא: מֵאֵן תַּנִּי
39 מִילִי – מהיכן למדנו דברים אלו, שאין מצות שילוח הקן נוהגת
40 בעופות טמאים. מבאר הגמרא: אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, דְּאֲמַר קְרָא (דברים
41 כ ב) 'כִּי יִקְרָא קֶן צִפּוֹר לְפִנְיָהּ, וְהַכֵּל הוּא שֶׁלֹּשׁן 'עוֹף' מְשַׁמֵּעַ לָן
42 שהוא בֵּין טְהוֹר וּבֵין טָמֵא, שהרי מצינו שנאמר לגבי עוף טהור (שם
43 יד ט), 'כָּל עוֹף טְהוֹר תֹּאכְלוּ', וכן לגבי עוף טמא נאמר (שם יא ט), 'וְכָל

44 שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם, וכן נאמר (ויקרא יא יג) 'וְאֵת אֵלֶּה תִּשְׁקָצוּ
45 מִן הָעוֹף. אבל לגבי לשון 'צפור', טְהוֹר אֲשֶׁכְּחֹן דְּאִיִּקְרִי 'צפור' –
46 על עוף טהור מצאנו שכינתה אותו התורה בלשון צפור, ואילו את
47 הַטָּמֵא, לֹא אֲשֶׁכְּחֹן דְּאִיִּקְרִי צִפּוֹר – לא מצאנו שכינתה אותו
48 התורה בלשון צפור, וכיון שבפרשת שילוח הקן נאמר 'קֶן צִפּוֹר', יש
49 ללמוד שכוונתה דווקא לטהורים.
50 הגמרא דנה בדברי רבי יצחק. מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע – בא ושמע
51 רביה שגם עוף טמא מכונה 'צפור'. נאמר בפסוק לגבי איסור עשיית
52 פסל (דברים ד טז–יז), 'פֶּן תִּשְׁחָתוּן וְעִשִּׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סֶמֶל וְגו'
53 תְּכִנִּית כָּל צִפּוֹר כְּנָף. ויש להקשות, מֵאֵ – מה היא כוונת הפסוק,
54 לֹא – האם אין הכוונה בלשון 'צפור' לאסור עשיית תבנית בֵּין שֶׁל
55 עוף טְהוֹר וּבֵין שֶׁל עוף טָמֵא, שהרי בודאי האיסור הוא גם לעשות
56 תבנית של עוף טמא, ובלשון 'כְּנָף' הכוונה היא לאסור עשיית תבנית
57 של חֲנָבִים. מתרצת הגמרא: לֹא – אין זה ביאור הפסוק, אלא
58 כשנאמר 'צפור' הכוונה היא רק לעוף טְהוֹר, וכשנאמר 'כְּנָף'
59 הכוונה היא לעוף טָמֵא וְחֲנָבִים.
60 מוסיפה הגמרא ומקשה על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק
61 בתהלים על הבריהא כולה שמהללת את ה' (תהלים קמח יג), 'תִּחְיֶה
62 וְכָל בְּהֵמָה רֶשֶׁת וְצִפּוֹר כְּנָף וְגו' יִהְיֶה אֵת שֵׁם ה', והרי בודאי
63 כוונת דוד המלך שאף העופות הטמאים מהללים את ה'. ויש
64 להקשות, מֵאֵ – מה היא כוונת הפסוק, לֹא – האם אין הכוונה
65 ש'צפור' היינו בֵּין עוף טְהוֹר וּבֵין עוף טָמֵא, וְאִילוּ 'כְּנָף' היינו
66 חֲנָבִים. מתרצת הגמרא: לֹא – אין זה פירוש הפסוק, אלא צִפּוֹר היינו
67 עוף טְהוֹר, ו'כְּנָף' היינו עוף טָמֵא, וְחֲנָבִים.
68 עוד מקשה הגמרא על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק לגבי בעלי
69 החיים שנכנסו לתיבת נח (בראשית ז יד), 'כָּל צִפּוֹר כָּל כְּנָף. וּמֵאֵ –
70 מה היא כוונת הפסוק, לֹא – האם אין זה כְּדַמְקִישֵׁין – כמו שהקשינו
71 לעיל, שמוכח מפסוק זה ש'צפור' נאמרה אף על עוף טמא, שהרי אף
72 הם נכנסו לתיבת נח, ואילו 'כָּל כְּנָף' נאמר על החגבים. מתרצת
73 הגמרא: לֹא – אין זו כוונת הפסוק, אלא יש לבאר כְּדַמְקִישֵׁין – כמו
74 שתייצנו את הקושיות לעיל, ש'כל צפור' זהו עוף טהור, ו'כל כנף'
75 היינו עוף טמא וחגבים.
76 מוסיפה הגמרא ומקשה על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר בנבואת
77 יחזקאל (יחזקאל לט ט) לגבי מלחמת גוג ומגוג, 'וְאֵתָהּ בֵּן אֲדָם כֹּה אֲמַר
78 אֲדֹנִי אֱלֹהִים אֲמַר לְצִפּוֹר כָּל כְּנָף וְלִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה הִקְבָצוּ וְבֹאוּ
79 הָאֲסָפוּ מִסְבִּיבֵי עַל זִבְחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹכֵחַ גְּדוֹל עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל
80 וְאִכְלֶתֶם בָּשָׂר וְשִׁתִּיתֶם דָּם'. ויש להקשות, מֵאֵ – מה היא כוונת
81 הפסוק, לֹא – האם אין זה כְּדַמְקִישֵׁין לעיל, שלשון 'צפור' נאמרה
82 בֵּין עוף טהור וּבֵין עוף טמא, ולשון 'כָּל כְּנָף' נאמרה על חגבים.
83 מתרצת הגמרא: לֹא, אלא כְּדַמְקִישֵׁין, שלשון 'צפור' נאמרה על עוף
84 טהור, ו'כל כנף' כולל את העופות הטמאים והחגבים.
85 מוסיפה הגמרא ומקשה על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר לגבי חלומו
86 של נבוכדנצר, שראה אילן גדול ואדיר עולה מן הקרקע,

יום ראשון	יום ראשון	ט חשוון	ה'תש"ד
-----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: וירא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תניא: והנה העליונים . . . כמה עו"ג.

בהיות אאמו"ר בן ד' או ה' שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו הצ"צ: אז א איד א צדיק, צו ניין און ניינציג יאָר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באווייזען צו אים.

בהיות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בן ד' או ה' שנים, נכנס אל זקנו ה"צמח צדק" בשבת קדש פרשת וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו ה"צמח צדק": כשיהודי צדיק, בגיל תשעים ותשע שנים, מחליט שעליו למוחל את עצמו, ראוי הוא שהקדוש ברוך הוא יתגלה אליו.

יום שני	יום שני	י חשוון	ה'תש"ד
---------	---------	---------	--------

שיעורים. חומש: וירא, שני עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: אבל במצאת . . . בע"ח וד"ל.

דער רבי (רבנו הזקן) פלעגט זאגען אויף אצילות "אויבען". מען דערציילט אז אין כתב פלעגט ער פון התרגשות, מער ווי "אצי" ניט קענען אנשרייבען.

הרבי (רבנו הזקן) היה מכנה את [עולם] ה'אצילות' - "למעלה". מספרים, שבכתב מרב התרגשות, יותר מאשר "אצי", לא היה מסגל לכתוב.

יום שלישי	יום שלישי	יא חשוון	ה'תש"ד
-----------	-----------	----------	--------

שיעורים. חומש: וירא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: כז. אהוביי . . . קמו נס"ו.

ב"תורה אור" דבור המתחיל "פתח אליהו" (פרשת וירא) בסעיף המתחיל "והנה הצמח צדק": "שבחינת עינים היא מקור בחינת כלים", צריך להיות: "שהם בחינת עינים ומקור בחינת כלים". שם דבור המתחיל "ארדה נא" בסעיף המתחיל "והנה בזהר": "דפרוש משוטטים", צריך להיות "דפרוש משוטטות".

לדבור המתחיל "פתח אליהו" ישנם הגהות מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] שהתחיל לכתבם בחרך רנ"ב.

יום
רביעי

יום רביעי

יב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: טו"סח.
תנאי: וז"ש . . . קודם לברכה.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער": שמע ישראל – א איד דערהערט – הוי' אלקינו – אז כחנו וחיותינו איז דאס למעלה מן הטבע, און – הוי' אחד.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער" [פתגמים]: שמע ישראל – יהודי "קולט" – הוי' אלקינו – שכחנו וחיותינו הם למעלה מהטבע, ואשר – הוי' אחד.

יום
חמישי

יום חמישי

יג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תנאי: איתא . . . 292 ועלול כנודע.

דער בעש"ט פלעגט לערנען מיט זיינע תלמידים א שיעור גמרא. דער אופן פון דעם לערנען איז געווען מיט גרויס חריפות און גאונות, און מ'האט געלערענט דעם רמב"ם אלפס רא"ש און אנדערע מפרשים פון די ראשונים וועלכע זיינען שייך געווען צו דער גמרא וואס מ'האט געלערענט. דער בעש"ט פלעגט אפטייטשען די ווערטער אין אידיש. אז מ'האט געלערענט ערכין און געקומען צום מארו"ל (טו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האט דער בעש"ט דאס אויסגעטייטשט: לשון הרע הרג'ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאך דאס איז אין לבושים רוחנים, וואס דאס איז שווערער, ווי רציחה אין גשמיות.

הבעל שם טוב נהג ללמד עם תלמידיו שיעור בגמרא. אפן הלמוד היה בחריפות וגאונות גדולה, ולמדו את הרמב"ם, אלפס, רא"ש ושא"ר מפרשים מהראשונים שהיו שכיבים לגמרא הנלמדת. הבעל שם טוב תרגם את המלים לאידיש. כשלמדו [מסכת] ערכין והגיעו למאמר רבותינו זכרונם לברכה (טו, ב): "לשון תליתאי קטיל תליתאי", פרשו הבעל שם טוב: "לשון הרע קוטלת את כל השלשה: הממציא, המספר והשומע [זו דעת רבינו גרשום שם. עיין לקוטי שיחות ח"ה, עמ' 44 הע' 74] אף זהו בלבושים רוחניים, שזה חמור יותר מרציחה בגשמיות".

יום
שישי

יום שישי

יד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תנאי: והנה בהיות . . . קמו תאמין.

"מה מצעדי גבר כוננו", לכל אחד מישראל יש לו תעודה רוחנית בחיים, והוא: להתעסק בעבודת הבנין לעשות דירה לו יתברך. וכל אחד באשר הוא ובכל מקום שהוא, צריך להתעניין בכל מאמצי כחו לחפש בחפש מחפשי למצא איזה פרנסה רוחנית כמו שהוא מחפש אחר פרנסה גשמית. והוא לפי שדרכו – של הקדוש ברוך הוא – יחפץ, כדכתיב באברהם "כי ידעתינו גו' ושמו דרך ה'", כי יש שני דרכים: דרך הטבע ושלמעלה מן הטבע, העולם בראו הקדוש ברוך הוא להיות נראה כמו שהוא בדרך הטבע – בעיני בשר – והוא דרך אלקים. תורה ומצות הם דרך הוי', והוא המשכה שלמעלה מן הטבע בטבע, אשר בגלל זאת הנה הקדוש ברוך הוא משפיע לישראל למעלה מן הטבע בטבע.

שבת
קורש

שבת

טו חשון

ה'תש"ד

הפטורה: ואשה - בנה ותצא.

שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראפגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואס זי קען אויפטאן זייענדיק דא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?

הַנְּשָׁמָה מְצַפֶּה לְמַעֲלָה לְזֶמֶן בּוֹ תִּזְכֶּה לְרִדָּת לַגּוּף, כִּי הַנְּשָׁמָה חֲשָׂה מָה הִיא מְסַגֶּלֶת לַפְּעַל בְּהִיּוּתָהּ כְּאֵן לְמִטָּה. הִיא מְסַגֶּלֶת לְהַגִּיעַ ל"לְהִתְעַנֵּג עַל הָוִי". אִם כֵּן, לְמַתִּי דוֹחִים זֹאת?

הלכה יומית לעיון ברמב"ם - בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסמ"צ

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ב

ספק טומאה ברשות הרבים

התוספתא והירושלמי לא מסתפקים בטעם שבבבלי?
והביאור:

הרמב"ם סובר שאי אפשר ללמוד מסוטה לטהר ספק טומאה ברשות הרבים, כי ניתן לדחות ולומר שהתורה טימאה סוטה רק ברשות היחיד כי אין בה מציאות של ספק אלא כשנסתרה במקום מחבוא, אבל שאר טומאות ששייך בהן ספק מגע בטומאה אף ברשות הרבים, דינם כסוטה וטמאים.

ולכן הוצרך להביא ראיה לטהר ספק טומאה ברשות הרבים מפסח הבא בטומאה, שאם טומאה ודאית דחווה בצבור - קל וחומר לספק טומאה ברשות הרבים.

אלא שלכאורה זהו קל וחומר שיש לו פירכא, כי מה לפסח הבא בטומאה, שכן הותרה בו טומאה ודאית, ואילו ברשות הרבים לא הותרה טומאה ודאית? על כן הוצרך הרמב"ם להוסיף "שאיסור כל הספיקות מדבריהם", וחכמים הקילו בספק טומאה ברשות הרבים, משום שמצינו בו קולא בפסח הבא בטומאה ברבים (ש"ת מהר"ט י"ד סי' א).

הלכות אבות הטומאות, פרק ט"ז הלכה א: מַפְנֵי מָה טָהְרוּ חֲכָמִים סָפֵק טֻמְאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים? שֶׁהָרִי הַצָּבֹר עוֹשֵׂין פֶּסַח בְּטֻמְאָה בְּזֶמֶן שֶׁטֻמְאִים מְרַבֵּין. אִם טֻמְאָה וְדֹאִית נִדְחִית מִפְּנֵיהֶן, קָל וְחֹמֶר לְסָפֵק טֻמְאָה; שְׁאִיסוּר כָּל הַסְּפִיקוֹת מִדְּבָרֵיהֶן .. וּמִפְּנֵי מָה הִחְמִירוּ בְּסָפֵק רִשּׁוֹת הַיְּחִיד? שֶׁהָרִי סוֹמֵךְ שְׁנִסְתָּרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהָדָבָר סָפֵק – הָרִי הִיא טֻמְאָה לְכַעֲלָה עַד שֶׁתִּשְׁתָּה. וְהִקְשׁוּ מִפְּרִשֵּׁי הַרְמַב"ם:

א) מאחר שלמידים ספק טומאה ברשות היחיד מסוטה שנסתרה, והיינו דווקא ברשות היחיד (חולין ט, ב ובתוס' שם), למה צריך הרמב"ם להביא טעם אחר לטהרת ספק טומאה ברשות הרבים, הרי מכך שהתורה טימאה ספק רק ברשות היחיד, מובן שברשות הרבים טהור?

ב) אם טהרת ספק טומאה ברשות הרבים נלמדת מכך שהצבור עושים פסח בטומאה, מה התוספת בכך "שאיסור כל הספיקות מדבריהם"?

והנה, טעם זה מקורו בתוספתא (טהרות פ"ו), ובירושלמי (סוטה פ"א ה"ב), וניתן לומר שהרמב"ם העדיף טעם זה, אבל למה באמת

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ב

הבקעה בימות החמה ובימות הגשמים

רשות היחיד, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב (רש"י שבת שם, ד"ה כדעולא).

אך הרע"ב (טהרות שם מ"ו) פירש שהבקעה שבמשנה אינה מוקפת מחיצות (כפירוש עולא בדין זה (שבת שם)). ואמנם דינה ככרמלית ולא כרשות היחיד, והמשנה קוראת לה רשות היחיד לפי שאינה רשות הרבים.

אך הרמב"ם פירש שהבקעה היא רשות היחיד גמורה כי היא מוקפת גדר (והמוציא ממנה לרשות הרבים בשבת חייב). ואם כן צריך להבין מדוע נחשבת בקעה זו בימות החמה כרשות הרבים לענין טומאה, והרי היא מוקפת גדר?

רש"י (שם) פירש שבמחיצות הבקעה יש פתחים וגם בימות

הלכות אבות הטומאות פרק כ, הלכה ו: הַבְּקָעָה הַמְּקֻפָּת נִדְרָה בִּימֹת הַגֶּשְׁמִים – רִשּׁוֹת הַיְּחִיד לִשְׁבֶּת וּלְטֻמְאָה; וְאִם לֹא הִיָּתָה מְקֻפָּת – הָרִי הִיא רִשּׁוֹת הַיְּחִיד לְטֻמְאָה בְּלִבָּד.

מקור הדין במשנה (טהרות פ"ו מ"ו): "הבקעה בימות החמה – רשות היחיד לשבת (לענין טלטול), ורשות הרבים לטומאה (וספקו טהור). ובימות הגשמים – רשות היחיד לכך ולכך". והרמב"ם נקט כפירוש רב אשי (שבת ז, א) שהבקעה היא רשות היחיד לענין שבת (בימות החמה ובימות הגשמים) רק כאשר היא מוקפת מחיצות, ואם כי מדרבנן דינה ככרמלית, ואסור לטלטל בבקעה זו (אם היקפה גדול מבית סאתיים) כיון שהמחיצות לא הוקפו לצורך דיור - מן התורה היא נחשבת

החמה אנשים נכנסים לבקעה מפתח אחד ויוצאים מפתח אחר, וכיון שאנשים עוברים בבקעה זו דינה כרשות הרבים לענין טומאה.

אבל הרמב"ם סובר, שגם אם אין במחיצה פתחים שדרכם יכולים אנשים לעבור, הבקעה נחשבת רשות הרבים לענין טומאה, כי גם בימות החמה נמצאים שם אנשים העוברים את

אדמתה, כפי שכתב בפירוש המשניות (טהרות, שם): "... אע"פ שאין בני אדם עוברים בה, אבל משתמשין בה הקוצרים והפועלים ... לעבודת השדה ... ולפיכך נעשית רשות הרבים לטומאה".

(ראש יוסף שבת ו, ב. ד"ה אמר עולא)

מחשבה כנגד מעשה

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ב

ההלכה לגבי ריסוק החלות. והטעם, כי כאשר המחשבה הראשונית לשם משקה כרוכה בפעולה, שוב אין בכוח המחשבה שלאחריה להוציא מתורת משקה כי 'אין מחשבה מוציאה מידי מעשה' ורק כשזב מאליו ללא מעשה, המחשבה הבאה לשם אוכל מועילה להוציאו מתורת משקה. ולפי זה, כאשר רדיית הדבש מלכתחילה נעשית לצורך שימוש רגיל ולא לאפיה, שוב אין בכוח המחשבה להוציאו מתורת משקה.

אך יתכן שכאשר האדם קונה את הדבש ואינו רודה אותו בעצמו כן תועיל מחשבתו לשם אוכל, אף אם מלכתחילה הרדיה נעשתה לשם משקה, כי מאחר ומלכתחילה היה ברור שהדבש אינו מיועד לשימושו של הרודה אלא לשימוש הקונה, מחשבת הקונה היא הקובעת.

(אגרות קודש חלק י"א, עמ' עא, ריא)

הלכות טומאת אוכלין פרק א, הלכה יח: דָּבַשׁ הַדְּבַשׁ – מְשִׁירֶסֶק הַחֲלוֹת מְטַמֵּא מְשֻׁם מְשָׁקָה. דָּבַשׁ הַזֵּב מְבֻרָתוֹ – מְטַמֵּא טָמֵאת מְשָׁקִין; חֶשֶׁב עָלָיו לְאֹכְלִין – מְטַמֵּא טָמֵאת אֹכְלִין.

האוכל דבר שטיבולו במשקה חייב בנטילת ידיים. ונחלקו הפוסקים בדיון עוגות האפויות בדבש האם צריכות נטילה מחמת הדבש שעליהן.

יש הסוברים שאין צריכות נטילה, כי אף שהדבש נחשב כמשקה אף לאחר שקרש (ראה להלן פ"ט ה"א), הרי מבואר בהלכה זו שכאשר האדם חשב על הדבש לשם אוכל, הוא יוצא מתורת משקה ומטמא רק טומאת אוכלין. וכן כאן, הרי חשב עליו לשם אוכל (לאפותו עם העוגה).

אך ה"ט"ז (א"ח סי' קנ"ח סק"ז) מדייק מכך שהרמב"ם הביא את הדין שאם חשב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין רק בהמשך לדבש הזב מכוורתו מאליו, ולא בהמשך לחלקה הראשון של

שיעור הביצה

יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ב

ודבר זה מוזכר בגמרא (ערוכין, פג) בשיעור 'חצי פרס' (שהוא לפי שיטת רש"י שתי ביצים ולפי שיטת הרמב"ם ביצה ומחצה). וממנה למדו הפוסקים לכל מידות הנפח האמורות, שהרי בגמרא נלמד שיעור פרס משיעור קב (ראה שו"ת נו"ב מהדו"ק או"ח סי' לח).

'ביצת טומאת אוכלין' היא הביצה הנזכרת כשיעור לגבי טומאת אוכלין, כפי שכותב כאן הרמב"ם. המאירי (בעירובין שם) מסביר מדוע נקבע השיעור כביצה ללא קליפתה: "שהרי טעם כביצה שבו הוא מדכתיב 'האוכל אשר יאכל' - אוכל שאתה יכול לאוכלו בבת אחת והוא כן[שיעור] ביצה, והרי אין דרך לאכול בקליפתה... ו[לכן חכמים] שיערו כדרך אכילתה". ומכאן שגם השיעורים הנלמדים ממנה – דוגמת שיעור כביצה באכילת ארעי וכדומה - משוערים בביצה בלי קליפתה.

(מדות ושיעורי תורה, עמ' רלז)

הלכות טומאת אוכלין פרק ד, הלכה א: בָּמָה שֶׁעוֹר אֹכְלִין לְטִמְאָה? לְטִמְאָת עֶצֶם – כֹּל שֶׁחַן... וְאֵין אֶכָּל טָמֵא מְטַמֵּא אֶכָּל אַחֵר אוֹ מְשָׁקִין אוֹ יָדִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבִיצָה בְּלֹא קְלִיפָתָה. וְכֵן הָאוֹכֵל אֹכְלִין טָמֵאִים – אֵינוֹ נִפְסָל עַד שֶׁיֵּאָכֵל כְּבִיצָה וּמִחֲצֵהָ. וְהוּא חֲצִי פָּרֶס.

הביצה שנקבעה כשיעור נפח הלכתי היא ביצה בינונית של תרנגולת.

ויש לה שתי משמעויות בהלכה. האחת, כמידת יסוד למידות הנפח השימושיות והיא ביצה בקליפתה המכונה גם 'ביצת הפרס' או 'ביצת הקב'. והשנייה, כשיעור נפח בהלכות רבות בתלמוד והיא ביצה מצומצמת בלי קליפה, המכונה גם 'ביצת טומאת אוכלין'.

'ביצת הפרס' היא, כאמור, הביצה המוזכרת בכל מקום כמידת יסוד של מידות הנפח השימושיות כגון: לוג, קב וכדו'

משקה או אוכל?

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ב

שנאפה עם העוגה וקיבל מטעמה, הרי הוא כאוכל. וראיה לדבר: מרק שהתבשלו בו ירקות, ברכת 'בורא פרי האדמה', הרי שדין המים כדיון הירקות מאחר שקיבלו מטעמן. וכן מצאנו לגבי חיוב אכילה ביום הכיפורים, שהרוטב שעל גבי המאכל מצטרף לשיעור ככותבת. ואף שמאכל ומשקה אינם מצטרפים, הרוטב אינו נידון כמשקה אלא כחלק מהאוכל (ראה

הלכות טומאת אוכלין פרק ט, הלכה ב: הָרֹטֵב וְהַגִּירִסִּין וְהַחֶלֶב שֶׁקָּרְשׁוּ – הָרִי הֵן בְּאֹכְלִין... הֵיָה פֶּהֶן מְשָׁקָה מוֹפָת – הָרִי הֵן בְּמְשָׁקִין.

לעיל (עיונים לפ"א) הובאה מחלוקת הפוסקים האם עוגות האפויות בדבש צריכות נטילת ידיים. ואחד הטעמים לשלילה הוא שאפילו אם הדבש כשלעצמו נחשב משקה, הרי לאחר

ש"ת מהרי"ט ח"ט סע"ו).

שאף כאשר המשקה נמצא בתוך המאכל נידון כמשקה ולא כאוכל!

ויש לחלק: אם מהרגע הראשון ליצירתו (שעת הסחיטה) נועד המשקה למאכל לא חלה עליו מלכתחילה תורת משקה, אך אם מלכתחילה היה משקה, בישולו עם מאכל אינו מפקיע אותו מתורת משקה (מהרי"ט שם. ש"ת חת"ס א"ח מ"ה).

וכתב אדמו"ר הזקן (שו"ע א"ח סי' קנ"ח ס"ז), שהדברים אמורים רק במשקה שהתבשל עם המאכל ולא נבלע בו, אך משקה שנבלע באוכל הרי הוא כאוכל, ולכן האוכל פרי מבושל במשקה יכול לנגבו מהמשקה שעליו ולאוכלו ללא נטילה אף אם כשאוחז בו חוזר ומתלחלח מהמשקה הנסחט מתוכו, כי לאחר שנבלע במאכל פקעה ממנו תורת משקה.

אך המהרי"ט (שם) מוכיח מההלכה זו להיפך שהרי התבשיל שקרש ונידון כמאכל, אם היה בו עדיין מעט משקה טופח הרי הוא כמשקה ואין אומרים שהמשקה נחשב כאוכל. ומברכת הנהנין ואכילה ביום הכיפורים אין ראייה שמשקה נחשב כאוכל, כי שם חל על המשקה גם דין המאכל כיון שקיבל את טעמו, אך אין בכך כדי לעקור ממנו את דינו כמשקה מצד עצם מהותו.

אך יש להקשות: מותר לסחוט פירות בשבת לתוך מאכל, ואין בכך איסור סוחט מאחר שמשקה הבא לתוך אוכל נידון כאוכל, הוצאת המשקה אינה נחשבת כהפרדת משקה מאוכל אלא כאוכל מאוכל, ולכאורה הדבר עומד בסתירה למבואר כאן

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ב

רצון הבעלים

שאינה שלו והמים לא באו 'ברצון בעלים'! ומבאר ה"קצות":

בגמרא מדובר בקרבן שלמים שהם קדשים קלים, והרמב"ם נוקט בדעה שהם ממון הבעלים, ומכאן ההנחה הפשוטה שהעברת הבהמה בנחל מכשירה אותה לטומאה, כי במקרה זה מי שהעביר את הבהמה בנחל אכן היה הבעלים.

ולפי זה יש חילוק בין קדשים קלים וקדשי קדשים בנוגע להכשר לטומאה: בקדשים קלים תתכן טומאה על ידי נתינת המים של המביא, כיוון שהם ממון הבעלים, אבל קדשי קדשים שהם 'ממון גבוה' ואין להם בעלים לא שייך בהם קבלת טומאה.

(קצות החושן סי' תז)

הלכות טומאת אוכלין פרק יב, הלכה א: כָּל דְּבַר הַכֶּשֶׁר אֲכָלִין – דְּבַר קִבְלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדָּה, שֶׁזֶה שְׁנֵאמַר: וְכִי יִמָּנֶה מִים עַל יָדָע – אַחֲרֵי הַמִּים וְאַחֲרֵי שֶׁאֵין שִׁבְעָה מִשְׁקִין. וְהוּא שִׁינֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּרִצּוֹן בְּעָלִים.

מדברי הרמב"ם עולה שאחד התנאים להכשר לקבל טומאה הוא שהמשקה ניתן על הדבר ברצון הבעלים.

והקשה על כך ה'קצות החושן':

הגמרא (חולין לו, ב) דנה האם חיבת הקודש גורמת הכשרה לטומאה. ולגבי אחת ההוכחות נאמר: "ודילמא כדרב יהודה אמר שמואל דאמר ... כגון שהייתה לו פרה של זבחי שלמים והעבירה בנחל, שחטה ועדיין משקה טופח עליה...", היינו שאדם העביר את הפרה בנחל כדי להכין אותה לשחיטה, והגמרא מניחה בפשטות שהבהמה הוכשרה לטומאה, למרות

שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ב

מים המכונסים בקרקע מקבלים טומאה?

לקרקע.

ויש להקשות על זה:

טומאת משקין היא מדרבנן ומדוע החמירו חכמים וטמאו את הטהור ששתה בגלל ספק שמא היתה במים טיפה שנפלה מפי הטמא, והרי שנינו (טהרות פ"ד מ"א) ספק שתי משקין טמאין ספקו טהור, כי ספק מדרבנן – טהור?

ועוד: למה לא יטהרו בגלל ביטול ברוב, והרי מהתורה גם טומאה בטילה ברוב (מכשירין פ"ב מ"ג)?

ובגלל קושיות אלו פירש הרמב"ם הלכה זו בדרך אחרת:

גם מים המחוברים לקרקע (שאינן בהם מ' סאה) יכולים לקבל טומאה אך "אין מתטמאין אלא לרצון ואין מטמאין אלא ברצון", שלא כמים תלושים שנטמאים ומטמאים גם שלא לרצון.

ולכן, מי גבאים ששתה מהם הטמא, הואיל ושתייתו ברצון, טימא את המים. ואם שתי אחריו הטהור נטמא כי גם הוא שתי ברצון. וכן אם לאחר שתיית הטמא מילא בכלי טהור, נטמא הכלי שהרי אף מילוי המים בכלי היה ברצון.

(משנה אחרונה מקדויות פ"א מ"א)

הלכות טומאת אוכלין פרק טו, הלכה א: וְכִי יִבְאֵם שְׁאִין בָּהֶם אֲרֻבָּעִים סָאָה – אֵין מִתְטַמְּאִין אֱלָא לְרִצּוֹן וְאֵין מִטְמְאִין אֱלָא בְּרִצּוֹן. בִּיצָד? מִים שֶׁבִּקְרָקַע... שֶׁנִּפְל לְתוֹכָן הַמַּת... תְּרִי אֱלוּ מְהוּרִין. אֲבָל אִם שָׁתָה מִהֶן אֶדָם טָמֵא... תְּרִי אֱלוּ טָמֵאִין וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּקְרָקַע. שָׁתָה מִהֶן הַטָּהוֹר אַחֲרֵי שֶׁנִּטְמְאוּ בִּקְרָקַע אִו שְׁמָלָא מִהֶן בְּכָל טָהוֹר – נִטְמָא הַשּׁוֹתָה וְנִטְמָא הַכֵּל, שֶׁחֲרִי בְּרִצּוֹן שָׁתָה אִו מִלָּא.

לדעת הר"ש והרע"ב (מקדויות פ"א מ"א), מים המחוברים לקרקע אינם מקבלים טומאה כלל ואם יתלשו מן הקרקע יוכלו לקבל טומאה. וזאת, רק אם נתלשו ברצון. ואם נתלשו שלא ברצון, הרי הם כמחוברים לקרקע ואינם מקבלים טומאה.

ולפי זה פירשו את המשנה (שם) "מי גבאים (המכונסים בבור שבקרקע), שתי טמא ושתי טהור – טמא": הטמא ששתה ממי גבאים טימא את המים כי נתלשו ברצון. ואם אחר כך שתי הטהור ממים אלה גם הוא טמא שמא טיפה מפיו של הטמא חזרה ונפלה למים (ואינה נטהרת ב'השקה' כי במי הגבאים אין ארבעים סאה) והשתה משקין טמאים פוסל את התרומה, אך מי הגבאים שנשארו בבור אינם נטמאים שהרי הם מחוברים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ט"ט"ו מרחשון ה'תשע"ב

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ב

הלכות שאר אבות הטומאות

פרק חמשה עשר

- 1 א. ספק דברי סופרים ביצד? ספק אכל אכלין טמאין ושתה
2 משקין טמאין? ספק שלא אכל ושתה, ספק שבא ראשו
3 ורכו במים שאובין או שנפלו עליו שלשה לגין מים שאובין
4 ספק שלא בא ושתה נפלו - הרי זה טהור. וכן אם אכל
5 אכלין טמאין או שתה משקין טמאין או בא במים שאובין
6 או נפלו עליו שלשה לגין מים שאובין, וספק נגע בטהרות
7 אלו ספק לא נגע - הרי טהרות אלו טהורות. וכן האוכל ספק
8 אכלין טמאין והשתה משקין שהן טמאים בספק - הרי זה
9 טהור. וכן האוכל תרומה תלויה³ - טהור. וכן כל פיוצא
10 באלו מולידי טמאות⁴ שהן מדברי סופרים⁵ - ספקן טהור.
11 אכל אב [הטמאה] שהוא מדברי סופרים - ספקו טמא; אלא
12 אם פן היה האב עצמו טמא בספק, כגון בית הפרס וארץ
13 העמים, שאין שורפין על ספק מגען, כמו שבארנו.
14 ב. ספק החלין היא טהרת אוכלי חליהן בטהרה, והן
15 הנקראים פרושים. ביצד? אוכלי חליהן בטהרה שגולד להן
16 ספק טמאה בטהרותיהן - הרי אלו טהורים, ככל הספקות
17 פלן. ואין להן טמאה אלא טמאה ודאית.
18 ג. ספק הקרבנות ביצד? מחסר כפורים שיש עליו ספק
19 חמשה קרבנות, כגון האשה שיש עליה ספק חמש זיבות
20 או ספק חמש לדות⁷ - מביאה קרבן אחד וטהור לאכל
21 בקדשים, ואין השאיר עליו חובה, כמו שבארנו בהלכות
22 מחסרי כפרה.
23 ד. ספק נגעים ביצד? עד שלא נזקק לטמאה⁸ - ספקו
24 טהור, כמו שבארנו בפרק ששי מהלכות נגעים⁹.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

- ה. ספק עומד ועובר ביצד? מצרע שיושב תחת האילן
והטהור עובר, ספק האהיל עליו האילן וטמא ספק לא
האהיל עליו; וכן אם היה הטהור יושב תחת האילן¹⁰
והמצרע עובר תחתיו, ספק עמד המצרע ונטמא הטהור
ספק לא עמד - ספקו טהור.
ו. ספק שרצים¹¹ זה ספק הנזקין. ביצד? זרק שרץ או דבר
טמא לבין הכפרות, או שזרק כפר לבין הטמאות, וספק
נגע¹² ספק לא נגע - הרי זה טהור, הואיל ומצא הכפר
הטהור שאינו נוגע בטמאה. שכל הטמאות - כשעת
מציאתן, ואין אומרים שטמא נגע בו ואחר כך נפל בצדו,
אלא הרי הן כשעת מציאתן.
ז. השרץ בפי החלדה ומהלכת על גבי כפרות של תרומה,
ספק נגע¹³ ספק לא נגע - ספקו טהור¹⁴, מפני שלא נחה
הטמאה¹⁵. היתה מהלכת בו ונגע¹⁶ בפפרות, ספק חי ספק
מת - הרי הן טהורות. במה דברים אמורים? בזמן שנשטלתו
והלכה לה; אבל אם נמצא מת בפיה¹⁷ - הרי אלו טמאות¹⁸.
ראויה חי בפיה, אף על פי שמצאנוה¹⁹ מת בפיה - הרי
אלו טהורות²⁰. וכן השרץ בפי החלדה והנבלה בפי הכלב
ועברו בין הטהורים או שעברו טהורים ביניהן - ספקו
טהור, מפני שאין לטמאה מקום קבוע²¹. הרי מנקרין בהן
על הארץ - הרי הן כמנחין²², ומטמאין למפרע מספק אם
היו ברשות היחיד, כמו שיתבאר²³.
ח. ספק רשות הרבים ביצד? טמאה שמנחת ברשות
הרבים, ספק נגע בה ספק לא נגע - ספקו טהור. היתה
ברשות היחיד וספק נגע בה ספק לא נגע - ספקו טמא.
וכל אלו הספקות²⁴ שטהרו חכמים אפילו ברשות היחיד,
מפני שאין בהן דעת להשאל²⁵, כמו שיתבאר²⁶.
ט. ספק שתי רשיות ביצד? היה דבר טמא ברשות היחיד
ודבר טהור ברשות הרבים, או שהיה הדבר להפך, ונגע

(1) יבאר ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר. (2) נתבאר למעלה (פרק ח הלכה י) שחכמים גזרו עליו שיהיה כשני לטומאה. (3) תרומה שהיא טמאה מדרבנן אסורה באכילה ואסור לשרוף אותה, שהתורה אסרה לשרוף תרומה טהורה והרי תרומה זו טהורה מן התורה, ולפיכך נקראת "תלויה", לא נאכלת ולא נשרפת. (4) כל הטומאות מראשון ולמטה נקראים "וולד הטמאה". (5) כגון גויים, עבודה זרה, יין נסך וכדומה, שהם גזירת חכמים. (6) צריך להיות: "בכל" (דפוס רומא ר"מ). (7) כגון שהפילה וספק אם נגמרה צורת הוולד או לא. יולדת וזבה מחויבת להביא קרבנות וכל זמן שלא הביאה אסורה לאכול קודש. (8) אם נולד הספק לפני שטימאו הכהן. מצורע אינו נטמא כל זמן שלא אמר הכהן שהוא טמא. (9) הלכה ה. [במקומן נקראו: "הלכות טומאת צרעת"]. (10) בתורת כהנים פרשת תזריע הלכה י"ב סימן יד למדו מן הכתוב (ויקרא יג, מו): "הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר - טמא (מפני שהאילן מאהיל עליו ועל המצורע שמקומו כאן), הטהור עומד תחת האילן והטמא עובר - טהור (מפני שאין זה מקום מושבו של המצורע, שהרי הוא רק עובר), אם עמד - טמא". (11) שם פרק ד הלכה י"ב: "ספק שרצים כשעת מציאתן". ובתוספתא שם (פר ה הלכה ה) אמרו: "ואיזהו ספק שרצים שטיהרו חכמים? זה ספק הנזקין". (12) בשעה שעבר עליהן, אבל אחר שנה אינו נוגע בכיכרות. (13) השרץ המת. (14) אפילו ברשות היחיד. (15) טומאה שהיא בתנועה נכללה בגדר "הנזקים", שספקם טהור. (16) פירוש ראינו שהשרץ נגע בכיכרות. (17) אחר שירדה מן הכיכרות. (18) שכל הטומאות כשעת מציאתן. (19) אחר כן. (20) מפני שהייתה לו (לשרץ זה) חזקת טהרה. (21) פי בעלי חיים אינו מקום קבוע, ולפיכך הוא בכלל "נזקים". (22) אף על פי שבשעת הניקור השרץ מתנועע. (23) בהלכה ה, שברשות הרבים אפילו טומאה מונחת אינה מטמאה מספק. (24) עשרת הספיקות שנמנו בהלכות הקודמות לזו. (25) דעת רבינו, שכל אלו הספיקות טיהרו חכמים מנימוק זה (כסף משנה). (26) לקמן פרק ט"ז הלכה ב, שמי שאין בו דעת להישאל ספיקו טהור אפילו ברשות היחיד.

יודע להשיב על הענין כששואלין אותו - הרי ספקו טהור. 38
 כיצד? חרש או שוטה או קטן שאין בו דעת להשאל 39
 שנמצאו בחצר או במבוי שיש שם טמאה, וספק נגעו וספק 40
 לא נגעו - הרי אלו טהורין. וכן כל שאין בו דעת להשאל, 41
 אף על פי שנולד לו הספק ברשות היחיד - ספקו טהור. 42
 ג. הסומא והיזן והמהלך בלילה - ספקן ברשות היחיד 43
 טמא, מפני שיש בו דעת להשאל. במה דברים אמורים 44
 שכל שאין בו דעת להשאל ספקו טהור? בשעה הדבר 45
 שקול ואין שם חזקה; אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו 46
 שנטמא - הרי זה טמא. כיצד? תינוק טמא שנמצא בצד 47
 העסה והבצק בידו - הרי העסה טמאה, שדרך התינוק 48
 לטפח ובכף היא חזקתו. ואין שורפין על חזקה זו. 49
 ד. היו משקין טמאין ובצק טהור, ובהמה או חיה או 50
 עופות בבית, ונמצא בבצק מקום נשיכתן - חזקה ששיתו 51
 משקין ונשכו בבצק וטמאוהו. היתה שם פרה, ובין 52
 המשקין והבצק כדי שתלחץ את לשונה - הרי הבצק טהור. 53
 ובשאר כל הבהמה - כדי שתנגב את פיה. פחות מזה - 54
 הבצק טמא. ואם היה כלב, אפלו היו משקין בצד הבצק 55
 - הרי זה טהור; שאין דרכו של כלב להניח המזון ולילך 56
 לו אל המים. נמצא בבצק נקירת התרנגולין: אם יש בין 57
 המשקין והבצק כדי שינגבו את פיהן בארץ - הבצק טהור; 58
 ואם לאו - טמא, שחזקתן ששיתו ונקרו בבצק במשקין 59
 שבפיהם. במה דברים אמורים? בשעהו המשקין צלולין, 60
 ששבואה של תינוק נפרת בהן; אבל עכורים - הבצק טהור, 61
 שאלו נקרו במשקין - היה מקום המשקין נפר בבצק. אם 62
 היו צלולין, אף על פי שהבצק בחזקת טמאה - אין שורפין 63
 על חזקה זו, אלא תולין. 64
 ה. איזו היא חזקה ששורפין עליה ברשות היחיד? עסה 65
 בבית ושרצים וצפרדעים מטפלין שם, ונמצאו חתיכות 66
 מבשרן בעסה: אם רב המטפלים שרצים - העסה טמאה 67
 ותשרף, ואם הרב צפרדעים - טהורה. 68
 ו. היו טמאות וטהרות בצדו או למעלה ממנו, ונתעטף 69
 בטליתו וספק נגעו ספק לא נגעו בעת שנתעטף: אם היו 70
 ברשות היחיד - ספקו טמא; שספק טמאה הבאה בידי אדם 71
 - נשאלין עליה. אפלו בכלי המנח על גבי קרקע - הרי הוא 72
 כמי שיש בו דעת להשאל. ואם היו ברשות הרבים - ספקו 73
 טהור. ואם אי אפשר שלא יגע - ספקו טמא. 74
 ז. כפר של תרומה שנתן על גבי הדף ומדרס נתון תחתיו, 75

באחד מהם ואין ידוע באי זה מהן נגע, או שהסיט²⁷ את 1
 אחד מהן ואין ידוע אי זה הסיט, אם היה הדבר הטמא 2
 מטמא במשא²⁸, או שהיה אחד מהן מטמא באהל והאחיל 3
 על אחד מהן ואין ידוע אי זה מהן האחיל - הרי זה טהור. 4
 אף על פי שספק רשות הרבים טהור, כשיבוא לשאל 5
 אומרין לו: אם טבלת, אין בכך הפסד²⁹. אם טבל - הרי 6
 זה משבח; ואם לא טבל ועשה טהרות - הרי הן טהורות, 7
 שספק רשות הרבים - טהור. 8
 י. שרץ שנמצא שרוף³⁰ ומנח על גבי אכלין, וכן טלית 9
 שנמצאת בלוייה³¹ ומחט שנמצאת שבויה או חלידה³² בין 10
 הפלים - הרי אלו טהורין בין ברשות הרבים בין ברשות 11
 היחיד; ואין אומרין: שמה אחר שנגע באכלין נשרף ואחר 12
 שננטמא הפלים במגע הטלית והמחט נשברה או החלידה 13
 ובלתה הטלית עד שטהרה³³, שכל הטמאות כשעת 14
 מציאתן. 15
 יא. שני עדים אומרין לו נטמא, והוא אומר טהור אני - 16
 הוא נאמן על ידי עצמו³⁴. ואף על פי כן, אין אומרין לו 17
 עסק בטהרות; אלא אם עשה טהרות - הרי הן טהורות, 18
 ויחוש לעצמו³⁵. עד אומר נטמא, ושנים אומרים לא נטמא, 19
 בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד - טהור. שנים 20
 אומרים נטמא, ועד אחד אומר לא נטמא, בין ברשות 21
 היחיד בין ברשות הרבים - הרי זה נטמא. עד אומר נטמא, 22
 ועד אומר לא נטמא; אשה אומרת נטמא, ואשה אומרת לא 23
 נטמא: ברשות היחיד - טמא, ברשות הרבים - טהור³⁶. 24

פרק ששה עשר

א. מפני מה טהרו חכמים ספק טמאה ברשות הרבים? 26
 שהרי הצבור עושין פסח בטמאה בזמן שהטמאים מרבין. 27
 אם טמאה ודאית נדחית מפניהן, קל וחמר לספק טמאה; 28
 שאסור כל הספקות מדבריהן, כמו שבארנו בהלכות ביאות 29
 ואסורות. ומפני מה החמירו בספק רשות היחיד? שהרי 30
 סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק - הרי היא טמאה 31
 לבעלה עד שתשתה. 32
 ב. וכשם שהסוטה ובעלה שנים, כך ספק טמאה בשנים; 33
 אבל אם היו שלשה ברשות היחיד - הרי ספק טמאתם שם 34
 טהור ברשות הרבים. במה דברים אמורים? כשהיה זה 35
 שנטמא בספק יש בו דעת להשאל ולדרוש ממנו מה ארע 36
 לו, כסוטה; אבל אם היה חרש או שוטה או קטן שאינו 37

והעם, מפני שספק טמאה ברשות היחיד ספיקו טמא למדנו מסוטה, ואשה יש בה דעת להישאל ולענות על השאלה ואפשר ללמוד ממנה את הדומה לה בלבד. (27) הזיו ממקומו. (28) דעת רבינו שהסיט כמשא. (29) ולפיכך תטבול. (30) ואינו מטמא. (31) וידוע שנטמאה לפני שבלתה. (32) ויצאה מטמאתה מפני שאינה ראוייה להשתמש בה. (33) בגד טמא שבלה - נטהר. (34) כחכמים שם ונימוקם אמרו בכריתות יב, א: "שאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים" (35) פירוש, הוא עצמו גם כן ייזהר ולא יעסוק לכתחילה בטהרות עד שיטבול (כסף משנה). (36) ככל ספק טמאה רגיל. [רבינו אינו מבאר דין שניים אומרים נטמאת ושניים אומרים לא נטמאת וגם במשנה אינו, אולם בתוספתא שם הלכה י שנינו שדינו כמו בעד אחד]. (1) יבאר מפני מה טיהרו ספק טמאה ברשות הרבים והחמירו בה ברשות היחיד. ודין מה שספיקו ברה"ט טהור או טמא. על אי זו חזקה שורפים ברשות היחיד. ודין בגדי התינוק אם הם מידרס כבגדי עם הארץ ואם עושים על גבם טהרות.

מקצתו נפל, אלא שמא בפתחתו היה. מפני שהן כלים
ואין להן דעת לשאל. וכן כל פיוצא בזה.
ב. קפה שנשתמש בה בטהרות ונמצא בה שרץ, אם יש
לה שולים, או אֲזָנִים אף על פי שאין לה שולים - הרי כל
הטהרות שנשתמשו בה טמאות. אפלו היתה בדוקה
ומכסה, שמא עם הגבהת ידו מן הבדיקה נפל השרץ.
ואפלו נשתמש בה בטהרות בנזית זו וטלטלה לזוית אחרת
ונמצא בה השרץ - כלן טמאות; לפי שמחזיקין טמאה
ממקום למקום לתלות, אבל לא לשרף.
ג. הזולף את הבור וממלא ממנו חביות: אם היה משקיע
כל חבית וחבית בבור וממלא אותן, ונמצא השרץ
בראשונה - כלן טמאות. נמצא באחרונה - היא טמאה וכלן
טהורות; שאני אומר: אחר שמלא את הראשונות נפל שרץ
לבור. היה זולף בכלי ונותן לתוף החביות עד שמלאן,
ונמצא השרץ באחת מהן - היא בלבד טמאה, וכלן
טהורות; שאני אומר: בזה בלבד נפל השרץ או היה בה עד
שלא זלף לתוכה. לפיכך, אם היה בודק כל חבית מהן
ואחר כך נותן בה היין ומכסה אותה אחר שזולף לתוכה,
ונמצא השרץ באחת מהן - כלן טמאות. וכן אם נמצא
השרץ בבור או בכלי שזולף בו - הכל טמא.
ד. היה קוצה זיתים מן המעטן ומעלה אותן לגג, ונמצא
השרץ בגג - זיתים שבמעטן טהורים. נמצא במעטן -
המעטן טמא. נמצא בין כהל לזיתים - הזיתים טהורים.
נמצא השרץ בתוף גוש של זיתים והגוש בגג: אם בתוף
שלשת ימים - אף המעטן טמא, שאני אומר: גוש זה מן
המעטן עלה והשרץ בתוכו; ואם נמצא אחר שלשה ימים
משהעלה הזיתים לגג - הרי המעטן טהור, שמא בגג
נתקבצו ונעשו גוש בתוף השלשה ימים.
ה. הקורץ מקרצת מן העסה ונמצא שרץ במקרצת -
המקרצת לבדה טמאה. נמצא בעסה - העסה לבדה טמאה.
נמצא בתוף המקרצת - אף העסה טמאה.
ו. אכל טמא שנמצא גרעינה שלו בתוף הפכר או על גבי
תבשיל רותח, אף על פי שאין עליה משקה טופח - הרי הן
טמאים; שאני אומר: האכל בלו נפל שם ונמוח בתוף הפכר
או מחמת הרתיקה ונשארה גרעינתו. נמצאת הגרעינה על
גבי הפכר או בתוף תבשיל צונן - הרי אלו טהורין, אף על
פי שיש עליה משקה; שאני אומר: גרעינה זו לבדה נפלה
אחר שאכל האכל מעליה, שהרי אינה מטמאה.
ז. היו בבית אכלין טמאין ואכלין טהורין ונמצאת גרעינה
בבית - הולכין אחר הרב. וכן אם היו דמים טהורים ודמים
טמאים בתוף הבית ונמצא דם על האכל - הולכים אחר
הרב. מעשה היה בכפר של תרומה שנמצא עליו דם, ובא

ואי אפשר לו כשיפל שלא יגע במדרס, אף על פי שהוא
במקום מדרון, ובא ומצא הפכר במקום אחר - הרי הוא
בטהרות; שאני אומר: אדם בא ונטלו ונתנו במקום זה.
ואם אמר: ברי לי שלא בא אדם לכאן - טמא; שודאי נפל
ונגע במדרס כשנפלו.
ח. תינוק שנמצא בצד בית הקברות והשושנים בידו, אף
על פי שאין שם שושנים אלא במקום הטמאה - ספקו
טהור, שמא אחר לקטן ונתנם לו. וכן חמור העומד בבית
הקברות - כליו טהורין, ואין אומרים שמא נתמצעף בהן
ונגעו בקבר, מפני שאין בו דעת לשאל, וכשנמצאו לא
נמצאו נוגעין, וכל הטמאות כשעת מציאתן.
ט. תינוק שהיה תופש בידו של אביו או שהיה רוכב על
גבי כתפו של אביו - ספקו ברשות היחיד טמא, מפני
שאביו נשאל עליו.
י. וארבעה ספקות אמרו חכמים בתינוק: תינוק שאינו יכול
להלך שהניח אתו אמו ובאה ומצאתו כמו שהוא במקומו -
טהור, ואין אומרים שמא טמאה באה ונשקתו וגפפתו. התחיל
התינוק לצאת ולהכנס - בגדיו טהורין, ואין מדרס כשאר
בגדי עם הארץ. ואף על פי שהן טהורין - אין עושין על גביהן
טהרות. הגדיל עד שיהיה בו דעת לשאל - ספקו טמא ברשות
היחיד. הגדיל עד שיהיה בו דעת לשמר את גופו - אוכלין על
גב גופו טהורות; יודע לשמר את ידיו - אוכלין על גבן
טהורות. כיצד בודקין אותו? מטבילין אותו ונותנין לו חלין
לשם תרומה. אם יודע לשמר את גופו - אוכלין אגב גופו
טהורות; ואם יודע לשמר את ידיו - אוכלים אגב ידיו טהורות.

פרק שבעה עשר

א. כזית מן המת בפי העורב, ספק האהיל על האדם ועל
הכלים ברשות היחיד ספק שלא האהיל - הרי האדם טמא
מספק, והוא שיהיה בו דעת לשאל, והכלים טהורים, מפני
שאין להן דעת לשאל. וכן הממלא בכלי ונתן בעשרה כלים
ונמצא השרץ באחד מהן - הוא טמא והכלים טהורין, אף
על פי שכלן ספק שמא השרץ בכלי שמלא בו היה תחלה,
מפני שהן כלים ואין בהן דעת לשאל. ואם היה לכלי
שמלא בו אֲזָנִים, הואיל ואפשר שיצאו המים ויתאחר בו
השרץ - כלן טמאים. וכן הממלא בעשרה דלילים זה אחר
זה ונתן בעשרה כלים, מדלי אחד לכלי אחר, ואין ידוע
הראשון מן האחרון, ונמצא השרץ בכלי אחד מהן - הרי
התשעה כלים עם עשרת הדלילים טהורין; שאני אומר:
שמא בכלי זה היה השרץ מתחלתו. ואם יש לדלילים אֲזָנִים
- הרי כל הדלילים עם כל הכלים טמאין. המערה מקלי לכלי
ונמצא השרץ בפתחתו - העליון טהור, ואין אומרים

עד שיאמר ודאי שלא נטמאתי. לפיכך, עצמות המת⁵ ועצם
נבלה⁶ ברשות הרבים, או גוש מארץ טהורה וגושים מבית
הפרס⁷ או מארץ העמים⁸, ונגע באחד מהן או הסיטו⁹, ואין
ידוע במה נגע מהן¹⁰ ובמה¹¹ הסיט; כזית מן המת וכזית
מן הנבלה, והאחיל על אחד מהן, ואין ידוע על אי זה מהן
האחיל; שני שבילין, אחד טהור ואחד טמא¹², הלך באחד
מהן ואין ידוע באי זה הלך; או שנגע באדם זה בדרך, ואין
ידוע אם הוא טמא או טהור; או שהיו שני אנשים, אחד
טמא ואחד טהור, ונגע באחד מהן ואין ידוע באי זה מהן
נגע - בכל אלו הספקות טהור.
ג. המוצא מת משכב¹³ לרחבו של דרך אם היה שלם והוא
מן הקצה אל הקצה - הרי זה טמא לתרימה, שחזקתו
שנגע¹⁴; היה לו מקום לעבר, או שהיה משכב ומפרק
שאפשר שעבר בין שוקיו ופרקיו - הרי זה טהור. ואם היה
קבר לכל רחב הדרך - הקבר מצרפו¹⁵, והעובר שם¹⁶ טמא.
שאין זה כשאר ספקות, אלא חזקתו שנגע.
ד. שרץ שנמצא במבוי - מטמא למפרע עד העת שיאמר:
בדקתי את המבוי הזה ביום פלוני ולא היה בו שרץ¹⁷.
אפלו בפדו¹⁸ ולא בדקו - הרי זה מטמא למפרע מקדם
הפבור. במה דברים אמורים? שמצאו יבש; אבל אם מצאו
לח - אינו מטמא למפרע אלא עד שעה שאפשר שיעמות
בה ויהיה עתה לח בעת שנמצא¹⁹.
ה. שני רקין ברשות היחיד, אחד טהור ואחד מן הרקין
הנמצאים שגזרו עליהן טמאה כמו שבארנו, ונגע באחד
מהן או הסיטו ואין ידוע אי זהו - תולין²⁰ עלי את
התרימה, מפני שהן שני ספקות²¹: ספק בטהור נגע ספק
בנמצא; ואם תאמר בנמצא, ספק שהוא טמא ספק שהוא
טהור. היו שני הרקין ברשות הרבים: אם היו נגובין ומנחין
שם ונגע באחד מהן - ספקו טהור; נשא אחד מהן - תולין

מעשה לפני חכמים וטהרהו. שאפלו נאמר: דם שרץ הוא,
הריני אומר: דם שרץ חי הוא, שהוא טהור.
ח. עיר שיש בה נבלות ושחוטות - בשר הנמצא בה
הולכים אחר הרב. וכן אם היה הנמצא בה ספק שרץ ספק
צפרדע - הולכין אחר הרב שיש באותה העיר באותו הזמן.
זה הכלל: בנמצא הלך אחר הרב.
ט. האשה שמגנבת גבכא בחדר, ונמצא שרץ בתוך גבכא
- הרי זו טהורה, שאין השרץ מטמא במשא. נמצא על גבי
גבכא - הרי זו טמאה, שמא נגעה בו. היתה כוכבת בככרה
ונמצא שרץ בתוך הכוכבת שבככרה - הרי זו טהורה. נמצא
על גבי הככרה - הרי זו ספק טמאה, שמא נגעה בו, וכל
ספק ברשות היחיד - טמא, כמו שבארנו.

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ב

פרק שמונה עשר

א. כל שאתה יכול לרבות ספקות וספקי ספקות, ברשות
הרבים - טהור, ברשות היחיד - טמא. כיצד? נכנס למבוי²²
והטמאה בחדר, ספק נכנס לחדר ספק לא נכנס; טמאה
בבית, ספק נכנס לבית ספק לא נכנס; ואפלו נכנס, ספק שלא
היתה שם ספק היתה שם; ואם תאמר היתה שם בעת
שנכנס, ספק יש בה כשעור ספק אין בה; ואם תאמר יש בה,
ספק שהיא טמאה ספק אינה טמאה; ואפלו היא טמאה,
ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא²³, שהמבוי רשות היחיד.
ב. תשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהן ברשות היחיד, ונגע
באחד מהן ואינו ידוע אי זהו - ספקו טמא. תשעה שרצים
וצפרדע ביניהן ברשות הרבים ונגע באחד מהן - ספקו
טהור. זה הכלל: כל ספק ברשות הרבים - טהור, עד
שיאמר נטמאתי בודאי²⁴; וכל ספק ברשות היחיד - טמא,

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר שכל מה שאתה יכול לרבות ספיקות וספק ספיקות ברשות היחיד - טמא, ברשות הרבים - טהור וכיצד. (2) שחצרות
הבתים פתוחות לתוכן. (3) התוספות בבא בתרא נה, ב דיבור המתחיל רבי (הראשון) בשם רבינו תם נימקו: מפני שדין ספק
טומאה ברשות היחיד למדו מסוטה ושם אפילו ספק אחד היה מספיק, כדי לטהר את האשה מפני חזקת כשרות, אלא שהתורה
אוסרת אותה ולפיכך אין הבדל בין ספק אחד להרבה ספיקות. ונתבאר כבר למעלה בפרק ט"ז, שכל דיני ספק טומאה למדנו
מסוטה, שהתורה קראה לזנות - טומאה. (4) ואפילו רוב לטומאה - טהור. (5) שמתמאים במגע ובמשא בשיעור כשעורה (הלכות
טומאת מת פרק ב הלכה ט). (6) שאינה מטמאה כלל. (7) שדה שנחרש בה קבר וחכמים גזרו עלי טומאה. (8) גוש אדמת
חוץ לארץ, שהוא לארץ ישראל, היא מטמאה מדרבנן. (9) הזיוז. דין היסט כדן משא, וגושים אלה מטמאים במשא. (10) אם
בגוש הטמא או בטהור. (11) פירוש, או במה. (12) כגון שביל העובר בבית הקברות (רבינו בפירושו למשנה). (13) אחר שעבר
עליו הרגיש בו. (14) מתקבל על הדעת שנגע. [דייק רבינו וכתב "שחזקתו שנגע" ולא כתב "וודאי נגע", מפני שהמדובר כשיש
אפשרות שהיא שלא נגע, כגון שנטה לצידי דרכים, אבל אין הדבר מתקבל על הדעת, ולפיכך טמא אף על פי שספק טומאה ברשות
הרבים טהור. וכל זה לתרומה, ולנזיר ועושה פסח נתבאר הדינים בהלכות קרבן פסח פרק ו' הלכה י"א ובהלכות נזירות פרק ט
הלכה י"ח והלכה י"ט. ואין לפרש חזקה זו כמו סתם חזקה בכל מקום, שהרי רוב עדיף מחזקה ואינו מכריע לטמא, כמבואר
בהלכה קודמת ומכל שכן חזקה. (15) מצרף את כל החלקים וכאילו הקבר מלא טומאה. (16) ואפילו הוא יודע שלא נגע במת
ושעבר במקום, שאין שם כלום מן המת. (17) ואינו מטמא אלא משעת הבדיקה ואילך, שהרי שרץ זה הגיע לכאן אחר הבדיקה.
(18) אין אנו אומרים, הכיבוד היה מעביר את השרץ אילמלי היה כאן. (19) כרבי שמעון שם. [בפירושו למשנה מסיים רבינו:
"ואין הלכה כרבי שמעון" וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני שרבי אלעזר (שם עמוד ב) מבאר את דבריו. (20) לא אוכלים ולא
שורפים. (21) לא ביאר רבינו אם גם באותם הספיקות שנמנו למעלה בהלכה א תולין ולא שורפין, או לא אמרו תולין אלא
בטומאות שעיקרן מדרבנן, כגון רוקים ובית הפרס.

39 טו. המספן ברשות היחיד ונתעלף, ואין ידוע אם מת או
40 עדין הוא חי, והוציא והוה לרשות הרבים וחרו והכניסוהו
41 לרשות היחיד: כשהוא ברשות היחיד - ספקו טמא,
42 וכשהוא ברשות הרבים - ספקו טהור. מעשה באחד שהיה
43 מספן והולכיהו מעיר לעיר במטה, והיו כתות מתחלפות
44 תחתיו, ובאחרונה נמצא מת, ולא טמאו חכמים אלא כת
45 אחרונה בלבד.
46 טז. טמא שהיה עומד ומדבר על הבור ונתזה צנורא מפיו,
47 ספק הגיע לבור ספק לא הגיע: אם היה בור של שמן -
48 ספקו טמא ברשות היחיד; ואם היה בור של לין - ספקו
49 טהור בכל מקום, מפני ששפת הבור קולטת.

פרק תשעה עשר

50
51 א. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן
52 ואין ידוע באי זה מהן הלך, ועשה טהרות ונאכלו, והנה
53 שלישי ושביעי וטבל וטהר, והלך בשני ועשה טהרות -
54 הרי אלו טהורות. אם קימות הראשונות - אלו ואלו
55 תלויות, שבנודאי שאחד מן הטהרות טמא. ואם לא טהר
56 בינתיים - הראשונות תלויות, והשניות ישפרו, שהרי הן
57 טמאות בודאי, שזה טמא הוא, מפני שהלך בשני השבילין.
58 וכן השרץ והצפרדע ברשות הרבים ואין צורתן נפרת ואין
59 ידוע אי זהו השרץ, ונגע באחד מהן, ועשה טהרות ונאכלו,
60 וטבל, ונגע בשני ועשה טהרות - הרי אלו טהורות. ואם
61 קימות הראשונות - אלו ואלו תלויות. ואם לא טבל בינתיים
62 - הראשונות תלויות, והשניות ישפרו.
63 ב. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן
64 ועשה טהרות, ובא חברו והלך בשני ועשה טהרות: אם
65 באו ונשאלו זה את זה - מורין לכל אחד מהן בפני עצמו
66 שהוא טהור; באו שניהם באחד, או שבא האחד ושאול עליו
67 ועל חברו ואמר: שנים היינו ובשני השבילים הלכנו ושתי
68 טהרות עשינו - הרי שניהם טמאין, וטהרות שעשו
69 נשפרות. וכן אם נטמאו בטמאה קלה. כיצד? שני כפרים,
70 אחד טמא ואחד טהור, אכל את אחד מהם ועשה טהרות,
71 ובא חברו ואכל את השני ועשה טהרות: אם נשאלו זה
72 את זה - שניהם טהורין, מפני שהן ספק דברי סופרים,
73 שהוא מכלל הספקות שטהרו חכמים, כמו שבארנו; ונשאול
74 שניהם כאחת או שנשאול עליו ועל חברו - שניהם טמאין
75 מספק, וטהרותם נשפרות, שהרי ודאי אחת מהן טמאה.

1 עליו, שהרי משנשארו אינו מנח ברשות הרבים; וכן אם היה
2 אחד מהן לח ונתלה בו הרק הלח - תולין עליו, שהרי אינו
3 מנח ברשות הרבים כדי שיהיה ספקו טהור, אלא הרי הוא
4 על בגדו. כבר בארנו, שאם נגע ברק הנמצא או נשא או
5 הסיטו בכל מקום²² - שורפין עליו את התרומה, בבית
6 הפרס וכיצא בה ששורפין על ודאי מגע²³ בכל מקום.
7 ו. מי שישב ברשות הרבים ובא אחד²⁴ ודרס על בגדיו או
8 שרקק ונגע בו²⁵ הרק - על רקו שורפין את התרומה²⁶, ועל
9 בגדיו הולכין אחר הרב: אם רב העיר טמאין²⁷ - בגדיו
10 מדרס, ואם רב העיר טהורין - הרי הוא טהור.
11 ז. מי שאבד לו כלי ומצאו ברשות היחיד - הרי זה טמא
12 מדרס וטמא טמא מת. אבד לו ברשות הרבים ומצאו
13 ברשות הרבים: אם אבדו ביום ומצאו לכו ביום - טהור;
14 אבד ביום ומצאו בלילה, בלילה ומצאו ביום, או שאבד
15 ביום ומצאו ביום של אחריו - הרי זה בחזקת טמא. זה
16 הפלל: כל שעבר עליו הלילה או מקצתו - טמא.
17 ח. הניח כלי או שכחו ברשות הרבים, אף על פי שעבר
18 עליו הלילה - טהור. הניחו או שכחו ברשות היחיד - הרי
19 זה טמא מדרס וטהור מטמא מת. ומפני מה לא התמירו
20 בשוכח ומניח כמאבד? מפני שאינו דבר מצוי תמיד, לא
21 גורו עליו.
22 ט. המאבד ומצא בתוך הבית - הרי זה טהור, מפני שהוא
23 בחזקת שמוור.
24 י. השוטח פלים ברשות הרבים - הרי אלו טהורין; וברשות
25 היחיד - טמאין, שמא נגעו בהן טמאים. ואם היה משמרן
26 - טהורין. נפלו והלך להביאם - טמאין, מפני שנעלמו
27 מעיניו. וכן מי שאבדו כליו ברשות היחיד ומצאן אפלו בו
28 ביום - הרי הן מדרס וטמא מת, כמו שבארנו.
29 יא. שוטה אחת בעיר או נכרית - כל הרקין שבעיר בחזקת
30 טמאה לעולם בכל מקום.
31 יב. מי שדרסה אשה על בגדיו או שישבה עמו בספינה:
32 אם מפירתו שהוא אוכל בתרומה - כליו טהורין, ואם לאו
33 - ישאלנה.
34 יג. מי שישן ברשות הרבים ועמד - כליו טהורין.
35 יד. נגע ברשות הרבים באחד בלילה ואין ידוע אם חי אם
36 מת, ובשחר עמד ומצאו מת - הרי זה טמא, שכל הטמאות
37 כשעת מציאתן. ואם ראוהו חי בערב, ובשחר מצאו מת -
38 הרי זה ספק ברשות הרבים וטהור.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

22 בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. 23) אלה הם מששת הספיקות שגזרו חכמים לשרוף עליהם תרומה וקדשים שנמנו
שם. 24) ואין אנו יודעים אם הוא טהור או טמא. 25) ביושב. 26) כדין ספק רוקים. 27) זבים. [אמנם זה כמעט מן הנמנעות
שרוב תושבי העיר יהיו זבים, אבל אי אפשר לפרש אחרת, שהרי עם הארץ אין גופו מטמא מדרס, ומה שגזרו טומאת מדרס על
בגדיהם הוא מפני שאשתו נידה יושבת עליהם, ואין לפרש שהכוונה לרוב גויים שדינם כזבים, שהרי טומאת גויים היא מדרבנן
ואין שורפים עליה. וכן פירשו הברטנורה ובעל תוספות יום טוב]. 1) יבאר שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלך באחד
מהם ואינו יודע באי זה הלך וכו'. ודין שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלך באחד מהם ועשה טהרות וחבירו הלך בשני
ועשה טהרות וכו'. כיכר טמאה שנתערבה בתשע כיכרות טהורות ובאו חמישה בני אדם ואכלו חמש כיכרות מהן וכו'. ודין שני
שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלכו בהם שני אנשים, אחד טהור ואחד טמא וכו'.

1 - רשות הרבים לטמא. אימתי? בזמן שהרבים נכנסים
2 ברוח זו ויוצאים ברוח שכנגדה. שאר כל המקומות חוץ
3 מאלו שבארנו דינם - כשם שהן רשות היחיד לשבת, כך
4 הם רשות היחיד לטמא.
5 ח. ויש מקומות שאינן רשות היחיד לשבת, ואף על פי כן
6 הן רשות היחיד לטמא, מפני שאין העם משתמשין בהן.
7 ואלו הן: האילנות, וחורי רשות הרבים אף על פי שאין
8 בהן ארבעה על ארבעה. כיצד? אילן שהוא עומד ברשות
9 הרבים וטמא בתוכו, עלה לראשו, ספק נגע ספק לא נגע
10 - ספקו טמא. הכנים ידו לחור שיש בו טמא, ספק נגע
11 ספק לא נגע - ספקו טמא.
12 ט. חנות שהיא טמא ופתוחה לרשות הרבים, ספק נכנס
13 ספק לא נכנס - ספקו טהור; שכל החנות כמו שרץ המנח
14 ברשות הרבים, שספק מגעו טהור. היו שתי חניות, אחת
15 טהורה ואחת טמא, ונכנס לאחת מהן, ספק לטמא נכנס
16 ספק לטהור - ספקו טמא; שזה ספק רשות היחיד, שהחנות
17 רשות היחיד. וכן בקעה בימות הגשמים שיש בה שדות
18 הרבה, ובה שדה אחת טמא ואחת טהורה, ואמר: נכנסתי
19 לבקעה זו ואיני יודע אם נכנסתי לאותה שדה או לא
20 נכנסתי - ספקו טמא; שספק טמא ברשות היחיד, אפלו
21 ספק ביאה - טמא.
22 י. מקום שהיה רשות היחיד ונעשה רשות הרבים וחור
23 ונעשה רשות היחיד - כשהוא רשות היחיד ספקו טמא,
24 וכשהוא רשות הרבים ספקו טהור.
25 יא. דברים שהן ברשות הרבים - הרי הן ברשות הרבים.
26 כיצד? קפה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים והטמא
27 בתוכה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טהור. הכנים ידו
28 לתוכה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא. היתה כפישה
29 נתונה על כתפו, וכפר תרומה פרוץ בסיב או בגזי ונתון
30 לתוכה, ספק נגע בה אחר ספק לא נגע - ספקו טמא.
31 יב. חמור ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וטמא
32 נתונה עליו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טהור. פשט ידו
33 על גביו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא. וכן סלע
34 המנח ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וטמא נתונה
35 עליו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טהור. עלה בראש
36 הסלע, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא.
37 יג. היה זב רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו ומהלכין
38 בדרך, ספק נגע בזב ספק לא נגע; תינוק טמא מרכב על
39 כתפו של אביו ותינוק טהור מרכב על כתפו של אביו
40 והלכו זה בצד זה, ספק נגע ספק לא נגע; חבילה על כתפו
41 והרק מדבק בפתל, ספק נגע ספק לא נגע; פלים שטוחין
42 ברשות הרבים למעלה מעשרה והטמא עובר, ספק הסיט
43 ספק לא הסיט - הכל טהור.
44 בריף רחמנא דסינן

1 ואפלו כפר אחד טמא שנתערב במאה פרות טהורין - כלן
2 טמאין וישרפו.
3 ג. כפר טמא שנתערב בתשעה פרות טהורין, וכאו חמשה
4 בני אדם ואכלו חמשה פרות מהן, וכאו חמשה בני אדם
5 אחרים ואכלו החמשה הנשארים - הראשונים טמאים,
6 מפני שאין להן אנשים אחרים שיתלו בהן; והחמשה
7 האנשים האחרונים טהורין, מפני שהן תולין בראשונים.
8 ד. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, והלכו בהן שני
9 אנשים, איש אחד טהור ואיש אחד טמא, אפלו היה האחד
10 תלוי - הרי זה טהור תולה בתלוי, ואומרין: זה הטהור
11 הלך בשביל הטהור והרי הוא בטהרתו, וזה התלוי הלך
12 בשביל הטמא. ואף על פי שנשאלו שניהן כאחד.

פרק עשרים

1 א. כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא
2 רשות הרבים לענין טמא.
3 ב. ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים - הרי הן כרשות
4 הרבים לטמא. וכן הפרמלית, כגון הים והאצטונת - הרי
5 הן כרשות הרבים לטמא.
6 ג. יש שם מקומות, שאף על פי שהן רשות היחיד לשבת
7 - הרי הן כרשות הרבים לענין טמא. ואלו הן: השבילין
8 המפלשין לשיחין ולבורות ולגתות; והבקעה המקפת גדר
9 בימות החמה; ובסילקי מלכים, שהוא בגן רחב הרבה
10 לעמד בו אנשי המרכבה ויש לו פתחים הרבה פתוחים
11 לרשות הרבים; והפון, והוא הבגין הגדול שיש לו שני
12 פתחים זה כנגד זה וחרצ, שהרבים נכנסין בפתח זה
13 ויוצאין בפתח אחר. וכן מבואות היורדים לים או לנהר,
14 אף על פי שהן גדורין מכאן ומכאן, ורבים מטפסין ועולין
15 בהן, והבימוסות והמרחצאות - הרי הן כרשות הרבים
16 לטמא. וכן כל העזרה - כרשות הרבים לטמא.
17 ד. גנות העיר שדרך העיר עוברת עליהן - רשות הרבים
18 לטמא.
19 ה. הגנה, בזמן שהיא משתמרת - רשות היחיד, ובזמן
20 שאינה משתמרת - רשות הרבים לטמא. וכן בסילקי
21 גדולה, בזמן שפותחין אותה - רשות הרבים לטמא,
22 ובזמן שנועלין אותה - רשות היחיד לכל.
23 ו. הבקעה המקפת גדר בימות הגשמים - רשות היחיד
24 לשבת ולטמא; ואם לא היתה מקפת - הרי היא רשות
25 היחיד לטמא בלבד. ובקעה שעברו עליה בימות הגשמים
26 - הרי היא רשות היחיד לטמא אפלו בימות החמה. ואלו
27 הן ימות החמה? משתעקר התבואה מתוכה. ואלו הן ימות
28 הגשמים? משתרד רביעה שניה. בין העגולים של ענבים
29 לזוגין - רשות הרבים לטמא.
30 ז. פרס שלפני הבוצרים - רשות היחיד, ולאחר הבוצרים

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ב

הלכות טומאת אוכלין

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהָיָה דִּין טֻמְאַת אֹכְלִין וּמִשְׁקִין וְהַכְשָׁרָן.
וּבְאִוָּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלֶּה:

פרק ראשון

- א. כָּל אֶחָד מֵהַיָּחִיד לְמֹאכֵל אָדָם, כְּגוֹן לֶחֶם וּבֶשֶׂר וְעֻבִּים וְזֵיתִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְכָל שְׂאִינוֹ מֵיָּחִיד לְמֹאכֵל אָדָם - הָרִי זֶה טָהוֹר וְאִינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֲלֵא אִם כֵּן חָשַׁב עָלָיו וַיְחַדּוֹ לְמֹאכֵל אָדָם. וְזֶה וְזֶה אִינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּבְלֵל תַּחֲלָה בְּאֶחָד מִשְׁבָּעָה מִשְׁקִין. וְזֶה הַנִּקְרָא הַכָּשֵׁר. שְׁנֵאֵמַר: וְכִי יִתֵּן מִים עַל זֶרַע.²
- ב. וְאֵלֶּיךָ הֵן הַשְּׁבָעָה מִשְׁקִין שֶׁמִּכְשִׁירִין אֶת הָאֹכְלִין לְטֻמְאָה: הַמִּים, וְהַטֵּל, וְהַשֶּׁמֶן, וְהַיֵּין, וְהַחֵלֶב, וְהַדָּם, וְהַדְּבָשׁ. וְאִינוֹ מִכְשִׁירִין עַד שֶׁיִּפְּלוּ עַל הָאֹכְלִין בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים. וְלֹא יִהְיוּ סְרוּחִין, שֶׁהַמִּשְׁקָה הַסְּרוּחַ אִינוֹ מִכְשִׁיר.⁴ וְכֵיוָן שֶׁהַכָּשֵׁר הָאֵחָד, אֵף עַל פִּי שֶׁיִּבֹּשׁ וְהָרִי הוּא נָגוּב - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.
- ג. אֶחָד שֶׁהָיָה בְּלוּל⁵ בְּמֵי פְרוֹת, כְּגוֹן מֵי תוֹתִים וְרֻמוֹנִים⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּלוּל⁷ וְנָגַע בּוֹ הֶזֶב אוֹ בֶּשֶׂר הַמֵּת - הָרִי הוּא טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַכָּשֵׁר⁸ בְּאֶחָד מִשְׁבָּעָה מִשְׁקִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר אוכל המיוחד למאכל אדם, ושאינו מיוחד אין מקבל טומאה. המשקין שמכשירים את האוכלין או אינם מכשירים. הדברים שאינם מקבלים טומאה אף על פי שבני אדם אוכלים אותם. הדברים שאם חשב עליהם בטלה דעתו או הזק מחשבה. (2) ומסיים "ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם", משמע, שאם לא ניתנו מים לא נטמא, ובתורת כהנים שמיני פרק יא הלכה ו מרבה שישה משקין המפורטים בהלכה הבאה. (3) דבש דבורים. בתורת כהנים שם פרשתא ח הלכה א אמרו, שכל המשקין שאין להם שם לוואי (שם נוסף) מכשירים, להוציא מי תותים, מי רימונים וכדומה, אבל דבש דבורים אינו בכלל אלה שיש להם שם לוואי מפני שסתם דבש הוא דבש דבורים. במשנה ה שם שנינו, שמי רגליים, רוק ומי האף גם כן מכשירים, ולא מנאם רבינו כאן מפני שהם תולדות מים. (4) תורת כהנים שם הלכה ד: "אשר ישתה" פרט למשקה סרוח. (5) רטוב. (6) שם הלכה א: "ומוציא אני מי תותים ומי רימונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לוואי". (7) עודנו רטוב בשעה שנגע בטומאה ואפשר לומר שהמשקה נטמא. (8) נימוק למה לא נטמא האוכל. ובסמוך יבואר למה לא נטמא המשקה שעל האוכל. (9) דברי רבינו כאן הם סיוע הנימוק לדין שבהלכה הקודמת. הנימוק שנאמר שם מספיק רק לטהר את האוכל כשהוא לעצמו, אבל למה לא יטמא המשקה שעל גבו ויטמא את האוכל אחר שיוכשר על ידי הרוק שבפי האדם? ולפיכך הוסיף כאן שמשקין אלה לא רק שאינם מכשירים אלא גם אינם מקבלים טומאה. (10) בתורת כהנים שם הלכה א דרשו את הכתוב (ויקרא יא, לד) "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא". אי כל משקה יכול (אפשר לחשוב) מי תותים או מי פירות או מי רימונים ושאר כל מיני פירות, תלמוד לומר "מים", מה מים מיוחדים שאין להם שם לוואי, ומוציא מי תותים ומי רימונים וכו' שיש להם שם לוואי. וסובר רבינו שפרשה זו כוללת הכשר וגם טומאה. (11) ירושלמי מעשרות פרק א סוף הלכה ג. (12) אם יסחוט אותם לא יוציאו יין ושמן כדי שליש ממה שיוציאו כשיובשלו. (13) בירושלמי המובא למעלה אמרו שאינם מכשירים. ורבינו מוסיף ואומר, שאינם מקבלים טומאה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, משקה שאינו מכשיר אינו מקבל טומאה. וכן משמע בתורת כהנים שהבאנו למעלה. (14) פרק ג משנה ה. (15) ליהנות מגוף דברים אלה. (16) כל אלה מיני תבלינים הם, שמשתמשים בהם לשיפור הטעם או הריח או הגוון של התבשיל. (17) שם משנה ד. ופירש רבינו שם שהוא מין ירק שנקרא כן גם בערבית ועומד לאכילה כשהוא חי (על פי הגמרא נדה נא, ב: "סתם שבת לכמן עשוייה"). ואם נותנים אותו בתבשיל יוצא רובו לתוך התבשיל והנשאר הוא כפסולת שאינה ראוייה למאכל אדם. (18) אם חישוב עליו לקדירה הרי הוא כתבלין, ונתבאר למעלה שתבלינים אינם מקבלים טומאה. (19) נימוק למה אינו מקבל טומאה מפני החלק שאינו נימוח בקדירה ואינו כתבלין. (20) תוספתא עוקצין פרק ג הלכה ח. (21) תאנים יבשות. (22) בתוספתא שלפנינו כתוב: "שיפסלו לכלב" ורבינו גורס כמו שכתב כאן, בהתאם לשיטתו לקמן פרק ב הלכה ד, שדבר שנפסל לאדם אינו מקבל טומאה. ולפני שנפסלו מקבלים טומאה ואין המחשבה מועילה להוציאם מתורת אוכל - כמו שבת שבהלכה הקודמת - מפני שהם אוכל חשוב. (23) שרביטים דומים לשרביטי עדשים ובתוכם גרעינים קטנים והם מאכל בהמה, ובשעת הדחק נאכלים גם על ידי בני אדם. (24) "ראש הדקל והוא עץ לבן רך ... ואוכלין אותו בני אדם" (רבינו בפירושו למשנה עוקצין

- ד. אין שם משקה שמקבל טמאה אלא שבעת המשקין⁹ שמנינו בלבד; אבל שאר מי פרות - בדרך שאין מכשירין, כן אין מקבלין טמאה כלל¹⁰.
- ה. זיתים וענבים¹¹ שלא הביאו שליש¹² - משקין היוצאין מהן אינן מכשירין ולא מקבלין טמאה¹³, אלא הרי הן כשאור מי פרות שהן טהורין לעולם.
- ו. אלו דברים¹⁴ שאינן מקבלין טמאה אף על פי שבני אדם אוכלין אותן, לפי שאינן נאכלין להנאת גופן¹⁵, אלא מפני שנותנין טעם במאכלות או מפני הריח או המראה. ואלו הן: הקשט והחמס וראשי בשמים והתיאה והחלתית והפלפלין וחלות חריע¹⁶. וכן כל פיוצא בהן.
- ז. השבת¹⁷ - סתמו לאכילת גופו כשאור ירקות השדה; ואם חשב עליו לקדירה - אינו מתטמא טמאת אוכלין¹⁸. והשבת משנתנה טעם לקדירה - הרי זו כזבל¹⁹ ואינה מתטמאה טמאת אוכלין.
- ח. התמרים²⁰ והגורגורות²¹ שנותנין לקדירה כתבלין - עדין הן מתטמאין טמאת אוכלין עד שיפסדו מלאכל אדם²².
- ט. הכרשינים²³, אם יחדן למאכל אדם - מתטמאין טמאת אוכלין.
- י. הקור²⁴ - הרי הוא קעץ לכל דבר. ואם שלקו וטגנו - מתטמא טמאת אוכלין.

- 1 **יא.** החרצנין²⁵ והזגין²⁶, אף על פי שכןסן לאכלין²⁷ - אינן
2 מתטמאין²⁸ טמאת אכלין.
3 **יב.** זיתים וענבים הקשים שגפרצין²⁹ ויוצאין מתחת הקורה
4 בשעת הדריכה - אינן מקבלין טמאה³⁰. ועד כפה³¹? עד
5 ארבעה קבין לכל כור³². הנה הנפרץ יתר מזה - מקבלין
6 טמאה³³. ואם כנסן לאכלין, אף על פי שהן פחות מארבעה
7 קבין - מקבלין טמאה.
8 **יג.** הפפניות³⁴ והפגין³⁵ והבטרס³⁶ והקצח³⁷ - הרי הן כפאכלין
9 ומקבלין טמאה.
10 **יד.** לולבי ורדים³⁸ וחרובין ושל ערל ועלי הלוף השוטה
11 - אינן מקבלין טמאה עד שיתמקו³⁹.
12 **טו.** החרדל והתורמוסין⁴⁰ ושאר כל הנכבשין - מטמאין
13 טמאת אכלין בין משהמתיקו בין עד שלא המתיקו⁴¹.
14 **טז.** זיתים שפכשן בעלין שלהן - אין העלין מקבלין
15 טמאה⁴²; שלא ככשן לאכלין אלא למראה⁴³.
16 **יז.** כשות של קשות⁴⁴ והגין⁴⁵ שלה - אין מקבלין טמאה⁴⁶,
17 מפני שאינו אכל.
18 **יח.** דבש בכורת⁴⁷ - מטמא טמאת אכלין⁴⁸ שלא
19 במחשבה. רדה הדבש⁴⁹ - משיירסק החלות⁵⁰ מטמא

- משום משקה⁵¹. דבש הזב⁵² - מפורתו - מתטמא טמאת
משקין⁵³; חשב עליו לאכלין - מתטמא טמאת אכלין⁵⁴.
יט. השמן הקרוש⁵⁵ - אינו אכל ולא משקה. חשב עליו
כשהוא קרוש בין לאכלין בין למשקין - בטלה דעתו⁵⁶. וכן
הדם שקרש - אינו אכל ולא משקה. חשב עליו לאכלין -
מתטמא טמאת אכלין⁵⁷; חשב עליו למשקין - בטלה דעתו.
כ. חלב שקרש - לא אכל ולא משקה. חשב עליו לאכלין⁵⁸
- מתטמא טמאת אכלין; למשקין - בטלה דעתו.
כא. דבש תמרים - לא אכל ולא משקה. חשב עליו לאכלין
- מתטמא טמאת אכלין⁵⁹; למשקין - בטלה דעתו⁶⁰. ושאר
כל מי פרות בלן - לא אכל ולא משקה. חשב עליהן בין
לאכלין בין למשקין - בטלה דעתו.
כב. השלג - אינו אכל ולא משקה. חשב עליו לאכלין -
בטלה דעתו; למשקין - מתטמא טמאת משקין. נטמא
מקצתו - לא נטמא כולו⁶¹; העבירו⁶² על גבי כלי חרס
הטמא⁶³ - נטמא כולו⁶⁴.
כג. החלב שפכחל⁶⁵ שחשב עליו - בטלה דעתו, והרי הוא
טהור. חשב על החלב שפככה⁶⁶ - הרי זה מתטמא טמאת
אכלין⁶⁷.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

פרק ג משנה ז. (25) גרעני הענבים. (26) קליפות הענבים. (27) אחר שנדרכו הענבים ויצא יינם כנס את הפסולת, החרצנים והזגים וחישוב לאכול אותם. (28) מפני שאין דרכם של בני אדם לאכול בטלה דעתו של זה. (29) קופצים מתחת הקורה הלוחצת עליהם. (30) מפני שאינם ראויים לא לאכילה ולא לתעשיית שמן ויין. (31) תהא כמות הנפרצים ולא יקבלו טמאה. (32) הכור הוא שלושים סאה והסאה שישה קבים, נמצא שהכור מחזיק מאה ושמונים קבים, ואם נפרצים יותר מארבעה קבים לכור זיתים או ענבים שהוכנסו לבית הבר או לגת אין אדם מותר עליהם. (33) מפני שלא יצאו לגמרי מתורת אוכל, המחשבה מועילה. (34) שם משנה ז, "עוקצי התמרים בתחילת צמיחתם" (לשון רבינו בפירושו שם). (35) תאנים שלא בשלו. (36) ענבים שטרם בשלו. שם משנה ו. ופסק כרבי עקיבא. (37) כמון שחור (ערוך). (38) "הקצוות הרכים היוצאים בקצוות השבטים (הענפים הדקים) בעת שהאילנות מבלבים". (39) שישופר טעמם על ידי כבישה וכדומה. (40) מין קטנית. במסכת ביצה כה, ב אמרו ששולקים אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה. (41) דרכם של בני אדם לכושם ולאכולם ולפיכך יש עליהם תורת אוכלין אפילו לפני כבישתם. (42) מפני שאינם נאכלים. (43) הזיתים נראים טריים ויפים כשהם מחוברים לעלים. (44) קישואים וכשהם קטנים יש עליהם כעין שערות ונקראות כשות ואינן ראויות לאכילה. (45) הפרח שבראש הקישוא. (46) אם נגעה בהם טמאה לא נטמאו הקישות, מפני שאינם יד ולא שומר לקישות. ראה לקמן פרק ה הלכה א והלכה ב. (47) כשעודנו בכוורת. (48) אינו כמשקה. טומאת משקין חמורה מטומאת אוכלין. (49) הדבורים אוגרות את הדבש בשפופרות משושות לשעווה המדובקות לחתיכות גדולות הנקראות "חלות דבש", והוצאת החלות מהכוורת נקראת רדייה. ובכן: "רדה הדבש" משמעותו הוציא חלות דבש מהכוורת. (50) כדי להוציא דובשן. (51) אבל לפני הריסוק יש עליו דין אוכל. (52) מאליו. (53) כדין חלות שריסקן להוציא דובשן. (54) כשריסק החלות אין מחשבת אוכלין מועילה מפני שעשה מעשה המוכיח שנתכוון למשקה, אבל בוב מאליו מועילה מחשבתו. (55) בתוספתא כתוב סתם "השמן" ורבינו הוסיף מדעתו "הקרוש", שהרי שמן ניגר הוא אחד משבעת המשקין. (56) מכיוון שאין דרכם של בני אדם לאכול שמן קרוש אין מחשבת יחיד מועילה לעשותו אוכל או משקה. [הראב"ד משיג על רבינו ומפרש התוספתא בשמן שיצא מאליו מן הזיתים. ובתוספות פסחים כתבו בשם רבינו תם כדעת רבינו]. (57) לא נתפרש מה בין דם לשמן, וההגיון הפשוט מחייב ששמן קרוש יותר ראוי לאכילה מדם קרוש. ואולי בתקופתם רגילים היו גויים לאכול דם קרוש, והרי אמרו "כבד כולו דם". (58) בתוספתא שלפנינו (שם הלכה ב) הגירסא: "אין צריכין מחשבה לאוכלין". נדיני חלב יתבאר לקמן בפרק שלישי. בתקופת המשנה לא היו רגילים לאכול חלב קרוש ואין לפרש שהכוונה לחלב קרוש שנמצא במעי עגל רך, שהרי דינו כפרש ומחשבה אינה מועילה בו (ראה לקמן הלכה כ"ג והלכות אבות הטומאות פרק א הלכה ט"ו). (59) ישנם בני אדם שאוכלים דבש תמרים ולפיכך מועילה מחשבתו להוריד עליו תורת אוכל. (60) מפני שאין אדם שותה דבש תמרים. (61) אלא המקום שנגע בטומאה, והטעם מפני שהשלג אינו גוש אחד אלא קבוצה של הרבה קרטים דבוקים זה בזה. (62) את השלג. (63) פירוש, שהכניסו לתוך אוור הכלי. (64) מפני שכל השלג היה באוויר הכלי והתורה אמרה (ויקרא יא, לג) "כל אשר בתוכו יטמא". בגמרא שם מסיימים: התורה העידה על כלי חרס (שהוא מטמא מאוויר), אפילו הוא מלא חרדל. [בבביתא שם הגירסא: "שהעבירו על אוור תנור", ורבינו שינה וכתב "על גבי כלי חרס". מובן שהתכוון לאוויר, שהרי כלי חרס אינו מטמא מגבון. (65) שד הבהמה. (66) הנמצא בקיבת עגל יונק. (67) רוב בני אדם אינם אוכלים אותו ולפיכך אם לא חישוב עליו אין עליו תורת אוכל, ומכיוון שישנם בלתי איסטניסים האוכלים אותו, מועילה בו מחשבה לעניין טומאה (לעניין איסור ראה

1 כד. עֲנִיבִים שֶׁדָּרְכָן⁶⁸ - מִשְׁיֵהֶלֶךְ בֵּהֶן הַדּוֹרֵף שְׁתֵּי וְעָרֵב
2 מִתְטַמְּאִין טֻמְאָת מִשְׁקִין⁶⁹. וְשִׁתִּיר בֵּהֶן גִּרְגָּרִין שְׁלֵמִים -
3 אוֹתָן גִּרְגָּרִין מִתְטַמְּאִין טֻמְאָת אֶכְלִין⁷⁰. וְכֵן הַיִּתִּים -
4 מִשְׁיֵטְעָנוֹם⁷¹ מִתְטַמְּאִין טֻמְאָת מִשְׁקִין. וְשִׁתִּירוֹ בֵּהֶן גִּרְגָּרִין
5 שְׁלֵמִין - מִתְטַמְּאִין טֻמְאָת אֶכְלִין.
6 כה. הָעֶרְלָה⁷², וְכִלְאִי⁷³ הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנֶּסְקָל⁷⁴ שֶׁנִּשְׁחַט,
7 וְעִגְלָה עֲרוּפָה⁷⁵ בֵּין שְׁנֵשְׁחָטָהּ בֵּין שְׁנִיעֶרְפָּה⁷⁶, וְצִפְרִי מִצְרַע,
8 וּפְטָר חֲמוּר⁷⁷, וּבִשָּׁר בְּחֶלֶב, וּבִשָּׁר פֶּרֶה אֲדָמָה⁷⁸, וְהַפְּגוּל⁷⁹,
9 וְהַנּוֹתֵר⁸⁰, אֵף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶלּוֹ אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה - בְּלֹן
10 מִתְטַמְּאִין טֻמְאָת אֶכְלִין⁸¹.

פֶּרֶק שְׁנִי

11
12 א. כָּל הָאֶכְלִין הַגִּדְלִין מִן הַקֶּרֶק - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה
13 עַד שְׁיַעֲקְרוּ; אֲבָל כָּל זֶמֶן שֶׁהֵן מִחְבְּרִין, אֶפְלוּ בִשְׂרָשׁ קָטָן
14 שִׁיכּוּלִין לַחֲיֹת מִמֶּנּוּ - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.
15 ב. יַחֲוֹר שֶׁל תַּאֲנָה שֶׁנִּפְשַׁח וּמַעֲרָה בְּקִלְפָה שְׁאִינוּ יָכוֹל
16 לַחֲיֹת מִמֶּנּוּ - כָּל הָאֶכְלִין שֶׁבּוֹ מִתְטַמְּאִין. וְיֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק,
17 אִם הִיא שְׂאֵר הָאֵילָן כְּמוֹ יָד לְזֶה הַיַּחֲוֹר שֶׁנִּשְׁבֵּר אוֹ לֹא.
18 ג. יִרְקוֹת שֶׁיִּבְשׁוּ בְּאֵבִיהֶן, כְּגוֹן כְּרוֹב וְדִלְעַת שֶׁיִּבְשׁוּ
19 בְּאֵבִיהֶן - אֵינָן מִתְטַמְּאִין טֻמְאָת אֶכְלִין. לִקְטָן לִיבֶשֶׁן - הֲרִי
20 הֵן אֶכְלִין בִּשְׁהִיּוֹ עַד שִׁיִּבְשׁוּ וְיַעֲשׂוּ כַּעֲץ.
21 ד. אֵילָן שֶׁנִּפְשַׁח וְבוֹ פְרוֹת - הֲרִי הֵן בְּתִלוּשִׁין. וְכֵן אִם יִבֹּשׁ
22 הָאֵילָן וְבוֹ פְרוֹת - הֲרִי הֵן בְּתִלוּשִׁין.
23 ה. תַּאֲנִים שֶׁיִּבְשׁוּ בְּאֵבִיהֶן - מִטְּמָאוֹת טֻמְאָת אֶכְלִין
24 בְּמִקּוֹמָן.
25 ו. כָּל הָאֶכְלִין שֶׁהֵן מִבְּעֵלֵי חַיִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד

שְׁיָמוּתוֹ. שָׁחַט בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין הֵן
מִפְּרָכְסִין - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְדָגִים מֵאֵימַתִּי מְקַבְּלִין טֻמְאָה?
מִשְׁיָמוּתוֹ. נוֹלַד בֵּהֶן טְרֵפָה וְנִתְטַמְּאוּ כְּשֶׁהֵן מִתְנַדְּנִין - הֲרִי
יֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם הֵן חֲשׂוֹבִין כְּמַתִּים הוֹאִיל וְנִטְרָפוּ, אוֹ
אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שִׁיְדָמוּ כְּאֶבֶן וְלֹא יִתְנַדְּנוּ. הָאֵיבָר
אוֹ הַבִּשָּׂר הַמְדֻלְּדָלִין בְּבִהְמָה אוֹ חַיָּה שְׁאִינוּ יָכוּלִין לַחֲיֹת,
אִם הִכְשִׁירוּ - מְקַבְּלִין טֻמְאָה בְּמִקּוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׂוֹבִין
כְּאֶכְלִ שְׁפָרֵשׁ. וְנִשְׁחָטָה בְּבִהְמָה - הִכְשִׁירוּ בִּשְׁחִיטָה;
שֶׁהִבְהֵמָה כְּלָה כְּמוֹ יָד לְאֵיבָר זֶה, וְיָד שֶׁהִכְשִׁיר - הִכְשִׁיר
הָאֵיבָר כְּלוּ, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. וְיֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם תִּהְיֶה
הַבְּהֵמָה בְּחַיָּה כְּמוֹ יָד לְאֵיבָר אוֹ בִּשָּׂר הַמְדֻלְּדָלִין בָּהּ.
ז. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף - הִכְשִׁיר כָּל הַבִּשָּׂר בְּדָם שֶׁיֵּצֵא
בִּשְׁחִיטָה. לְפִיכָּה, אִם לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ דָם בִּשְׁחִיטָה - הֲרִי כָּל
בִּשָּׂרָן צָרִיף הִכְשִׁיר כָּל הָאֶכְלִין שֶׁלֹּא הִכְשִׁירוּ.
ח. אֶכְלִין שֶׁהִכְשִׁירוּ כְּשֶׁהֵן מִחְבְּרִין לִקְרַק, אוֹ שֶׁהִכְשִׁירוּ בְּמִים
הַמְּחֻבְּרִים שֶׁבְּקֶרֶק - אֵינּוּ הִכְשִׁיר, עַד שִׁיִּכְשִׁירוּ אַחֵר שֶׁנִּעְקְרוּ
בְּמִים הַתְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרֶק אוֹ בִּשְׂאֵר מִשְׁקִין; שְׁנֵאֲמַר: כָּל
כְּלִי - אֵינּוּ מְכַשֵּׁר עַד שִׁיתִּלֵּשׁ מִן הַקֶּרֶק כְּעֵין הַמִּים
שֶׁבְּכֵלִים. שְׂאֵב הַמִּים בְּכֵלִי וְיִתְנֶן בְּקֶרֶק - אֵינּוּ מְכַשִּׁירִין.
ט. קִשּׁוֹת שֶׁנִּטְעָה בְּעֵצִין וְהַגְדִּילָהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּצֵא חוּץ
לְעֵצִין - אֵינָה מְקַבְּלַת טֻמְאָה. וְעֵצִין שֶׁהוּא נָקוֹב כְּדִי שִׁיֵּצֵא
בּוֹ שֶׂרֶשׁ קָטָן - הֲרִי הוּא כְּאֶרֶץ, וְהֵנִטּוּעַ בּוֹ אֵינּוּ מְקַבְּלִין
טֻמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה בּוֹ מִים - אֵינּוּ מְכַשִּׁירִין.
י. עֵצִין שְׁאִינוּ נָקוֹב - הֲרִי הֵנִטּוּעַ בּוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְאִם
הָיָה מִים בְּתוֹכּוֹ - מְכַשִּׁירִין.
יא. כְּלִי גָלִילִים וְכֵלִי אֲדָמָה שֶׁהִשְׁרִישׁ יָכוּלִין לְבַקֵּעַ בֵּהֶן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בהלכות מאכלות אסורות פרק ט). נלמעהל בהלכה כ אמרנו, שחלב קרוש אין מחשבה מועילה בו ובעל כרחנו עלינו לפרש, שכאן המדובר בחלב יגור. אולם תמוה קצת למה מחשבת משקין אינה מועילה ומחשבת אוכלין מועילה. ואולי אין דרכם של בני אדם לשותותו אלא מטבילים בו לחם וכדומה. (68) בגת להוציא יינם. (69) אפילו הנשאר בתוך הקליפה. (70) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר בענבים שנשאר שולמים במקום הדריכה. (71) יטעינו עליהם את הקורה הכבדה. (72) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו נקראים "ערלה" ואסורים באכילה ובהנאה (פרשת קדושים יט, ג). (73) אם נורעה תבואה בין הגפנים נאסרה התבואה והענבים בהנאה. דיניהם מפורטים בספר זרעים הלכות כלאים. (74) שור שנגח אדם או רבע אשה דינו בסקילה, ואם שחטו אותו אחר שנגמר דינו בבית דין לסקילה, בשרו אסור באכילה ובהנאה. (75) נמצא הרוג ולא נודע מי רצחו מביא בית דין עגלה ועורפים אותה, ובשרה אסור באכילה ובהנאה. דיניה - מתבארים בספר נזיקין הלכות רוצח פרק ט. (76) אחר עריפתה אין העגלה מטמאה טומאת נבילות. מפני שמצוותה בעריפה היא (העריפה) עומדת במקום שחיטה. (77) בכור חמור מצוה לפדותו בשוה ולתת את השוה לכהן, ואם לא פדאוהו, עורפים אותו, ככתוב בתורה (שמות יג, יג). והמדובר, כשנשחט ועודו מפרס, ואינו מטמא טומאת נבילות כל זמן שיש בו מקצת חיות, ואף על פי כן דינו כאוכלין, מקבל טומאה ומטמא אחרים בנגיעה, כמו ששנינו בחולין (ק"י, ב): "השוחט בהמה טמאה לגוי, מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות עד שתמות". אבל אחר שמת הרי הוא נבילה ומטמא טומאה חמורה אפילו לא נגע בטומאה. ואפשר להעמיד דין זה גם אחר מיתת החמור, כגון שלקח פחות מכזית מנבלת החמור (פחות מכזית נבילה אינו מטמא) וצירף אותו לטוהר והשלים לכביצה (אוכלין טמאים אינם מטמאים בפחות מכביצה) ונגעו בשרץ, נטמאו טומאת אוכלין ומטמאים את האוכלין שיעגו בהם. (78) בשרה אסור באכילה ובהנאה. (79) קדשים שחישב בשעת שחיטתם להקטיר אימוריהם או לאכול בשרם אחר הזמן או מחוץ למקום (לפעמים כולל המונח "פיגול" גם מחשבת חוץ למקומם), שקבעה תורה. (80) בשר קדשים שלא נאכל בזמן. (81) אף על פי שכל הדברים שנימנו כאן אסורים באכילה ובהנאה, לא יצאו מתורת אוכל. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון בתוספתא שם. (1) יבאר האוכלין הגדלים מן הקרקע אם מקבלים טומאה לפני שיעקרו. ודין אוכלין שהוכשרו כשהם מחוברים לקרקע או במים שבקרקע. ודין משקין טמאים שנפלו על האוכלין, ואוכל שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי לאכילה וכו'. וזעים טמאים שזרעם ומשקה שנטמא ואחר שנטמא נפסד ונסרח. קדירה מלאה משקין ונתונה בתוך המקווה ופשט ראשון לטומאה ידו ונגע בה וכו'. מי שפיקות אם הם בחזקת טומאה ואם ירדו עליהם גשמים.

45 בַּהּ - הָרִי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַמְשָׁקִין אֲפִי עַל פִּי שֶׁהֵן בְּתוֹךְ
46 הַמִּקְוָה, וְנִטְמָאת הַקְדָּרָה מִחֲמַת הַמְשָׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ אֲפִי עַל
47 פִּי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוָה. הִיתָה מְלֵאָה מִיָּם - הַקְדָּרָה טְהוֹרָה,
48 שְׂאִין הָרֵאשׁוֹן מְטַמֵּא כְּלִי חָרָס לְעוֹלָם, וְאִין הַמִּיָּם שֶׁבְּתוֹכָהּ
49 טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְעַרְבִים בְּמֵי הַמִּקְוָה. פָּשֹׁט אֵב הַטְּמֵאָה
50 אֶת יָדוֹ וְנָגַע בָּהּ - נִטְמָאת הַקְדָּרָה, שְׂאִין הַמִּקְוָה מְטַהֵר כְּלִי
51 חָרָס.
52 כו. מִי שֶׁפִּיכּוֹת - הָרִי הֵן בְּחֻזָּקַת טְמֵאָה. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן מִי
53 גִּשְׁמִים, אִם רַבּוּ עֲלֵיהֶן - הָרִי הֵן טְהוֹרִים; מִחֻזָּקָה לְמַחֲצָה
54 - הַכֹּל טָמֵא, בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. אֵימָתִי? בְּזִמָּן
55 שֶׁקָּדְמוּ מִי שֶׁפִּיכָה; אֲבָל קָדְמוּ מִי גִשְׁמִים וִירְדוּ עֲלֵיהֶן כֹּל
56 שֶׁהוּא מִמֵּי שֶׁפִּיכּוֹת - הַכֹּל טָמֵא, שֶׁמְשָׁקִין טְמֵאִין שִׁירְדוּ
57 לְטְהוֹרִים - מִטְּמֵאִין בְּכָל שְׁהוּא.
58 כז. הַטּוֹרֵף אֶת גִּגּוֹ וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ וְהָרִי הֵן מְנַטְפִים,
59 יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גִּשְׁמִים וְרַבּוּ הַנְּטִיפוֹת - הָרִי רַבּוּ מִי גִשְׁמִים
60 עֲלֵיהֶן, וְהַנְּטִיפִין מִהֵן טְהוֹרִין.
61 כח. הַסֵּף שֶׁמֶן טְהוֹר וְנִטְמָא זֶה הָאֵדָם וְטָבֵל וְהָרִי הַשֵּׁמֶן
62 עַל בִּשְׁרוֹ, אִם הָיָה כְּדִי סִיכָת אֵיכָר קָטָן - הָרִי הוּא טְהוֹר
63 בְּשֶׁהִיָּה מְקֻדָּם. סֵף שֶׁמֶן טָמֵא וְטָבֵל - לֹא טְהַר הַשֵּׁמֶן
64 שֶׁעָלָיו; אֲלֹא אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מִשְׁקָה טוֹפֵחַ - הָרִי הַשֵּׁמֶן
65 בְּטִמְאָתוֹ, וְאִם לֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ כְּדִי לְהִטְפִּיחַ מִמֶּנּוּ - בָּטֵל
66 בְּמַעוֹטוֹ.

פרק שלישי

67
68 א. כָּבֵר בְּאַרְנוֹ, שְׂאִין הָאֲכָלִין מִתְּטַמֵּאִין עַד שֶׁיִּכְשְׁרוּ; וְשֶׁכֵּל
69 אֲכָל שְׂאִינוֹ מִיָּחָד לְמֵאכֵל אֵדָם - אִינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה עַד
70 שִׁיחֲדוֹ לְאֵדָם.
71 ב. אֲכָל שֶׁהוּא מִיָּחָד לְאֵדָם בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאִינוֹ מִיָּחָד לְאֵדָם
72 בְּמָקוֹם אֲחֵר - בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מִיָּחָד בּוֹ אִינוֹ צָרִיף מִחֻשְׁבָּה
73 לִיָּחָדוֹ לְאֵדָם, וּבְמָקוֹם שְׂאִינוֹ מִיָּחָד בּוֹ צָרִיף מִחֻשְׁבָּה לִיָּחָדוֹ
74 לְאֵדָם וְאַחֵר כֹּף יִקְבֵּל טְמֵאָה. וְכָל אֲכָל שְׁסוּפּוֹ לְטֵמֵא אֵדָם
75 וְכָלִים אִינוֹ צָרִיף הַכֹּשֶׁר.
76 ג. יֵשׁ אֲכָלִין שֶׁצָּרִיכִין הַכֹּשֶׁר וְאִינוֹ צָרִיכִין מִחֻשְׁבָּה, וְיֵשׁ
77 שֶׁצָּרִיכִין מִחֻשְׁבָּה וְאִינוֹ צָרִיכִין הַכֹּשֶׁר, וְיֵשׁ שֶׁצָּרִיכִין
78 מִחֻשְׁבָּה וְהַכֹּשֶׁר, וְיֵשׁ שְׂאִין צָרִיכִין לֹא מִחֻשְׁבָּה וְלֹא
79 הַכֹּשֶׁר. בִּיצָה? כֹּל הָאֲכָלִין הַמֵּיחֲדִין לְאֵדָם בְּכָל מָקוֹם -
80 צָרִיכִין הַכֹּשֶׁר וְאִין צָרִיכִין מִחֻשְׁבָּה. דְּגִים טְהוֹרִים וְחִגְבִּים
81 טְהוֹרִים בְּכָל מָקוֹם, וְחִגְבִּים טְמֵאִים וְדָגִים טְמֵאִים בְּכָפְרִים
82 - הָרִי הֵן מִיָּחָדִין לְאֵדָם, וְצָרִיכִין הַכֹּשֶׁר וְלֹא מִחֻשְׁבָּה. וְכֵן
83 חֲלָב בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁמֶתָה - צָרִיף הַכֹּשֶׁר וְלֹא מִחֻשְׁבָּה
84 בְּכָל מָקוֹם. וְאֵלּוֹ צָרִיכִין מִחֻשְׁבָּה וְהַכֹּשֶׁר: בִּשְׁרֵי הַפּוֹרֶשׁ
85 מִן הַחֲמִיץ, בֵּין מִן הָאֵדָם בֵּין מִן הַבְּהֵמָה בֵּין מִן הָעוֹף,
86 וְנִכְלַת הָעוֹף הַטָּמֵא, וְחֲלָב בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁחוּטָה בְּכָפְרִים.
87 אֲפִי עַל פִּי שֶׁהַכֹּשֶׁר בִּשְׁחִטָּה, צָרִיף הַכֹּשֶׁר שְׁנֵי אַחֵר

1 וְלִצָּאת - אִינוֹ מְכַשְׁרִין אֶת הָזָרְעִים, וְאֲפִי עַל פִּי שְׂאִינוֹ
2 נִקְוִיבִין - הָרִי הֵן בְּנִקְוִיבִין.
3 יב. עֲצִיץ שֶׁמְלֵאָהּ עֶפֶר עַד שֶׁפָּתּוֹ - אִינוֹ חֹשֵׁב כְּלִי, אֲלֹא
4 הָרִי הוּא כְּטַבֵּלָא שְׂאִין לָהּ שִׁפָּה, שְׂאִינוֹ כְּלִי קַבּוּל.
5 יג. מְשָׁקִין טְמֵאִין שֶׁנִּפְּלוּ עַל הָאֲכָלִין - נִטְמָאוּ, אֲפִי עַל פִּי
6 שֶׁנִּפְּלוּ שְׁלֹא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים, שֶׁהָרִי הַטְּמֵאָה וְהַכֹּשֶׁר בְּאִין
7 כְּאַחַת. וְהוּא שְׁלֹא יִהְיֶה בְּקַרְקָע.
8 יד. כֹּל אֲכָל שֶׁנִּפְסַד וְנִסְרַח עַד שְׂאִינוֹ רְאוּי לְמֵאכֵל אֵדָם -
9 אִינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה. וְכֵן מִשְׁקָה שֶׁנִּסְרַח וְנִפְסַד וְאִינוֹ רְאוּי
10 לְשִׁתִּית אֵדָם - אִינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה, כְּדֶרֶךְ שְׂאִינוֹ מְכַשֵּׁר,
11 שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יִשְׁתָּה.
12 טו. הָעוֹר שֶׁשָּׁלְקוֹ וְהַשְּׁלִיא שֶׁחֹשֵׁב עָלֶיהָ לְאֲכִילָה -
13 מִתְּטַמֵּאִין טְמֵאֵת אֲכָלִים בְּפָנֶי עֲצָמָן.
14 טז. עוֹר הַחֲמור שֶׁשָּׁלְקוֹ - הָרִי זֶה סֶפֶק, אִם מִתְּטַמֵּא טְמֵאֵת
15 אֲכָלִים בְּפָנֶי עֲצָמוֹ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁלְקוֹ, אוֹ אִינוֹ מִתְּטַמֵּא מִפְּנֵי
16 שֶׁהוּא מְאוֹס הַרְבֵּה.
17 יז. חֲסִים שֶׁבְּגָלְלִי בְּקָר וּשְׁעוֹרִים שֶׁבְּגָלְלִי הַבְּהֵמָה שֶׁלֶקְטָן
18 - אִין מְקַבְּלִין טְמֵאָה. וְאִם חֹשֵׁב עֲלֵיהֶן לְאֲכִילָה -
19 מִתְּטַמֵּאוֹת טְמֵאֵת אֲכָלִין.
20 יח. כֹּל אֲכָל שֶׁנִּטְמָא וְאַחֵר שֶׁנִּטְמָא נִפְסַל וְנִסְרַח: אִם נִפְסַל
21 מְלֵאכֵל הַכֹּלֵב אוֹ שֶׁיִּכְשֵׁב בְּחֶרֶשׁ - הָרִי זֶה טְהוֹר; וְאִם נִפְסַל
22 מְלֵאכֵל אֵדָם וְעִזִּין הוּא רְאוּי לְכֹלֵב - הָרִי זֶה טָמֵא בְּשֶׁהִיָּה.
23 וְכָל הָאֲכָלִין שֶׁנִּטְמָאוּ - אִין לֶהֱן טְהוֹרָה בְּמִקְוָה.
24 יט. וְרֵעִים טְמֵאִים שֶׁזָּרְעָם - הָרִי הַצּוֹמֵחַ מִהֵן טְהוֹר, וְאִפְּלוּ
25 בְּדִבְרֵי שְׂאִין וְרֵעוּ כֵּלָה. וְהוּא שֶׁהִשְׁרִישׁוּ; אֲבָל קִדְּם הַשְּׁרִישָׁה
26 - הָרִי הֵן בְּטִמְאָתָן, אִפְּלוּ בְּדִבְרֵי שֶׁזָּרְעוּ כֵּלָה.
27 כ. אֲכָלִין שֶׁמְחַבְּרִין לְכָלִים - בָּטְלוּ מִתּוֹרַת אֲכָל. וְאִם נִטְמָא
28 הַכִּלִּי - הָרִי הֵן מִתְּטַמֵּאִין בְּטִמְאָת הַכִּלִּי; הוּאִיל וְהֵן
29 מְשֻׁמְשִׁין תְּשֻׁמִּישׁ עֵץ - הָרִי הֵן בְּעֵץ.
30 כא. כֹּל מִשְׁקָה שֶׁנִּטְמָא וְאַחֵר שֶׁנִּטְמָא נִפְסַד וְנִסְרַח - הָרִי
31 זֶה בְּטִמְאָתוֹ לְעוֹלָם, שְׂאִין הַמְשָׁקָה יוֹצֵא עַל יְדֵי הַכֹּלֵב
32 לְעוֹלָם. וְאִין לְמִשְׁקָה שֶׁנִּטְמָא טְהוֹרָה חוּץ מִן הַמִּיָּם בְּלִבָּה,
33 שְׂאִם הַטְּבִיל מִיָּם טְמֵאִים בְּמִקְוָה - בֵּינוֹן שֶׁצִּפּוּ מִי מִקְוָה
34 עֲלֵיהֶן טְהוֹר. וּמִטְּבִילִין חֲמִין בְּצוֹנוֹן וְצוֹנוֹן בְּחֲמִין, וְרֵעִים
35 בְּיָפִים וְיָפִים בְּרֵעִים.
36 כב. מִקָּל שֶׁהִיא מְלֵאָה מְשָׁקִין טְמֵאִים וְהַטְּבִיל מְקַצָּתָהּ
37 בְּמִקְוָה - לֹא טְהוֹר הַמִּיָּם שֶׁעַל מְקַצָּתָהּ עַד שֶׁיִּטְבֵּל אֶת כֵּלָה.
38 כג. שֶׁלֵּג שֶׁנִּטְמָא וְהִשְׁיֵק מְקַצָּתוֹ לְמִי מִקְוָה - הוּאִיל וְטְהַר
39 מְקַצָּתוֹ, טְהוֹר כֹּל.
40 כד. הַתָּמֵד הַטָּמֵא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא אַחֵר שֶׁתָּמְדוֹ בֵּין שֶׁתָּמְדוֹ
41 בְּמִיָּם טְמֵאִים: עַד שֶׁלֹּא הִחֲמִיץ - מִשְׁיָקוֹ בְּמִקְוָה וְיִטְהַר, שֶׁהָרִי
42 הוּא בְּמִיָּם; מִשְׁהִחֲמִיץ - הָרִי הוּא בִּזְיֵין, וְאִין לוֹ טְהוֹרָה בְּמִקְוָה.
43 כה. קְדוֹרָה שֶׁמְלֵאָה מְשָׁקִין, כְּגוֹן דְּבִשׁ וְיֵין וְכִיצָּא בִּהְיוֹן,
44 וְנִתְּנָה בְּתוֹךְ הַמִּקְוָה, וּפָשֹׁט הָרֵאשׁוֹן לְטְמֵאָה אֶת יָדוֹ וְנָגַע

1 המחשבה. ושאר כל ירקות השדה, כגון הבצלים הקשים
2 ביותר והפטריות. וכן חגבים ודגים קטנים - צריכין
3 מחשבה בפרים. עלשין שורען לבהמה ונמלך עליהן
4 לאדם - אינן מקבלין טמאה עד שיחשב עליהן אחר
5 שיתלשו, שמחשבת חבור אינה מחשבה. עלשין שלקטן
6 לבהמתו והדיחן, ונמלך עליהן לאדם - צריכין הכשר שני
7 אחר המחשבה. וכן כל פיוצא בזה. האלל, אם חשב עליו
8 לאכילה - מקבל טמאת אכלין, ואם לאו - הרי הוא כעץ
9 ואינו מקבל טמאה. וכן העצמות המחברין בבשר,
10 והגידים, והמקומות הרבים מן הקרנים ומן הטלפים,
11 והכנפים והנוצה, והמקומות הרבים מן הצפרנים ומן
12 החרטום המבלעין בבשר - צריכין הכשר ומחשבה. ואלו
13 שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר: נבלת בהמה טהורה
14 בכל מקום, ונבלת העוף הטהור וחלב בהמה טהורה
15 בפרים. לפי שהן מיחדין למאכל אדם, אין אחד מאלו
16 צריך מחשבה; ואינן צריכין הכשר, מפני שסופן לטמא
17 אדם וכלים בכזית, וכל המטמא טמאה חמורה אינו צריך
18 הכשר. ואלו צריכים מחשבה ואינן צריכין הכשר: נבלת
19 העוף הטהור בפרים, ונבלת בהמה טמאה בכל מקום.
20 והוא שחשב על פחות מכונית; אכל כזית - אב טמאה
21 הוא.

22 ד. ישראל ששחט בהמה טמאה לנכרי, ושחט בה שנים
23 [או רב שנים] - הרי זו מתטמאה טמאת אכלין כל זמן
24 שהיא מפרקסת. ואין צריכה מחשבה, שהרי ישראל שחטה
25 לאכילת העובד כוכבים, ואין לה מחשבה גדולה מזו;
26 ואינה צריכה הכשר, לפי שסופה לטמא טמאה חמורה.
27 שחט בה אחד או שנחרה - אינה מטמאה טמאת אכלין.
28 וכן עובד כוכבים ששחט בהמה טהורה לישראל, ושחט
29 בה שנים או רב שנים - מתטמא טמאת אכלין כל זמן
30 שהיא מפרקסת, ואינה צריכה הכשר. שחט בה אחד או
31 נחרה - אינה מטמאה טמאת אכלין, והרי היא כשאר
32 הנבלות.

33 ה. החותך בשר מאיבר מן החי של בהמה ואחר כך חשב
34 עליו - צריך הכשר. חשב עליו ואחר כך חתכו - אינו צריך
35 הכשר, מפני שמטמא טמאה חמורה כנבלה, וכל המטמא
36 טמאה חמורה אינו צריך הכשר.

37 ו. פחות מכונית מנבלת בהמה טמאה שחשב עליו,
38 והשלים עליו כביצה מאכלים אחרים - אין הכל צריך
39 הכשר; הואיל ופחות מכונית שבכל הביצה, אם השלימו

40 לכונית, מטמא טמאה חמורה. וכן כזית מנבלת בהמה
41 טמאה שחשב עליו, והניחה בכצק עד שהשלים לכביצה,
42 הואיל ואינו מטמא במגע מפני הצצק - הרי זה צריך
43 מחשבה. ואין הצצק הזה צריך הכשר, הואיל וכל השעור
44 הזה מטמא במשא מפני כזית נבלה שבתוכו, אף על פי
45 שאינו מטמא במגע, הרי סופו לטמא טמאה חמורה,
46 לפיכך אין צריך הכשר.

47 ז. פחות מכונית מבשר המת שהשלים עליו כביצה משאר
48 אכלין - הכל צריך מחשבה, שהרי בטל הפל אצל כל אדם;
49 ואין הכל צריך הכשר, מפני בשר המת שבכללו.

50 ח. כזית מן המת שחפהו בכצק - הכל מתטמא טמאה
51 חמורה.

52 ט. החותך בשר מאדם חי להאכילו לכלב, אם חשב עליו
53 למאכל אדם - הרי זה צריך מחשבה, ואינו צריך הכשר.
54 י. גוזל שנפל לגת ומת, אף על פי שהגת במדינה - הרי
55 נמאס בגת, ולפיכך צריך מחשבה. חשב עליו כשהעלהו
56 להאכילו לנכרי - הרי זה מטמא, שהרי חשב עליו למאכל
57 אדם. חשב עליו להאכילו לכלב - אינו מתטמא טמאת
58 אכלים. היה זה שחשב עליו להאכילו לאדם חרש שוטה
59 וקטן - הרי זה טהור. העלוהו כדי להאכילו לאדם - הרי
60 זה טמא; שיש להן מעשה, ואין להן מחשבה.

יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ב

פרק רביעי

61 א. כמה² שעור אכלין לטמאה? לטמאת עצמן - כל שהן.
62 אפלו שמשום או חרדל מתטמא. שנאמר: כל האכל אשר
63 יאכל - כל שהוא³. ואין אכל טמא מטמא אכל אחר או
64 משקין או ידים עד שיהיה בו כביצה בלא קלפתה⁴. וכן
65 האוכל אכלין טמאים - אינו נפסל⁵ עד שיאכל כביצה
66 ומחצה⁶. וזהו חצי פרס.

67 ב. המשקין מתטמאין כל שהן, ומטמאין⁷ בכל שהן. אפלו
68 טפת משקין טמאים פתויל שנגעה באכלין או בכלים או
69 במשקין אחרים - נטמאו. ואף על פי כן, אין השוטה
70 משקין טמאין נפסל עד שישתה רביעית⁸, כמו שבארנו.

71 ג. כל המשקין מצטרפין לפסל את הגויה לרביעית. וכל
72 האכלין מצטרפין לכביצה לטמא טמאת אכלים, ולכחצי
73 פרס לפסל את הגויה. אפלו חטה עם קמח עם בצק עם
74 תאנה וכשור וכיוצא באלו - הכל מצטרף.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר כמה שיעור אוכלין ומשקין לטמא עצמם או אחרים. ודין אם כל האוכלין והמשקין מצטרפים לשיעור. דברים שהניחם בחמה ונתמעטו או הניחם בגשמים ונתפחו. ודין כל ששיעורם וטומאתם שוים או טומאתם ולא שיעורם או שיעורם ולא טומאתם. (2) תורת כהנים פרשת שמייני פרק ט הלכה א. (3) דרשו זאת מהתיבה "כל" המיותרת. (4) הקליפה הקשה. פסק כחכמים בעירובין פג, א. (5) מלאכול תרומה וקדשים. בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה ו נתבאר, שחכמים גזרו טומאה על האוכל אוכלין טמאים או שותה משקין טמאים, לתרומה ולקדשים. ובגמרא נקראה טומאה זו "פסול גוייה". (6) בהלכות אבות הטומאות שם כתב רבינו "כביצה ומחצה שוחקות" פירוש קימעה יותר. (7) אחרים. (8) כביצה וחצי שהן רביעית הלוג.

- 1 ד. העור⁹ המזכר בפשר¹⁰, והמרק¹¹ והתבלין¹², והאלל¹³
2 - אף על פי שמקצתו חשב עליו¹⁴ ומקצתו לא חשב עליו,
3 מקצתו פלטתו חיה¹⁵ ומקצתו פלטתו סכין¹⁶ - והעצמות
4 המזכרות בפשר, והגידים, והמקומות הרפים מן הקרנים
5 ומן הטלפים, והכנפים והנוצה, והמקומות הרפים מן
6 הצפרנים ומן החרטום המבלעין בפשר - כל אחד מאלו
7 מתטמאין ומטמאין, ומצטרפין לכביצה¹⁷ או לכחצי
8 פרס¹⁸.
9 ה. כביצה אכלין טמאים שהניחן בחמה ונתמעטו¹⁹ - אינן
10 מטמאין. וכן פזית מן המת או מן הנבלה וכעדשה מן
11 השרץ²⁰ שהניחן בחמה ונתמעטו - טהורין.
12 ו. פזית חלב ודם ונותר²¹ ופגול²² שהניחן בחמה ונתמעטו
13 - אין חייב עליהן פרת. הניחן בגשמים²³ ונתפחו²⁴ - חזרו
14 לכמות שהיו. בין לטמאה חמורה²⁵, בין לטמאה קלה²⁶, בין
15 לאסור²⁷.
16 ז. עלי בצלים²⁸ ובני בצלים²⁹ שהן חלולין: אם יש בהם
17 ריר - משתערין כמות שהן³⁰; ואם היו חלולין וריקנים -
18 ממעף את חללן³¹.
- 19 ח. פת ספגנין³² - משתערת כמות שהיא³³. ואם יש בה
20 חלל³⁴ - ממעף את חללה.
21 ט. פשר העגל שנתפח³⁵ ובשר זקנה שנתמעטה³⁶ -
22 משתערין כמות שהן³⁷.
23 י. האגוז והתמרים והשקד המתקרקשים³⁸ - משתערין
24 כמות שהן.
25 יא. כל שטמאתו³⁹ ושעורו שוין - מצטרפין זה עם זה. היו
26 טמאתן שוין אכל לא שעורן, שעורן אכל לא טמאתן - אין
27 מצטרפין ואפילו לטמא פקל שבשניהן⁴⁰. כיצד טמאתו ולא
28 שעורו? כגון בשר המת⁴¹ ורקב שלו⁴². שעורו ולא טמאתו?
29 כגון בשר המת ובשר הנבלה⁴³. ואין צריך לומר, שאם לא
30 היו שוים לא בשעור ולא בטמאה, כגון בשר נבלה⁴⁴ ובשר
31 השרץ⁴⁵ - שאין מצטרפין.
32 יב. אכלין טמאים - שעורם שוה, שכל אכל טמא אינו
33 מטמא⁴⁶ אלא כביצה, וטמאתם שוה⁴⁷, שכל אכל טמא אינו
34 מטמא אלא במגע ואינו מטמא לא אדם ולא פלים, לפיכך
35 מצטרפין לטמא פקל שבשניהן. כיצד? כחצי ביצה אכל
36 ראשון⁴⁸ וכחצי ביצה אכל שני שכללן זה בזה - הרי זה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(9) בחולין קיז, שנינו: העור והרוטב והקופה והאלל והעצמות והגידין והקרניים והטלפים מצטרפים לטמא טומאת אוכלין. ורבינו מביא כאן את הדינים שנאמרו במשנה כפי שנתבארו בגמרא. (10) עור כשהוא לעצמו אינו מטמא, מפני שאינו ראוי לאכילה, אבל אם הוא דבוק בפחות מכביצה בשר הוא משלימו לכביצה ומטמא, מפני שהוא שומר לבשר וכל השומרים מטמאים (עוקצין פרק א משנה א). (11) במשנה כתוב: "הרוטב". בגמרא שם (קכ, א) פירש אביי ציר סמך המתמצה מן הבשר, ורבא פירש "שומנא" (פירש רש"י השומן שעל המרק) וכנראה "מרק" הוא אחד משני אלה. (12) פירוש "קיפה" שבמשנה, כרב פפא שם. (13) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אגב הפשטו. (14) לאכילה. שם קכא, א. (15) חיה אכלה את הבשר והשאירה את העור ושרידי בשר דבוקים בו. (16) כשהפשטו את הבהמה בסכין נפלטו מתחת פי הסכין. שם נאמרו שני הפירושים הללו היינו: א. מקצתו חישב ומקצתו לא חישב; ב. מקצתו פלטתו חיה ומקצתו סכין, וקיבל רבינו את שניהם להלכה. (17) לטמא אוכלין. (18) לפסול את הגוויה. כל הדברים שנימנו בהלכה זו אינם מקבלים טומאת אוכלין בפני עצמם. אבל משלימים את השיעור כשיש עמהם אוכל אחר פחות מכשיעור. (19) נתייבשו מחמת חום השמש וצמקו ולא נשאר בהם כביצה. (20) נתבאר בפרק ד מהלכות אבות הטומאות הלכה ב ששמונה שרצים האמורים בתורה מטמאים כעדרשה (ראה שם הלכה י"ג, פנים והערות, פרטי הלכה זו והלכה ו). (21) בשר קדשים שנשאר אחר הזמן שקבעה התורה לאכילתו. (22) אם הכהן המקריב את הקרבן חישב בשעת עבודתו לאכול את הבשר אחר הזמן שקבעה תורה - הרי זה פיגול. והאוכל כזית מאחד הדברים שנימנו כאן עונשו כרת. (23) את אותם הכזיתים שנתמעטו. (24) ויש בהם כזית. (25) מת ונבילה. (26) טומאת אוכלין. (27) אכילה. ואם הניח בגשמים פחות מכזית מעיקרו ותפח עד לכזית אסור מדברי סופרים. (28) עוקצין פרק ב משנה ח. עלים אלה דומים לקנים חלולים ובתוכם ריר סמך. (29) העלים היוצאים מבצלים שאינם מחוברים לקרקע. (30) מפני שגם הריר נאכל ולכן מצטרף לשיעור כביצה. (31) ואם אין כשיעור אחר שמיעכו אינו מטמא. (32) נקובי כספוג. (33) עם הנקבים הקטנים. (34) מקום ריק גדול. (35) בבישול. בשר עגל דך גדל כשמבשלים אותו הרבה (רבינו שם). (36) בשר כזה מצטמק ומתמעט בבישול. (37) כפי כמותם בשעת הנגיעה. כגירסת רב ורבי חייא רובי יוחנן במנחות נד, א. (38) המתקשקשים. כשהם לחים אינם מקשקשים וכשהם מתייבשים ומצטמקים כן מקשקשים. (39) חומרת הטומאה. (40) ואין אנו אומרים הרי הטומאה החמורה כוללת גם טומאה קלה וראוי לה לחמורה להצטרף עם הקלה לכשיעור, וכן לעניין הבלבד בשיעורים יצטרף הדבר לשיעור קטן עם זה ששיעורו יותר גדול, כשיש בשניהם יחד כדי שיעור הגדול. ולמה אין מצטרפים? מפני שהם שני מיני טומאה. (41) שטמא בכזית. (42) בשר המת שהקריב, ששיעורו במלוא חפניו (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה י"א). ובכן שיעורם אינו שווה, אבל טומאתן שווה, שניהם מטמאים טומאה חמורה במשא ובאוהל. נואף על פי שמת מטמא במגע ורקב לא, אין בכך שנינו בעצם חומרת הטומאה, אלא מפני שאי אפשר לו ליגע בכזית שלם או במלוא חפניו, שהרי הבשר התפורר לפירורים וזעירים. (43) שניהם מטמאים בכזית, אבל מת מטמא טומאת שבעה ומטמא באוהל מה שאין כן נבילה. (44) מטמא במשא בלי נגיעה ושיעורו בכזית. (45) שיעורו כעדרשה ואינו מטמא במשא. (46) אוכלין אחרים. (47) כל האוכלין חומרת טומאתם שווה ואפילו האחד ראשון לטומאה והשני רביעי אין לראות בזה הבדל מהותי אלא מקרי, שזה נגע באב וזה נגע בשלישי. (48) אוכל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון ועושה את הנוגע בו שני לטומאה וכן הלאה.

מתוך מהדורת וגשל

1 שני, ואם נגע בתרומה - פסלה⁴⁹. כחצי ביצה אכל שני
2 וכחצי ביצה אכל שלישי שבללן - הרי זה שלישי⁵⁰. וכן
3 כל פיצא בזה. אפלו חצי ביצה אכל ראשון וחצי ביצה
4 אכל רביעי של קדש שבללן זה בזה - הרי הכל רביעי⁵¹.
5 יג. כביצה אכל ראשון וכביצה אכל שני שבללן זה בזה
6 - הכל ראשון⁵². חלקן⁵³ - כל אחד מהן שני⁵⁴. נפל זה
7 לעצמו [וזה לעצמו] על כפר של תרומה - פסלוהו⁵⁵. נפלו
8 שניהן כאחד - עשאוהו שני⁵⁶.
9 יד. כביצה אכל שני וכביצה אכל שלישי שבללן זה בזה
10 - הרי הכל שני. חלקן - כל אחד מהן שלישי. נפל זה
11 לעצמו [וזה לעצמו] על כפר של תרומה - לא פסלוהו.
12 נפלו שניהן כאחד - פסלוהו, מפני שעשאוהו שלישי.
13 טו. כביצה אכל ראשון וכביצה אכל שלישי שבללן זה
14 בזה - ראשון⁵⁷. חלקן - זה שני וזה שני, שהשלישי שנגע
15 בראשון נעשה שני.
16 טז. כשתי ביצים אכל ראשון וכשתי ביצים אכל שני
17 שבללן - הכל ראשון. חלקן לשנים - כל אחד מהן ראשון.
18 חלקן לשלשה חלקים או לארבעה - כל אחד מהן שני. וכן
19 כשתי ביצים אכל שני וכשתי ביצים אכל שלישי שבללן -
20 הכל שני. חלקן לשנים - כל אחד מהן שני; לשלשה
21 ולארבעה - הרי כל אחד מהן שלישי.
22 **פרק חמישי**
23 א. ידות האכלים - הן העצים הרפין הסמוכין לאכל
24 שהאכל נתלה בהן מן האילן, כמו עקצי התאנים והאגסים
25 וקצת האשכול, וכן הגרעינים וכיצא בהן מדברים שהאכל
26 צריך להן. ושומרי האכלין - הן הקלפה שעל האכל שהיא
27 שומרתו. וכן כל פיצא בזה.
28 ב. כל שהוא יד ואינו שומר - מתטמא ומטמא ולא
29 מצטרף; וכל שהוא שומר, אף על פי שאינו יד - מטמא
30 ומתטמא ומצטרף; וכל שאינו לא שומר ולא יד - אינו
31 מתטמא ולא מטמא, ואין צריך לומר שאינו מצטרף. כיצד
32 מתטמא ומטמא ואינו מצטרף? שאם נגעה טמאה ביד -
33 נטמא האכל התלוי בו; ואם נגעה טמאה באכל - נטמא
34 היד; ואין היד מצטרפת עם האכל להשלימו לכביצה או
35 לכחצי פרס. אבל אם היד שומר - הרי זה מצטרף לכביצה
36 ולכחצי פרס.
37 ג. כשם שיד לטמאה, כך יש יד להכשר. שאם הכשר היד

38 - הכשר כל האכל התלוי בו. ויש יד לפחות מפזית. ויש
39 שומר לפחות מפול. ושומר שחלקו - אינו מצטרף עם
40 האכל.
41 ד. ומנזן לשומרי אכלין שהן מתטמאין עם האכלין כשהן
42 מחברין בהן? שגאמר: על כל זרע זרע אשר יזרע - בדרך
43 שבני אדם מוציאים לזריעה: חטים בשעוריהן ושעורים
44 בקלפיהן ועדשים בקלפיהן. והוא הדין לשאר השומרים.
45 ה. ומנזן לידות האכלין שהן מתטמאות ומתטמאות כשהן
46 מחברין עם האכלין? שגאמר: טמא הוא לכם - לכל
47 שבצרכיכם.
48 ו. הבוצר לגת - אין לו ידות, שהרי אין לו צרך ביד, מפני
49 שמוציא את המעקה.
50 ז. הקוצר לסכופ - אין לו ידות, שהרי אינו צריך ליד.
51 ח. כל ידות האכלין שבססן בגזן - טהורין.
52 ט. פסיגה של אשכול שרקנה - טהורה. ואם נשתיר בה גרגר
53 אחד - הרי זו יד לאותו גרגר ומקבלת טמאה. וכן שריבט
54 תמרה שרקנו - טהור. שיר בו תמרה אחת - טמא. וכן שריבט
55 קטניות שרקנו - טהור. שיר בו גרגר אחד - מקבל טמאה.
56 י. לעולם אין שומר על גבי שומר, אלא שומר אחד בלבד
57 הסמוך לאכל הוא הנחשב עמו.
58 יא. שלש קלפות בבצל: פנימית - בין שלמה בין קדורה
59 מצטרפת; אמצעית - שלמה מצטרפת, קדורה אינה
60 מצטרפת; החיצונה - בין כך ובין כך טהורה.
61 יב. כל הקלפין מתטמאות ומתטמאות ומצטרפות, מפני שהן
62 שומר. קלפי פולין ותורמוסין: זרקן - אינן מתטמאות, כנסן
63 לאכלין - מתטמאין. ואם נשאר בהן אכל - בין כך ובין כך
64 מתטמאין. קלפי מלפפון, אף על פי שאין בהן מתוף המלפפון
65 - מתטמאות טמאת אכלין. השעורים, בזמן שהן יבשין -
66 קלפתן מצטרפת עמהן, ובזמן שהן לחין - אין מצטרפת. אבל
67 החטה, בין לחה בין יבשה - קלפתה מצטרפת.
68 יג. כל הגרעינים מתטמאות ומתטמאות ולא מצטרפות, חוץ
69 מגרעינות הרטב; אבל של תמרה יבשה - אינה מצטרפת.
70 יד. החותל שעל הגרעינה של רטב - אין מצטרף, ושעל
71 גרעינת היבשה - מצטרף; מפני שהוא דבוק באכל, נחשב
72 כאכל.
73 טו. גרעינה של רטב שייצאת מקצתה - כל שפנגד האכל
74 מצטרף, והיצא אינו מצטרף. וכן עצם שיש עליו כשר -
75 כל שפנגד הכשר מצטרף. היד עליו הכשר מצד אחד -

מתוך רמב"ם ל – הוצאת מוסד הרב קוק

(49) היא עצמה פסולה, אבל אינה פוסלת תרומה אחרת בנגיעתה. (50) ופוסל את הקודש, אבל לא את התרומה, שאין רביעי לתרומה. (51) ואינו פוסל את הקודש, שאין חמישי בקודש אלא בפרה אדומה. משמינו, שאין אנו תופסים את הממוצע לומר הראשון משפיע להעלות במקצת את כוחה של טומאת הרביעי. (52) מפני שיש כאן שיעור שלם של ראשון. (53) לשני חלקים. (54) שהרי אין בראשון לבדו כשיעור. (55) נעשה שלישי ואינו פוסל אחרים. בכל מקום שאתה מוצא ההגדרה של פסול, הכוונה שאינו מטמא ואינו פוסל אחרים. (56) שהרי נגע בבת אחת בשיעור שלם של ראשון. (57) כולו כראשון. (1) יבאר מה הן ידות האוכלין ושומריהם ומה דינם. מי שהוא יד ואינו שומר, שומר ולא יד או לא זה ולא זה אם מתטמא ומטמא ומצטרף. הבוצר לגת אם יש לו ידות או הקוצר לסיכוך, וידות האוכלין שבססן בגורן. ודין שומר ע"ג שומר והקליפות והגרעינים שמתטמאין ומצטרפים. ודין המתטמאים ומטמאים ומצטרפין או שאינם מצטרפים או שאין מתטמאים ולא מטמאים ולא מצטרפים.

פרק ששי

44
45 א. האגוזין והשקדים שנסדקה קלפתן - עדין הוא חבור
46 לאכל עד שירצץ את הקלפה.
47 ב. ביצה מגלגלת - משיקב בה מקום לגמעה ממנו אין
48 שאר קלפתה חבור. ושלוקה - קלפתה חבור עד שירצץ את
49 הקלפה. ואם נתבלה בקלפתה, אף על פי שרצצה כלה -
50 חבור.
51 ג. עצם שיש בו מח - חבור עד שירצץ. צמר שבראשי
52 הפכשים ושער שבזקן התלשים, אף על פי שחרכן באור -
53 הרי הן חבור עד שיתחיל לתלש.
54 ד. כנפי חגבים וקשקשי דגים, אף על פי שהעביר סכין
55 עליהן - חבור עד שיתחיל לקלף. הרמון שפרדו - חבור
56 עד שיקיש עליו בקנה.
57 ה. השרכיטים של תמרים - אינן חבור זה לזה.
58 ו. מלפפון שחתכו ונתנו על השלחן - חבור עד שיתחיל
59 לפרק. התחיל לפרק - חתיכה וכל העולה עמה חבור,
60 והשאר אינו חבור. פקה התחתונה - חבור לעצמה, ואינה
61 חבור לחתיכות. היו שנים או שלשה מלפפונות, וחתך כל
62 אחד מהן והניחן על השלחן, והתחיל באחד מהן - זה
63 שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור. אפלו אמר: חציו
64 אני אוכל שחרית וחציו ערבית - זה החצי שהתחיל בו
65 חבור, והשאר אינו חבור.
66 ז. המחתך ירקות וכיוצא בהן לבשל, אף על פי שלא מרק
67 והבדיל - אינו חבור; אלא אם נטמא זה - לא נטמא זה,
68 אף על פי שהוא מערה בו. חתך לכבש או לשלך או להניח
69 על השלחן - הרי זה חבור, ואפלו התחיל לפרק מה שחתך.
70 ח. כל אכל שעדין לא פרקו - חבור, ואם נטמא מקצתו -
71 נטמא כולו.
72 ט. אכל שנפרס ומערה במקצת, ונגע טמא באחד מהן: אם
73 אוחו בזה שנגע בו והשני עולה עמו - הרי זה חבור; ואם
74 כשאוחז בזה הטמא ומגביהו ישמט האחר ויפל - אינו
75 חבור, אלא הרי זה האחר כנוגע בראשון שננטמא.
76 י. כל האכלין שהיו עלין או קלחין מחברין בהן: את שדרכו
77 להאחז בעלה - אוחזין אותו בעלה, בקלח - אוחזין אותו
78 בקלח; אם נתלה עמו - הרי זה חבור בטבול יום, ואין צריך
79 לומר בשאר הטמאות. וכן אם היה לו יד - אוחזין אותו ביד
80 שלו. היתה לו יד ועלה - אוחזין אותו באי זה מהן שירצה.
81 לא היתה לו יד ולא עלה - בזה אמרו: אם אוחו בטמא
82 והשני עולה עמו - חבור, ואם לאו - אינו חבור.
83 יא. האגוזין שקצצן בעקציהן כשהן רפין ואמנן בלן כמו
84 חבל, וכן הבצלים שחברן בדרך הזאת - הרי אלו חבור.
85 התחיל לפרק באגוזים ולפקל בבצלים - אין השאר חבור.

1 אינו מצטרף ממנו אלא העצם שתחת הבשר עד חלל
2 העצם. ואם לא היה לעצם חלל - רואין אותו כאלו הוא
3 כעבי האזוב. ושאר העצם אין מצטרף, שהעצמות לבשר
4 כשומר הן חשובין.
5 טז. קולית שהיה עליה בשר אפלו כפול - גורר את כלה
6 לטמאה.
7 יז. גרעיני זיתים ותמרה, אף על פי ששלקן לאכלין - אין
8 מתטמאין.
9 יח. גרעיני חרובין, אף על פי שפנסן לאכלין - אין
10 מתטמאין; שלקן לאכלין - מתטמאין.
11 יט. ואלו מתטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי השום
12 והבצלים והקפלוטות בזמן שהן לחין, והפטמה שלקן בין
13 לחה בין יבשה, והעמוד שהוא מכון כנגד האכל. ושרשי
14 החזרין והנפוס. ושרש צנון גדול - מצטרף, והסיב שלו -
15 אינו מצטרף. ושרשי המנתא והפיגם. ושרשי ירקות שדה
16 וירקות גנה שעקרו לשתלים. והשורה של שבילת והלבוש
17 שלה. ועקצי תאנים וגרוגרות והכלסים והחרובין.
18 כ. ואלו מתטמאים ומטמאין ולא מצטרפין: שרשי השום
19 והבצלים והקפלוטות בזמן שהן יבשים, והעמוד שאינו
20 מכון כנגד האכל. ומלעין של שבילים. והן השערות
21 השחורות שבראש השבילת שדומין כמו מסר. ועקצי
22 האגסים והקרוסטמלין והפרישין והעורדין. ועקץ דלעת -
23 טפח הסמוך לאכל. ועקץ קונדס - טפח. וכן יד הפרפיל -
24 טפח מכאן וטפח מכאן. והפרפיל הוא השריג שהאשכולות
25 תלוין בו. ויד האשכול - כל שהוא. וזנב האשכול שרקנו
26 ויד המכבד של תמרה - ארבעה טפחים. והמכבד הוא העץ
27 האדם שהשרכיטין תלוין בו, והתמרין דבוקות בשרכיטין.
28 וקנה השבילת - שלשה טפחים. ויד כל הנקצרין - שלשה
29 טפחים; ושארין דרכן להקצר - ידיהם ושרשיהן כל שהן.
30 כל אלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, מפני שהן ידות
31 אכלין.
32 כא. ואלו לא מתטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין: שאר
33 כל העקצים. ושרשי קלחי הכרוב. וחלפי תרדים וחלפי
34 הלפת. והן העקריין שנשארו בקרקע כשלקטו הכרוב
35 והלפת וחזרו והחליפו. וכל השרשין שדרכן להגזו שנקרו
36 עם האכל. הפטמה של רמון - מצטרפת, והגץ שלו - אינו
37 מצטרף.
38 כב. הרמון והאבטיח שנמוק מקצתו - אין הנשאר חבור
39 לאותו שנמוק. ואין הנשאר מן הקלפה מצטרף, שהרי אין
40 שמירתו מועלת כלום. וכן אם היה שלם מכאן ומכאן
41 ונמוק באמצע - אין העדין חבור זה לזה, ואין קלפתו
42 מצטרפת. עלי ירקות: ירקין - מצטרפין, ולבנים - אינם
43 מצטרפין, שהרי אינן כלום.

- 1 אָפּלוּ הָיוּ לִפְנֵי מֵאָה כּוֹר - אֵין בֶּלֶן חֲבוּר, שֶׁהָרִי הוֹכִיחַ
2 שְׂדַעְתּוֹ לִפְרָק הַכֹּל.
3 **יב.** קְלִיעָה שֶׁל שׁוֹם שֶׁנִּפְּלוּ מִשְׁקִין עַל אֶחָד מֵהֶן - הוּא
4 טָמֵא וְחֲבוּרוֹ טָהוֹר; שְׁאִין חֲבוּרִי אָדָם חֲבוּר לְכָל דָּבָר. וְכֵן
5 אֶתְרוֹג שֶׁנִּפְּרַשׁ וְתַחֲבוּ בְכוֹשׁ אוֹ בְּקִיסָם - אֵינוֹ חֲבוּר.
6 **יג.** עֶסֶה שֶׁלֹּשָׁה בְּמֵי פְרוֹת - אֵינוֹ חֲבוּר; שְׁאִין לֶף דָּבָר
7 שֶׁמִּחֲבַר אֶת הָאֶכְלִין אֵלָּא שְׂבָעָה מִשְׁקִין בִּלְבַד.
8 **יד.** הַמִּמְצֵא אֶכְלִין זֶה בְּזֶה וּמִבָּצֵן, בְּגוֹן הַדְּבָלָה וְהַתְּמָרִים
9 וְהַצִּמּוּקִין שֶׁקִּבְּצוּ וַעֲשָׂאָן גּוֹף אֶחָד - אֵינֶן חֲבוּר. לְפִיכָּה,
10 עֲגוּל שֶׁל דְּבָלָה שֶׁנִּפְּלוּ מִשְׁקִין טָמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ - הָרִי זֶה
11 נוֹטֵל מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַמִּשְׁקִין בִּלְבַד, וְהַשָּׂאָר טָהוֹר.
12 **טו.** הַתְּמָרִים וְהַגְּרוּגְרוֹת שֶׁשָּׁלְקָן וְנִעְשׂוּ אוֹם - הָרִי זֶה
13 חֲבוּר.
14 **טז.** הַזֵּיתִים שֶׁעֲטָנָן וְנִעְשׂוּ גוֹשׁ אֶחָד - הָרִי זֶה חֲבוּר, מִפְּנֵי
15 שֶׁמִּתְחַלֵּה לֹא נִתְּנָן לַמַּעֲטָן אֵלָּא עַל מְנַת שְׂיִינְקוּ זֶה מִזֶּה.
16 לְפִיכָּה, שָׂרֵץ שֶׁנִּמְצָא עַל אוֹם שֶׁל זֵיתִים, וְהֵן הַזֵּיתִים
17 שֶׁנִּעְשׂוּ בֶּלֶן גּוֹף אֶחָד, אִפְּלוּ נִגַע בְּכַשְׁעוֹרָה - הַכֹּל טָמֵא,
18 שֶׁהַכֹּל גּוֹף אֶחָד. הֵיתָה לוֹ אוֹם שֶׁל זֵיתִים וְעֵתִיד לְהִפָּכֶה -
19 בֵּינוֹן שֶׁתִּקַּע בָּהּ אֶת הַיָּתֵד, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהּ גּוֹשִׁים הִרְבָּה,
20 אֵינֶן חֲבוּר. וְאִם מִשֶּׁהִפָּכֶה נִעְשׂוּ אוֹם - אֵינֶן חֲבוּר.
21 **יז.** אֶכָּל פְּרוֹד שֶׁהוּא כֹּל מִכֶּסֶס וְדָבָק זֶה בְּזֶה, אֵף עַל
22 פִּי שְׁאֵינוֹ חֲבוּר לְהַתְּטַמֵּא וְאֵינוֹ כְּגוֹף אֶחָד כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
23 - הָרִי הוּא מִצְטָרֵף לְכַבִּיעָה לְטָמֵא טָמֵאת אֶכְלִים אֲחֵרִים.
24 וְאִם לֹא כִּנְסוּ אֵלָּא הָרִי הוּא מִפְּרֵד, כְּמַעֲשֵׂה קִדְרָה
25 וְהַקְּטִינִת - אֵינוֹ מִצְטָרֵף עַד שֶׁיִּקְבָּצֻם וַיַּעֲשֻׂם גּוֹשׁ אֶחָד.
26 הָיוּ גּוֹשִׁים הִרְבָּה זֶה בְּצֵד זֶה, וְנִגַע אֵב הַטָּמֵא בְּאֶחָד
27 מֵהֶן - הָרִי הוּא רֹאשׁוֹן, וְהַגּוֹשׁ שֶׁבְּצֵדוֹ שָׁנִי, וְשֶׁבְּצֵד הַשָּׁנִי
28 שְׁלִישִׁי, וְשֶׁבְּצֵד הַשְּׁלִישִׁי רְבִיעִי.
29 **יח.** כֶּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁהֵיתָה רֹאשׁוֹן לְטָמֵא וְהִשִּׁיף לָהּ
30 אַחֲרוֹת - כֹּלָם רֹאשׁוֹן; פְּרִשָּׁה - הִיא רֹאשׁוֹן וְכֶלֶן שְׁנִיּוֹת.
31 הֵיתָה שְׁנִיָּה וְהִשִּׁיף לָהּ אַחֲרוֹת - כֶּלֶן שְׁנִיּוֹת; פְּרִשָּׁה -
32 הִיא שְׁנִיָּה וְכֶלֶן שְׁלִישִׁיּוֹת. הֵיתָה שְׁלִישִׁית וְהִשִּׁיף לָהּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר הניצוק אם הוא חיבור לטומאה ולטהרה מחם לצונן או מצונן לחם. ודין דברים שאינם חיבור בטבול יום אף על פי שהם חיבור לשאר דברים. ודין אוכלים שהם מתטמאים בכל הטומאות והם טהורים בטבול יום. (2) טהרות פרק ח משנה ט. עמוד הקילוח המחבר את הנוזלים שבכלי שממנו יוצקים עם הנוזלים שבכלי המקבל אותם, נקרא "ניצוק". (3) הכניס כלי באמצע העמוד ונפלו לתוכו מקצת מהמשקין לפני שהגיעו לכלי הטמא. (4) שטרם יצאו מהכלי העליון. (5) הקיסור העולה מהמים החמים, שהוא אד המים המתנדפים. (6) כעמוד עשן. (7) וכל מה שבתוכו ואת הניצוק, אבל בחם לתוך חם אין הניצוק סופג את אדי התחתון מפני שהוא עצמו מוציא אדים. (8) בוחשת בכף. (9) בתבשיל חם שבקדירה ואינה נוגעת בו ביד. (10) חכמים גזרו טומאה על ידיים שנגעו במשקין טמאים. (11) בכל מקום שנזכרה בתלמוד התיבה "נחיל" משמעותה קבוצת דבורים הנמצאת בכורת אחת. במשנה כתוב סתם: "דבש הזיפים" ורבינו כאן הוסיף "נחיל". (12) שם משנה ט. (13) רבינו בפירושו למשנה אומר ש"זיפים וצפחת" שמו מוקמות בארץ ישראל הם, והדבש הוא מהם היה סמך מאד. [בסוטה מה, ב מפרש כן ריש לקיש, ורבי יוחנן מפרש זיפים מלשון זיף, מפני שהדבש סמך אפסר היה לזייפו ולהוסיף מים. אף על פי שבכל מקום הלכה כרבי יוחנן נגד ריש לקיש, קיבל רבינו כאן פירושו של ריש לקיש, שנתקבל יותר על דעתו, מפני שאין בזה הבדל להלכה, שהרי דרגת סמיכות הדבש קובעת]. (14) כשאדם נוגע בכל משקה שהוא, ניתק הקשר שבינו ובין המשקה ברגע שהוא מסלק את ידו, אבל כשנוגע בדבש סמך ומסלק את ידו נמשך עמוד דק של ריר המחבר את ידו לדבש, ולפיכך נידון עמוד הניצוק כגוש אחד, ולא כשאר משקין שכל טיפה היא גוש בפני עצמו. (15) מפני שחיבור ניצוק של דבש מנומק ברירים ולא בסמיכות שלו. [בנויר שם שאלו אם יש ניצוק לאוכלין עבים (סמיכים) כדבש או אין להם ניצוק ואין לדמותם לדבש שיש לו רירים, ומשמע שם שרירים קובעים

1 שְׁלֵהֶן חֲבוּר וְאִפְלוּ הָיוּ עֲבִים הִרְבָּה, כְּגוֹן הַגִּירָסִין וְהַחֲלָב
2 הַמִּתְּפֵף וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, לְפִי שְׁאִין לֶהֱן רִיר. וְכֵן שְׁאָר כָּל
3 הַמִּשְׁקִין - אֵין הַנִּצּוֹק שְׁלֵהֶן חֲבוּר, אֲלָא אִם בֶּן עֶרְה מְצוֹנָן
4 לָחֶם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
5 ה. הַנִּצּוֹק אֵינוֹ חֲבוּר לְטַהֲרָה¹⁶. בִּיצֵד? שְׁאִם עֶרְה מִים
6 טְמֵאִים מְכַלִּי אָבִין¹⁷ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן¹⁸ לְתוֹף הַמִּקְנָה - אֵין
7 אוֹמְרִים: מִשְׁהִיגֵעַ קֶצֶת הַנִּצּוֹק לַמִּקְנָה טַהוּר הַמִּים¹⁹, אֲלָא
8 הָרִי הֵן בְּטִמְאַתָּן עַד שִׁישִׁיק²⁰ הַמִּקְנָה לְכָלֵן מִצֵּד אַחֲד²¹,
9 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²². וְכֵן הַקְּטָפְרִס²³ שִׁישׁ עָלָיו מִשְׁקָה טוֹפַח²⁴
10 - אֵינוֹ מִחֲבָרָן לְשְׁאָר הַמִּשְׁקִין שֶׁבִּמְדָּרוֹן²⁵ לֹא לְטַמְאָה²⁶
11 וְלֹא לְטַהֲרָה²⁷. אֲבָל הַמִּשְׁקִין שֶׁבִּאֲשַׁבְּרָן²⁸ - בְּלֵן חֲבוּר
12 לְטַמְאָה וּלְטַהֲרָה.
13 ו. עֶרְכָה שֶׁהִיא קְטָפְרִס²⁹ וְעָלֶיהָ מִשְׁקָה טוֹפַח, וְשִׁלֵּשׁ
14 חֲתִיכוֹת אֲכָלִין טְמֵאִים כְּבִיצָה³⁰ מִנְּחִין עָלֶיהָ זֹו לְמִטָּה מִזֹּו
15 - אֵינָן מְצַטְרְפוֹת³¹; הָיוּ שְׁתֵּים - הָרִי אֵלֹו מְצַטְרְפוֹת³². וְאִם
16 הָיָה תַּחְתִּיתָהֶם מִשְׁקָה עוֹמֵד³³, אִפְלוּ כְּעִין הַחֲרָדֵל³⁴ - הָרִי
17 זֶה מְצַרֵּף אֶת בְּלָן³⁵.
18 ז. כָּבֵר בְּאֲרָנוּ, שֶׁטְבוּל יוֹם אֵינוֹ מְטַמֵּא חֲלִין כָּלֵל, אֲלָא
19 פּוֹסֵל³⁶ אֲכָלִי תְרוּמָה וּמִשְׁקָה תְרוּמָה וְעוֹשָׂה הַכֹּל³⁷
20 שְׁלִישִׁי³⁸, וְכֵן אִם נִגַע בְּאֲכָלִי קֹדֶשׁ אוֹ מִשְׁקָה קֹדֶשׁ - פֶּסֶלָן
21 וְעֹשֶׂאֵן רִבְעִי.
22 ח. יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאֵינָם חֲבוּר בְּטְבוּל יוֹם וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן
23 חֲבוּר בְּכָל הַטְּמָאוֹת, אֲלָא אִם נִגַע בֵּהֶן טְבוּל יוֹם - לֹא פֶסֶל

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. חֲלוֹת אוֹ כְּפָרִים שֶׁכִּנְסָן וְהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זֹו בְּזֹו וְדַעְתּוֹ
לְהַפְרִישָׁן, אוֹ שְׁאָפָה חֲלָה עַל גִּבִּי חֲלָה בְּתַנּוּר וְעֵדִין לֹא
קָרְמוּ פְּנִיָּה, וְנִגַע טְבוּל יוֹם בְּאַחַת מֵהֶן - לֹא פֶסֶל אֲלָא
הַחֲלָה שֶׁנִּגַע בָּהּ. וְכֵן הַמִּים שֶׁהִרְתִּיחוּ וְנִעְשׂוּ כְּקֶבֶה,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ולא סמיכות. ומכאן ה"לפיכך" בדברי רבינו כאן. (16) בהלכה א אמרנו הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, ובהלכות ב, ג וד נתפרשו דיני ניצוק לטומאה, ומבאר רבינו בהלכה זו לטהרה כיצד. (17) שאינו מקבל טומאה. (18) כלי אדמה וכלי גללי בהמה. (19) מדין השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כא). (20) שיגעו מי המקווה במי המים הטמאים. (21) כגון כל השטח העליון. (22) שם. ולמה נקט כלי אבן? משום שבכלים המקבלים טומאה אין ההשקה מועילה אפילו אם ניצוק חיבור, שהרי המשקין הטמאים טימאו את הכלי, וחוזר הכלי ומטמא את המשקין שטהרו על ידי ניצוק. והשקה בכלים המקבלים טומאה נעשית על ידי הטבלת הכלי במקווה עד שמי המקווה צפים על גבי המים הטמאים ואז נטהר הכלי בטבילה והמים בהשקה. (23) מקום משופע והמים שנשפכו עליו יורדים תיכף למטה ואינם מתעכבים כלל. (24) קצת משקה המרטיב את היד הנוגעת בה. (25) שיש בהם יותר ממשקה טופח. (26) אם נגעה טומאה במשקה טופח לא נטמאו המשקין שבמקום המדרון. (27) אם נגעו במי מקווה לא נטהר המשקה טופח וכן להיפך. (28) בבקע שבאדמה. (29) ששוליה משופעים, או שהיא שנונה על מקום מדרון. (30) שלשתן ביחד יש בהן כביצה, והמדובר כשנוגעות זו בזו ואינן נושכות. (31) לטמא המשקין והם יחזרו ויטמאו את העריבה, כדין כל משקין שמתמאים אחרים בכל שהם ואפילו את הכלים. (32) מפני שטיפת המשקין שבין שתי החתיכות אין עליה דין קטפרס והיא נוגעת בכביצה וכך הטיפה שבין האמצעית והתחתונה. והטיפות אינן מתחברות, מפני שהן קטפרס. (33) כגון ששוליה העריבה הם מקום שטוח ישר, ומתוך כך המשקה עומד תחת כל החתיכות. (34) חתיכות הבצק הן קטנות כחרדל וכולן ביחד הן כביצה. (35) המשקה מצרף את כל הפירורים לשיעור כביצה ומטמאים את המשקה וזה מטמא את העריבה כמו שנתבאר למעלה. (36) נתבאר כבר, שדבר שנפסל אינו פוסל אחרים בנגיעתו. (37) אפילו את המשקין. (38) ומה שאמרנו (שם פרק ז הלכה ה) שאפילו שני שנגע במשקין נעשו תחילה (פירוש, כראשון לטומאה) המדובר באוכל שנגע בראשון ונעשה שני, אבל טבול יום אינו מטמא את התרומה ולא את הקודש, אלא פוסל (ראה ביאורנו שם). הלכה זו משמשת הקדמה לבאות אחריו. (39) אדם טמא אחר שלא טבל. (40) גזירת חכמים. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה י"א. (41) על ידי טבילה. (42) שקיעת השמש ויטהר מאליו. (43) שקליפתה דקה וצמודה לגופה. (44) מין כמון שחור. (45) ראה למעלה פרק ו הלכה ט דין אוכל שנפרס ונגע באב הטומאה. (46) והוא חיבור בשאר טומאות. (ראה לקמן פרק ח הלכה א). (47) אף על פי, שידיים וטבול יום שווים לפסול את התרומה ולא לטמא, אינם שווים לעניין חיבור. (48) בהלכות אבות הטומאות פרק י הלכה ה נתבאר חומר אחר בידיים מטבול יום; טבול יום אינו מטמא משקין של חולין כלל וידיים מטמאים אותם להיות כראשון לטומאה. (1) יבאר הדברים שהם חיבור לטבול יום, והדברים שנגע בהם אם פוסלים. ודין טבול יום מטומאת מת ומבעילת נידה אם עושה בטהרות.

מַעֲרָה בַּמַּחֲתָה שֶׁל פֶּסֶף לְשֵׁל זֶהָ, אִם נִתְפָּזְרוּ מִן הַגָּחָלִים
 - אֵין בָּהֶן קִדְשָׁה, אֲלֵא מִכְבָּדָן לֵאמֹה.
 י. מִקְפָּה שֶׁל חֲלִין אוֹ רִקִּיק שֶׁל חֲלִין וְשִׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה צָף
 עַל גְּבִיָּהּ, וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּשִׁמֶן - לֹא פָסֵל אֲלֵא הַשִּׁמֶן
 בִּלְבַד. וְאִם חֲבִץ - כָּל מְקוֹם שֶׁהֵלֵךְ בּוֹ הַשִּׁמֶן פָּסֵל.
 יא. יֶרֶק שֶׁל חֲלִין שֶׁבִשְׁלוֹ בְּשִׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה וְנִגַּע בּוֹ טְבוּל
 יוֹם - לֹא פָסֵל אֲלֵא מְקוֹם מִגְעוֹ.
 יב. הַמִּקְפָּה שֶׁל תְּרוּמָה וְהַשִּׁמֶן שֶׁל חֲלִין שֶׁנִּגַּע
 טְבוּל יוֹם בַּמִּקְצָתָן - פָּסֵל אֶת כָּלָן.
 יג. הַמִּקְפָּה שֶׁל חֲלִין וְהַשִּׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּגַּע טְבוּל יוֹם
 בַּמִּקְצָתָן - לֹא פָסֵל אֲלֵא מְקוֹם מִגְעוֹ. אִם הָיָה הַשִּׁמֶן מִרְבָּה
 - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב. אִימָתִי? בְּזִמְן שֶׁהוּא גֹשֶׁת בַּקְעָרָה; אֲכָל
 אִם הָיָה מִפְּזָר בְּמִדּוּכָה וְנִגַּע בַּמִּקְצָתָן - לֹא פָסֵל אֲלֵא מְקוֹם
 מִגְעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹצֵה בַּפּוּרוֹ. וְשֹׁאֵר כָּל הַנִּדּוּכִין שֶׁדִּרְכָן
 לְדוּכָן בְּמִשְׁקִין, כְּגוֹן הַשִּׁמֶן, אִם דָּכָן שֶׁלֹא בְּמִשְׁקִין
 וְקִבְצָן, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן גֹּשֶׁת בַּקְעָרָה, וְנִגַּע בָּהֶן - לֹא פָסֵל
 אֲלֵא מְקוֹם מִגְעוֹ; שֶׁהָיָה הֵם כְּעִגּוּל שֶׁל דְּבָלָה, שֶׁאִם נִטְמָא
 מִקְצָתוֹ - לֹא נִטְמָא כָּלּוֹ.
 יד. עֶסֶה שֶׁקָּרָא שֵׁם חֲלָתָה בְּצִפּוֹנָה אוֹ בְּדִרּוּמָה, וְכֵן
 הַקְּשׁוֹת שֶׁקָּרָא שֵׁם תְּרוּמָה בְּצִפּוֹנָה אוֹ בְּדִרּוּמָה - הָיָה זֶה
 חֲבוּר, וְאִם נִגַּע טְבוּל יוֹם בַּמִּקְצָת הָעֶסֶה - נִפְסָלָה הַחֲלָתָה.
 נִטְלָה חֲלָתָה מִתּוֹכָהּ וְחִזְרָה לְתוֹכָהּ - אִינוֹ חֲבוּר.
 טו. עֶסֶה שֶׁנִּדְמָעָה אוֹ שֶׁנִּתְחַמְצָה בְּשֹׁאֵר שֶׁל תְּרוּמָה -
 אִינָה נִפְסָלָת בְּטְבוּל יוֹם.
 טז. עֶסֶה שֶׁהִקְשֶׁרָה בְּמִשְׁקִין וְנִלְוְשָׁה בְּמִי פְרוֹת וְנִגַּע בָּהּ
 טְבוּל יוֹם - לֹא פָסֵל אֲלֵא מְקוֹם מִגְעוֹ בִּלְבַד.
 יז. מַעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן שֶׁהִקְשֶׁר וְנִגַּע בּוֹ טְבוּל יוֹם אוֹ יָדִים
 מִסְּאֻבוֹת - מִפְּרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר בְּטָהֳרָה. מִפְּנֵי
 שֶׁמַּעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן כְּחֲלִין, וְטְבוּל יוֹם וְיָדִים מִסְּאֻבוֹת אֵינִם
 פּוֹסְלִין אֶת הַחֲלִין; שֶׁשְׁלִישִׁי בְּחֲלִין - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
 וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא טְבוּלָת יוֹם - לִשָּׁה אֶת הָעֶסֶה וְקוֹצֵה לָהּ
 חֲלָה וּמִפְּרִישָׁתָהּ וּמִנִּיחָתָה בְּכֵלִים, וְנוֹתְנָתוֹ עִם שֹׁאֵר הָעֶסֶה
 כְּאַחַת וּמִקְפָּת עַל הַכֹּל כְּדִי לְתַרֵּם מִן הַמִּקְלָף, וְאַחֵר כָּךְ
 קוֹרְאָה לָהּ שֵׁם וְאוֹמֶרֶת: הָיָה זֶה חֲלָה. וּמִשְׁתַּקָּרָא לָהּ שֵׁם
 לֹא תִגַּע בָּהּ, שֶׁלֹא תִפְסָלָנָה. וְכָךְ הִיא עוֹשָׂה אִם לִשָּׁה
 בַּעֲרָבָה שֶׁהִיא טְבוּלָת יוֹם.
 יח. לִגִּין שֶׁהוּא טְבוּל יוֹם שֶׁמִּלְאָהּ מִחֲבִית מַעֲשֶׂר שֶׁלֹא
 נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ וְאָמַר: הָיָה זֶה תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַל מֵה שֶׁבְּחִבִּית
 אַחֵר שֶׁתִּחֲשֹׁף - הָיָה זֶה תְּרוּמָה טָהוֹרָה; לְפִי שֶׁאִינָה נִעֲשִׂית
 תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַד שֶׁתִּחֲשֹׁף כְּפִי תִנְאוֹ, וְאַחֵר שֶׁתִּחֲשֹׁף יַעֲרִיב
 שְׁמִשּׁוֹ שֶׁל לִגִּין וְיִטְהַר. נִשְׁבְּרָה הַחֲבִית קֶדֶם שֶׁתִּחֲשֹׁף -
 הִלְגִּין בְּטְבוּלָה; נִשְׁבַּר הִלְגִּין - הַחֲבִית בְּטְבוּלָה.
 יט. טְבוּל יוֹם מִשְׁמָאֵת מֵת וּמִכְעִילַת גֵּדָה - עוֹשָׂה בְּבִית
 הַבֵּד. וְכֵן שֹׁאֵר הַטְּמָאִים שֶׁטְבוּלוֹ - עוֹשִׂין בְּטָהֳרוֹת. חוּץ מִזֶּבֶב
 וְזָבָה בְּשִׁבְעֵי שְׁלֵהֶן, שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁטְבוּלוֹ - לֹא יַעֲשׂוּ בְּבִית

וְהַגְרִיסִין שֶׁהִרְתִּיחוּ רְתִיחָה רֵאשׁוֹנָה, וְיֵין חֲדָשׁ וְאֲרוֹ
 שֶׁהִרְתִּיחוּ, וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּרְתִיחָה - אִינוֹ חֲבוּר, וְלֹא פָסֵל
 אֲלֵא הַרְתִּיחָה בִּלְבַד. וּבִשְׁאֵר כָּל הַטְּמָאוֹת, בֵּין קְלוֹת בֵּין
 חֲמוּרוֹת - הַכֹּל חֲבוּר. אֲכָל חֲלוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זֶה בְּזוֹ וְאֵין
 דִּעָתוֹ לְהַפְרִישׁ, אוֹ שֶׁאִפְּהָ חֲלָה עַל גְּבִי חֲלָה וְנִשְׁכּוּ וְקָרְמוּ
 בַּתְּנוּרָה, וְרְתִיחַת הַמַּיִם שֶׁאִינָה מְחַלְחֶלֶת כְּקֶבֶה, וְרְתִיחַת
 הַגְרִיסִין שְׁנִיָּה, וְרְתִיחַת זֵין לָשׁוֹן, וְרְתִיחַת הַשִּׁמֶן בֵּין לָשׁוֹן בֵּין
 חֲדָשׁ, וְרְתִיחַת עֲדָשִׁים - הָרִי אֵלָיו חֲבוּר בְּטְבוּל יוֹם, וְאֵין
 צָרִיף לֹאמַר כָּל הַטְּמָאוֹת.
 ב. בִּצֵּק שֶׁנִּצָּע בְּשַׁעַת אֶפְיָה וְנִמְצָא בְּאֻמָּצָה הַכֹּפֶר כְּמוֹ
 מִסְמֵר יוֹצֵא, וְכֵן קֶצֶת הַבִּצֵּק שֶׁנִּמְשָׁךְ וְנִחְרַף בַּעַת אֶפְיָה,
 וְהוּא הַנִּקְרָא תַרְחוּר, אִם הָיוּ פְחוֹתִים מִכְּאֻצְבַּע וְנִגַּע טְבוּל
 יוֹם בָּהֶן - פָּסֵל כָּל הַכֹּפֶר. וְכֵן אִם נִגַּע בְּגִרְגָּר מֶלֶח קֶטֶן
 שֶׁבַכְכֹּר - נִפְסֵל כָּל הַכֹּפֶר. וְאֵין צָרִיף לֹאמַר כָּל הַטְּמָאוֹת.
 אֲכָל צִרוֹר שֶׁבַכְכֹּר אוֹ תוֹרְמוֹס וְגִרְגָּר מֶלֶח גָּדוֹל וְתַרְחוּר יֵתֵר
 מִכְּאֻצְבַּע שֶׁנִּגַּע בָּהֶן אֶפְלוֹ אִב הַטְּמָאָה - הַכֹּפֶר טָהוֹר, וְאֵין
 צָרִיף לֹאמַר בְּטְבוּל יוֹם.
 ג. רִקִּיק שֶׁנִּחְרַף חֲצִיָּה וְחֲצִיָּה קֵיִם - הָרִי זֶה אִינוֹ חֲבוּר.
 נִחְרַף הָאֻמָּצָה וְהַצִּדִּין קֵימִין - אִינֵן חֲבוּר זֶה לָזֶה, אֶפְלוֹ
 בְּאִב הַטְּמָאָה, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר בְּטְבוּל יוֹם. בִּשְׁוֹר קֶדָשׁ
 שֶׁקָּרַם עָלָיו הַמֶּרֶק וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּקִיפָה - הַחֲתִיכוֹת
 מִתְּרוֹת. נִגַּע בַּחֲתִיכָה - הַחֲתִיכָה וְכָל הָעוֹלִין עִמָּה חֲבוּר.
 וְכֵן בַּחֲבִשִׁיל קִטְנִיּוֹת שֶׁקָּרַם עַל גְּבִי פְרוּסוֹת. שִׁמֶן שֶׁצָּף עַל
 גְּבִי יֵין וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּשִׁמֶן - לֹא פָסֵל אֲלֵא הַשִּׁמֶן.
 ד. יֶרֶק תְּרוּמָה וּבִיצָה טְרוּפָה נְתוּנָה עַל גְּבִי, וְנִגַּע טְבוּל
 יוֹם בְּבִיצָה - לֹא פָסֵל אֲלֵא קֶלַח שֶׁנִּגְדָּדוּ. וְאִם הָיְתָה כְּמִין
 כּוֹבַע - אִינוֹ חֲבוּר.
 ה. חוּט שֶׁל בִּיצָה שֶׁקָּרַם עַל דִּפְנָה שֶׁל אֶלְפָס וְנִגַּע בּוֹ טְבוּל
 יוֹם: מִן הַשִּׁפָּה וְלִפְנִים - חֲבוּר, מִן הַשִּׁפָּה וְלַחוּץ - אִינוֹ
 חֲבוּר. וְכֵן בַּקְטָנִיּוֹת שֶׁקָּרְמוּ עַל שַׁפֵּת הַקֶּדֶרָה.
 ו. חֲבִית שֶׁנִּקְבְּהָ, בֵּין מִשְׁוִלְיָהּ בֵּין מִצְדִּיהָ, וְסִתְּמָה טְבוּל יוֹם
 הַנִּקְבֵּי בִידוֹ - נִפְסָלָה כָּלָה.
 ז. הַמַּעֲרָה מִכְּלִי לְכָלִי וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בַּקְלוֹת - מִשְׁעָרִין זֶה
 שֶׁנִּגַּע בּוֹ בְּאֻחַד וּמֵאָה; שֶׁתְּרוּמָה טְמָאָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּאֻחַד
 וּמֵאָה - בְּטָלָה בְּמַעֲוִטָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת.
 ח. טְבוּל יוֹם שֶׁהָיָה תוֹרֵם אֶת הַבּוֹר וְנִפְלָה מִמֶּנּוּ חֲבִית שֶׁל
 תְּרוּמָה וְשִׁקְעָה בַּבּוֹר שֶׁל יֵין וְנִגַּע בֵּינָן שֶׁבַכְכֹּר: מִן הַשִּׁפָּה
 וְלַחוּץ - אִינוֹ חֲבוּר, מִן הַשִּׁפָּה וְלִפְנִים - חֲבוּר. וְאִם הָיָה
 הַבּוֹר פִּיטָס, אֶפְלוֹ הָיָה כְּלִי גָדוֹל שֶׁמִּחְזִיק מֵאָה כֹר - כָּלוֹ
 חֲבוּר, וְאִם נִגַּע בַּמִּקְצָת הָיִין - פָּסֵל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּחִבִּית
 שֶׁבַקְרַעַת הַכְּלִי.
 ט. הַסֵּלֶת שֶׁל מִנְחוֹת וְהַלְבוֹנָה וְהַקְטָרֶת וְהַגָּחָלִים שֶׁנִּגַּע
 טְבוּל יוֹם בַּמִּקְצָתָן - פָּסֵל אֶת כָּלָן. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
 בַּגָּחָלִים שֶׁחֹתָהּ בַּמַּחֲתָה בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים, שֶׁהַמַּחֲתָה שֶׁחֹתָהּ
 - בָּהּ נִכְנָס לְהִיכָל; אֲכָל גָּחָלִים שֶׁחֹתָהּ בְּכָל יוֹם, כִּשְׁהוּא

ואם נטל עקצו, והיו ענבים מוכנים בעביט וכיוצא בו
 לדרבן, שהרי רוצה במשקה היוצא מהן - נטמא הגת בטפת
 משקה שבראש הגרגר במקום העקץ. נפלו ממנו ענבים
 ודרבן במקום מפנה: אם היו בכיצה מכון - הרי המשקין
 היוצאין מהן טהורין, כמו שבארנו. היו יתר מכביצה -
 היוצא מהן טמא; שפיון שציצאת טפה ראשונה נטמאת
 בכביצה, ונטמאת את כל המשקה היוצא אחריה.
 ה. גוש של זיתים טמאין שהיה מקבץ ומחבר והשליכו
 לתוך תנור והסק: אם היה בכיצה מכון - התנור טהור,
 שאין האכלין מטמאין בליים, והמשקה היוצא מהן טהור,
 כמו שבארנו. היה הגוש יתר מכביצה - נטמא התנור;
 ששציצאה טפה אחת נטמאת בכביצה, וטמאה את התנור.
 לפיכך, אם היו הזיתים הטמאין פרוירין ואינן גוש, אפלו
 הן מאה - התנור טהור.
 ו. עצים שנבלעו בהם משקין טמאין והסיקן - התנור
 טהור, שהרי בטלו בעצים. ואפלו הוציא העצים שנפלו
 עליהן גשמים, ונפלו לרצונו, והסיקן - התנור טהור, ואין
 המים שעליהן מתטמאין מן המשקין הבלועין בהם. ולא
 יסיקם אלא בידים טהורות. גזרה שלא יסיקם הטמא,
 ונמצאו המשקין שעליהם מטמאין את התנור.
 ז. שרץ שנמצא ברחים של זיתים - אין טמא אלא מקום
 מגעו. אם היה משקה מהלך - הכל טמא; שפיון שנטמא
 מקצת המשקה נטמא בלו, והשמן מטמא את כל הזיתים.
 נמצא על גבי העלין למעלה מן הזיתים - ישאלו מן
 הבדדין. אם אמרו: לא נגענו - נאמנין. נמצא על אום של
 זיתים - נטמא כל הגוש, כמו שבארנו. נמצא על גבי זיתים
 פרוירין והוא נוגע בכביצה - הכל טמא; שהאכל שהוא
 בכיצה מטמא המשקה המערב בהן, והמשקה מטמא שאר
 הזיתים. היו פרוירין על גבי פרוירין והמשקה מלמטה, אף
 על פי שנגע בכביצה - אין טמא אלא מקום מגעו.
 ח. עם הארץ שהושיט ידיו לגת ונגע באשכולות - אשכול
 וכל סביבותיו טמאין, והגת כלה טהורה, מפני שמפסיקין
 האשכולות שסביבות זה האשכול בינו ובין שאר הגת.
 ט. הגפת והזגים שנעשו בטהרה והלכו עליהן טמאין
 ואחר כך יצאו מהן משקין - הרי אלו טהורין, שמתחלה
 נעשו בטהרה. ואם נעשו מתחלה בטמאה ויצאו מהן
 משקין - טמאין.
 י. הבדדין שנכנסין ויוצאין ומשקין טמאין בתוך בית הבד,
 אם יש בין משקין לזיתים כדי שינגבו את רגליהן בארץ -
 הרי הזיתים טהורין; שהנוגע במשקין טמאים שלא בידיו
 - טהור ואפלו לקדש. בפרות הקדש שהיו בהן גמות ובתוך

הבד ולא יתעסקו בטהרות, שמא יראו ונמצאו טמאים
 למפרע; שהרי סותרין את הכל, כמו שבארנו.

פרק תשיעי

א. השמן או הדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך
 נמוחו - הרי הן ראשון לטמאה לעולם, מפני שהן כמשקין
 ואף על פי שקפאו אחר שנטמאו.
 ב. הרטב והגריסין והחלב שקרשו - הרי הן כאכלין,
 וצריכין מחשבה. ואם נגע בהן אכל ראשון או משקה -
 נעשו שניים. היה בהן משקה טופח - הרי הן כמשקין והן
 תחלה לטמאה. נטמאו כשהן משקין וקפאו אחר כך וקרשו
 - הרי הן שניים, כמו אכל שנטמא כמשקין טמאין. נטמאו
 כשהן קפויים ונמוחו ונעשו משקין: אם היו בכיצה מכון
 - הרי המשקין טהורין; היו יתר מכביצה - המשקין
 טמאין, שכןשנמוחה טפה ראשונה נטמאת בכביצה אכל
 טמא שנמוחה ממנו, ואותה הטפה תטמא כל המשקין
 שנמוחו אחריה. וכן טמא מת שפסח זיתים וענבים
 שהקשרו: אם היו בכיצה - הרי המשקין היוצאין מהן
 טהורין, ובלבד שלא יגע במקום המשקה; שהמשקה
 כמפקד באכל וכאלו הוא גוף אחר. היו אותן זיתים וענבים
 יתר מכביצה - הרי המשקין היוצאין מהן טמאין; שפיון
 שציצאת טפה ראשונה נטמאת מכביצה וטמאה כל המשקין.
 ואם היה הסוחט זב וזכה וכיוצא בהן, אפלו סחט גרגר
 אחד יחיד שלא הכשר ולא נגע במשקה - המשקה טמא;
 שפיון שציצאת טפה ראשונה נטמאת במשא הזב, שהזב
 שנשא אכלין או משקין - טמאין, כמו שבארנו. וכן זב
 שחלב את העז - החלב טמא; שפיון שציצאת טפה
 הראשונה נטמאת במשא הזב.
 ג. קדרה שמלאה כבשין של חלין ויצאו עליהם חוץ
 לקדרה, ונגע אב הטמאה או ראשון בעלה שחוץ לקדרה
 במקום הנגוב, אף על פי שיש בעלה בכיצה - הוא טמא
 והכל טהור. חזר לקדרה - טמא את המשקין שבה, ונטמאת
 הקדרה וכל הכבשין. נגע בעלה שחוץ לקדרה והיה בו
 משקה, אם יש בעלה בכיצה - הכל טמא; שהעלה מטמא
 משקה שעליו, והמשקה מטמא כל המשקין שבקדרה,
 ומטמא את הקדרה. היתה הקדרה מלאה כבשים של
 תרומה ונער אותה בטובל יום וראה משקין על ידו, ספק מן
 הקדרה נתזו ספק שהקלח נגע בידו - הירק פסול והקדרה
 טהורה.
 ד. טמא שהיה אוכל ענבים מכשרים ונפל ממנו גרגר יחיד
 לגת: אם היה שלם ולא נשטט ממנו עקצו - הגת טהור;

1) יבאר השמן והדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו. הרוטב והגריסים והחלב שקרשו ונגע בהם אוכל ראשון. נטמאו כשהם משקין וקפאו, או כשהם קפואים ונימוחו וכו'. טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גרגר לגת וכו'. גוש של זיתים טמאים שהיה מקובץ והשליכו לתנור והוסק. עצים שהיו בלועים בהם משקין טמאים והסיקם בתנור. שרץ שנמצא בריחיים של זיתים. הגפת והזגים שנעשו בטהרה והלכו עליהם טמאים. כיכרות הקודש שהיו בהן גומות, ובגומות משקין ונגע שרץ באחד מהן. ודין אבעבוע הנעשה בעובי החבית ונגע אב הטומאה במשקה שבאבעבוע.

הגמות היו משקין של קדש, ונגע השרץ באחת מהן, ונגעה ראשונה בשניה ושניה בשלישית, אפלו מאה - כלן ראשון לטמאה, מפני המשקה שבגמות וחבת הקדש הרי הן כלן כמשקין שאין מונין בהן. אבל אם היו כפרות תרומה - הרי הפקר השלישית בלבד פסולה, ומשלישית והלאה טהור. ואם היה משקה טופח על כל הכפרות - אף בתרומה הפל טמאות. וכלן שניות, חוץ מן הראשונה שנגע בה השרץ שהיא ראשון.

יא. אכעבוע הנעשה בעבי החכית והרי הוא כמו כלי אחר בצדה, אם נקב האכעבוע לאויר החכית ונקב נקב אחר לחוץ זה כנגד זה, או שהיה הנקב הפנימי מלמטה והחיצון מלמעלה, והיה האכעבוע והחכית מלאים משקין, אם נגע אב הטמאה במשקה שבאכעבועות - נטמאו כל המשקין שבחכית. היתה החכית מקפת צמיד פתיל ונתונה באהל המת - נטמאת מפני הנקב שבאכעבוע זה, שהרי הוא מפלש לאוירה. וכן אם היה הנקב שבאכעבוע שבפנים מלמעלה והחיצון מלמטה - הרי זו אינה נצלת בצמיד פתיל; אבל אם נגע אב הטמאה באכעבוע - לא נטמאו משקין שבחכית, והנם כמבדלין מהן.

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ב

פרק עשירי

א. כבר בארנו², שהשבעה משקין בלבד הן שמתטמאין או מכשירין, והשאר קרויין מי פרות ואינם מתטמאין ולא מכשירין. ושבעה משקין שמינו - תולדותיהם³ פיוצא בהם⁴. **ב.** תולדות המים הם היוצא מן העין ומן האזן ומן החוטם ומן הפה, ומי רגלי בני אדם, בין גדולים בין קטנים. כל אלו היוצאין מן האדם - משקין הן, בין שיצאו לדעתו של

אדם בין שיצאו שלא לדעתו. אבל מי רגלי בהמה והפלח שנמחת⁵ - הרי הן כמי פרות, לא מתטמאין ולא מכשירין. **ג.** הדם הפנוי מן המשקין הוא הדם השותה⁶ בשעת שחיטה⁷ מן הבהמה והחיה והעופות הטהורין; אבל דם הקלות⁸ - אינו מכשיר, שעדן חיים הן והרי הוא דומה לדם מפה או לדם הקנה. השוחט ונתו דם על האכלין ונתקנח הדם בין סימן¹⁰ לסימן¹¹ - הרי זה ספק¹². לפיכך תולין עליו, לא אוכלין ולא שורפין¹³. תולדות הדם: דם הקנה של אדם שהוציאו לשתייה¹⁴. אבל אם הוציאו לרפואה - טהור ואינו מכשיר. וכן דם שחיטה בבהמה ובחיה ובכעופות הטמאין¹⁵, והדם היוצא עם הלחה ועם הרעי, ודם השחין והאכעבועות, ותמצית הכשר - כל אלו אינן מתטמאין ולא מכשירין, אלא הרי הן כשאר מי פרות. ודם השרץ - כבשרו¹⁶, מטמא ואינו מכשיר. ואין לנו פיוצא בו¹⁷.

ד. מי החלב¹⁸ - הרי הן חלב. וחלב האדם שאינו צריך לו - אינו משקה, לא מכשיר ולא מתטמא. לפיכך חלב הנזכר¹⁹ אינו משקה²⁰. וכן חלב בהמה וחיה שיצא שלא לרצון, כגון שזב מהדד מאליו או שחלבו כמתעסק²¹. אבל חלב האשה, בין שיצא לרצון בין שיצא שלא לרצון - סתמו משקה ומתטמא או מכשיר, מפני שהוא ראוי לתינוק²². **ה.** המשקין שיצאין מאותן הטמאין²³ שאותן המשקין²⁴ אבות טמאה - מטמאים בלא הכשר, שהטמאה וההכשר באין באחת. ואלו הן: זוב הזב ושכבת זרע ומימי רגליו, ורכיעית דם מן המת, ודם הנדה²⁵. וכן²⁶ דם מגפתו²⁷ של זב וזכריו, וחלב של אשה, ודמעת עינים עם שאר תולדות המים²⁸ היוצאין מהן - מטמאין כמשקין טמאין²⁹. שמתטמאין³⁰ בלא כוונה³¹, שמשקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון. לפיכך, נדה או זבה שנטף³² חלב מדדיה לאויר התנור³³ - נטמא התנור וכל מה שבתוכו.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר דין תולדות שבעת המשקין המכשירים כיוצא בהם, ומה הן התולדות. ואם הקודש צריך הכשר. (2) בפרק א הלכה ב מהלכות אלו. (3) בהלכות האבות יבאר תולדות מה הן. (4) דינם שווה לדין המשקין - האבות. (5) נמס ונעשה נוזל. (6) זב לאט לאט. (7) במכשירין שם מנו דם שחיטה בין תולדות הדם, ובתוספתא שבת פרק ט הלכה י"ד שנינו: "מניין לדם שהוא משקה שנאמר (במדבר כג, כד): ודם חללים ישתה". ומשמע שעיקר דם הוא דם חללים של אדם. (8) המתפרץ מן הפצע בכוח. (9) "ודם חללים ישתה" - פרט לדם הקילוח שאינו מכשיר (חולין לו, א). (10) הוושט והקנה הם שני סימני שחיטה וצריך לשחוט רוב שניהם בבהמה. (11) חתך סימן אחד והדם שיצא לפני חיתוך השני נפל על אוכלין. (12) איבעיאי שם אם הוכשרו האוכלין או לא. (13) ודווקא בנתקנח לפני שחיטת הסימן השני, אבל כשלא נתקנח הוכשרו אחר גמר השחיטה באותו הדם. מסקנת הגמרא שם. (14) לבהמה, או לגוי, מחשבתו עושה אותו משקה. (15) אינו מכשיר. כל דינים אלה נמסרו בקבלה איש מפי איש. (16) בכעדרה. (17) דומה לו, שמתמא ואינו מכשיר (הרא"ש במשנתנו). (18) נוזל הנפרד מן החלב כשמקפאים אותו לעשות גבינה. (19) ישנם מקרים, אמנם נדירים מאוד, שמתמצה חלב מדדי הזכר. במסכת שבת נג, ב מסופר על מעשה כזה שהיה. (20) אין אדם שותה אותו. (21) מטפל בדדי הבהמה ללא כוונת חליבה. (22) במשנה שאל רבי עקיבא הא חלב בהמה גם כן ראוי לתינוק ויש בו מעלה יתירה שראוי גם לגדולים? וענו לו, שבחלב אשה יש מעלה יתירה שדם היוצא מפצעה מכשיר, אבל בבהמה רק דם שחיטה מכשיר. [רש"י (שבת קמד, א) מפרש שהכוונה למה שאמרו דם נעצר חלב והר"ש כאן דוחה פירוש זה]. מן הטמאים שיפורטו לקמן. (23) מהמשקין האלה. (24) כל המנויים כאן הם אבות הטומאה ומטמאים גם אדם וכלים. (25) כל אלה המנויים מכאן ואילך, הם וולדות הטומאה. (26) פצעו. (27) המבוארים למעלה בהלכה ב. (28) פירוש, מטמאים בלי הכשר כמו המשקין הטמאים מחמת עצמם שנמנו למעלה שכולם אב הטומאה. נכל המשקין המפורטים בבבא זו, טומאתם מנגיעתם גוף הטמא, שממנה יצאו. (30) צריך להיות: ומטמאין. כאן מתחילה בבא חדשה ונמשכת לכל המשקין המפורטים למעלה בין אבות הטומאה ובין וולדות הטומאה. (31) אף על פי שנפלו על הטהרות בלי כוונתם ושלא לרצונם של הבעלים - הוכשרו ונטמאו. (32) מעצמו. (33) של חרס.

- 1 ו. כָּכָר בָּאֲרֵנוּ, שֶׁהַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִטְּבוֹל יוֹם אֵינָם
2 טְמֵאִים. לְפִיכָּה, אִם נָפְלוּ אֶפְלוּ עַל כָּכָר שֶׁל תְּרוּמָה - אֵינוֹ
3 מְכָשֵׁר עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְרִצּוֹן, כִּשְׁאֵר הַמִּשְׁקִין הַטְּהוֹרִין שְׂאִינָן
4 מְכָשִׁירִין אֲלָא לְרִצּוֹן.
5 ז. הַזֶּה וְהַלְחָה הַסְּרוּחָה וְהָרֵעִי³⁴, וְהַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִבֶּן
6 שְׁמוֹנֶה עָדָשִׁים³⁵, וְהַשּׁוֹתָה מִי טְבִירָה³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵף עַל
7 פִּי שְׂיוֹצֵאִין נְקִיִּים - כָּל אֵלוֹ אֵינָן חֲשׁוּבִין מִשְׁקָה, וְלֹא
8 מִתְּטַמְּאִין³⁷ וְלֹא מְכָשִׁירִין.
9 ח. הַשּׁוֹתָה שְׁאֵר מִשְׁקִין³⁸ וְיּוֹצֵאוֹ - הָרִי הֵן מִשְׁקִין
10 כְּשֶׁהִי, שְׂאִין שְׁאֵר הַמִּשְׁקִין טְהוֹרִין בְּגוּף³⁹. כִּיצַד?
11 שֶׁתָּה מִים טְמֵאִין וְהִקְיָאן - הָרִי אֵלוֹ טְמֵאִין, מִפְּנֵי
12 שֶׁלֹּא טְהוֹר בִּיצִיאָתָן⁴⁰. שֶׁתָּה מִים טְמֵאִים וְטָבַל וְאַחֵר
13 כָּף הִקְיָאן, [אוֹ שֶׁנִּסְרַחוּ וְאַחֵר כָּף הִקְיָאן], אוֹ שֶׁיִּצְאָאוּ
14 מִלְּמִטָּה אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָבַל - הָרִי הֵן טְהוֹרִין⁴¹.
15 שֶׁתָּה שְׁאֵר מִשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ שְׁאֵר אֶבְלִין טְמֵאִין, אֵף
16 עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְאַחֵר כָּף הִקְיָאן - טְמֵאִין, לְפִי שְׂאִינָן
17 טְהוֹרִין בְּגוּף⁴². נִסְרַחוּ אוֹ שֶׁיִּצְאָאוּ מִלְּמִטָּה - הָרִי הֵן
18 טְהוֹרִין.
19 ט. כָּכָר בָּאֲרֵנוּ, שֶׁהַזֶּה אֵינָה מִשְׁקָה. אֶפְלוּ שֶׁתָּה מִשְׁקִין
20 טְמֵאִין וְהִזִּיעַ - זַעֲתוֹ טְהוֹרָה⁴³. אֶבֶל הַבָּא בְּמִים שְׂאוּבִין
21 וְהִזִּיעַ - זַעֲתוֹ טְמֵאָה⁴⁴. וְאִם נִסְתַּפַּג⁴⁵ מִן הַמִּים הַשְּׂאוּבִין
22 וְאַחֵר כָּף הִזִּיעַ - זַעֲתוֹ טְהוֹרָה.
23 י. זַעֲת בִּתְיִים⁴⁶ שִׁיתִּין וּמַעֲרוֹת וּבוֹרוֹת - אֵינָן מִשְׁקָה, וְאֶפְלוּ
24 הֵן טְמֵאִין - זַעֲתוֹ טְהוֹרָה. אֶבֶל זַעֲת הַמְּרִחֵץ - כְּמִים: אִם
25 הִיתָה הַמְּרִחֵץ טְמֵאָה⁴⁷ - זַעֲתָה טְמֵאָה⁴⁸; וְאִם הִיתָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(34) צואה. (35) שנולד בחודש השמיני לעיבור. נפל כזה אף על פי שהוא חי דינו כדבר דומם, מפני שאינו בן קיימא. (36) חמי טבריה. הם מביאים שלשול רב ולפעמים יוצאים כשהם זכים (רבינו בפירושו). (37) אם נגעו בטומאה. (38) ששת המשקין המכשירים חוץ למים. (39) שאר משקין אינם בטלים בגוף ולא בטלה טומאתם. (40) בדפוס רומא (ר"מ) ובדפוס קושטא וכן בכתב יד תימן הגירסא: "מפני שנטמאו במגעו ביציאתן" וכן היא גירסת הראב"ד בהשגותיו, והוא מפרש, כגון ששתה רביעית הלוג שיעור שמטמא את האדם, והמשקין עצמם כשהם במעי האדם בטלה טומאתם, אולם כשהקיאם נטמאו שנית במגע האדם הטמא. וברור שהראב"ד מחלק בזה בין מים לשאר משקין, מים בטלה טומאתם ושאר משקין לא. וכדבריו שנינו בפירוש בתוספתא טבול יום פרק א הלכה ז: חומר במשקין (מבמים), שהמשקין אין להם טהרה ואין טהורין בגוף מה שאין כן במים. (41) בטבל והקיאם נטהרו המים בגוף כמו שאמרנו, ולא נטמאו אנג הקאה, שהרי האדם טבל ונטהר. ונסרחו או יצאו מלמטה טהורים אף על פי שלא טבל מפני שאינם ראויים לשתייה אינם מקבלים טומאה. (42) לא נטהרו בעודם בגוף, מכיוון שמשקין אינם בטלים בגוף. (43) ואף על פי ששתה רביעית ונטמא גופו, וגם אינה מכשירה, מפני שהזיעה באה מגופו ולא מהמשקין שבלע (רבינו שם). (44) הבא ראשו ורובו במים שאובים אפילו טהורים טמא (הלכות אבות הטומאות פרק ט הלכה א). ומכיוון שהזיעה מעורבת במים השאובים נטמאה התערובת מנגיעתה בגוף הטמא, והיא גם מכשירה. (45) התנגב. (46) קירות בתים שנבנו במקומות נמוכים מוציאים לחלוותי המתגבשת לפעמים לטיפות דומות לטיפות זיעה. (47) המים שבתוכה היו טמאים. (48) וגם מכשירה, שהזיעה היא קיטור הבא מן המים שהתנדפו מחמת החום. (49) המים היו טהורים. (50) מפני שהורטבו בקיטור. (51) משקין שנחלשו ממקום חיבורם שלא ברצון בעלים אינם מכשירים (לקמן פרק י"ב הלכה ג), ומשמיענו, שאם הכניס כלים למרחץ והורטבו הרי זה רצון בעלים מפני שהוא יודע שורטבו והכניסם מרצונו. (52) חפירה בקרקע הבית ויש בה מים. (53) המים שבתוכה טמאים. (54) אדם וכלים ואוכלין. (55) קרובים יותר לבריכה הטמאה. (56) לחלוותי התמצה מאלה מן הזיתים. ויש גורסים "מוחל" (מכשירין פרק ו משנה ה). (57) ואף על פי שאין עימו שיורי שמן. כרבי מאיר במשנתנו. (58) שאינם משקה, לפי שאינו מקפיד עליהם והם הולכים לאיבוד. (59) בכלי ויחשיב אותם ואז תורת משקה עליהם. (60) לוחץ עליהם, כדי להכניס הריבה ענבים. (61) וסתם ידים פוסלות את התרומה. (62) שהיין היוצא אגב הלחיצה אינו משקה מפני שהאדם אינו רוצה שיצא היין. (63) שנינו שם: "העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על משקה בית מטבחיא דכן (טהור)". (64) כרב בפסחים טז, א שאמר: "מה דכן? דכן ממש" פירוש, טהור לגמרי ואפילו טומאת עצמם אין להם. (65) אחר שחיתתה. (66) רטוב.

1 טמאה⁶⁷ בבשרה - הרי הבשר טמא. וכן אם היתה הפרה
2 חסומה⁶⁸ מחוץ לירושלים⁶⁹, אף על פי שאין המחט
3 ידועה⁷⁰ - הרי הבשר טמא, מפני שנגע בפלים הנמצאין
4 מחוץ לירושלים⁷¹. נמצאת המחט בפך⁷² - הבשר טהור.
5 ובין כך ובין כך הדין טהורות, שאין טמאת ידים במקדש,
6 כמו שבארנו. במה דברים אמורים⁷³? להיות הבשר טמא
7 בדין תורה; אבל להתטמא מדבריהן - אין הקדש צריך
8 הכשר, אלא חבת הקדש מכשרת הבשר. ואם נגע בה
9 טמאה, בין קלה בין חמורה - נפסלה, אף על פי שלא
10 הכשר במשקה, כמו שבארנו.

פרק אחד עשרי

11
12 א. הובצר ענבים למכר בשוק או ליבשן - לא הכשרו
13 לטמאה עד שיפלו עליהן משקין לרצונו, כשאר האכלין;
14 אבל הובצר לדרף - הכשר לטמאה ואף על פי שלא נפלו
15 משקין על הפציר כלל, ואם נגעה בו טמאה - נטמא. ודבר
16 זה גזירה מדברי סופרים. ומפני מה גזרו על הובצר לגת
17 שהוא מכשר? שפעמים שאדם נכנס לכרמו לידע אם הגיע
18 להבצר, וסוחט אשכול של ענבים לבדק בו ומזלפו על גבי
19 הענבים הבצורות, שהרי הכל לדריכה עומד. ועוד, מפני
20 שאינו מקפיד עליו הרי הוא מתמעה ויצאו מימיו והרי הוא
21 מקפיד עליהן שלא יזוכו בקרקע, ונמצא מכשר בהן. לפיכך
22 גזרו, שהובצר לגת הכשר.
23 ב. הובצר ענבים שאם לא מצא להם שוק מחזירן לגת -
24 לא הכשרו עד שיבואו לרשות הגת. וכן הזיתים שבאו
25 לרשות הבד - הכשרו, כמו שיתבאר.
26 ג. הובצר ענבים ונתנם בעביט או ששטחן על גבי העלין
27 הכשרו במשקין היצאין מהן, שהרי דעתו על המשקין
28 ולפיכך שטח על העלין או נתן לתוף העביט, שהוא כמו
29 בור. לפיכך, אם נטל מהן טמא או מי שידיו טמאות -
30 טמאן. בצר ונתן לסלים או במשטח של אדמה - לא
31 הכשרו, שהרי אינו מקפיד על המשקה היצא מהן. לפיכך
32 נוטל הטמא מהן ואוכל. ואף על פי שהן מבקעות ומנטפות
33 לגת - הרי הגת טהורה, שהרי לא הכשרו והרי נבצרו
34 לאכילה. וכן הנוטל מן הסלים ומן המשטח של אדמה
35 ואכל והותיר פסאה וכסאתים וזרקן לגת, ואף על פי שהיין
36 מנתז על הענבים - לא הכשרו.
37 ד. ענבים שהיו בסלים או במשטח של אדמה ולקח מהן

38 לדרקן - הכשרו. לפיכך צריך לקח מהן בידים טהורות, כדי
39 שלא יקח מהן הטמא ויטמאן.
40 ה. כרם שהוא עומד בבית הפרס - הובצר אותו לגת
41 אינו מכשר כל זמן שהוא בבית הפרס. הואיל וטמאת
42 בית הפרס מדבריהם, והובצר לגת הכשר מדבריהם, הקלו
43 בגזירה זו ולא גזרו עליו שיהיה מכשר עד שיצא מבית
44 הפרס. לפיכך, הרוצה לבצר בבית הפרס לגת בטהרה -
45 מטהר את הובצרים ואת הפלים, ומזה עליהם שלישי
46 ושביעי ומצריב שמשן, כדי להכיר שאין מקלין בטמאת
47 בית הפרס אלא מפני שהוא ספק, ואחר כך נכנסין
48 ובוצרים ומוציאין חוץ לבית הפרס, ואחרים טהורים
49 מקבלין מהן ומוליכין לגת. ואם נגעו אלו באלו - טמאין
50 ומטמאין את הענבים. שהאנשים שבבית הפרס טמאין,
51 ומטמאין לאותן שבחוץ ועושיין אותן ראשון, והן מטמאין
52 את הענבים, שהרי הכשרו משיצאו חוץ לבית הפרס.
53 ו. המוסק את זיתיו לכבשן או למכרן בשוק - לא הכשרו
54 עד שיפלו עליהן משקין ברצונו, כשאר האכלין. וכן המוסק
55 זיתיו לדרף בבית הבד - לא הכשרו עד שתגמר מלאכתן.
56 ומפני מה יכשרו הזיתים שנגמרה מלאכתן? שחזקתן
57 שהכשרו במהל שלחן, שהרי רוצה בקיומו כדי שיהיו נוהגין
58 לדרף. אבל קדם שתגמר מלאכתן - אין המהל היוצא מהן
59 מכשיר, מפני שאינו רוצה בקיומו. לפיכך, זיתים שלא
60 נגמרה מלאכתן שנפלו עליהן משקין טמאין - אין טמא
61 אלא מקום מגעם, ככל האכלים שלא הכשרו. נפלו עליהן
62 משקין טמאין אחר שנגמרה מלאכתן - נטמאו כלן;
63 שהמשקין הטמאין מטמאים את המהל שבהן, והמהל
64 מטמא את כלן. שהמהל שיצא מהן אחר גמר מלאכתן
65 חשוב משקה ומתטמא ומכשיר.
66 ז. חבית של זיתים מגלגלים - צריך לנקב החבית כדי
67 שיצא המהל; ואם לא נקב - הרי אלו מכשרין. נקבה
68 וסתמוה שמרים והנם פלולים במהל - אינם מכשרין, מפני
69 שאינן ברצונו, שהרי נקבה.
70 ח. זיתים שמשקן לדריכה, מאימתי גמר מלאכתן?
71 משתגמר מסיקתן ויהיו מנחים ומוכנים לדריכה. אף על פי
72 שלא נפלו עליהן משקין ולא יצאו מהן משקין, הואיל
73 ונגמרה מלאכתן - הכשרו. אבל קדם שנגמרה מלאכתן, אף
74 על פי שנתמכרו והזיעו ונתחברו במשקיהן - אינן מכשרין.
75 גמר מלמסק זיתיו אבל עתיד לקח זיתים אחרים להוסיף

(67) בפסחים יט, ב אמרו בשם רב כשבעל המחט הכירה. (68) כך מפרש שם רבי יוסי בר אבין את המשנה. (69) ונשחטה בעודה חסומה ואם כן בלעה את המחט מחוץ לירושלים. (70) אין אנו יודעים אם היא טמאה. (71) חכמים גזרו טומאה על כלים שנמצאו מחוץ לירושלים. (72) האוכלין המעוכלים שבמעיה, מפני שהפרש אינו מקבל טומאה. (73) שבשר קדשים אינו מטמא אלא אם הוכשר במשקין שמחוץ לבית המקדש. (1) יבאר הובצר ענבים למכור או לגת אם הוכשרו. אימת הוכשרו עם המשקה היוצא מהן. כרם שהוא עומד בצד בית הפרס ובוצר ממנו לגת. המוסק זיתים שלא נגמרה מלאכתם אם הוכשרו, ואימתי גמר מלאכתם. ודין הפוצע זיתים של תרומה בידיים טמאות. העוטן ברשות עם הארץ ונעל וחתם, והדורך בטומאה ורצה לטהר כלי בית הבד.

שמימי רודפין שמים עשירה שעות, ואחר כך מטביל את
הכלים שצריכין טבילה, ומשתמש בהן בטהרה.

פרק שנים עשר

א. כל דברי הכשר אכלין - דברי קבלה הן. מפי השמועה
למדו, שזה שנאמר: וכי יתן מים על זרע - אחד המים
ואחד שאר שבעה משקין. והוא שינתן עליהם ברצון
בעלים ואחר שנעקרו מן הקרקע. שדבר ידוע הוא שאין
לך זרע שלא בא עליו מים כשהוא מחבר, לא נאמר 'וכי
יתן מים' אלא לאחר שנעקרו האכלין ונתלשו המשקין.

ב. כל משקה שנפל על האכל בתחלה ברצון בעלים, אף
על פי שאין סופו ברצון, או שהיה סופו ברצון ואין תחלתו
ברצון - הכשיר. נפל שלא ברצונו - אינו מכשיר. אפלו
כלל הוא פרותיו מפני הסכנה או מפני הצורך, והוא אין
רצונו שיהיו כלולין - הרי אלו לא הכשירו. כיצד? הטומן
פרותיו במים מפני הגנבים, או הנותן פרותיו לשבלת הנהר
להביאן עמו - אינן מכשירים.

ג. משקין שנתלשו מן הקרקע שלא ברצון - אינן מכשירין.
לפיכך, אדם או בלים או פרות שנבללו במשקין ונתלשו
שלא ברצון, אף על פי שנגעו אכלין באותן משקין ברצון
- לא הכשירו, שהרי אותן המים שלא לרצון נתלשו, וכאלו
הן עדין בקרקע שאינן מכשירין. היו המים שעל האדם ועל
הכלים ועל הפרות תלושין ברצון ונגעו בהן אכלין ברצון
- הכשירו. כיצד? הכופה קערה על הפתל בשביל שתודח
- המים שבה מכשירין, ואם הניח בהן פרות - הכשירו,
מפני שהן תלושין בכלי לדעת. כפאה בשביל שלא ילקה
הפתל - המים שבה אינן בתלושין, ולפיכך אם נתן בה
אכלין - לא הכשירו. נחפון שידוח הפתל: אם היה כהל בית
- הרי אלו מכשירין; שהתלוש שחברו - לענין הכשר הרי
הוא כתלוש, ונמצאו מים שעל כהל בית זה במים שבכלים.
ואם היה כהל מערה, שאינו בנן אלא עצמה של קרקע -
המים שעליה אינן בתלושין מן הקרקע.

ד. השוחה לשותות - הרי המים העולים בשפמו ובפיו
תלושין ברצונו; שדבר ידוע הוא שהשותה יעלה המים
בפיו ובשפמו, והואיל ושתה ברצונו - הרי אלו נתלשו
ברצון. אבל המים העולים בחטמו ובזקנו ובראשו - אינן
תלושין ברצון.

ה. הממלא את החכית: המים העולים אחריה, ובחבל
שהוא מכונן על צוארה, ובחבל שהוא לצרפה - הרי הן
תלושין ברצון; והמים שבחבל היתר על צרפה - אינן
תלושין ברצון. נתנה תחת הצנור - כל המים שעל גבה
ובחבל אינן תלושין ברצון, לפיכך אין מכשירין.

ו. מי שירדו עליו גשמים, אפלו היה אב הטמאה - המים

עליהם, אפלו אינו עתיד להוסיף אלא או קב או קבים -
לא הכשירו. ואם הערים - הרי אלו מכשירין. גמר מלקח
אכל עתיד ללוות ולהוסיף, וארעו אנס או נחשסק במשקה
ולא הוסיף - עדין לא נגמרה מלאכתו ואינן מקבלין טמאה,
ואפלו זבים וזבות מהלכין עליהם - טהורים.

ט. העוטן זיתיו בשני בדים - כיון שגמר אחת מהן הכשירו
לקבל טמאה.

י. המוסק זיתיו בגליל העליון ועתיד להורידם לגליל
התחתון - אין מקבלין טמאה עד שיורידם לשם. והוא
שחשב עליהן קדם שימסק; אבל אחר שימסק - אין
המחשבה מועלת, אלא הכשירו. גמר את זיתיו ועתיד למכרן
- לא הכשירו. עתיד לחפותן בעלין - הכשירו ומקבלין טמאה.
יא. הלוקח מעטן זיתים מן העובד כוכבים, אם יש מוסק
על פני האדמה - יעשו בטמאה, שזה בחזקת שגמר. ונאמן
עם הארץ לומר: מעטן זה לא גמרתיו.

יב. הרוצה לטל מזיתים שלא נגמרה מלאכתו ולדרף - הרי
זה נוטל מהן בטמאה ומוליף לבית הבד בטמאה ומכסה
השאר בטמאה ואינו חושש, שהרי לא הכשירו כדי שיקבלו
טמאה.

יג. המניח את זיתיו בכותש כדי שימתינו ויהיו נוחים
להכתש - הרי אלו מכשירין. הניחן שימתינו ושימלחם אחר
שימתינו - אינן מכשירין, שהרי דעתו עליהן לכבשן.

יד. הפוצע זיתים של תרומה בידים טמאות - פסלן,
שפציעתן היא גמר מלאכתן. פצצן לספגן במלח - לא
הכשירו. וכן אם פצצן לידע אם יש בהן שמן והגיעו
להמסק - לא הכשירו.

טו. המניח זיתים בגת לגרגרן וליבשן, אפלו הם רום אמה
- אינן מכשירין. נתנן בבית שילקו, אף על פי שעתיד
להעלותן לגג, או שנתנן בגג שילקו, אף על פי שעתיד
לפתחם ויפריס אותן - הרי אלו מכשירים. נתנן בבית עד
שישמור את גגו או עד שיוילכום למקום אחר - אינן
מכשירים, שעדין לא נגמרה מלאכתן.

טז. העוטן זיתיו ברשות עם הארץ ונעל וחתם - אינו
חושש שמא יש לו מפתח אחר וחותם אחר. אף על פי
שמצא חותם מקלקל ומפתח פתוח - הרי אלו טהורין.
וחותם שאמרו, אפלו צרור או קיסם. היו שם חורין וסדקין
- אינו חושש שמא מכניס קנה ומסיטן. היו שם חלונות
של ארבעה טפחים - נדונות כפתחים.

יז. הדורף בטמאה ורצה לטהר כלי בית הבד והעקל מן
המשקין הטמאין שנבלעו בהן, כיצד יעשה? כלי של עץ
ושל אבנים - מדיח, ושל נסרים וכיוצא בהן - מנגבן, ושל
גמי - מישנן כל שנים עשר חדש, או חולטן בחמין או במי
זיתים, או מניחן תחת צנור שמימיו מקלחין או לתוף מעץ

יום שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ב

פרק שלשה עשר

1 שְׁעָלִיו, אִף עַל פִּי שְׂיָרְדוּ מִצַּד הָעֵלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן, טְהוּרִין.
2 וְהוּא שְׂיִנְתָּקֶם מֵעָלָיו בְּכָל כָּחוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ שׁוֹתֵתִין
3 וְיוֹרְדִים - בְּשַׁעַת פְּרִישָׁתָם מִתְטַמְּאִין. וּבְזֶמֶן שֶׁהֵן טְהוּרִין -
4 אֵינָן מְכַשִּׁירִין, שֶׁהָיָה אֵינָן תְּלוּשִׁין עָלָיו לְרִצּוֹנוֹ; וְאִם נָעַר -
5 הָרִי אֵלּוּ לְרִצּוֹן. עֲמַד תַּחַת הַצִּנּוֹר לְהִקָּר אוֹ לְדוּחַ - הָרִי זֶה
6 לְרִצּוֹן, וְאִם הָיָה טָמֵא - הַמֵּים שֶׁעָלָיו טָמְאִין.
7 ז. חֲבִית שֶׁהִיָּתָה מִלֵּאָה פְרוּת וְיָרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ - הָרִי זֶה
8 יַעֲרָה הַמֵּים מֵעָלֶיהָ וְאֵינָן מְכַשִּׁירִין, וְאִף עַל פִּי שְׂרָצוֹנוֹ
9 שֶׁיָּהִי בְּתוֹכָהּ עַד שֶׁיַּעֲרָה הַמֵּים מֵעָלֶיהָ.
10 ח. עֲרֵכָה שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ - הַמֵּים הַנִּתְּזִין וְהַצִּפִּין
11 מֵעָלֶיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן. נִטְלָה לְשִׁפְכָה - הַמֵּים שֶׁבְּתוֹכָהּ
12 אֵינָן בְּרִצּוֹן. הַנִּיחָה שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ - הַנִּתְּזִין וְהַצִּפִּין
13 שֶׁבְּתוֹכָהּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרִצּוֹן. וְאִם נִטְלָה לְשִׁפְכָה - הָרִי אֵלּוּ
14 מְכַשִּׁירִין, שֶׁכֵּיוֹן שֶׁלֹּא שִׁפְכָה בְּמִקּוֹמָה הָרִי תִּלָּשֵׁן בְּרִצּוֹנוֹ.
15 ט. הַמְטָבִיל אֶת כָּלִיו וְהַמְכַבֵּס אֶת כִּסּוּתוֹ בַּמַּעֲרָה: הַמֵּים
16 הָעוֹלִין בְּיָדָיו - בְּרִצּוֹן, וּבְרִגְלָיו - אֵינָן כְּתוּלִשִׁין בְּרִצּוֹן.
17 י. פְרוּת שֶׁנִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמֵּים וּפִשֵּׁט יָדָיו וְנִטְלָן - לֹא הִכְשִׁירוּ.
18 וְאִם חָשַׁב שֶׁיּוֹדְחוּ יָדָיו - הִכְשִׁירוּ בְּמֵים שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהַמֵּים
19 שֶׁבְּיָדָיו וְשֶׁעַל הַפְּרוּת הָרִי הֵן כְּתוּלִשִׁין בְּרִצּוֹן.
20 יא. הַנּוֹתֵן פְּרוּתָיו לְתוֹךְ הַמֵּים בְּרִצּוֹנוֹ, אִם הָיוּ מֵים
21 שֶׁבִּקְרָקְעוֹת - אֵינָן מְכַשִּׁרִין כָּל זֶמֶן שֶׁהֵן בְּמֵים; הוֹצִיאָן -
22 הִכְשִׁירוּ בְּמֵים שֶׁעָלֶיהָ אוֹ שֶׁעַל יָדָיו, שֶׁהָיָה נִתְּלוֹשׁוּ בְּרִצּוֹן.
23 כִּי־צַד? צִנּוֹן אוֹ לֶפֶת שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַמַּעֲרָה - נִדָּה מְדִיחָתוֹ שֶׁם
24 וְהוּא טְהוֹר; הָעֵלְתָּהּ כָּל שֶׁהוּא מִן הַמֵּים - נִטְמָא בַּמַּעֲרָה.
25 יב. קֶפֶה שֶׁהִיא מִלֵּאָה תוֹרֵמוֹסִין וְנִתְּנָה לְתוֹךְ הַמִּקְוָה -
26 מוֹשִׁיט יָדוֹ הַטָּמֵא וְנוֹטֵל תוֹרֵמוֹסִין מִתּוֹכָהּ וְהֵן טְהוּרִין,
27 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִכְשִׁירוּ, שֶׁהָיָה מִתּוֹכָהּ נִטֵּל וְאֵין רִצּוֹנוֹ בְּמֵים
28 שֶׁעָלֶיהָ. הָעֵלֶם מִן הַמֵּים - הַנּוֹגְעִין בַּקֶּפֶה טָמְאִין, שֶׁהָיָה
29 הִכְשִׁירוּ בְּמֵים שֶׁבִּקְרָקְעָה שֶׁנִּתְּלוֹשׁוּ בְּרִצּוֹנוֹ, וְשֶׁאֵר כָּל
30 הַתּוֹרֵמוֹסִין שֶׁבְּתוֹךְ הַקֶּפֶה טְהוּרִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1 יבאר הממלא בקילון אם המים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון. ודין עצים שנפלו עליהם משקין לרצון ומי גשמים שלא
לרצון. ודין כל המים שהם תלושים ברצון. ושמי תרומה שנתן עליהם מים. (2) מכשירין פרק ד משנה ט. (3) תעלה להמשיך
את המים ממקום כינוסם למקומות רחוקים (רבינו בפירושו). (4) המים שנשארו בתעלה. (5) אם נתן לתוכם פירות תוך שלושה
ימים משאיבת המים - הוכשרו. (6) מתקבל על הדעת, שבשעת שפיכת המים לתעלה לא היה רצונו שישארו בה המים יותר
משלושה ימים, ואם נשארו אינם שם ברצון (כסף משנה). (7) משבעת המשקין המכשירים. (8) מי הגשמים מרובים מהמשקין
שעל העצים. (9) במשנה כתוב: "אף על פי שרבו טמאין" ומפרש רבינו שהמדובר במשקין טהורים "ומה שאמרו טמאים" הכוונה
הוכשרו לטומאה. ובבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי זה פשוט מאוד, ונכתבה משום הבבא שלאחריה: "בלעו משקין טמאין אף על
פי שהוציאם שירדו עליהן גשמים - טהורין". ובבא זו כתבה רבינו למעלה בפרק ט הלכה ו, [על פי ביאור התוספות יום טוב שם].
(10) כתנא קמא שם, נגד דעת רבי יהודה שאינו לרצון עד שיעשה מעשה. (11) אופני העגלה העשויים עץ. (12) כגון מרדע שנותנים
על צוואר הבקר וידות המחרשה שם מעץ. (13) בימי הקיץ שרוח קדים (מזרחית) מנשבת ומייבשת את הלחלוהית שבעץ והוא
מתבקע, ונותנים אותו במים כדי שיספוג לחלוהית ויסתתמו הסדקים. (14) רבינו בפירושו למשנתנו גורס "בשעת היחף" ומפרש
מחלת טלפיים הבאה מרוב הליכה והרחיצה במים צוננים מקילה את הכאב ומסירה את היגיעה. וגם כאן נראה לתקן ולכתבו כך.
(15) רגילים היו לדוש את התבואה ברגלי הבהמות ומלאכה זו מייגעת מאוד. (16) ואפילו אם לא התכוון לכך, מפני שרוב בני אדם
עושים זאת בכוונה, נידונה גם רחיצה שלא בכוונה כאילו התכוון בפירוש (רבינו שם). (17) שאינו שומע ואינו מדבר. (18) פירוש,
מחשבתם אינה מועילה, מפני שהיא מעורפלת, ושל קטן אינה מפותחת כל צרכה. (19) שהרי מרצונו נכנס למים כדי לטבול וידע
שיעלה מים על גופו. (20) נהר בדרכו והוא מוכרח לעבור בו. (21) יותר היה נוח לו אילמלי לא היה נהר מפסיק את הדרך.
(22) והמים שעל גופו הם ברצון. (23) שאינם לרצון. (24) מפני שעברו מעל גופו בעברו בנהר השני. (25) הדוחה היה שיכור, שהרי
אדם מפוכח לא ידחה את חבריו למים (ר"ש ורא"ש). (26) והיו עליה מים תלושין ברצון. (27) שיחקו זה עם זה ומתוך פעולות

- 1 וְעָלָה וַיִּרְדּוּ עָלָיו גִּשְׁמִים, אִם רַבּוּ עָלָיו גִּשְׁמִים²⁸ - הָרִי בְּטָלוּ
- 2 מִים הָרָאשׁוֹנִים, וְהָרִי כָּל הַמֵּים שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.
- 3 ז. הִשָּׁט עַל פְּנֵי הַמֵּים - הַמֵּים הַנִּתְּזִין²⁹ אֵינָן תְּלוּשִׁין
- 4 בְּרָצוֹן³⁰, וְהַמֵּים הָעוֹלִין עָלָיו תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. אִם נִתְּפַן
- 5 לְהִתִּיז עַל חֲבָרוֹ - אִף הַנִּתְּזִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן³¹.
- 6 ח. הַעוֹשֶׂה צְפוּרָה³² בְּמֵים - הַמֵּים הַנִּתְּזִין וְאֵת שְׂפָה אֵינָם
- 7 תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.
- 8 ט. הַמּוֹדֵד אֶת הַבּוֹר לִידַע עֲמָקָיו³³ - מִים הָעוֹלִין בִּידּוֹ
- 9 וּבִדְבַר שֶׁמֶדֶד בּוֹ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן³⁴. וְאִם מֶדֶד רָחֲבוֹ - מִים
- 10 הָעוֹלִין בִּידּוֹ אוֹ בִּדְבַר שֶׁמֶדֶד בּוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן³⁵.
- 11 פֶּשֶׁט יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ לַבּוֹר לִידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מִים - הָרִי הַמֵּים
- 12 הָעוֹלִין בִּידּוֹ אוֹ בִּרְגְלוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן³⁶. פֶּשֶׁטָן לִידַע
- 13 כַּמָּה מִים שָׁם - הָעוֹלִין בִּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְרַק אֶכָּן לַבּוֹר
- 14 לִידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מִים - מִים הַנִּתְּזִין אֵינָן בְּרָצוֹן³⁷, וְשֶׁעַל
- 15 הָאֶכָּן³⁸ אֵינָן בְּתוּשִׁין.
- 16 י. הַחוֹבֵט עַל הַשֵּׁלַח³⁹ חוּץ לַמֵּים⁴⁰ - הַנִּתְּזִין מִמֶּנּוּ תְּלוּשִׁין
- 17 בְּרָצוֹן, שֶׁהָרִי רָצוֹנוֹ שִׁינְאוֹ. חֵבֶט עָלָיו וְהוּא בְּתוֹף הַמֵּים -
- 18 אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן⁴¹.
- 19 יא. הַמֵּים הָעוֹלִין בְּסַפִּינָה וּבַעֲקָלָה⁴² וּבַמְּשׁוֹטוֹת - אֵינָן
- 20 תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וּבַמְּצוֹדוֹת וּבַקִּשְׁתוֹת וּבַמְּכַמּוֹרוֹת⁴³ - אֵינָם
- 21 תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וְאִם נָעַר⁴⁴ - תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן⁴⁵. וְכֵן הַמֵּים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

השחוק נפל זה למים. (28) מי הגשמים שירדו עליו מרובים על מי הנהר שעל גופו. (29) על ידי תנועות איבריו. (30) השט אינו מעוניין בהתזת ניצוצות. (31) כמו בדחוחו דרך שחוק (למעלה הלכה ו). (32) כלי עשוי מקנים והוא מיוחד לשחק בו בזריקה למים והמשתתפים במשחק אינם מעוניינים בהתזה ולא באיסוף מים לתוכו (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש והרא"ש פירשו: מעלה אבעבועות על פני המים בנפיחת פה אגב שיטה). (33) ולשם כך הוא משקיע ידו או אמת מידה למים שבבור. (34) שהרי הוא רוצה שיעלו מים על ידו או על הקנה, כדי שידע עומק הבור. [ואף על פי שהוא מעוניין רק במים שהרטיבו את ההיקף העליון ולא באלה שלמטה ממנו, נידונים כולם כמרצון, מפני שאי אפשר בלי עליית המים בחלק התחתון של היד והקנה]. (35) כשהוא מורד את רוחב הבור אינו מעוניין שתושקע ידו במים ואם נרטבה אין זה מרצונו. כרבי עקיבא במשנתנו וגם רבי טרפון החולק עליו בדין רחבו, הודה לו בתוספתא שם הלכה ה. (36) כשהוא נוגע במים הוא מרגיש ואינו מעוניין שיעלו על ידו או רגלו. (37) אינו מעוניין בהתזה אלא בשמיעת קול החבטה. (38) אם יש אבן בבור ומקצתה בולטת הם כמחוברים ואינם מכשירים. [במשנה כתוב "טהורין" ופירש רבינו, וכן מפרשי המשנה האחרים, שאינם מכשירים לטומאה]. (39) עור הבהמה שלא ניטל צמרו, וכדי לנקותו רוחצים אותו במים וחובטים אותו במקל. (40) אחר שהוציאו מן מי הרחיצה. (41) אינו מתכוון להוציא המים, שהרי יספוג מים אחרים במקומם. (42) רבינו מפרש מקום בספינה שמתאספים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדופני הספינה. והרא"ש פירש: עוגן שמורידים בשלשלת עד קרקע הים או הנהר, כדי לעכב הליכת הספינה. (43) מצודות, רשתות ומכמורות הם כלים לצוד בהם בעלי חיים. (44) להוציא מהם המים. (45) מפני שהוא מעוניין בהוצאתם. (46) ציפוי. (47) כשיורדים גשמים מכסים השולחנים את שולחנותיהם העומדים בחוץ, כדי שהגשמים לא ירטיבו את הדברים שעליהם. (48) במשנה הגירסה: והסיפא, ופירש רבינו כיסוי ללבנים להגן עליהם מפני הגשם. (49) דופני הספינה מתייבשים ומתבקעים כשאינם במים ומוליכים אותה למים כדי לחזקה על ידי סתימת הסדקים (ויש מפרשים לבדקה, אם היא שטה כראוי). (50) להקשות. ברול מלובן באש הניתן במים קרים הוא מתקשה ומתחזק. (51) עץ שמחתים בו את האש וחלק ממנו נשרף. (52) לכבות את הגחלת הבעורת וישיאר פחם להשתמש בו. (53) כדי שלא יזוק בהם, הרי זה ככופה קערה על הכותל, כדי שלא ילקה הכותל שנחבאר דינו למעלה (בפרק י"ב הלכה ג). (54) שרשרת ובסופה וו מעוקם. (55) כוס לשתיה. (56) סל קטן. (57) ויעלה אותה. (58) שהרי אינו מעוניין כלל שתורטב המשולות או הכלכלה. (59) מין כרוב. המדובר, כשירדו עליה גשמים במחובר או בתלוש שלא לרצון והוא מקנחה ומעביר את המים. (60) שנרטב שלא ברצונו. (61) שהרי רוצה בהעברתם וביציאתם. (62) אף על פי שעברו ממקום למקום. ואין זה דומה לנטלה לשפכה שבפרק י"ב הלכה ה, מפני שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי רצונו שיצאו לגמרי. פסק כרבי יוסי נגד תנא קמא, מפני שזה דומה לדין מרעיד את האילן (שם משנה ב) ובית הלל עומדים שם בשיטתו. (63) המים שיצאו מכשירים אותה ברגע שפירשו ממנה ברצונו. (64) מפני שנחשלו כהרף עין לא הייתה נגיעה בשעת פרישה. (65) מנענע את האילן והוא רועד. (66) להפיל. (67) המונחת בענפי האילן. (68) שהרי לא נתכוון להוריד את המים. (69) התכוון להפיל משקין שעליו. (70) באילן. (71) על ידי הרעידה. (72) ואם נגעו פירות תלושים במים שעל המחוברים אינם

- 1 טז. המרעיד⁷³ את האילן⁷⁴ ונפל על חברו, או ספה⁷⁵
- 2 ונפלה על חברתה, ותחתיתה וזרעים וירקות מחברים
- 3 לקרקע, ונפלו המים על הפרות המחברים שתחתיתה - אותן
- 4 המים שבזרעים ושפירקות אינן תלושין ברצון⁷⁶.
- 5 זי. שמרים⁷⁷ של תרומה שנתן עליהן מים⁷⁸ - כבר בארנו
- 6 בתרומות שהראשון⁷⁹ והשני⁸⁰ אסור לזרים; ושל הקדש
- 7 בדרך הבית⁸¹ - אף השלישי אסור; ושל קדשי מזבח - לעולם
- 8 אסור; ושל מעשר שני⁸² הנדאי⁸³ - ראשון בלבד אסור⁸⁴.
- 9 כשם שאמרו לענין אסור, כך אמרו לענין הכשן. כגון
- 10 שנתמדו מאליהן⁸⁵ והיתה בהמה שותה⁸⁶ ראשון ראשון.
- 11 שאם היה האדם הוא שמסיר המים הראשונים, אף על פי
- 12 שמאליהן נפלו - כיון שחשבו והקפיד עליהן מכשירין⁸⁷.
- 13 פרק ארבעה עשר
- 14 א. פרות שירד הדלף לתוכן וערבן כדי שיתגבבו - לא
- 15 הכשרו.
- 16 ב. המעלה פרותיו לגג מפני הפנימה וירד עליהן הטל -
- 17 לא הכשרו; ואם נתפנו שירד עליהן הטל - הכשרו. לפיכך,
- 18 אם העלים חרש שוטף וקטן, אף על פי שחשבו שירד הטל
- 19 עליהן - לא הכשרו; שיש מעשה להן דין תורה, ואין להן
- 20 מחשבה אפלו מדברי סופרים. הפכו בהן קטנים על הגג -
- 21 הרי אלו מכשרין; שאם היתה מחשבה של קטן נפרת מתוך
- 22 מעשיו - מחשבתו מועלת מדבריהן.
- 23 ג. המעלה את האגדות ואת הקציעות ואת השום לגג
- 24 בשביל שימתינו, וירד עליהן הטל - לא הכשרו. ואין
- 25 אומרים: הואיל והכל יודעין ששהטל יורד - הרי זה ברצונו;
- 26 שהרי לא העלים אלא כדי שימתינו.
- 27 ד. המוליך חטין לטחון וירדו עליהן גשמים, אם שמח -
- 28 הכשרו. הרי זיתיו נתונים בגג וירדו עליהן גשמים, אם שמח

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מוכשרים [פירוש זה מסלק השגתו של הראב"ד]. ומשמע, שאם ניתז על תלושים - מכשרים אף על פי שלא התכוון שיפלו עליהם, שהרי נתקיימה מחשבתו להורידם מן המחברים. ואם נתכוון שיפלו על המחברים, אותם מים מכשרים פירות תלושים. (73) שם משנה ג. (74) בכוונה להשיר מים. (75) פירוש, ענף, מלשון המקרא (שופטים יוד, מט): ויקחו איש שוכה. (76) ואינם מכשרים את הנוגע בהם, מפני שלא התכוון שיפלו על אותם זרעים. ואם נפלו על תלושים מכשרים אף על פי שלא התכוון להם (כסף משנה). (77) שמרי יין. (78) לעשות תמד. (79) התמד הראשון. (80) אחר התמד הראשון נתן מים פעם שנייה. (81) לצורך תיקונים בבית המקדש והדומה להם, לא להקרכת קרבנות על המזבח. (82) כל אדם מישראל חייב להפריש מפירותיו שני עישורים, עישור ראשון ניתן ללוויים ודינו כחולין (אחר שהופרשה ממנה תרומת מעשר), ועישור שני ("מעשר שני בשנות א, ב, ד ו-ה בכל שמיטה) הוא רכוש בעלים ונאכל רק בתוך חומות ירושלים בטהרה. ולפני הפרשות אלו הפירות הם טבל ואסורים באכילה. (83) שהופרש מטבל ודאי, להוציא מעשר שני מפירות שנקנו מעם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות ופירותיו הם ספק מעושרים. ומלמדנו רבינו שהתמד הראשון של מעשר שני מפירות אלה מותר לשתותו חוץ לירושלים, מפני שאיסור תמד הוא חומרא דרבנן, לא גזרו על הספק. (84) לאכלו חוץ לירושלים. (85) שנפלו שם מים מאליהם בלי כוונה הבעלים, שאם נתן בכוונה אין מקום לדון אם מכשרים או לו, שהרי בנתינתו החשיב את התמד למשקה, אבל כשארין כאן כוונה, אנו אומרים שהשמים מקלקלים את המים ויצאו מתורת משקה. [כך פירשו התוספות שם, ונראה שגם דעת רבינו כן. שהרי כתב סתם "מים" ולא כתב "מי גשמים" שצריכים מחשבה, כמו שאמרו בגמרא שם בתחילת השקלא וטריא]. ואף על פי כן עד שני בתרומה מכשירין וכו', מפני שחשובים משקה לענין איסור, חשובים גם כן לענין הכשר. (86) שאם היה אדם שותה הרי החשיב את התמד כמשקה (גמרא שם). (87) אפילו בחולין ואפילו עד אלף. (1) יבאר פירות שירד הדלף לתוכם ועירבן, והמעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וכו'. המוליך חטים לטחון וירדו עליהם גשמים וכו'. חבית שהיא מליאה פירות שנתנה בתוך המשקין או איפכא. הורדה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין וכו'. המרבץ ביתו במים טהורים או טמאים ונתן בו חטים. המעלה שקים מלאים פירות מהנהר ונתן זה על גב זה. הנופח בעדשים לבודקן והנושך באוכל ונפל האוכל וכו'.

- 1 יד. המעלה שקין מלאין פרות מן הנהר ונתנן זה על גבי
- 2 זה - הכשר התחתון במים שירדו לו מן העליון, שהרי
- 3 בראונו הניח זה על גבי זה.
- 4 טו. הנופח בעדשים לבדקן אם הן זפות והזיעו - הכשרו
- 5 בהכל פיו, מפני שהוא מתולדות המים. וכן האוכל
- 6 שממין באצבע - הכשרו במשקה פיו ושעל אצבעו.
- 7 טז. נשף באכל ונפל האכל - הרי המשקה שעל האכל
- 8 שלא לרצון. היה אוכל זיתים פצועים ותמרים רטובות וכל
- 9 שהוא רוצה למצן את גרעינתו, ונפל מפיו - הרי המשקה
- 10 שעליו בראונו. היה אוכל זיתים גנובין ותמרים יבשות וכל
- 11 שאינו רוצה למצן את גרעינתו, ונפל מפיו - הרי המשקה
- 12 שעליו שלא בראונו.
- 13 יז. עלשין שלקטן לבהמה והדיח, והשב עליהן לאדם אחר
- 14 כף - כבר בארנו שהן צריכים הכשר שני. ואם היה עליהן
- 15 משקה טופח כשחשב עליהן לאדם - הרי אלו מכשרין.
- 16 פרק חמשה עשר
- 17 א. מים שבכלים - מתטמאין בין לרצון בין שלא לרצון,
- 18 ומטמאין אכלים וכלים בין שנפל עליהן בראונו בין שלא
- 19 נפל עליהן בראונו. אבל מים שבברקעות, כגון מי בורות
- 20 שיחין ומערות ומי גבאים שאין בהם ארבעים סאה - אין
- 21 מתטמאין אלא לרצון ואין מטמאין אלא בראונו. כיצד? מים
- 22 שבברקע שאין בהן ארבעים סאה, בין שהיו שאובין בין
- 23 שאינן שאובין, שנפל לתוכן המים או שהלך בהן הטמא -
- 24 הרי אלו טהורין. אבל אם שתה מהן אדם טמא או שמלא
- 25 מהן בכלי טמא או שנפלו לתוכן משקין טמאין בראונו -
- 26 הרי אלו טמאין ואף על פי שהן בברקע. שתה מהן הטהור
- 27 אחר שנטמאו בברקע או שמלא מהן בכלי טהור - נטמא
- 28 השותה ונטמא הכלי, שהרי בראונו שתה או מלא. נפל
- 29 לתוכן כפר של תרומה - הרי הוא טהור כשהיה, שאין
- 30 מתטמאין אלא לרצון. לפיכך, אם הדיח ידו והוציא הפפר
- 31 - נטמא הפפר במים שבידיו, שהרי הן בראונו.
- 32 ב. מי גבאים וכיוצא בהן ממים שבברקעות, כגון מי בורות
- 33 שיחין ומערות ומי תמצית שפסקו ומקנאות שאין בהן
- 34 ארבעים סאה שנטמאו, וירדו להם גשמים ורבו מי גשמים
- 35 עליהם, אף על פי שלא שטפו - הרי הן טהורין. לפיכך,
- 36 כל המים שבברקעות, כגון מי גבאים וכיוצא בהן, בשעת
- 37 הגשמים - הכל בחזקת טהרה.
- 38 ג. פסקו הגשמים - הקרובין לעיר או לדרך טמאין, שהן
- 39 בחזקת ששתה מהן הטמא ושמלאו מהן בכלים טמאין,
- 40 והרחוקים טהורים עד שיהלכו רב האדם. הלכו - הכל
- 41 בחזקת טמא, שההלכים בשירות מלאין ושותין מהן.
- 42 במה דברים אמורים? בגבא שאפשר לשתות ממנה; אבל
- 43 בגבא שאי אפשר לשתות ממנה אלא בדחק גדול - הרי זה
- 44 בחזקת טהרה, (שהם בחזקת טהורין) עד שימצא מקום
- 45 פרסות רגלי אדם או פרסות רגלי בהמה גסה נפרת בו. אבל
- 46 מצא פרסות רגלי בהמה דקה - הרי זה טהור, שאפשר
- 47 שירדה ושתה.
- 48 ד. חזקת טיט וגומומיות שבפתחי חניות ברישות הרבים
- 49 בשעת הגשמים שהן טהורין; פסקו הגשמים - הרי הן כמי
- 50 שפיכות. ושפשוקין - הולכין בהן אחר הרב. גבא שנפל
- 51 לתוכו יין או חלב או דבש - הולכין בו אחר הרב. נפל
- 52 לתוכו שמן, אף על פי שהקפאיהו - הרי זה מתטמא
- 53 ומטמא שלא בראונו, לפי שאי אפשר לו לצאת ידי צחצחית.
- 54 ה. שמן ושאר המשקין חוץ מן המים - הרי הן בברקע
- 55 כמות שהן בכלים, דין אחד הוא.
- 56 ו. מי תמצית שלא פסקו, אף על פי שאין בהן ארבעים
- 57 סאה, הואיל והם בברקע והרי המים נמשכין ובאין להן -
- 58 אינן מקבלין טמא, ואף על פי ששתה מהן הטמא ומלא
- 59 מהן בכלי טמא או נתן לתוכן מים טמאים - הרי הן טהורין
- 60 לכל דבר.
- 61 ז. מי שהיה אוכל תרומה בידים טמאות, כגון דבלה
- 62 שלא הכשרה, והכניס ידו לתוף פיו לטל צורו: אם הפך
- 63 - נטמאת הדבלה ביריו; שהרי נטמא ביד, מפני שעקרו.
- 64 ואם לא הפך - טהרה; שהמשקה שבפיו קדם שיהפכנו
- 65 או ימצצנו להוציאו דומה למים שלא נתלשו אלא הן
- 66 עדין בברקע, שאין מתטמאין ואין מטמאין אלא בראונו,
- 67 כמו שבארנו, וזה אין ראונו אלא לטל הצור. היה
- 68 פונדיון לתוף פיו ופשט ידו לטלו והדבלה בתוף פיו, אם
- 69 הניחו לצמא - הרי זה הרק כעקור, ונטמאת הדבלה
- 70 מחמת משקה פיו שנטמא מחמת ידיו.
- 71 ח. האשה שהיתה אוכלת אכלין של תרומה שאינן
- 72 מכשרין, והיתה גורפת את התנור הטמא, והכה הקוץ ויצא
- 73 ממנה דם, ומצצה אצבעה מפני הדם, או שנגזית ונתנה
- 74 אצבעה בפה - נטמאת התרומה שבפיה, שהרי רצונה
- 75 להוציא המשקה מפה ולעקרו במציצת אצבע.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ט"ו מרחשון ה'תשע"ב

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה

פרק שמונה עשר

א. המלוה את חברו סתם - הרי כל נכסיו אחראין וערבאין לחוב זה. לפיכך, כשיבוא לגבות - תובע את בעל חובו תחלה. אם מצא עמו נכסים, בין מטלטלין בין קרקעות - גובה מהן ברצון הלוה. ואם לא נתן הלוה מדעתו - מגבין אותו בית דין. לא הספיק לו כל הנמצא כנגד שטר חובו - הרי זה גובה מפל הקרקעות שהיו ללוה, אף על פי שהן עתה מכורין לאחרים או נתונים במתנה. הואיל ומכר הלוה או נתן אחר שנשתעבד בחוב זה, הרי זה מוציא מיד הלוקחות או מיד בעלי המתנות. וזהו הנקרא טורף. במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה; אבל נכסים הבאין לו לאחר שלוה - לא נשתעבדו לבעל חוב ואינו טורפן. ואם התנה עליו: שכל נכסים שיקנה יהיו משעבדין להפרע מהן, וקנה אחר שלוה, ומכר או נתן - הרי בעל חוב טורף מהן.

ב. אין כל הדברים אמורים אלא בקרקע; אבל המטלטלין - אין עליהן אחריות. אפלו מטלטלין שהיו לו בעת שלוה שמכרן לשעתו - אין בעל חוב טורף אותן. הקנה לבעל חובו כל המטלטלין על גב קרקע שיש לו להיותו נפרע מן הכל - הרי זה טורף מאותן המטלטלין. והוא שיקתב לו בשטר חובו: שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע שיש לי שלא כאסמכתא ושלא כפסטי השטרות. וכן אם כתב: שכל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הן משעבדים לך להפרע מהן. והמטלטלין קנויין לך על גב הקרקעות להפרע מהן שלא כאסמכתא ושלא כפסטי השטרות - הרי זה טורף אף מן המטלטלין שקנה הלוה לאחר שלוה; שכל תנאי שבממון - קנים.

ג. עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו או לאשה בכתבתה, והוא שיקתב להן: מפאן תגבו, ושטפו נהר - הרי זה גובה משאר נכסים וטורף אותן. ואם התנה עמו: שלא יהיה לו פירעון אלא מזו - אינו גובה משאר נכסים. וכן אם לנה ממנו ופרש שאין לו אחריות עליו - הרי זה אינו גובה מן המשעבדין לעולם.

ד. עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו או לאשה בכתבתה, ומכרה - הרי זו מכורה; וכשיבוא בעל חוב לגבות, אם לא ימצא נכסים בני חורין - יטרף אותה. במה דברים אמורים? בשמכר לשעתה; אבל מכרה ממכר עולם - אינה מכורה. עשה עבדו אפותיקי ומכרו - הרי בעל חוב גובה ממנו,

מפני שיש לו קול. עשה שורו אפותיקי ומכרו - אין בעל חוב גובה ממנו, וכן שאר המטלטלין, מפני שאין להן קול. ו. עבד שעשהו רבו אפותיקי ונשחררו, אף על פי שכתב לו: לא יהיה לך פירעון אלא מזו - יצא לחרות. וכן אם הקדישו. שהחמץ והשחרור וההקדש מפקיעין מיד שעבוד. והרי בעל חוב גובה חובו מן הלוה, וכותב עליו שטר בחובו, וטורף מזמן זה השטר. ולמה הוא חייב לשלם? מפני שגורם לאבד ממון חברו, וכל הגורם להדיק - משלם, כמו שבארנו במקומו. וכופין את רבו השני לשחררו, מפני תקון העולם; שלא ימצאנו בשוק ויאמר לו: עבדי אתה. ז. המקדיש נכסיו - אין בעל חוב יכול לטורף מן ההקדש, שההקדש מפקיע השעבוד. וכשפודין הקרקע מיד ההקדש, אומדין כמה אדם רוצה לתן בשדה זו על מנת שיתן לבעל חוב את חובו ולאשה בכתבתה. לפיכך, לכשתפדה ותצא לחלין ביד הלוקח - יבוא בעל חוב ויטרף אותה, או האשה בכתבתה, כמו שבארנו בערכין.

ח. בעל חוב שבא לטורף, אם יש מעות ללוקח - יכול לסלקו ולתן לו דמי מה שהוא טורף, וחוזר הלוקח ותובע למוכר. ואם עשה אותו אפותיקי - אינו יכול לסלקו בדמים.

ט. ראובן שהיה חייב לשמעון מאתים, והיו לו שתי שדות, ומכר אחת מהן ללוי במנה, וחזר ומכר לו השנייה במנה, ובא שמעון וטרף אחת במנה, וחזר לטורף השנייה במנה הנשאר לו, והביא לו מאתים ואמר לו: אם תרצה להיות השדה שטרפת שומה לך בכל המאתים שיש לך, הרי מוטב; ואם לאו, הילך מאתים של חובך והסתלק - הדין עם לוי. רצה שמעון ועמד בה, אף על פי שקבלה במאתים - אין לוי חוזר ותובע ראובן אלא במנה.

י. מת ראובן, והניח שדה אחת שוה מאה, ובא שמעון וטרפה, ונתנו לו היתומים מאה מן המטלטלין שהניח אביהן וסלקוהו - הרי זה חוזר וטורף אותה בשאר חובו; שמאה שנתנו לו - מצוה עשו, שמצוה על היתומים לפרע חובות אביהם. ואם אמרו לו: אלו במאה דמי השדה שטרפת - אינו יכול לחזור ולטורף אותה פעם אחרת בשאר חובו.

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ב

פרק תשעה עשר

א. כשיורדין בית דין לנכסי הלוה לגבות מהן - לא יגבו לבעל חוב אלא מן הבינונית שבקרקעותיו. ודין תורה, שיקובה בעל חוב מן הזבורת; שנאמר: בחיץ תעמד והאיש אשר אתה נשה בו יוציא וגו' - מה דרכו של אדם להוציא? פחות שבכליו. אבל תקנו חכמים בבינונית, כדי שלא תנעל

הנחתה לך מקום לגבות ממנו אצל בעל חובך מן הנכסים
שקנה לוקח שני אחרי, ואתה הפסדת על עצמך, שהרי
סלקת עצמך מהו. והוא הדין לאשה בכתבתה, אם כתבה
לשני - אבדה כתבתה, ואינה יכולה לטרוף. אבל אם כתבו
לראשון - טורפין מן השני. מכר הלואה שדה ללוקח, ומכרה
לוקח ראשון ללוקח שני, וכתב המלוה ללוקח ראשון: דין
ידברים אין לי עמך, וקנו מידו - הרי בעל חוב טורף
מלוקח שני אותה השדה, ולוקח ראשון טורף אותה מבעל
חוב, שהרי כתב לו, ולוקח שני טורף אותה מלוקח ראשון,
שהרי הוא מכרה לו, ובעל חוב חוזר וטורף משני, וחוזרין
חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהן. וכן האשה בכתבתה.

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ב

פרק עשרים

א. מי שיש לו חובות הרבה - כל שקדם חובו גובה תחלה,
בין מן הלואה עצמו בין מן הלוקחות. ואם קדם האחרון
וגבה - מוציאים מידו; שכל שקדם חובו - זכה. במה
דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה; אבל
הקרקעות שקנה אחר שלוה מבעלי חובות הרבה, אף על
פי שכתב לכל אחד מהן: מה שאני עתיד לקנות משעבד
לך - אין בהן דין קדימה, אלא פלן שוין, וכל שקדם וגבה
- זכה, אף על פי שהוא אחרון.
ב. לזה וכתב לו: שאני עתיד לקנות משעבד לך, ואחר כך
קנה שדה, וחזר ולוה מאחר - הרי השדה משעבד לראשון,
והוא קודם לגבות. וכן אפילו היו מאה. אין דין קדימה
במטלטלין, אלא כל שקדם וגבה מהן - זכה, אף על פי
שהוא אחרון. קדם אחד משאר אדם ותפס מן המטלטלין
של זה כדי לזכות לאחד מבעלי חובות - לא זכה; שכל
התופס לבעל חוב במקום שיש עליו חוב לאחרים - לא
קנה. אבל אין עליו חוב לאחרים - קנה לו. וכן אם אמר
לו הלואה: זכה בחפץ זה לפלוני - זכה לו; ואין אחד מבעלי
חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין, שכתב זכה בהן
אחר.
ג. שטרות שזמן פלן יום אחד, או שעה אחת במקום
שכותבין שעות, כל שקדם מהן וגבה, בין קרקע בין
מטלטלין - זכה.
ד. באו פלן ביחד לגבות, וכן בעלי חובות שפל אחד מהן
קודם לזמן חברו שבאו לגבות מן המטלטלין, שהרי אין
בהן דין קדימה, או שבאו לגבות מקרקע שקנה הלואה
לאחר שלוה מן האחרון שבהן, ואין בנכסים כדי שיגבה
כל אחד מהן את חובו - מחלקין ביניהן. כיצד חולקין?
אם כשיתחלק המזון הנמצא על מנינם, יגיע לפחות שבהן
כשעור חובו או פחות - חולקים לפי מנינם בשוה; ואם
יגיע לפחות שבהם יותר על חובו - חולקין מכל המזון
ביניהם כדי שיגיע לפחות שבהם כשעור חובו, וחוזרין
הנשארים מבעלי חובות וחולקין היתר ביניהן כדרך הזאת.

דלת בפני לוי. במה דברים אמורים? בבא לפרע מן הלואה
עצמו; אבל הבא לפרע מן הירושין, בין קטנים בין גדולים
- לא פרע אלא מן הזבורית.
ב. אין נפרעים מנכסים משעבדין במקום שיש נכסים בני
חורין, ואפילו היו בני חורין וזבורית והמשעבדים בינונית או
עדיית, בין שמכרם בין שנתנם. נשתדפו בני חורין - הרי זה
טורף מן המשעבדין; שפיון שנשחתו כאלו אינם.
ג. ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון, וחסר שמעון ומכר
שדה אחת מהן ללוי, ובא בעל חוב של ראובן לטרוף -
רצה מזה גובה, רצה מזה גובה. במה דברים אמורים?
כשלקח לוי בינונית; אבל אם לקח עדיית או זבורית - אינו
טורף מלוי; שהרי זה אומר לו: מפני זה טרחתי ולקחתי
שדה שאין דינך לגבות ממנו. וכן אם לקח לוי בינונית,
והניח אצל שמעון בינונית כמו הבינונית שלקח - אינו
טורף מלוי; שהרי זה אומר לו: הנחתי לך מקום לגבות
ממנו.
ד. כבר בארנו, שהנזקין - שמיין להן בעדיית, ובעל חוב -
בבינונית, וכתבת אשה - בזבורית. היו לו עדיית וזבורית -
נזקין בעדיית, ובעל חוב וכתבת אשה בזבורית. היו לו עדיית
ובינונית - נזקין בעדיית, ובעל חוב וכתבת אשה בבינונית.
היו לו זבורית ובינונית בלבד - נזקין ובעל חוב בבינונית,
וכתבת אשה בזבורית.
ה. מכרן לשלשה בני אדם בבת אחת - הרי פלן נכנסו
תחת הבעלים, והנזקין טורפין מן העדיית, ובעל חוב טורף
מן הבינונית, וכתבת אשה טורפת מן הזבורית. מכרן לזה
אחר זה - פלן טורפין מן האחרון; לא הספיק - טורפין
משלפניו; לא הספיק - טורפין משלפני פניו. אפילו היה
האחרון הוא שלקח הזבורית. שהרי הלוקח הקודם אומר
לטורף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו.
ו. מכרן לאחד זו אחר זו - הרי הלוקח נכנס תחת הבעלים.
במה דברים אמורים? שלקח עדיית באחרונה; אבל לקח
זבורית באחרונה - פלן גובין מן הזבורית; שהרי אומר
לטורף כשיבוא לגבות מן השדה שלקח תחלה: הרי הנחתי
לך מקום לגבות ממנו. ולמה אינו אומר לו הטורף כך אם
לקח עדיית באחרונה, ותגבה האשה ובעל חוב מן העדיית
שלקח באחרונה? שזו תקנה היא ללוקח, והרי אומר לוקח
להן: אי אפשי בתקנה זו, אלא כל אחד מהם יגבה מן
הראוי לו.
ז. מכרן לאחד זו אחר זו, ומכר לו עדיית באחרונה, וחזר
הלוקח ומכר זבורית ובינונית ושיר עדיית לפניו - פלן גובין
מן העדיית, שהרי אין לו במה ידחה אותם. מכר עדיית
והניח בינונית וזבורית - הנזקין טורפין מן העדיית שבד
לוקח השני, ובעל חוב וכתבת אשה גובין מבינונית
וזבורית ששיר לפניו.
ח. מי שלוה מאחד, ואחר כך מכר הלואה נכסיו לשנים,
וכתב בעל חוב ללוקח שני: דין ודברים אין לי עמך, וקנו
מידו - אינו יכול לטרוף מלוקח ראשון; שהרי אומר לו:

1 פיצד? היו שלשה חובות, של זה מנה, ושל זה מאתים,
2 ושל זה שלש מאות: אם היה כל הנמצא שלש מאות -
3 נוטלין מאה מאה; וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות
4 - חולקין בשוה. נמצא שם יתר על שלש מאות - חולקין
5 שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המאה, ושאר המזון
6 חולקין אותו השנים על אותה הדרך. פיצד? נמצא שם
7 חמש מאות או פחות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק
8 האחד, וחוזרין וחולקין המאתים או הפחות בשוה, ויסתלק
9 השני. נמצא שם שש מאות - חולקין שלש מאות בשוה,
10 ויסתלק בעל המנה, וחוזרין וחולקין המאתים בין השנים
11 בשוה, ויסתלק בעל המאתים, ונוטלין המאה הנשארים
12 לבעל השלש מאות, ונמצא בידו שלש מאות בלבד. ועל
13 דרך זו חולקין אפלו הן מאה, כשנבואו לגבות באחת. ויש
14 מן הגאונים שהורו, שחולקין לפי ממונם.

15 ה. ראובן ושמעון, לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי,
16 ראובן שטרו בחמשה בניסן, ושמעון שטרו בניסן סתם,
17 והרי יש ללוי שדה שאינה כדי חוב של שניהם - מורידין
18 לתוכה ראובן, שמא שטרו של שמעון בסוף ניסן היה. וכן
19 אין שמעון יכול לטרוף מאיר ואילף, שהרי הלוקח אומר
20 לו: שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרך, והרי שדה בת
21 חורין ביד ראובן שתגבה אותה, ויבוא ראובן שהוא אחר
22 זמנך והוא שיש לו לטרוף ממני. לפיכך, אם כתבו הרשאה
23 זה לזה - טורפין מאיר ואילף מכל צד. והוא הדין בראובן
24 ושמעון שמכר להן לוי שדה אחת בשני שטרות, שטרו של
25 זה בחמשה בניסן ושטרו של זה בניסן סתם.

יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ב

פרק אחד ועשרים

27 א. בעל חוב גובה את השבח שהשפית הלוקח, בין
28 שהשפיתו מחמת הוצאה בין ששכחו נכסים ממאליהן. אלא
29 שאם שכחו ממאליהן - טורף כל השבח, ואם השפיתו
30 מחמת הוצאה - גובה חצי השבח. פיצד? ראובן שהיה לו
31 חוב על שמעון מאתים, ומכר שמעון ללוי שדה במנה,
32 והוציא עליה לוי הוצאות, והשפיתה והרי היא שנה
33 מאתים, כשיבוא ראובן לטרוף מלוי - טורף ממנה במאה,
34 וחמשים של חצי השבח. ואם השפיתה מחמת עצמה, כגון
35 שהוקרה בנדמים או עלו בה אילנות - גובה את פלה. הורו
36 חכמים גדולים ואמרו: לא יהא הלוקח רע פחו מהיורד
37 לשדה חברו שלא ברשות, ששמין לו וידו על התחתונה.
38 לפיכך, אם השפית מאה והוציא חמשים - נוטל כל
39 ההוצאה וחצי השבח היתר על ההוצאה, והחצי עם הקרן
40 טורף בעל חוב. ונדברים של טעם הם, וכך ראוי לדון.
41 וחוזר הלוקח וגובה את הקרן מנכסי שמעון, אף מן
42 המשעבדין שמכר או נתן מאחר זמן שמכר בו ללוי; אבל
43 השבח שטרו ממנו בעל חוב, בין בחציו בין בכלו - אין
44 לוי גובהו אלא מנכסים בני חורין של שמעון. שתקנת

עולם היא: שלא יגבה השבח, ולא הפרות שאכל הגזלן,
ולא מזון האשה והפנות, מנכסים משעבדין; שאלו דברים
שאין להן קצבה. ומקלי כתבה, שלא תטרוף אשה מן
השבח כתבתה. ולמה יטרוף בעל חוב חצי השבח בלבד
הבא מחמת הוצאה עצמה? לפי שהשבח בא לאחר שלוה
מראובן ולאחר שמכר ללוי, ונמצא ראובן ולוי כשני בעלי
חובות לשמעון, והשבח כנכסים שבאו לו אחר שלוה
משניהם, שהן חולקין באחד כמו שבארנו. לפיכך, ראובן
שלוה משמעון מנה, וכתב לו: שאני עתיד לקנות, וחזר
ולוה מלוי מאתים, וכתב לו: שאני עתיד לקנות, וקנה אחר
כך שדה ומכרה ליהודה במאה וחמשים, והשפיתה יהודה
בהוצאתו והרי היא שנה שלש מאות - טורף שמעון ולוי
הקרן וחולקין אותו בשוה, ונמצא ביד זה חמשה ושבעים
וביד זה חמשה ושבעים; וחוזרין שמעון ולוי ויהודה
שלשון וחולקין מאה וחמשים של שבח על הדרך
שפרשנו. נמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו, ולוי טורף
מאה ושלשים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל מן השבח
שנים ושלשים ומחצה. וכזה הן חולקין אפלו הן מאה.
ב. כל הפרות שאכל הלוקח - אינן נטרפין ממנו. אבל
הפרות המחברין לקרקע, אף על פי שאינן צריכין לקרקע,
בענבים שהגיעו להבצר - הרי בעל חוב גובה מהן כמו
שבגובה מן השבח.

ג. מתנה ששכחה מחמת הוצאה - אין בעל חוב גובה
משכחה כלום, אלא רואין כמה היתה שנה בשעת מתנה
וגובה. ואם שכחה מאליה - בעל חוב גובה את פלה. ואם
קבל הנותן אתריות המתנה - הרי בעל חוב גובה ממנה את
השבח בדרך שגובין מן הלוקחות. ולמה יטרוף בעל חוב
חצי השבח מן הלוקח ולא יטרוף ממקבל מתנה כלום?
מפני שהמוכר כותב ללוקח בשטר מכירה: שאני מחייב לך
בקרן ובעמל שתעמל ובשבח שתשפית, ועלי אתריות הכל;
ורצה הלוקח וקבל דבר זה, שהרי הלוקח ירד על תנאי זה,
שאם ילקח ממנו השבח יחזר על המוכר. ואפלו לא כתב
- כבר נודע שנה דין המוכר עם הלוקח. אבל המתנה, שאין
שם תנאי זה - אינו גובה משבח שהשפיתה בהוצאתו
כלום.

ד. וכן יתומים שהשפיתו הנכסים - אין בעל חוב גובה מן
השבח כלום. אבל אם שכחו נכסים ממאליהן - גובה את
השבח כלו.

ה. בעל חוב שטרו בחובו מיד הלוקח מה שראוי לו מן
הקרן וחצי השבח - רואין הנשאר מן הקרקע: אם יש בו
תעלה ללוקח, כגון שנשאר לו בשדה בית תשעה קבין,
ובגנה בית חצי קב - ישתתפו בה שניהם; ואם לא נשאר
לו דבר שאלו יחלק יהיה שם פלו עליו - נותן לו בעל חוב
את דמיו.

ו. היתה השדה אפותיקי - בעל חוב נוטל את פלה, ורואין
חצי השבח הנשאר ללוקח: אם היה חצי השבח יתר על
ההוצאה - נוטל ההוצאה מבעל חוב, שהרי אומר לו בעל

ד. אין כותבין אדרכתא עד ששולחין ומודיעין לו. והוא
 שיהיה קרוב לבית דין מהלף שני ימים או פחות; יתר על
 זה - אין צריכין להודיעו. במה דברים אמורים? כשהיה כל
 התשעים יום נשטט ואומר: עתה אביא ראיה ואבטל
 השטר; אבל אמר: איני בא לבית דין - מיד כותבין
 אדרכתא על נכסיו, בין על הקרקעות בין על המטלטלין.
 וכן אם היה השטר על הפקדון - אין ממתינין לו תשעים
 יום, אלא כותבין אדרכתא על נכסיו מיד.

ה. זה שאמרנו, שאם לא בא בסוף התשעים כותבין
 אדרכתא - על הקרקעות; אבל על המטלטלין, אפלו אחר
 תשעים יום, כל זמן שהוא אומר: עתה אביא ראיה ואבטל
 השטר - אין מורדין המלוה למטלטלין, שמא יאכל אותם,
 ויביא זה ראיה ויבטל השטר, ולא ימצא מה יטל. ואפלו
 היה למלוה קרקע, שמא תכסיף או תשתדף.

ו. כיצד כותבין האדרכתא? אם לנכסים בגי חורין
 הורידוהו - אומרים: איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כף
 וכה, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה
 פלונית שלו. ואחר כך שמין לו שלשה מאותה שדה כנגד
 חובו. ומכריזין עליה כפי מה שיראו, עד שיפסקו
 המוספין. ומורדין אותו בחובו לחלק ששמו אותו.
 וקורעין שטר החוב, אם היה שם שטר. ואם לא היה לו
 נכסים בגי חורין - כותבין האדרכתא כף: איש פלוני נתחייב
 לפלוני כף וכה בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו,
 ולא מצאנו לו נכסים בגי חורין, וכבר קרענו לשטר שהיה
 לו עליו, ונתנו לפלוני רשות לדרש ולחקר ולהיות ידו
 נטויה על כל הנכסים שימצאו לו, וכל קרקעות שמכר מזמן
 פלוני והלאה יש לו להפריע לגבות חובו מן הכל.

ז. ואחר שכותבין אדרכתא זו, הולף המלוה ומחפש. אם
 מצא לו נכסים בגי חורין - שמין לו מהן. מצא לו נכסים
 משעבדין מאחר זמן שטר - טורף מהן. וקורעין שטר
 האדרכתא, וכותבין לו שטר הטרפא.

ח. כיצד כותבין? איש פלוני בן פלוני זכה בדין לטרף
 בחוב שפלוני חייב לו, שהוא כף וכה, משדה פלונית שלקח
 פלוני בכף וכה מזמן פלוני. וכבר קרענו האדרכתא שהיתה
 בידו, והרשינוהו לטרף מה בכף וכה.

ט. ואחר שכותבין הטרפא לטרף, מורדין שלשה בקיאים
 לאותה שדה, ושמין לו ממנה כשעור חובו כפי מה שראוי
 לו מן הקרן וחצי השבח, כמו שבאנו. ומכריזין עליה
 שלשים יום, בדרך שמכריזין על נכסי יתומים.

י. ואחר כך משיעין את הלזה שאין לו כלום, כחקנת
 הגאונים, אם היה הלזה עמנו במדינה. ומשיעין את
 הטורף בנקיטת חפץ שלא נפרע חוב זה, ולא מחלו, ולא
 מכרו לאחר. ואחר כך מורדין אותו לנכסי הלוקח בשומא
 שלו, וכותבין הורדה.

יא. וכיצד כותבין? אחר ששמנו לפלוני בשומא שהיתה

חוב: שדי היא שהשפיתה, והנשאר לו מן השבח נוטל מן
 המוכר; ואם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה - אין לו
 מן הטורף אלא דמי חצי השבח, וחוזר וגובה מן המוכר
 חצי השבח שנטרף בלבד.

ז. בעל חוב שבא לטרף מן היתומין, יתומים אומרים: אנו
 השבחנו, ובעל חוב אומר: שמא אביכם השביח - על
 היתומים להביא ראיה. הביאו ראיה שהם השביחו - שמין
 להן את השבח ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות שבשניהן,
 ומעלה אותן בדימים. במה דברים אמורים? בשעשה שדה
 זו אפותיקי; אבל אם לא עשה אפותיקי, אם רצו היתומין
 לסלק בעל חוב בדימים - מסלקין אותו, ואם רצו - נוטלין
 מן הקרקע שעור שבח שלהן.

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ב

פרק שנים ועשרים

א. סדר גבית החוב כף הוא: כשיביא המלוה שטר לבית
 דין ויתקדם - אומרים ללוה: שלם. ואין יורדין לנכסיו
 תחלה עד שיתבענו. ואם טעה הדן והוריד המלוה לנכסיו
 לזה קדם שיתבענו - מסלקין אותו. אמר הלזה: הריני
 משלם, קבעו לי זמן כדי שאלוה מאחר או אמשפן או
 אמכר ואביא המעות - קובעין לו זמן שלשים יום, ואין
 מחיבין אותו לתן משפון; שאלו היה שם מטלטלים - מיד
 היו בית דין גובין מהם. ואם רצה המלוה להחרים על מי
 שיש לו מעות או מטלטלין ומפליג אותו בדברים - הרי זה
 מחרים. ואין מחיבין הלזה להביא ערב עד שיתן. שלמו
 השלשים ולא הביא - בית דין כותבין אדרכתא. וכן אם
 אמר בתחלה כשתבעו: איני משלם - כותבין אדרכתא על
 נכסיו מיד, ואין קובעין לו זמן. וכן אם אין שם אלא מלוה
 על פה או שהודה - כותבין אדרכתא על נכסי בגי חורין
 שיש לו.

ב. טען ואמר: שטר זה שנתקדם בפניכם מזיף הוא, אני
 אביא ראיה ואבטלנו, והעד במקום פלוני, והם פלוני
 ופלוני: אם נראה לדנין שיש ממש בדבריו - קובעין לו
 זמן להביא עדיו; ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות
 דברים ובטענות של דפי - אומרים לו: שלם, ואחר כך אם
 יש לו ראיה יחזור. ואם היה המלוה אלם, ושמא אינו יכול
 להוציאו מידו - מניחין על ידי שלישי.

ג. קבעו לו זמן להביא ראיה ויבטל השטר, והגיע הזמן
 ולא בא - ממתינין לו שני וחמישי ושני. לא בא - כותבין
 עליו פתיחא ומשמתינן אותו, וממתינין לו והוא בנדוי
 תשעים יום: שלשים ראשונים - שמא טורח ללוות;
 אמצעים - שמא הוא טורח למכר; אחרונים - שמא הלוקח
 ממנו טורח להביא מעות. שלמו תשעים יום ולא בא - בית
 דין כותבין לו אדרכתא על נכסיו, ומתירין לו נדויו.

1 בידו, והכרזנו שלשים יום כפראוי, והשבנו את זה הטורף
2 ואת בעל חוב, הורדנוהו לשדה פלונית להיות משתמש בה
3 כדרך שמשתמש אדם בקנינו.
4 **יב.** ומאימתי אוכל הטורף פרות שדה זו? משפסקו ימי
5 ההכרזה.
6 **יג.** כל אדרכתא שאין כתוב בה: קרענוהו לשטר ההלואה
7 - אינה אדרכתא. וכל טרפא שאין כתוב בה: קרענוהו
8 לאדרכתא - אינה טרפא. וכל שומא דלא כתוב בה:
9 קרענוהו לטרפא - אינה שומא.
10 **יד.** שלשה שירדו לשום, אחד אומר במנה ושנים אומרים
11 במאתים, או אחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה -
12 בטל יחיד במעוטו. אחד אומר במנה, ואחד אומר
13 בשמונים, ואחד אומר במאה ועשרים - נדון במאה. אחד
14 אומר במאה, ואחד אומר תשעים, ואחד אומר מאה
15 ושלשים - נדון במאה ועשרה. ועל דרך זו שמין ביניהן.
16 **טו.** בית דין ששמו לטורף בנקסי לוקח, וטעו בכל שהוא
17 - מכרין בטל; שהרי הן פשליה לטורף וללוקח, ויש להן
18 רשות לתקן אבל לא לעות, כשליח. וכל המורים כנה הורו.
19 **טז.** בית דין ששמו לבעל חוב, בין בנקסי לזה בין
20 במשעבדין שבד הלוקח, ולאחר זמן השיגה ידו של לזה
21 או של נטרף או של יורשיהן, והביאו לבעל חוב את
22 מעותיו - מסלקין אותו מאותה קרקע; שהשומא חוזרת
23 לבעלים לעולם, משום שנאמר: ועשית הישר והטוב.
24 **יז.** קרקע ששמו אותה לבעל חוב, ואחר כך שמוה בית
25 דין לבעל חוב של זה המלוה - הרי זו חוזרת; לא יהא כחו
26 גדול מכח בעל חוב הראשון. מכרה בעל חוב או נתנה
27 במתנה, או ששמה לבעל חוב מדעתו, או שמת והורישו
28 - אינה חוזרת. שמו קרקע לאשה ונשאת, או ששמו ממנה
29 ונשאת - בעל בנקסי אשתו כלוקח הוא, ולא מחזיר ולא
30 מחזירין לו.

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ב

פרק שלשה ועשרים

33 **א.** שטרי חוב המקדמים - פסולין; שהרי טורף בהן
34 לקוחות שלא בדין. ולפיכך קנסו אותו חכמים, ולא יגבה
35 בשטר מקדם אלא מבני חורין, גזרה שמה יטרף בו מזמן
36 ראשון שהקדימו.
37 **ב.** שטרי חוב המאחרין - כשרין; שהרי הורע כחו של בעל
38 השטר, שאינו טורף אלא מזמן השטר. ואף על פי שלא
39 כתבו בו שהוא מאחר - הרי זה כשר.
40 **ג.** שטר שכתבוהו ביום, ונחתם בלילה הסמוך לו - פסול,
41 מפני שהוא מקדם. ואם היו עסוקים בענין עד שנקנס
42 הלילה וחתמוהו, אף על פי שקנו ממנו בלילה - כשר.
43 **ד.** שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי - שטר
44 מאחר הוא וכשר. ואין חוששין שמה מקדם הוא, ובאחד
45 בשבת או באחד עשר בתשרי נכתב, אלא מעמידין השטר

46 על חזקתו; שהדבר ידוע הוא שאין כותבין בשבת, ולפיכך
47 מאחרוהו.
48 **ה.** כותבין שטר ללוה אף על פי שאין המלוה עמו, ואין
49 כותבים למלוה עד שיהיה לוה עמו. במה דברים אמורים?
50 בשטר שיש בו קנין, שהרי משעה שקנו מידו נשתעבדו
51 נכסיו; אבל שטר שאין בו קנין - אין כותבין אפלו ללוה
52 עד שיהיה מלוה עמו ויתן השטר ביד המלוה בקנינו. שמה
53 נכתב עתה ללוות ממנו בניסן, ולא ללוה ממנו עד תשרי,
54 ונמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן שלא בדין, שלא הגיע
55 לידו עד תשרי.
56 **ו.** עדים שקנו מיד הלוה או המוכר וכיוצא בהן, ונתאחרה
57 כתיבת השטר זמן מרבה: אם ידעו יום שקנו ממנו בו -
58 כותבין בשטר זמן הקנין ואף על פי שאינו זמן חתימתו,
59 ואין צריכין לומר: ונתאחרה כתיבת ידנו עד יום פלוני;
60 ואם לא ידעו יום שקנו בו - כותבין זמנו של שטר משעת
61 כתיבה. וכן מי שנמסרה להן העדות במדינה אחת, וכתבו
62 העדים במדינה אחרת - אין מזכירין בשטר מקום שנמסרה
63 בו העדות, אלא מקום שכתבו בו חתימת ידן.
64 **ז.** שטרי מקח וממכר שלא נכתבו בזמן, אפלו המאחרין
65 - פסולין; שהרי אפשר לטרף בהן שלא בדין. כיצד? כגון
66 שחזר המוכר וקנה השדה מיד הלוקח קדם שיגיע זמן
67 השטר המאחר, ויוציא הלה השטר המאחר ויאמר: חזרתי
68 ולקחתיה פעם שניה ממך, ונמצא טורף שלא בדין. ולמה
69 לא נחש בן לשטר חוב המאחר, שמה יפרענו קדם שיגיע
70 זמנו ויכתב שובר, ויחזר ויוציא השטר המאחר ויטרף בו
71 שלא בדין? לפי שכל הכותב שטר מאחר - תקנתו שיכתב
72 השובר סתם, שכל זמן שיצא השטר ישבר אותו זה
73 השובר; ואם לא עשה בן וכתב השובר בזמן הפרעון - הוא
74 הפסיד על עצמו.
75 **ח.** מי שמכר שדהו באנס ומסר מודעא, או שקדם ומכר
76 או נתן לאחר קדם שימכר לאנס - הרי המעות של אנס
77 אצל המוכר כמלוה על פה, ואינו טורף בשטר מכר שבירדו
78 כלום; מפני שאין דין שטר זה שיכתב, ולא נכתב אלא
79 מפני האנס. וכן כל כיוצא בזה.
80 **ט.** אפשר לטורף שיטרף בלא שטר, אלא בעדות על פה.
81 כיצד? כגון שיש לו עדות שזו גזולה מאביו - הרי יש לו
82 להוציא בעדים אלו, ואין כאן שטר. וכן אם העידו לו
83 שנגמר הדין לאביו לטרף מנכסי פלוני בכך וכך מזמן
84 פלוני, ומת אביו ועדין לא טרף - הרי הדין טורף בעדות
85 זו.
86 **י.** לפיכך אין כותבין שני שטרי מכר על שדה אחת, שמה
87 יעשה הלוקח קנוניא עם בעל חוב ויטרף שלא בדין. כיצד?
88 יבוא זה ויטרף שדה זו בעדות שהעידו לו מחמת אביו,
89 ויחזר הלוקח ויטרף בשטר המכר שבירדו מן הלוקחות
90 שלקחו אחרי, ויקרע שטר המכר שבירדו, ויחזר בקנוניא
91 ויעמד בשדה שנטרפה ממנו, ויבוא הוא שטרפה בעצמה
92 ויטרף אותה פעם אחרת בעדות עדיו, ויוציא הלה שטר

יום שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ב

פרק ארבעה ועשרים

48

49

א. כָּבֵד בְּאֲרֻנוֹ, שֶׁשֹּׁטֶר חוֹב שָׁיֵשׁ בּוֹ קֶנֶן - כּוֹתֵבִין אוֹתוֹ לַלּוֹה אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַמְלִיָּה עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתֵבִין שֶׁטֶר לְמוֹכֵר אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַלּוֹחַ עִמּוֹ, וְכֵן כּוֹתֵבִין שׁוֹבֵר לְמַלְוֵה אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַלּוֹה עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה אֵף עַל פִּי שְׁאִין בְּעֵלָה עִמָּה, וְגַט לְאִישׁ אֵף עַל פִּי שְׁאִין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. אָכֵל אֵין כּוֹתֵבִין שֶׁטֶר אֲרוֹסִין וְנִשְׁוֹאִין, וְשֶׁטֶר אֲרִיסוֹת וְקַבְּלוֹת, וְשֶׁטֶר בְּרִית הַדִּינִין אוֹ שֶׁטֶר טַעֲנוֹת בְּעֵלֵי דִינֵין וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין, אֲלֵא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם. וְכָל הַשְּׁטֵרוֹת הָאֵלוֹ צָרִיכִין לְהַזְהֵר בְּתַקְנֵיהֶן כְּשֶׁאֵר הַשְּׁטֵרוֹת.

ב. וּמִי נוֹתֵן שֹׁכֵר הַסּוֹפֵר? בְּשֶׁטֶרִי הַלּוֹאָה - הַלּוֹה נוֹתֵן שֹׁכֵר. וּבְשֶׁטֶרִי מִקַּח וּמִמְכָּר - הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן שֹׁכֵר. וְהַאֲשָׁה נוֹתֶנֶת שֹׁכֵר הַגָּט. וְהַחֲתָן נוֹתֵן שֹׁכֵר הָאֲרוֹסִין אוֹ הַנִּשְׁוֹאִין. וְהַמִּקְבֵּל וְכֵן הָאֲרִיס אוֹ הַשֹּׁכֵר נוֹתֵן שֹׁכֵר הַשֹּׁטֶר. אָכֵל שֶׁטֶר בְּרִית הַדִּינִין אוֹ טַעֲנוֹת בְּעֵלֵי דִינֵין - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנֵין שֹׁכֵר.

ג. אֶחָד הַשְּׁטֵרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאֶחָד שְׁלֹא בְּפָנֵי חֲבֵרוֹ וְאֶחָד הַשְּׁטֵרוֹת שְׁאִין כּוֹתֵבִין אוֹתָן אֲלֵא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם וְשֵׁנִיהֶן עוֹמְדִין, כְּגוֹן שֶׁטֶר שְׁכּוֹתֵבִין לְמַלְוֵה אוֹ לְלוֹקֵחַ - בְּלֵן צָרִיכִין שְׁהִיָּו הָעֵדִים מִפִּירִין הַשְּׁמוֹת שֶׁבְּשֶׁטֶר, שֶׁזֶּה הוּא פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי וְזֶה פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי; שְׁמָא יָבֹאוּ שְׁנֵים וְיַעֲשׂוּ קְנוּיָא, וְיִשְׁנֹו שְׁמוֹתֵיהֶן בְּשְׁמוֹת אַחֲרִים, וְיִוְדֹו זֶה לָזֶה.

ד. כָּל מִי שֶׁהִחֲזֹק שְׁמוֹ בְּעֵיר שְׁלִשִּׁים יוֹם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׁמָא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ, וְהוּא שֶׁנָּהוּ כְּדִי לְרַמּוֹת וּלְעֲשׂוֹת קְנוּיָא; שְׁאֵם אֶתָּה אוֹמֵר בֵּן - אֵין לְדַבֵּר סוּף. לְפִיכָּךְ, מִי שְׁלֹא הִחֲזֹק שְׁמוֹ בְּעֵיר שְׁלִשִּׁים יוֹם, וְכֵא וְאָמַר: כְּתוּב עָלַי שֶׁטֶר שְׁאֵנִי חֵיב לְפְלוֹנִי אוֹ לָזֶה כֶּן וְכֶן דִּינָרִין - אֵין כּוֹתֵבִין לוֹ עַד שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה שֶׁזֶּה שְׁמוֹ אוֹ יִחֲזֹק.

ה. כָּל שֶׁטֶר שֶׁיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְיִטְעֵן הַלּוֹה וְיֹאמַר: אֵינִי חֵיב כְּלוּם, שְׁמָא רַמַּאי אַחֵר הָעֵלָה שְׁמוֹ כְּשִׁמִּי וְהוֹדָה לָזֶה; אוֹ שְׁאָמַר: לֹא לָזֶה אֵנִי חֵיב כְּלוּם אֲלֵא לְאַחֵר, וְזֶה רַמַּאי הוּא וְהָעֵלָה שְׁמוֹ כְּשֵׁם בְּעַל חוֹבִי - מֵאַחֵר שְׁלֹא הִחֲזֹק שֵׁם שְׁנֵים שְׁשִׁמוֹתֵיהֶן שׁוֹיִן, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵי; שְׁחֲזָקָה הוּא, שְׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשֶּׁטֶר אֲלֵא אִם בֵּן מִפִּירִין אֵלוֹ הַנִּזְכָּרִים בּוֹ. וְכֵן חֲזָקָה שְׁאֵין חוֹתְמִין עַל הַשֶּׁטֶר אֲלֵא אִם בֵּן נוֹדַע לָהֶם בְּדֹאֵי שְׁאֵלוֹ שֶׁהָעֵדִים עַל עֲצָמִין גְּדוּלִים וְכֵינִי דַּעַת. וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשֶּׁטֶר אֲלֵא אִם בֵּן יוֹדְעִים לְקִרְוֹת וּלְחַתָּם.

ו. עֵדִים שְׁאֵין יוֹדְעִין לְחַתָּם, וְקָרְעוּ לָהֶן נִיר חֶלֶק וְחַתְמוֹ עַל הַרְשׁוּם - מִכֵּין אוֹתָן מִכַּת מִרְדּוּת, וְהַשֶּׁטֶר פְּסוּל.

ז. רֹאשׁ בֵּית דִּין שֶׁהִיָּה יוֹדַע עֲנִין הַשֶּׁטֶר, וְקָרָא הַשֶּׁטֶר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שְׁלוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מֵאֲמִין אוֹתוֹ וְאֵימָתוֹ עָלָיו - הָרִי זֶה חוֹתָם עַל הַשֶּׁטֶר אֵף עַל פִּי שְׁלֹא קָרָאָהּ הוּא בְּעִצְמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעָם רֹשְׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן, עַד שֶׁיִּקְרָא הָעֵד הַשֶּׁטֶר מִלָּה בְּמִלָּה.

93

הַמְכָּר הַשְּׁנִי וְיִטְרַף בּוֹ לְקוֹחוֹת אַחֲרִים שְׁלֹא בְּדִין. אִם כֵּן, מִי שֶׁנֶּאֱבָד לוֹ שֶׁטֶר הַמְכָּר וְעִדּוֹ קִימִין, בִּיצֵד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ שֶׁטֶר שְׁנִי, וְיֹאמְרוּ בּוֹ: שֶׁטֶר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְכָּסִים מְשַׁעֲבָדִים וְלֹא מִנְכָּסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כְּתִבְנוּהוּ אֲלֵא לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זֶה בְּיַד פְּלוֹנִי הַלּוֹקֵחַ, כְּדִי שְׁלֹא יוֹצִיָּא מִיָּדוֹ הַמוֹכֵר וְלֹא יוֹרְשִׁי.

יא. בְּשֶׁטֶרִי הַחוֹבוֹת אֵינוֹ כֵּן. אֵף עַל פִּי שְׁעִדּוֹ קִימִין וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְחִזּוֹר בְּשַׁעֲתוֹ וְאָמַר: שֶׁטֶר שֶׁכְּתִבְתָּם לִי, עֲתָה אָבִד אוֹ נִשְׁרַף - אֵין כּוֹתֵבִין לוֹ שֶׁטֶר שְׁנִי, שְׁמָא פָּרְעוּ אוֹ מָחְלוּ. וְאִפְּלוּ הִיָּה הַחוֹב לְזִמֵּן. וְאֵינוֹ גּוֹבֵה בְּעֵדִים אֵלוֹ כְּלוּם, אֲלֵא אִם הַלּוֹה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּכָרִים מַעֲלוֹם; שֶׁזֶּה הִחֲזֹק בְּפָרֵן בְּעִדּוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יב. מִי שֶׁכָּלָה שֶׁטֶר חוֹבוֹ וְהָרִי הוּא הוֹלֵךְ לְהַמְחֵק - מִמַּעֲמִיד עָלָיו עֵדִים, וְכֵא לְבֵית דִּין, וְהֵם עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם. אָכֵל עֲדֵי הַשֶּׁטֶר עֲצָמִין אֵין כּוֹתֵבִין לוֹ שֶׁטֶר אַחֵר, אֵף עַל פִּי שְׁנִי מִמְּחֵק בְּפָנֵיהֶם; אָכֵל כָּאֵין לְבֵית דִּין, וְכֵינִי דִין עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם.

יג. בִּיצֵד מִקִּימִין שֶׁטֶר זֶה? כּוֹתֵבִין שֶׁטֶר אַחֵר וְאוֹמְרִים: אֵנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וְפְלוֹנִי וְפְלוֹנִי, הוֹצִיא פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי שֶׁטֶר נִמְחַק לְפָנֵינוּ, וְזִמְנוּ בָּיוֹם פְּלוֹנִי, וְפְלוֹנִי וְפְלוֹנִי עֲדִיו. וְאִם כְּתוּבוֹ: וְהִחֲזִקְנוּ לְעִדּוֹתָן שֶׁל עֵדִים וְנִמְצְאוּ מְכֻנָּת - גּוֹבֵה בְּשֶׁטֶר זֶה שֶׁכְּתוּבוֹ לוֹ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוֹם אַחֵר; וְאִם לֹא כְּתוּבוֹ בֵּן - צָרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָּה עַל הָעֵדִים הָרִשְׁוֹנִים עַד שֶׁתִּתְקִים עִדּוֹתָן.

יד. שֶׁטֶר חוֹב שֶׁנִּתְקַרַע - כְּשֶׁר. נִמְחַק אוֹ נִשְׁטָשׁ, אִם רִשְׁוֹמוֹ נִכֵּר - כְּשֶׁר. נִקְרַע קָרַע בֵּית דִּין - הָרִי זֶה פְּסוּל. אֵינְהוּ קָרַע בֵּית דִּין? שְׁתִּי וְעָרֵב.

טו. מִי שֶׁפָּרַע מִקְצַת חוֹבוֹ: אִם רָצָה - מִחֲלִיף, וְכוֹתֵבִין לוֹ בֵּית דִּין שֶׁטֶר אַחֵר בְּשֶׁאֵר הַחוֹב מִזְמַן רִאשׁוֹן, אָכֵל לֹא עֲדֵי הַשֶּׁטֶר; וְאִם רָצָה - יִכְתֹּב שׁוֹבֵר.

טז. הִכָּא לְפָרַע חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמְלִיָּה: אָבִד לִי הַשֶּׁטֶר - הָרִי זֶה יִכְתֹּב לוֹ שׁוֹבֵר וְיִפְרַע כָּל חוֹבוֹ. וְיֵשׁ לַלּוֹה לְהַחֲרִים סֵתָם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ שֶׁטֶר וְטוֹעֵן שְׁאָבִד. וְאִם טַעֵן הַלּוֹה טַעֲנָת וְדֹאֵי וְאָמַר: הַשֶּׁטֶר אֲצִלוֹ, וְעֲתָה הִנֵּיחוּ בְּכִיסוֹ - הוֹרִי רְבוּתִי, שֶׁיִּשְׁבַע הַמְלִיָּה הַסֵּת שְׁאָבִד הַשֶּׁטֶר, וְאַחֵר כֶּן יִפְרַע חוֹבוֹ וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר.

יז. מִי שֶׁהוֹצִיא שֶׁטֶר חוֹב בְּמִנְהָ, וְאָמַר: עָשׂוּ לִי מִמֶּנּוּ שְׁנֵים בְּחֻמְשִׁים חֻמְשִׁים - אֵין עוֹשִׂין; שְׁזִכּוֹת הִיא לַלּוֹה לְהִיָּו הַכֹּל בְּשֶׁטֶר אֶחָד, שְׁאֵם יִפְרַעְנוּ מִקְצַת - נִמְצָא שֶׁטֶר פְּגוּם. וְכֵן אִם הוֹצִיא שְׁנֵי שֶׁטֵרוֹת בְּחֻמְשִׁים חֻמְשִׁים, וְאָמַר: עָשׂוּ לִי אוֹתָן בְּמִנְהָ - אֵין עוֹשִׂין לוֹ, אֲלֵא עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; שְׁזִכּוֹת הִיא לַלּוֹה לְהִיָּו שְׁנֵים, שְׁלֹא יִכֵּף אוֹתוֹ בְּדִין בְּפַעַם אַחַת לְגִבַּת הַכֹּל.

יח. הוֹצִיא שֶׁטֶר חוֹב בְּמִנְהָ, וְאָמַר: קָרְעוּהוּ וְכְתוּבוֹ לִי שֶׁטֶר אַחֵר בְּחֻמְשִׁים - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. שְׁמָא פָּרְעוּ הַכֹּל, וְכְתִבְתָּ לוֹ שׁוֹבֵר עַל שֶׁטֶר שֶׁל מִנְהָ, וְכִשְׁיִחֲזַר וְיוֹצִיא קִיּוֹם זֶה עַל שֶׁטֶר חֻמְשִׁים, וְיוֹצִיא הַלּוֹה הַשׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שֶׁטֶר אַחֵר הוּא.

47

18 וממנו נפל השטר; אלא הרי זה שיצא מתחת ידו גובה, 19 ואין חוששין לנפילה.
20 י. שנים שהוציאו כל אחד משניהם שטר חוב על חברו - 21 אין האחרון יכול לומר לראשון: אלו הייתי חב לך, היאך 22 אתה לזה ממני? אלא זה גובה חובו וזה גובה חובו. הנה 23 זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדית ולזה עדית, או לזה 24 בינונית ולזה בינונית, לזה זבורית ולזה זבורית - אין נזקקין 25 להן, אלא כל אחד ואחד עומד בפלו. הנה לזה עדית 26 ובינונית, ולזה זבורית - זה גובה מן הבינונית, וזה גובה 27 מן הזבורית.
28 יא. הוציא שטר חוב על חברו, והלה מוציא שטר שמכר 29 לו השדה: אם היו במקום שנותן הלוקח המעות ואחר כך 30 כותב לו המוכר את השטר - הרי שטר חובו של זה בטל; 31 שהרי אומר לו: אלו הייתי חב לך - הנה לך לפרע חובך. 32 אכל במקום שכותבין ואחר כך נותנין - הרי שטר החוב 33 קיים; שהרי זה אומר: מכרתי לך את השדה כדי שיהיו לך 34 נכסים ידועים שאגבה מהן חוב שלי.

1 ח. שנים שהיו בעיר, שם כל אחד מהן יוסף בן שמעון - 2 אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול 3 להוציא עליהן שטר חוב, אלא אם בן באו ערי השטר 4 בעצמן ואמרו: זה השטר שהעדנו עליו וזה שהעדנו לו 5 בהלואה. וכן אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. וכן 6 אם נמצא לאחד בין שטרותיו שובר ששטרו של יוסף בן 7 שמעון פרוע - שטרות שניהן שעליו פרועין. וכיצד יעשו 8 אלו ששמותיהן שוין ושמות אביהן שוין? ישלשו. היו 9 שמות אבות אבותיהן שוין - יכתבו סימניהן. היו דומין זה 10 לזה בצורתן - יכתבו יחוסן. היו שניהם לויים, שניהם 11 כהנים - יכתבו דורות.
12 ט. הוציא עליו שטר שכתוב בו: אני פלוני בן פלוני לויתי 13 ממך מנה, אף על פי שאין בו שם המלוה - כל מי שיצא 14 שטר זה מתחת ידו גובה בו, ואינו יכול לדחותו ולומר: 15 של אחר הוא ונפל. וכן שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר 16 אחת, שהוציא אחד מהן שטר חוב על אחד מבני העיר - 17 אינו יכול לדחותו ולומר לו: לפלוני שהוא בשמך אני חב,

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו מרחשון ה'תשע"ב

51 אכלין ומשקין בדינים האמורים בהם, ומצוה זו 52 כוללת כל-תורת טמאת אכלין ומשקין בלם.
53 יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ב
54 מצות עשה צח.
55 המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בטמאת 56 אכלין ומשקין בדינים האמורים בהם, ומצוה זו 57 כוללת כל-תורת טמאת אכלין ומשקין בלם.
58 יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ב
59 מצות עשה צח.
60 המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בטמאת 61 אכלין ומשקין בדינים האמורים בהם, ומצוה זו 62 כוללת כל-תורת טמאת אכלין ומשקין בלם.
63 יום שבת קודש ט"ו מרחשון ה'תשע"ב
64 מצות עשה צח.
65 המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בטמאת 66 אכלין ומשקין בדינים האמורים בהם, ומצוה זו 67 כוללת כל-תורת טמאת אכלין ומשקין בלם.

35 יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ב
36 מצות עשה קה.
37 המצוה הק"ה — הצווי שנוצטוינו להיות שכבת 38 זרע מטמאה, ומצוה זו כוללת כל-דיני שכבת זרע.
39 יום שני י' מרחשון ה'תשע"ב
40 מצות עשה קה.
41 המצוה הק"ה — הצווי שנוצטוינו להיות שכבת 42 זרע מטמאה, ומצוה זו כוללת כל-דיני שכבת זרע.
43 יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ב
44 מצות עשה צח.
45 המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בטמאת 46 אכלין ומשקין בדינים האמורים בהם, ומצוה זו 47 כוללת כל-תורת טמאת אכלין ומשקין בלם.
48 יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ב
49 מצות עשה צח.
50 המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בטמאת

שמואל ב יד כ-לג

יד כ לבעבור סבב את־פני הדבר עשה עבדך יואב את־הדבר הזה ואדני חכם פֿחֿכֿמת מִלֵּאדִי האֱלֹהִים לְדַעַת אֶת־פֿל־אִשֶּׁר בָּאֲרִיזִים: כֹּא וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־יוֹאָב הִנֵּה־נָא עֲשִׂיתִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא־הֵשֵׁב אֶת־הַנֶּעֱר אֶת־אֲבִשָּׁלוֹם: כֹּב וַיִּפֹּל יוֹאָב אֶל־פָּנָיו אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּבְרַךְ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר יוֹאָב הַיּוֹם יָדַע עֲבָדְךָ בִּי־מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אֶת־דָּבָר עֲבָדְךָ (עבדךָ קרי): כג וַיָּקָם יוֹאָב וַיֵּלֶךְ גִּשְׁוּרָה וַיָּבֹא אֶת־אֲבִשָּׁלוֹם יְרוּשָׁלַם: פ כד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יֹסֵב אֶל־בֵּיתוֹ וּפְנֵי לֹא יֵרָאֶה וַיֹּסֵב אֲבִשָּׁלוֹם אֶל־בֵּיתוֹ וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה: ס כה וּכְאֲבִשָּׁלוֹם לֹא־הָיָה אִישׁ־פֶּה בְּכָל־יִשְׂרָאֵל לְהַלֵּל מְאֹד מִכָּפָּר רְגֵלוֹ וְעַד קִדְקִדּוֹ לֹא־הָיָה בּוֹ מוֹם: כו וּבְגִלְחָדֹם אֶת־רֹאשׁוֹ וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים | לַיָּמִים אֲשֶׁר יִגְלַח בִּירֵכָבֵד עָלָיו וַיִּגְלַחוּ וַשְׁקֵל אֶת־שַׁעַר רֹאשׁוֹ מֵאֲתִים שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ: כז וַיִּלְדּוּ לְאֲבִשָּׁלוֹם שְׁלוֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת וַשְּׁמָהּ תָמָר הִיא הָיְתָה אִשָּׁה יִפְתַּ מִּרְיָה: פ כח וַיֵּשֶׁב אֲבִשָּׁלוֹם בִּירוּשָׁלַם שְׁנָתִים יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה: כט וַיִּשְׁלַח אֲבִשָּׁלוֹם אֶל־יוֹאָב לְשַׁלַּח אֹתוֹ אֶל־הַמֶּלֶךְ וְלֹא אָבָה לָבוֹא אֵלָיו וַיִּשְׁלַח עוֹד שְׁנִית וְלֹא אָבָה לָבוֹא: ל וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו רְאוּ חִלְקַת יוֹאָב אֶל־יָדָיו וְלֹא־שָׁם שְׁעָרִים לָכוּ וְהוֹצִיתָהּ (וְהוֹצִיתָהּ קרי) בָּאֵשׁ וַיֵּצֵאוּ עֲבָדֵי אֲבִשָּׁלוֹם אֶת־הַחִלְקָה בָּאֵשׁ: פ לא וַיָּקָם יוֹאָב וַיָּבֹא אֶל־אֲבִשָּׁלוֹם הַבֵּיתָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה הֵצִיתוּ עֲבָדְךָ אֶת־הַחִלְקָה אֲשֶׁר־לִי בָּאֵשׁ: לב וַיֹּאמֶר אֲבִשָּׁלוֹם אֶל־יוֹאָב הִנֵּה שְׁלַחְתִּי אֵלָיְךָ | לֵאמֹר בֹּא הִנֵּה וַאֲשַׁלַּח־ אֹתְךָ אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה בָאתִי מִגִּשְׁוֹר טוֹב לִי עַד אֲנִי־שָׁם וְעַתָּה אֵרָאֶה פְנֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם־יִשְׁכְּרֵי עוֹן וְהִמַּתְנִי: לג וַיָּבֹא יוֹאָב אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיַּגִּד־לוֹ וַיִּקְרָא אֶל־אֲבִשָּׁלוֹם וַיָּבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לוֹ עַל־אֲפִיו אֶרְצָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשַׁק הַמֶּלֶךְ לְאֲבִשָּׁלוֹם: פ

רש"י

(כ) לבעבור סבב. לגלגל, עד שיצא דבר בנו של המלך לאור: ואדני חכם. והבנת כי מאת יואב יצאת: (ל) אל ידי. סמוך לרשותי, במקום שאני יכול להזיק: אל ידי. אינמי"ש אוש"ט בלע"ז: (לב) והמיתני. ויהרוג אותי המלך:

מצודת ציון

(כ) פני הדבר. תחילת הדבר: (כו) ימים. שנה: באבן המלך. במשקל המלך, כמו (דברים כה יג): לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן על שם שדרכה להיות מאבן: (ל) חלקת. אחוזת שדה, כמו (בראשית לג יט): ויקן את חלקת השדה: אל ידי. אל מקומי: והציתוה. מלשון הצתה והבערה:

מצודת דוד

(כ) לבעבור סבב. רוצה לומר: ומה ששלח אותי ולא הלך בעצמו, כי לבעבור סבב וגו' עשה הדבר הזה לשלחני במקומו, כי אני הלא יכולה הייתי לדבר בדומה לו, לסבב ממנו דבר הנרצה, והוא פני הדבר ותחלת המחשבה, אבל יואב עצמו, לא היה לו מקום לסבב הדבר הנרצה בזה האופן, ולא רצה גם הוא לדבר הדבר באר היטב: לדעת וגו'. כי

השכלת לדעת ממי יצאו הדברים, והנה בעבור רוב החכמה שבך, אין לנטות מדבריך ימין ושמאל: (כא) עשית וגו'. לשלח את התקועית, לזה לך והשיבו, כי המתחיל בדבר עליו לגמרו: (כה) להלל מאד. הראוי להלל מאד: (כו) והיה. עת גלוהו היה מסוף שנה לסוף שנה: מאתים. והיו במשקל מאתים שקלים: (ל) ראו. הסתכלו לדעת חלקת יואב אשר היא אל ידי, סמוכה למקום חלקתי: (לב) בא הנה וגו'. ועל שלא באת, צויתי להצית החלקה, בכדי שתבוא הנה: למה באתי. מה תועלת בביאתי אם אינני רואה פני המלך: טוב לי וגו'. כי שם הייתי רואה פני המלך אבי אמי: ואם יש בי עון. רוצה לומר: בראותי פניו, אשיב אמרים על מה הרגתי את אמנון, ואם אף על פי כן ימצא בי עון כי לא יקבל אמרי, אזי מקבל אני עלי המיתה, והנני אמות:

תהלים לו חייג

לו. ה מה־יקר חסדך אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בָּצַל כְּנָפֶיךָ יַחְסִיּוֹן: ט יְרוּיֹן מִדְּשֵׁן בֵּיתְךָ וְנָחַל עֲדֻנְיָךְ תִּשְׁקֶם: י פִּרְעָמְךָ מְקוֹר חַיִּים פְּאוֹרְךָ נְרָאָה־אֹר: יא מִשֶּׁךְ חֶסֶדְךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב: יב אֶל־תְּבוֹאֲנִי רַגְלִי גָאוֹה וְיִדְרָשׁוּנִי אֶל־תִּגְדְּנִי: יג שָׁם נָפְלוּ פְעָלִי אֹן דָּחוּ וְלֹא־יָכְלוּ קוּם:

רש"י

(ח) מה יקר חסדך. אינו כדאי להמשיך על הרשעים הללו אבל בני אדם אשר בצל כנפיך יחסיון הם ירויון מדשן ביתך וגו': (יב) אל תבואני רגל גאוה. אל תבוא עמי רגל הרשעים הללו בעת קבול שחר להיות חלקם עם הצדיקים, (לי חלק אהלא פרט"אה בלע"ז סא"א): ויד רשעים אל תגדני. ממקומי בבואי לירש משנה חלקי וחלקו (של רשע) בטובה כענין שנאמר (ישעיה ס"א) לכן בארצם משנה יירשו ואז שם נפלו פועלי און שם יבינו במפלתם ושם דוחו ולא יכלו קום:

מצודת דוד

(ח) מה יקר. מה מאד יקר וחשוב החסד שאתה עושה: יחסיון. כי בחסדך תהיה להם למחסה: (ט) ירויון. ישבעו מהטוב הבא להם מן השמים: ונחל. ומימי נחל היוצא מהעין תשקה אותם והוא מדרך משל לרוב השפע: (י) כי עמך. בידך היא מקור החיים לתת לטוב בעיניך: באורך. בהאורה הבא ממך בה לבד נראה הארה ר"ל מיוחדת וטובה היא מכל אור: (יא) ליודעך. להיודעים אותך להאמין בך: (יב) אל תבואני. אל תבוא אלי רגל אנשי גאוה להצר לי והרשעים לא יגדדו אותי ממקומי ביד חזקה: (יג) שם נפלו. מקום אשר יבואו להצר לי שם נפלו ויהיו דחויים מבלי קום:

מצודת ציון

(ט) ירויון. מל' רויח ושביעה: מדשן. ענין שומן: (י) מקור. מעין הנובע: (יג) נפלו. כמו יפלו, עבר במקום עתיד:

יהל אור

שיש בו ריח כו' והיינו התחברות ותערובות בחי' סוכ"ע וממכ"ע. ועד"ז ביום חתונתו זו מתן תורה. דפי' חיתון היינו תערובות כמו שת"י ע"פ לא תתחתן לא תתערב כו'. ולכן ערבות גם כן לשון תענוג כו' שהוא ענין התגלות עתיק שבבינה:

(ג) רבות נשא פי"א דרמ"ה ע"א ע"פ יאר ה' פניו אליך. יתן לך מאור השכינה שנאמר קומי אורי כו' ואומר באורך נראה אור. אל ה' ויאר לנו עכ"ל. לפי' באורך היינו מאור השכינה. מזה נראה אור. ואפי"ל דהיינו מאור השכינה כמו שתעלה המלכות לע"ל בבחי' כתר היינו מל' דא"ס כו'. והנה השכינה יש בה ב' בחי' הא' כמו שהיא באצילות הב' כשנעשית עתיק דבריהא. ועד"ז י"ל פי' כי עמך מקו"ח זהו כשהיא באצילות ואח"כ באורך נראה אור כשנעשית עתיק לבריאה. ועד"ז שייך ב' בחי' אלו בעתיק וכתר דאצילות כו': (ד) זח"ג ל"ד א'. ק"א א'. בזח"ג ס"פ צו דל"ג סע"א עמך שריא ולא מתפרש מינך. המבואר שמפרשו על יחוד אור"א שהן תרין ריעין דלא מתפרשין משא"כ בזו"נ שהם מתפרשים לפעמים. באורך נראה אור מפרש על אור הגנוז לצדיקים לע"ל. והנה באור"א יש ב' זווגים. הא' זווג החיצוניות להחיות העולמות. והב' זווג הפנימית שנמשך מע"ק. ועד"ז י"ל ג"כ בפי' כי עמך שני פירושם. הא' עמך דבר הטפל ובטל לך ולא אתה ממש כמ"ש אדמו"ר נ"ע בד"ה אחרי הוי' אלקיכם תלכו. שזהו פי' יש מאין ר"ל מהארה בעלמא שנק' אין וזהו זווג חיצוניות הנ"ל. הב' פי' עמך דבר שהוא עמך ממש מה שלמעלה מבחי' הגילוי וכענין ונהורא עמי' שרא וכמ"ש אדמו"ר נ"ע בד"ה שובה ישראל עד בפי' כי עמך הסליחה וזה זווג פנימי דאור"א כו'. וע' זח"א ד"ה ע"א בפי' עמי אתה א"ת עמי אלא עמי אתה למהוי שותפא עמי כו':

י כי עמך מקור חיים. באורך נראה אור. ות"י ארום עמך טיפי מיינן חיינן בזיו יקרך נחמי נהורא עכ"ל. והראב"ע פי' מקור חיים חיי הנשמה העליונה שלא תמות. באורך נראה אור כנוי לשכר העוה"ב. כי אין דבר בעוה"ז נכבד מהאור והוא עצם ואינו גוף עכ"ל. ואבן יחייא פי' כי מתחלה נאמר ירויון מדשן ביתך עולם המלאכים הנק' בית ה' והדשן הוא כי ישיגום (הצדיקים) וישיגו השגתם. ונחל עדניך תשקם כי ישיגו יותר מהם בעולם האלהי. כי גדולים צדיקים גמורים יותר ממלאכי השרת. כי עמך מקור וגו' ור"ל ולא די שישגו השגה נפלאה בעולם האלוהי (י"ל עולם האצילות) כי עוד ישיגו מעצמות האלוהי (י"ל בבחי' עתיק שהוא בחי' תחתונה שבמאציל וכמ"ש והשביע בצחצחות נפשך שהם ע"ס דעקודים) אשר יהי אפשר כפי טבע השגתם להשיג. וזהו אומרו באורך כי עמך ר"ל אשר עמך אתה הוא מקור חיים נראה אור מה ונשיג השגה מה עכ"ל:

(ב) בגמרא פ"ב דחגיגה דף י"ב סע"ב שברקיע השביעי הנקרא ערבות בו גנוזי חיים וגנוזי שלום וגנוזי ברכה כו' וטל שעתיך הקב"ה בו להחיות את המתים כו' גנוזי חיים דכתיב כי עמך מקור חיים כו' וטל דכתיב גשם נדבות עכ"ל. לפי' י"ל מה שת"י טיפי מיינן חיינן זהו גשם נדבות הנ"ל שהוא בחי' טל שעתיך כו'. עד סולו לרוכב בערבות ביה שמו בתלים סי' ס"ח ה'. והנה במא"א אות עיין סע"י נ"ח וז"ל ערבות הרקיע נק' התת. גם ערבות נק' ג' רקיעים ג"ר גלגל השכל כתר גלגל היומי חכמה גלגל המזלות בינה. וע' זח"ב תרומה קס"ה א' ב' ובפי' הרמ"ז שם דמפרש ערבות לשון תערובות והוא התכללות חו"ג אש ומים ומפרשו בחג"ת דעתיק. ולפירושו י"ל ערבות תערובות המקיף עם הפנימי כענין שפי' אדמו"ר נ"ע סדי"ה זאת חנוכת המזבח בענין שמן המשחה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

פרהדרין. פקידי המלך: לשכת בלוזטי. לשון שרים כך היתה נקראת לשכת שרים: בתחלה. כל ימי שמעון הצדיק שהאריך ימים היו קוראין אותה לשכת בלוזטי: מתוך שנותנין ממון לכהונה. מתוך שכהני בית שני היו עומדין ע"י ממון שנותנין על כהונה גדולה למלכי בית חשמונאי: מחליפין אותה כל י"ב חדש. כלומר שרשעים היו ולא היו מוציאין שנתן ומעמידים אחר תחתיו וכל כהן המתחדש בה סותר אותה ובונה בנין נאה מן הראשון שתהא קרויה על שמו ונמצא מתחלפת כל שנה ושנה: כפרהדרין הללו. שהמלך מחלפן בכל שנה ושנה חזרו לקרות לשכת פרהדרין:

דף ז עמ' ב שנינו במשנה: מפרישין כהן גדול מביתו **לְלִשְׁכַּת פְּרִהֲדָרִין וכו'**: מביאה הגמרא ברייתא: **תָּנִיא [אָמַר] רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי לִשְׁכַּת פְּרִהֲדָרִין הִיְתָה** - לשכת ישיבת פקידי המלך, **וְהָלֹא לִשְׁכַּת בְּלוּזְטִי** - שרים הִיְתָה, שהרי הכהנים הגדולים ישבו בה, ומדוע נקראת לשכה זו בשם 'פרהדרין'. מבארת הברייתא: **אֵלֶּא שֶׁבְּתַחֲלָה, בְּתַקּוּפַת שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק, אֲכַן הָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ לִשְׁכַּת בְּלוּזְטִי**, על שם חשיבותם של הכהנים, אך בהמשך בימי מלכות בית חשמונאי החלו למנות כהנים גדולים על ידי נתינת שוחד למלך, **וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין עָלָיו מִמּוֹן לִפְהָנָה** ולא היו ראויים לכך, מתו במהרה ולא השלימו שנתם, והכהן הגדול המתחדש בכל שנה, היה סותר את הלשכה ובונה יותר נאה כדי שתהיה הלשכה קרויה על שמו, ונמצא שהיו **מַחְלִיפִין אוֹתָהּ** - את הלשכה **כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ, כְּדוּגְמַת פְּרִהֲדָרִין הָלְלוּ** - פקידי המלך ושוטריה **שֶׁמַּחְלִיפִין אוֹתָם** - מטעם המלכות **כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ, לְפִיכָף** שינו את שם הלשכה **וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ לִשְׁכַּת פְּרִהֲדָרִין**, שהלשכה והכהונה אף הן מתחלפים כל שנה.

דף ט עמ' א: חוזרת הגמרא לבאר את ענין החלפת הכהנים בתקופת בית שני שהובא לעיל: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, כיצד והיכן נתקיים **מֵאִי דְכְּתִיב 'יֵרָאֵת ה' תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רִשְׁעִים תִּקְצְרֶנָּה'** (משלי י כז), **'יֵרָאֵת ה' תּוֹסִיף יָמִים'**, זה נתקיים **בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁעָמַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵי שָׁנִים** עד שחרב, **וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא שִׁמְשׁוּ בּוֹ אֶלָּא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי כְּהָנִים גְּדוֹלִים בלבד**, משום שהיו יראי השם והאריכו ימים. **וּשְׁנוֹת רִשְׁעִים תִּקְצְרֶנָּה'** זה נתקיים **בְּמִקְדָּשׁ שְׁנֵי שָׁעָמַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שָׁנָה**, עשר שנים יותר ממקדש ראשון, **וְשִׁמְשׁוּ בּוֹ בפרק זמן זה יותר מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כְּהָנִים גְּדוֹלִים**, ולא זו בלבד **אֵלָּא צֵא מֵהֶם** - הורד מארבע מאות ועשרים שנים הללו שנים ארוכות בהם שימשו בכהונה גדולה אנשים צדיקים, והם **אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁבָּהֶם שִׁמְשׁוּ שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק בכהונה, וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה שֶׁשִּׁמְשׁוּ יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל**, וכן **עֶשְׂרִי שָׁנִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ יִשְׁמַעֲלֵל בֶּן פֶּאֶבִי, וְאַמְרִי לָהּ** - ויש אומרים **אַחַת עֶשְׂרִי שָׁנָה שֶׁשִּׁמְשׁוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲרִסּוֹם, מִכָּאֵן וְאֵילָף צֵא וַחֲשׂוֹב** וצרף את השנים של ארבע הכהנים הצדיקים הללו שיחדיו שימשו מאה ארבעים ואחת שנה בכהונה גדולה, הרי שלא נותר לשאר הכהנים הרשעים הרבים לשמש בתפקידם אלא מאתיים שבעים ותשע שנים עד שחרב הבית השני, ומניין הכהנים הללו היה גדול ממספר השנים שבהם שימשו [שלש מאות כהנים ויותר שימשו במאתים שבעים ותשע שנים], נמצא שכל כהן לא השלים שנתו, ללמדך שלפי שהיו רשעים נתקצרו ימיהם **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד לֹא הוֹצִיא שְׁנָתוֹ**.

חולין. פרק עשירי – הזרוע והלחיים דף קלג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קז

קבלות – קבלת הדם. הזאות – היא זריקת דם הנורקים במזבח, בין הניתוזין בפנים
על הפרוכת ועל מזבח הזהב, בין הניתוזין בחוץ. שחיטה לא קחשיב, שאף הור כשר
בה. עריפת העגלה – בכהנים היא, בדכתיב (דברים כא) "ונגשו הכהנים בני לוי".
טהרת מצורע – בצפרים להזות. בין מבפנים – במקדש, בדכתיב (ויקרא ט) "וישא
אהרן את ידיו וגו'. בין מבחוץ – בגבולין.
בכל עיר ועיר בבית הכנסת. מבני אהרן –
סיפה דקרא דלעיל הוא. חושין שבלחי
אסורים – משום דם. כפויא – בצלץ. ברק
לן – מנסה אותנו אם נדע להשיב. ורבה כהן
היה. דחפף מתנתא – מתנינות שנושאין
אותם לכהנים. מי אמרין חבויי קא מחבב
המצוה – ויפה הוא עושה. ונתן – לכהן.
ולא שיתול הכהן מעצמו. מימר אמרי הכו
לי – הייתי שואלו בפה מלא, שהייתי סבור
שהוא חיבוב מצוה. חלקם שאלו בפיהם –
דמגני להו קרא לבני שמואל. ויטו אחרי
הבצע – אמר רבי מאיר: שלא היה עבירת
גול בידם, אלא חלק ליה כגון מעשר ראשון
היו שואלין בפיהם. הצנענים מושבין את
ידיהם – בחילוק לחם הפנים קאמר במסכת
יומא ב"טרף בקלפי" (לטא). משמת שמעון
הצריק נשתלחה מארה בלחם הפנים.
לאחוזיקי נפשאי בכהני – שלא ישתבח
הדבר שאני כהן. ופרקי וליפרוס ידיה – כיון
שאינו עושה אלא שיתבח שם כהן
מעליו – יפרוס ידיו לדוכן כל השנה, ומחוק
נפשיה בכהני. אנסייה ליה עידיה – עתים
שקבע לתלמידיו היו טורדים אותו מלישא
את כפיו. שהיה עוסק לתלמידיו בעת
שהצבור נאספים לבית הכנסת.
ודחיקא ליה מלתא – להזהר צורבא מרבנן.
והכוהן רוצה להתנותו – יתן לו חלק
מתנותיו, לקבל זרוע ולחיים מבני העיר
בשביל הכהן, והוא יאכלם. ואף על גב דלא
אתי ליהדיה – דכהן, יכול לזכות לו. במכרי
כהונה ולויה – בבחן שהיה ניכר בעיר, ורוב
בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות.
ובאותו כהן אמרין דיכול לזכות מעשרותיו
לאחר, אף על גב דלא אתי ליהדיה. "מכרי" –
לשון (מלכים ב יב) "איש מאת מכרי". אמר
ליה רבא לשמעיה – לשמשו של בעל הבית
הוא כהן, ובעל הבית נותן לו מתנותיו. וזי
לי מתנתא – תן לי רשות ליקח מתנותיך
לאוכלם, מפני שהלשון עם הלחיים ניתן
לכהנים, ובענין למיכל לישנא בחרדלא
שהוא דבר חשוב. וחכי נמי אמרין ב"השוכר
את הפועלים" (בבא מציעא פ"ב), כדי
להאכילם שלש לשונות בחרדל. ואף על גב
דרבא נמי כהן הוה, דקיימא לן (ראש השנה י"א) דמבני עלי אתא, ובבכורות (כ"א) נמי אמרין: רבא הוה מבטל תרומת חוצה לארץ ברוב, ואכיל לה בימי טומאתו – מיהו
מנפשיה לא מצי שקיל, דכתיב "ונתן", ולא שיתול מעצמו. ומימר נמי לא בעי למימר "הבו לי" – דתניא: חלקם שאלו בפיהם. להכי שקלם בתורת זר על ידי נתינת כהן, ואף
על גב דלא מטא ליהדיה שושעא, סמך רבא ארבר יוסף דלעיל. רב ספרא לא אכל – משום דלא מטא ליהדיה דשמעא. מעדה בנז ביום קר – בגד בלוי ונרקב, כמו (ישעיהו
סד) "ובגד עדים", בעת הקור אינו שור כלום. וכמו חושין על נתר – שאינו אלא מפסידו. "נתר" הוא מין צריך, *אלומ"א בלעז. כן שר בשירים על לב רע – כן האומר
דברי תורה למי שאינו יודע להבין בהן. משום דעברי אשמעתא דמר – שלא סמכת על שמועתך שאמרת דמותר לצורבא מרבנן לקבלה, אף על גב דלא אתי ליהדיה דכהן.
כי אמרי אנא כאהר – היכא דמוכי ליה כהן אחר, שאינו כפוף לו. אבל שמעא דבעל הבית – על כרחו מוכי ליה לאדם חשוב שהוא בא בביתו של בעל הבית. אי נמי:
אימר דאמרי אנא דיכול לזכות מתנתא לאחר, אף על גב דלא אתי ליהדיה. דלא אפשר ליה – כלומר, לאיש שהוא עני ודחוק. אבל רבא אפשר ליה ולא דחיקא ליה מילתא.
כיון דלא עבר רב ספרא אשמעתיה דרב יוסף – מאי טעמא אקריה בחלמיה? כלפי רבא – כלומר, על רבא, שלא ידע להבין בטעמו של רב יוסף הקרדו לרב ספרא
כך. נוף הוה – אני שמעתי: משום דהטיח כלפי מעלה, במסכת תענית (כ"ב), דבעא מיטרא ללא צורך, משום יקרא דאמיה דרשבור מלאך. ואמרין התם: דאיתחזי ליה אבוח
בחלמיה, ואמר ליה: מי איכא דמיטרח קמי שמיא, אשני דוכתיך. למחר אשכחיה לפוריה דמרשם בסביני. שנוערו מלאכי חבלה להורגו בלילה. ולי נראה: נוף
– משום האי מעשה. ידע שריד באהלו – למי שיריד שריד באהלו, תלמיד רע. תאכלהו אש לא נופח – אשו של גיהנם. כוזרק אבן למרקולים – זו היא עבודתו, כדאמרין
במסכת עבודה זרה (מ"ט). ואפילו עם הגוי – בתמיה. ורמינדי: המשתתף עם הכהן בר, עם הגוי – או המוכר פסולי המוקדשין, שנפדו ושחטן ומכרן, והן פטורין מן המתנות.
כדאמר במתניתין דצבי ואיל כתיב בהו. אינו צריך לרשום – ולקמן מפרש.

1 **זבחי** שלמי צבור – הן כבשי עצרת, ויש להם דין אשמות ליאכל לפנים מן הקלעים.
2 כדתנן ב"איזהו מקומן" (ובחים נדב).
3 **ועורות** קדשים – תימה: אמאי חשיב עורות קדשים מהארבע שהיו בירושלים, הלא
4 בעורה היו מנפשיטן אפילו קדשים קלים, משום אימורים שלא היו יכולים
5 להוציא חוץ לעזרה, והיה ליה למינניה עם עשר
6 שבמקדש? **א** דילמא בטר עיקר בהמה אזלינן
7 – הא לא דמי כלל למתניתין, דתנן: "חורץ מן
8 המתנות" – פטור מן המתנות, דהא לא מחיב
9 התם ישראל במתנות, משום שהמתנות נשארו
10 ביד כהן.

1 **הכא במאי עסקינן** – דיתבי גוי **אמסחתא**. – דכותה גבי
2 כהן דיתבי **אמסחתא**, אמאי צריך לרשום? – דאמרי:
3 **בשרא קא זבין**. – אי הכי, גוי נמי אמרי: **בשרא קא**
4 **זבין! אלא הכא במאי עסקינן** – דיתבי גוי **אפספתא**. –
5 דכותה גבי כהן דיתבי **אפספתא**, אמאי צריך לרשום?
6 **אמרי: המוני הימניה**. – גוי נמי, אמרי: **המוני הימניה!**

7 – אין אמונה בגוי. איפשיט אימא: סתם גוי מפעא פעי. אמר מר: ופסולי המוקדשין אין צריך
8 לרשום. אלמא מוכחא מלתא, והא אנו תנן: פסולי המוקדשין נמכרים באיטלי, ונשחטים
9 באיטלי, ונשקלים בליטרא! תרומא רב אדא בר אבהה קמיה דרב פפא: באותן הנמכרים
10 בתוך הבית. אמר רב הונא: שותף בראש – פטור מן הלחי, שותף ביד – פטור מן הזרוע,
11 שותף בכני מעיין – פטור מן הקבה. והייא בר רב אמר: אפילו שותף באחת מהן – פטור
12 מכולן. מיתבי: "הראש שלי וכולה שלך", ואפילו אחד ממאה בראש – פטור. "היד שלי,
13 וכולה שלך", אפילו אחד ממאה ביד – פטור. "כני מעיין שלי וכולה שלך", אפילו אחד
14 ממאה בהן – פטור. מאי לאו פטור – מן הלחי, וחייב בכולן, פטור מן הזרוע וחייב בכולן,
15 פטור מן הקבה וחייב בכולן! – לא, פטור מכולן. – ולייתי "פטור מכולן"! ועוד, תנאי:
16 "הראש שלי, וכולה שלך", אפילו אחד ממאה בראש – פטור מן הלחי וחייב בכולן! תיובתא
17 דחייא בר רב תיובתא. אמר רב חסדא: הא מתניתא אטעיתיה לחייא בר רב, דתנאי: עשרים
18 וארבע מתנות פהויה הן, וכולן ניתנו לאהרן ולכניו בכלל ופרט וברית מלח. כל המקיימן
19 – כאילו קיים בכלל ופרט וברית מלח", וכל העובר עליהן – כאילו עובר על בכלל ופרט
20 וברית מלח. ואלי הן: עשר במקדש, וארבע בירושלים, ועשר בגבולים. עשר במקדש: חמאת,
21 וחמאת העוף, אישם ודאי, ואישם תלוי, וזבחי שלמי צבור, ולוג שמן של מצורע, ושתי הלחם,
22 ולחם הפנים, ושרי מנחות, ומנחת העומר. וארבע בירושלים: הכבדה, והכפורים, ומורם מן
23 התודה ומאיל נזיר, ועורות קדשים. ועשר בגבולים: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, וראשית
24 הגז, ומתנות, ופריון הבן, ופריון פטור חמור, ושדה אחוזה, ושדה חרמים, וגזל הגזר. הוא
25 סבר: מדקא חשיב להו למתנות פחדא – חדא נינהו. ולא היא, אטו מורם מתודה ואיל נזיר
26 דקא חשיב להו פחדא, משום דחדא נינהו? אלא, פיון דדמיין להדדי – חשיב להו פחדא,
27 הכי נמי, פיון דדמיין להדדי – חשיב להו פחדא. איפשיטא להו: "הראש שלך, וכולה שלי",
28 מהו? בטר חיובא אזלינן, וחיובא גבי ישראל הוא. או דלמא בטר עיקר בהמה אזלינן, ועיקר
29 בהמה דכהן הוא? תא שמע: גוי וכהן שמסרו צאנם לישראל לגזוז – פטור. הלוקח גז צאנו
30 של גוי – פטור מראשית הגז. וזה חומר בגזוז ובקבה יותר מראשית הגז. שמע
31 מינה: בטר חיובא אזלינן, שמע מינה. "ואם אמר לו חוץ מן המתנות פטור מן המתנות".
ורמיה:

שבתורה. וברית מלח – של קרבנות. עשר במקדש – ניתנו להם בתוך עזרה לאוכלן שם. וזבחי שלמי צבור – כבשי עצרת, והם קדשי קדשים, לאכול בעזרה. לוג שמן
של מצורע – מה שנשאר ממתנותיו נאכל לכהנים, כדאמרינן במנחות (נחא), ובבחים (מדב): "לכל קרבנם" דכתיב ב"ויקח קרח" – לרבית לוג שמן של מצורע, דקרי
"קרבנם" – דכתיב ביה "והקריב אותם לאשם ואת לוג השמן", וכתיב ב"ויקח קרח": "בקדש הקדשים תאכלנו" – אכולהו "לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל
אשמן" וגו'. עומר – לא חשיב ליה בהדיא שאר מנחת צבור, מפני שהיא מנחת צבור הנקמצת ונאכלת, ואין לך עוד בצבור. ושרי מנחות – של יחיד. בירושלים – הנאכלים
ומתחלקים לכל העיר. הכבדה – כבור הם. כבורים – אינם נאכלים אלא בירושלים, דכתיב (דברים יב) "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו' ואמר מר (מכות יב): "ותרומת
ידך" – אלו הבכורים. ומורם מתודה – חזו ושוק וארבע חלות, דכתיב (ויקרא ו) "והקריב ממנו" – אחד מכל קרבן, "ותרומה לה' לכוהן הזורק" וגו', מהארבע מנינים, חלות
ורקיקים ורובובה חמץ, אחת מכל מין. ומורם מאיל נזיר – זרוע בשלה וחלה ורקיק, דכתיב בפרשת נשא שמניץ אותן. והני חד חשיב להו, משום דדמו אהדי, ותרומתו
מורם מקדשים קלים נינהו. וחזו ושוק של שאר שלמים נמי בכלל זה הן. והאי דנקט תורה – משום דאית ביה מורם אחרינא, ותנינא לכולהו בחורא שמא. ועורות קדשים
– של עולה חטאת ואשם, דכתיב (שם) "עור העולה אשר הקריב", ובתורת כהנים נמי מרבה עור חטאת ואשם. בגבולים – נתנן להם בכל ערי ישראל. ומתנות – הזרוע
והלחיים והקבה. פריון הבן – חמש סלעים. פריון פטור חמור – שה. שדה אחוזה – שהקדיש ולא גאלה, ומכרה גובר לאחר, והרי היא יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים
של אותו משמר שאירע בו יובל, שנאמר (שם כז) "וזהו השדה בצאתו ביובל וגו' לכוהן תזיה אחחרת". וגזל הגזר – "האשם המושב לה", בפרשת נשא. וגזל הגזר שנשבע
לו לשקר, ואחר כך הודה לאחר מיתת הגזר, כדפירשתי לעיל בפרקין וקלא.א. הוא סבר – חייא בר רב סבר. מדקא חשיב – האי תנא לכולהו זרוע לחיים וקבה כחורא
מתנה, שלא אמר עשרים ושש. שמע מינה – חורא היא, והמחוייב באחד – מתחייב בכולם, והנפטר מאחת מהן – פטור מכולן. בולה שלי והראש שלך – כהן מוכר לטבח
הראש קודם שחיטה. הכי גרסינן: תא שמע גוי וכהן שמסרו צאנם לישראל לגזוז – שעשאוהו שלוחן לגזוז את צאנו. פטור – ואידי דתנא לה גבי מתנות "השוחט לכוהן
ולגוי – פטור" נהיה נמי גבי ראשית הגז. הלוקח גז צאנו של גוי – אפילו קודם שגזזו – פטור. "זה חומר" וכו' – דהלוקח מתנות מן הכהן, חייב קודם שחיטה, וכל בהמה
לכהן – חייב במתנות. שלא זכה בה קודם שחיטה. שמע מינה – מדרקתני "זה חומר" – אלמא בטר חיובא אזלינן, דהאי לא קנה אלא מתנות, וקאמר "חייב".
ורמיה:

1 **הכא במאי עסקינן** – דהמשתתף עם גוי אינו צריך לרשום. דיתבי גוי **אמסחתא** –
2 כשהטבח מוכר הבשר, דמוכחא מילתא דגוי שותף הוא ואין כאן חשד, ומתניתין –
3 בדלא יתיב. דכותה גבי כהן – דברייטא. דיתבי – כהן אמסחתא, אמאי צריך
4 לרשום? הא נמי מוכחא מילתא דכהן שותף בה **אפילו הכי דיתבי כהן אמסחתא**
5 **לא הוי ידעי אינשי דכהן שותף בה דאמרי**
6 **בשרא קובין** – בשר הוא ורצה לקנות. אמר
7 – לא תוקמה דיתבי גוי אמסחתא, אלא הכי
8 תוקמה: דיתבי גוי אכספתא – על הארגו
9 שנתן בה הטבח המעות כשמקבלם תמיד מן
10 הלוקחים, דהא דאי מוכחא שפיר דגוי שותף
11 בה. דאמרי – הוראים: המוני הימניה
12 לשומרם לו, שלא יגבסו הימנו. אין אמונה
13 בגוי – אין ישראל רגילין להאמין בהם.
14 איבעית אימא – לעולם כדאוקימנא
15 מעיקרא, דיתבי גוי אמסחתא, וכחן נמי דיתבי
16 אמסחתא – ולא דמו. ד"סתם גוי מפעא פעי"
17 – תדיר הוא צועק: אל תתנם בכך אלא בכך
18 והכל יודעין שיש לו חלק בה. אבל כהן –
19 צנוע הוא, וסומך על הטבח, ואין הכל יודעין
20 שהוא שותף. אלמא מוכחא מילתייהו –
21 דלא מובין להו בדרך חולין. באיטלי –
22 בשוק. באותן הנמכרים בתוך הבית – בכור
23 ומעשר. ודהם תנן: חוץ מן הכבד והמעשר,
24 שהנאתן לבעלים. שאין דמיון קדש, דכתיב
25 בזה: "לא תפדה", ו"לא תגאל", דהיינו, אין
26 קדושה לדמיון. לפיכך, לא התירו לו בשביל
27 הנאתו לזולל בהן למוכרין בשוק בדרך חולין,
28 אלא בתוך הבית. ואף על פי שמפסיד דבר,
29 שאין עליהם קופצין כל כך, ודיינו "מוכחא
30 מילתא". אבל פסולי המוקדשים, שדמי פדיון
31 נכנסו בקדושתן, אין לא שרית ליה למוכרן
32 בשוק – לא פריק חזא מעיקרא אלא בולל
33 ואיכא פסידא דהקדש, והנהו צריך לרשום.
34 שותף בראש – ולא ביותר. אפילו אחד
35 ממאה ביד – אפילו אין לכהן או לגוי חלק
36 בזרוע אלא אחד ממאה – פטור טבח. ובכחן
37 או גוי שמכרו בהמה לטבח ישראל קאמר,
38 ובכחלו גרסינן "פטור" טמא. אי הכי לייתי
39 פטור מכולם – בהדיא ועוד תניא –
40 בהדיא דלא פטר ליה אלא מן הלחי.
41 בכלל ופרט – ב"ויקח קרח": "לכל קדשי בני
42 ישראל לך נתתי" והדר מפרש כל חד וחד:
43 "זה יזיה לך מקדש הקדשים מן האש" וגו'.
44 וברית מלח – כתיב בספיה ברית מלח עולם
45 הוא כשם שבית מלח אינה שובתת כך זו לא
46 תשובת. כאילו קיים כללות ופרטות –
47 שבתורה. וברית מלח – של קרבנות. עשר במקדש – ניתנו להם בתוך עזרה לאוכלן שם. וזבחי שלמי צבור – כבשי עצרת, והם קדשי קדשים, לאכול בעזרה. לוג שמן
48 של מצורע – מה שנשאר ממתנותיו נאכל לכהנים, כדאמרינן במנחות (נחא), ובבחים (מדב): "לכל קרבנם" דכתיב ב"ויקח קרח" – לרבית לוג שמן של מצורע, דקרי
49 "קרבנם" – דכתיב ביה "והקריב אותם לאשם ואת לוג השמן", וכתיב ב"ויקח קרח": "בקדש הקדשים תאכלנו" – אכולהו "לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל
50 אשמן" וגו'. עומר – לא חשיב ליה בהדיא שאר מנחת צבור, מפני שהיא מנחת צבור הנקמצת ונאכלת, ואין לך עוד בצבור. ושרי מנחות – של יחיד. בירושלים – הנאכלים
51 ומתחלקים לכל העיר. הכבדה – כבור הם. כבורים – אינם נאכלים אלא בירושלים, דכתיב (דברים יב) "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו' ואמר מר (מכות יב): "ותרומת
52 ידך" – אלו הבכורים. ומורם מתודה – חזו ושוק וארבע חלות, דכתיב (ויקרא ו) "והקריב ממנו" – אחד מכל קרבן, "ותרומה לה' לכוהן הזורק" וגו', מהארבע מנינים, חלות
53 ורקיקים ורובובה חמץ, אחת מכל מין. ומורם מאיל נזיר – זרוע בשלה וחלה ורקיק, דכתיב בפרשת נשא שמניץ אותן. והני חד חשיב להו, משום דדמו אהדי, ותרומתו
54 מורם מקדשים קלים נינהו. וחזו ושוק של שאר שלמים נמי בכלל זה הן. והאי דנקט תורה – משום דאית ביה מורם אחרינא, ותנינא לכולהו בחורא שמא. ועורות קדשים
55 – של עולה חטאת ואשם, דכתיב (שם) "עור העולה אשר הקריב", ובתורת כהנים נמי מרבה עור חטאת ואשם. בגבולים – נתנן להם בכל ערי ישראל. ומתנות – הזרוע
56 והלחיים והקבה. פריון הבן – חמש סלעים. פריון פטור חמור – שה. שדה אחוזה – שהקדיש ולא גאלה, ומכרה גובר לאחר, והרי היא יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים
57 של אותו משמר שאירע בו יובל, שנאמר (שם כז) "וזהו השדה בצאתו ביובל וגו' לכוהן תזיה אחחרת". וגזל הגזר – "האשם המושב לה", בפרשת נשא. וגזל הגזר שנשבע
58 לו לשקר, ואחר כך הודה לאחר מיתת הגזר, כדפירשתי לעיל בפרקין וקלא.א. הוא סבר – חייא בר רב סבר. מדקא חשיב – האי תנא לכולהו זרוע לחיים וקבה כחורא
59 מתנה, שלא אמר עשרים ושש. שמע מינה – חורא היא, והמחוייב באחד – מתחייב בכולם, והנפטר מאחת מהן – פטור מכולן. בולה שלי והראש שלך – כהן מוכר לטבח
60 הראש קודם שחיטה. הכי גרסינן: תא שמע גוי וכהן שמסרו צאנם לישראל לגזוז – שעשאוהו שלוחן לגזוז את צאנו. פטור – ואידי דתנא לה גבי מתנות "השוחט לכוהן
61 ולגוי – פטור" נהיה נמי גבי ראשית הגז. הלוקח גז צאנו של גוי – אפילו קודם שגזזו – פטור. "זה חומר" וכו' – דהלוקח מתנות מן הכהן, חייב קודם שחיטה, וכל בהמה
62 לכהן – חייב במתנות. שלא זכה בה קודם שחיטה. שמע מינה – מדרקתני "זה חומר" – אלמא בטר חיובא אזלינן, דהאי לא קנה אלא מתנות, וקאמר "חייב".
ורמיה:

אין צורך לעשות בו סימן. מתרצת הגמרא: **תַּרְנֻמָּא** – ביאר את
הברייתא **רַב אֱמֵר בְּרַחֲמֵי קָמִיָּה** – [לפניו] **דְּרַב פִּפְא**, ברייתא זו
האומרת שאינו צריך לעשות סימן, עוסקת **בְּאוֹתָן הַנִּמְכָּרִים בְּתוֹךְ**
הַבֵּית, דהיינו בבכור ומעשר, שאם נפל בהם מום, אסור למוכרם
באיטליז כדרך חולין אלא מוכרים אותם רק בבית, וכיון שמצורת
מכירתם ניכר שאינן בהמות של חולין, אינו צריך לעשות בהם סימן.
אבל בפסולי המוקדשין שנמכרים באיטליז, צריך לעשות סימן, כדי
שידעו בני אדם שזו בהמה של פסולי המוקדשין, ומחמת כן היא
פטורה ממתנות כהונה.
הגמרא מביאה מחלוקת, מאילו מתנות פטור השותף הכהן: **אִמֶּר רַב**
הוּנָא, כהן שהוא שותף **בְּרֵאשׁוֹ** של הבהמה, **פְּטוּר** הישראל רק מן
הַלֵּחִי, שהיא חלק מהראש השייך לכהן, וחייב בזרוע וקבה. כהן
שהוא שותף **בִּיד**, **פְּטוּר** הישראל רק מן **הַזְרֹעַ**, וחייב בשאר. וכהן
שהוא שותף **בְּכַנִּי מַעֲיִין**, **פְּטוּר** הישראל רק מן **הַקֶּבֶה**, וחייב
בשאר. הגמרא מביאה את דעת החולק: **וְחִיָּיא בְּרַב אֱמֵר**, **אִפִּילוּ**
אם הכהן שותף רק **בְּאֶחָת מֵהֶן**, בראש, ביד או בכני מעיים, **פְּטוּר**
הישראל מכולן – מכל המתנות.
הגמרא מקשה על דברי חייא בר רב: **מִיִּתְיָבִי** – הקשו בני הישיבה על
דברי חייא בר רב, שנינו בברייתא, אם מכר הכהן בהמה לישראל,
ואמר לו, **הֲרֵאשׁוֹ** של הבהמה ישאר **שְׁלִי**, ו**כּוֹלָה** – שאר הגוף **שְׁלֶךְ**,
וְאִפִּילוּ אֶחָד מִמָּאָה בְּרֵאשׁוֹ של הכהן, **פְּטוּר**. וכן אם אמר לו הכהן
הִיד שְׁלִי ו**כּוֹלָה שְׁלֶךְ**, **וְאִפִּילוּ** אם רק **אֶחָד מִמָּאָה בִּיד** שייך לכהן,
פְּטוּר. וכן אם אמר **כַּנִּי מַעֲיִין שְׁלִי** ו**כּוֹלָה שְׁלֶךְ**, **אִפִּילוּ אֶחָד מִמָּאָה**
בְּהֶן של הכהן, **פְּטוּר**. מסיימת הגמרא את קושייתה: **מֵאֵי לָאוּ** –
האם אין כוונת הברייתא שאם יש לכהן חלק בראש, **פְּטוּר** רק מן
הַלֵּחִי ו**חִיָּיב בְּכּוֹלָן** – בכל השאר, שהם זרוע וקבה. וכן אם יש לכהן
חלק ביד **פְּטוּר מן הַזְרֹעַ**, ו**חִיָּיב בְּכּוֹלָן**, וכן אם יש לו חלק בכני
המעיים **פְּטוּר** רק מן **הַקֶּבֶה** ו**חִיָּיב בְּכּוֹלָן**, ומוכח שאין שותפות
בחלק מהבהמה פטרת מכל מתנות הכהונה, אלא רק מהמתנה
שבאותו חלק, ושלא כדברי חייא בר רב. מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין
זו כוונת הברייתא, אלא אם יש לו חלק אפילו במקום אחד שבבהמה
שיש בו מתנה, **פְּטוּר מְכּוֹלָן** – מכל מתנות הכהונה, וכדברי חייא בר
רב.
תמדה הגמרא: **וְלִיתָנִי** – אם כן, היה לברייתא לשנות **פְּטוּר מְכּוֹלָן**,
ומדוע חילקה זאת לשלשה דינים שונים, שיש לו חלק בראש, ביד או
בכני המעיים, שמשמע שיש חילוק בין האברים. ממשכיה הגמרא
להקשות: וְעוֹד קשה על חייא בר רב, דתַּנִּינָא בברייתא, אם הכהן
אומר **הֲרֵאשׁוֹ שְׁלִי** ו**כּוֹלָה שְׁלֶךְ**, **אִפִּילוּ** אם רק **אֶחָד מִמָּאָה בְּרֵאשׁוֹ**
של הכהן **פְּטוּר מן הַלֵּחִי**, ו**חִיָּיב בְּכּוֹלָן**, הרי מבואר בפירוש
בברייתא שאין שותפות של הכהן בחלק אחד שיש בו מתנה פטרת
את שאר המתנות, אלא רק את המתנה שבאותו חלק בלבד,
והַיּוֹבֵהָ דְחִיָּיא בְּרַב – הרי זו קושיא על דברי חייא בר רב.
מסיימת הגמרא: **תִּיּוֹבְהָ** – אכן קושיא היא, ונדרוש דבריו.
הגמרא מבארת מדוע סבר חייא בר רב שיש לפטור את הבהמה מכל
מתנות הכהונה: **אִמֶּר רַב חֲסִדָּא, הָא מִתְנִיתָא אִמְעִיתִיהּ** – ברייתא
זו הטעתו **לְחִיָּיא בְּרַב**, לסבור ששותפות של הכהן בחלק שיש בו
מתנה אחת פטרת את שאר המתנות, דתַּנִּינָא, עוֹשִׂים וְאִפְעִי
מִתְנִיתָא כְּהוֹנָה הֵן, וכוֹלָן נִתְּנָה לְאֶהָרָן וּלְכַהֲנָיו כְּכֹלל וּפְרָט – נכתבו
בתחילה בלשון כללית, ואחר כך נכתבה כל מתנה בפירוש, ונכתרה
על כך בְּרִית מִלָּה, שלא יפסקו מהם מתנות אלו לעולם. וְכָל
הַמִּקְיָיִן – נותן המתנות לכהנים, **בְּאִילוּ קִיָּים כְּכֹלל וּפְרָט** – את כל
הכללות ופרטות שבתורה, וְכִרְיַת מִלָּה – את הקרבנות שניתנו
בברית מלח, וְכָל הַעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, שאינו נותן מתנות כהונה, **בְּאִילוּ**
עוֹבֵר על דברי התורה שניתנו **כְּכֹלל וּפְרָט**, ועל בְּרִית מִלָּה.
ומבארת הברייתא: וְאִילוּ הֵן אותן מתנות, עוֹשֵׁר נִתְּנָה לָהֶם לְאוֹכֵלָם
בְּמִקְדָּשׁ, וְאִפְעִי כְכֹל יְרוּשָׁלַיִם, וְעוֹשֵׁר בְּגִבּוֹלִים – בכל גבולי ארץ
ישראל.
מפרטת הברייתא: אלו הן עוֹשֵׁר שֶׁבְּמִקְדָּשׁ, בשר קרבן חֲטָאת בהמה.

שלא כמבואר במשנתנו, שהמשתתף עם הגוי צריך לרשום.
מתרצת הגמרא: **הָאָהָא מְאִי עֲקָרִינָן** – באיזה אופן עוסקת הברייתא
שאמרה שהמשתתף עם העובד כוכבים אינו צריך לרשום, דִּיתְיָב
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים אִמְסַחְתָּא – שיושב העובד כוכבים בחנות כשהטבח
מוכר את הבשר, והכל רואים שיש לו שותפות בבהמה, ולכן אינו
צריך לעשות סימן נוסף להיכר. ואילו משנתנו שכתוב בה
שהמשתתף עם העובד כוכבים צריך לרשום, מדברת באופן שאין
העובד כוכבים יושב בחנות.
הגמרא תמדה על התירוץ: הרי כשהברייתא מחלקת בין עובד
כוכבים לבין כהן, כוונתה לאותו אופן ממש, שבכהן יש צורך לעשות
סימן ועובד כוכבים אין צורך לעשות סימן, ואם כן, דִּיתְיָבָהּ – באופן
דומה למה שבעובד כוכבים מדובר שיושב בחנות, נִפְי בְּהֶן גם כן יש
לומר שמדובר דִּיתְיָב אִמְסַחְתָּא – שיושב הכהן בחנות, ואם כן
אִמֵּי – מדוע צָרִיךְ לְרֵשׁוֹם, הרי הוא יושב בחנות וניכר לכל שהוא
שותף בבהמה. מתרצת הגמרא: הטעם הוא משום שאף שיראו את
הכהן בחנות לא ידעו שיש לו שותפות בבשר, דְּאִמְרִי – שיאמרו
האנשים הרואים אותו, בְּשָׂרָא קָא וְכֵן – הכהן בא לכאן לקנות
בשר, ולא ידעו שהוא שותף בבשר, ויחשדו בבעלים שאינו נותן
מתנות כהונה.
מקשה הגמרא: **אִי הָבִי** – אם כן קשה, לגבי עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, נִפְי
אִמְרִי – גם כן יאמרו האנשים בְּשָׂרָא קָא וְכֵן ולא ידעו שהוא שותף
בבשר, ומדוע חילקה הברייתא בין כהן לעובד כוכבים.
מתרצת הגמרא באופן אחר: **אֵלָּא, הָאָהָא מְאִי עֲקָרִינָן, דִּיתְיָב עוֹבֵד**
בּוֹכְבִּים אִמְסַחְתָּא – שיושב העובד כוכבים על הארגו שנותן בו בעל
החנות את המעות שהוא מקבל מהלוקחים תמורת הבשר, שדבר זה
מוכיח לרואים בודאי שיש לגוי שותפות בבשר, ולכן אינו צריך
לעשות סימן.
תמדה הגמרא גם על תירוץ זה: אם כן, דִּיתְיָבָהּ נִפְי בְּהֶן – יש
להעמיד אף את הדין של הכהן באופן דומה, דִּיתְיָב אִמְסַחְתָּא –
שיושב הכהן על ארגו המעות שבחנות, ואם כן **אִמֵּי** – מדוע צָרִיךְ
לְרֵשׁוֹם, אלא ודאי אין הוכחה ממה שיושב על ארגו המעות, מפני
דְּאִמְרִי – שאומרים האנשים הַמּוֹנִי הַמּוֹנִי – האמינו בעל החנות
לשמוע עבורו את הממון, אך לא ידעו שהוא שותף בבהמה, ולכן יש
צורך לעשות סימן, ואם כן עוֹבֵד בּוֹכְבִּים נִפְי אִמְרִי הַמּוֹנִי הַמּוֹנִי,
ומדוע בגוי לא הצריכה הברייתא שיעשה סימן. מתרצת הגמרא: **אֵין**
אִמּוּנָה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים – אין ישראל רגילים להאמין לגויים בשמירת
ממונם, והכל יודעים שלא היה מאמינו אם לא שיש לגוי חלק
בבהמה זו, ולכן אין צריך לעשות בו סימן.
תירוץ נוסף: **אִיְעִיתִי אִמֵּי** – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך,
שבאמת מדובר באופן שהגוי או הכהן יושב בחנות סתם, ולא על גבי
המעות, והחילוק ביניהם הוא, ששְׂתָם עוֹבֵד בּוֹכְבִּים מַפְעֵא פְעִי –
צועק לבעל החנות שאני ימכרם בכך אלא מבחיר גבוה יותר, ומתוך
כך מבינים כולם שיש לו חלק בבהמה, אבל סתם כהן צנוע הוא
ושותק, וסומך על בעל החנות, וכיון שלא יתוודע הדבר שיש לו
שותפות בבהמה, הצריכו את בעל החנות לעשות סימן בבהמה
עצמה.
הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **אִמֶּר מַר בְּרִייתָא, וּפְסוּלִי**
הַמוֹקְדָּשִׁין אֵין צָרִיךְ לְרֵשׁוֹם, כלומר, שהמוכר שור של פסולי
מוקדשין הפטור ממתנות כהונה, אינו צריך לעשות בו סימן. מדייקת
הגמרא: **אֵלָּמָּה** – מוכח מדיון זה שבברייתא, דְּמוֹכְהָא מִלְתָּא –
שניכר הדבר בצורת מכירתו שזהו שור של פסולי מוקדשין, שהרי
אסור למוכרו בשוק כדרך שמוכרים בשר חולין, אלא נמכר בבית,
ולא יחשדו בבעליו שאינו נותן מתנות כהונה.
מקשה הגמרא: וְהָאֵין תֵּנָן – והרי אנחנו שנינו במשנה שאין הדין
כך, וכך שנינו בה (בכורות לא), **פְּסוּלִי הַמוֹקְדָּשִׁין נִמְכָּרִים בְּאִיטְלִיז**
ו–בשוק, וְנִשְׁחָטִים בְּאִיטְלִיז, וְנִשְׁחָטִים בְּלִיטְרָא – במשקל, כדרך
שנוהגים בבהמות של חולין, ואין חילוק ניכר ביניהם, וזה שלא
כמבואר במשנתנו שניכר הדבר שזהו שור פסולי המוקדשין, ולכן

מקשה הגמרא: וְרַמְיָנָהּ – קשה על משנתנו מברייתא, כהן שמכר
בהמה לישראל ואמר לו **על מנת שהמתנות שלי**, לא הועיל תנאו,
כיון שאין המתנות שייכות לקונה אלא לכל הכהנים, ואין הכהן
המוכר יכול להתנות עמו למי יתנם, ונז'תן הישראל את המתנות **לכל**
כהן שירצה, ואם כן מדוע במשנתנו הועיל התנאי הנוטל הכהן את
המתנות.

מתרצת הגמרא: **'על מנת' א'חיוץ' קא רמי'ת** – וכי אתה סבור
שאפשר להקשות ממקום שהתנה המוכר בלשון 'על מנת' על מקום
שהתנה בלשון 'חיוץ', והרי אינם דומים כלל, שהרי לשון 'חיוץ',
שיוצא – משמעותה שמשיר המוכר לעצמו אברים אלו, ובה
מועילים דבריו, כי השתירו ביד כהן הפטור ממתנות, ואילו לשון **'על**
מנת' לאו שיוצא – אין בה שיוצא במקדש, ונמצא שמכר לישראל כל
הבהמה ורק עשה תנאי עמו שיתן לו מתנותיה, וכיון שאינן שייכות
ללוקח אלא לכלל הכהנים, אינו יכול להתנות עמו כך, ויכול
הישראל ליתן למי שירצה.

הגמרא מקשה סתירה מברייתא אחרת: וְרַמְיָנָהּ – ויש סתירה בין
ברייתא זו האומרת שב'על מנת' לא חל תנאו, לבין ברייתא אחרת
שכך שנינו בה, כהן שמכר בהמה לישראל ואמר לו **על מנת**
שהמתנות שלי, הדין הוא שהמתנות אכן נשארות **שלו**. הרי שיכול
הכהן להתנות כן עם הלוקח.

מתרצת הגמרא: אכן נחלקו הבריייתות, ו**בְהָא פְּלִיגִי** – בדבר זה
נחלקו, **מר סבר** – הבריייתא השניה סוברת ש**על מנת' שיוצא הוא**,
והוא כאומר בפירוש שמשיר לעצמו את המתנות. ו**מר סבר** – ואילו
הבריייתא הראשונה סוברת ש**על מנת' לאו שיוצא הוא**, אלא תנאי,
וכיון שלא חל תנאו יכול ליתן למי שירצה.

שנינו במשנה: **אמר לו ישראל לחבירו מכור לי בְּנֵי מַעֲיָה וכו'** והיו
בהן מתנות, נותנן לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים. לקחן הימנו
במשקל, נותנן לכהן ומנכה לו מן הדמים.

הגמרא מבארת באיזה אופן הקונה מנכה את דמי המתנות: **אמר רב,**
לא שנו במשנתנו דין זה, שהקונה מנכה את מחיר המתנות מדמי
המקדש, **אבל** באופן ש**שקל** הלוקח **לעצמו** את הבשר, שכיון שהמוכר
לא נגע במתנות, אין הכהן יכול לתובעו שיתן לו דמיהן, אלא תובעם
מהלוקח, והלוקח יכול לחזור ולתובעם מהטבח. **אבל** אם **שקל לו**
הטבח עצמו את הבשר עם המתנות, **הדין עם הטבח** – יכול הכהן
לתבוע אף את הטבח שיתן לו את המתנות, כיון שכשנגע בהן ליתן
ללוקח נחשב כגזול עליהם. לפיכך אם הן עדיין קיימות יטלן הטבח
מיד הלוקח ויתן לכהן, והטבח ישלם ללוקח את הפסדו. ואם כבר
אכלן הלוקח, יתן הטבח לכהן את דמיהן. ומביאה הגמרא את דעת
החולק: **ורב אסי אמר, אפילו שקל לו הטבח את הבשר עם**
המתנות, הדין עמו – הכהן תובע את הלוקח שיתן לו, הואיל והוא
מחזיק בידו בשר השייך לכהן.

הגמרא מבררת את טעם מחלוקת רב ורב אסי. שואלת הגמרא:
לימא – האם נאמר ש**דָּרְבַּר חֲסָדָא קא מיפלגי** – נחלקו דבין שאמר
רב חסדא, **דְּאִמְר רב חסדא** (ב"ק קא), אדם שגזל חפץ **ולא נתייאשו**
ממנו **הַתְּעַלִּים**, נחשב החפץ כעומד ברשות הבעלים, **ואם בא אחר**
ואכלו או איבדו מהעולם, הברירה ביד הגזול, אם **רצה, מזה גובה**
– נוטל דמיו מהגזול עצמו, שהרי מיד כשגזל התחייב בהשבת
הגזילה או דמיה, ואם **רצה, מזה גובה** – נוטל דמיו ממנו שאכלו, כיון
שאכלו קודם שנתייאש ובאבילתו הוציאו מרשותו, **דְּמַר אית ליה**
דְּרַב חֲסָדָא – שרב סובר בזה כרב חסדא, שיכול לגבות ממי שירצה,
ולכן אמר שהדין עם הטבח, וכוונתו שאם רוצה הכהן יכול לתבוע
את הטבח, והוא הדין שיכול לתבוע את הלוקח, ו**מר לית ליה דְּרַב**
חֲסָדָא – ואילו רב אסי חולק על רב חסדא וסובר שאינו יכול לתבוע
את שניהם, אלא אם עדיין הגזילה ביד הלוקח יכול לתבוע רק אותו,
ואם אכלה תובע רק את הגזול, ולכן כאן סבר שיכול הכהן לתבוע
רק את הלוקח, שהמתנות בידו.

דוחה הגמרא: **לא** – אין זה טעם מחלוקתם, אלא **דְּבִלִי עֲלֵמָא אית**
לְהוּ דְּרַב חֲסָדָא – גם רב וגם רב אסי סוברים כרב חסדא, שיכול

לגבות ממי שירצה, ו**הָכָא בְּמַתְנֵת בְּהוֹנָה נְגִילֹת קא מיפלגי** –
וכאן נחלקו האם יש קנייני גזילה במתנות כהונה כשאר ממונות, או
שכיון שהכהנים זוכים בהן מכח גבוה, בכל מקום שהן הריהן
ברשותם, **דְּמַר סָבַר** – שרב סובר שהן **נְגִילֹת**, וממילא כשנטלן
הטבח ונתנן ללוקח נעשה 'גזול' והתחייב בדמיהן, ויכול הכהן
לתבועו אף שאינן ברשותו, ו**מר סָבַר** – ורב אסי סובר שאין המתנות
נְגִילֹת אלא בכל מקום שהן הריהן של הכהן, ולכן תובע הכהן את
הלוקח שהן בידו, שיתנן לו, ואין הראשון מתחייב בדמיהן כל זמן
שהן קיימות.

הגמרא מביאה לשון אחרת במחלוקת זו: **אִיכָא דְּמַתְנִי לָהּ לְהָא**
שְׁמַעְתָּא בְּפִנֵּי עֲצָמָה – יש השונים מחלוקת אמוראים זו כדבר בפני
עצמו, ולא במחלוקת בפירוש משנתנו, **רַב אָמַר, בְּמַתְנֵת בְּהוֹנָה**
נְגִילֹת, והכהן תובעם מהגזול אף שאינן ברשותו עתה. **וְרַב אָסִי**
אָמַר, בְּמַתְנֵת בְּהוֹנָה אֵין נְגִילֹת, ולעולם תובעם הכהן ממי שהן
ברשותו באותה שעה.

משנה

משנתנו מבארת דין הגר לענין חיובו במתנות: **גַּר שְׁנִתְגִּיר, וְהִתְחַה**
לו פָּרָה, אם נִשְׁחַטָה עַד שְׁלֹא נִתְגִּיר, פְּטוּר מַלְתָּת אֶת הַזֹּרֵעַ
וְהַלְחִים וְהַקְבָּה לְכֹהֵן, כִּיֹּן שְׁחִיבָה הַמַּתְנֹת הוּא בַּעַת הַשְּׁחִיטָה וְאוֹ
הִיָּה גוֹי. אֲבָל אִם נִשְׁחַטָה מִשְׁנִתְגִּיר, חַיִּיב לִיתֵּן לְכֹהֵן. וּבִסְפָק אִם
נִשְׁחַטָה קֹדֶם שְׁנִתְגִּיר, פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהַרְצָה לְהוֹיֵת מוֹצִיא מִחֻבְרֹו
חֶפֶץ כְּלִשָּׁה בְּטַעֲנָה שְׁהוּא שְׁלוֹ, עָלָיו מוֹטֵל לְהַבִּיא אֶת הָרִאשִׁי
שְׁשֵׁלוֹ הוּא, וְאִם לֹא הַבִּיא רֹאיָה אֵין בְּכֹחוֹ לְהוֹצִיא מִידוֹ, וְכֹאֵן הָרִי
הַבְּהֵמָה כּוֹלָה בְּחֻזְקַת הָגֵר, וְהַכֹּהֵן הוּא הַמוֹצִיא מִידוֹ, לְפִיכָךְ אִם אֵין
רֹאיָה מִתִּי נִשְׁחַטָה אֵינוֹ חַיִּיב לְתֵת לְכֹהֵן אֶת הַמַּתְנֹת.

נמרא

שנינו במשנה שכשיש ספק מתי נשחטה הבהמה פטור מלתת את
מתנותיה. הגמרא מביאה סתירה ממשנה אחרת: **כִּי אִתָּא** – כשכא
רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, **אמר, רמי ליה** – הקשה לו **רבי**
שמעון בן לקיש לרבי יוחנן, תנן במשנתנו שכשיש ספק אם
התחייב במתנות, **פְּטוּר. אֲלֵמָא סְפִיקָא לְקוּלָא** – מוכח שלדעת
התנא במשנתנו [שהוא רבי מאיר], בספק מתנות יש להקל ולפוטרו
מטעם שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ו**רַמְיָנָהּ** – ויש להקשות על
כך סתירה ממשנה אחרת, שכן שנינו (פאה פ"ד מ"א) לגבי חיוב לקט,
חֹרֵי הַתְּעַלִּים שהן עושות באדמה לאגור תבואה, שנמצאו בהם
חטים, אם הן בחורים **שְׁבִתוֹד הַקָּמָה** – באותו חלק של השדה שלא
נקצר והשבלים עומדות שם בקומתן, **הָרִי חֲטִים אֵלּוֹ כּוֹלֵן שֶׁל בְּעַל**
הַבִּית, כִּי אֵין מִצּוֹת לֶקֶט אֵלּא עַל הַנוּפֵל בְּשַׁעַת קְצִירָה, וְחֲטִים אֵלּוֹ
בּוֹדֵאִי לְקַחֵן הַנִּמְלִים מִשְׁבִּלִים אֵלּוֹ שְׁעָדִין לֹא נִקְצְרוּ. וְאִם הֵן
בְּחֹרִים שְׁלֹאֲתֵר הַקְּוֹצְרִים – באותו חלק של השדה שכבר נקצר,
החטים **הַעֲלִיּוֹנִים** – הקרובים לפי החור, הרי הן **לְעִנִּיִּים, כִּי יֵשׁ לּוֹמֵר**
שֶׁלְקַחֵן מִהַשְּׁבִלִים שֶׁנִּפְלוּ בְּשַׁעַת הַקְּצִיר הֵן לֶקֶט, וְהַחֲטִים
הַתְּתֻנִּיִּים – שבקרעית החור, הרי הן **שֶׁל בְּעַל הַבִּית, כִּי הֵבִיאֵן**
אֶל הַחֹר לִפְנֵי הַקְּצִיר, וְרַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְאוֹמֵר, בְּחֹרִים שֶׁלֹּאֲחֹר
הַקְּצִירִים, הֵבֵל לְעִנִּיִּים, מִפְּנֵי שֶׁסָּפֵק לָקֶט יֵשׁ לְהוֹמִיר בּוֹ כִּלְקֵט
וְדֹאִי, הָרִי שֶׁלְדַעַת רַבִּי מֵאִיר בְּסָפֵק מַתְנֹת עֲנִיִּים יֵשׁ לְהַחֲמִיר, וְמֵהָ
נִלְמַד שְׁגָם בְּסָפֵק מַתְנֹת כְּהוֹנָה הוּא מַחֲמִיר, שֶׁלֹא כַּמְבוּאֵר
בְּמִשְׁנֵתֵנו.

רב דימי מביא את תשובת רבי יוחנן: **אמר ליה רבי יוחנן** לרבי שמעון
בן לקיש, **אל תְּקַנְיָמֵי** להקשות לי מהמשנה במסכת פאה, כיון
שֶׁבְּלִשׁוֹן יְחִיד – בשם תנא יחיד **אֵנִי שׁוֹנֶה אוֹתָהּ, שְׁאִינוּ גִּירָס בָּהּ**
כְּמוֹת 'דְּבִרֵי רַבִּי מֵאִיר' בִּסְתָם שֶׁמִּשְׁמַע שׁוּזָה דְּבִרַּי מוֹסְכָם שְׁכָךְ דַּעַת
רַבִּי מֵאִיר, אֵלּא 'דְּבִרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֵּן אֲגָרָא מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל
חֲכָמִים סוֹבְרִים שְׁאֵין זֹו דַּעַת רַבִּי מֵאִיר. דְּרַנְיָא לִגְבִי חִיּוֹב לֶקֶט שְׁכַחָה
וּפְאָה, רַבִּי יְהוּדָה בֵּן אֲגָרָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, סָפֵק לָקֶט יֵשׁ
לְהַחֲמִיר בּוֹ כִּלְקֵט וְדֹאִי, וְכֵן אֲלוֹמָה שְׁהִיא סָפֵק שְׁכַחָה יֵשׁ לְהַחֲמִיר

חולין. פרק עשירי – הזרוע והלחיים דף קלד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיא רש"י

ורמינהו – כהן שמכר בהמה לישראל, ואמר לו "על מנת שהמתנות שלי" – נותן ישראל לכל כהן שירצה. דכיון דכולהו בהמה זבין ליה, לא מצי לאתנויי ליה האי אמתנות, שאינן שלו אלא של כהנים נינהו, ואין לו בהן אלא טובת הנאה, מכל מקום שמע מינה דחייב במתנות. חוץ שיור – לשון שיור משמע ששייר המתנות ולא מכרן. לפיכך, פטור הלוקח, שהרי של כהן הן.

ודכותה בישראל הוה מחייב הלוקח, דכיון שהוא שחט – עליה רמיא למיתבינהו. על מנת לאו שירא הוא – אלא תנאה, הכל מכר לו על מנת שיתנם לו. והוא אין בו כח להתנות. ורמינהו – ברייתא אבריתא. לא שנו – היכא דלקח הדימנו במשקל, דקתני: נותנן לוקח לכהן, והוא חזרו ותובע דמים מן הטבח, – כששקלן לוקח לעצמו. דכיון דטבח לא נגע בהן – אינו בעל דברים של כהן. לפיכך, זה הלוקח נותנן, והוא שואל לו הדמים שעל הטבח היה מוטל ליתן. אבל שקלן לו טבח הדין – של כהן, ומחלוקתו ותביעתו אף על הטבח הוא, והטבח חזרו עליהן, אם יש בעין – נותנן לכהן. והבי מפרש לה בריש "הגחל" בבבא קמא (קטו,א), דאף עם הטבח קאמר רבי יהודה. הדין עמו – דינו של כהן ותביעתו עם הלוקח הוא, הואיל וישנה לגולה בעין – במקום שהוא שם. ילך. רב – אית ליה דרב חסדא. רצה מזה גובה – דכיון דקדוש יאוש אכלו זה האחרון – הוה ליה איורו גולן עליהו. דהא כל מקמי יאוש – ברשותיהו דמרייהו קיימי, כל היכא דאיתנהו. לא – בגולן דעלמא, שהגולן קונה אותו בגולתו לשלם. דבולי עלמא אית להו דרב חסדא – דאם רצה גולן לזון עם הראשון – ידון. והבא – בגול מתנות כהונה קמפלגי. מור סבר: מתנות כהונה נגולות, ונתחייב גולן בגולתו לשלם, דתורת גול עליהן. ומר סבר אינם נגולות – אין כח לגולן. וכל זמן שהן בעין, כל מקום שהולכין – החיוב מוטל על מי שהם אצלו לתת לכהן, והראשון לא נעשה גולן עליהן. באפי נפשה – ולא בלשון "לא שנו" ואמתניתין, כדלעיל. מתנות כהונה נגולות – לכדאמרן, שאם רצה כהן לזון עם הראשון – ידון. אלמא ספק – מתנות כהונה לקולא. דאמרין: המוציא מחבירו עליו הראיה. שבתוך הקמה – לפני הקוצרים, שעדיין לא הגיעו הקוצרים לשם. הרי – כל הנמצא בהן לבעל הבית, דאין לקט אלא הנשור בשעת קצירה. העליונים – חטין העליונים שעל פי החור, איכא למימר: לקט הן, שנשור מן השבילין בשעת קצירה. והתחתונים – שבקרקעיתו של חור. לבעל הבית – דקדוש קצירה כנסום נמלים שם. שספק לקט לקט – דהא דקתני "ספק לקט לקט" – יחידא היא. שאני שונה אותה כמו ששנית "דברי רבי מאיר", אלא "דברי רבי יהודה" כן אגרא משום רבי מאיר. אמר ליה, לו – ריש לקיש. אל תשנה אותה אלא בלשון בן תרל – אפילו אין אתה שונה אותה אלא בשם שטשה שבעולם ששמו בן תרל, אפילו הכי קשיא לך, דהא טעמא קאמר למילתיה. אלימא בדינן – לראות לו זכות בדין. צדק משלך – ותן לו. פרה – כשנולד לך ספק זה במתנותיה, ואתה מעמידה על חזקתה הראשונה – הרי היא פטורה, שהרי בחזקת של גוי היתה עומדת. קמה – כשנולד לך ספק בלקט, ואתה מעמידה על חזקתה – חזקת חיוב הוא, דמעולם היא עומדת לכך, דשל ישראל היא. חיוב חלה – הכל הולך אחר גלגולה, משגלגל בה – הוי חיובה. וגלגול הגוי פטור, דכתיב (במדבר טו) "עריסתיכם". "אם עד שלא נתגיייר נתגלגלה – פטור, אם ספק – חייב" גרסין. חלה – ספק איסורא, שיש בה עון מיתה. הלכך, לא מסכינן אחוקה. אבל מתנות אין בהן קדושה אלא דין ממון, והמוציא מחבירו עליו הראיה. קרבן אשתו – ספק לזרד כשהיתה גויה, ספק משנתגייירה – מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה. דמחוסר כפורים אסור בקדשים, וענוש כרת. וחלה – ספק מיתה. ובכור בהמה מהורה – ספק כרת לשחטו בחור. וצריך להמתין עד שיסתאב, דתו לית ביה אלא דין ממון, ואוכלו הוא בממונו. ובכור – חמור, כמאן דאמר בבכורות (ט,ב): אסור בהנאה עד שיפדנו, וצריך להפריש עליו טלה לפדיונו, לאפקועי איסוריה. ומעכב הטלה בידו, והוא שלו. דשה של פירין לא רמיא קדושה עליה אלא ממנא דכהן הוא, וכיון דספק הוא – המוציא מחבירו עליו הראיה.

חוץ שיורא הוא על מנת לאו שירא הוא – ואם תאמר: כי אמר ליה "על מנת", דאמרין: נותנן לכל כהן שירצה – אם כן, המקח בטל, שלא נתן לו הבהמה אלא על מנת שיהיו המתנות שלו? ויש לומר: דמיייר שהתנו שיהיו המתנות שלו, ואם לא יתן לו – לא ידיה המקח בטל. אי נמי, הוי כמו מתנה על מה שכתבו בתורה, שהרשנו תורה ליתנם לכל מי שירצה. דמר אית ליה דרב חסדא – אין לפרש דרב אית ליה דרב חסדא, ו"עם הראשון" דקאמר רב – היינו, אפילו עם הראשון. דאם כן, לרב אסי הדין עם השני ולא עם הראשון, בגול ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו, דהא ליכא מאן דפליג שלא יוכל לגבות מן הראשון הגול, ובאחר שאכלו הוא דאיכא דלית ליה דרב חסדא. אלא יש לפרש איפכא: דרב לית ליה דרב חסדא. דהדין דוקא עם הטבח. ורב אסי אית ליה דרב חסדא, והדין אף עם הלוקח. ודחי: "דבולי עלמא אית להו דרב חסדא, ובמתנות כהונה נגולות קא מפלגי" – דרב סבר נגולות, ו"הדין עם הטבח" – היינו, אף עם הטבח, כרב חסדא. ורב אסי סבר דהדין דוקא עם הלוקח, לפי שהמתנות אין נגולות. והוי איפכא ממאי דהוה בעי למימר מעיקרא. ותימה: דבמאי קא מיייר: אי בשאין מתנות בעין – הא אמרין בריש פירקין דמזיק מתנות כהונה או אכלן, פטורו ואם הם בעין – הדין קאמר ודברב חסדא קא מפלגי.

האן משמע בריש "הגחל בתרא" (בבא קמא קיא,ב) דהיכא דהם בעין, ליכא מאן דפליג אדרב חסדא, אלא דדוקא כשאכלו, דתני רבי אושעיא: הגחל ומאכלי את בניו – פטורין מלשלם. הניח לפניהן, גולה קיימת – חייבים לשלם, אין גולה קיימת – פטורין כו'. ופריך: לימא תהוי תיובתא דרב חסדא. משמע דלמאן דפליג עליה, אתי שפיר דדוקא אין גולה קיימת פטורים, אבל בגולה קיימת חייבים לשלם וצריך עיון. ורמינהו חורי הנמלים שבתוך הקמה כו' – מרבנן נמי פריך, דלא פליגי רבנן אלא משום דסברי דתחתונים דאי נמלים כנסום. הילכך, הם של בעל הבית. הא אם הוי ספק – הוי מודים דהוי לקט, כמו עליונים, שספק לקט – לקט. ראשית

ורמינהו: "על מנת שהמתנות שלי" – נותן לכל כהן שירצה! – "על מנת" א"חיוץ" קא רמיא? "חיוץ" – שיורא, "על מנת" – לאו שיורא. ורמינהו: "על מנת שהמתנות שלי" – המתנות שלו! – בהא פליגי, מר סבר: "על מנת" – שיורא הוא, ומר סבר: "על מנת" – לאו שיורא הוא. "אמר לו מכור לי בני מעיה" וכו'. אמר רב: לא שנו אלא ששקל לעצמו, אבל שקל לו טבח – הדין עם הטבח. ורב אסי אמר: אפילו שקל לו טבח – הדין עמו. – לימא בדרב חסדא קא מפלגי, דאמר רב חסדא: גול ולא נתיאשו הבעלים, ובא אחר ואכלו – רצה מזה גובה, רצה מזה גובה. דמר אית ליה דרב חסדא, ומר לית ליה דרב חסדא. – לא, דבולי עלמא אית להו דרב חסדא, והבא מתנות כהונה נגולות קא מפלגי. דמר סבר: נגולות, ומר סבר: אין נגולות. איכא דמתני לה להא שמעמא בפני עצמה, רב אמר: מתנות כהונה נגולות, ורב אסי אמר: מתנות כהונה אין נגולות. משנה גר שנתגיייר והיתה לו פרה. נשחטה עד שלא נתגיייר – פטור, משנתגיייר – חייב. ספק – פטור, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. גמרא כי אתא רב דימי אמר, רמי ליה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: תנו, ספק – פטור. אלמא ספיקא לקולא. ורמינהו, חורי הנמלים שבתוך הקמה – הרי אלו של בעל הבית, ושל אחר הקוצרים, העליונים – לעניים, והתחתונים – של בעל הבית. רבי מאיר אומר: הכל לעניים, שספק לקט – לקט! אמר ליה: אל תקניטני, שבלשון יחיד אני שונה אותה. דתניא, רבי יהודה בן אגרא אומר משום רבי מאיר: ספק לקט – לקט, ספק שבתה – שבתה, ספק פאה – פאה. אמר לו: אל תשנה אותה אלא בלשון בן תרל, והא מעמא קאמר. דאמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב "עני ורש הצדיק"? מאי "הצדיק"? אלימא בדינים – והא פתיב ורל לא תהדר בריבו". אלא – צדק משלך ותן לו! אמר רבא: הבא – פרה בחזקת פטורה קיימא, קמה – בחזקת חיובא קיימא. אמר ליה אבין: והרי עיפה נעשית עד שלא נתגיייר – פטור מן החלה, משנתגיייר – חייב, ספק – חייב! אמר ליה: ספק איסורא – לחומרא, ספק ממונא – לקולא. דאמר רב חסדא, ובן תני רבי חייא: שמונה ספקות קאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור. קרבן אשתו, וחלה, ובכור בהמה ממונא, ובכור חמור, כמאן דאמר בבכורות (ט,ב): אסור בהנאה עד שיפדנו, וצריך להפריש עליו טלה לפדיונו, לאפקועי איסוריה. ומעכב הטלה בידו, והוא שלו. דשה של פירין לא רמיא קדושה עליה אלא ממנא דכהן הוא, וכיון דספק הוא – המוציא מחבירו עליו הראיה.

ראשית הגז והמתנות – תימה: למאן דאית ליה לעיל (קלכב) דמתנות טבלי, ליתני נמי מתנות לחיוב – קודם שהורמו, ולפטור – אחר שהורמו המתנות, דהוה שלו. כי היכי דתני בבביר בהמה טמאה לחיוב ולפטור: **פיקח** של גרגרת – היא טבעת הגדולה, שעשויה עגולה כפיקה.

הזרוע המיומנת – אפילו לרבנן דדרשי פרק

"גיד הנשה" (חולין צגב): "היך" –

דפשיט איסוריה בבבליה ירך, הכא מודה, דלא

שיך למדרש הכי, **דורשי** חמורות – פירש

בערוך בשם רב סעדיה גאון: כמין המעשה.

דבלשון ארמי "מהו חמור" – מה מעשך.

הדרן עלך הזרוע והלחיים

ראשית הגז, והמתנות, ופריון הבן, ופריון פטר חמור –
לפטור. כי אתא רבין אמר: קמה אקמה רמי ליה. לוי
זרע בכישר, ולא הוה עניים למשקל לקט. אתא לקמיה
דרב ששת, אמר ליה: "לעני ולגר תעזב אתם" – ולא
לעורבים ולא לעטלפים. מיתבי: אין מביאין תרומה לא
מגורן לעיר ולא ממדבר לשוב, ואם אין שם כהן –

שוכר פרה ומביאה, מפני הפסד תרומה! – שאני תרומה – דמבלה, ולא סגיא דלא מפריש
לה. – והרי מתנות דלא טבלי, ותניא: מקום שנהגו למלוג בעגלים – לא יפשיט את הזרוע.
להפשיט את הראש – לא יפשיט את הלחי. ואם אין שם כהן – מעלין אותן בדרמים ואוכלין,
מפני הפסד כהן! – שאני מתנות כהונה, ד"נתינה" כתיבא ביה. השתא דאתית להכי, תרומה
נמי: "נתינה" כתיבא ביה. – ואלא "תעזב" יתירא למה לי? – לכתנתניא: המפקיר את פרמו,
ולשחר השכים ובצרו – חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה, ופטור מן המעשרות. ההוא
שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא, קדים רבי אמי וזכה בהן. – והיכי עביד הכי? והא
כתיב "נתן" – ולא שפול מעצמו! – רבי אמי נמי לעניים זכה בהן, ואיבעית אימא:
אדם חשוב שאני, דתניא: "הכנה הגדול מאחיו" – שיהא גדול מאחיו בגוי בהכמה ובעושר.
אחרים אומרים: מנין שאם אין לו, שאחיו הכהנים מגדלין אותו? – תלמוד לומר: "הכנה
הגדול מאחיו" – גדלהו משל אחיו. משנה איהו הזרוע – מן הפרק של ארכובה עד כף
של יד, והוא של נזיר. וכנגדו ברגל, שוק. רבי יהודה אומר: שוק מן הפרק של ארכובה
עד סוכך של רגל. אי זהו לחי – מן הפרק של לחי, עד פיקה של גרגרת. גמרא תנו
רבנן: "הזרע" – זה זרוע ימין. אתה אומר זה זרוע ימין, או אינו אלא זרוע שמאל? תלמוד
לומר: "הזרע". מאי תלמודא? בראמר רבא: "היך" – המיומנת שפירך, הכא נמי: "הזרוע"
– המיומן שבוזרע. "והלחיים" למאי אתא? להביא צמר שבראש כבשים, ושער שבוזון
תיישים. "והקבה" למאי אתא? להביא חלב שעל גבי הקבה, וחלב שבתוך הקבה. בראמר רבי
יהושע: כהנים נהגו בו עין יפה ונתנוהו לפעלים, טעמא – דנהגו, הא לא נהגו – דידיה הוא.
דורשי חמורות היו אומרים: הזרוע כנגד היד. וכן הוא אומר "ויקח רמה בידו". ולחיים כנגד
תפלה, וכן הוא אומר "ועמד פינחס ויפלה". קבה כמשמעה, וכן הוא אומר "ואת האשה
אל קבתה". ותנא מיתי לה מהכא: "שוק הימין" אין לי אלא שוק הימין, זרוע מוקדשין
מנין? – תלמוד לומר: "תרומה". זרוע חולין מנין? – תלמוד לומר: "תתנו". "אזהר לחי מן
הפרק של לחי ועד פיקה של גרגרת". והתניא: נוסלה ובית שחיטה עמה! לא קשיא, הא
רבנן והא רבי חנינא בן אנטיגנוס, דתניא: מוגרמת פסולה. העיד רבי חנינא בן אנטיגנוס
על מוגרמת שהיא בשרה. איבעית אימא: הא והא רבנן, ומאי "עמה"? – עמה דבהמה.

הדרן עלך הזרוע והלחיים

ראשית הגז בו' – כל הנה כולו לא רמיא איסורא עליהו, אלא ממונא. הילכך,
ספיקן לקולא. ופריון פטר חמור – כדפרישתי: מפרש טלה, והוא לעצמו. קמה
אקמה רמי עליה – מתניתא אחרייתא אשכח לרבי מאיר דפטור בקמה של גר, ספק
נצורה קודם שנתגיר ספק משנתגיר. ורמייה אהא דקתני "ספק לקט לקט". ושני ליה:
בלשון בן אגרא אני שונה אותה. **כבישר** –
מקום. **אין מביאין** – אין צריך ישראל לטרוח
ולהביא תרומה מן הגורן לעיר ליד כהן, אלא
כהן הולך ומביאה. **ואם אין שם כהן בו'** –
אלמא, בעי לאפרושה ולאצנונה עד דמשבח
כהן. הכי נמי בעי לאצנונה עד דמשבח
עניים: **שאני תרומה דטבילה** – אוסרת הכל
עלי משום טבל. לפיכך, על כרחו צריך
להפריש. למלוג בעגלים – שמולגין אותן
ברותחין עם עורן, ואוכלין אותן עם העור.
אין רשא' להפשיט את הזרוע – אלא נותנו
לכהן כמו שהוא בעורו. **הראש לא יפשיט**
את הלחי – כדמרבין לקמן מקרא יתירא,
שאף הצמר שבראש כבישים הוא חייב ליתן
לו, וכל שכן העור. **ואם אין שם כהן** – לית
לו המתנות. מעלים אותם בדרמים – שם את
דמי המתנות, ואוכל המתנות, ונותן דמיים
לכהן הבא ראשון. נתינה כתיבא בהו –
ועליו ליתן לכהן. **אלא תעזב יתירא** –
דכתיב בלקט, למה לי? חד ב"קדושים תהיה",
חד ב"שור או כשב", לא לרביי, שאפילו
במקום שאין עניים שעליו להצניעם עד
שימצא עניים: **חייב בפרט ובעוללות בו'** –
אף על גב דהפקר פטור מכולם, דבכולו
כתיב "קצירך", "כרמך" – ולא של הפקר.
ובכולו תנן: כל שהוא אוכל ונשמר, פרט
לשל הפקר. להכי אתני "תעזב" יתירא
דכתיב בכולו – לאתויי הפקר, כי האי
גונא דהדר איהו זכה ביה. בלקט ופאה
כתיב "תעזב" יתירא: חד ב"קדושים תהיה",
חד ב"שור או כשב", ופרט בברם היינו לקט,
עוללות – חד ב"קדושים תהיה": "וכרמך לא
תעולל". וחד במשנה תורה (כד) "כי תבצור
כרמך לא תעולל אחריך". שכחה – חד גבי
שכחת אילן, וחד גבי שכחת כרם, דאמרין
לעיל (קלא.א.) "אחריך" – זו שכחה. שקא
דינרי – דינרי זזה ששלחו ממקום אחר
לבני הישיבה. ואיבעית אימא אדם חשוב –
כגון ממונה ראש ישיבה, יכול לקדם ולכות.
שהרי עליו לגדלו ולהעשירו אפילו משלו,
וכל שכן ממאי דאתי ליה מעלמא.

משנה מן פרק של ארכובה – ארכובה
הנמכרת עם הראש. עד כף של יד – עצם
רחב של כתף שקורין *אשפלדון. והוא של נזיר – וכן "זרוע בשלה" האמור בגזיר (במדבר ו) כך נישלת. וכנגדו ברגל שוק – האמור בשלמים (ויקרא ז), נמי הוי שתי
עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא. דהיינו, כל היך. סוכך של רגל – היינו פרק שבין הקולית ועצם אמצעי. הפרק של לחי – אצל הצדעים, וחותר כלפי
מטה עד פיקה של גרגרת. עד שיפוי כובע, שהוא פקעיתא. ופתחה של קנה, בית הבליעה. דהיינו, לחיים התחתונות עם הלשון. **גמרא** **הזרוע** – "נתן לכהן הזרוע".
בראמר רבא – בפרק "גיד הנשה" (חולין צא.א) אליבא דרבי יהודה, דאמר: אינו נוהג אלא באחת, והדעת מכרעת: של ימין. ה' – ד"הלחיים" למאי אתא? חלב של הקבה
וחלב שבתוך הקבה – חלב הקרום. כהנים נהגו בו עין יפה – שלא לטלו מן הבעלים. אלמא דמאורייתא של כהנים הוא דנפקא ליה מזה"א יתירא "והקבה". דורשי
חמורות – מקראות הסתומים. היו אומרים – מנל דשל ימין? מהכא. יד – שנותנין לכהן – כנגד ידו של פנחס, שעל כך ניתנה לו ברית כהונה עולם, וזה שכרו. ואיוז
יד שעושה מלחמה? הוי אומר: של ימין. זרוע מוקדשין – של איל נזיר. תלמוד לומר תתנו – "תרומה לכהן". זרוע חולין – מתנות כהונה. ובית שחיטה עמה –
היינו, תופס בעומק הצואר באלכסון יותר מן הפיקה. לעולם עד הפיקה ולא קשיא – ברייתא דקרי לה "בית שחיטה"? רבי חנינא היא. דמכשיר שחיטה למעלה מבית
הבליעה. ומתניתין דלא קרי לה בית שחיטה? רבנן היא. **ואיבעית אימא** – ברייתא נמי רבנן היא, והאי "עמה" דקתני? לאו עם הלחי, אלא עם הבהמה היה נשאר בית
שחיטה, והלחי נישל עם הפיקה.

הדרן עלך הזרוע והלחיים

פרק אחד עשר - ראשית הגז

משנה

נאמר בפסוק (דברים יח ד) 'וְרִאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֵּן לִי', כלומר שבכל פעם כשאתה גוזז את צאנך, תתן מן הגז' - והצמר הגוזז מתנה לכהן, ומצוה זו נקראת 'ראשית הגז'. משנתינו עוסקת בדיני ובשיעורי המצוה.

מצות 'ראשית הגז' נוהג חיובה בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ, בין בפני הבית - בזמן שביית המקדש קיים ובין שלא בפני הבית. ונוהגת רק בבהמות שהם חולין אבל לא בבהמות שהם מוקדשים. המשנה מצינת חילוקי דינים בין מצוה זו לבין המצוה ושינוי בפרק הקודם] שהשוטט בהמה נותן לכהן את הזרוע והלחיים והקיבה: חומר - חומר יותר החיוב שיש בזרוע ולחיים וקיבה מהחיוב של ראשית הגז, שהזרוע והלחיים והקיבה נוהגין בין בקר ובין בצאן. וכן נוהגין בין במרובה - שחט בהמות רבות שחייב ליתן מכל אחת ואחת, ובין במועט - שלא שחט אלא בהמה אחת. ואילו ראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלות - כבשים, וכן אינו נוהג אלא בשיעור מרובה.

מבררת המשנה: וכמה הוא שיעור מרובה? שבפחות מכך אין נוהגת מצות ראשית הגז. בית שמאי אומרים שהשיעור הוא כשגוזז שתי רחלות, שנאמר (שמואל א' כה יח) בענין הנבואה על ימי חזקיהו, 'וְהָיָה אִישׁ עֹגֶלֶת בָּקָר וּשְׁתֵּי צֹאן' כלומר שכל איש יגדל רק עגלת בקר ושתי צאן, ומרוב שתשרה הברכה יהיה די לו בכך. ומבואר ששתיים זהו השיעור המועט ביותר שנקרא 'צאן', ואף בראשית הגז שהחיוב נאמר על 'צאן', זהו השיעור. ובית הלל אומרים [שהשיעור הוא חמש, שנאמר (שמואל א' כה יח) בענין המתנות ששלחה אביגיל לדוד, 'חֲמִשָּׁה צֹאן עֲשׂוּיֹת' ומצינו אם כן שהלשון 'צאן' נאמר על חמש.

המשנה מביאה מחלוקת כמה הוא שיעור הגזיה המחייב: רבי דוסא בן הרבנים אומר, חמש רחלות שיהיו גוזזות מכל אחת מהן גז במשקל מנה מנה ופרס - מנה וחצי, חייבות בראשית הגז אבל כשגוזזים פחות מזה, אין חיוב. והקמים אומרים שהשיעור הוא חמש רחלות גוזזות כל שנה.

המשנה מבררת כמה שיעור הנתינה לכהן: וכמה 'גז' צריך לתת לכהן. מבארת המשנה, נותנין לו 'גז' במשקל חמש סלעים כפי שהיה משקל ביהודה, שנהן שוים לעשר סלעים כפי שהיה משקלם בגליל, שסלעיהם היו שוקלים מחצית מביהודה.

מלמדת המשנה, שמשקל זה הוא כשהצמר כבר מלווה - ונקי ולא צואי - ומלוכלך. וזאת כדי שהכהן יוכל לעשות ממנו בגד קטן, ואם יתן לו השיעור בצמר שמעורב בו לכלוך, אחר שילבנו יחסר מהכמות ולא יספיק לבגד קטן ואין זה נחשב מתנה, והמצוה היא לתת לכהן 'מתנה', שנאמר (דברים יח ד) 'וְרִאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֵּן לִי' שצריך שיהא בו כדי מתנה.

המשנה מלמדת מה נחשב לשינוי שפוט מלתת: לא הקפיד ליתנו לו - לכהן את הגז עד שצבעו, חייב לתת שאין זה נחשב שינוי. זה. אבל אם רק לבנו ולין צבעו, חייב לתת שאין זה נחשב שינוי. המשנה מלמדת מה היה כשהצמר והבהמה אינם שייכים לאותם הבעלים: הלוקח גז צאנו של עובד בוכבים כשהוא עדיין מחובר לבהמה, פטור מראשית הגז לכשיגזו. אבל הלוקח גז צאנו של חברו ישראל [כשהוא מחובר], אם שייר המוכר לעצמו חלק מן הגז, שלא מכר לו את הגז של כל צאנו, חייב לתת מחלקו את ראשית הגז לכהן גם עבור הצמר שביד הלוקח. אבל אם לא שייר המוכר לעצמו כלום, הלוקח חייב לתת ממה שקנה.

היו לו - למוכר שני מינים של בהמות, מין אחד 'שחופות' - אינם שחורות ואינם לבנות, ומין שני 'לבנות', ומכר לו רק את הגזיה של ה'שחופות' אבל לא את של ה'לבנות', וכן אם כל הצאן הוא ממין אחד, אלא שמכר רק את גזיה והזכרים אבל לא את גזיה הנקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו - כל אחד מהם והמוכר והלוקח] צריך לתת מחלקו לכהן את ראשית הגז, ואין אחד נפטר בנתינת השני.

גמרא

שנינו במשנה שראשית הגז נוהג בחולין אבל לא במקדשין, הגמרא מבררת מזה הטעם בזה. שואלת הגמרא: בבהמות המוקדשין מאי מעמא שלא חייבים לתת מהם ראשית הגז. משיבה הגמרא: אמר קרא, 'צאנך' וממה שנאמר בלשון יחיד משמע שהחיוב הוא רק בצאן ששייך לך, כלומר לבעלים שהם ישראל, ולא בצאן של הקדש.

שואלת הגמרא: מעמא דכתב דהמא 'צאנך' - משמע שכל הטעם שאין חיוב בצאן הקדש הוא רק מחמת לשון הפסוק, הא לאו הכי, היה אמנא שאף בהמות של קדשים חייבים בראשית הגז, ואין יתכן לומר כן, הא לאו כני ניהו ניהו - הרי בהמות אלו אסור לגזוזם, דכתיב (שם טו יט) לענין בכור, 'ולא תגזז בכור צאנך', ומכאן יש ללמוד לכל הבהמות שהם קדושות שאסור לגזוזם. ואם כן קשה למה צריך פסוק כדי ללמדנו שמצות ראשית הגז לא נוהגת בבהמה שהיא קדושה, הלא ממילא אסור לגזוז.

משיבה הגמרא: אי בקדשי מופת - אם עוסקים בבהמות שהקדשם להקרבה במזבח שקדושתם חמורה, הכי נמי שאין צריך ללמדנו שפטורים מראשית הגז, כיון שלמדים מבכור שהוא מקדשי מזבח, הלא כמא עסקינן, בבהמות שהם 'קדשי בדר הבית' - שהקדשם כדי שבשוין יחזקו את בית המקדש, שקדושתן פחות חמורה, והייתי סבור לומר שיתחייב בראשית הגז שהרי אין בהם איסור גזוז. דוחה הגמרא: והאמר רבי אלעזר שגם קדשי בדר הבית אסורים בגזוז, ועדיין קשה למה צריך ללמדנו שפטורים בהם מראשית הגז.

מבארת הגמרא: האיסור גזוז שיש בקדשי בדר הבית הוא רק מדרבנן, וכיון שכך סלקא דעתך אמינא, שהואיל ומדאורייתא בני ניהו ניהו - מותר לגזוזם, הלא ניהו ליתבי ליה - היכן שעבר על דברי חכמים וגזוזם, שיתן לכהן ראשית הגז, לזה בא הפסוק ללמדנו שלעולם אין ראשית הגז נוהג בבהמות הקדש.

שואלת הגמרא: איך היה מקום לומר שיש חיוב לתת מבהמת הקדש [לבדק הבית], והא קריש לה - והרי זה קדוש, ואין יתכן לתת לכהן ממון הקדש. משיבה הגמרא: סלקא דעתך אמינא, לפרוק וליתבי ליה - שיצטרך לפדות את הצמר ולאחר מכן לתת, לכך צריך את המיעוט 'צאנך' שפטור.

שוב שואלת הגמרא: איך היה מקום לומר שיפדה ויתן, והא כשפודים בעלי חיים בעי העמדה והערכה - צריך להעמידם על רגליהם ולאחר מכן להעריך את שוים, וכאן הלא אי אפשר להעמיד את הצמר.

ממשיבה הגמרא את השאלה: הניחא למאן דאמר - מובן הדבר לפי מי שסובר (תמורה לב), שקדשי בדר הבית לא היו בכלל החיוב של העמדה והערכה, ולכך היה צד שמי שעבר על איסור חכמים וגזוז, שיצטרך לפדות את הצמר בלא העמדה והערכה ולתת ראשית הגז. אלא למאן דאמר שאף קודשי בדר הבית היו בכלל העמדה והערכה, מאי איכא למימר, שהרי למה צריך את המיעוט 'צאנך', והלא ממילא אין אפשרות לפדות ולתת.

מבארת הגמרא: אמר רבי מני בר פמיש משום רבי ינאי, הלא במשנתינו, מדובר במקדשי בהמות לבדק הבית חוץ מניזויתיה - שהתנה שההקדש לא יחול על הגז שלה, ובאופן זה מותר לכתחילה לגזוזו שהרי הגז הוא חולין, ולכן סלקא דעתך אמינא שיהיה חייב ליגזוז וליתבי ליה - [לכהן], שהרי אינו קדוש כלל, לכך אמר קרא 'צאנך' בלשון יחיד ללמד שהחיוב דווקא אם גזוז מצאן שלך, ולא כשגזוז מצאן של הקדש.

שואלת הגמרא: אי הכי שמדובר במשנה שהקדש חוץ מהגז, בקדשי מופת נמי אפשר להעמיד את המשנה, ומדובר שהקדש ללא הצמר שבוה אין את האיסור שנלמד מבכור, כיון שבבכור גם הצמר קדוש. משיבה הגמרא: אי אפשר להעמיד בקדשי מזבח, כיון שקדשי - הבהמה נחלשת כשגוזזים אותה, ואסור לגזוזו מן התורה שמפסיד ממון הקדש. שואלת הגמרא: אם כך קדשי בדר הבית נמי

חולין. פרק אחד עשר – ראשית הגז דף קלה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קטו רש"י

משנה ראשית הגז – כל הגזוז צאנו, בין טלאים ובין זקנים, ואפילו גזוזן מאה פעמים – נותן ממנה מתנה לכהן. ושעורא מפרש לקמן: מחמש גזוזות, שיש בכל אחי מנה ופרס היה נותן משקל חמש סלעים. נוהגין בבקר ובצאן – דכתיב (דברים יח) "אם שור אם שה" ובמועט – אפילו לא שחט אלא אחת. אלא ברחלים – ד"ג צאנך" כתיב, ועזים – לאו "גז" אקרו,

כדמפרש בגמרא. מנה מנה ופרס – כל אחת מנה חצי, ובציר מהכי לא חשיב "גז", שזו פחותה שבגזוזות. כל שהן – בגמרא מפרש מאי היא. וכמה נותן לו – בגמרא מפרש אהיבא קאי. צוא – שלא נתלכן עדיין כולו. שצבעו – ישראל זה. פטור – דקנייה בשני, דהוה ליה כמוק מתנות כהונה או שאכלן. לבנו ולא צבעו – אין זה שניה, ואכתי בעיניה הוא. הלוקח גז צאנו של גז – במחור. פטור – ד"ג צאנך" כתיב, והאי צאן לאו ידידה הוא, ואצאן ידידה קפיד קרא, ולא איגזין ידידה. שחופות – לא שחור ולא לכן, זה נותן לעצמו – בגמרא מפרש טעמא. גמרא – קדש בקר הבית – דמותרין בגיזה, אתא קרא למעוטינהו מחיובא דראשית הגז. מדרבנן – תירוצא הוא. היבא – דעבר אדרבנן וגז, אמינא: לידידי – להכי אתא קרא. והא קדשה לה – ודיכי תיסק אדעתין דניחייב למיתב ליה מידי דהקדש, ולמה לי למעוטינהו? כל הקדש בבבלי חיים טעון העמדה והערכה, היבא דאקדיש בהמה גופה, ודיכי משכחת לה דניחייב, דאיצטרך קרא למעוטי, והא אחר שגזו אינו יכול להעמיד הגיזה? הניחא למאן דאמר – בתמורה (לבג). קדש בקר הבית לא היו בכלל בו? – איצטרך האי קרא דלא נימא ניפירוק ונתיב ליה. הכי גרסינן סלקא דעתך אמינא ליגזוז וליתבי ליה – כלומר, יגזוז לכתחלה וליתבי ליה, דהא גז לא הקדיש. אי הכי – דבחין מגיזה אוקימתה חוץ מגיזה, שהוא מותר לגזוז שהגיהו שלו – מאי דוחק לאוקמה בקדש בקר הבית, ואפילו קדש מובח נמי ובדעבר וגז? ומשני מבחש – הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגזוז. אפילו הכי – דאמר "חוץ מגיזה" – קדשה נמי גיזה, דאידי דקדושת הגוף חמורה, פשטה בכל המחורב בה. אבל קדושת דמים, כגון קדש בקר הבית, מאי דלא אקדיש לא אקדיש. והלא במוקדשים – כלומר, בתחלת הקדש האומר "רגלה של זו עולה" – כולה עולה. אף בתמורה, כשיאמר "רגלה של זו תמורה" – תהא כולה תמורה, ופלגי אדרבי מאיר דאמר: אין ממירין באברין ולא אברין בשלמין. ובפרק "בהמה המקשה" היא מפורשת. ואפילו לרבי מאיר דאמר אין כולה עולה – בפרק "בהמה המקשה" מייתי לה בגמרא. אבל במקדש דבר שהשגמה תלויה בו, מוקמינן בתמורה דמדי רבי מאיר דקדשה כולה. רבא אמר – לא תטרח לאוקמי מתניתין במקדש חוץ מגיזה וכחישתה, אלא במקדש גיזה לבדה. וטעמא דמתניתין: לאו מ"ג צאנך" יליף, דהבא צאנך הוא, אלא מוסמן נתניה לגיזה. סלקא דעתך אמינא ליפירוק וליתבי – קא משמע לן דאמר קרא "גז תתן" – מי שאינו מחוסר אלא גיזה ונתינה, והבא משום העמדה והערכה ליבא – דכי כתיבא העמדה, במקדש בהמה עצמה כתיבא. השתא דאתית להכי – לא גרסינן. אלא צאנך – דמשמע מעוטא. למאי אתא למעוטי שותפות גזי לרבנן או שותפות ישראל לרבי אלעאי? ולא של שותפות – דרוש הכי: "צאנך" – המיוחד לך. למעוטי שותפות דגוי – אבל דישאל – "מיוחד לך" קרינא ביה, הואיל ושניהם בני חוב, וכל ישראל קרוים בלשון יחיד. ראשית הפסיק הענין – מדלא כתיבניהו בחד "ראשית", שמע מינה: לא איתקוש. דילכך, איצטרך לפרושי בה מיעוטא לשותפות גזי.

ראשית הגז נוהג בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במקדשים. חומר בגזוז ולחיים ובקבה מראשית הגז: שהגזוז והלחיים והקבה נוהגין בפקר ובצאן, במרובה ובמועט, וראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלות, ואינו נוהג אלא במרובה. וכמה הוא מרובה? בית שמיא אומרים: שתי רחלות, שנאמר "יהיה איש עגלת בקר ושתי צאן". ובית הלל אומרים: חמש, שנאמר "חמש צאן עשויות". רבי דוסא בן הרקנים אומר: חמש רחלות וגזוזות מנה, מנה, ופרס – חייבות בראשית הגז. וחכמים אומרים: חמש רחלות וגזוזות כל שהן. וכמה נותנין לו – משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלפין ולא צוא, כדי לעשות ממנו בגד קטן, שנאמר "תתן לו" – שיהא בו כדי מתנה. לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו – פטור. לבנו ולא צבעו – חייב. הלוקח גז צאנו של גז – פטור מראשית הגז. הלוקח גז צאנו של חבירו, אם שייר – המוכר חייב, לא שייר – הלוקח חייב. היו לו שני מינים שחופות ולבנות, מכר לו שחופות אבל לא לבנות, זכרים אבל לא נקבות – זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. גמרא במקדשין מאי טעמא לא? אמר קרא: "צאנך" – ולא צאן הקדש. – טעמא דכתיב רחמנא "צאנך", הא לאו הכי הוה אמינא קדשים חייבים בראשית הגז? הא לאו בני גיזה ונתינה, דכתיב: "ולא תגז בכור צאנך"! – אי בקדשי מובח – הכי נמי, הכא במאי עסקינן – בקדשי בקר הבית. והאמר רבי אליעזר: קדשי בקר הבית אסורים בגיזה ועבודה! – מדרבנן, סלקא דעתך אמינא: הואיל ומדאורייתא בני גיזה ונתינה, היבא דגזוז ליה – ליתבי ליה. – והא קדש לה! – סלקא דעתך אמינא: לפרוק וליתבי ליה. – והא בעי העמדה והערכה! הניחא למאן דאמר קדשי בקר הבית לא היו בכלל העמדה והערכה. אלא למאן דאמר היו מאי איבא למימר? אמר רבי מני בר פטיש משום רבי ינאי: הכא במקדש בהמתו לבדק הבית חוץ מגזוזותיה, סלקא דעתך אמינא: ליגזוז וליתבי ליה, אמר קרא "צאנך" – ולא צאן של הקדש. – אי הכי, קדשי מובח נמי! – כחשי. – קדשי בקר הבית נמי כחשי! – דאמר "חוץ מגיזה וכחישתה". – קדשי מובח נמי דאמר "חוץ מגיזה וכחישתה"! – אפילו הכי, פשטה קדושה פכולה. ומנא תימרא – דאמר רבי יוסי: והלא במקדשין האומר "רגלה של זו עולה" – פולה עולה, ואפילו לרבי מאיר דאמר אין פולה עולה – הגז מילי דאקדיש דבר שאין השגמה תלויה בו, אבל הקדש דבר שהשגמה תלויה בו – קדשה. רבא אמר: במקדש גיזה עצמה, סלקא דעתך אמינא: ליגזוז ולפירוק וליתבי ליה, אמר קרא "גז צאנך תתן לו" – מי שאין מחוסר אלא גיזה ונתינה, יצא זה שמוסר גזו, ורבי אלעאי פוטר. מאי טעמא דרבי אלעאי – אמר קרא "צאנך" – ולא של שותפות. ורבנן – למעוטי שותפות גזי. ורבי אלעאי – שותפות גזי מנא ליה? נפקא ליה מירשא דקרא "ראשית דגנך" – ולא שותפות גזי. ורבנן – "ראשית" (הגז) הפסיק הענין, ורבי אלעאי – וי' הדר ערביה,

ורבנן

אבל במקדש דבר שהשגמה תלויה בו, מוקמינן בתמורה דמדי רבי מאיר דקדשה כולה. רבא אמר – לא תטרח לאוקמי מתניתין במקדש חוץ מגיזה וכחישתה, אלא במקדש גיזה לבדה. וטעמא דמתניתין: לאו מ"ג צאנך" יליף, דהבא צאנך הוא, אלא מוסמן נתניה לגיזה. סלקא דעתך אמינא ליפירוק וליתבי – קא משמע לן דאמר קרא "גז תתן" – מי שאינו מחוסר אלא גיזה ונתינה, והבא משום העמדה והערכה ליבא – דכי כתיבא העמדה, במקדש בהמה עצמה כתיבא. השתא דאתית להכי – לא גרסינן. אלא צאנך – דמשמע מעוטא. למאי אתא למעוטי שותפות גזי לרבנן או שותפות ישראל לרבי אלעאי? ולא של שותפות – דרוש הכי: "צאנך" – המיוחד לך. למעוטי שותפות דגוי – אבל דישאל – "מיוחד לך" קרינא ביה, הואיל ושניהם בני חוב, וכל ישראל קרוים בלשון יחיד. ראשית הפסיק הענין – מדלא כתיבניהו בחד "ראשית", שמע מינה: לא איתקוש. דילכך, איצטרך לפרושי בה מיעוטא לשותפות גזי.

ורבנן

ורבנן לא לכתוב לא וי' ולא ראשית – ואם תאמר: לרבנן נמי תקשי, לא לכתוב "צאנך" ולא "ראשית", ואנא ילפינא מ"דגך" דשותפות גוי פטור מראשית הגז. דמדאמר רבנן לעיל: "ראשית" הפסיק הענין, משמע: הא לאו "ראשית", הוה ילפינן מרישיה דקרא ויש לומר: דרבנן דלבריו דרבי אלעאי קא אמרי, דלברך דבעי למילף מרישיה דקרא. הא "ראשית" הפסיק הענין. ואיבעיתא אימא

שותפות גוי בתרומה רבנן חייבי מחייבי – מתוך פירוש הקנטרס אחרון משמע: ד"מדגך" ליכא למעוטי שותפות גוי, דסברא הוא לחלק בין של גוי לגמרי בין של שותפות. אבל בגו אין סברא לחלק, שבכל בהמה ובהמה יש לגוי חלק בה, ולא קרינא כבודא מנייהו "צאנך". ותימא: דאם כן, מה איצטריך לרבנן קרא ד"צאנך", הא מ"דגך" דרשינן: ולא של גוי, וילפינן בגו דשל גוי פטור. וכיון דשל גוי פטור, של שותפות נמי פטור, כדפרישית, שאין סברא לחלקו צריך לומר: דלאו סברא הוא כלל. דאפילו ידעינן דשל גוי פטור, מכל מקום לא ידעינן דשל שותפות פטור בשותפות גוי. והשתא מ"דגך" ילפינן בגו, דשל גוי פטור. ואיצטריך "צאנך" לשל שותפות. אן לפירוש קמא בקנטרס ד"דגך" אתא: ולא דיגן גוי, צריך לומר האי סברא. דאי לא תימא הכי, לרבנן מנא להו דשותפות גוי פטור בראשית הגז אימא: "צאנך" – למעוטי של גוי, אבל שותפות גוי – חייב. אמר רבא ומודה רבי אלעאי בתרומה דסבר דכישנא תבא, דאין סברא למעט של גוי טפי משל ישראל. דלשינא קמא דלית לן למעוטי מחד קרא אלא שותפות גוי ולא שותפות ישראל, לא הוה צריך בכל הדור דמייתי קרא לרבות שותפות ישראל. ביתך

ורבנן – לא נכתוב רחמנא לא וי' ולא "ראשית"! ורבי אלעאי – אידי דהאי קדושת דמים והאי קדושת הגוף, פסיק להו, והדר ערבי להו. ואיבעיתא אימא: שותפות גוי בתרומה, רבנן חייבי מחייבי. דתניא: ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות – טבל וחולין מעורבים זה בזה, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: של ישראל – חייב, ושל גוי – פטור. עד כאן לא פליגי, אלא דמר סבר יש ברירה, ומר סבר אין ברירה. אבל שותפות דגוי – דברי הכל חייבת. ואי בעית אימא: תרוייהו לרבי אלעאי מ"צאנך" נפקא, שותפות דגוי מאי משמא דלא מייחדא ליה, לישראל נמי – לא מייחדא ליה. ורבנן, גוי – לאו בר חייובא הוא, ישראל – בר חייובא הוא. אמר רבא: מודה רבי אלעאי בתרומה, אף על גב דכתיב "דגך" – דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא "תרומתיכם". אלא "דגך" למה לי? למעוטי שותפות גוי. חלה אף על גב דכתיב "ראשית", ואיכא למימר: גילף "ראשית" "ראשית" מראשית הגז, מה להלן – דשותפות לא, אף כאן – דשותפות לא, כתב רחמנא "ערוסותיכם". – אלא משמא דכתיב "ערוסותיכם", הא לאו הכי הוה חייב: גילף "ראשית" "ראשית" מראשית הגז? וילף מתרומה! – הכי נמי, אלא "ערוסותיכם" למה לי? כדי ערוסותיכם. פאה אף על גב דכתיב "שך" – דידך אין, שותפות לא, כתב רחמנא "ובקצרכם את קציר ארצכם", אלא "שך" למה לי? למעוטי שותפות גוי. ככורה אף על גב דכתיב "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך" – דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא "ובכרת בקרכם וצאנכם", אלא "בקרך וצאנך" למה לי? למעוטי שותפות גוי. מוזה אף על גב דכתיב "ביתך" – דידך אין, שותפות לא, כתב רחמנא "למען ירבו ימיכם וימי בניכם", ואלא "ביתך" למאי אתא? לכרירה, דאמר רבא:

דך

ורבנן לא לכתוב רחמנא לא וי' ולא ראשית – ובגן אמרי לך: אי סלקא דעתך איתקוש למידי – לא נכתוב לא "ראשית" לאפסוקינהו, ולא וי' למחר ערבינהו אלא דאי אפסוקינהו, ולא תקשינהו להכי כי היכי דאיתור לך "צאנך" – לשותפות ישראל, אבל "דגך" – למעוטי שותפות גוי מתרומה, ו"צאנך" – לשותפות גוי. בגו. אבל לשותפות ישראל, לא איתור קרא. תרומה קדושת הגוף פטורה דאמרי לזוים – וראשית הגז – קדושת דמים, ממונא בעלמא, ו"קדושה" לאו דוקא. פסיק – אורזיה לאפסוקינהו, והדר ערבי להו, למילף פטורא דשותפות דגוי מדיקשא דתרומה, והדר איתור "צאנך" למיפטר שותפות דישאל. ואיבעיתא אימא שותפות גוי בתרומה רבנן חייבי מחייבי – חלקו של ישראל, ולא מצי למפטר שותפות דגוי בראשית הגז בדיקשא דתרומה. הילכך "צאנך" – למעוטי שותפות גוי אתא, ו"דגך" – למעוטי דיגן גוי, כגון גוי שלקח שדה של ישראל ומירחה – הלוקח אותה תבואה מן הגוי פטור מלעשר, ואף על פי שגדלה בשדה של ישראל, כדאמרין במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (סז,א). מירוח הגוי פטור. אי נמי: "דגך" – ולא דגן גוי, ולא שמעונו דיש קנן לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר. וחלקו של גוי – פטור, שאם חזר ומכר לישראל – אינו חייב לעשר. אבל חלקו של ישראל – חייב. ואף על גב דמ"צאנך" משמע להו: ולא שותפות גוי, לא משמע להו מ"דגך" למעוטי של שותפות גוי. דגן – כמאן דפליגי דמי, שהרי חולקין אותה במדה, וקרינא ביה "דגך" בחלקו של ישראל. אבל צאן – כל בהמה ובהמה יש לגוי חלק בה, ולא קרינא כבודא מנייהו "צאנך". שלקחו שדה – שקנו שדה בשותפות. טבל וחולין מעורבים זה בזה – ואפילו לאחר שחלקו, לא אמרינן "יש ברירה", וחלקו של גוי חלק לו, וזה חלק הגמיע לישראל, וטבל גמור הוא. אלא "אין ברירה", וגם זה שנשאר – חציו טבל חציו חולין, דיש קנן לגוי בארץ ישראל להפקיע חלקו מיד מעשר. ואני שמעתי: שאין לו תקנה, לפי שאם בא להפריש – נמצא מפריש מן הפטור על החיוב. ולי נראה: שיש לו תקנה בשני צדדין, אם יש לו טבל ממקום אחר – מפריש על זה, לפי חציו, שאין חייב אלא חציו. ואם אין לו טבל אחר – מפריש מניה וביה, לפי כולו. כגון אם יש לו עשרים – מפריש שנים מהן. שאם אין מפריש אלא אחד – לא נפטר, לפי שזה שהפריש יש חציו שאין שם מעשר חל עליו, לפי שהוא פטור ועומד. אבל כשמפריש שנים – הרי השם חל על האחד, ופוטור את העשרה המחוייבין. והוא ליכא למימר: דילמא שניהם המופרשין בחלקו של גוי גדלו, ואין שם מעשר חל עליהם – דתניא בגמרא דראש השנה (יבב), גבי חדש וישן המעורבין, דקיימא לן: אין תורמין מזה על זה, וקתני: צובר את גרנו לתוכו, ונמצא תורם מן החדש שבו על החדש שבו, ומן הישן שבו על הישן שבו. וכי היכי דפריש חדש וישן בחולין, איכא נמי חדש וישן במעשר. הכא נמי נמצא תורם מן החיוב שבו על החיוב שבו, ומן הפטור שבו על הפטור שבו. ואפילו למאן דפליגי עליה דההוא, הכא מודי. דהתם – הוא דאיכא למימר: אין בילה, לא נבלל יפה, ושמן אין חדש במעשר לפי חשבון החומר בחולין, אבל הכא – יש בילה, דהא בכל חטה חטה יש לגוי ולישראל חלק, כיון דאין ברירה. וכי אפריש מניה וביה, יש במעשר מן החיוב כפי החיוב ומן הפטור כפי הפטור. ובתוספתא דדמאי (פרק ה) מצאתי דטבל וחולין שנתערבו – אם יש לו פרנסה ממקום אחר, מוציא לפי חשבון. כלומר, מפריש ממקום אחר לפי חשבון טבל זה המעורב. ואם לאו – נוטל מן החולין כפי תרומת מעשר שבטבל. ואיני יודע מהו. ורבי ורבן שמעון בן גמליאל הכי פליגי – רבי סבר: אם יש לו טבל אחר, מפריש על זה לפי חציו. ואם הפריש לפי כולו, דנמצא מרבה במעשרות, ומעשרותיו מוקלקלים זה מתוקן. ועוד נפקא מינה: שאין מפרישים מזה על טבל אחר. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: יש ברירה. וכיון שחולקו – הרי חלקו של ישראל כולו חייב. ואפילו הוא בא להפריש עליו ממקום אחר – מפריש לפי כולו, והשם חל על מעשרותיו, ומתוקנים הם. ואם רצה להפריש מזה על מקום אחר – מותר. ואי בעית אימא – לא תרוק למימר הדר ערביה. דתרוייהו בין שותפות בין שותפות ישראל לרבי אלעאי מ"צאנך" נפקא, דבעינן מיוחד לך ולא שותפות. לא שנה דגוי ולא שנה דישאל. ישראל בר חייובא הוא – וכל ישראל נקרא בשלשן יחיד, ולא מיוחד בעינן, ובלבד שאוכל לקרוא בה "צאן של ישראל". אמר רבא – אף על פי דפטר רבי אלעאי בשותפות דראשית הגז, מודה הוא בכל הני דאמר לקמיה, כל חד וחד כדמפרש טעמא. תרומותיכם – משמע לשנים. אורכה לילף מתרומה לחיובא – דהא בתרומה נמי כתיב "ראשית", ושותפות חייבת בה, וקולא וחומרא – לחומרא מקשינן (יבמות חב). למה לי – קרא "ערוסותיכם" לחיובא בשותפות? כדי ערוסותיכם – במדבר ניתנה להם תורה, ושם נאמר להם "כדי ערוסותיכם" של עכשיו חייב בחלה. וכמה עיסת מדבר? "עומר לגולגלת", "והעומר עשירית האיפה", והחשבון עולה לחמשה לוגין צפוריים, שהן שבעה רבעים ועוד מדבריות, שהן ארבעים ושלוש ביצים וחומש ביצה, כדאמרין בעירובין בפרק "כיצד משתתפין" (פגב, א) איה – שלש סאין, סאה – ששת קבין, הרי איפה – שמונה עשר קבין. קב – ארבעה לוגין, הרי איפה – שבעים ושנים לוגין. עשירית דידה כמה הוה – שבעה לוגין לשבעים לוג, ולשני לוגין שהן שנים עשרה ביצים, עשירית שלהן – ביצה וחומש. הרי שבעת לוגין וביצה וחומש ביצה. והלוג – ששה ביצים, הרי ארבעים ושלוש ביצים וחומש. ארצכם – של שנים הוא אומר. בקרך וצאנך – "כל הבכור" וגו', הרי כתיב "ובכורות בקרכם וצאנכם" – אפילו לשנים.

מיוחד לישראל ואין זה 'צאנך', אבל כששוחת עם ישראל הרי גם
ה'ישראל' השני **כר ה'יזבא** הוא בראשית הגז ונקרא 'צאנך'.
רבא מונה כמה דינים שבהם רבי אילעאי מודה ששוחתים ישראלים
חייבים בהם אף שחיובם נאמר בלשון יחיד, כיון שמפסוק אחר
האמור בענינם למדים לרבות שותפים. **אמר רבא**: אף שרבי אילעאי
פטר שותפות בראשית הגז, מכל מקום **מודה רבי אלעאי בתרומה**
ששותפים חייבים בה. **ואף על גב דכתיב** לענין תרומה, **והגג**,
בלשון יחיד ומשמע **וידך אין** – דגן ששייך רק לך הוא בכלל החיוב,
אבל דגן **דשותפות** – ששותפים בו שנים **לא** נאמר החיוב. מכל מקום
חייבים, שהרי **כתב רחמנא 'תרומותיהם'** (במדבר יח כו)
בלשון רבים, ללמדנו לרבות שותפים. שואלת הגמרא: **אלא** כיון
ששותפים חייבים **והגג** **למה לי** – למה נאמר בלשון יחיד. מבארת
הגמרא: **למעוטי** מחיוב תרומה את חלק הישראל כשהוא בשותפות
עם **עובד כוכבים**.
דין נוסף שמודה בו רבי אילעאי ששותפים חייבים, הוא לענין
הפרשת חלה, **שאף על גב דכתיב** (במדבר טו כא) **מראשית**, **ואיבא**
למימר דגילף גזירה שוה 'ראשית' 'ראשית' מראשית הגז, מה להלן
ב'ראשית' האמורה בראשית הגז דשותפות לא – אינה נוהגת בצאן
של שותפים, **אף כן ב'ראשית' האמורה לענין חיוב הפרשת חלה,**
דשותפות לא – שלא יהא חיוב חלה בעיסה של שותפים, לכך **כתב**
רחמנא לענין חלה 'עריסותיהם' בלשון רבים לרבות שותפים.
שואלת הגמרא: **אלא מעמא** שאין נוהג בעיסת השותפים הוא רק
משום דכתיב **'עריסותיהם'**, **הא לאו הכי, הוה אמנא שגילף גזירה**
שוה 'ראשית' 'ראשית' מראשית הגז לפטור שותפים בחלה, והלא
אדרבה, גילף גזירה שוה מתרומה שכמו שבתרומה שותפים חייבים
כך גם בחלה. משיבה הגמרא: **הכי נמי** – אכן למדים מתרומה לחיוב
עיסת השותפין בחלה.
שואלת הגמרא: **אלא תיבת 'עריסותיהם' למה לי**. משיבה הגמרא:
כדי עריסותיהם – ללמד ששיעור העיסה החייבת הוא כעריסותיהם
שבמדבר והיינו מדת 'עומר' והוא עשירית האיפה.
דין נוסף הוא לענין חיוב **פאה**, **שאף על גב דכתיב** (דקרא יט ט) **'שדך'**
שמשמע **וידך אין** – אם השדה רק שלך אתה חייב בפאה, אבל שדה
בשותפות, **לא**. מכל מקום אין הדין כך שהרי **כתב רחמנא (שם)**
'ובקצרכם את קציר ארצכם' בלשון רבים ללמד שגם שותפים
חייבים בפאה. שואלת הגמרא: **אלא** אם אכן שותפים חייבים בפאה,
תיבת **'שדך'** שמשמעותה לשון יחיד **למה לי**. מבארת הגמרא:
למעוטי ישראל שיש לו שדה בשותפות עם **עובד כוכבים** שפטור
מלהניח פאה.
דין נוסף הוא לענין **כבודתה**, **שאף על גב דכתיב** (דברים טו יט) **'כל**
הבכור אשר יולד בכרךך ובצאנך, ומהלשון יחיד משמע וידך אין
דשותפות לא – שהחיוב הוא דווקא אם זה רק שלך. מכל מקום אין
זה כך שהרי **כתב רחמנא (שם יב ו)** **'ובכרת בקצרכם וצאנכם'** בלשון
רבים, ללמד שאף שותפים חייבים. שואלת הגמרא: **אלא** אם
שותפים חייבים, **כךך וצאנך** שנאמר בלשון יחיד **למה לי**. מבארת
הגמרא: ללמדנו **למעוטי** שותפות עם **עובד כוכבים** שאין נוהג
בבהמה זו דיני בכור.
דין נוסף הוא לענין חיוב **מוזה**, **שאף על גב דכתיב** (דברים ו ט)
'ביתך, שמשמע וידך אין – בבית שהוא רק שלך יש חיוב מוזה,
אבל בבית שהוא בשותפות, **לא**. לכך **כתב רחמנא (שם יא כא)** **'למען**
ירבו ימכם ימי בניכם' בלשון רבים, ללמד שאף שותפים חייבים.
שואלת הגמרא: **ואלא 'ביתך'** הנאמר בלשון יחיד **למאי אתא**.
מבארת הגמרא: **לכךךך, דאמר רבה,**

שואלת הגמרא: **ורבנן**, למה צריכים לדרוש מ'צאנך', שילמדו
מ'דגנך', שהרי האות ו'ו' מחברת. משיבה הגמרא: אם אפשר ללמוד
מתחילת הפסוק לסופו, **לא נכתוב רחמנא, לא** את האות ו'ו'
שמחברת **ולא** את תיבת **ראשית** שמחלקת וממילא היינו לומדים
מתחילתו לסופו, אלא ודאי שתיבת **'ראשית'** השניה באה ללמד
שאין ללמוד היקש מתרומה לראשית הגז. שואלת הגמרא: **ורבי**
אלעאי מה ישיב לרבנן על כך. מבארת הגמרא: **אידי דהא וראשית**
הגז קדוש רק בקדושת דמים, והא ותרומה קדושה בקדושת הגוף,
פסיק להו והדר ערכי להו – הפסוק עושה הפסקה ביניהם על ידי
תיבת **'ראשית'**, וחזר ומחברם על ידי האות ו'ו' כדי שנלמד את
פטור שותפות עובד כוכבים מתרומה לראשית הגז, ו'צאנך' מיותר
לפטור שותפות ישראל בראשית הגז.
הגמרא מביאה ביאור נוסף מדוע לרבנן לא לומדים לפטור שותפות
עובד כוכבים בראשית הגז מ'דגנך' **ואיפעיית אימא, שותפות עובד**
כוכבים בתרומה רבנן חייבי מחייבי – רבנן סוברים שישאל
השותף עם עובד כוכבים בשדה, חייב להפריש תרומה מחלקו, ואינם
דורשים מ'דגנך' לפוטרו ולכך גם אי אפשר ללמוד מזה לראשית הגז,
והוצרכו ללמוד את הפטור של שותפות עובד כוכבים בראשית הגז
מ'צאנך'.
הגמרא מוכיחה מברייתא ששותפות עובד כוכבים אינה פוטרת את
חלק הישראל מתרומה: **דתניא, ישראל ועובד כוכבים שלקחו**
שדה בשותפות, מה שגדל בשדה הוא מקבל – חייב במעשר והיינו
חלק הישראל, וחולין – פטור ממעשר והיינו חלק העובד כוכבים,
מעורבים זה בזה אף לאחר שחלקו, לפי שבחלקו של כל אחד
מעורבים טבל וחולין, אלו הם **דברי רבי**. **רבן שמעון בן גמליאל**
אומר, לאחר החלוקה, החלק של הישראל חייב, והחלק של
העובד כוכבים פטור.
הגמרא מבארת את מחלוקתם: **עד כאן לא פליגי רבי ורבן שמעון**
בן גמליאל, אלא רק בזה דמר כפר ורבן שמעון בן גמליאל שלאחר
שחלקו **יש ברייה** – התברר הדבר שהחלק שכל אחד קיבל, זה היה
החלק שלו מלכתחילה. ולכן חלק הישראל חייב, כיון שמלכתחילה
זה היה רק שלו והתחייב בתרומות ומעשרות, ומעולם לא היה שייך
לעובד כוכבים. **ומר כפר ורבי שאין ברייה ואף לאחר החלוקה אין**
אומרים שהתברר שזה היה החלק של כל אחד מלכתחילה, אלא רק
מעתה והלאה זה שייך לו, ולכן חלק הישראל פטור שעדיין יש כאן
טבל וחולין המעורבים, שחציו היה שייך עד עתה לעובד כוכבים
וקנינו ביטל את חובת המעשר.
מצינו אם כן בברייתא שנחלקו רק לגבי ברירה, **אבל תבואת ישראל**
בשעה שהיא בשותפות דעובד כוכבים, לדברי הכל נקראת 'טבל'
ותיבת בתרומות ומעשרות. ולכן לרבנן אין לומר שראשית דגנך'
ממעט שותפות עם עובד כוכבים מתרומה, וממילא אי אפשר ללמוד
פטור שותפות עם עובד כוכבים בראשית הגז מתרומה, וצריך ללמוד
מ'צאנך'.
הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקת: **ואיפעיית אימא** בדרך אחרת
מנין לרבי אילעאי ששותפות עם עובד כוכבים פוטרת מראשית הגז.
שתרנייהו – שותפות עם ישראל ועם עובד כוכבים שפטורים בהם
מראשית הגז, **לרבי אלעאי, מ'צאנך' נפקא** – נלמד, שהלא
שותפות דעובד כוכבים מאי מעמא דפטור, משום דלא מייחדא
ליה – שאין הצאן מיוחד לישראל ואינו בכלל 'צאנך', אם כן גם
כשהצאן שייך לישראל אחר שבשותפות עמו, **נמי לא מייחדא ליה**
לישראל אחד ופטור. **ורבנן** סוברים שאין לדמותו, כיון שעובד
כוכבים לאו כר ה'יזבא הוא בראשית הגז ודאי נחשב שאין הצאן

1 שיש לקבוע את המזוזה בצד ימין של הפתח, שדורשים מתיבת
2 'ביתך' שצריך להיות כדרך ביאתך לבית והיינו מן הימין לפי שכן
3 דרך האדם שנכנס תחילה ברגלו הימנית. ואי אפשר ללמוד מזה
4 לפטור בית של שותפים.

5 דין נוסף הוא לענין מעשר, שאף על גב דכתיב (דברים יב ז), 'מעשר
6 דגנך' בלשון יחיד שמשמע דילך אין השותפות לא – שדווקא מדגן
7 ששייך רק לך יש חיוב מעשר ולא מדגן של שותפים, מכל מקום אין
8 זה כך שהרי כתב רחמנא 'מעשרותיכם' (שם יב ו) בלשון רבים ללמד
9 ששותפים חייבים במעשר. שואלת הגמרא: אלא אם אכן שותפים
10 חייבים, 'מעשר דגנך' שנאמר בלשון יחיד למאי אתא. מבארת
11 הגמרא: למעוטי שותפות דעובד כוכבים – למעט שדה שהיא
12 בשותפות עם עובד כוכבים שפטורה ממעשרות.

13 דין נוסף הוא לענין מתנות כהונה של זרוע לחיים וקיבה, שאף על
14 גב דכתב רחמנא (דברים יח א) 'ונתן', ואיכא למימר דילף 'נתינה'
15 'נתינה' מראשית הגז, מה להלן בראשית הגז השותפות לא –
16 שצאן השותפין פטור בזה, אף כאן לענין מתנות השותפות לא –
17 שבהמת השותפין תהא פטורה. לכך כתב רחמנא בתחילת הפסוק
18 (שם) לענין חיוב מתנות, 'מאת זבחי הובח' בלשון רבים ללמד שאף
19 בבהמת שותפין חייבים.

20 שואלת הגמרא: אלא טעמא – כל הטעם לחייב בהמת שותפים
21 במתנות הוא רק משום דכתב רחמנא 'מאת זבחי הובח' בלשון
22 רבים, הא לאו הכי הוה אמינא, לילף גזירה שוה 'נתינה' 'נתינה'
23 מראשית הגז לפטור, והלא אדרבה גילף גזירה שוה מתרומה
24 לחייב, שהרי גם בתרומה נאמר לשון נתינה ושותפים חייבים בה.
25 משיבה הגמרא: אין הכי נמי – אכן למדין מדין תרומה לדין מתנות
26 שבהמת השותפים חייבת.

27 שואלת הגמרא: [אלא] אם יש לי לימוד מתרומה לחייב בהמת
28 שותפים במתנות, תיבית 'מאת זבחי הובח' הנאמרות בלשון רבים
29 למה לי. משיבה הגמרא: לכדרבא, דאמר רבא לעיל (קלכ), תדין
30 עם המבחה – כהן שבא לתבוע את המתנות, דינו לתובעם מהטבח
31 ששוחט את בהמה אף שהיא אינה שלו, שכן משמע מהלשון
32 'מאת זבחי הובח'.

33 דין נוסף הוא לענין פבורים, שאף על גב דכתיב (דברים כו א)
34 'מאריךך', בלשון יחיד שמשמע דילך אין השותפות לא – שהחיוב
35 הוא רק אם הארץ שבה גדלו הפירות היא של אחד ולא של שותפין.
36 מכל מקום אין זה כך שהרי כתב רחמנא (במדבר יח ג) 'פבורי כל אשר
37 (בארצך) [בארצם]' בלשון רבים, ללמד שאף קרקע של שותפין
38 חייבת בפירות. שואלת הגמרא: אלא אם אכן שותפים חייבים
39 תיבת 'מאריךך' שנאמרה בלשון יחיד, למה לי. משיבה הגמרא:
40 למעוטי שאין חייבים בפירות בחוצה לארץ.

41 דין נוסף הוא לענין ציצית, שאף על גב דכתב רחמנא (דברים כב יב)
42 'כסותך', בלשון יחיד ומשמע דילך אין השותפות לא – רק בגד שלך
43 חייב בציצית ולא בגד של שותפים, לכך כתב רחמנא (במדבר טו לח)
44 'על בנפי בנדיהם לדרתם' בלשון רבים ללמד שאף בגד השותפים
45 חייב. שואלת הגמרא: ואלא אם אכן בגד השותפים חייב תיבת
46 'כסותך' שנאמרה בלשון יחיד למה לי. משיבה הגמרא: לכדרב
47 יהודה, דאמר רב יהודה, מלית שאולא פטורה מן הציצית כל
48 שלשים יום הראשונים שאינה נחשבת 'כסותך'.

49 דין נוסף הוא לענין מצות מעקה, שאף על גב דכתב רחמנא (דברים
50 כב ח) 'ועשית מעקה לגנך', ומשמע דילך אין השותפות לא – שרק
51 אם גג הבית שייך לך בלבד אתה חייב במעקה אבל אם הוא של
52 שותפים פטור. לכך כתב רחמנא בטעם המצוה 'פי יפול הנפל'
53 מנזן, ואם כן אף בית של שותפים כיון שאפשר ליפול ממנו, חייב
54 במעקה. שואלת הגמרא: אלא אם אכן שותפים חייבים תיבת 'גנך'
55 שנאמרה בלשון יחיד למאי אתא. משיבה הגמרא: למעוטי בתי
56 בנפיות ובהי מדרשות שכוין שהם של כולם ואינם שייכים לשום
57 אדם, אינם נכללים בגנך' האמור בפסוק ואין בהם מצות מעקה.

58 התבאר עד עתה דברי רבא לעיל (קלכ), שאף שרבי אילעאי פטר

59 צאן של שותפין מראשית הגז, מכל מקום דינים אחרים סבר
60 ששותפין חייבים אף שהחיוב בהם נאמר בלשון יחיד, כיון שנאמר
61 בפסוק ריבוי לשותפים. עתה הגמרא מביאה שרב ביבי בר אבאי חולק
62 על רבא וסובר שרבי אילעאי לא מחייב שותפים בכל הדינים הללו:
63 אמר רב ביבי בר אבאי, ליתנהו להני כללי – אין את אלו הכללים
64 שאמר רבא שרבי אילעאי מודה בכל הדינים הללו. דתניא, בהמת
65 השותפין חייבת בכבודה ורבי אילעאי פוטר. מבררת הגמרא:
66 מאי טעמא דרבי אילעאי שפוטור, משיבה הגמרא: משום דכתיב –
67 לענין כבוד (דברים טו ט), 'כפרך וצאנך' בלשון יחיד למעט בהמת
68 שותפין. שואלת הגמרא: והא כתיב להני לענין הבאת קרבנות לבית
69 המקדש, 'וזבחרת בקרבם וצאנכם' (שם יב ו), בלשון רבים ומשמע
70 שבכור נהג אף בבהמת שותפין. משיבה הגמרא: כוונת הפסוק אינו
71 לשותפים אלא דכולהו ישראל – על כל הבכורות של כל ישראל
72 שיש להעלות לבית המקדש. על כל פנים מבואר בברייתא שרבי
73 אילעאי פטר בהמת השותפים מבכורה, וזה לא כרבא שאמר שרבי
74 אילעאי מודה בזה ששותפים חייבים.

75 הגמרא מביאה דעה נוספת החולקת על רבא: אמר רב חנינא
76 מפורא, ליתנהו להני כללי שאמר רבא שרבי אילעאי מודה בכל
77 הדינים שהזכור שותפים חייבים. דתניא, בהמת השותפין
78 שנשחטה חייבת במתנות, כך היא דעת תנא קמא ורבי אילעאי
79 פוטר.

80 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי אילעאי. משיבה הגמרא: דילף
81 גזירה שוה 'נתינה' 'נתינה' מראשית הגז שבשניהם נאמר בפסוק
82 לשון נתינה, ויש לדרוש מה להלן בראשית הגז הדין השותפות לא –
83 שבהמת השותפין פטורה (לרבי אילעאי) שהרי כתוב 'צאנך' בלשון
84 יחיד, אף כאן במתנות השותפות לא – שבהמת השותפים פטורה.
85 מבואר אם כן בברייתא שרבי אילעאי פטר בהמת השותפין ממתנות
86 וזה לא כרבא שאמר שהוא מודה בזה שחייב.

87 ממשיך רבי חנינא בקושייתו על רבא: ואי סלקא דעתך לומר
88 שבתרומה רבי אילעאי מייחב שותפים, אם כן גילף חיוב שותפים
89 במתנות בגזירה שוה 'נתינה' 'נתינה' מתרומה, שכמו שבתרומה
90 שותפים חייבים כך יהיו חייבים גם במתנות. אלא מזה שרבי אילעאי
91 פטר שותפין ממתנות, שמע מינה שבתרומה נמי פוטר שותפים,
92 ודלא כרבא שאמר שרק בראשית הגז הוא פטור.

93 הגמרא שואלת על רבי אילעאי שפטר שותפות עובד כוכבים
94 בראשית הגז, לפי הביאור הראשון בדבריו (לעיל קלח) שלומד זאת
95 מ'דגנך' האמור בתחילת הפסוק לגבי תרומה. שואלת הגמרא: אי –
96 האם נאמר שלשיתו יש ללמוד מתרומה לראשית הגז דין נוסף, מה
97 חיוב תרומה בארץ אין – בארץ ישראל בלבד הוא נהג אבל בחוצה
98 לארץ לא, אף לענין דין (מתנות) [ראשית הגז] נאמר כן, שבארץ
99 אין אבל בחוצה לארץ לא, וזה לא כמשנתנו שלמדה שראשית הגז
100 נהג בארץ ובחוצה לארץ. מבארת הגמרא: אמר רבי יוחנן
101 מנהרבי, אין – אכן ודאי לפי רבי אילעאי רק בארץ ישראל נהג
102 ראשית הגז. מוכיחה הגמרא כמותה: ונתניא (בניחותא), רבי אילעאי
103 אומר, מתנות אין נהגין בהן אלא בארץ, וכן היה רבי אילעאי
104 אומר שחייב ראשית הגז אין נהג אלא בארץ.

105 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי אילעאי שפטר ראשית הגז
106 בחוצה לארץ. מבארת הגמרא: אמר רבא, לילף גזירה שוה 'נתינה'
107 'נתינה' מתרומה, מה תרומה בארץ אין – היא אכן נהגת אבל
108 בחוצה לארץ לא, אף ראשית הגז בארץ אין אבל בחוצה לארץ
109 לא.

110 הגמרא מוסיפה לשאול על דברי רבי אילעאי שלמדין ראשית הגז
111 מתרומה: אמר ליה אבאי לרבא אי – האם נאמר שלרבי אילעאי יש
112 ללמוד מהדיקש של תרומה לראשית הגז דין נוסף, מה תרומה
113 מובלת – שכל עוד שלא הפרישו תרומה אסור לאכול את הטבל,
114 אף ראשית הגז מובלת וכל עוד שלא הפרישו ממנו את ראשית הגז
115 יהא אסור ליהנות ממנו. אמר רבא לאבאי, אין לומר שראשית
116 הגז טובלת משום דאמר קרא 'וראשית גז צאנך תתן לו', ויש

חולין. פרק אחד עשר – ראשית הגז דף קלו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קיט רש"י

1 דרך ביאתך – לבית אתה קובע מזוזה, וכשהוא נכנס לביתו – רגליה דימינא עייל
2 ברישא, נמצא שהימין בכניסה הוא דרך ביאה. מתנות – חזרונו והלחים והקבה.
3 זובחי – שנים משמע. אדרבה גילף נתינה מתרומה – ולא תבועי קרא, דהא קולא
4 וחומרא – לחומרא מקשינן. הדין עם הטבח – בפירקין דלעיל, "זובחי" – אורחיה
5 דקרא הוא. ארצך – "אשר תביא מארצך".
6 "ארצך" – משמע מיעוטא, "ארצכם" – לא
7 משמע מיעוטא כולי האי, ולא ממעטא חוצה
8 לארץ מיניה, דמשמע: כל מקום שיש להם
9 ארץ. אבל "ארצך" – משמע: המיוחדת לך
10 ולא לגוים. כי יפול הנפול – כל שראוי
11 ליפול הימנו, ואפילו בשותפות. בתי כנסיות
12 – שאין חלק לאחד מהן בו, שאף לבני עבר
13 הים הוא. ועוד: שאינו בית דירה. ליתנהו
14 להני כללי – דאמר רבא דמזלי רבי אלעאי
15 בכל הני, דהא תניא דפליג רבי אלעאי
16 בבבורה ולא מרבי לה מ"בקרם וצאנכם".
17 ואמר רבי חנינא מסורא ליתנהו להני כללי
18 דרבא, דהא תניא דפליג רבי אלעאי
19 במתנות. ומדפטר במתנות, על כרחך פטר נמי
20 בתרומה. דאי סלקא דעתך: בתרומה מחייב
21 – היכי פטר במתנות? ליתניהו לחיובא
22 מתרומה, הואיל וגמיר גזירה שוה "נתינה"
23 "נתינה" מסתברא דהא אנגמרה, דלחומרא
24 אית לן למיחן. אלא שמע מינה בתרומה נמי
25 פטור – דייקא, "דגך", ודורר ליקף מתנות או
26 מתרומה או מראשית הגז ב"נתינה" "נתינה".
27 אי מה – כיון דמתרומה יליף רבי אלעאי
28 לראשית הגז, דאמרן לעיל שותפות דגוי
29 נפקא ליה מרישה דקרא, אי מה תרומה –
30 בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז – בחוצה
31 לארץ לא, דבפרק קמא דקדושין (לוג)
32 קיימא לן: כל מצוה שאינה תלויה בארץ
33 נהוגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, דיליף
34 מעבודה זרה, שהיא חובת הגוף ונהוגת בכל
35 מקום. אבל חובת קרקע אינה נהוגת אלא
36 בארץ. מנהרביב – שם מקום. אין – ודאי.
37 והתניא – בניהוחא. תרומה סובלת –
38 אוסרת משום טבל, דכתיב "אשר ירימו" –
39 בעתידים ליתרם הכתוב מדבר, ב"אלו חן
40 הנשרפין" (סנהדרין פגא). אין לך בו אלא
41 מראשיתו ואילך – משדופרש ונעשה
42 ראשית הוא שלו, אבל מעיקרא אין לו אלא
43 שם אחד, דהאי "ראשית" קרא יתירא הוא,
44 וא"ראשית" דלעיל סמך, והוה ליה למכתב
45 "וגו צאנך". מיתה – זו האוכלה במזיד.
46 חומש – בשוגג. ראשון ושני – מעשר
47 ראשון ומעשר שני. אין לך אלא ראשיתו –
48 אין לך נתינה אחרת להפריש ממנו, מדלא
49 כתב "ומגו צאנך" שמע מינה: מתנה ראשונה
50 בלבד אתא "ראשית" אשמועינן. תרומה
51 מחזקת על הישן לא – דכתיב "היוצא השדה
52 שנה שנה" (דברים יד). היו לו שתי רחלות
53 גזו – שנה זו והינה גזו – שניה והינה, עד
54 שהיו לו חמש גזים – אין מצטרפות, דאגוים של חמש צאן קפיד רחמנא, והא לית ליה. הא חמש מצטרפות – אם היו לו חמש צאן, וגזו השנים בשנה זו וששל בשנה
55 שניה, דהשתא איכא גזים של חמש צאן – מצטרפות, ואף על גב דחדש וישן הוא. והתניא – איך דאפילו חמש אין מצטרפות. קשיין אהורי! אלא לאו שמע מינה –
56 בהא נמי פליגי רבי אלעאי ורבנן. לרבי אלעאי, דמקיש גז לתרומה – אין מצטרפות, ולרבנן – מצטרפות. כל הני קושייתא לרבי אלעאי. הגדל בחיוב – כיון ישראל שלקח
57 שדה מן הגוי, דמפרש לקמיה. הגדל בפטור – ביד גוי. בחיוב – לאחר שבאו ביד ישראל. בסוריא – ארם צובה. שכבשה דור, ולא שמיה כבוש, ולא חלה בה קדושת
58 הארץ, וקלה קדושתה. ויש קנן לגוי להפקיע מיד מעשר. לפיכך, אין ישראל חייב לעשר אלא על התוספת השני שלשים שגדלו אצלו, טבל וחולין מעורבין. אבל בארץ
59 ישראל – מעשר על הכל, שאין קנן לגוי בה להפקיע מן המעשר. וחכמים פוטרין, דכיון שהביאה שליש ביד גוי – כאילו נגמרה כולה בידו, דקיימא לן (ראש השנה יבב.
60 יגא): תבואה בחר שליש אולא. וכי תימא הכי נמי – דהגדל ביד גוי פטור מראשית הגז, אפילו בא ליד ישראל. הלוקח גז צאנו של גוי – קודם שנגזזה. פטור מראשית
61 הגז – ד"צאנך" בעינן, ולא גזיותך. והכא לאו צאנו דישאל הוא. הא צאנו לגזו – לקח וקנה עדרו של גוי כשהיא עומדת לגזו, והואיל והכל שלו, וקרינא ביה "צאנך".
62 חייב – ואף על פי שגדלו הגזים אצל גוי.

דלא כרבי אלעאי.

עוד שואלת הגמרא: אי – האם נאמר שלרבי אילעאי יש ללמוד מתרומה לראשית הגז דין נוסף, מה בתרומה הדין שממין על שאינו מינו לא מפרישים ואף לא בשני צבעים מאותו המין, אף בראשית הגז נאמר כן שממין על שאינו מינו כגון מגז של בהמות שחורות על גז של בהמות לבנות לא יפריש.

מבררת הגמרא: ונבי תרומה מנלן שאין מפרישים משחור על לבן אף ששניהם מאותו המין. משיבה הגמרא: דתניא, היו לו שני מיני תאנים, שחורות ולבנות, וכן אם היו לו שני מיני חפין, אין תורמים ואין מעשרים מה על זה משום ששחורות ולבנות נחשבות לשני מינים, כך היא דעת תנא קמא. רבי יצחק אומר משום רבי (אלעאי) [אלעאי] שיש מחלוקת בדבר, בית שמאי אומרים שאין תורמין מזה על זה משום שנחשבות לשני מינים ובית הלל אומרים שתורמין מזה על זה שאין נחשבות לשני מינים. על כל פנים מבואר שלתנא קמא, לפי כולם שחורות ולבנות הם שני מינים ואין מפרישים תרומה מזה על זה, ואם כן לרבי אילעאי אף בראשית הגז נאמר כן שממין על שאינו מינו – מגז של בהמות שחורות על גז של בהמות לבנות לא מפרישים.

משיבה הגמרא: אין – אכן לרבי אילעאי אין להפריש משחופות על לבנות.

הגמרא מנסה להוכיח ממשנתנו כרבי אילעאי: והתנן, שאם בעל הצאן מכר את כל גז צאנו כשהוא עדיין מחובר לבהמה, על הלוקח להפריש את ראשית הגז, ואם מכר רק חלק, על המוכר להפריש מחלקו גם עבור הגז שביד הלוקח, אבל אם היו לו (למוכר) צאן משני מינים, מין אחד שחופות – אינם שחורות ואינם לבנות ומין אחד לבנות, ומכר לו (ללוקח) רק את הגז של השחופות אכל לא את של הלבנות, הדין הוא שזה (המוכר) נותן לעצמו – מפריש משלו על חלקו וזה (הלוקח) נותן לעצמו – מפריש משלו על חלקו, והטעם שכוין שהמוכר לא שייך לעצמו ממה שמכר, נחשב שהלוקח קנה גם את חלק הכהן ולכך עליו ליתן לו מחלקו כמבואר להלן (קלח). ומוכר שנחשבים לשני מינים שאם לא כן היה נחשב שנשתייר אצל המוכר מאותו המין ועליו להפריש משלו על של הלוקח.

הגמרא דוחה את הראייה: אלא מעתה שטעם המשנה הוא מפני שאין מפרישים ראשית הגז ממין על שאינו מינו, הסיפא דקתני שאם מכר רק את הזכרים אכל לא את הנקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו – הלוקח והמוכר מפרישים בנפרד כל אחד על חלקו, הכי נמי נאמר שהטעם הוא משום דתרי מיני נינהו – שזכר ונקבה נחשבים כשני מינים, והרי בודאי שאין לומר כך שהלא זכר ונקבה נחשבים לאותו המין. אלא בודאי אפשר להפריש מזכרים על נקבות ולהיפרך לפי שהם מין אחד, וכוונת המשנה בדין זה הוא עצמה טובה קא משמע לן, דליתבי ליה מהאי דרביה ומהאי דאשון – שיתן לכהן מגז הנקבות שהוא רק ומשובח רק עבור גיזתו, ועבור גז הזכרים שהוא קשה יתן מגיזת הזכרים, והיינו שיקנה מהלוקח מעט מגז הזכרים שמכר לו ומזה יפריש עבורם, שלא יצטרך להפריש מגז הנקבות גם עבור הזכרים ויפסיד. ומזה שהמשנה מדמה זכרים ונקבות לשחופות ולבנות מוכח שהקא נמי לענין שחופות ולבנות, שכוונת המשנה רק עצמה טובה קא משמע לן, דליתבי להו מתרבייהו – שיתן לכהן משתי הגיזות ולא רק מהגיזה הלבנה על הכל לפי שהיא משובחת יותר. אבל מן הדין גם בשחופות ולבנות יכול להפריש מזה על זה. ומוכח אם כן מהמשנה שאפשר להפריש ראשית הגז ממין על שאינו מינו, ודלא כרבי אילעאי שלמד מתרומה שאי אפשר להפריש משחופות על לבנות. ואמרת הגמרא: הא כבר אוקימנא למתניתין שהיא דלא כרבי אלעאי לענין לוקח גז צאנו של עובר כוכבים שהמשנה לימדה שפטור ורבי אילעאי אמר שחייב.

עוד שואלת הגמרא: אי – האם נאמר שלרבי אילעאי יש ללמוד מתרומה לראשית הגז דין נוסף, מה בתרומה בעינן 'ראשית' כלשון הפסוק, והיינו ששיריה יהיו ניכרין, כלומר שאף שמהתורה אין שיעור לתרומה, מכל מקום מהלשון 'ראשית' משמע שמה שמפריש

יהיה רק חלק מהפירות וישאר טבל שיהא נתקן בהפרשה זו, אם כן נלמד מזה אף לענין ראשית הגז שצריך להשאיר מעט כדי ששיריה יהיו ניכרין. משיבה הגמרא: אין אכן לרבי אילעאי כך הוא הדין בראשית הגז.

הגמרא מוכיחה מסתירה בברייתות שלרבי אילעאי גם בראשית הגז צריך שיהו שיריה ניכרים: והתנן (חלה פ"א מ"ט), האומר כל גזני יהא תרומה וכן האומר כל עיפתי תהא חלה, לא אמר כלום – אין דבריו מועילים לפי שבשניהם צריך ששירי ההפרשה יהיו ניכרים. מדייקת הגמרא: שמשמע שרק לענין תרומה וחלה הדין כן, האומר כל גזני יהיו ראשית הגז, דבריו קיימין. ותניא אידך שגם לענין ראשית הגז אם אמר 'תהא כל גיזתי ראשית הגז' לא אמר כלום. אלא לאו שמע מינה שהא – שברייאת זו שלמדה שגם בראשית הגז צריך שיהיו שיריה ניכרים, היא כרבי אלעאי, והא – והמשנה שמשמע ממנה שבראשית הגז אין דין זה היא כרפנן. מסיקה הגמרא: אכן שמע מינה.

הגמרא מביאה מה המנהג להלכה במחלוקת לעיל (ע"א) אם ראשית הגז נדוג בחוץ לארץ ובעוד ענינים: אמר רב נחמן בר יצחק, האידינא נהוג עלמא להקל בהני תלת סבי – כמו אותם שלושת החכמים המובאים להלן. כרבי אלעאי פנינן ראשית הגז שלא נדוג בחוץ לארץ, דתניא, רבי אלעאי אומר שראשית הגז אינו נדוג אלא בארץ. וכרבי יהודה בן בתירה פנינן אמירת דברי תורה כשהוא בעל קרי, דתניא, רבי יהודה בן בתירה אומר שאין דברי תורה מקבלין טומאה ובעל קרי לא צריך טבילה לפני הלימוד. וכרבי יאשיה פנינן בלאים, דתניא רבי יאשיה אומר לעולם אין חייב על הלאו של כלאים עד שיוצא שלשה מינים אלו יחד חמה ושעורה וחרצן (גרעין של ענבים), ועד שיוצאם בבת אחת ממש כגון במפולת יד – שזורע שלושות ביד.

שנינו במשנה: חומר בדרוע ובלחים ובקיבה מראשית הגז [ובן] – המשנה מנתה כמה דינים שבהם חמור יותר דין נתניה זרוע ולחים וקיבה מראשית הגז. והגמרא שואלת שנמנה גם דין שבו ראשית הגז חמור יותר: וליתני חומר שיש רק בראשית הגז, שנהגה גם בבהמה שהם מרפות, מה שאין כן במתנות שלא נדוג בטריפות לפי שהמצוה ליתנם לכהן עצמו שנאמר (דברים י"א) ונתן לכהן, וטריפה אסורה באכילה ויכול רק ליתנה לכלבו.

משיבה הגמרא: אמר רבינא, הא – משנתנו מני, רבי שמעון היא. דתניא שרבי שמעון פומר את המרפות מראשית הגז. ולכך משנתנו לא כתבה שיש חומרה בראשית הגז שנהגה בטריפות.

מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי שמעון. משיבה הגמרא: וליף גזירה שוה 'נתינה' 'נתינה' ממתנות, שגם לענין מתנות וגם לענין ראשית הגז נאמר בפסוק לשון נתניה ויש ללמוד מה מתנות בבהמה מרפה לא נדוג, אף ראשית הגז נמי בבהמה מרפה הוא לא ינהג. הגמרא שואלת שלפי טעם זה לא יתכן שמשנתנו היא בשיתר רבי שמעון. שואלת הגמרא: ואי וליף גזירה שוה 'נתינה' 'נתינה' ממתנות, אם כן לילף גם גזירה שוה 'נתינה' 'נתינה' מתרומה שהרי אף בתרומה נאמר הלשון נתניה, ויש ללמוד מה תרומה בארץ אין בחוץ לארץ לא – שחייב תרומה נדוג רק בארץ ישראל, אף ראשית הגז נמי – גם נאמר כן שבארץ אין – הוא אכן ינהג, אבל בחוץ לארץ לא. אלא מה תנן שראשית הגז נדוגה בארץ ובחוצה לארץ.

הגמרא לומדת טעם אחר ברבי שמעון ובכך תבואר משנתנו: אלא באמת רבי שמעון לא סבר את הגזירה שוה של 'נתינה' 'נתינה', ולא מחמת כן פטר טריפות מראשית הגז, והיינו טעמא דרבי שמעון וכן של התנא במשנתנו דילף 'צאן' 'ממעשר' – שלומד גזירה שוה ממעשר בהמה שבשניהם נאמרה תיבת 'צאן' ופותר טריפות מראשית הגז, ויש לדרוש מה מעשר בבהמה שהיא מרפה הוא לא נדוג, אף דין ראשית הגז במרפה לא ינהג. שואלת הגמרא: והתם במעשר מנלן שאינו נדוג בטריפה. מבארת הגמרא: משום דכתבי (שם), 'כל אשר יעבר תחת השקב' ולמידים שרק בהמות שהולכות

ז. בְּקִדְשָׁה – בכור קדושתו מרחם, וגו' אינו קדוש כלל, אבל מעשר
קדושתו חלה בשעת הפרשתו. ח. וּמִכִּכְרָה – בכור וגו' מותר לכהן
למכורם אבל את בהמת המעשר אסור למכור.
מסיימת הגמרא את השאלה: וְהִנֵּה נִפְשֵׁין – ודינים אלו שראשית
הגז שזה בהם לבכור, הם יותר מהדינים שראשית הגז שזה בהם
למעשר, ומדוע רבי שמעון לומד את ראשית הגז ממעשר ולא
מבכור.
משיבה הגמרא: מכל מקום פְּשׁוּט מִפְּשׁוּט עֲדִיף לִיָּה – עדיף לרבי
שמעון ללמוד את ראשית הגז ממעשר ששניהם פשוטים ולא ללמוד
מבכור.
שנינו במשנה: רִאשִׁית הַגִּזְּוֹ אֵינוֹ נוֹהֵג אֲלָא בְּרַחֲלִים.
מבררת הגמרא: מָנָה הֵנִי מִלִּי. מבארת הגמרא: אָמַר רַב הֲסָדָא
אֲתֵיָּא בגזירה שוה 'גִּזְוָה' 'גִּזְוָה' בְּתִיב הָכָא (דברים יח ז) לענין ראשית
הגז 'רִאשִׁית גִּזְּוֹ צִאנְדָּה תִתֵּן לוֹ', וּבְתִיב הָתֵם (איוב לא ט) שאיוב אמר,
'וּמִגִּזְוִי כִבְשִׁי יִתְחַמֵּם' היינו שהלביש וחימם את האביון ממה שהכין
מגז כבשיו. ויש לדרוש ממה שבשניהם נאמר לשון גזיה, מַה לְהֵלֵן
באיוב, הכוונה דווקא לגז של כִּבְשִׁים כלשון הפסוק, אָף כָּאֵן
בראשית הגז הכוונה דווקא לגז של כִּבְשִׁים.
הגמרא שואלת שנלמד ממקום אחר שינהג לא רק ברחלים. שואלת
הגמרא: וְנִלְף 'גִּזְוָה' 'גִּזְוָה' מִכְּבוֹר, שגם בו נאמר לשון גזיה וכולל
גם שור [לענין שערותיו] והוא הדין לראשית הגז.
הגמרא מביאה ברייתא שהאיסור לגזוז בכור כולל גם שור: דִּתְנִינָא,
שנאמר (דברים טו יט) לענין בכור, 'לֹא תַעֲבֹד בְּכֹרֶךָ שְׂדֵךְ וְלֹא תִגֹּז
בְּכוֹר צִאנְדָּה'. ויש לדייק שֶׁאֵין לִי ללמוד מהפסוק אֲלָא בכור שֹׂדֶר
שאסור פְּעֻכֹּדָה וּבְכוֹר צֶאֱן שאסור גִּזְוָה, מִנֵּין לִיתֵן את האיסור
הָאֱמוֹרָה שֶׁל זֶה בֹּהֶ, וְאֵת האיסור הָאֱמוֹרָה שֶׁל זֶה בֹּהֶ, תִּלְמֹד לִזְמִיר
'לֹא תַעֲבֹד וְלֹא תִגֹּז' שמהא"ו שיש ביניהם משמע שהדין השני בא
להוסיף על הראשון וכל דין שנאמר באחד מהם נוהג אף בשני.
ומבואר שיש איסור לגזוז בכור שור, ואם כן נלמד גזירה שוה שגם
'גִּזְוָה' האמורה בראשית הגז הכוונה גם לשור.
מיישבת הגמרא: אָמַר קְרָא לענין ראשית הגז 'תִּתֵּן לוֹ', ומשמע
לשימושן של הכהן עצמו למלבושו וְלֹא לְשֹׂקֵי – ולא שיעשה מה
שק, וגו' השווים אין ראוי לבגד אלא רק לשק, ולכן לא שייך בזה
ראשית הגז.
הגמרא שואלת שוב שראשית הגז תהא נהגת בעיזים. שואלת
הגמרא: אֲלָא מִעֲתָה שהמצוה נהגת בגז שראוי לבגד, נִזְכָּה – שער
דק שֶׁל עִזִּים לְחִיטִיב שהלא הוא ראוי לבגד, ומדוע נאמר במשנה
שאין ראשית הגז נהגת אלא ברחלים.
משיבה הגמרא: בְּעִינֵין 'גִּזְוָה' וְלִיָּבָא – לשון הפסוק מלמד שכדי
להתחייב צריך גם שיקרא 'גִּזְוָה' ונקרא כך רק כשנעשה בדרך גזיה
והיינו בכלל, ואילו את שער העיזים לא גוזזים אלא תולשים ביד.
דוחה הגמרא: מֵאַן שְׁמַעְתָּ לִיָּה הֵיא כִּכְרָא שמדייקים שגִּזְוָה
האמורה בפסוק היינו דווקא בדרך, מִרְבִּי יוֹסִי שמצינו שמדייק
מהלשון 'קציר' האמור בלשון שנוהג רק כשקוצר בכלי בדרך
הקוצרים, ואם כן הוא הסובר כן גם לענין גזיה, הֵיא מִרְבִּי יוֹסִי,
בְּמִדֵּי דְאִוְרְחִיָּה – שבמקום שהרגילות לתלוש ביד כגון בעיזים,
נחשב ל'גִּזְוָה' לפי שווהי גיתן. וחזרת השאלה מנין למשנתנו
שראשית הגז אינה נהגת אלא ברחלים ולא בעיזים.
הגמרא מביאה לימוד חדש מנין שאין ראשית הגז נהגת אלא
ברחלים: אֲלָא בְּדָאֵמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי להלן (קלח) לענין שיעור
הנתינה, שהתבאר במשנתנו שהוא כדי בגד קטן, ואמר רבי יהושע
בן לוי שזה נלמד ממה שהתורה אמרה שטעם המצוה לתת ראשית
הגז לכהן הוא 'כִּי בו בזה הָיָה לְעַמֹּד לְשִׁירָתוֹ' (דברים יח ז), ויש לדייק
שצריך שמהצמר יהיה לכהן דְּבָר הָרָאוּי לְשִׁירָתוֹ והיינו בגדי
הכהונה שהוא משרת בהם בבית המקדש, ואם כן צריך שיעור שיוכל
לעשות ממנו לכל הפחות 'אבנט' שהוא הקטן ביותר מבגדי הכהונה.
ממשיכה הגמרא, הָכָא נִמְי' לענין סוג הגזיה, יש ללמוד שצריך
שיהא דְּבָר הָרָאוּי לְשִׁירָתוֹ ורק צמר של כבשים כשר לתכלת

שבבגדי הכהונה, ומכאן לומדים שאין ראשית הגז נהגת אלא
ברחלים.
כיון שנדחה הלימוד מהפסוק 'ומגז כבשי יתחמם', שואלת הגמרא:
אֲלָא הגזירה שוה 'גִּזְוָה' 'גִּזְוָה' לְמָא אֲתָא. משיבה הגמרא: לְכִדְתָּנָא
דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דִּתְנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כִּבְשִׁים שְׂצִמְרִין קִשָּׁה
ואינו ראוי למלבוש המחמם פְּטוּרִים מִרִאשִׁית הַגִּזְּוֹ שְׂצִמְרִין וּמִגִּזְוִי
כִּבְשִׁי יִתְחַמֵּם, והיינו ש'גז' הוא רק צמר כך שראוי לעשות ממנו
מלבוש שמחמם.
הגמרא מביאה סתירה בין שתי ברייתות לענין גזוז שלא כדרך: תִּנִּי
חֲדָא, הַגִּזְוֹ אֵת הָעִזִּים וְכֵן הַשּׁוֹטֵף אֵת הָרַחֲלִים בְּנֹדֶר לִפְתוֹן, ובתוך
כך צמרן נתלש מהם, פְּטוּר מִרִאשִׁית הַגִּזְּוֹ. והטעם, בעיזים משום
שצמרן לא ראוי לבגדי כהונה, וברחלים, כיון שאין זו דרך גזיה.
וְתִנִּינָא אֲחֵדָה, הַגִּזְוֹ אֵת הָעִזִּים פְּטוּר וְשּׁוֹטֵף אֵת הָרַחֲלִים חֲיִיב.
הגמרא מיישבת את הסתירה: לֹא קִשְׂיָא, הֵיא [הברייתא שחייבה]
היא בשית רַבְּנֵין שכדי להתחייב אין צריך שהגזיה תהא כדרכה.
וְהֵיא [הברייתא שפטר] היא בשית רַבִּי יוֹסִי שאמר שהחייב הוא
רק כשהגזיה נעשתה כדרכה.
הגמרא מביאה את מחלוקתם: דִּתְנִינָא, נאמר לענין לקט (ויקרא יט ט),
'לִקֵּט קִצְיָדָה לֹא תִלְקֹט'. ומשמע שהמצוה נאמרה רק כשעוסק
בקציר והיינו על ידי כלי בדרך הקוצרים, וְלֹא חֲיִיב בִּלְקֵט בְּקִיטוֹף
– כשתולש ביד, לפי שאין זו דרך קצירה ובוה הפסוק לא מדבר, כך
היא דעת תנא קמא. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אֵין לִקֵּט נוהג אֲלָא על הָכָא
מִחֲמַת קִצְיָדָה. ומיד הגמרא שואלת על הברייתא שדברי רַבִּי יוֹסִי
הֵינֵן דְּבִרֵי תַנָּא קָמָא.
מבארת הגמרא: תחילת הברייתא לא היתה דברי תנא קמא אלא
בולח רַבִּי יוֹסִי הֵיא, וְהָכִי קִתְּנִי בְּרִייתָא, 'לקט קצירך ולא לקט
קִיטוֹף שְׂרַבִּי יוֹסִי אָמַר אֵין לִקֵּט אֲלָא הָכָא מִחֲמַת קִצְיָדָה'. אבל
רבנן [שלא הוזכרו בפירוש בברייתא] חולקים וסוברים שאין לדייק
מהלשון 'קצירך' שהחייב הוא רק כשקוצר בדרך קצירה, אלא אף
כשתולש חייב. מבואר שנחלקו האם כשכתוב בפסוק 'קצירה'
הכוונה דווקא בדרך, וכך חלקו לענין ראשית הגז, האם כשכתוב 'גז'
הכוונה דווקא בדרך או אף בשטיפה.
הגמרא מלמדת שאף שרבי יוסי שסבר שצריך שיהא בדרך, מודה
שרגילות האנשים היא הקובעת מה נחשב לדרכו בכך: אָמַר לִיָּה רַב
אָחָא בְּרִיָּה דְּרַבָּא לְרַב אֲשֵׁי, מוֹדָה רַבִּי יוֹסִי בְּמִדֵּי דְאִוְרְחִיָּה –
במקום שהרגילות לתלוש ביד שזה נקרא דרך קצירה וחייב בלשון
ופאה. דִּתְנִינָא, רַבִּי יוֹסִי אָמַר שפסוק המלמד את מצות פאה
נאמר (ויקרא יט ט) 'וּבְקִצְרְכֶם אֵת קִצְיָדְכֶם אֶרְצְכֶם' וגו'. ויש לדייק שֶׁאֵין
לִי לחייב אֲלָא בְּקִצְיָדָה שנעשה בדרך קצירה בכלי, אבל אם עֲזָרְךָ
בידו את התבואה עם השורשים מִנֵּין שגם חייב, תִּלְמֹד לִזְמִיר
בהמשך הפסוק 'לְקִצְוֹ'. ממשכה הברייתא: ואם תוֹלֵשׁ ביד בלי
השורשים מִנֵּין שחייב, תִּלְמֹד לִזְמִיר במקום אחר בענין פאה (שם כג)
כֹּס 'לֹא תִכְלֶה פֶּתַת שְׂדֵךְ בְּקִיטְרָךְ' שגם התולש חייב.
רבינא מביא הוכחה לדברי רב אחא: אָמַר לִיָּה רַבִּינָא לְרַב אֲשֵׁי, אָף
אֵין נִמְי' תְּנִינָא שמודה רבי יוסי במקום שכן הרגילות. שכתוב
במשנה בפאה (פ"ג מ"ד), מִלְּבָנֹת בְּצִלִּים שְׂבִינִי תִירֵק – הרוח
משאירים בין שורות הירק שבשדה, שורעו בהם בצל. רַבִּי יוֹסִי
אָמַר שיש להשאיר פָּאָה מִכָּל אֲחֵד וְאֲחֵד מִהַמְּלַבְּנוֹת, שכל אחת
נחשבת לשדה אחרת לפי שהירק שביניהם נחשב להפסק. וְחֲכָמִים
אָמְרִים יכול להשאיר פאה רק מִלְּבָנֹת אֲחֵת עַל הַכָּל, כיון שהירק
שביניהם אינו הפסק וכל המלבנות נידונות כשדה אחת. ומוזה שלרבי
יוסי צריך להשאיר פאה בבצלים, אף שקוטפים אותם ביד שלא בדרך
קצירה. מוכח שכשהרגילות ביד זה נחשב לקצירה, ומכאן יש ללמוד
שמודה בכל מקום שכהדרך לתלוש ביד, אין בזה חסרון.
שנינו במשנה: שראשית הגז אינו נוהג אלא במרובה וְלִכְמָה הֵיא
מְרֻבָּה, בית שמאי אומרים שתיים, שמצינו בפסוק שכבר שתיים
נקראים 'צֶאֱן', וכיון שראשית הגז נאמר על 'צֶאֱן', בשתיים חייבים.
ובית הלל אומרים חמש, שנאמר (שמואל א' כה יח) 'תִּמְלֹשׁ צֶאֱן עֲשׂוֹיֹת'.

חולין. פרק אחד עשר – ראשית הגז דף קלז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכג רש"י תוספות

1 **בקרדושה** – בכור אינו צריך להקדיש – דקדושתו מרחם, וגו נמי אין צריך להקדיש
2 – דאין קדושה חלה עליו, אבל מעשר – מקדישו בשבט. לישנא אחרינא אמרי ליה:
3 "בקרדושה" – בכור וגו נכסי כהן לקדש בו את האשה, כדתניא בגמרא ד"ארבעה
4 אבות" (בבא קמא יגא): בכור מוכרין אותו תם ובעל מום חי ושחוט, ומקדישו בן את
5 האשה. אבל מעשר אינו נכסי בעלים לקדש
6 בו את האשה, והא כתיב ביה "לא ימכר ולא
7 יגאל". ולאו מלתא היא – דאפילו הכי, ממון
8 בעלים הוא, ומקדישו בו. דתנן (קדושין נבב):
9 המקדש בחלקו, בין בקדשים קלים כו'.
10 ואמרין: טעמא, דלאחר שחיטה לאו ידיה
11 הוא, דמשלחן גבוה קא זכו. אבל מחיים –
12 ידיה הוא. ומכירה – בכור יכול כהן
13 למוכרו, וכן גו. אבל מעשר – אינו נמכר,
14 דתנן במסכת בכורות (לבא) (בבכור)
15 ובמעשרו נאמר "לא יגאל", ואינו נמכר לא חי
16 ולא שחוט אלא אם כן הוא של יתומין. והנך
17 נפישין – הנך דבכור נפישין, וזילף מיניה
18 וזילף גיזה מנכור – דאפילו בשור אקרי
19 "גיזה", ונימא: מה גיזה דהתם אפילו דשור,
20 הכא נמי אפילו דשור. לו למלבוש ולא לשקו
21 – וגזית שורו אין ראיה אלא לשק. להכי
22 קרי ליה נוצה – שאין דרך לגזוז אלא
23 לתולשן, כנוצה של עוף. ליתייב – דהא
24 ראי לאדם לבגדים נאים? בעינן גיזה – והא
25 תלישנא. מאן שמעת ליה הך ככרא –
26 דררש לישנא דקרא דכתיב "גז? רבי יוסי
27 – דאמר לקמן: "לקט קצירך" – ולא לקט
28 קיטוף. הא – אמרין לקמן. מודה רבי יוסי
29 במידי דאורחיה – וכין דאורחא דעוים
30 בתלישה, כגיזה דמו. אלא – גז דאינו אלא
31 ברחלים. כדכתיב יהושע בן נון – לקמן
32 בפרקין, דכתיב "גז" וסמך ליה "כי בו
33 בחר" וגו'. לעמוד לשרת דבר הראוי לשירות
34 – לתכלת דבגדי שרד, והתם צמר בעינן,
35 ואין צמר אלא של רחלים. עצמין קשה –
36 כגון שהיו משתנים משאר כבשים. יתחמם –
37 לא מקרי "גז" אלא בר חימום. הגוזז את
38 העוים פטור – דאמרין: אין "גז" אלא של
39 רחלים, דבר הראוי לשירות. שונף – במים
40 בנהר ליפותן, והצמר נתלש מהם. פטור –
41 דלאו "גז" הוא. והא – דקתני "שונף פטור"
42 – רבי יוסי הוא, דדיק לישנא דקרא. ולא
43 לקט קיטוף – הקוטף בידיו שבלי קמתו – אין הנושר לקט. דלישנא דקרא דייקא, ופליגי רבנן עליה. במידי דאורחיה – כגון בצלים ושומים, דקיטוף שלהן זהו קצירן. קציר

1 **בקרדושה, ומכירה, והנך נפישין!** – פשוט מפשוט עדיף
2 ליה. "ראשית הגז אינו נוצה אלא ברחלים". מנא הני
3 מילי? אמר רב חסדא: אתיא "גיזה", "גיזה", כתיב הכא
4 "ראשית גז צאנך תתן לו" וכתוב התם "ומגז כבשי
5 יתחמם", מה להלן כבשים, אף כאן כבשים. – וזילף
6 "גיזה" "גיזה" מככור, דתניא: "לא תעבד בככר שורך
7 ולא תגז בכור צאנך" אין לי אלא שור בעבודה וצאן
8 בגיזה, מניין ליתן האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה? תלמוד לומר: "לא תעבד" ו"לא
9 תגז"! – אמר קרא: "תתן לו" – ולא לשקו. – אלא מעתה נוצה של עוים ליתייב! – בעינן גיזה
10 ולכא! – מאן שמעת ליה האי סברא – רבי יוסי, הא מודי רבי יוסי במידי דאורחיה! אלא
11 כדאמר רבי יהושע בן לוי: "לעמוד לשירות" – דבר הראוי לשירות. הכא נמי: דבר הראוי לשירות.
12 אלא "גיזה" "גיזה" למאי אתא? – לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל:
13 כבשים שצמין קשה – פטורים מראשית הגז, שצמין "ומגז כבשי יתחמם". תני חדא: גוזז את
14 העוים ושונף את הרחלים – פטור, ותניא אידך: הגוזז את העוים – פטור, ושונף את הרחלים
15 – חייב! – לא קשיא, הא – רבנן והא – רבי יוסי. דתניא: "לקט קצירך" – ולא לקט קיטוף. רבי
16 יוסי אומר: אין לקט אלא הכא מחמת קציר. – רבי יוסי היינו תנא קמא! – כולה רבי יוסי היא,
17 והכי קתני: שרבי יוסי אומר אין לקט אלא הכא מחמת קציר. אמר ליה רב אחא בריה דרבא
18 לרב אשי: מודה רבי יוסי במידי דאורחיה. דתניא, רבי יוסי אומר: "קציר" – אין לי אלא קציר,
19 עוקר מנין? תלמוד לומר: "לקצור", תולש מנין? תלמוד לומר: "בקצירך". אמר ליה רבינא לרב
20 אשי, אף אנן נמי תנינא: מלכנות בצלים שפין הירק – רבי יוסי אומר: פאה מכל אחד ואחד,
21 והכמים אומרים: מאחת על הכל. "וכמה הוא מרובה". בשלמא לבית שמאי – תרתי נמי אקרו
22 "צאן", אלא לבית הלל מאי טעמא? אמר רב כהנא: אמר קרא "עשויות" – שעשויות שתי
23 מצות, ראשית הגז ומתנות. – אימא: בכורה ומתנות! – בכורה, חדא מי לא מיחייבא? –
24 ולטעמיה, מתנות – חדא מי לא מיחייבא? אלא אמר רב אשי: "עשויות" – שמעושות את
25 בעליהן ואומרות לו: קום עשה מצוה. תניא דבי רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום
26 אביו: ארבע, שצמין צאן תחת השדה. תניא, אמר רבי: אלמלא דבריהן
27 דברי תורה ודברי בריה קבלה – אנן דברי בריה שומעין, וכל שפן שדבריהם דברי
28 קבלה, ודברי בריה דברי תורה. – והאמר מר: אין הכרעה שלישית מברעת!

1 **בקרדושה, ומכירה, והנך נפישין!** – פשוט מפשוט עדיף
2 ליה. "ראשית הגז אינו נוצה אלא ברחלים". מנא הני
3 מילי? אמר רב חסדא: אתיא "גיזה", "גיזה", כתיב הכא
4 "ראשית גז צאנך תתן לו" וכתוב התם "ומגז כבשי
5 יתחמם", מה להלן כבשים, אף כאן כבשים. – וזילף
6 "גיזה" "גיזה" מככור, דתניא: "לא תעבד בככר שורך
7 ולא תגז בכור צאנך" אין לי אלא שור בעבודה וצאן
8 בגיזה, מניין ליתן האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה? תלמוד לומר: "לא תעבד" ו"לא
9 תגז"! – אמר קרא: "תתן לו" – ולא לשקו. – אלא מעתה נוצה של עוים ליתייב! – בעינן גיזה
10 ולכא! – מאן שמעת ליה האי סברא – רבי יוסי, הא מודי רבי יוסי במידי דאורחיה! אלא
11 כדאמר רבי יהושע בן לוי: "לעמוד לשירות" – דבר הראוי לשירות. הכא נמי: דבר הראוי לשירות.
12 אלא "גיזה" "גיזה" למאי אתא? – לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל:
13 כבשים שצמין קשה – פטורים מראשית הגז, שצמין "ומגז כבשי יתחמם". תני חדא: גוזז את
14 העוים ושונף את הרחלים – פטור, ותניא אידך: הגוזז את העוים – פטור, ושונף את הרחלים
15 – חייב! – לא קשיא, הא – רבנן והא – רבי יוסי. דתניא: "לקט קצירך" – ולא לקט קיטוף. רבי
16 יוסי אומר: אין לקט אלא הכא מחמת קציר. – רבי יוסי היינו תנא קמא! – כולה רבי יוסי היא,
17 והכי קתני: שרבי יוסי אומר אין לקט אלא הכא מחמת קציר. אמר ליה רב אחא בריה דרבא
18 לרב אשי: מודה רבי יוסי במידי דאורחיה. דתניא, רבי יוסי אומר: "קציר" – אין לי אלא קציר,
19 עוקר מנין? תלמוד לומר: "לקצור", תולש מנין? תלמוד לומר: "בקצירך". אמר ליה רבינא לרב
20 אשי, אף אנן נמי תנינא: מלכנות בצלים שפין הירק – רבי יוסי אומר: פאה מכל אחד ואחד,
21 והכמים אומרים: מאחת על הכל. "וכמה הוא מרובה". בשלמא לבית שמאי – תרתי נמי אקרו
22 "צאן", אלא לבית הלל מאי טעמא? אמר רב כהנא: אמר קרא "עשויות" – שעשויות שתי
23 מצות, ראשית הגז ומתנות. – אימא: בכורה ומתנות! – בכורה, חדא מי לא מיחייבא? –
24 ולטעמיה, מתנות – חדא מי לא מיחייבא? אלא אמר רב אשי: "עשויות" – שמעושות את
25 בעליהן ואומרות לו: קום עשה מצוה. תניא דבי רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום
26 אביו: ארבע, שצמין צאן תחת השדה. תניא, אמר רבי: אלמלא דבריהן
27 דברי תורה ודברי בריה קבלה – אנן דברי בריה שומעין, וכל שפן שדבריהם דברי
28 קבלה, ודברי בריה דברי תורה. – והאמר מר: אין הכרעה שלישית מברעת!

אמר

1 **בקרדושה** – בכור אינו צריך להקדיש – דקדושתו מרחם, וגו נמי אין צריך להקדיש
2 – דאין קדושה חלה עליו, אבל מעשר – מקדישו בשבט. לישנא אחרינא אמרי ליה:
3 "בקרדושה" – בכור וגו נכסי כהן לקדש בו את האשה, כדתניא בגמרא ד"ארבעה
4 אבות" (בבא קמא יגא): בכור מוכרין אותו תם ובעל מום חי ושחוט, ומקדישו בן את
5 האשה. אבל מעשר אינו נכסי בעלים לקדש
6 בו את האשה, והא כתיב ביה "לא ימכר ולא
7 יגאל". ולאו מלתא היא – דאפילו הכי, ממון
8 בעלים הוא, ומקדישו בו. דתנן (קדושין נבב):
9 המקדש בחלקו, בין בקדשים קלים כו'.
10 ואמרין: טעמא, דלאחר שחיטה לאו ידיה
11 הוא, דמשלחן גבוה קא זכו. אבל מחיים –
12 ידיה הוא. ומכירה – בכור יכול כהן
13 למוכרו, וכן גו. אבל מעשר – אינו נמכר,
14 דתנן במסכת בכורות (לבא) (בבכור)
15 ובמעשרו נאמר "לא יגאל", ואינו נמכר לא חי
16 ולא שחוט אלא אם כן הוא של יתומין. והנך
17 נפישין – הנך דבכור נפישין, וזילף מיניה
18 וזילף גיזה מנכור – דאפילו בשור אקרי
19 "גיזה", ונימא: מה גיזה דהתם אפילו דשור,
20 הכא נמי אפילו דשור. לו למלבוש ולא לשקו
21 – וגזית שורו אין ראיה אלא לשק. להכי
22 קרי ליה נוצה – שאין דרך לגזוז אלא
23 לתולשן, כנוצה של עוף. ליתייב – דהא
24 ראי לאדם לבגדים נאים? בעינן גיזה – והא
25 תלישנא. מאן שמעת ליה הך ככרא –
26 דררש לישנא דקרא דכתיב "גז? רבי יוסי
27 – דאמר לקמן: "לקט קצירך" – ולא לקט
28 קיטוף. הא – אמרין לקמן. מודה רבי יוסי
29 במידי דאורחיה – וכין דאורחא דעוים
30 בתלישה, כגיזה דמו. אלא – גז דאינו אלא
31 ברחלים. כדכתיב יהושע בן נון – לקמן
32 בפרקין, דכתיב "גז" וסמך ליה "כי בו
33 בחר" וגו'. לעמוד לשרת דבר הראוי לשירות
34 – לתכלת דבגדי שרד, והתם צמר בעינן,
35 ואין צמר אלא של רחלים. עצמין קשה –
36 כגון שהיו משתנים משאר כבשים. יתחמם –
37 לא מקרי "גז" אלא בר חימום. הגוזז את
38 העוים פטור – דאמרין: אין "גז" אלא של
39 רחלים, דבר הראוי לשירות. שונף – במים
40 בנהר ליפותן, והצמר נתלש מהם. פטור –
41 דלאו "גז" הוא. והא – דקתני "שונף פטור"
42 – רבי יוסי הוא, דדיק לישנא דקרא. ולא
43 לקט קיטוף – הקוטף בידיו שבלי קמתו – אין הנושר לקט. דלישנא דקרא דייקא, ופליגי רבנן עליה. במידי דאורחיה – כגון בצלים ושומים, דקיטוף שלהן זהו קצירן. קציר

אמר

תוספות

אָלס פֿטור משום דמזיק מתנתו כדונה שקגאן
בשניה. **וְהָא** אָן תָּנן — שיעור תרומה עין יפה
אחד מארבעים; ולא בעי למימר דשמואל איירי
בעין רעה — דאם, קא מאי קא משמע לך?
מתניתין קאי בבטחא תרומות (פרק ד' משנה ג);
עין רעה, אחד מששים.

אלו דברים שאין להם שיעור הפאה כ' –
בירושלמי נדמסכת פאה פרק: אמאי לא
חשיב גמי תרומה בהדיהו, דחשה אחת פטרת
הכרי, כדשמואל: ומשני: תרומה שי לה שיעור
למעלה, שאין יכול לעשות כל גרנו תרומה.
כדתנן "העושה כל גרנו תרומה וכל עיסות חלה
— לא עשה ולא כלום". ופרקי: והרי פאה, דאין
אדם עושה כל שדורו פאה, וקתני ומשני: פאה
בשעת חיובא — דהיינו, משתחיל לקמה, אדם
עושה כל שדורו פאה, דהוי פאה למה שכבר
קצר. אבל תרומה בטר חיובא — דהיינו, אחר
מירוח, אין יכול לעשות כל גרנו תרומה. בגמרא
דהאיין פרק: אמאי לא חשיב אפר פרה ועפר
סוטל ורוק יבמנה ומשני: דלא חשיב במתניתין
אלא דברים דאי עביד טובא הוי מצוה, אבל אין
מחיוב לעשות טובא כדשמואל.

הכ"י 18 דאורייתא בששים, דרשנים
בששים? הוה אמר שמואל: חטא אחת פומרת את הבר! דרשן בדאורייתא - אחת מארבעים, דרשן בדרבנן - בששים. דברים שאין להן שיעור: הפאה, והכפורים, והראיון! - דאורייתא בששים. - מאי קא משמע לן? תנינא: אין פוחתין לפאה מששים אין לה שיעור! - התם - בארץ, הכא - בחוצה לארץ. כי סליק יוחנן דקא מתני ליה לבריה "רחלים". אמר ליה: אתנייה "רחלות" מאתים". אמר ליה: לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמן. אמר אמר ליה: אבא אריבא. אמר ליה: "אבא אריבא" קרית ליה? דכין עשרה שורן אחוריה דרב קמיה דרבי, ונפקי זיקוקין דגור מפומיה דרבי לפומיה דרב, ולית אנא ידע מה הן אמרין, ואת "אבא אריבא" ראשית הנו בכמה? אמר ליה רבי יוחנן: בששים. - והאנן "ככל" מה בין לי ולך? כי אתא רב דימי אמר: ראשית הנו - רב אמר רבי ינאי אמר: בשש. אמר ליה אביי לרב דימי: אנחת לן חרא, ויחנן אדרבי יוחנן לא קשיא, הא - ידידיה, הא - דרביה. אלא דרב מנה ופרס! - דרב אדרב נמי לא קשיא, מאי "מנה" דקאמר - ב-

הברי — "ראשית דגגן", ולא ידבי ביה קרא שיעור. **דאורייתא בדשמואל** — מדאורי
 שהיא מן התורה, כגון תרומת תירוש ויצהר, שנתת בארבעים. **ושיעור דרבנן במדבר**
 דיוחזקאל — אציר עין אמרה. **והראיין** — מפרש בגמרא דחגיגה (זא), דכל כמה ד
 לדמים, אם מרובה אם מועט מן התורה. אבל חכמים אמרו: הראיה — מעה כסף,
 בששים. אבל בתרומה, אף על גב דמדאורייתא נמי בכל דהו מפטר — נהי דמפטר
 אמר רבי יוסי: מנן לתרומה שהיא אחד מחמשים? שנאמר במדן (במדבר לא) "תקח
 ביו אחד מששים שאן צריך לתרום?" שנאמר "וחאת התרומה אשר תרמינו ששית ד
 שאן להם שיעור." **אשכחיה** — רבי יוחנן לאסיב רב הנינ. **דמנתי לבריה** — מנתינן
 מאתים". אמר ליה: לשון תורה לחוד וכו'. **אמר ליה** — רבי יוחנן לאסיב. **מאן ריש**
 כדאמרנן ב"המפלת" בנדה (כדב). **אבא אריבא קרית ליה** — ולא אמרת "רבינא ב
 לפני רבי, ואני הייתי יושב שבעה עשר שורות מאחוריו. ויקוקין — נושאין ונותנין בה
 בראשית הנו? אמר ליה: בששים שלשים. **מה בין לך** — אם איני יודע פירושא
 אלא אידי דאמר רבי דוסא שיעורא רבה, אמור רבנן לשון שיעור מועט, וגוזמא
 דאמר דתיהיב תנינה. **בששים** — חלק ששים יתן לכהן. לישנא אחרינא: ששים שלשים
 יוחנן — דאמרת משמיה בששים. **אוריב יוחנן** — דאמר לעיל: כמה "כל שחק?"
אלא רב ארוב קשיא — דאמר רבי (בבבלי) מנה ופסר חייבות בראשית הגז. ואי רבי

אמר רבי יוחנן מפי השמועה אמרה — רבי יוסי, הלכך חלבתא כורא — החמשה כולן. שיהיו מחויבות — לכל אחת מהן שבעה סלעים כולוהו מנה ופרס. שהמנה — מאה זו, עשרים וחמשה סלעים, הרי ע' סלעים וחצי. ששים — סלעים. ונותן סלע מהם לבנה — ולק' ממתניתין. רבי יוחנן **אמר**

היה "כל שחקן", ויתן מהם חלק
במתנתיתן. ואחד לו - ואפילו
סלעים - סגי ליה נמי בחמשות
כל שחקן - ואפילו אגן גר
סלע אחד. בחמשות לרב ורבי
דבר לא איירי בנתנתן ורבי
למימר דהוא נמי סבירא ליה
שלישין ושבעה סלעים לכוון
אלא לשמואל - דאמר: נותן
הא אגן "חמש" נתן ולעולא
שהוא. דמיא - דהורבאית
סלעים? ולרב מי ניהא והא
בששים - וכין דאמר: ש
סלעים חוצי חייבין בראשית
רחלות באו, צא מהם חלק
שלשים סלעים חצי סלע,
חוצי - דבר מועט. ואי נמי
כדלקמן במנה בן ארבעים
סלע הוא דהוי, ואגן "חמש" סל
הא אתמר עלה - כלומר, ו
הזו בששים, בין רב למעט.
"חמש סלעים" - לאו אגן -

מילתא באנפי נפשא היא. כי
גזין חרבה — דחלק ששים ש
לחלק לכהנים חרבה, ומבקש
הרבה. דאמרין ליה: כל חד
בתצר לכו מחשבה שלמים —
ליתן, בעינן תנינה אריה לכל
הדיכא גדותו מעט נמי — וס
יש לשונות אחרים, ואין בה
תניא עין יפה אחד מארבעי
ושמואל אעין רעה נקטי שיע
דאורייתא בששים — מדאור
בששים. היינו דקתני "ע"י
מששים, רב ושמואל שיע
אתו לאשמועינן, וביחזקאל
"וששים האיפה מחומר חו
האיפה מחומר השעורים"
שלשים סאין, "איפה" — של
שלה — חצי סאה. כשתור
תורמו משלשים — הרי אחד
מארבעים — ואתו רבנו ותנ
שלם — חצי סאה. כשתור

בששים
יפה מארבעים, ובינונית בחמישים
אכל בכל שוקן מיפטר. **דרבנן בראורייתא נארבעים** — ושעורא דרבנן ג' ושיעורא דאמור רבנן בתרומה דידהו, כגון פירות האילן וירק — ב' לאתחזוי בעורה ברגל, מיתחזי, ומייתי קרבן עולת ראיא. וגם הקרבן יוגבה — שתי כסף. **בראורייתא אין לה שיעור** — כלל, ורבנן יתבו ימיתה דטבל, מיהו לכתחלה רמזא שיעורא דילה חמשים וששים. דה' אחד אחוז מן החמשים' — אחוז שאמרת לך במקום אחר כזה. ומנן ש' דלמא דחמשים' וגו' — אלמא דמתיבת בה שיעורא. הלכך, לא תהא פלוגתא גזוזת מנה מנה ופרסא. **אמר ליה** — איסי: דברתיב קרא **אמר ליה** — ראש ישיבה. **אבא אריבא** — רב קרי "אריבא" — שאמון כבוד? **דביינא** — כשהיה בכאן קודם שירד לבבל, היה חשוב ממנו. **אמר ליה איהו** — איסי לרבי יוחנן. **ראשית הגז בכמה** — כמה יתן משנתניו יותר ממך, מה אני גדול ממך? **אני יש בידי ד'כל ששואל** — ומיהו ששה סלעים בעינן, כי היכי דלמטי סלע לכהן. דרבצי מהו יביבם בראשית הגז. **אנחת לן חרא** — אחת מדברין יכולה להחקיקים. משו רבי ינאי — **אמר ליה איהו** — איסי לרבי יוחנן. **הא דרייה הא דרביה** — משום רבי ינאי ומהו באשד, לא מוט לי ליה לכהן סלע. וביציר מחזי ליכא למאן דאיתיהו מנה ופרס ששים, ומזון יתן סלע לכהן.

חולין דף קלז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קכה

הגמרא מבארת טעם חדש למא הלכה כרבי יוסי: **אמר רבי יוחנן**, רבי יוסי לא אמר מסברתו אלא **מפי שמועה אמרה**, שנאמרה **מפי הנביאים חגי וזכריה ומלאכי**.
 שנינו במשנתנו: **רבי דוסא בן הרפנים אמר וכו'**, וחכמים אמרו חמש רחלות גזוזות כל שהן.
 הגמרא מבררת את דעת חכמים: **ובמה זה השיעור 'כל שהן' שאמרו חכמים**. הגמרא מביאה בזה ארבע שיטות: א. **אמר רב, מנה ופרס** – מנה חצי מכל החמש יחד, **ובלבד שהיו מחומשות** – שלכל אחת ידא גז לכל הפחות חמישית מהשיעור, ולא מספיק שמכולם יחד יש מנה ופרס.
 ב. **ושמואל אמר**, שמכל החמש יחד ידא גז במשקל **ששים סלעים**, ונותן מתוכם משקל **סלע אחת לכהן** שזה אחד משישים.
 ג. **רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**, שצריך גז במשקל **שש סלעים** מכולן יחד, וממה יתן לכהן **חמשה**, ואחד ישאיר לו. וכוונת המשנה שאין הבדל כמה גז יש לו ולעולם שיעור הנתינה הוא חמש סלעים.
 ד. **עולא אמר רבי אלעזר**, **כל שהן שנינו** כפשוטו ואפילו כשהגז של כולם יחד אינו אלא במשקל סלע אחד.
 הגמרא מקשה על שמואל ורבי אלעזר: **הנן, ובמה נותן לו, משקל חמש סלעים ביהודה שהן עשר סלעים בגליל**. **ובשלמא לרב ורבי יוחנן** שהשיעור הוא יותר ממשקל חמש סלעים **ניחא** שעליו ליתן לכהן חמש סלעים. **אלא לשמואל** שנותנין לכהן משקל של סלע אחד, וכן לרבי **אלעזר** שכל שהן כפשוטו, **קשיא**, איך יתן חמש סלעים.
 הגמרא שואלת על המקשן: **ולמעמידי שלא הקשת על רב, ולרב מי ניחא, והא רב ושמואל דאמרי תרוניה**, ראשית הגז **ששים** – שצריך לתת חלק אחד משישים, ולרב שהשיעור מנה ופרס מכולם יחד, חלק אחד משישים מזה אינו יותר מסלע, ואם כן גם על רב קשה מהמשנה שנותן לכהן חמש.
 הגמרא מיישבת: **הא איתמר עלה דההיא** – על הדין במשנה שנותן חמש סלעים, **שרב ושמואל דאמרי תרוניה** שאין דין זה המשך לרישא של המשנה שדיברה על כל נתינת ראשית הגז, אלא **בישראל שיש לו גידון הרבה עסקינן**, ומכאן ליתן לכהן – והישראל רוצה לחלקם להרבה כהנים, **ואמרינן ליה** – ומשנתנו מלמדת שאומרים לו, **כל חד וחד לא תבצר ליה מהמשת סלעים** – שלכל כהן וכהן אל תתן פחות מחמש סלעים שזהו השיעור הפחות ביותר שהוא חשוב שמספיק לבגד קטן, אבל אין דין ששיעור הנתינה יהיה חמש סלעים, אלא השיעור הוא אחד משישים אף אם זה פחות מחמש.
 הגמרא דנה בדברי רב ושמואל שהשיעור אחד משישים: **גופא, רב ושמואל דאמרי תרוניה** שראשית הגז **ששים**. וכן תרומה שיעורה **ששים** מהתבואה, וכן **פאה ששים**.
 שואלת הגמרא: וכי תרומה **ששים**, והא **אנן תנן** (תרומות פ"ד מ"א) שיעור תרומה למי שתרם בעין יפה הוא **אחד מארבעים**, וכיצד רב ושמואל נקטו שיעור של עין רעה. מיישבת הגמרא: **מדאורייתא השיעור ששים ומדרבנן בארבעים** למי שרוצה לתת בעין יפה, והם אמרו את השיעור מהתורה. שואלת הגמרא: וכי **מדאורייתא ששים**, והאמר שמואל שאפילו חטה אחת פוסלת את הקרבן. הגמרא מיישבת ומבארת את דברי רב ושמואל: שיעור תרומה **מדאורייתא** הוא **בדשמואל** שמספיק חטה אחת, ומדרבנן, בתרומה שחיובה **מדאורייתא** דהיינו דגן תירוש ויצהר שבזה הפסוק מדבר, יש לתת יותר, ושלשה שיעורים נאמרו בה: א. עין יפה **אחת מארבעים**, ב. עין בינונית אחד משישים. ג. עין רעה אחד משישים, וזהו הדין ששנינו במשנה. רב ושמואל אמרו שהשיעור **מדרבנן** כמה שחיובו רק **מדרבנן** כגון בפירות האילן ובירק, לכתחילה **ששים**, לפי שלא החמירו בדבריהם.
 הגמרא מבררת לענין פאה. מקשה הגמרא: כיצד אמרו **שפאה ששים**, והתנן (פאה פ"א מ"א) **אלו דברים שאין להן שיעור**, **הפאה והבבויים והראיון**, ומבואר שאין שיעור לפאה. מתרצת הגמרא:

הגמרא מבארת טעם חדש למא הלכה כרבי יוסי: **אמר רבי יוחנן**, רבי יוסי לא אמר מסברתו אלא **מפי שמועה אמרה**, שנאמרה **מפי הנביאים חגי וזכריה ומלאכי**.
 שנינו במשנתנו: **רבי דוסא בן הרפנים אמר וכו'**, וחכמים אמרו חמש רחלות גזוזות כל שהן.
 הגמרא מבררת את דעת חכמים: **ובמה זה השיעור 'כל שהן' שאמרו חכמים**. הגמרא מביאה בזה ארבע שיטות: א. **אמר רב, מנה ופרס** – מנה חצי מכל החמש יחד, **ובלבד שהיו מחומשות** – שלכל אחת ידא גז לכל הפחות חמישית מהשיעור, ולא מספיק שמכולם יחד יש מנה ופרס.
 ב. **ושמואל אמר**, שמכל החמש יחד ידא גז במשקל **ששים סלעים**, ונותן מתוכם משקל **סלע אחת לכהן** שזה אחד משישים.
 ג. **רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**, שצריך גז במשקל **שש סלעים** מכולן יחד, וממה יתן לכהן **חמשה**, ואחד ישאיר לו. וכוונת המשנה שאין הבדל כמה גז יש לו ולעולם שיעור הנתינה הוא חמש סלעים.
 ד. **עולא אמר רבי אלעזר**, **כל שהן שנינו** כפשוטו ואפילו כשהגז של כולם יחד אינו אלא במשקל סלע אחד.
 הגמרא מקשה על שמואל ורבי אלעזר: **הנן, ובמה נותן לו, משקל חמש סלעים ביהודה שהן עשר סלעים בגליל**. **ובשלמא לרב ורבי יוחנן** שהשיעור הוא יותר ממשקל חמש סלעים **ניחא** שעליו ליתן לכהן חמש סלעים. **אלא לשמואל** שנותנין לכהן משקל של סלע אחד, וכן לרבי **אלעזר** שכל שהן כפשוטו, **קשיא**, איך יתן חמש סלעים.
 הגמרא שואלת על המקשן: **ולמעמידי שלא הקשת על רב, ולרב מי ניחא, והא רב ושמואל דאמרי תרוניה**, ראשית הגז **ששים** – שצריך לתת חלק אחד משישים, ולרב שהשיעור מנה ופרס מכולם יחד, חלק אחד משישים מזה אינו יותר מסלע, ואם כן גם על רב קשה מהמשנה שנותן לכהן חמש.
 הגמרא מיישבת: **הא איתמר עלה דההיא** – על הדין במשנה שנותן חמש סלעים, **שרב ושמואל דאמרי תרוניה** שאין דין זה המשך לרישא של המשנה שדיברה על כל נתינת ראשית הגז, אלא **בישראל שיש לו גידון הרבה עסקינן**, ומכאן ליתן לכהן – והישראל רוצה לחלקם להרבה כהנים, **ואמרינן ליה** – ומשנתנו מלמדת שאומרים לו, **כל חד וחד לא תבצר ליה מהמשת סלעים** – שלכל כהן וכהן אל תתן פחות מחמש סלעים שזהו השיעור הפחות ביותר שהוא חשוב שמספיק לבגד קטן, אבל אין דין ששיעור הנתינה יהיה חמש סלעים, אלא השיעור הוא אחד משישים אף אם זה פחות מחמש.
 הגמרא דנה בדברי רב ושמואל שהשיעור אחד משישים: **גופא, רב ושמואל דאמרי תרוניה** שראשית הגז **ששים**. וכן תרומה שיעורה **ששים** מהתבואה, וכן **פאה ששים**.
 שואלת הגמרא: וכי תרומה **ששים**, והא **אנן תנן** (תרומות פ"ד מ"א) שיעור תרומה למי שתרם בעין יפה הוא **אחד מארבעים**, וכיצד רב ושמואל נקטו שיעור של עין רעה. מיישבת הגמרא: **מדאורייתא השיעור ששים ומדרבנן בארבעים** למי שרוצה לתת בעין יפה, והם אמרו את השיעור מהתורה. שואלת הגמרא: וכי **מדאורייתא ששים**, והאמר שמואל שאפילו חטה אחת פוסלת את הקרבן. הגמרא מיישבת ומבארת את דברי רב ושמואל: שיעור תרומה **מדאורייתא** הוא **בדשמואל** שמספיק חטה אחת, ומדרבנן, בתרומה שחיובה **מדאורייתא** דהיינו דגן תירוש ויצהר שבזה הפסוק מדבר, יש לתת יותר, ושלשה שיעורים נאמרו בה: א. עין יפה **אחת מארבעים**, ב. עין בינונית אחד משישים. ג. עין רעה אחד משישים, וזהו הדין ששנינו במשנה. רב ושמואל אמרו שהשיעור **מדרבנן** כמה שחיובו רק **מדרבנן** כגון בפירות האילן ובירק, לכתחילה **ששים**, לפי שלא החמירו בדבריהם.
 הגמרא מבררת לענין פאה. מקשה הגמרא: כיצד אמרו **שפאה ששים**, והתנן (פאה פ"א מ"א) **אלו דברים שאין להן שיעור**, **הפאה והבבויים והראיון**, ומבואר שאין שיעור לפאה. מתרצת הגמרא:

בששים שמנה וחצי כאלו הם שישים סלעים, וזה כרב דימי בשם רב
שהשיעור להתחייב הוא שישים.
שואלת הגמרא: ונתני תנא מנה בן ארבעים סלעים – וכי מצינו
שהתנא שונה 'מנה' וכוונתו למנה של ארבעים סלעים. מיישבת
הגמרא: אין, (וההנן) והתנא (כלים ב"מ פ"ו ה"ב), חמת חרשה – כלי
מעור כעין שק העומד לקבל משקים שלא הסתיימה תפירתו ויש בו
סדק, אף על פי שמקבלת רמונים שאינם נופלים מהסדק הצר, מכל
מקום מהורה, לפי שעד שלא נגמרה עשייתה אינה כלי ולא מקבלת
טומאה. אבל אם תפירה לגמרי ולאחר מכן נקרעה, שיעורה שירד
ממנה שם כלי ולא תקבל טומאה, שתקרה במוציא רמונים, כך היא
דעת תנא קמא. ורבי אליעזר בן יעקב אומר שאין דרך לשים בחמת
פירות, והשיעור נמדד שתקבל בפקיעות של שתי – פקעות חוטים
של שתי שלזה משתמשים בחמת, ומשקלם אחת מארבע מנה בן
ארבעים סלעים – רבע ממנה של ארבעים סלעים, והיינו עשרה
סלעים. מצינו שהמנה כותבת 'מנה' וכוונתה למנה של ארבעים.
שנינו במשנה: 'וכמה נותן לו משקל חמש סלעים בו' מלובן ולא
צואי.
הגמרא מביאה ברייתא שמבארת דין זה: תנא, לא שצריך שילבנו
ורק לאחר מכן יתנו לו, אלא שיתן כמות כזו של צמר, כדי
שילבנו בזה ולאחר מכן יעמוד משקלו על חמש סלעים.
שנינו במשנה שהשיעור חמש סלעים הוא כדי שיספיק לכהן לעשות
בגד קטן. מבררת הגמרא: מנהני מילי, אמר רבי יהושע בן לוי,
דאמר קרא (דברים יח ה) בטעם הנתנה לכהן, 'כי בו קצר וגו' לעמוד
לשרת, ולמדים שצריך ליתן דבר שהוא ראוי לשרות בבית
המקדש, ופאי ניהו, אכנס שהוא הקטן ביותר בבגדי כהונה, ואפשר
לעשותו מגז במשקל חמש סלעים.
שואלת הגמרא: אימא שיעור יותר גדול, כדי לעשות מעיל. משיבה
הגמרא: תפשת מרובה, לא תפשת. תפשת מועט, תפשת – אין
הכרח לחדש אלא את השיעור המועט ביותר שיהא ראוי לעמוד
לשרת.
הגמרא שואלת שיש בגד קטן מאבנט: ואימא שיעור שיספיק לכיפה
של צמר. ותנא, כיפה של צמר היתה מונחת בראש הכהן הגדול
ועליה היה הציץ נתון, כדי לקיים מה שנאמר (שמות כח לו) בענין
הציץ, 'ושמת אותו על פתיל תכלת', וזו הכיפה שהיתה מפתיל
תכלת.
מיישבת הגמרא: אמר קרא (דברים שם) בטעם נתינת מתנות הכהונה,
'כי בו קצר וגו' הוא וכו', ויש לדרוש שצריך דבר השווה לאחר
ולבניו – שיהא ראוי גם לבניו שאינם כהנים גדולים, וכיפה של צמר
היתה רק לכהן הגדול.
שואלת הגמרא: אכנס נמי לא שוי לאהרן ולבניו. והגמרא מבארת
את השאלה. הניחא למאן דאמר בימא (יב), שאכנסו של כהן גדול
שהיה מופשטן כלבו וחורו ביום הכיפורים, לא זהו אכנסו של כהן
הדיוט, שהיה מכלאים של צמר ופשתים, שפיר, כיון שאבנטו של
כהן גדול שהיה משתמש כל השנה היה כשל הדיוט. אלא למאן
דאמר שהאבנט של הכהן הגדול של יום הכיפורים זהו כאכנסו של
כהן הדיוט של כל השנה, ורק לכהן הגדול בשאר ימי השנה היה
אבנט של צמר ופשתן יחד, מאי איכא למימר, שהלא האבנט שהיה
בו צמר ובו נמדד שיעור ראשית הגו היה רק לכהן הגדול ואינו שזה
באהרן ובבניו.
מיישבת הגמרא: סוף סוף שם אכנסו בעולם – כיון שגם לכהן הדיוט
יש 'אבנט' מספיק להביא שיעור שראוי רק לאבנט של הכהן הגדול,
שאבנט נחשב לדבר שווה בשניהם.
שנינו במשנה: לא הספיק ליתנו וכו' לכהן את ראשית הגו עד
שצבעו פטור.
הגמרא מביאה מחלוקת: איתמר, מי שזון את צאנו ומכר ראשונה
[ראשונה] – שכל פעם לאחר שגז רחל, מכרה, וכך עשה חמש
פעמים, וכעת יש לו חמש גזיות מחמש רחלות כפי השיעור המחייב,
אלא שהרחלות כבר אינם בידי, רב חסדא אומר חייב ורבי נתן בר
הושעיא אומר פטור.
הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: רב חסדא אומר חייב טעמו,
דקא גזו חמש רחלות כפי השיעור, ובשעת הגזיה היו שלו ונתחייב.

ורבי נתן בר הושעיא שאמר פטור, טעמו, שבעידנא דקא מלא
שיעורא – שבזמן שגזו את החמישית שזו שעת החיוב שאז הושלם
השיעור, בענין שיהא 'צאנא', וליכא.
הגמרא מקשה ממשנתנו על רבי נתן בר הושעיא: תנן, ישראל
הלוקח גז צאנו של עובד כוכבים בעודו מחובר לבהמה קודם
הגזיה, וגזום, פטור מראשית הגז, שכיון שלא קנה את גוף הצאן אין
זה 'צאנא'. משמע שזה טעם הפטור, הא אם קנה את גוף צאנו של
העובד כוכבים רק כדי לגזו ולאחר מכן חוזרים לרשות העובד
כוכבים, חייב לפי שבשעה שגזום, היו צאנו. ואמאי, והלא כל חד
וחד מהצאן, בטר גזיה – לאחר הגזיה נפקא לה מרשותיה – יוצא
מרשותו של הישראל וחוזר לרשות העובד כוכבים, שהלא קנאם רק
לשעת הגזיה. ונמצא שחייב אף שבשעה שהתאספו בידי חמש גזיות
שזו שעת החיוב, לא היה הצאן שלו. וקשה לרבי נתן בר הושעיא
שפטור בזה.
מתרצת הגמרא: תרנמא (העמיד וביאר) רב חסדא את משנתנו
אליכא דרבי נתן בר הושעיא, שאינה מדברת בכל אופן אלא בגז
שהקנין לו העובד כוכבים לישראל לכל שלשים יום ואף בשעת גזית
החמישית, כל החמש היו שלו.
שנינו במשנה: ישראל הלוקח גז צאנו של חבירו בו' – שקנה רק
את הגזיה בעודה מחוברת, אם שיר המוכר לעצמו חלק מהגזיה,
הוא מפרש גם עובר הלוקח, ואם לא שיר לעצמו כלום, הלוקח
מפריש מחלקו.
מבררת הגמרא: מאן תנא דהיקא דאיכא שיעורא נבי מוכר, בטר
מוכר אוליין – מי התנא שסובר שכשהמוכר שיר לעצמו, הוא צריך
להפריש על הכל.
מבארת הגמרא: אמר רב חסדא, רבי יהודה היא. דתנן בפאה (פ"ג
מ"ה), המוכר קלח אילן בתוך שדה – שדה תבואה שגדול בה כמה
אילנות, ומכרן עם פירותיהן בלא הקרקע, הלוקח נותן פאה לכל
אחד ואחד מהאילנות. אמר רבי יהודה, אימתי הדין כך, בזמן שלא
שיר בעל השדה שום אילן לעצמו, אלא אם שיר בעל השדה אילן
אחד לעצמו, הוא נותן פאה מחלקו על הכל. ואם כן, כמו שרבי
יהודה אמר לענין פאה שכשהשיר המוכר לעצמו, החיוב נשאר עליו
ונותן משלו על הכל, כך סבר גם לענין ראשית הגז.
רבא דוחה: אמר ליה רבא לרב חסדא, והא מר הוא דאמר על הדין
של רבי יהודה בפאה, 'והוא שהתחיל בעל השדה לקצור' כלומר
שרק כשבעל השדה התחיל לקצור קודם שמכר ובכך כבר נתחייב
בפאה על הכל, שאינו נפטר במכירה. ואין להוכיח מזה לראשית הגז
לפי שבזה מדובר שמכר קודם שהתחיל לגזו ועדיין לא נתחייב
המוכר בראשית הגז.
ממשיך רבא את דבריו: וכי תימא הכא נמי במשנתנו לענין ראשית
הגז מדובר 'והוא שהתחיל לגזו' ונתחייב על הכל. אין לומר כן, כיון
שבשלא תתחיל לקצור הכל היה ברשותו, מובן
שהתחייב להפריש גם עובר חלקו של הלוקח, שהלא 'בכזרבים את
קציר ארצכם' כתוב (ויקרא יט ט) בענין פאה, ומבואר דמעידינא
דאתחיל לקצור מתייב כבולה שדה, ולכך לאחר שנתחייב, לא
נפטר במה שמכר, אלא הכא לענין ראשית הגז, מעידינא דאתחיל
למיני לא מתייב כבולה עדיה אלא רק לאחר שגזו. וכיון שמכר
את הגז בעודו מחובר והלוקח הוא שגזו, בזה לא יאמר רבי יהודה
שהמוכר יצטרך להפריש מחלקו על של הלוקח. וחזרת השאלה מי
התנא של משנתנו.
רבא מפרש באופן אחר: אלא אמר רבא, האי תנא הוא דתנן (לעיל)
קלכא, אמר לו הקונה למוכר, מכור לי בני מעיה של פרה זו –
הצביע על פרה אחת ואמר מכור לי את בני מעיה של זו, והיה כהן
(ובמעיים) אחת מן המתנות שצריך ליתן לכהן ודיינו הקיבה
שנמצאת במעיים, הדין שהלוקח נותן לכהן ואין המוכר מנכה לו
כנגד זה מן הדמים ששילם בעבור כל המעיים, משום שהדבר ידוע
שצריך לתת את הקיבה והמכירה היתה על דעת כן. אבל אם לקח
ממנו במשקל – ששילם לפי המשקל, הלוקח נותן לכהן והמוכר
מנכה לו מן הדמים כנגד מה שנתן משום שבזה ששילם לפי משקל
נחשב ששילם על כל דבר בפני עצמו והמכירה כוללת גם את
הקיבה.

חולין. פרק אחד עשר – ראשית הגז דף קלח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכז רש"י

כשר הוא בהדיוט, כל השנה דכי כתיב "אבנט" בכלאים גבי פרשת בגדי כהונה –
בבקה גדול הוא דכתיב. אבל בבקה הדיוט – כולו של בוי, אם כן לא משכחת צמר
באבנט של הדיוט, ואמאי משערת ראשית הגז באבנט, הא לא שוין בה אחרק ובבוי,
שהצמר אינו ראוי לשירות הדיוט? שם אבנט – אף על גב דאין צמר בשירות
הדיוטות, הרי ראוי לשירות כהן גדול. ואי
משום "הוא ובבוי" – הכי קאמר: דבגדי
הראויין לאבנט, שהרי אבנט נדרגת בו
ובבבוי. מכר לו שחופות בו – הא אוקימנא
עצה טובה קא משמע לן: דאף על גב ששייר
לעצמו מן הטוב, יקנה מן הלוקח ממין
הערות אחד מששים ויתן לו. גזו ומכר
ראשונה – ראשונה היה מוכר לאחר גיטתו
מדי, קודם שצירף חמש גיטין. חייב –
בראשית הגז, ד"גו צאנך" אמר רחמנא, והא
איכא – דבשעת גיזה כל אחת היתה שלו.
בעידנא דקא מלי שיעורא – דחמש צאן,
שעל ידי גיזה החמישית הוא מתחייב
בארבעה ראשונות, והוא שעתא לא הו
מצאן שלו. תנן הלוקח צאנו של גז –
אפילו עד שלא נגזזה, וגזזה – פטור הלוקח,
דלאו צאנו הוא. הא צאנו לגזו – שמכר לו
גוף הצאן, זה קנה לו הגוף עד שגזו. חייב –
ד"צאנך" קרינא ביה. כל חדא וחדא בתר
גיזה נפק מרשותיה – וקתני: חייב – אלמא,
בתר שעת גיזה דכל חדא אולנין. כל שלשים
יום – לא שעת גיזה אלא שיהו כל הגופים
קניין לו עד תשלום כל הגיזים. בתר מוכר
אולנין – למיתב אכולהו. קלחי אילן –
אילנות עצמן לקח עם פירותיהן. להכי נקט
לשון "קלחי" – שאין שדה זו שדה אילן,
אלא שדה לבן, וגדלו בה שנים או שלשה
אילנות ומכרן. נותן – לוקח פאה מכל אילן
ואילן, כדכתיב (דברים כד) "לא תפאר
אחריו". ואין אחד מהם פטור את חבירו –
הואיל ואין השרה שלו. שאם היתה שדה
שלו, היה נותן מאחד על כולו. אימתי בזמן
שלא שיר בעל השדה – שום אילן בשדה
לעצמו. אבל שיר – פאה לעצמו – רמיא
כולה חיובי עליה. ונותן אחד בקרקע בורעים
לעניים, ופטור את כל האילנות. אלמא,
היכא דאיכא שיעורא – כולה חיובא רמיא
עליה. דאי לאו עליה רמיא, היכי פטר בפאה
ידידה אילנות של אחרים? והוא שהתחיל
בעל הבית לקצור – הורעים קודם מכירת
האילנות, דמהדיא שעתא מיחייב בפאה,
ופאה ידידה דהוא שעתא חזיא למפטר
כולה שדה. ומיהו כי לא שיר מידי –
אסתלק מדין פירות אילנות, ואין פאה זרעים
פוטרתן. וכי שיר, דאכתי שיר בפירות
אילנות – לא נפק מחיובא קמא, והוה ליה
כדמעיקרא. ובקצרכם – משמע: מתחילת
קצירה. לא מיחייב בכוליה עדריה – דלא
כתיב "בגזוכם", אלא "גז צאנכם" – לאחר
שנקרא גז צאן. אלא אמר רבא – טעמא
דמנתינן: משום דאין אדם רשאי להפקיע
ממנו מיד מצוה, ולמכור גיזו כדי שיהא גז
של אחד רצאן של אחר לפטור, דלא קרינא
ביה "גז צאנך". אלא כי קא מוכין, דלא קמוכין
מתנות דכוין. הילכך, כי שיר מידי – איכא
למימר: מודלא פריש מוכר ללוקח "חוף"
ממתנותיו של כהן, דאי הכל מכר לו, ושיר
אצלו את מתן הכהן, ואמר לוקח למוכר: מתנה דכהן גבך היא

ופריכין ותני תנא מנה בן ארבעים – והא "מנה ופרס" דרב, הוא "מנה ופרס"
דקאמר רבי דוסא, בכל אחת מנה ופרס. ופליגי רבנן עליה, דאמרי: כל שחן, ופירש
רב למילתייה: ד"כל שחן" – היינו בין כולן מנה ופרס. חמת חדשה – של עור,
שלא גמר תפירתה ושירי בה סדק. אף על פי שמקבלת רמונים – שאין בסדק
כמוציא רמון. טהורה – שלא נגמרה
מלאכתה. תפרה – ונגמרה מלאכתה ודל
עליה שם כלי, ואחר כך נקדעה כמוציא
רמון – טהורה, אבל מקבלת רמונים –
טמאה, דלא פקע שם כלי מנה, עד שתינקב
כמוציא רמון, כשיער כל כלי בעלי בתים
שיעורן כרמונים. כפקיעות של שתי –
שיעור קריעת כלי לטהר – כשמוציא
פקיעות של שתי. שזה הוא תשמישתה של
חמת, ואין דרך להשתמש בה פירות. וסתם
פקיעות של שתי גדולים עשר סלעים,
משקלם ארבעה למנה. פקיעות –
*למושייל. תנא – הא דקתני מתניתין
"חמש סלעים מלוכין" – לא שיהא על
ישראל מוטל ללבונו, אלא אשיעורא קפיד,
דליתיה ליה בהכרע שבשיתלבן שיהא בו
חמש סלעים, ותפטרות כל גיזים. אמר קרא
לעמוד לשרת – בתר ראשית הגז כתיב "כי
בו בחר ה' מכל שבטיך לעמוד לשרת". מאי
ניחא אבנט – שהוא קטן שבבגדי כהונה,
וקים להו לרבנן שיכול לעשות מחמש
סלעים צמר, שהרי אין כולו צמר אלא
כלאים הוא. תפשת מרובה לא תפשת –
ברייתא בתורת כהנים גבי זבה (ויקרא טו)
"ימים רבים", "ימים" – שנים, "רבים" –
שלשה. או אינו אלא "רבים" – עשרה?
אמרת: כל ששמעו מרובה ושמעו מועט,
תפסת מרובה – לא תפסת, ותפסת מועט –
תפסת. והאיל ולא פירש לך איזה מין, יש
לך לתפוס הראשון שבשמעו. שאם לא
תפוס אלא המרובה – אני משיבך: מדיכן
אתה ממעט לזה המועט? והלא אף הוא
במשמעו כשתאמר אינה זבה בפחות
מעשרה. אני אומר לך: והלא אני שלשה
במשמעו וכשתאמר בשלשה, ואני משיבך:
אינו אלא עשרה! אתה אומר לי: אף
השלשה במשמעו. וגבי שירות נמי: תאמר
אבנט, ואני משיבך: ואימא מעיל! אתה אומר
לי: והלא אף האבנט בכלל שירות, ומדיכן
אתה ממעט? אבל כשתאמר אין פטור
אלא בבדי מעיל, אני משיבך: והלא אבנט
ראוי לשירות, וקרא שירות הוא דכתיב
ואימא כיפה של צמר – שהיא מועטת
מאבנט, ואף היא בכלל שירות, כדכתיב
(שמות כח) "על פתיל תכלת", ותכלת עמרא
הוא. כיפה – כובע קטן, **פלטרין. ושמת
אותו – בציצן. אמר קרא – גבי שירות
דראשית הגז. הוא ובבוי – ויצין אינו בכון
הדיוט. הניחא למאן דאמר אבנטו של כהן
גדול – ביום הכפורים שהוא בוי, כדכתיב
(ויקרא טו) "ובאבנט בדי יתגור". לא זהו
אבנטו של כהן הדיוט – של כל השנה.
דאז הוא הואי של כלאים, כדכתיב (שמות
לט) "ואת האבנט שש משור תכלת" וגו', וכי
כתיב אבנט דכלאים – בין בבחן גדול בין
בבחן הדיוט דכל השנה כתיב. שפיר –
משכחת שוין אחרין ובבוי באבנט של צמר,
כגון של שאר ימות השנה. אלא למאן דאמר –

בששים, ותני תנא מנה בן ארבעים סלעים? – אין,
והתנן: חמת חדשה, אף על פי שמקבלת רמונים –
טהורה. תפרה ונקדעה – שיעורה כמוציא רמונים.
רבי אליעזר בן יעקב אומר: כפקיעות של שתי, אחת
מארבע במנה בן ארבעים סלעים. "וכמה נותן לו" כו'.
תנא: לא שילבננו ויתנו לו, אלא שילבננו כהן ויעמוד
על חמש סלעים. כדי לעשות בגד קטן. מנהני מילי?
אמר רבי יהושע בן לוי: אמר קרא "לעמד לשרת" –
דבר שהוא ראוי לשירות, מאי ניהו – אבנט. – אימא
מעיל! – תפשת מרובה – לא תפשת, תפשת מועט
תפשת. – ואימא כיפה של צמר! דתניא: כיפה של
צמר היתה מונחת בראש כהן גדול, ועליה ציץ נתון,
לקיים מה שנאמר "ושמת אותו על פתיל תכלת"! –
אמר קרא: "הוא ובבוי" – דבר השווה לאהרן ולבבוי. –
אבנט נמי לא שוין. הניחא למאן דאמר אבנטו של כהן
גדול לא זהו אבנטו של כהן הדיוט – שפיר, אלא למאן
דאמר זהו אבנטו של

הבי גרסינן הניחא למאן דאמר
לא זהו אבנטו כו' –
כדמוכח בפרק קמא דיומא (יב,א).
אלמא מתנות

ליתנו" וכו'. איתמר, גזו ומכר ראשונה. רב חסדא אמר:
חייב, רבי נתן בר הושעיא אמר: פטור. רב חסדא אמר
חייב – דהא גזו. רבי נתן בר הושעיא אמר פטור –
בעידנא דקא מלא שיעורא, בעינן "צאנך" – וליכא!
תנן: הלוקח גז צאנו של גזי – פטור מראשית הגז, הא
צאנו לגזו – חייב, אמאי? כל חד וחד בתר גיזה נפקא
לה מרשותיה! תרגמא רב חסדא אליבא דרבי נתן בר
הושעיא: כגון שהקנן לו כל שלשים יום. "הלוקח גז
צאנו של חבירו" כו'. מאן תנא דהיכא דאיכא שיעורא
גבי מוכר – בתר מוכר אולנין? אמר רב חסדא: רבי
יהודה היא, דתנן: המוכר קלחי אילן בתוך שדהו –
נותן פאה לכל אחד ואחד. אמר רבי יהודה: אימתי
בזמן שלא שיר בעל השדה, אבל שיר בעל
השדה – נותן פאה על הכל. אמר ליה רבא: והא
מר הוא דאמר, והוא שהתחיל בעל השדה לקצור!
וכי תימא הכי נמי והוא שהתחיל לגזו, בשלמא
התם "ובקצרכם את קציר ארצכם" כתיב – מעידנא
דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה, אלא הכא –
מעידנא דאתחיל למיזג לא מיחייב בכוליה עדריה!
– אלא אמר רבא: האי תנא הוא, דתנן: אמר לו
"מכור לי בני מעיה של פרה זו", והיה כהן מתנות
נותן לפנה, ואין מנכה לו מן הדמים. לקח
ממנו במשקל – נותן לפנה ומנכה לו מן הדמים,
אלמא

אלמא מתנות דכחן לא מזבני איניש – פירוש "לא מזבני": כמו לא זבני. דכי היכי דכשלקח ממנו במשקל, מנכה לו, משום דכשאמר ליה "מכור לי ליטרא בשר" לא רצה לקנות מתנות – הכי נמי מתניתין שייך אצל מוכר, הוי כלוקח הימנו במשקל, ולא זבין מתנה דכחן. אבל בשלא שייך כלום – לא שייך לומר לא זבין, שהרי קנה הכל. ומידו הא דקאמר "דאמר ליה מוכר מתנה דכחן לא זבני לך" לא אתי שפיר.

הדרן עלך ראשית הגז

שילוח הקן, לבד מראשית הגז – והוא הדין לבד ממתנות, וחדא מנייהו נקט.

כל היכא דתנן בחולין ובמוקדשין לצורך בר' – תימה: כיון דאין חילוק בין חולין ומוקדשין אלא בגיד הנשה ובאותו ואת בנו, אם כן הכי נמי הוה מצי למימר איפכא "שלא לצורך", לבד מאותו ואת בנו" ויש לומר: דכיון דחדוש הוא באותו שהוא שלא לצורך, כדמפרש ואילו "ולאו מי אוקימנא" בר', נידא טפי לומר לבד מאותו דבר שהייתו סבור שהוא לצורך והוא שלא לצורך. **מאי** טעמא אוקימנא לאו משום דקשיא לן בר' – דהא דאשמועינן דרלות קדשים במעי אמנא או בהזיתין הן קדושין – והא מצי לאשמועינן בעלמא בלא גיד הנשה. אלא אידי דתנא לצורך, תנא נמי שלא לצורך. ומכל מקום מוקמינן לה בולדות קדשים, כיון דמציעין לפרושי דאשמועינן חרוד קצת. **יצא** זה שאין אתה מצווה לשלחו אלא להביאו ליד גובר – פירש הקונטרס: דטעמא, משום דלא אמרה תורה שלח לתקלה. וקשה: חרא, דלשנא לא משמע הכי. ועוד: דמסיק ומוקי לה בלא נגמור דעו, ואם כן אין בו תקלה ונראה: דפשטיה דקרא דריש, דמשמע דבמדי שייכול לשלחו משתעי. אבל הקדש – מצוה להביאו ליד גובר. ופירש בקונטרס: מיתקן לך לא מצי לאתויי – דהא ביצי תורים לא מועלים ולא נהנים. ואף על גב דבבבא בדק הבית מועלים – מתניתין איירי בבקשי מזבח לכולי עלמא, ולא פליגי בסמוך אלא בבקשי בדק הבית. ולהכי לא מצי מבעט מיתקן לך. ומדור לשון "להביאו ליד גובר" אין מיושב כל כך, דגובר לא שייך אלא בבקשי בדק הבית.

בין

אלמא – מתנות דכחן לא מזבין איניש, הכא נמי – מתנות דכחן לא מזבין איניש. הלכך: שייך המוכר – מוכר חייב, דאמר ליה לוקח: מתנה דכחן נקבד היא. לא שייך – לוקח חייב, דאמר ליה מוכר: מתנה דכחן לא זבני לך.

הדרן עלך ראשית הגז

שילוח הקן נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשין. חומר בכפוי הדם משילוח הקן, שפסוי הדם נוהג בחיה ובעוף, במוזמן ובשאינן מוזמן, ושילוח הקן אינו נוהג אלא בעוף, ואינו נוהג אלא בשאינן מוזמן. ואהו שאינו מוזמן? גזון אוזון ותרגולים שקננו בפרדס, אבל אם קננו בבית, וכן יוני הדרסאות – פטור משילוח. עוף טמא – פטור מלשלח. עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור, וטהור רובץ על ביצי עוף טמא – פטור מלשלח. קורא זכר, רבי אליעזר מחייב, וחכמים פוטרין. **גמרא** רבי אבין ורבי מיישא, חד אמר: כל היכא דתנן "בארץ ובחוצה לארץ" – שלא לצורך, לבד מראשית הגז. לאפוקי מדרבי אלעאי דאמר: ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ. וחד אמר: כל היכא דתנן "בפני הבית ושלא בפני הבית" – שלא לצורך, לבד מאותו ואת בנו. סלקא דעתך אמינא, הואיל ובענינא דקדשים פתיב, בזמן דאיפא קדשים – ננהוג, בזמן דליבא קדשים – לא ננהוג, קא משמע לן. ותרווייהו אמרי: כל היכא דתנן "בחולין ובמוקדשין" – לצורך, לבד מגיד הנשה. פשיטא! משום דאיכא פקע ליה איסור גיד הנשה – מצייה? – ולאו אוקימנא בולדות קדשים? – ומאי

נשנית לצורך, דהא רבי אלעאי יליף מתנות מראשית הגז. והא דנקט ראשית הגז – משום דעלה אמר רבי אלעאי בהדיא, כדאמר לעיל, רבי אלעאי אמר: ראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ. וכל היכא דתנן בחולין ובמוקדשין – דיינינן, גיד הנשה ואותו ואת בנו. לצורך – דאיתו ואת בנו לא יא אלא דאשמועינן ליה. הוה אמינא דאינו נוהג אלא במוקדשין, דהא בבקשים כתיב. הילכך אשמועינן דנוהג הוא בחולין, כדאמר התם: "דשור" הפסיק הענין. וכל שכן הך דתנן. אבל "לא במוקדשין" – לצורך הוא, דאשמועינן חילוק. בר מגיד הנשה – דשלא לצורך תניה דנוהג הוא, דפשטא לן דמשום דאקדשיה לא לפקע איסור גיד הנשה מיניה. ולאו מי אוקימנא ליה – בפרק "גיד הנשה" (חולין פט.ב). בולדות קדשים – דאתא לאשמועינן דחייב משום גיד ומוקדשין. דכיון דאיסור מוקדשין קדים, כדמפרש התם שיצירת הולד קודמת לגידן, איצטרך לאשמועינן דאתי איסור גיד חזיל עליו. ומשני **מא טעמא** דוחקת – לאוקמה בבחי – משום דהיה קשיא לך למאי הלכתא תנינהו, והשתא אתו רבי אבין ורבי מיישא לתנן למימר: לא תורק לאוקמה בבחי. דמעיקרא כי משתת התם פשיטא – לאו קשיא היא, דהא איכא טובא דמתני שלא לצורך. ואיידי דתנינהו כל חרא וחדא בחרא לצורך, תנא נמי בתן באיך שלא לצורך. והוא הדין "למוקדשין" – אידי דתניהו בבולותו לצורך, תניהו נמי בתן שלא לצורך. וכן "פני הבית" – משום אותו ואת בנו תניהו בבולותו, וכן "חוצה לארץ" – משום ראשית הגז. **שהרג את הנפש** – ואחר כך מרד, ונמצא בקן. **פטור מלשלח** – והואיל ובר קטלא הוא. והכי דרשת ליה: דקא בעי לשלח למקום הצלה והפקר, והאי לאו בר הכי הוא. והכי דריש קרא: "שלח תשלח" – את הראוי לשלחו, ואת שאין ראוי לשלחו – אל תשלחו.

וכי לא שייך חייב חלוקה, ולא משום דחייב המצוה עליה, דלאו "צאנך" הוא. אלא משום דזה לא מכר לו חלקו של כחן. **נותנו** – לוקח לכהן, ואין הטבח מנכה לו כלום לפי שלא מכר לו את המתנות מסתמא. לקח הימנו במשקל – דהשתא ודאי זבין ליה. מנכה לו מן הדמים – משנשחטה זכו הכהנים במתנותיהן, והדין על הטבח. וגבי ראשית הגז ודאי אם פירש לו "הכל אני מוכר לך" – אין כאן לכהן כלום על זה. והואיל ועל שלא נגזזה נמכרה – לא חל עליה חובת ראשית הגז, דלא קרינא ביה "גז צאנך". וטעמא דמתניתין: משום דלא זבניה. ולטעמיה דרב תסדא, אפילו פריש ליה – ידיב ליה, ולאו מילתא היא.

הדרן עלך ראשית הגז

משנה שילוח הקן, אבל לא במוקדשין – בגמרא מפרש היכי דמי מוקדשין. ואינו נוהג אלא בשאינו מוזמן – דכתיב (דברים כב) "כי יקרא", שקננו בפרדס – שמרדו ויצאו מן הבית ואין חזרות לבית, ונעשו מדבריות. ופרס לאו מוזמן הוא, שיכולים הם לברוח. אבל אם בבית קננו – פטור. קננו בתוך הבית – שלא מרדו. וכן יוני הדרסאות – שדרסם ליגדל עם בני אדם – פטור. עוף טמא פטור – כדמפרש בגמרא: "צפור" – טהורה ולא טמאה. עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור – אף על גב דמצינא דאפרוח בר שילוח הוא. פטור – ד"קן צפור" בעינן – שתהא האם המקננת צפור טהורה. ועוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא נמי, אף על גב דקן צפור הוא – פטור, כדמפרש בגמרא: "ואת הבנים תקח לך" – ולא לכלבין. ובגמרא פריך: מכלל דעוף טהור הרובץ על ביצי מין אחר כמותו טהור – חייבו קורא – עוף טמא הוא, ודרבו לרבוץ על ביצי אחרים. זכר פטור מלשלח – כדיליף טעמא בגמרא.

גמרא רבי אבין ורבי מיישא – מפרשי דך מתניתין ד"כסוי הדם" ו"אותו ואת בנו" ו"גיד הנשה" ו"חזרו ורחלתי" ו"ראשית הגז" ו"שילוח הקן", דתנן בבולותו "בארץ ובחוצה לארץ", בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין ובמוקדשין. מר פריש חרא ומר פריש חרא, ולא פליגי, ותרווייהו קא מפרשי לאידך, וצריכין אנו לומר דבר בשם אומר. כל היכא דתנן בארץ ובחוצה לארץ – בהנך פרקי. שלא לצורך – הוא, דלאו חובת קרקע נינהו אלא חובת הגוף, ונדהגת בכל מושבות, כדיליף בפרק קמא דקדושין (לז.ב). לבד מראשית הגז לאפוקי מדרבי אלעאי – דמקיש לה לתרומה. והוא הדין נמי במתנות

חולין דף קלח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום שישי) קכט

אלו עוסקות במצוות שאינן שייכות לקרקע, ופשוט שנוהגות בחוץ
לארץ, לְבַד מְרֵאשִׁית הָהָן, שבה הוצרכה המשנה לומר שהיא נוהגת
גם בחוץ לארץ, כְּדִי לְאִפְסָקִי – להוציא ולמעט משיטתו דְּרָבִי
אֶלְעָאי, דָּאִמַר לעיל (קלו) שְׂרָאשִׁית הָהָן אֵינִי נוֹהֵג אֱלָא בְּאַרְצָא,
והשמיענו התנא שנוהג אף בחוץ לארץ.
וְחָד מִשְׁנֵי אֲמֹרָאִים אֵלּוּ אָמַר, כָּל הֵיכָא דְתָנִין – בכל מקום ששינונו
לשון בְּפָנֵי הַבֵּית וְשֵׁלָא בְּפָנֵי הַבֵּית, שְׁלָא לְצוּרָה הוּא, שהרי
מצוות אלו אינן שייכות כלל לבית המקדש, ופשוט שנוהגות אף בזמן
שאין בית המקדש קיים, לְבַד מְלַגְבֵי אִיסוּר 'אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ, שבו
הוצרכה המשנה להשמיענו שנוהג בזמן שאין בית המקדש קיים, כיון
דְּסִלְקָא דְעִתְּהָא אֲמִינָא – היית מעלה בדעתך לומר, הוֹאִיל וְאִיסוּר
זו של שחיטת בהמה ובנה באותו יום, בְּעֵינֵינוּ דְקִדְשִׁים בְּתִיב –
נכתב בתורה בתוך עניני הקרבנות, שנאמר (ויקרא כב כז-כח) 'שֹׁר אוֹ
כֶּשֶׂב אוֹ עֹז כִּי יוֹלֵד וְהִידָּה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה
יִרְצָה לְקָרְבָן אֲשֶׁה לָּהּ, וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם
אֲחֵד, היינו סבורים לומר, שרק בְּזִמְנָא דְאִיכָא קִדְשִׁים – שנוהגת
הקרבנות קדשים, נִנְהֵג – ינהג איסור זה, אִךְ בְּזִמְנָא דְלִיכָא קִדְשִׁים,
והיינו בזמן שאין בית המקדש קיים, לֹא נִנְהֵג איסור זה, קָא מְשַׁמַּע
לָן הַתנא, שגמרא דְהוּא נִנְהֵג תַּמִּיד.
ממשיכה הגמרא ואומרת: וְתַרְוֵיהוֹן אָמַר – ושניהם, רבי אבין ורבי
מיישא, אמרו דבר נוסף, כָּל הֵיכָא דְתָנִין – בכל מקום ששינונו
במשניות אלו לשון 'וְנוֹהֵג בְּחוּלִין וּבְמִקְדָּשִׁים', נשנתה לשון זו
לְצוּרָה, לְבַד – חוץ מְלַגְבֵי גִיד הַנֶּשֶׁת, שבו נשנה דבר זה שלא
לצורך, שהרי פְּשִׁטָא שִׁנְהָא אִיסוּרוֹ אֵף בְּמִקְדָּשִׁים, וכי היינו סבורים
לומר שמשום דְאִיכָא דְשִׁינְהוּ – (שהוקדש), פָּקַע לִיה אִיסוּר גִּיד הַנֶּשֶׁת
מִיָּנִיה – התבטל ממנו איסור אכילת גיד הנשה.
תמדה הגמרא: כִּיצַד נִיתַן לומר שאין חידוש בדברי המשנה שגיד
הנשה נוהג במקדש, וְלֹא אֲזִיקִינָא בְּוִלְדוֹת קִדְשִׁים – וכי לא
העמדנו לעיל (טפ) שמשנה זו עוסקת בולדות של בהמות שהוקדשו,
שהיה מקום לומר שלא יהא בהם איסור זה, כיון שכשהתחיל הולד
להיווצר חלה עליו קדושה, וכשנוצר אצלו גיד הנשה כבר היה
קדוש, והיה מקום לומר שלא יחול איסור גיד הנשה על איסור
קדשים, וחידשה המשנה שאף על פי כן חל עליו איסור זה. ואם כן,
מדוע אמרו רבי אבין ורבי מיישא שאין חידוש בדבר זה.
מתרצת הגמרא: וּמֵאֵי מַעְמָא אֲזִיקִינָא – ומדוע באמת הוצרכו
להעמיד את המשנה בולדות קדשים, לֹא מִשּׁוּם דְקִשְׁיָא לָן לֹא
לִיתֵנִי – האם אין זה משום שהוקשה לנו, שלא היה התנא צריך
לשנות דבר זה, ואם כן לדברי רבי אבין ורבי מיישא מְעִיקָא נָמִי לֹא
תִקְשִׁי לָךְ – אין להקשות כלל מדוע שנה זאת התנא, אלא באמת אין
חידוש בדין זה, וְאִידֵי דְתָנִין לְצוּרָה תָּנִין נָמִי שְׁלָא לְצוּרָה – אגב
כך ששנה התנא דבר זה לגבי אותו ואת בנו לצורך, שהרי שי שם
חידוש וכמבואר לעיל, משום כך נקט כן אף במקום שאין בו חידוש.
שנינו במשנה: שילוח הקן נוהג וכו' בְּחוּלִין אֲכָל לֹא בְּמִקְדָּשִׁים.
שואלת הגמרא: אֲמַאי לֹא – מדוע אין שילוח הקן נוהג בעופות של
הקדש. משיבה הגמרא, דָּאִמַר קָא – כיון שנאמר בפסוק (דברים כב ז)
'שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם, הִרִי שְׂמֻצוֹהּ זֹו נִאֲמַרָה בְּמִי שְׂאֵתָהּ מְצוּוֹה
לְשִׁלְחָהּ, כלומר, במי שאתה מצווה לשלוחו למקום הפקר שהוא ניצל
בו מיד בני אדם, יָצָא זֶה – עוף של מוקדשים, שְׂאִי אֵתָהּ מְצוּוֹה
לְשִׁלְחָהּ למקום הפקר, אֱלָא אֵתָהּ מְצוּוֹה לְהִבְיֹאוֹ לִידֵי גִזְבָּר, כְּדִי
שלא יבואו לידי תקלה של מעילה בהקדש על ידי שליחה זו.
הגמרא לומדת דבר נוסף מדין עוף של הקדש: אָמַר רַבִּינָא, הֵלֶכֶד –
כיון שדורשים מהפסוק שמצות שילוח הקן נאמרה רק בעוף הראוי
להשתלח, עוֹף טְהוֹר שְׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְחַיִּיב סְקִילָה, גם כן פְּטוּר
מִשְׁלֹחַ. וּמֵאֵי מַעְמָא, כִּיּוֹן דָּאִמַר קָא 'שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם',
והיינו שמצוה זו שייכת בְּמִי שְׂאֵתָהּ מְצוּוֹה לְשִׁלְחָהּ למקום הפקר,
יָצָא זֶה – עוף שהרג את הנפש, שְׂאִי אֵתָהּ מְצוּוֹה לְשִׁלְחָהּ, אֱלָא
אתה מצווה לְהִבְיֹאוֹ לְבֵית דִּין כְּדִי שִׁיסקְלוּהוּ.
מבררת הגמרא: הִכִּי דָּמִי – באיזה אופן נאמר דינו של רבינא, אִי
דְגַמְרָא דִּינִיָּה – אם באופן שכבר נגמר דינו של הקוף להריגה,

רבא מבאר את ההוכחה שהתנא לענין מוכר מעי פרה הוא התנא של
משנתנו: שהתבאר ברישא שהמוכר לא מנכה ללוקח כנגד שווי
הקובה שנתן לכהן, אֱלָמָא, מְתַנּוּת דְבָהּן לֹא מְזַבִּין אִינִישׁ – אדם
לא מוכר את חלק המתנות של הכהן לפי שאסור להוציא עצמו מן
החיוב, ואינם כלולים במכירה, ומה שהלוקח שילם הוא רק על
השאר. הָכָא נָמִי לַעֲנִין ראשית הגז, מְתַנּוּת דְבָהּן לֹא מְזַבִּין אִינִישׁ.
הֵלֶכֶד אִם שְׂיִיד הַמוֹכֵר לַעֲצֻמוֹ חֶלֶק מִן הַגִּזִּים, הַמוֹכֵר תִּיָּיב לַתַּת
ראשית הגז מחלקו על הכל, מִשּׁוּם דָּאִמַר לִיה לִזְכָּתָהּ לְמוֹכֵר, מְתַנּוּת
דְבָהּן גִּבְרָא הִיא – כל חלק הכהן עבור כל הגזים הוא בחלקו, שהרי
לא מכרת אותו. אבל אם לֹא שְׂיִיד הַמוֹכֵר לַעֲצֻמוֹ, הַלּוֹקֵחַ תִּיָּיב לַתַּת
לכהן מחלקו, מִשּׁוּם דָּאִמַר לִיה הַמוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ, מְתַנּוּת דְבָהּן לֹא
וְכִנִּי לָךְ – את החלק שצריך ליתן לכהן כלל לא מכרתי לך ושאתם
לא מוכר את מה שצריך לתת לכהן, ומה ששילמת היה רק עבור
השאר, ועליך להפריש מחלקו ואיני מנכה לך מן הדמים.

הדרן עלך ראשית הגז

פרק שנים עשר – שילוח הקן

משנה

נאמר בתורה (דברים כב ז-ו), 'כִּי יִקְרָא קֹן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ כָּל עֵץ אוֹ
עַל הָאֶרֶץ, אֲפָרְחִים אוֹ בִיצִים, וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֲפָרְחִים אוֹ עַל
הַבִּיצִים, לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֵת הַבָּנִים
תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִטֵּב לָךְ וְהָרַבְתְּ יָמִים'. ונאמרו בפרשה זו שתי מצוות:
א. מצות לא תעשה, שלא ליטול את האם על הבנים. ב. מצות עשה
לשלח את האם. בפרק זה יבואר פרטי מצוות אלו ובאלו אופנים הן
נוהגות.

המשנה מבארת היכן ומתי נוהגת מצוה זו: שִׁלּוּחַ הָקֵן נוֹהֵג בְּאַרְצָא
וּבְחוּץ לְאַרְצָא, בְּפָנֵי הַבֵּית – בזמן שבית המקדש קיים, וְשֵׁלָא בְּפָנֵי
הַבֵּית, וְנוֹהֵג בְּעוֹפוֹת שֶׁל חוּלִין, אֲכָל לֹא בְּמִקְדָּשִׁין – בעופות של
הקדש.

המשנה מביאה כמה חומרות שיש בכיסוי הדם יותר מבשילוח הקן:
חֹמֶר – יש חומרות בְּמִצְוֹת כְּסוּי הָדָם יותר מְבִמְצוֹת שִׁלּוּחַ הָקֵן,
שְׁכַסְּוֵי הָדָם, שציותה התורה לכסות את דמו של בעל חיים שנשחט.
נוֹהֵג בֵּין בְּחִיהַ וּבֵין בְּעוֹף, וכן נוהג בין בְּמוֹזֵמִין וּבֵין בְּשִׂאִין מְוֹזֵמִין,
וְאִילוֹ שִׁלּוּחַ הָקֵן אֵינִי נוֹהֵג אֱלָא בְּעוֹף, ולא בשאר בעלי חיים,
וְאֵינִי נוֹהֵג אֱלָא בְּשִׂאִינוֹ מְוֹזֵמִין, שנאמר (שם), 'כִּי יִקְרָא קֹן צִפּוֹר
לְפָנֶיךָ, דֶּרֶךְ מְקָרָה, וְלֹא בְּמוֹזֵמִין. וּמִבְּאֵרֶת הַמִּשְׁנָה: אִידְּוֹהֵי עוֹף שְׂאִינִי
מְוֹזֵמִין, שיש בו מצות שילוח הקן, בְּזִמְנָא דְתַרְנַנְגוּלִים שִׁבְּרָו
מִהֲבִית וְאִינֵם עֵתִידִים לַחְזוֹר, שְׁקִנְנוּ – בנו קן בְּפָרְדֵּם, אִינוֹ מִקּוֹם
מְוֹזֵמִין וְיִכּוּלִים לְהִסְתַּלַּק מִשָּׁם מִתִּי שִׁירָצוֹ, אֲכָל אִם קִנְנוּ בְּבֵית,
שְׁהוּא מִקּוֹם מְוֹזֵמִין, וְכֵן יִזְנִי תְּרַדְּסִיאוֹת, שדרכן לחיות עם בני אדם,
פְּטוּר הָאֵדָם מִשִּׁלּוּחַ הָאֵם קוֹדֵם נְטִילַת הַבִּיצִים.

המשנה מביאה אופנים נוספים של פטור משילוח: הַמוֹצֵא קֹן שֶׁל עוֹף
טָמֵא, פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם. וכן הַמוֹצֵא עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בִּיצֵי
עוֹף טְהוֹר, וְכֵן עוֹף טְהוֹר רוֹבֵץ עַל בִּיצֵי עוֹף טָמֵא, פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח,
עד שיהיה גם העוף וגם הביצים טהורים.

עוף ששמו קוֹרָא, והוא עוף טהור שדרכו לרבוץ על ביצים של עופות
אחרים, אם מוצא אדם את הקורבן של אותו המין רובץ על ביצים, רַבִּי
אֶלְעָזָר מְחַיִּיב בְּשִׁלּוּחַ, וְהַכְּמִים פּוֹטְרִין.

גמרא

שינונו במשנה, 'שילוח הקן נוהג בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית
ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במקדשין', ובענין זה שינונו
במשניות נוספות במסכת זו, הגמרא מביאה דברי אמוראים בענין
לשונות אלה: רַבִּי אֲבִין וְרַבִּי מֵיִישָׁא אמרו שני דברים בענין זה, חָד
אָמַר, כָּל הֵיכָא דְתָנִין – בכל מקום ששינונו במשניות אלו לשון
'בְּאַרְצָא וּבְחוּץ לְאַרְצָא', נשנתה לשון זו שְׁלָא לְצוּרָה, כיון שמשניות

1 **בר קטלא הוא** – הרי העוף כבר התחייב מיתה, וכיצד נמלט מיד בית
2 דין. מבארת הגמרא: **אֵלָא** ודאי מדובר באופן **דְּלֵא נְמַר דִּינְהָ** –
3 שעדיין לא נגמר דינו של העוף להריגה, ובאופן זה **בְּעֵי לְאִתְּנוּיָהּ**
4 **לְבִי דִינָא** – צריך המוצא להביאו לבית דין, וְקִיּוּמֵי בֵּיהּ – ובכך
5 לקיים בו מצות **וְכִפֹּרֶת הָרֹעַ מִקֶּרְבָּךְ** (דברים יג א), שזו מצוה על כל
6 המוצא חייבי מיתה להביאם לבית דין שיהרגום ובוזה יבערו את הרע,
7 וכיון שלא יכול להתקיים בעוף זה דין שילוח האם, פטור המוצא
8 ממצוה זו.

9 הגמרא חוזרת לבאר את הפטור משילוח שנאמר לגבי עופות
10 המוקדשין. שואלת הגמרא: **הֲנִי מוֹקֵדֶשִׁין** – אותם עופות של הקדש,
11 שאמרה המשנה שאין בהם מצות שילוח הקן, **הִיכִי דָמִי** – באיזה
12 אופן מדובר, **אִילֻמָּא דִּתְהוּה לִיה** – אם נאמר שהיה לו לאדם קן
13 **בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**, וְאִקְדִּישֶׁהּ – והקדישו לעוף, מִי מִיִּתְיִיב – וכי באופן כזה
14 יש חיוב שילוח הקן, והרי פשוט שפטור שאף בעופות של חולין פטור
15 משילוח אם קנו בביתו, שנאמר (שם כב א), **כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר**, דרך
16 מקרה **פֶּרֶט לְמוֹזְנִין** לו בביתו.

17 וְאֵלָא אם תרצה לומר שמדובר באופן **דִּתְהוּה קֵן בְּעֻלָּמָא** – שאדם זה
18 ראה קן במקום הפקר, וְאִקְדִּישֶׁהּ – והקדישו, ועל זה אמרה המשנה
19 שפטור משילוח הקן. גם ביאור זה יש לדחות, וְמִי קֹדֵשׁ – וכי באופן
20 זה חלה הקדשתו, והרי **וְאִישׁ כִּי יִקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ** (ויקרא כו ד)
21 **אִמֵּר דְּרַחֲמָנָא** – אמרה התורה, ודרשו חכמים מלשון הפסוק, מֶה
22 **בֵּיתוֹ בְּרִשְׁתּוֹ**, אֵף כָּל דָּבָר שֶׁבְּרִשְׁתּוֹ של אדם יכול הוא להקדישו,
23 ואילו קן זה אינו ברשותו, ומשום כך לא חלה הקדשתו. וְאֵלָא אם
24 תאמר שיש לבאר שמדובר באופן **דְּאִנְגְּהִינְהוּ לְאִפְרוּחִים**
25 וְאִקְדִּישִׁינְהוּ – שהמוצא את הקן הגביה את האפרוחים וקנאם, ואחר
26 כך הקדישם, וחלה הקדשתו כיון שכבר זכה בהם, וְהָדָר הִדְרִינְהוּ –
27 ואחר כך החזירם לקן, וחזרה האם לרבוץ עליהם, ועל זה אמרה
28 המשנה שכיון שהאפרוחים קדושים אין חיוב לשלח את האם. גם
29 ביאור זה יש לדחות, דִּתְהוּה – שהרי באופן זה שכבר זכה באפרוחים,
30 **אִפְּלִי בְּחֻלִּין נְמִי לֹא מִיִּתְיִיב** – גם בעופות של חולין פטור הוא
31 משילוח הקן, דִּתְהוּה בְּרִייתוֹ, אם נָמַל אֶת הַבָּנִים בּוֹמֵן שלא היתה
32 שם האם, וְהַחֲזִירָן לָקֵן, וְאַחֵר כִּד הָזָרָה הָאֵם לִרְבוּץ עֲלֶיהָ, פֶּטוּר
33 מִלְּשִׁלָּהּ, כיון שבשעה שהגביהם כדי לזכות בהם פקעה ממנו מצוה
34 זו מחמת שנעשו מזומנים, ולא מועיל מה שמחזיר את האפרוחים
35 לקן, ואין חילוק בין חולין להקדש.

36 וְאֵלָא אם תאמר שמדובר באופן **דְּאִנְגְּהָה לָאֵם** – שהגביה את האם
37 וזכה בה לעצמו, וְאִקְדִּישֶׁהּ, וְהָזָרָה – ואחר כך חזרה לרבוץ עליהם,
38 שבאופן זה פטור ממצות שילוח הקן כיון שהאם שייכת להקדש ולא
39 מתקיים בה הפסוק **שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם**, גם זאת יש לדחות,
40 דבאופן כזה כבר **מַעֲקֵרָא** – מתחילה כשמצא את הקן, כבר אִיתְיִיב
41 לִיה בְּשִׁלּוּת – התחייב המוצא בשילוח הקן, וחיוב זה הוא מִקְּמִי
42 דְּאִקְדִּישֶׁהּ – מידם שהקדישה, ואין המצוה פוקעת ממנו אף אחרי
43 שהקדישה. ומוכיחה הגמרא דין זה: **דִּתְנִינָא** בברייתא לגבי מצות
44 כיסוי הדם, שאינה נוהגת בחיות של הקדש, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יוֹסֵף
45 אָמַר, אדם שהִקְדִּישׁ חֵיהּ, וְאַחֵר כִּד שְׁחִטָה, פֶּטוּר מִלְּכַסּוֹת את
46 דמה, כיון שהיה של הקדש פטורה מכיסוי הדם. אבל אם שְׁחִטָה
47 תחילה, וְאַחֵר כִּד הִקְדִּישָׁהּ, חִיִּיב לְכַסּוֹת את דמה, כיון ששִׁכְבָּר
48 נִתְחַיֵּב בְּכַסּוֹי הדם קודם שִׁכְבָּא לִידֵי הַקִּישׁ, והוא הדין כאן, כיון
49 שכבר התחייב במצות שילוח הקן קודם שהקדיש את האם, אינו
50 נפטר מהמצוה אף לאחר הקדשתה.

51 הגמרא מביאה שני ביאורים בדין זה שבמשנתנו. משיבה הגמרא:
52 **רַב אֱמֵר**, מדובר במשנה **בְּאֵדָם הַמְּקִדִּישׁ פִּירוֹת שׁוֹכְבּוֹ** – שהקדיש
53 האדם את הגוללים שיולדו מהעופות שבשוכבו, והשייכים לו,
54 להביאם כעולת נדבה, וְמִקְרָדוֹ – וברחו אותם גזלים למקום הפקר,
55 ובנו שם קן והטילו ביצים, ונמצא שהם קדושים אך אינם מזומנים
56 ברשותו, ואם היו אלו עופות של חולין היה חיוב בשילוח הקן, ורק
57 כיון שהם מוקדשים, פטור.

58 ביאור נוסף: וְשִׁמּוּאֵל אֱמֵר, מדובר במשנה **בְּאֵדָם הַמְּקִדִּישׁ את**

59 **תִּרְנַנְגוּלָתוֹ לְבִדְק תְּבִית**, שהרי אינה ראויה למזבח, ומרדה וקיננה
60 בפרס והטילה ביצים במקום הפקר שאינו מזומן לו, ואם היתה
61 תרנגולת זו תרנגולת של חולין היה חיוב המוצא בשילוחה, וכיון
62 שהיא קדושה לבדק הבית, פטור המוצא משילוחה.
63 הגמרא מבארת מדוע נחלקו רב ושמואל בביאור המשנה. שואלת
64 הגמרא: **בְּשִׁלָּמָא** – מובן הדבר מדוע **שִׁמּוּאֵל לֹא אָמַר בְּרַב**,
65 שמדובר במקדיש פירות שובכו, והיינו משום **דְּקָא מוֹקִים לָהּ** –
66 שהוא מעמיד את המשנה אפילו **בְּקִדְשֵׁי בִדְק תְּבִית**, כדי לחדש
67 שאף בזה, שאין זו קדושת הגוף, פטור משילוח הקן, כיון שלא יכול
68 להתקיים הפסוק **שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם**. אֵלָא רַב שהעמיד במקדיש
69 פירות שובכו, **מֵאִי טַעְמָא לֹא אָמַר בְּשִׁמּוּאֵל**, שמדובר בקדשי בדק
70 הבית.

71 משיבה הגמרא: **אֱמֵר לָךְ רַב**, דִּקָּא באופן זה **קִפְּטִי מְשִׁילוּת** – יש
72 פטור ממצות שילוח הקן, והיינו, בְּגוֹן במקדיש **פִּירוֹת שׁוֹכְבּוֹ**,
73 דְּקִדְשֵׁי מוֹבָח נִינְחוּ – שחלה עליהם קדושה להקריבם על גבי
74 המזבח, דְּכִיּוֹן דְּקִדְשֵׁי בְּקִדּוּשַׁת הַגּוֹף, לֹא פִקְעָה קִדּוּשְׁתִּיהוּ
75 מִיִּנְיָהּ – אין קדושתם פוקעת מהם אף אחרי שברחו מבית בעליהם.
76 אֲבָל בְּמִקְדִּישׁ תִּרְנַנְגוּלָתוֹ לְבִדְק תְּבִית, דְּלֹא קִדְשֵׁי מוֹבָח הֵם, שהרי
77 אין תרנגולים קרבים על גבי המזבח, דְּקִדּוּשַׁת דָּמִים בְּעֻלָּמָא הוּא –
78 שחלה עליה רק קדושת דמים לבדק הבית, בְּיּוֹן דְּמִרְדָּה הִתְרַנְּגוּלַת
79 וברחה מביתו, פִּקְעָה קִדּוּשְׁתִּיהוּ – פקעה קדושתם, וְהִיא חֲטִיבַת
80 בְּשִׁלּוּתָהּ, ככל עוף של חולין.

81 וְשִׁמּוּאֵל אֱמֵר, ניתן להעמיד את המשנה במקדיש תרנגולתו לבדק
82 הבית, כיון שאף עופות הקדושים בקדושת בדק הבית שברחו
83 נשארים בקדושתם, כיון דְּכָל חֵיקָא דְּאִיתִיה – בכל מקום שהם
84 נמצאים, כְּבִי גֵזַר דְּרַחֲמָנָא אִיתָא – הרי הם בבית אצרו של הקב"ה,
85 כלומר, כל מקום בו נמצא דבר של הקדש הרי הוא ברשות הקב"ה,
86 דְּכִתִּיב (תהלים כד א) **לֹה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָתָהּ תִּבֵּל וַיִּשְׁבֵּי בָהּ**, ומשום כך
87 אין קדושתם פוקעת אף אם מרדו וברחו.

88 הגמרא מביאה אמוראים נוספים שנחלקו בסברא זו: וְכֵן אֱמֵר רַבִּי
89 יוֹחָנָן בדברי שמואל, שמשנתו הפוטרת עופות מוקדשים משילוח
90 הקן עוסקת בְּמִקְדִּישׁ תִּרְנַנְגוּלָתוֹ לְבִדְק תְּבִית, וּמִרְדָּה וקיננה בפרס.
91 אֱמֵר לִיה – הקשה לו רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְהִי בְּיּוֹן שְׁמִדְּהָה
92 התרנגולת ונעשית הפקר, פִּקְעָה לִיה קִדּוּשְׁתָּהּ ויצאה לחולין, ושוב
93 יש חיוב לשלחה. אֱמֵר לִיה רבי יוחנן, קדושת התרנגולת אינה
94 פוקעת במרידתה, כיון שבכל מקום שהיא נמצאת, כְּבִי גֵזַר דְּרַחֲמָנָא
95 אִיתָא – ברשות הקב"ה היא נמצאת, דְּכִתִּיב (שם) **לֹה' הָאָרֶץ**
96 וּמְלוֹאָתָהּ.

97 הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן וריש לקיש: וְרַבִּי יוֹחָנָן
98 אֲדַרְבֵּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי דְרִבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֲדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ
99 – יש סתירה מדברי רבי יוחנן בדין זה לדבריו במקום אחר, ומדברי
100 ריש לקיש בדין זה לדבריו במקום אחר, דְּאִיתְמַר, אדם האומר **מִנָּה**
101 **זֶה לְבִדְק תְּבִית**, וְנִנְגְּבוּ המעות **אִי נִאֲבָדוּ מִרְשׁוֹתוֹ**, רַבִּי יוֹחָנָן אֱמֵר,
102 חֲטִיב המקדיש בְּאִתְרֵיהּ עַד שִׁכְבּוֹא לִידֵי גִזְרָה, ועליו ליתן מנה
103 אחר. וְרִישׁ לָקִישׁ אֱמֵר, כָּל חֵיקָא דְּאִיתִיה כְּבִי גֵזַר דְּרַחֲמָנָא
104 אִיתִיה, דְּכִתִּיב **לֹה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָתָהּ**, ונמצא שאין המעות אבודים
105 מההקדש, וממילא אינו חייב ליתן מנה אחר תמורתם. מסיימת
106 הגמרא: קִשְׁיָא דְּרִישׁ לָקִישׁ אֲדַרְבֵּי לָקִישׁ, שהרי לגבי שילוח הקן
107 הוא סובר שקדושת בדק הבית של התרנגולת פוקעת על ידי
108 בריחתה, ואילו לגבי המקדיש מנה הוא סובר, שאין המעות נחשבים
109 אבודים אלא ברשות הקב"ה. וכן קִשְׁיָא דְּרִבִּי יוֹחָנָן אֲדַרְבֵּי יוֹחָנָן,
110 שהרי לגבי שילוח הקן הוא סובר שהתרנגולת נשארת ברשות גבה
111 ובקדושת בדק הבית אף אם מרדה וברחה, ואילו לגבי המקדיש מנה
112 ואבד או נגנב, הוא סובר שהמקדיש חייב לשלם מנה אחר להקדש,
113 תחת אותו מנה שאבד או נגנב, ולכאורה דין זה הוא משום שבזה
114 שנגנב המנה או אבד הוא יצא מרשות גבה.

115 מתרצת הגמרא: דְּרִישׁ לָקִישׁ אֲדַרְבֵּי לָקִישׁ לֹא קִשְׁיָא, כיון שיש
116 לחלק בין שני האופנים, הָא – מה שאמר ריש לקיש לגבי שילוח הקן,

חולין. פרק שנים עשר – שילוח הקן דף קלט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קלא רש"י תוספות

בר קמלא הוא – ומדיחין נמלט? ובערת הרע – מצוה על כל הפוגע בחיבי מיתה להביאן לבית דין, כדי לבער רשעים מישראל. מי מחייב – אפילו כשהוא חולין? אלא רחוק קן בעלמא – במקום שאין קני לו, והביצים אינן שלו, דהא כל מקום שהביצים שלו, אפילו על ידי זכית חצר המשתמרת לאדם שלא מדעתו – חשיב ליה מומון, ב"השואל את הפרה" (בבא מציעא קבא). אלא דאגבהינהו לאפריהו – זוכה בהו, ואקדישנהו, ונאחר דאפרוחין קדושים – נפטר מלשלח את האם. והדר אהדינהו – וחזרה האם עליהן. פטור מלשלח – דהא כיון דזכה בהו – "מומון" קרינא בהו. אחייב ליה בשילוח – כשמצאן, ומשום דאקדישה בתר הכי – לא פקע ליה שום מצוה מנייהו, דתניא וכו' מוקדשים אין כסוי הדם נוהג בהן, כדאמרין בפרק "כסוי הדם" (חולין פגב.) משום שחיטה שאינה ראויה, שאסורים בהנאה. שחטה ואחר כך הקדישה חייב לכסות – דחיובא דחיל עליה לא פקע, רב אמר – לתרצי למתניתין. במקדיש פירות שובכו – גזלות שובכו למזבח בעולת נדבה, ואחר כך כשגדלו אותן פירות מרדה, ויצאו וקנו במקום אחר. דמעיקרא כי אקדישנהו, ידידיה הו, וחל הקדש עלייהו, והשחטה דמצאן – לאו מומון הוא. ואי הוה חולין – הוה מיחייב. ודאי דנקט "פירות", ולא אמר "מקדיש" שובכו עצמו" – משום דיונים אינן ראויין אלא כשהן קטנים, ורב לא אמר למילתיה אלא בקדיש מזבח. דקא מוקים ליה אפילו בקדיש ברק הבית – ואשמועינן רבותא: דאף על גב דקדושת דמים בעלמא הוא – פטור מלשלח, כדאמרן טעמא: שאתה מצווה להביאו לידי גזר. לא פקעה קדושתיהו – במרידתן לא יצאו מבח הקדש. פקעה קדושתיהו – ומיחייב בשילוח. לה' הארץ – אין אבריו, שבכל מקום שהם – של הקדש הן. הא מקמי דשפיעה מרבי יוחנן רבו – הוה קים ליה: כיון דמרדה פקעה לה קדושתה, ובתר דשפיעה מרבי יוחנן דתריץ ליה "לה' הארץ ומלוואה" – קבלה ממנו, ומשום הכי פטור במקדיש ואבר. הא דאמר הרי עלי – "להביאו". וכשהפרישה אחר כך נגנבו ואבדו – אף על גב דבי גזא דרחמנא הוא, לא קים נדרו. נדר האומר הרי עלי עולה – ואחר כך הפריש בהמה, ואמר "הרי זו לנדרי". אם מתה – חייב באחריותה, הואיל ומעיקרא ארכבה אכתפיה. דמיחשב חקריה – דכי אמר "עלי" – הכי קאמר: עלי להביאו לעזרה. אבל בדק הבית – גמור בהפרשתו. ואי משום דלא הביאו ליד גזר – הכל גזברים הן, ד"לה' הארץ". ובית זה קרבן – "לבדק הבית". שפא הן נקראים "קרבן" כענין שואמר (במדבר לא) "נקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב", וקדושת דמים הם. שור זה עלי עולה – אף על גב דאמר "זה" – כיון דאמר "עלי", עלי להביאו" קאמר. וכן בבית לבדק הבית – למוכרו, להביא דמיו ליד גזר. אבל היכא דאיתנהו – גזגז מעות שאבדו – בי גזא דרחמנא אתנהו, ואם הוציאן הגגב – הוא מעל, ועליו לשלמן להקדש. בערבין – האומר "ערכי עלי", והפריש ערכו. דלא מיתמר ליה בלא עלי – דלא אפשר למימר "הרי זה" בלשון ערך דהא עדיין לא קבל חובת ערך עלי. דאי נימא ערכי – ולא "עלי" – אמאן רמי האי נדר לשלומי? אם אמר ערך פלוני – ולא אמר "עלי" – אמאן רמי? ועוד תניא – דחייב באחריותו. ונתן את הערבך – בפודה שדה מקנה מן ההקדש כתיב "וחשב לו הכהן את מכסת הערבך עד שנת היובל נתן את הערבך" – הוה ליה למכתב "ונתן אותה", או "ונתנו", מה תלמוד לומר "הערבך"? שמע מינה: אערבין קמהדר. לפי שפנינו בחקישות ומעשר שני שהן מתחללין על המעות – כשהפריש פדיון ואבר – אינו חייב באחריותו, דהא כתיב "ויסף חמישית כסף ערבך עליו והיה לו", ולא כתיב ביה נתינה, אלא משהפרישו ואמר "הרי זה מחולל על זה" – נקרא ערך להקדיש דמיו, ויצא לחולין ההקדש.

כיון דמרדו פקעה קדושתיהו – שמעינן מהכא דאוחים ותרגולים של חולין שמרדו בבליהם והכלו להן, הוה הפקר, והמחזיק בהן – זכה. דהא הכא היינו טעמא: כיון דמרדו הוה הפקר, חייבין בשלוח. דוקא מת תפל דליתנהו – לאו דוקא נקט "מת", דהא שור אפילו נגב או נאבר נמי חייב באחריותו, שהוא קדשי המזבח. ולרבי יוחנן "נפל" נמי לאו דוקא. לפי שפנינו בחקישות ומעשר שני כו' – תימה: באיזה הקדש מיידי? אי דאמר "הרי זה" – מאי איריא דנקט לאחר שנתחלל, אפילו הקדש עצמו נגב או נאבר אין חייב באחריותו אלא על כרחך דאמר "עלי" – אף על גב דבהקדש גופיה חייב באחריותו, כיון שנתחלל – אינו חייב באחריות המעות. ואם כן, מה קאמר "יכול אף זה כן"? האין דומה ערך להקדש שנתחלל? שסכסו

מעינא – מעיקרא – אלא דאגבהינהו לאם ואקדישה, והדרה – מעיקרא איחייב ליה בשילוח מקמי דאקדישה. דתניא, רבי יוחנן בן יוסף אומר: הקדיש חיה ואחר כך שחטה – פטור מלכפות, שחטה אחר כך הקדישה – חייב לכפות, שפכר נתחייב בכסוי קודם שיבא לידי הקדש! – רב אמר: במקדיש פירות שובכו ומרדו, ושמואל אמר: במקדיש תרגולתו לבדק הבית. בשלמא שמואל לא אמר כרב – דקא מוקים לה בקדיש ברק הבית, אלא רב מאי טעמא לא אמר בשמואל? אמר לה רב: דוקא קפמרי משילוח גזגז פירות שובכו דקדישי מזבח גינהו, דכיון דקדיש קדושת הגוף לא פקעה קדושתיהו מיניהו, אכל במקדיש תרגולתו לבדק הבית, דלאו קדיש מזבח, דקדושת דמים בעלמא הוא, כיון דמקדיה – פקעה קדושתיהו, וחיבת בשילוח, ושמואל אמר: כל היכא דאיתיה, בבי גזא דרחמנא איתא, דכתיב "לה' הארץ ומלוואה". וכן אמר רבי יוחנן: במקדיש תרגולתו לבדק הבית ומרדה, אמר ליה רבי שמעון בן לקיש: וכיון שפמרה פקעה ליה קדושתה! אמר ליה: בבי גזא דרחמנא איתא, דכתיב "לה' הארץ ומלוואה". ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, ורמי דרבי שמעון בן לקיש אדרבי שמעון בן לקיש. דאיתמר: "מנה זה לבדק הבית" ונגנבו או נאבדו – רבי יוחנן אמר: חייב באחריותו עד שיבואו לידי גזר. וריש לקיש אמר: כל היכא דאיתיה – בבי גזא דרחמנא איתיה, דכתיב "לה' הארץ ומלוואה". קשיא דריש לקיש אדריש לקיש, קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן! – דריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא, הא מקמי דשפיעה מרבי יוחנן רביה, הא לבתר דשפיעה מרבי יוחנן רביה. אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן קשיא! – דרבי יוחנן אדרבי יוחנן נמי לא קשיא, הא – דאמר "עלי", הא – דאמר "הרי זה". – מכלל דרבי שמעון בן לקיש אף על גב דאמר "עלי" לא מחייב? והתניא: איהו נדר ואיזו היא נדרה, נדר – האומר "הרי עלי עולה", נדרה – האומר "הרי זה עולה". ומה בין נדר לבדקה? נדר – מתה או נגנבה או נאבדה, חייב באחריותה. נדרה – מתה או נגנבה או נאבדה, אינו חייב באחריותה! – אמר לה ריש לקיש: הני מילי קדישי מזבח, דמחוסר הקרבה, אכל קדיש ברק הבית, דלאו מחוסר הקרבה, אף על גב דאמר "עלי" – לא מחייב. – והתנן: האומר "שור זה עולה", "בית זה קרבן". מת השור, נפל הבית – אינו חייב באחריותו. "שור זה עלי עולה", "בית זה עלי קרבן". מת השור ונפל הבית – חייב לשלם! – הני מילי היכא דמת השור ונפל הבית חייב לשלם – דליתנהו, אכל היכא דאיתנהו, כל היכא דאיתיה – בבי גזא דרחמנא איתיה, דכתיב "לה' הארץ ומלוואה". אמר רב המנונא: הפל מודים בערבין, אף על גב דאמר "עלי" – לא מחייב. מאי טעמא – דלא מיתמר ליה בלא "עלי". היכי לימא? לימא "ערבי" – אמאן? לימא "ערך פלוני" – אמאן? מתקף לה רבא: לימא "הריני בערבין", "הריני בערך פלוני" ועוד, תניא, רבי נתן אומר: "ונתן את הערבך ביום ההוא קדש לה" – מה תלמוד לומר? לפי שפנינו בחקישות ומעשר שני שהן מתחללין על מעות, שפחולין נגנבו או נאבדו – אינן חייבין באחריותן, יכול

שיך לעמ' קלחב, **שכסוי** הדם נהג בו – תימה: אמאי לא תני "שכסוי הדם נהג בזכרים ונקבות, ושילוח הקן אינו נהג אלא בנקבות?"

בדרך כדרך יהודה בו – ואם תאמר: אמאי איצטריך ריבויא לן שבים? דאי משום דכתיב "על הארץ" – אם כן לא ליכתוב "בדרך" ולשתוק מ"על הארץ" ומידו "על הארץ" איצטריך למעוטי נשר בשמים. אבל קשה: דאם כן, מאי פריך בסמוך "מצא קן בשמים, הכי נמי דמוציב?" ומאי קשיא, הא כתיב "על הארץ" ונראה: דפריך דקן בשמים נחייב מ"בדרך" ומ"על הארץ" נמשע שבים, במה ראיית.

תא שמע תבנית כל צפור כנף וגו' – ואם תאמר: והא כתיב (תהלים יא) "איך תאמר לנפש נדי הרכם צפור? יש לומר: דפשיטא דדוד לעוף טהור היה מדמה עצמו. וכן (שם קכד) "כצפור נמלטה מפח יוקשים" (ישעיה לא) "כצפרים עפות". ואם תאמר: והא כתיב (תהלים פד) "גם צפור מצאה בית", דאיירי נמי בטמא דאטו טהור מצא, טמא לא מצא! ומידו אפשר דמיידי בטהור, כדמוכח סיפא דקרא, דכתיב "ודרור קן לה", וצפור דרור היא טהורה, כדמוכח ב"אלו טריפות" (חולין טבא). והא דכתיב (תהלים קד) "אשר שם צפרים יקנו חסידה" וגו' – אפשר ובכלל חסידה הם כל הטמאים, ר"צפרים" היינו טהורה.

טרפות

ובבירות, ואוחזין ותנגולין שקננו בפרדם – חייב בשילוח. אכל קננו בתוך הבית, וכן יוגי הרדיאות – פטור משילוח. אמר מר: מה דרך – שאין קנו בדרך, אף כל – שאין קנו בדרך. הא למה לי? מ"כי יקרא" נפקא – כי יקרא פרט למזומן! ועוד, "לפניך" למה לי? אלא "לפניך" – לאתויי שהיו לפניו ומרדו. "בדרך" – בדרך יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: מצא קן בים – חייב בשילוח, שצאמר "בה אמר ה' הנותן בים דרך" וגו'. אלא מעתה מצא קן בשמים, דכתיב "דרך נשר בשמים", הכי נמי דמחייב בשילוח הקן! "דרך נשר" איקרי, "דרך" סתמא לא איקרי. אמרי ליה פפונאי לרב מתנה: מצא קן בראשו של אדם מהו? אמר: "ואדמה על ראשו". משה מן התורה מניין? "בשגם הוא בשר". הקן מן התורה מניין? "המן העץ". אסתר מן התורה מניין? "ואנכי הסתר אסתיר". מרדכי מן התורה מניין? דכתיב "מר דרור" ומתרגמינן: מירא דכא. "ואתהו שאינו מזומן" וכו'. רבי חיאי רבי שמעון. חד תני הרדיאות, וחד תני הרדיאות. מאן דתני הרדיאות – על שם הורדום, ומאן דתני הרדיאות – על שם מקומן. אמר רב כהנא: לדידי חזין, וקיימן שתסר דרי בפתי מילא, והנה קרא "קירי קירי". הנה חד מינייהו דלא הוה קרי "קירי קירי", אמרה לה חברתה: סומא, אמרי "קירי קירי"! אמרה: סומא, אמרי "קירי בירי"! אתייה ושחטוה. אמר רב אשי, אמר לי [רבי] חנינא: מילין. מילין סלקא דעתך? אלא אימא: במילין. "עוף טמא פטור משילוח". מנהי מילי? אמר רבי יצחק: דאמר קרא "כי יקרא קן צפור לפניך". "עוף" – משמע לן בין טהור בין טמא. "צפור" – טהור אשכחן דאיקרי "צפור", טמא לא אשכחן דאיקרי "צפור". תא שמע: "תבנית כל צפור כנף", מאי לאו: "צפור" – בין טהור בין טמא, "כנף" – חגבים! – לא "צפור" – טהור, "כנף" – טמא וחגבים. תא שמע: "החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף". מאי לאו: "צפור" – בין טהור בין טמא, ו"כנף" – חגבים? – לא, "צפור" – טהור, "כנף" – טמא וחגבים. תא שמע: "כל צפור כל כנף", מאי לאו כדמקשינן? – לא, כדמקשינן. תא שמע: "ואתה בן אדם... אמר לצפור כל כנף", מאי לאו כדמקשינן? – לא, כדמקשינן. תא שמע: "ובענפיהו"

בעירובין (נגב) גבי בני גליל שאין מדקדקים בלשונם: ההוא דאתאי לקמיה (דרבי ינאי) ודיינאן דבעא למימר "מרי קירי, טבלא הוית לי וגבוחה ממני", ואמרה "מרי בירי, טפלא הוית לי וגבונך מין". סומא – שוטה, בלא ראות. אימא קרי – כמו שאנו אומרים. אמרה לה – אידי לחברתה. סומא ואימא קרי בירי – לאותו שאת קורא אדן – עבד הוא, על שדחה הוה עבד. אתייה – עבדים שנשאר מעבדי הורדוס ושחטו. אמר לי רבי חנינא מילין – דברי רוח הן, שלא דברו מעולם. מילין סלקא דעתך – והאמר רב כהנא "לדידי חזי לי", ודרי רב כהנא מעיד על הדבר. ואי לא דקושטא הוא, לא הוה אמרו! אלא במילין – על ידי כשפים מלומדות לדבר אותן עופות. עוף משמע בין טמא וכו' – אי הוה כתיב "עוף" – הוה משמע: בין טמא בין טהור, כדכתיב (דברים יד) "כל עוף טהור תאכלו", וכתיב "כל שרץ העוף טמא הוא לכם", וכתיב (ויקרא יא) "תשקצו מן העוף". תא שמע – דהוהיה הכתוב שלא לעשות עבודה זרה דמות צפור, ועל כרחך אטמאים נמי מזהיר, ומדיכא משתמע מיניה: לא מ"צפור" משתמע בין טמאין בין טהורין, ורבנן – לאתויי חגבים! לא צפור טהורה – משתמע מיניה, ורבנן – לאתויי טמאים וחגבים. תא שמע – הדיה וכל בהמה יהללו את שם ה', ועל כרחך צפרים טמאים נמי משבחי קמיה, ומדיכא אדכרינהו דה? לאו מ"צפור", ורבנן – לאתויי חגבים

יכול אף – ערכין משהפרישן יפטר? תלמוד לומר ונתן את הערבה קדש – אין ערכין קדושין עד שעת נתינה. וקרא הכי מדריש: "וחשב לו הכהן למקדיש את שדה מקנה את מכסת הערבה", ושביקה. והאי "את הערבה" קאי אערבין, דאילו בפריקן הקדש כתיב לעיל מיניה "והיה לו", בלא שום נתינה. הכי גרסינן לפי שנאמר שלח תשלח – שתי פעמים, שומע אני לחזור אחר המצוה הווא עד שתבא ליד. תלמוד לומר

כי יקרא במאורע – הכתוב מדבר, לכשקרא. קן מכל מקום – אפילו באפרוח אחד או בביצה אחת, כדתנן במתניתין. צפור טהורה ולא טמאה – לקמן מפרש לה רבי יצחק: "עוף" – משמע בין בטמא בין בטהור, אבל "צפור" – לא אשכחן בטמאים אלא בטהורים. לפניך – משמע ברשות היחיד, כגון בפרדס ובשדה שאינה משתמרת, דלא קניא ליה חצרו, דלאו מזומן הוא. בדרך – להביא רשות הרבים. שאין קנו בדרך – אין קן מזומן לך, ואין קני לך. ויני שובך – ויוני מדבריות שקנו בשובך. ובשלהי פרקין פריך: הא כיון דחצרו קונה לו הכיצים, מזומן הואו טפיחים – שנתנן בהן קדרות קטנות בחומה, וקורין בויל"ש, ובכירות – דירות ומגורל עיר. שקנו בפרדס – שמורה, דהשתא אין קנו בדרך. ועוד לפניך למה לי – משום רשות היחיד דפרדס, הואיל וסופנו לרבות את הכל? אלא לפניך – מיבעי ליה לחייב את שדחי כבר שלו ומרדו. בדרך – נמי מיבעי ליה לכדבר יהודה. קן בים – ששטף הים את האילן, והיה קן בראשו – חייב לשלח, דים נמי איקרי "דרך". קן בשמים – עוף נושא קן באויר. דרך סתמא לא איקרי – אבל ים איקרי "דרך" סתמא, הנותן בים דרך. ואדמה על ראשו – אף על פי שהיה בראשו, לא אבדה את שמה, שמע מינה: אדם גופיה אדמה הוא, מדלא אבדה את שמה, דלא קרייה "עפר". והשתא נמי "על הארץ" קרינא ביה. ועוד זה שאלו ממנו – מנין למשה רמז קודם שבא שטפו לבא? בשגם הוא – "בשגם" בגימטריא כמו

"משה", וכתיב שם "והיו נמי מאה ועשרים שנה", וכך היו ימי חיי משה. כלומר, עתיד לבא, בשגם משה מן הנולדים וכן ימיו. מנין – למעשה ההמן? המן העץ – יתלה על העץ. למעשה אסתר – "הסתר אסתר" – בימי אסתר יהיה הסתר פנים, ומצאיהו צרות רבות ורעות. מנין – לגדולת מרדכי? מר דרור – וקרי ליה ראש לבשמים, לצדיקים ואנשי כנסת הגדולה. חד תני – דהרדיאות, וחד תני הרדיאות. הורדום – התחיל להתעסק בגדולתו. לדידי חזין לי – הן שנשאר מבני כהנא ש יוני הורדוס. וקיימא שית כרי דרי – שש עשרה הורדוס בפתח מילא – כל שורה ארכה ברוב מיל, ואמרו "קירי קרי" – "אדוני, אדוני". "קירי" – הוא לשון אדון, "בירי" – הוא עבד, כדאמר

בעירובין (נגב) גבי בני גליל שאין מדקדקים בלשונם: ההוא דאתאי לקמיה (דרבי ינאי) ודיינאן דבעא למימר "מרי קירי, טבלא הוית לי וגבוחה ממני", ואמרה "מרי בירי, טפלא הוית לי וגבונך מין". סומא – שוטה, בלא ראות. אימא קרי – כמו שאנו אומרים. אמרה לה – אידי לחברתה. סומא ואימא קרי בירי – לאותו שאת קורא אדן – עבד הוא, על שדחה הוה עבד. אתייה – עבדים שנשאר מעבדי הורדוס ושחטו. אמר לי רבי חנינא מילין – דברי רוח הן, שלא דברו מעולם. מילין סלקא דעתך – והאמר רב כהנא "לדידי חזי לי", ודרי רב כהנא מעיד על הדבר. ואי לא דקושטא הוא, לא הוה אמרו! אלא במילין – על ידי כשפים מלומדות לדבר אותן עופות. עוף משמע בין טמא וכו' – אי הוה כתיב "עוף" – הוה משמע: בין טמא בין טהור, כדכתיב (דברים יד) "כל עוף טהור תאכלו", וכתיב "כל שרץ העוף טמא הוא לכם", וכתיב (ויקרא יא) "תשקצו מן העוף". תא שמע – דהוהיה הכתוב שלא לעשות עבודה זרה דמות צפור, ועל כרחך אטמאים נמי מזהיר, ומדיכא משתמע מיניה: לא מ"צפור" משתמע בין טמאין בין טהורין, ורבנן – לאתויי חגבים! לא צפור טהורה – משתמע מיניה, ורבנן – לאתויי טמאים וחגבים. תא שמע – הדיה וכל בהמה יהללו את שם ה', ועל כרחך צפרים טמאים נמי משבחי קמיה, ומדיכא אדכרינהו דה? לאו מ"צפור", ורבנן – לאתויי חגבים

הַבִּית, שהוא מקום משתמר והם מזומנים בידו, וְכֵן יִזְנֶה הַדֶּרֶךְ שִׁיאֵת
 שהם יִזְנֶה הפקר שגדלות בין בני אדם וקננו בתוך הבית, פִּטְוֹר
 המוצאן מְשִׁילוֹתָ, כיון שאינם דומות לקן הנמצא 'בדרך', אלא הם
 קנויים לו ומזומנים לפניו.
 הגמרא מבארת את האמור בברייתא: אָמַר מֶר בְּרִייתָא, מֵה דֶּרֶךְ
 שִׁיאֵת קִנּוּ בְּדֶרֶךְ, אָף כֹּל שִׁיאֵת קִנּוּ בְּדֶרֶךְ. שואלת הגמרא: הֲאֵל לָמָּה
 לִי – מדוע יש צורך ללמוד דין זה שחיוב שילוח הקן הוא רק באופן
 שאין קנו בידך מהמיעוט של דֶּרֶךְ, הֲרִי מֵכִי 'יִקְרָא' נִפְקָא – יש
 להוציא דין זה וללמוד זאת מהפסוק 'כִּי יִקְרָא', וכפי שדרשנו לעיל
 (ע"א) מלשון הפסוק 'כִּי יִקְרָא', פָּרַט לְמוֹזֶנָּה שְׁפֹטוּ מִשִּׁילוֹחַ כִּיּוֹן
 שאינו של הפקר. וְעוֹד קְשָׁה, תִּבְיָה 'לִפְנֵי' שֶׁנֶּאֱמַר בַּפִּסּוֹק לָמָּה לִי
 – מדוע הוצרכה התורה לכתוב תיבה זו כדי לדרוש ממנה שאף
 ברשות היחיד שאינה משתמרת שייכת מצוה זו, והרי סופינו לרבות
 כל מקום לחיוב שילוח הקן ממה שנאמר 'עַל הָאָרֶץ'. משיבה הגמרא:
 אֲלָא יש לדרוש באופן אחר, והיינו, מה שנאמר בפסוק 'לִפְנֵי', נִצְרָךְ
 לְאֵתָנִי – לרבות את אותם עופות שֶׁהֵיוּ לִפְנֵיךְ – ברשותך, וּמִרְדּוֹ –
 וברחו, שאף הם נחשבים כאינם מזומנים, וחייבים בשילוח הקן. ומה
 שנאמר 'בְּדֶרֶךְ' גם כן בא ללמד כדבריו דֶּרֶךְ יְהוּדָה אָמַר רַב, דָּאֲמַר
 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִצָּא קֵן בֵּיתָ, וכגון ששטף הים את האילן, והיה
 קן בראש האילן, חֲיִיב המוצאו בְּשִׁילוֹתָ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה טו כג), כֹּה
 אָמַר ה' הַגִּזְתִּי בֵּית דֶּרֶךְ וְגו', ומבואר שלשון 'דרך' שאמרה התורה
 כוללת גם את הים.
 שואלת הגמרא: אֲלָא מַעֲתָה – לפי דברך, שכיון שהוזכר בפסוק
 לשון 'דרך' על ים שייכת שם מצות שילוח הקן, אם כן, מִצָּא אדם קֵן
 בְּשָׂמַיִם, על גבי עוף הפורח, שאף השמים קרויים דרך, דְּכֵתִיב (משלי
 ל ט), דֶּרֶךְ נִשְׁרָ בְּשָׁמַיִם, הֲכִי נִמִּי דְּמִיתִיב – האם גם בזה תאמר
 שחייבים בְּשִׁילוֹתָ הֵקֵן. משיבה הגמרא: דֶּרֶךְ נִשְׁרָ אִיקְרִי – השמים
 מכונים 'דרך נשר', אבל 'דֶּרֶךְ' סְתָמָא לֹא אִיקְרִי – אין השמים
 מכונים סתם 'דרך', ולכן אינם כוללים במה שכתבה התורה לגבי
 שילוח הקן לשון 'דרך'.
 הגמרא דנה בדין קן שבראש האדם: אָמַר לִיה פִּפְּוֹנֵי לָרֵב מִתְּנָה
 – שאלו בני המקום ששמו פפואני את רב מתנה, אם מִצָּא אדם קֵן
 בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם אחר, מֵהוּ – מה דינו, כלומר, האם גם אופן זה
 התרבה ממה שנאמר 'עַל הָאָרֶץ', וממילא יש בו מצות שילוח הקן,
 או שאין זה בכלל 'עַל הָאָרֶץ', וממילא אין בו חיוב שילוח הקן. אָמַר
 להם רב מתנה, נאמר בפסוק לגבי הזמן שבו מרד אבשלום בדוד
 המלך (שמואל ב' טו לב), וַיְהִי יוֹד כֹּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם
 לאלהים וְהָנָה לִקְרָאתוֹ חוֹשֵׁי הָאָרֶץ קְרוּעַ בְּתֵנָה וְאָדָמָה עַל רֹאשׁוֹ,
 ומכך שאף אחרי שהיתה האדמה על ראשו של חושי הארכי היא
 עדיין מכונה 'אדמה' ולא השתנה שמה ל'עפר', מוכח שאף האדם
 נחשב כחלק מהאדמה, וממילא כשאמרה התורה בפרשת שילוח
 הקן שנמצא הקן 'עַל הָאָרֶץ', אף אם מצאו פפואני של אדם הדין כן.
 הגמרא מבארת דברים נוספים ששאלו פפואני את רב מתנה. עוד
 שאלו בני פפואני את רב מתנה: מִשָּׂה מִן הַתּוֹרָה מִנֵּן – היכן הוזכר
 בתורה לפני לידתו של משה רבינו, שעתיד לבא אדם זה לעולם.
 השיב להם רב מתנה: נאמר בפסוק לגבי דור המבול (בראשית ו א),
 וַיֹּאמֶר ה' לֹא יִדּוֹן רֹחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁנָה הוּא בְּשָׁר וְהָיָה יָמִיו מָאָה
 וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, ותיבת 'בְּשָׁנָה' היא בגימטריא 'משה', ורמזו בזה
 שעתיד לבוא לעולם אדם ששמו משה, ויחיה מאה ועשרים שנה.
 עוד שאלוה: הֵמָּן מִן הַתּוֹרָה מִנֵּן – היכן נרמז בתורה המעשה של
 המן הרשע, קודם שאירע מעשה זה. השיב להם רב מתנה: נאמר
 בתורה לגבי חטאו של אדם הראשון (שם יא ג), הֵמָּן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ
 לִבְלֹתִי אֲכָל מִפֶּנֶן דְּבָרִים שְׂאֵלוּ פִּפְּוֹנֵי אֲכָלְתָּ, ורמזו בתיבות 'המן העץ' שעתיד המן
 להיתלות על העץ.
 הוסיפו ושאלוה: אֲסֵתֶר מִן הַתּוֹרָה מִנֵּן – היכן רמז מעשה אסתר.
 השיב להם: שנאמר בפרשת הקללות (דברים לא יח), וַיֹּאמְרֵי הַסֵּתֶר
 אֲסֵתֶר פִּנִּי בְּיוֹם הַהוּא עַל כֹּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֵל אֱלֹהִים
 אֲתֵרִים, והיינו שיהיה זמן שהקדוש ברוך הוא יסתייר את פניו מעם

יָבוֹל היית לומר, אָף זֶה כֵּן – שגם בערכין הדין הוא כן, שדי
 בהפרשת המעות כדי להחשב כקיום חובו, ואם אבדו המעות לאחר
 הפרשתן פטור מלהפריש מעות אחרים תחתיהן, תִּלְמוֹד לִזְמֶר (ויקרא
 כו כג) וְנִתְּן אֶת הָעֶרְכָּךְ וְגו', כלומר שיש לתת את דמי הערך לכהן,
 ומשמע שרק תנינה ליד הגזבר נחשבת כקיום חובו. וחלק זה של
 הפסוק אינו שייך לפודה את שדהו, אלא לענין ערכין, ולמדנו
 התורה, שמעות אלו הניתנות מחמת ערכין, חולין הן עַד שֶׁיָּבֵאוּ
 לְיָדִי הַגִּזְבָּר, הרי מבואר בברייתא שבערכין אין אומרים שפטור
 מאחריות המעות, ושלא כדברי רב המנונא שאף אם אמר 'ערכי עלי'
 והפריש מעות אינו חייב באחריותן.
 מיישבת הגמרא: אֲלָא אִי אִיתָמַר הֲכִי אִיתָמַר – אלא מה שנאמר
 בשם רב המנונא, על כרחך שכך הוא נאמר, אָמַר רַב הַמְּנוֹנָא, הֲכֹל
 מוֹדִים בְּעֶרְכֵיךָ, דָּאָף עַל גַּב דְּלֵא אָמַר 'עָלִי', אלא אמר 'הריני
 בערכי' או שאמר 'הריני בערך פלוני', והפריש מעות לחיובו, מִיתֵיב
 – מתחייב הוא באחריות המעות, משום דְּכֵתִיב וְנִתְּן אֶת הָעֶרְכָּךְ,
 ויש ללמוד מלשון הפסוק, שמעות שהופרשו לערך שהתחייב, חולין
 הן בְּדֶרֶךְ עַד שֶׁיָּבֵאוּ לְיָדִי הַגִּזְבָּר, וכדברי רבי נתן בברייתא.
 שנינו במשנה: הוֹמֵר בְּכִסּוֹ הֵדֵם וְכו', משילוח הקן, שכסוי הדרם נוהג
 בחיה ובעוף, במזומן ובשאינן מזומן, ושילוח הקן אינו נוהג אלא בעוף,
 ואינו נוהג אלא בשאינן מזומן.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה ששילוח הקן נוהג באינו מזומן: תִּנּוּ
 רַבֵּנּוּ, נאמר בפסוק (דברים כו ב), 'כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לִפְנֵיךְ', שואלת
 הברייתא, מֵה תִּלְמוֹד לִזְמֶר – מה מלמדנו הכתוב באומרו לשון זו
 של 'כִּי יִקְרָא'. משיבה הברייתא, לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר לגבי מצוה זו של
 שילוח הקן (שם כו ב), 'שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ',
 יָבוֹל היית לומר שכונת התורה בכך שכפלה את לשונה ואמרה
 'שִׁלַּח תְּשַׁלַּח', שאדם יחזור – יחפש בְּהֵרִים וּנְבָעוֹת כְּרִי שִׁימְצָא קֵן
 ויקיים מצוה זו, תִּלְמוֹד לִזְמֶר 'כִּי יִקְרָא', ללמד שאין מצוה זו שייכת
 אלא בְּמִאֲוָרַע לִפְנֵיךְ – כשקרה הדבר שמצאת קן, ולא מוטל עליך
 לחפש.
 הברייתא דורשת את המשך לשון הפסוק: נאמר בפרשת שילוח הקן,
 'קֵן', ויש לדרוש מתיבה זו, שחיוב שילוח הקן הוא מְכָל מְקוֹם – בכל
 אופן שיהיה, ואפילו אם אין בקן אלא ביצה אחת או אפרוח אחד,
 כמבואר גם במשנה לקמן (קמ"ב). ותיבת 'צִפּוֹר' באה ללמד, שדווקא
 בְּתוֹרָה יש חיוב שילוח, וְלֹא בְּמִטְוָה, ומהנאמר 'לִפְנֵיךְ' יש לדרוש,
 שחיוב שילוח הקן הוא אף בקן שֶׁבְּרִשׁוֹת הַיָּחִיד, וכגון בפרדס או
 בחצר שאינה משתמרת, שמוקמות האלו אינם קונים בקנין חצר,
 וכיון שאין הבעלים זוכים בקן אין הוא נחשב כ'מזומן'. ומהנאמר
 'בְּדֶרֶךְ' יש לדרוש, שחיוב שילוח הקן הוא אף בקן שֶׁבְּרִשׁוֹת הַרְבִּיבִים.
 מבארת הברייתא, אם מצא קן בְּאִילָנוֹת, מִנֵּן שחייב בשילוח הקן,
 ואין אומרים שהחיוב הוא רק בקן שעל הארץ, תִּלְמוֹד לִזְמֶר 'כִּי יִקְרָא'
 עֵץ. עוד מבארת הברייתא, מִצָּא קֵן בְּבוֹרֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, מִנֵּן
 שאף בזה יש מצות שילוח, תִּלְמוֹד לִזְמֶר 'אֵל עַל הָאָרֶץ', והיינו, שכל
 מקום שהוא על הארץ יש בו חיוב שילוח הקן.
 שואלת הברייתא: וְכִי מֵאַחַר שֶׁפִּפְּוֹנֵי לָרֵב בָּל דְּבָר, שהרי נאמר
 'עַל הָאָרֶץ', וכפי שנדרש לעיל, אם כן, תִּבְיָה לִפְנֵיךְ הַדֶּרֶךְ המרבות
 את רשות היחיד ואת רשות הרבים, לָמָּה לִי – מדוע כתבה אותם
 התורה, והרי היה די בכך שתכתוב 'כָּל עֵץ או על הארץ', שמשמע
 שריבוי זה הוא בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. משיבה
 הברייתא: אלא בא הפסוק לִזְמֶר לָךְ, מֵה דֶּרֶךְ שִׁיאֵת קִנּוּ בְּדֶרֶךְ,
 כלומר, שאינו מזומן לך ואינו קנוי לך, שהרי זו רשות הרבים, אָף כֹּל
 מקום שִׁיאֵת קִנּוּ בְּדֶרֶךְ, חייב בשילוח, מִכָּאֵן אָמַר חֲכָמִים, יִזְנֶה שוֹבֵךְ
 וְיוֹנִי עֲלֵיָהּ, שהם יוני הפקר ומקנים בשוֹבְכִים ובעליות, שֶׁקִּנְנוּ
 בְּמִטְוָה – בפכים קטנים שנותנים בחומות כדי שיקנו שם עופות
 הבר, וּבְבִירֹת – בדירות ובמגדלים שבעיר, וְכֵן אֲוִיוֹן וְתִרְנַגּוּלִין
 שֶׁמֶרְדּוֹ וברחו מהבית, והרי הם הפקר, שֶׁקִּנְנוּ בְּפִרְדֵּם, שהוא מקום
 הפקר, חֲיִיב המוצאן בְּשִׁילוֹתָ, כיון שאינם שלו ואף אינם מזומנים
 לפניו. אֲכָל אם לא מרדו האווזים והתרנגולים, אלא קִנְנוּ בְּתוֹךְ

1 בה כשִׁבְחָהּ ודאית, וכן קמה שהיא סִפָּה פִּאָה יש להחמיר בה כפִּאָה
2 ודאית, וחייב להניח לעניים. ולפי זה, התנא במסכת פאה שאמר
3 שלדעת רבי מאיר ספק לקט כלקט, הוא רבי יהודה בן אגרא, אבל
4 משנתינו חולקת עליו וסוברת שלדעת רבי מאיר יש להקל בזה כיון
5 שהמוציא מחבירו עליו הראיה.
6 השיב ואמר לו רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן, אַל תִּשְׁנֶה אוֹתָהּ
7 אֱלֹא בְּלִשׁוֹן בֶּן תִּדְלָל – הלא גם אם לא תשנה ברייתא זו בשם רבי
8 יהודה בן אגרא אלא בשם בן תדל שהיה שוטה מפורסם, עדיין קשה,
9 וְהָא מַעְמָא קָאָמַר – שהרי יש טעם לדבריו מדוע החמיר רבי מאיר
10 בספק מתנות, ומה יענה על כך התנא של משנתינו.
11 הגמרא מבארת לאיזה טעם התכוין רבי שמעון בן לקיש: דְּאָמַר רַבִּי
12 שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ בביאור טעמו של רבי יהודה בן אגרא, מֵאֵי דְבִתִּיב
13 – מהו שכתוב (תהלים פב א) 'עֲנִי וְרָשׁ הִצְדִּיקוּ', מֵאֵי כוונת הכתוב
14 'הִצְדִּיקוּ', אֵילִימָא בְּרִינִים – אם נאמר שהכוונה שכאשר עני או רש
15 באים לדון לפניך חפש להם זכות ולזכותם בדין, וְהָא בְּתִיב (שמות כג א)
16 'וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבּוֹ', שאסור לך לכבדו ולזכותו בדין מפני דלותו,
17 ואם כן אי אפשר לומר כך. אֱלֹא על כרחך כוונת הכתוב שכשיש לך
18 ספק על דבר האם נתחייבת לתתו לעני, אל תאמר המוציא מחבירו
19 עליו הראיה, אלא צִדְקָא – (=עשה צדקה) מִשְׁלָךְ וְתָן לוֹ. הרי שיש
20 להחמיר בספק מתנות עניים, והוא הדין במתנות כהונה, ומדוע אמר
21 התנא במשנתינו שאפשר להקל.
22 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, אין סתירה בין המשניות, הָכָא – כאן
23 במשנתינו, כשנולד לך ספק בחיוב המתנות מן הפרה, ואתה מעמידה
24 על חזקתה הראשונה, הִפְרָה בְּחֻקָּת פְּטוּרָה קִיָּמָא – (=עומדת),
25 שהרי היתה שלו בעודו גוי ואז היה פטור ממתנות, לפיכך אין עליו
26 חיוב לצדק משלו וליתן. מה שאין כן לגבי חטים שבחורי הנמלים,
27 כשנולד לך ספק בחיוב לקט מן הקמה, ואתה מעמידה על חזקתה
28 הראשונה, הִקְמָה בְּחֻקָּת חֵיבָא קִיָּמָא – עומדת בחזקת חיוב,
29 שהרי שדה זו של ישראל היא ומעולם היה סופה להתחייב בלקט,

המשך ביאור למסכת חולין ליום חמישי עמ' א

1 הגמרא שואלת על בית הלל: בְּשִׁלְמָא לְבִית שְׁמַאי מובן שכיון
2 שמצינו שתִּתְּרִי נָמִי אִיקְרִי 'צִאן', חייבים אף בשתים. אֱלֹא לְבִית
3 הֶלֶל מֵאֵי מַעְמָא, הלא אף שמצינו שחמש נקראו צאן אבל כבר
4 שנים נקראו כן. מבארת הגמרא: אָמַר רַב כְּהֵנָא, הלימוד של בית
5 הלל הוא מדִּלְמָד קִרָּא 'עֲשׂוּיֹת', שזו תיבה מיותרת ויש לדרוש
6 שְׁחַמֵּשׁ צֶאֱן עֲשׂוּיֹת – (=עושים בהם) שְׁתֵּי מִצּוֹת, רִאשִׁית הַגֶּזֶן
7 וּמִתְּנֹת. ועד שיש חמש אין בהם שתי מצות אלא רק מתנות, ומוכח
8 מעצם הפסוק שראשית הגז נוהג רק בחמש.
9 הגמרא שואלת על הלימוד: אִימָא ששתי המצוות הם בְּבוֹרָה
10 וּמִתְּנֹת, אבל בראשית הגז חייבים גם בפחות מחמש צאן. מיישבת
11 הגמרא: אי אפשר לומר כן כיון שבְּבוֹרָה בְּחֵדָא מִי לֹא מִיתְּיָבָא –
12 וכי אין חיוב בכורה כשיש רק בהמה אחת. דוחה הגמרא את
13 התשובה: וְלִשְׁמַעֲמִיךְ (=המתרין), שאמרת כן רק לענין בכורה, מִתְּנֹת
14 בְּחֵדָא מִי לֹא מִיתְּיָבָא – וכי חיוב מתנות אינו נוהג בבהמה אחת, ואם
15 לא רק אף בחמש צאן מתחייבים בשתי מצוות, שהלא מתנות ובכורה
16 נוהגות אף באחת, ונדחה הלימוד מגוף הפסוק שחמש צאן עשויות
17 היינו שיש שתי מצוות שנוספו בחמש צאן.
18 הגמרא אומרת ביאור חדש בלימוד של בית הלל: אֱלֹא אָמַר רַב
19 אֲשִׁי שהלימוד של בית הלל הוא שְׁעֲשׂוּיֹת' היינו שְׁה'חמש צאן'
20 מַעֲשֹׂוֹת אֵת בְּעִלְיָהּ – גורמות לבעליהם לעשות, וְכִיכּוֹל אוֹמְרוֹת
21 לוֹ, קִוִּם עֲשֵׂה מִצְוָה חדשה. משמע שמדובר במצוה שהתחייב בה
22 רק משעה שיש לו חמש, וזוהי ראשית הגז כיון שבכורה ומתנות
23 חייבים כבר באחת.
24 שיטה שלישית כמה צאן צריך כדי להתחייב בראשית הגז: תִּנְיָא

30 לפיכך החטים לעניים.
31 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה אֲבִי לרבא, וְהָרִי שִׁנִּינוּ לענין הפרשת חלה
32 (חלה פ"ג מ"א), עִיפָהּ של גר, אם נַעֲשִׂית עַד שְׁלֹא נִתְּנִיר, פְּטוּר מִן
33 הַחֵלֶה, כיון שחייב חלה הוא בשעת לישת הבצק ואז היה גוי, ואם
34 נַעֲשִׂית מִשְׁנִתְּנִיר, חֵיב להפריש חלה, ובסִפָּה מתי אם נַעֲשִׂית
35 משנתגיייר או קודם לכן, תִּיָּב. והלא עיסה זו בחזקת פטורה היא
36 עומדת, שהרי היתה שייכת לו בעודו גוי.
37 מתרצת הגמרא: אָמַר לִיה רבא לאבִי, אינו דומה ספק מתנותיה של
38 פרה, לספק חלה, כי בחלה הוא סִפָּה אִיסוּרָא שיש בו עון מיתה,
39 שהרי האוכל עיסה שלא הופרשה חלתה חייב מיתה בידי שמים,
40 ולפיכך לא סומכים על חזקתה שהיא פטורה אלא הולכים בה
41 לְחֻמְרָא, מה שאין כן בספק מתנות, שאין במתנות קדושה אלא חיוב
42 ממון ליתן לכהן, הרי זה סִפָּה מְמוֹנָא שכלל בדינו שהמוציא
43 מחבירו עליו הראיה והולכים בו לְקוּלָּא. והראיה שדווקא בספק
44 איסור חמור יש להחמיר, דְּאָמַר רַב חֲסִדָּא, וְכֵן תִּנִּי רַבִּי חִיָּא
45 בברייתא, שְׁמוֹנֶה סִפְקוֹת נֶאֱמָרוּ בְּגַר, אֲרַבְּעָה מֵהֶם דִּינִים לְחֵיבָא,
46 וְאַרְבַּע מֵהֶם דִּינִים לְפְטוּר. ואלו הם הספיקות, לְכַרְבָּא אֲשֵׁתָא – גיורת
47 שילדה, וספק אם ילדה קודם שנתגייירה ופטורה מקרבן לידה או אחר
48 כך וחייבת, והפרשת חלה מעיסתו שספק אם נַעֲשִׂית העיסה קודם
49 שנתגיייר ופטור או אחר כך וחייב, וְכִבּוֹר בְּהֵמָה מְמָה – פטר חמורו
50 שספק אם נולד לאחר שנתגיייר וצריך לפדותו כדי שיוותר בהנאה,
51 וְכִבּוֹר בְּהֵמָה מְהוּרָה שלו שספק אם נולד לאחר שנתגיייר וצריך
52 להקריבו, כל אלו הספיקות דינִים לְחֵיבָא. היינו, שבספק אם ילדה
53 משנתגייירה תביא קרבן כי היא בספק איסור אכילת קדשים שעונשו
54 כרת, ובספק חלה יפריש חלה ויתננה לכהן כי היא ספק מיתה בידי
55 שמים (כפי שנתבאר), ובספק פטר חמור יפדנו בשה, ובספק בכור
56 בהמה טהורה לא ישחטנו עד שיפול בו מום כי הוא בספק שחיטת
57 קדשים מחוץ לעזרה שעונשו כרת.

25 (דְּבִי) רַבִּי יִשְׁמַעֲלִי בְּרַבִּי יוֹסִי אָמַר מִשּׁוּם אֲבִי, ששיעור החיוב
26 בראשית הגז הוא אֲרַבְּעָה צֶאֱן, שְׁנֵאֲמַר (שמות כז לו) לענין תשלומי
27 ארבעה חמשה, 'וְאַרְבַּע צֶאֱן תִּתֶּה הֶשֶׁה', ומצינו שארבעה נקראים
28 'צאן'.
29 הגמרא דנה כמי ההלכה: תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי, (אלמלא) [אֶלְמָלִי] –
30 אף אם דְּבִרְיָהֶן של בית שמאי ובית הלל היו נלמדים מִדְּבַרִּי תוֹרָה,
31 וְדְבַרִּי בְּרִיבִי – רבי יוסי המכונה 'בריבי', היו נלמדים מדברי קַבְּלָה –
32 מהנביאים, אֲנִי את דְּבַרִּי בְּרִיבִי שׁוֹמְעִין – נוהגים כמותו. וְכָל שֶׁבֶן
33 עֵתָה שְׁדַרְבְּרִיָּהֶם של בית הלל נלמדים מִדְּבַרִּי קַבְּלָה – שהביאו פסוק
34 מהנביא, וְדְבַרִּי בְּרִיבִי נלמדים מִדְּבַרִּי תוֹרָה – שהביא פסוק
35 מהתורה, בודאי שננהג כמותו.
36 הגמרא דבינה שהטעם לפסוק כרבי יוסי אף אם היה מוכיח מודברי
37 קבלה, הוא משום שהוא המכריע בין בית הלל לבית שמאי שהרי
38 אומר שיטה אמצעית, והלכה כדברי המכריע. ושואלת על זה:
39 וְהָאָמַר מֶר, שְׁאִין הִכְרְעָה שְׁלִישִׁית – דעה שלישית מְכַרְעֵת את
40 ההלכה. שמה שהלכה כדברי המכריע, היינו רק באופן שהחולקים
41 כבר רמזו בדבריהם שיש מקום לחלק אלא שהם לא סברו את
42 החילוק, וכגון שאחד אמר שבין כך ובין כך חייב והשני אמר שבין
43 כך ובין כך פטור, והמכריע אומר שבאופן אחד חייב ובאופן שני
44 פטור, שבזה לא חידש מעצמו כלום אלא בכל אופן פסק כאחד
45 משניהם. אבל כאן בית שמאי אמרו שתיים ובית הלל אמרו חמש,
46 ורבי יוסי שאמר ארבע נחשב לשיטה שלישית שהרי חולק על שניהם
47 וזה לא נחשב להכרעה שהלכה כמותו, ואדרבה מוכח שלא סברו
48 כמותו.

שפקעה קדושת בודק הבית בבדיחת התרנגולות, היינו **מְקַמֵּי דְשִׁמְעִיָּה** 1
מְרַבֵּי יוֹחֲנָן רַבִּיה – קודם ששמע כלל זה מרבי יוחנן רבו, שממון 2
הקדש נחשב לעולם כברשות גבוה. וְהָא – מה שאמר לגבי המקדש 3
מנה ואבד או נגנב, שאינו חייב ממון אחר, היינו **לְבִתְרָא** – לאחר 4
דְשִׁמְעִיָּה מְרַבֵּי יוֹחֲנָן רַבִּיה, והסכים לדבריו וקיבל ממנו כלל זה. 5
שואלת הגמרא: **אֵלָּא דְרַבֵּי יוֹחֲנָן אֲדָרְבֵּי יוֹחֲנָן** – הסתירה שהקשינו 6
בדברי רבי יוחנן עצמו, **קִשְׁיָא** – עדיין קשה. ממשכנה הגמרא 7
ומתרת: **דְרַבֵּי יוֹחֲנָן אֲדָרְבֵּי יוֹחֲנָן נָמִי לֹא קִשְׁיָא**, כיון שיש לחלק 8
בין שני האופנים, **הָא** – מה שאמר רבי יוחנן שהמקדש חייב 9
באחריות המעות היינו באופן **דְאָמַר 'הרי עלי מנה לבדק הבית,** 10
ואחר כך הפריש מנה ונגנב או אבד, שכיון שהיב את גופו בבית 11
מנה, אינו נפטר מחיובו עד שיתן בפועל מנה לגזבר, וְהָא – מה שאמר 12
רבי יוחנן שקדושת הגוף של התרנגולת אינה פוקעת בבדיחתה, היינו 13
באופן **דְאָמַר על התרנגולת 'הרי זו הקדש'**, שבאופן זה, אף לאחר 14
שברחה התרנגולת, היא נשארה בקדושתה. 15
מקשה הגמרא: לדבריו, שבאופן שאמר **'הרי עלי מנה'** סובר רבי 16
יוחנן שהמקדש חייב באחריות המנה, **מִכְלָל** – משמע מכך, **דְרַבֵּי** 17
שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ החולק עליו ואומר שהמקדש פטור מאחריות ואינו 18
חייב ליתן מנה אחר להקדש, סובר **דָּאף עַל גַּב דְאָמַר 'הרי עלי מנה'** 19
לֹא מְחִיב – אין המקדש מתחייב באחריות המעות ואינו צריך ליתן 20
מנה אחר. ויש להקשות על משמעות זו, **(וְהִתְנִיף) [וְהִתְנִין]** – והרי 21
שנינו במשנה (קנים פ"א מ"א), **אִיזוּהוּ נִדָּר וְאִיזוּ הֵיא נִדְּבָה, נִדָּר** 22
הָאוֹמֵר 'הרי עלי עולה', שבאמירתו הוא מחייב את עצמו להביא 23
עולה, וְנִדְּבָה זהו **הָאוֹמֵר 'הרי זו עולה'**, שאינו מחייב את עצמו אלא 24
מקדש בהמה מסוימת לקרבן. מבארת המשנה, וְכֵּן הַחִילוק בֵּין נִדָּר 25
לְנִדְּבָה, שלגבי נִדָּר הדין הוא שאם הקדש בהמה ואמר שתהא 26
לקיום נדרו, וְכֵּן הַחִילוק הַבְּהֵמָה או שְׁנִנְבָה או שְׁאֲבָדָה, חִיבֵי 27
בְּאֲחֵרֵיּוֹתָהּ, ועליו להביא בהמה אחרת לקיום נדרו. אבל המקדש 28
בְּנִדְּבָה, אם מִתָּה הבהמה או שְׁנִנְבָה או שְׁאֲבָדָה, אֵינּוּ חִיבֵי 29
בְּאֲחֵרֵיּוֹתָהּ, שהרי לא מוטל עליו חיוב להביא קרבן, אלא כיון 30
שהקדש בהמה זו לקרבן עליו להקריבה, אך אם אבדה או נגנבה 31
אינו חייב בתשלום דמיה. ואם כן, מוכח מדברי המשנה שאדם שאמר 32
'הרי עלי', מוטל עליו אחריות, ואף אם אבדה הבהמה או נגנבה עליו 33
להביא קרבן אחר, ושלא כדברי ריש לקיש שגם האומר **'הרי עלי** 34
מנה לבדק הבית' אינו חייב באחריות המנה שהקדש. 35
מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רִישׁ לָקִישׁ, הֵנִי מִלִּי** – כלל זה, שהאומר 36
'הרי עלי עולה' חייב באחריותו, הוא רק בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, דכל זמן 37
שלא הביא את קרבנו לעזרה, **מְחוּסְרָא הַקֶּרֶךְ** הוא, ואם מתה או 38
נגנבה או אבדה הבהמה קודם שהביאה לעזרה, לא קיים את נדרו, 39
ולכן הוא חייב להביא קרבן אחר. **אֲכָל כְּשִׁמְחִיב את עצמו להביא** 40
קִדְשֵׁי בִדְק הַבֵּית, דָּאף אם לא הביאו לגזבר, **לֹא מְחוּסְרָא הַקֶּרֶךְ** 41
הוא, משום שמיד כשהקדישו נכנס החפץ לרשות הקדש וקיים בזה 42
את נדרו, **אָף עַל גַּב דְאָמַר לשון 'הרי עלי'**, **לֹא מְחִיב** – אין 43
המקדש חייב באחריותו, כיון שכבר קיים את דבריו. 44
מוסיפה הגמרא להקשות על ריש לקיש: **וְהִתְנִין** – והרי שנינו 45
במשנה (ערכין כז), **הָאוֹמֵר שוֹר זה עולה**, או שאמר **בֵּית זה קֶרֶךְ** 46
[קודש לבדק הבית], אם מִת הַשּׁוֹר או נָפַל הַבֵּית, אֵינּוּ חִיבֵי 47
בְּאֲחֵרֵיּוֹתָהּ, אבל אם אמר שוֹר זה עולה או שאמר בֵּית זה 48
עַלִי קֶרֶךְ, אף שאמר לשון זה, מכל מקום, כיון שאמר גם לשון 49
'עלי', הרי חייב את עצמו להביא את השור לגזבר לעזרה להקריבו 50
כעולה, ולמכור את הבית ולהביא את דמיו לגזבר, ולכן אם מִת 51
הַשּׁוֹר וכן אם נָפַל הַבֵּית, חִיב לְשִׁלְם, ומוכח מדברי המשנה, שאף 52
הנודר לבדק הבית בלשון **'הרי עלי'** חייב באחריותו, ושלא כדברי 53

ריש לקיש.

מתרצת הגמרא: **הֵנִי מִלִּי** – דבר זה, שבאומר **'הרי עלי'** יש חיוב 54
אחריות אף בקדשי בודק הבית, הוא רק **הֵיכָא** [באופן] **דְּמִת הַשּׁוֹר**, 55
וכן באופן שְׁנָפַל הַבֵּית, שבאופנים אלו המקדש חִיב לְשִׁלְם, כיון 56
דְּלִיתְנָהוּ – שאין הבית והשור קיימים בעולם כלל. **אֲכָל הֵיכָא** 57
דְּלִיתְנָהוּ – אבל באופן שהממון שהוקדש נמצא בעולם, אלא שנגנב 58
או אבד, בזה סובר ריש לקיש, **כָּל הֵיכָא דְלִיתְנָהוּ** – שבכל מקום 59
שההקדש נמצא, **כְּכִי נָזַר דְּרַחֲמָנָא אִיתְנָהוּ** – הרי זה כמי שברשות 60
הקב"ה הוא נמצא, **דְּכִתְנִיב (תהלים כד א) 'לֹא הָאֲרִין וְיִמְלֹאָה' וגו', והרי** 61
זה כמי שקיים את נדרו. 62
אגב הנידון שהובא בגמרא לגבי חיוב אחריותו של המקדש, הגמרא 63
מוסיפה ומביאה מימרא בענין אחריות אדם לגבי הקדשות של ערכין: 64
אָמַר רַב הֲמִנּוּנָא, הַכֹּל מוֹדִים – גם רבי יוחנן וגם ריש לקיש סוברים 65
דבר זה, **דְּבַעֲרֵכִין** – אדם המתחייב ליתן להקדש את ערך עצמו או 66
ערך אדם אחר, **אָף עַל גַּב דְאָמַר 'ערכי עלי'**, והפריש מעות לצורך 67
כך, **מִיִּחְיִיב** אותו אדם באחריות המעות, ואם אבדו או נגנבו 68
פטור מליתן מעות אחרים. ו**מִכָּאִי מְחִיבָא** – מה הטעם בדין זה, בשונה 69
משאר הקדשות, כיון **דְּלֹא מִיתְבָּר לִיה בְּלֹא עַלִי** – שאי אפשר לומר 70
לשון הערכה ללא תיבת **'עלי'**, ומשום כך אין אמירת **'עלי'** בערכין 71
מחייב באחריות. ומבאר רב המנונא את דבריו, **הֵיכִי לִימָא** – כיצד 72
יאמר אותו אדם שרוצה להתחייב בערך עצמו או בערך אדם אחר, 73
ואינו רוצה להתחייב באחריות. **לִימָא 'עֲרָכִי** – אם יאמר רק **'ערכי'** 74
ולא יאמר **'עלי'**, הרי לא ביאר בכך **אִמָּאן** – על מי מוטל להביא את 75
חיוב ערכו. וכן כשבא להעריך אדם אחר, **לִימָא 'עֲרָךְ פְּלוֹנִי** – אם 76
יאמר רק **'ערך פלוני'** ולא יאמר **'עלי'**, גם כן אין דבריו מבוארים, 77
אִמָּאן – על מי מוטל חיוב זה. ולכן כשהוא אומר לשון **'ערכי עלי'**, 78
או לשון **'ערך פלוני עלי'**, אין כוונתו לשעבד את עצמו לעולם אלא 79
רק לבאר מי המתחייב, ולאחר שהפריש מעות לצורך הערך 80
שהתחייב בו, נפטר מאחריות המעות. 81
מקשה הגמרא: **מִתְקִיף לָהּ רַבָּא** – הקשה רבא על דברי רב המנונא, 82
מדוע אתה אומר שאדם אינו יכול להתחייב בערכין ללא נקיטת 83
לשון **'עלי'**, **לִימָא** – והרי יכול הוא לומר **'הריני בעֲרָכִי'**, שמשמע 84
מדבריו, הריני מתחייב לשלם את ערכי, וכן יכול לומר **'הריני בעֲרָךְ** 85
פְּלוֹנִי', שמשמע מדבריו, הריני מתחייב לשלם את ערך פלוני, ואם 86
בכל זאת לא אמר לשון זו, אלא אמר **'ערכי עלי'** או **'ערך פלוני עלי'**, 87
הרי שבאמירת **'עלי'** הוא חייב את עצמו באחריות המעות עד שיתנם 88
ליד הגזבר. 89
ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְעוֹד קשה על דברי רב המנונא, דתִּנְיָא** 90
בברייתא, **רַבִּי נֶתָן אָמַר**, נאמר בפסוק לגבי אדם המקדש שדה 91
מקנה, שהיא ברשות הקדש עד היובל, ואם רצונו לפדותה קודם לכן, 92
עליו לשלם להקדש את שווי מה שהקדש, והיינו דמי התבואות 93
שעתידה השדה להוציא עד שנת היובל, ואמרה תורה (ויקרא כז ב) 94
'וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן את מִכְסֵּת הָעֶרְכָּךְ עד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךְ 95
בַּיּוֹם הַהוּא קֶדֶשׁ לַה', ולכאורה קשה, מדוע נאמר בפסוק לשון **'ונתן** 96
את הערךך ביום ההוא', והרי אין מדובר כאן בערכין אלא בהקדשת 97
שדות, והיה די לכתוב רק **'ונתן אותו ביום ההוא'**, ו**מָה תִלְמֹד לֹאֹמַר** 98
– מה באה התורה להשמיענו בלשון זו. ומבארת הברייתא, **לְפִי** 99
שְׁמַעְיָנו בְּהַקְדָּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂיוֹת [מעשר שני] **שְׁמַתְחִלְלִין עַל מַעוֹת** 100
שְׁבָחוּלִין, ואם אותם מעות נִגְנְבוּ או שְׁאֲבָדוּ, הבעלים **אֵינָן חִיבִין** 101
בְּאֲחֵרֵיּוֹתָהּ, משום שנאמר לגבי שאר הקדשות (שם כז טז), **וְאִם** 102
הַמְקִדֵּשׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֲרָכָךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ, והיינו 103
שמיד כשהפריש את המעות והוסיף את החומש יצא ההקדש לחולין, 104
שהרי לא נאמרה בפסוק זה לשון נתינה. 105
106

ראשית הגז, לא חסר לו לעשות אלא נזיזה ונתניה לכהן, ויצא
 מהחיוב זה שהקדיש את גז צאנו, שכדי לקיים את המצוה הוא
 מחוסר נזיזה ופדייה של הגז מן ההקדש ונתניה לכהן, ולכך
 המקדיש את הגזיה של צאנו, פטור.
 הגמרא דנה לרבא למה צריך את 'צאנו'. שואלת הגמרא: אלא
 לפי רבא, תיבת 'צאנו' שמשמע שבאה למעט, למאי אתא.
 מבאר הגמרא: תיבה זו נצרכת לברתניא, בהמת השותפים
 שגזוה חייב בראשית הגז, ורבי אלעאי פוטר. שואלת הגמרא:
 מאי טעמא דרבי אלעאי שפוט. משיבה הגמרא: אמר קרא
 'צאנו', ומשמע שהחיוב הוא דווקא בצאן המיוחד רק לך, ולא
 בצאן של שותפות.
 שואלת הגמרא: ורבנן בברייתא החולקים על רבי אלעאי, וסוברים
 שגם צאן של שותפים חייב בראשית הגז, מה הם דורשים מתיבת
 'צאנו'. משיבה הגמרא: למעוטי צאן שיש לישראל שותפות בו
 ביחד עם עובד בוכבים, שהישראל פטור כיון שאין זה צאן המיוחד
 רק לו, אבל כששני ישראלים שותפים שניהם חייבים, כיון שכל
 ישראל נקראו בלשון יחיד ולכל אחד מהם נחשב שזה מיוחד לו.
 שואלת הגמרא: ורבי אלעאי שלמד שתיבת 'צאנו' באה לפטור צאן
 של שותפין ישראלים, שותפות של ישראל עם עובד בוכבים מנא
 ליה שפוט. משיבה הגמרא: נפקא ליה - למד דבר זה, מרישא
 דקרא - מתחילת הפסוק של ראשית הגז, המדבר לענין חיוב נתינת
 תרומה, שנאמר 'ראשית דגנך' שדווקא אם זה דגנך שלך, ולא שיש
 בזה שותפות עם עובד בוכבים. ומכאן למדים שגם המשך הפסוק
 לענין ראשית הגז לא מדבר בשותפות עם עובד בוכבים.
 שואלת הגמרא: ורבנן שלמדו מ'צאנו' למעט שותפות עובד
 בוכבים, למה לא למדו מ'דגנך'. משיבה הגמרא: משום שלענין
 ראשית הגז כתוב בפסוק פעם נוספת את תיבת 'ראשית' (הגז), וזה
 הפסיק הענין, - מלמד שאין לדמות את שני הענינים שבפסוק,
 שהלא אם היה אפשר לדמותן לא היה צריך לכתוב שוב את תיבת
 'ראשית'. שואלת הגמרא: ורבי אלעאי איך דימה ראשית הגז
 לתרומה. משיבה הגמרא: האות וי"ו שכתובה בתחילת תיבת
 'ראשית' ושל ראשית הגז הדר ערביה - חזר ועירבו, כלומר שהיא
 מלמדת שיש לחבר את שני חלקי הפסוק.

פחשי, ואסור מהתורה לגזוה, ולא צריך פסוק לפטור מראשית הגז.
 מיישבת הגמרא: שכשהקדיש לבדק הבית, מדובר דאמר שמקדיש
 חוץ מגזיה ופחשיה ולכן אין כל איסור לגזוה, שאינו מועל בהקדש
 במה שהוכחשה, ומובן שצריך פסוק לפטור מראשית הגז. שואלת
 הגמרא: אם כן בקדשי מזבח נמי [גם] אפשר להעמיד את המשנה
 ומדובר דאמר בשעת ההקדש 'חוץ מגזיה ופחשיה', ולכן אין
 מעילה במה שהבהמה מוכחשת מחמת הגזיה. משיבה הגמרא:
 אפילו הכי אי אפשר להעמיד בקדשי מזבח, כיון שהיא קדושה
 בקדושת הגוף וקדושתה חמורה, ואף שלא הקדיש את כולה, פשטה
 קדושה בכללה - הקדושה מתפשטת בכל חלקי הבהמה, ואסור
 לגזוה כיון שיש מעילה בגז ובכחש, מה שאין כן בקדשי בדק הבית
 שאין זה קדושת הגוף אלא רק קדושת דמים ואינה מתפשטת בכללה.
 מבררת הגמרא: ומנא תימרא - ומנין אתה אומר שבקדשי מזבח
 הקדושה מתפשטת בכל הבהמה. מבאר הגמרא: דאמר רבי יוסי
 (תמורה י), וזהו למאן דאמר, תהא רגלה של בהמה זו
 מוקדשת לקרבן עולה, הדין שכולה נעשית עולה, כיון שהקדושה
 התפשטה מהרגל לכל גוף הבהמה, ואפילו לרבי מאיר דאמר שאין
 הבהמה נעשית כולה עולה, הני מילי דאקדיש דבר שאין הנשמה
 תלויה בו - שהקדיש אבר שהבהמה יכולה לחיות גם בלעדיו כגון
 רגל, אבל אם הקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, מודה רבי מאיר
 לרבי יוסי שקדושה כולה, וכאן שמדובר שהקדיש את כל הבהמה
 חוץ מגזיותיה, בודאי נחשב שהקדיש דבר שהנשמה תלויה בו וגם
 רבי מאיר מודה שפשטה קדושה בכללה, ולכך לא שייך להעמיד
 בקדשי מזבח.
 העולה עד עתה שהמשנה שלימדה ש'ראשית הגז נוהג בחולין ולא
 במקדשים' מדברת בבהמה שהוקדשה לבדק הבית חוץ מגזיותיה
 ומכחישתה.
 הגמרא מביאה ביאור נוסף במשנה: רבא אמר, משנתינו מדברת
 במקדיש נזיזה עצמה - לבדה, ואין טעם הפטור מ'צאנו', שהרי
 באופן זה הצאן הוא של הישראל. אלא המשנה מתבאר באופן
 אחר, סלקא דעתך אמינא שיהא חייב ליגזוז ולפדוק [לפדות]
 וליתוב ליה - לכהן את ראשית הגז, אמר קרא גז צאנו תתן לו,
 ללמדנו שהחיוב נוהג רק בפי שאין הוא מחוסר - שכדי לקיים מצות

אגרות קודש

בי"ה, ט"ו מ"ח, תשי"ט
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה אלכסנדר סענדר שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מז' חשוון, בו כתב אשר קבל הניירות וכן ר"פ מפעולותיו.

ולפלא שאינו מזכיר ע"ד ביקורים במקומות שונים שנהג בהם בחדשי הקיץ, ואפשר יש לזה מקום
 עתה ביותר וביותר ולבארם שמתכוון לנסוע לכאן ויבקר על הציון הקי' של כ"ק מו"ה אדמו"ר זצוקללה"ה
 נבג"מ זי"ע נשיא ישראל וכו' וכו', והרי לבס של ישראל ער הוא, אפילו אצל אלו שישנים בגלותא (באיזה
 מדינה של שינה שתהי', שהרי לא חילק הכתוב בזה, וק"ל). ויהי רצון שגם בזה יבשר טוב אמיתי, טוב
 לשמים וטוב לבריות וטוב העושה פירות וכסוגיא קדושים (דקוב"ה וישראל, שהם חו"כ וחתונתם זה מ"ת -
 שניתנה (ל)מ' (יום) עמוד אחד (עיין הוספות לתו"א סוף פ' יתרו דמ"ת דוקא יום א' ולא כשאר המועדים)).

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

הלחי בצדעיה של הבהמה, וכל מזה שלמטה ממנו עד פיקה של
גריפתה – המקום הנקרא 'כובע' הנמצא מעל פתח הקנה שהוא בבית
הבליעה, ועד בכלל. היינו הלחיים התחתונות עם הלשון.

נמרא

תנו רבנן, נאמר במתנות כהונה (דברים יא) 'ותן לכהן הזרע והלחיים
והקנה, והכתוב 'הזרע', זה נ-הכוונה לזרע ימין של הבהמה.
שואלת הברייתא: איהו אומר שזה זרע ימין, או ו-אולי אינו כך
אלא הכוונה לזרע שמאל. משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'הזרע',
ללמדנו שהכוונה לזרע ימין.

מבררת הגמרא: מאי תלמודא – איזו משמעות יש בתיבת 'הזרע'
שהכוונה לזרע ימין דווקא. משיבה הגמרא: בראשון רבא (לעיל צא)
לגבי גיד הנשה שנאסר באכילה, ואמר רבי יהודה (לעיל צ) שאינו נוהג
אלא בירך ימין, שטעמו של רבי יהודה הוא משום שנאמר (בראשית לב
לא) 'גיד הנשה אשר על כף הירך' וגו', וכתוב 'הירך' עם ה"א הידיעה,
משמע שזו המיומנת שפיהה – הירך החשובה שהיא הימנית. ה"א
נמי יש ללמוד ממה שנאמר 'הזרע', עם ה"א הידיעה, שזה המיומן
שפיהה – הזרע החשובה שהיא הימנית.

הגמרא מפסיקה באמצע הברייתא, ומבררת מדוע גם 'הלחיים
והקנה' נאמרו בה"א הידיעה: הכתוב במתנות כהונה (דברים שם)
'והלחיים' עם ה"א הידיעה, למאי אתא – מזה בא ללמדנו. משיבה
הגמרא: להביא – ללמד שאף את הצמר שבראש הכבשים על
הלחיים, ואת השער שפיהה התיישים על הלחיים, יתן לכהן עם
הלחיים.

מבררת הגמרא: הכתוב (שם) 'והקנה' עם ה"א הידיעה, למאי אתא.
משיבה הגמרא: להביא חלב שעל גבי הקנה, וחלב הקרוש שפיהה.
הקנה של העגלים והגדיים היונקים, שיתן אותם לכהן עם הקנה.
והראיה שנתברר מהאזה"א של 'והקנה', שכן מצינו דאמר רבי
יהושע, החלב שעל גבי הקנה, הכהנים המקבלים את המתנות נהגו
בו עין יפה ונתנוהו לבעלים – לא נטלוהו מן הבעלים. ויש לדייק
בלשונו, מצינו דנהגו – הטעם שאין הכהנים נוטלים את החלב הוא
מפני שכן נהגו הכהנים מרצונם, ה"א לא נהגו – משמע שאם לא היו
נוהגים כך אלא מעמידים הדין כעיקרו בתורה, ידיה הוא – של
הכהן הוא. הרי שמן התורה הוא של הכהנים, שזה בא ללמד ייתור
האות ה"א של 'והקנה'.

הגמרא חוזרת אל הברייתא שהביאה לעיל, ובו מקור אחר לכך
שהזרע היא דווקא זרוע ימנית: דורשי תמורות ו-מקראות סתומים
היו אומרים, מנין שצריך ליתן הזרוע הימנית, מכך שהזרע הניתנת
לכהנים היא כנגד היד של פנחס שהחזיקה ברומח לדקור את זמרי
ואת המדינית שעמו, וכן הוא אומר (במדבר כה טז) 'וירא פינקס וגו'
ויקח רמח בידו וגו' וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה
אל קבתה' וגו', ובשכר זה ניתן לו הזרוע. ולחיים הניתנות לכהנים הן
כנגד התפלה שהתפלל פנחס שתעצר המגפה שפשטה אז בעם, וכן
הוא אומר (תהלים קד ל) 'ויצמד פנחס ויפלה ותעצר המגפה', והקנה

הניתנת לכהנים היא כמשמעה – כנגד מקום דקירת המדינית, וכן
הוא אומר (במדבר כה ח) 'וידקר את שניהם וגו' ואת האשה אל
קבתה'. וממה שדרשו שהזרוע ניתנה כנגד ידו של פנחס שאחזה
ברומח, יש ללמוד שניתנה הזרוע הימנית, שכן דרך הלוחם לאחוז
את הרומח בידו הימנית.

הגמרא מביאה מקור שלישי מהיכן למדים שהזרוע של מתנות
כהונה היא הימנית: ותנא מיתי לה מהבא – והתנא בברייתא לומדו
מפסוק זה, נאמר בשלמים (ויקרא י לב) 'את שוק הימין נתנו תרומה
לכהן' וגו', ומפסוק זה אין לי ללמוד על דבר שמצותו בימין אלא על
שוק הימין של שלמים, אבל לגבי זרע מוקדשין – הזרוע של האיל
שמביא נזיר, שנאמר בה (במדבר י טז) 'ולקח הכהן את הזרע בשלה מן
האיל' וגו', מנין שתהיה של ימין, תלמוד לומר בשלמים ותנא
תרומה לכהן, שהתיבה 'תרומה' מיותרת ובאה לרבות שאף זרוע
של איל נזיר תהיה של ימין. ועדיין, זרע של מתנות כהונה שמקבל
הכהן בשחיטת כל בהמת חולין, מנין שתהיה של ימין, תלמוד לומר
בפסוק ההוא 'נתנו תרומה לכהן', שהתיבה 'נתנו' מיותרת ובאה
לרבות אף זרוע של מתנות כהונה שתהיה של ימין.

שנינו במשנה: איזהו לחי, מן הפרק של לחי ועד פיקה של גריפתה.
פיקה של גגרת שנוטל, היא הכובע שבראש הקנה מעל הטבעת
הגדולה. במשנה לעיל (סא) מבואר, שהשוחט למעלה מהטבעת
הגדולה שחיטתו פסולה. מקשה הגמרא: והתניא לגבי מתנת הלחי,
נמלה ובית שחיטה עמה, ולכאורה הכוונה שחותך ונכסס בעומק
הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה עד הטבעת הגדולה שהיא מקום
השחיטה ונטול גם ממנה, שלא כמבואר במשנתנו. מתרצת הגמרא:
לא כשיא, כי אין מחלוקת על גבול הלחי, אלא הא רבנן והא רבי
חנינא בן אנמינגוס – משנתנו היא כדעת רבנן שפוסלים שחיטה
שנעשית למעלה מהטבעת הגדולה, ולכן לא קראו לפיקה 'בית
שחיטה', ואילו הברייתא היא כדעת רבי חנינא בן אנמינגוס שמכשיר
שחיטה למעלה מהטבעת הגדולה עד שיפוע הכובע, ולכן קראה
הברייתא למקום ההוא 'בית שחיטה'. שכן מצינו שנחלקו בזה,
דתניא, שחיטה מוגרמת – שהשוחט היטה את הסכין לקראת סוף
השחיטה וגמר את החתך למעלה מן הטבעת הגדולה בתוך הכובע,
הרי זו פסולה, זו דעת רבנן. אבל העיר רבי חנינא בן אנמינגוס על
מוגרמת זו, שהיא כשרה, ואפילו היתה כל השחיטה למעלה מן
הטבעת הגדולה בתוך הכובע. ולדעתו רק אם היטה את הסכין יותר
למעלה, למקום שיפוע הכובע, הרי זו פסולה.

תירץ נוסף: איבעית אימא, הא והא רבנן – גם המשנה וגם
הברייתא הן לדעת רבנן שפסלו שחיטה למעלה מהטבעת הגדולה,
ומאי כוונת הברייתא 'בית שחיטה עמה', אין כוונתה עם הלחי,
אלא עמה דהקמה – שבית השחיטה נשאר עם הבהמה ביד
הבעלים, והלחי ניתן לכהן עם הפיקה.

הדרן עלך הזרוע והלחיים

1 ללמוד שאין לך בו אלא מראשיתו ואילו – שאין בגו שום שינוי
2 בדין, אלא רק שמשעה שהופרש ממנו ראשית הגו, מה שהופרש
3 שייך לכהן, אבל קודם לכן אין בו שם טבל.
4 עוד שואלת הגמרא: אי – האם נאמר שלרבי אילעאי יש ללמוד
5 מתרומה לראשית הגו דין נוסף, מה תרומה זרים האוכלים אותה
6 במזיד חייבים עליה מיתה ואם אכלו בשוגג משלמים את תמורתה
7 ומוסיפים חומש משווה, אף בראשית הגו נאמר כן שזרים הנהנים
8 ממנו יהיו חייבים עליו מיתה אם נהנו במזיד וחומש בשוגג, והלא
9 אין זה הדין. משיבה הגמרא: בזה אין לדמותם, כיון שבענין אכילת
10 תרומה במזיד אמר קרא (ויקרא כב ט), 'ומתו בו', ולגבי הוספת חומש
11 כשאוכל בשוגג נאמר (שם כב יד) 'ויספה חמשיתו עליו', ויש לדייק
12 שדווקא 'עליו' – על אוכל תרומה בשוגג יש את הדין להוסיף חומש
13 ולא על הנהנה מראשית הגו, וכן יש לדייק שדווקא 'בו' – באוכל
14 תרומה במזיד נאמר עונש מיתה ולא בראשית הגו.
15 עוד שואלת הגמרא: אי – האם נאמר שלרבי אילעאי יש ללמוד
16 מתרומה לראשית הגו דין נוסף, מה בתרומה אחרי שמפרישה,
17 ראשון ושני אחריה – מפריש גם מעשר ראשון ומעשר שני, אף
18 בראשית הגו אחר ההפרשה שיצטרך גם להפריש ראשון ושני
19 אחריה. משיבה הגמרא: לענין ראשית הגו אמר קרא 'ראשית' ויש
20 ללמוד מכך שאין לך בו אלא ראשית – מתנה אחת בלבד.
21 עוד שואלת הגמרא: אי – האם נאמר שלרבי אילעאי יש ללמוד
22 מתרומה לראשית הגו דין נוסף, מה לענין תרומה הדין שמקדש על
23 הישן – מפירות של שנה זו על פירות של שנה אחרת לא מפרישים,
24 אף בראשית הגו נאמר כן שמקדש על הישן – מגו של שנה זו על
25 גו של שנה אחרת לא מפרישים. משיבה הגמרא: אין – אכן אין
26 מפרישים מגו של שנה זו על גו של שנה אחרת.
27 הגמרא מוכיחה מסתירה בין שתי ברייתות שאכן לרבי אילעאי אין
28 מפרישים ראשית הגו מחדש על ישן: והתניא, היו לו שתי רחלות
29 וגזז את צמרן והניח (–שמר) את הגו, ולשנה הבאה שוב גזז והניח
30 וכך נהג במשך שנים ושלשה שנים, ובא להפריש עתה מחמש
31 הגיזות הללו, אין מצטרפות לפי שצריך גו של חמש צאן ולא מספיק
32 חמש גיזות מאותו צאן. מדייקת הגמרא: מהברייתא משמע שכל
33 החסרון הוא שאין כאן חמש צאן, הא גיזה של חמש צאן מצטרפות
34 לשיעור אף שלא גנזו באותה שנה. והתניא בברייתא אחרת, שגיזה
35 משנה זו וגיזה משנה אחרת אין מצטרפות לשיעור של חמש גיזות,
36 ואם כן יש סתירה בין שתי הברייתות. מיישבת הגמרא: אלא שמע

37 מינה שהא והברייתא שמבואר בה שאי אפשר לצרף גו משנה
38 לשנה כדרכי אלעאי שמקיש ראשית הגו לתרומה, והא (שמבואר
39 שמצטרף) כדרכן.
40 עוד שואלת הגמרא: אי – האם נאמר שלרבי אילעאי יש ללמוד
41 מתרומה לראשית הגו דין נוסף, מה בתרומה מה שגדל בחיוב –
42 ברשות ישראל אף שקנה את השדה מעובד כוכבים בחיוב, בתרומה,
43 ומה שגדל בפטור – ברשות עובד כוכבים ולאחר מכן הישראל קנה
44 ממנו פטור מתרומה, אף בראשית הגו נמי כן הוא, שגו הגדל
45 בחיוב – ברשות ישראל חייב בראשית הגו, וגו הגדל בפטור –
46 ברשות העובד כוכבים יהא פטור.
47 מבררת הגמרא: וגבי תרומה מנלן שהחיוב נקבע לפי מי שברשותו
48 גדל. משיבה הגמרא: דתניא, ישראל שלקח שדה בסוריא מעובד
49 כוכבים, אם קנה עד שלא הביאה שלישי – לפני שהתבואה שבשדה
50 גדלה שליש ממה שעתידה לגדול, חייב לעשרה כיון שקודם שגדל
51 שליש לא נקרא כלל תבואה ונחשב שכולה גדלה ברשותו. ואם קנה
52 רק משעהביאה שלישי ברשות העובד כוכבים, רבי עקיבא מחייב
53 בתוספת – לעשר את מה שהמשיך לגדול ביד הישראל, והקמים
54 פותרין שסוברים שהכל הולך אחר גמר השליש הראשון וכיון שגדל
55 ביד העובד כוכבים נחשב כאילו הכל גדל בידו. מצינו אם כן שמה
56 שגדל ברשות הישראל חייב בתרומה ומה שגדל ברשות העובד
57 כוכבים פטור. ולרבי אילעאי יש ללמוד שיהא הדין כן גם בראשית
58 הגו שאם גדל חלק מהגו ברשות העובד כוכבים, חלק זה יהא פטור
59 מראשית הגו.
60 מנסה הגמרא לומר: וכי תימא הכי נמי – שאכן לרבי אילעאי כך
61 הדין גם בראשית הגו. דוחה הגמרא: והתנן (לעיל קלח), ישראל
62 הלוקח גו צאן של עובד כוכבים – שקנה את הגו ללא הבהמה
63 כשעדיין הוא מחובר לבהמה, פטור מראשית הגו שאין זה נחשב
64 'צאן' לפי שהבהמה נשארת ברשות העובד כוכבים. מדייקת
65 הגמרא: הא אם הישראל לא קנה רק את הגו אלא קנה גם את צאנו
66 של העובד כוכבים כדי לגזוז, חייב בראשית הגו אף שכל הגו גדל
67 כשהצאן היה שייך לעובד כוכבים. ומוכח מהמשנה שבראשית הגו
68 אין החיוב נקבע לפי מי שהגו גדל אצלו. ולרבי אילעאי, כיון
69 שבתרומה באופן זה פטור כך היה צריך להיות הדין גם בראשית הגו,
70 שהרי הוא מקיים זה לזה.
71 מבארת הגמרא: אכן לרבי אילעאי פטור בזה ומתניתין שמחייבת
72 בזה היא

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ד חשוון, בו כותב אודות אופן הנחת תפילין בזמנים שעברו.

הנה כיון שענין מצות תפילין הוא המשכת מוחין, כמבואר בכ"מ ומהם בד"ה איתא במדרש תהלים הידוע, מובן שלתיקון צריך להוסיף בהמשכת המוחין, ז.א. לימוד התורה בהתמדה ושקידה לימוד בלי כל פניות, שזהו מוחין כשהם לעצמן קודם המשכתן למטה במדות, ושמשם צריך להמשיכם למטה ע"י קיום המצוה, וכל המוסיף בזה הרי זה משובח.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ד. הקידוש ביום טוב הוא מדברי סופרים ואף על פי כן יש לו כל דיני קידוש של שבת לכל דבר אלא שאם
2 אין לו אלא כוס אחד וחל יום טוב בערב שבת הרי קידוש של שבת קודם לשל יום טוב כיון שעיקר הקידוש
3 בשבת הוא מן התורה¹⁰ אף על פי שעל הכוס הוא מדברי סופרים:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף ד

הלכתא רבתא

ז] מן התורה - בקונטרס-אחרון (ס"ק א) משמע שכשחל יום-טוב במוצאי שבת, הקידוש של שבת קודם - אפילו כבר יצא ידי חובת הקידוש בתפלה, ולא נותר לו אלא חיוב מדרבנן לקדש על הכוס - קודם הוא לקידוש יו"ט שכל עיקרו מדברי סופרים²³.

ציונים והוספות

(23) ראה הערות וביאורים כולל צמח צדק ז' ע' טז ואילך.

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 א כבר נתבאר בסי' רנ"ג שבשר חי מותר להשהותו סמוך
2 לחשכה אפילו בתנור שאינו גרוף וקטום במה דברים
3 אמורים במבושל בקדרה שאינה ממהרת להתבשל ומסיח דעתו
4 ממנה עד למחר ובכל הלילה יכולה להתבשל בלא חיתוי
5 בגחלים והוא הדין בצלי שנצלה בקדרה אבל בצלי שאצל
6 הגחלים או שעל גבי הגחלים אסור להשהותו שם אפילו הוא
7 חי ואפילו אם הוא בתנור וכסה פי התנור לפי שהצלי שאין
8 קדרה מפסקת בינו לגחלים ממהר הוא לצלות ויוכל להגמר
9 שיהא ראוי לסעודת הלילה ויש לחוש שמא ישכח שהוא שבת
10 ויסיר כיסוי התנור ויחתה בגחלים לגמור צלייתו אלא א"כ טח
11 בטיט סביב הכיסוי שאז אין חוששים שמא יטרח כל כך לסתור
12 הטיחוי ולא יזכור על השבת לפיכך מותר להשהותו בתוכו בין
13 צלי שעל גבי הגחלים בין מבושל בקדרה בין חי לגמרי בין
14 שהתחיל לצלות או להתבשל ולא נצלה ונתבשל עדיין כמאכל
15 בן דרוסאי:

16 ב וכל זה בבשר שור ועז או איל גדול וכיוצא בהם ממינים
17 שבשרם קשה ואין הרוח מזיק לו אבל בשר גדי ועוף וכיוצא
18 בהם ממינים שבשרם רך והרוח מזיק לו מותר לצלותו על
19 הגחלים או אצל הגחלים בתוך התנור מכוסה אף על פי שאינו
20 טוח בטיט בין שהוא חי לגמרי בין שהתחיל לצלות ולא נצלה
21 כמאכל בן דרוסאי לפי שבודאי לא יגלה פי התנור כדי לחתות
22 בגחלים כיון שהרוח מזיק לבשר.

23 במה דברים אמורים כשהגדי והעוף הם מנותחים לחתיכות אבל
24 אם הם שלמים אין הרוח מזיק להם והרי דינם כבשר שור ועז
25 וכל זמן שחלל הגוף שלם אף על פי שאין עליו ראשו וכרעיו
26 נקרא שלם לענין זה שהצלעות מגינות עליו מבפנים שלא יזיק
27 לו הרוח.

28 ומכל מקום אם נצלה מבעוד יום משני צדדיו כמאכל בן דרוסאי
29 מותר להשהותו אפילו הוא שלם ואפילו בשר שור ועז ואפילו
30 חוץ לתנור על הגחלים או אצל הגחלים.

31 ואף להאוסרים להשהות קדרה בכירה שאינה גרופה וקטומה כל
32 זמן שמצטמק ויפה לו מכל מקום בצלי שמונח על גבי הגחלים
33 ממש מודים הם שמותר כשנצלה כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום
34 דכיון שהגיע למאכל בן דרוסאי אם יחתה בגחלים יחרוך הבשר
35 אבל בצלי שאינו על גבי הגחלים ממש אסור להשהותו שם אלא
36 אם כן נצלה כל כך מבעוד יום עד שהוא מצטמק ורע לו
37 להאוסרים שם להשהות קדרה על גבי כירה כל זמן שמצטמק
38 ויפה לו.

39 וכבר נתבאר שם שהמנהג כהמתירין להשהות קדרה כל
40 שנתבשלה כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום ולפי זה מותר
41 להשהות הצלי שנצלה כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום אף שהוא
42 חוץ לתנור סמוך לגחלים וכל שכן על גבי הגחלים ממש רק
43 שצריך לזהר שימתין להסיר הבשר מעל גבי הגחלים בשבת עד
44 לאחר שכבו הגחלים שלא יכבה כלום בסילוקו הבשר שעליהם
45 שאינו דומה לקדרה שמותר לסלקה מעל גבי הגחלים בשבת
46 כמ"ש בסי' רנ"ג לפי שאין הקדרה מכבה אותם כלל אבל הבשר
47 מכבה אותם קצת (במוהל הנוסף ממנו) בסילוקו מהם:

48 ג אם עבר והשהה צלי שלא נצלה כמאכל בן דרוסאי במקום
49 שאסור להשהות בין בשוגג בין במזיד אסור בין לו בין
50 לאחרים עד למוצאי שבת בכדי שיעשו.

51 ומכל מקום אם השהה בתנור מכוסה אפילו אינו טוח בטיט
52 מותר בדיעבד אפילו הוא בשר שור ועז לפי שיש מתירים אפילו
53 לכתחלה שאין חוששים שיגלה פי התנור כדי לחתות ויש
54 לסמוך על דבריהם בדיעבד.

55 וכן אם השהה בשר גדי מנותח וכיוצא בו אצל הגחלים לא על
56 הגחלים ממש בין בתוך התנור אפילו מגולה בין חוץ לתנור יש
57 להתיר בדיעבד לפי שיש מתירים אפילו לכתחלה שאין חוששים
58 שיחתה בגחלים דכיון שהבשר הוא רך אם יחתה בגחלים יתחרך
59 הבשר שאין צריך אלא חמימות האש בלבד אבל על גבי
60 הגחלים ממש אפילו בשר גדי אסור לדברי הכל אפילו בדיעבד

29 פני הפת המדובקים בתנור ופניה של צד חלל התנור וכן בחררה
30 שאז אין לחוש שמא יחתה שלא יפסיד הפת ועיסה הממולאה
31 בבשר או בדגים (או בגבינה) צריך שיקרמו פניה מלמעלה
32 ומלמטה ויתבשל המילוי שבתוכה כמאכל בן דרוסאי וכל פת
33 שנאפית כל כך עד שאם פורסה אין חוטים נמשכים הימנה
34 בידוע שקרמו פניה כראוי עיין סי' תס"א.
35 ויש אומרים שאיזה צד הפת שקרם תחלה די בכך ויש לסמוך
36 על דבריהם בדיעבד שאם עבר ונתן פת לתנור סמוך לחשכה
37 ולא קרמו אלא פניה המדובקים בתנור שמן הסתם אותו הצד
38 קרם תחלה וכן פני החררה שלצד הגחלים מותר לו לאכלה
39 בשבת.
40 אבל אם לא קרמו פניה כלל אסורה בין לו בין לאחרים עד
41 למוצאי שבת בכדי שיעשו אפילו נתנה סמוך לחשכה ממש
42 בענין שכיוצא בזה גבי בשר שבקדירה היה מותר אפילו
43 לכתחלה כיון שהוא חי לגמרי סמוך לחשכה מכל מקום בפת
44 וכל כיוצא בזה כגון עוגה ומיני בצק שאופין בקדירה אין זה
45 מועיל כלום לפי שהן אינן צריכים שהות גדול לאפייתו כמו
46 שצריך לבישול בשר ויכולין הן להגמר שיהיו ראויין לסעודת
47 הלילה ויש לחוש שמא יחתה בגחלים לגמור אפייתן לצורך
48 סעודת הלילה:
49 ז' במה דברים אמורים שנתנה במזיד אבל אם היה שוגג מותר
50 לו לרדות ממנה כדי מזון שלש סעודות של שבת אם אין לו
51 פת אחרת לשבת ויכול לומר לאחרים שאין להם פת לשבת באו
52 ורדו לכם מזון ג' סעודות וכשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא
53 בסכין וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ואם אי
54 אפשר לו לרדות בשינוי יכול לרדות במרדה כדרכו:

חלק ב' סימן רנד דיני תבשילים המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת
טעמים א"ז

1 אם לא נצלה כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום דכיון שהניחו על
2 גבי הגחלים ממש אינו חושש אלא שיעלה מהרה אע"פ
3 שיתחרך ושמא יחתה אבל כשנצלה כמאכל בן דרוסאי מאחר
4 שראוי לאכילה קצת למה יחתה להפסידו ולפיכך מותר אפילו
5 להאוסרים לכתחלה אף בקדירה:
6 ד' פירות הנאכלים חיין כגון תפוחים וכיוצא בהם מותר
7 לצלותם סמוך לחשכה אע"פ שאין שהות שיצלו מבעוד יום
8 ומותר להשהותם אפילו שלא על גבי הגחלים ממש לפי מנהגנו
9 שנתבאר שכל שנצלה כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו ופירות
10 שנאכלים חיין אינן גרועים מצלי שנצלה כמאכל בן דרוסאי.
11 ומכל מקום בשבת עצמה אסור להניחם בכל מקום שיוכלו
12 להתחמם עד שהיד סולדת בו ואפילו לסמכם אצל התנור קודם
13 שיוסק התנור אסור אלא אם כן נצלו כל צרכן מבעוד יום כמ"ש
14 בס' רנ"ג אפילו אם הטמינם מבעוד יום אצל קדרה חמה
15 המכוסה בבגדים או בשאר דבר שאינו מוסיף הבל ובשבת נפל
16 הכיסוי אסור להחזירו עליהם אם עדיין לא נתבשלו כל צרכן
17 והיד סולדת שם וכן אסור להוסיף עוד בגד אחר בשבת מפני
18 שממהר לגמור בישולם בשבת:
19 ה' אבל פירות שאין נאכלים כשהם חיים ואפילו בצל
20 שלפעמים אוכלים אותו חי מכל מקום אין טוב לאכלו חי
21 כמו תפוחים וכיוצא בהם והוא הדין כל דבר שאין טוב לאכלו
22 חי אסור לצלותו סמוך לחשכה אלא אם כן יש שהות ביום
23 שיעלה כמאכל בן דרוסאי אבל אם לא נצלה כמאכל בן דרוסאי
24 מבעוד יום אסור להשהותו בכל מקום שאסור להשהות בשר
25 שור ועז שלא נצלה כמאכל בן דרוסאי:
26 ו' אסור ליתן סמוך לחשכה פת לתנור שהיה בימיהם אע"פ
27 שהוא גרוף וקטום או לתנור שלנו שאינו גרוף וקטום ולא
28 חררה על גבי גחלים אלא אם כן יש שהות ביום כדי שיקרמו

לקוטי תורה

15 האלקית (מבחינת חכמה) שנמשכת מאתו ית' בשביל
16 בריאת וקיום העולמות, יורדת ומשתלשלת "מלמעלה
17 למטה" ממדריגה למדריגה ומעולם לעולם (-שבכללות
18 הם עולמות הבריאה היצירה והעשי') עד שמתלבשת
19 החיות בעולם הזה הגשמי הנקרא "עולם המעשה".
20 וכתוצאה מזה, גם עבודת האדם לקונו למטה בששת
21 ימי המעשה היא באופן שצריך "לירד" לתוך גשמיות
22 העולם, לעסוק במלאכה וענייני חול (אלא שתכלית
23 ירידה זו היא כדי להעלות ולקשר הדברים הגשמיים
24 שבחייו לאלקות, כנ"ל).

25 משא"כ השבת הוא בחינת העלאה ממטה למעלה.
26 אך קיום העולם ביום השבת הוא באופן של
27 "העלאה ממטה למעלה" - פירוש: ביום השבת יש
28 מצב רוחני של "עלי", דהיינו שתמורת הירידה

1 והנה לאחר שנתבאר ענינם של "ששת ימי בראשית",
2 שהוא המשכת החיות מבחינת "חכמה" לתוך "ימי
3 המעשה", שע"ז יש כח לאדם להעלות את עניניו
4 הגשמיים לאלקות - ימשיך לבאר ההבדל בין תוכן עבודת
5 הבורא בששת ימי החול לעבודה דיום השבת.

6 להבנת הענין יש להקדים, אשר עבודת האדם למטה
7 היא בהתאם לחילוק למעלה כביכול בין ששת ימי החול
8 ויום השבת.

9 וזה שהולך ומבאר:]

10 והנה ששת ימי המעשה הם בחינת המשכות
11 מלמעלה למטה, והשתלשלות אור אין סוף ב"ה
12 להתלבש בבריאה יצירה עשי' להיות כח המעשה.
13 קיום העולם במשך ששת ימי המעשה הוא באופן
14 של "המשכות מלמעלה למטה", פירוש, שהחיות

1 שבהמשכת ה"חכמה" והחיות מאתו ית' במשך ששת
2 ימי המעשה, שהחיות שמבחינת חכמה מתצמצמת
3 ויורדת ממדריגה למדריגה עד שמתלבשת במדריגת
4 "מעשה" (עד שמחמת עוצם הירידות והצמצומים לא
5 נרגש כלל בנבראים שהיא חיות אלקית) - הנה ביום
6 השבת "עולה" החיות מירידה זו, באופן, שחיות וקיום
7 העולם ביום השבת הם ממדריגה עליונה יותר.
8 שבשבת, החיות האלקית כפי שהיא בשרשה ומקורה
9 (בבחינת חכמה) בלי ירידות, צמצומים והסתר פנים,
10 מתלבשת בנבראים והחיותם ולקיימם - שזהו ענין
11 קדושת שבת המאירה בעולם ובנפש האדם.

12 [ענין זה נקרא (בכתבי האריז"ל) בשם "עליית
13 העולמות", כי מחמת עליית החיות "מלמטה למעלה"
14 לשרשה ומקורה, גם העולמות (שחיים וקיימים מחיות
15 זו) עולים ממדריגתם, "מלמטה למעלה"].

16 ולפיכך, תמורת עבודת הבורא של האדם בימות
17 החול שהיא על ידי העסק במלאכה, הנה ביום השבת
18 שאסורים בו במלאכה ובעובדין דחול, צריך האדם
19 לעבוד את קונו על ידי שיגביה את עצמו ויתעלה
20 למעלה מחייו הגשמיים.

21 [יש להדגיש, שמשמעות ביטוי זה "העלאה מלמטה
22 למעלה" כאן - היא באופן הפכי ממשמעות הביטוי
23 "העלאה" שהובא לעיל (גבי תכלית העסק במלאכות
24 גשמיות), ששם פירושו העלאת דברים גשמיים וענייני
25 חול של האדם לאלקות (וזה בא על ידי עשיית מלאכה,
26 היינו ירידה לתוך הגשמיות); משא"כ כאן הכוונה
27 ב"העלאה מלמטה למעלה" היא להיפך, שהאדם מנתק את
28 עצמו מענייני חול ודברים גשמיים (המטה), ומעלה את
29 עצמו מעל ולמעלה מהגשמיות שלו, עד שעולה ל"עולם"
30 שכולו קדושה ורוחני ("מעלה")].

31 בבחינת ענג, וכמ"ש אז תתענג על ה'.
32 זהו גם מה ששבת הוא זמן עונג, שהכוונה בזה
33 לעונג רוחני מאלקות.

34 כי מאחר שהחיות האלקית מאירה בגילוי (בלי
35 שום הסתר פנים) - מחמת עליית החיות לשרשה -
36 לפיכך גם האדם יכול להגבי' את עצמו למעלה מעניני
37 חייו הגשמיים, עד שכל תענוגו יהיה מאלקות, כמ"ש
38 "אז תתענג על הו'".

39 וכמאמר ישמחו במלכותך [כו'] ישבעו ויתענגו
40 מטובך כו'.

41 זהו גם הטעם שרק בשבת אנו אומרים "ישמחו

42 במלכותך שומרי שבת כו' ויתענגו מטובך", ד"ש
43 להבין למה אין אומרים זה גם בימות החול", וכי אין
44 האדם צריך לקבל על עצמו מלכותו ית' ולשמוח בה
45 ולהתענג מטובו גם בימות החול?

46 אך הענין מדויק מאוד, דרך בשבת אפשר לומר
47 "ישמחו במלכותך כו' ויתענגו מטובך", דאימתי יוכל
48 האדם לשמוח ולהתענג באלקות, רק ביום השבת
49 ("שומרי שבת.. עם מקדשי שביעי") שהוא "קודש
50 לה'" - כשהוא מנותק מענייני החולין וחייו הגשמיים
51 עד שמקבל עונג מאלקות ("אז תתענג על ה'").

52 והסיבה לכך היא מחמת ה"העלאה" ביום השבת,
53 שאז מלכותו של הקב"ה היא בהתגלות בלי לבושים
54 המעלימים ומסתירים, ולפיכך יכול האדם לשמוח
55 "במלכותך".

56 [/והולך וממשיך, בביאור ההבדל בין גילוי מלכותו ית'
57 ביום השבת וימות החול:]

58 וכמאמר רז"ל אימתי אקרי גדול כשהוא בעיר
59 אלקינו כו', וכמ"ש בזהר משל למלכא דהוה יתיב
60 בכורסיא ובתרא דמלכותא עליה אקרי מלך
61 עילאה, כד נחית ואזיל לבי עבדיה מלך זוטא אקרי,
62 כך קב"ה כו', עיין שם.

63 על הפסוק "גדול ה' ומהולל מאוד בעיר אלקינו"
64 אמרו חז"ל: "אימתי הוא גדול, כשהוא בעיר אלקינו",
65 שגדלותו (האמיתית) של הקב"ה מתגלית רק "כשהוא
66 בעיר אלקינו".

67 והביאור - על פי המשל שהובא בזהר ממלך בשר
68 ודם, דיש הבדל בין מלך שיושב על כסאו לבוש בכתר
69 מלכות שאז נק' "מלך עליון", לבין המלך כאשר הולך
70 לבית עבדו שאז נקרא "מלך קטן", וכך הוא גם
71 למעלה אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה להבדיל, שיש
72 שתי מדריגות בגילוי מלכותו ית':

73 יש כפי שהקב"ה "יורד" כביכול לנבראים (כמשל
74 המלך היורד לבית עבדיו), דאע"פ שגם בזה מתגלה
75 מלכותו ית' ושלטתו על נבראים (כשלטת המלך
76 בבית עבדיו), מכל מקום אין זו "גדלותו העצמית";
77 ויש כפי שהקב"ה כביכול הוא "בעיר אלקינו",
78 למעלה לגמרי מנבראים (כמשל המלך כשהוא בעיר
79 הבירה ויושב על כסאו בהיכל מלכותו), שרק שם
80 מתגלית אמיתית גדולתו.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

המצומצם כו' שלזה ירננו ברנה שהוא התפעלות כל
העצמיות (כנ"ל בענין שיר פשוט כו' שזהו כאשר בא האור
מלמעלה מערך צמצום האור המלוכש בהם כו') אך גם זה
מה שבאים לכלל רנה בביטול והתכללות ממש הרי הוא
נמשך במדה ומשקל דמאזני צדק הנ"ל שלא יתבטלו
לגמרי וכנ"ל שזהו עיקר חידוש חיותם המצומצם באו"כ
(כו') וא"כ מוכן מזה עכ"פ שלא יגיע ויעלה הרינה של
המלאכים גם בביטול והתכללות שלהם רק בבחי' המל'
מקור חיות העולמות שנק' צדקתך צדק ה"א להחיות
מלאכים מאין ליש ממש אבל למעלה מבחי' המל' שנק'
צדק אין להם כח לעלות ולדבק שם גם לא ע"י רנה
וביטול במציאות לגמרי להיותו למעל' מעלה ממקור חיות
העולמות כידוע שאין התהוות העולמות רק מבחי' המל'
שנק' צדק וצדקה וכמ"ש כי עמך מקור חיים כו' וזהו
וצדקתך דוקא ירננו ולא למעלה מזה וד"ל:

שער החנוכה

(ה) וזהו ענין וצדקתך ירננו דהנה מבואר למעלה בפי'
ענין מאזני צדק דאיהי דינא דמל' כו' שגם בחי'
האור העליון האלקי הבא מלמעלה מכפי המדה והצמצום
בשביל בחי' ביטול היש לאין ממש שזהו ענין בחי' השיר
וזמרה של המלאכים שעולים בבחי' עלי' והתכללות כו'
גם זה בא במדה ושיעור והוא שנמדדים ג"כ במשקל מאזני
צדק כנ"ל שהוא המשכו' אוה"מ דבחי' מלכות שמים
דלעילא (שזהו אמתית ענין מלכותך מל' כ"ע וממשלתך
כו') שאם היה אור זה דמל' שמים נמשך עליהם ביתר מעט
מכפי מדתם היו מתבטלים לגמרי כו' ע"כ א' וצדקתך
שהוא בחי' מל' שנק' צדק דאיהי מלכותא קדישא ירננו
ברינה ושיר דהיינו שהן עולין בביטול והתכללות ממש
למעלה ממקור חוצבם המצומצם לצאת מנרתק חומר גופם
ע"י שיר דוקא כנ"ל והוא מפני בחי' גלוי אור מ"ש
דלעילא המאיר עליהם כאשר בא בקירוב בכלי השגתם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

שלם ע' ביאור זה מצוה ג'. ברכת צמח דוד וקרנו תרום נת'
בענין דוד שנמשח בקרן נמשך מלכותו כו'. ברכת שמע
קולנו עמ"ש ע"פ פקח עיניך הטה אונך כו'. ברכת רצה ענין
שינוי רצון נת' מצוה כ"ה פ"ט. ברכת מודים מהו ההודאה
ע' תורה בענין כי אל דעות שאנחנו מודים לדעה העליונה
וע' תורה ע"פ ציון במשפט תפדה כו'. ענין מודים דרבנן ע'
סידור דרוש ל"ג בעומר ע"פ אתה הצבת גבולות ארץ כו'.
ברכת שים שלום ע' סידור שער הסוכות בביאור מאמר
הזהר פ' אמור דק"ג. ענין וידוי שאחר שמו"ע נת' מצוה
שס"ד. ענין נשיאת כפי' שהיא מצוה שע"ה נת' במ"א ע"פ
ויפרח מטה אהרן ויגמול שקדים. ענין אמירת למנצח יענך
ה' ובא לציון שהוא ירידת השפע עמ"ש בביאור זהר פ'
פנחס ע"פ כאיל תערוג כו' ד' רמ"ט ע"א. תד"א כל השונה
הלכות ע' באגה"ק ע"פ מארז"ל ודאשתמש בתגא חלף נת'
זה. ת"ח מרכים שלום ע' תורה ע"פ ורב שלום בניך גם
תורה ע"פ ביום השמיני עצרת שנת תקע"ב. עלינו לשבח יש
תורה מיוחדת ע"ז בביאור ענין שמח בחלקו:

מצות ק"ש

מצות (ת"כ) ק"ש ומצוה (תל"ג) תפלה: ע' בסדור שער
הק"ש ובשער ר"ה ע"פ אד' שפתי תפתח כו' (תלים
נ"א י"ז) גם פי' ברכה ראשונה דש"ע נתבאר בביאורי הזהר
ע"פ המאמר פ' בלק שחורה אני ונאווה כו'. ברכת אתה גבור
ע' בכוונת המקוה מהבעש"ט ז"ל. ברכת סלח לנו ע' מצוה
שס"ד פ"ג. ברכת ראה נא בענינו ע' בענין חנוכה ע"פ רבת
את ריבם. ברכת רפאנו ע' תורה ע"פ זה, ופי' רפואה שלימה
לכל מכותינו הוא סוד הכאת האורות או"י ואו"ח כשפגעו
זה מזה ונפלו ניצוצי' מהם ומזה שרש היות הכלים כו' ע'
בע"ה ובביאור מיוחד ע"ז המתחיל להבין מ"ש בע"ה בענין
התהוות הכלים מרשימו של הכאת האורות כו'. ברכת ברוך
עלינו ופי' מיני תבואתה ב' מיני תבואות שעורים וחסים
עמ"ש ענינם מצוה ש"ב ש"ז. ברכת תקע בשופר גדול ע'
בתורה ע"פ והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול (ישעי' כ"ז
י"ג). ברכת השיבה ומלוך כו' לבדך בתורה ע"פ כבוד
מלכותך אברהם אתקין לכורסייא. ברכת ולמלשינים אל תהי'
ת"ק ו"ה פי' שלא יפרידו ח"ו י"ה מן ו"ה אלא יהי' השם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 אך התורה היא בחי' ח"ע שלמעל' ממדריגת חיות
2 העולמות, ויובן במשנ"ת באגה"ק סי' ל"ו ובד"ה
3 ואהי' אצלו אמון בלק"ת, במה שנענש דוד המלך ע"ה
4 על אומרו זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, דהנה פי'
5 זמירות כו' שדוד שיבח את התורה במה שכל חיות
6 העולמות וקיומם תלוי בדקדוק א' מד"ת כמו עד"מ ע"י
7 הקרבן ע"ז נעשה עליית העולמות מסוף כל דרגין עד
8 ריש כל דרגין, וכנודע ממ"ש בזה שרוא דקורבנא עולה
9 עד רזא דא"ס, שע"י עליות הקרבן מתעלים כל העולמות,
10 הנה כ"ז הוא כשהקרבן הוא כשר, אבל אם נמצא בו
11 איזה פסול כמו כשקיבל הדם בשמאל, או שלא בכלי
12 שרת או שארי דברים הפוסלים לא נעשה שום עלי' כלל,
13 או עד"מ ע"י תפילין ממשיכים להיות מניח תפילין
- 14 שהו"ע המשכת מוחין לז"א שנמשך בחי' זו מרכ"ד עד
15 סוכ"ד שנמשך המשכת אלקותו ית' ע"י בחי' מצות
16 תפילין וכדומה, הנה כ"ז כשלא נמצא פסול בהתפילין,
17 אבל אם נמצא בהם איזה פסול לא יומשך כלל ע"י
18 הנחתם כו', א"כ תלוי כל חיות וקיום העולם בדקדוק א'
19 מד"ת, וזהו שאמר דוד בעת צרתו זמירות היו לי חוקיך
20 כו' שהי' משתבח במעלת התורה שכל חיות העולמות
21 תלוי בדקדוק א' מד"ת, ע"כ הי' משתעשע מאד מלימוד
22 וקיום המצות, ואעפ"כ נענש ע"ז כמארו"ל בסוטה דל"ה
23 ע"א דוד זמירות קרית להו הריני מכשילך בדבר שאפי'
24 תינוקות של בית רבן יודעים ששכח לפי שעה מ"ש בבני
25 קהת כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, והוא הוביל
26 את הארון בעגלה.

ונתתי שלום בארץ

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

- 1 יו"ד) והנה כמו שנת"ל בענין יחו"ת ויחו"ע דביחו"ת
2 בהכרח שיהי' ג"כ בחי' יחו"ע ובאם לאו הוא
3 בחי' אתר דמותא מצד אחיזת החיצונים ונופל ממדריגתו
4 ר"ל כו'. כמו"כ יובן ג"כ הענין בעסק התורה דתושבע"פ
5 נמשלה לתאנה ותאנה היא עה"ד כדעת הרשב"י במד"ר
6 ור"נ בגמרא, ולכאורה נפלא הדבר איך שייך לומר על
7 תושבע"פ שהיא עץ הדעת כו'. ובאמת מבואר כן ברע"מ
8 פ' נשא דקכ"ד ע"ב דתושבע"פ היא אילנא דטו"ר. אמנם
9 אין הכוונה על התורה עצמה שהיא ח"ו בחי' אילנא דטו"ר
10 אלא מצד ההתלבשות שלה וכמ"ש באגה"ק על מא' רע"מ
11 הנ"ל כי הלכות התורה נתלבשו בדברים גשמיים כו'
12 המחליף פרה בחמור ושנים אווזין בטלית, כן כל ההלכות
13 הם בדברים הגשמיים וכשלומד ההלכות ה"ה עוסק
14 בענינים גשמיים יכול להיות בכחי' יש ודבר ויוכל לשכוח
- 15 על ה' נותן התורה וישכח שהיא חכמתו ורצונו ית' כו'.
16 ואינו דומה כמו תושב"כ שנרגש בה יותר האור האלקי כי
17 לא נתלבשה בלבושים גשמיים כ"כ ובפרט שבכל ענין
18 אומר וידבר ה' ויאמר ה' וחותם בכמה פרשיות אני הוי'.
19 אבל בתושבע"פ לפי שנתלבשה בלבושים גשמיים ה"ה
20 מעלימים ומסתירים על האור והוא מרגיש בלימודו רק
21 הענין הגשמי שעוסק בו והשכל הגשמי המלוכש בו והוא
22 רחוק מאלקות. ובפרט שכל ענין תושבע"פ הוא לברר
23 בירורים וכמו ר"י כולוהו תנויי בנזיקין הוה שמתלבש ג"כ
24 בטענות של שקר לברר האמת מן השקר, וכן בעניני איסור
25 והיתר להבדיל בין האסור אל המותר ובין הטמא אל הטהור
26 כו'. הרי שהיא מתלבשת בלבושים דטו"ר ממש ומשו"ז נק'
27 אילנא דטו"ר לפי שהמברר מתלבש בלבושי המתברר ונק'
28 ע"ש המתברר כו'.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

27 של דרכי התורה ומכנים בהם עניני חל, ועבודת האדם האמתית
28 הוא לחצץ בין קדש לחל בכדי שלא ימעל, דיהיה איה שיהיה,
29 בין שמכנים חל בקדש לומר שהשכל האנושי שבתורה הוא
30 שכל פשוט, ואם כן גם סברתו היא סבא, ובין שמכנים קדש
31 בחל לומר אשר הנהגתו על פי שכלו ותבונתו טובה היא,
32 שניהם באחד מעילה הוא, וזהו "מקול מחצצים" שעוסקים
33 בתורה, והראיה שהם עוסקים בתורה באמת, שהם אומרים
34 על טמא טמא ועל טהור טהור, לפי שיש אצלם מחיצה בין
35 קדש לחל, וזהו "בין משאבים", "בין" לשון בינה, שלומדים
36 ומבינים שהתורה היא חכמתו ורצונו יתברך, ואחר כך
37 שואבין לאחרים דברי תורה, ובזה הם מאירים ומברכים את
38 העולם באור התורה, כי כל ענין התורה הוא להורות להבדיל
39 בין טמא לטהור וקדש וחל, וכל דרכי האדם והברורים הם על
40 פי התורה. אמנם לפי זה צריך להבין מהו הצדקה במה שפירש
41 לבין האמות, ועוד דלפי זה היה צריך לכתב "פזרונו", והיה
42 מוכן יותר הענין מה שפירש לכל המדינות ושהפזנה הפנימית
43 שבזה הוא דישאל דוקא יבררו את גשמיית העולם על ידי
44 למוד התורה וקיום המצוות.
45 קצור. "מקול מחצצים בין משאבים" הם קול העוסקים
46 בתורה ועושים מחיצה בין טמא לטהור, דד'
47 רשיות שבשבת רשות היחיד – אצילות, ורשות הרבים –
48 עשיה – טורא דפרודא, וצריכים להוסיף מחל אל הקדש,
49 והוא על פי התורה דוקא, ולא כאלו שחפצים לעשות את
50 החל קדש לטהור בכמה טעמים או להכניס קדש בחל מפני
51 כמה סבות, כי אם צריכים לידע דטמא הוא טמא, וטהור
52 – קדש.

1 ג) וזהו "מקול מחצצים בין משאבים", ואיתא בתנא דבי
2 אליהו²² ד"קול מחצצים" הם קול העוסקים
3 בתורה, שאומרים על טמא טמא ועל טהור טהור, הלכות
4 שבת חגיגות ומעילות ודיני חצצים, "בין משאבים" –
5 שלומדים ושוואבים דברי תורה; ודורש "מחצצים" לשון
6 חציצה, שעושים חציצה והבדלה בין טמא לטהור, וזהו
7 שמזכיר תחלה שאומרים על טמא טמא ועל טהור טהור,
8 ואחר כך מזכיר הלכות שבת חגיגה ומעילה, דבהלכות
9 שבת הוא שצריכים מחיצות להתיר המבוי, דהנה הדי'
10 רשיות דשבת²³, ורשות הרבים הוא עולם העשיה²⁴ טורא
11 דפרודא, ורשות היחיד – עולם האצילות, דאיהו וחייה
12 וגרמוהי חד²⁵, דהעבודה דשבת הוא להוסיף מחל על
13 הקדש בערב שבת, ולהוסיף מקדש אל החל במוצאי שבת
14 קדש, דהפזנה הוא לעשות ולתפך מוטורא דפרודא ליחוד
15 גמור באלקות²⁶, וזהו מה שאיתא במדרש רבה²⁷ משל על
16 שבת, "כזאב שטורף מלפניו ומלאחריו", דשבת הוא מקור
17 הברכות, וכדאיתא בזהר²⁸ "דמגיה מתברכין כוליהו
18 יומין"²⁹, והוא דמי שטורח בערב שבת בעבודת הברורים
19 ומוסיף מחל אל הקדש, אז יאכל בשבת²⁹, שמוסיף מקדש
20 אל החל³⁰, וזהו "מחצצים" לשון מחיצה, לברר את הניצוץ
21 ולהכניסו לרשות היחיד, ואחר כך דיני חגיגה ומעילה,
22 שצריך האדם לחצץ בין קדש לחל שלא ימעל, דאין חל
23 מתערב בקדש ולא קדש בחל, והם אחת מדרגי העבודה אשר
24 האדם צריך להיות זהיר בזה מאד, ובמאמר³¹ "ועל בינתך אל
25 תשען", כי יש כמה ענינים שהם חל במש וחסץ ורועה
26 להקדישם מדעת עצמו והוא הפך האמת, וכן להפך ענינים

י"ט כסלו, תרפ"ט

כי רק שם החיצונים נאחזים וגם גוברים.

(25) ראה תיקוני זוהר בהקדמה (ג, ב). אגרת הקודש סימן כ.

(26) ראה אור התורה וספר המאמרים שבהערה 30.

(27) כלשון זה הוא במכילתא וילקוט שמעוני על הפסוק יתרו כ, ח. ועוד.

(28) חלק ב סג, ב. פח, א.

(29) על פי לשון חז"ל עבודה זרה ג, סוף עמוד א.

(30) במכילתא וילקוט שמעוני שם: מוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו. ובזית רענן (להמגן אברהם) לילקוט שמעוני שם) הובא גם בערכי הכינויים (לבעל סדר הדורות) ערך זאב): משל לזאב ... ששבת טורף ניצוצי קדושה שנבלעו בימות החול. - הובא ונתבאר באור התורה יתרו עמ' תתקכו ואילך. תתקלב ואילך. תתקלו. וראה ספר המאמרים תרכ"ו עמ' ג ואילך.

(31) אבות פרק ד משנה יד על פי משלי ג, ה. (ושם: ואל בינתך).

(22) תנא דבי אליהו רבה פרק י.

(23) ראה גם אור התורה בראשית חלק ג תרכ, ב. ועם הגהות וכו'.

- המשך מים רבים תרל"ו פרק ג.

(24) בלקוטי הש"ס להאריז"ל ריש מסכת שבת: רשות הרבים עולם

הבריאה, כרמלית יצירה, ומקום פטור עשיה. אבל כן הוא כבפנים (רשות הרבים - עולם העשיה) באור התורה ובהמשך מים רבים שם בשם לקוטי הש"ס שם. ובהערת כ"ק אדמו"ר (בהמשך מים רבים שם): [בלקוטי הש"ס] מסכת שבת שם זה לשונו: ורשות הרבים כו' בסוד הבריאה אשר כנגדה מתחילים אחיות החיצונים הנקראים רבים, עד כאן לשונו. ואולי אפשר לומר, דעל כרחך צריך לומר כבונתו דאפילו בריאה נקרא רשות הרבים כי שם מתחלת אחיות החיצונים, ומכל שכן, מהאי טעמא גופא, יצירה ועשיה - (אלא שיצירה ועשיה נקראים גם כן מטעמים אחרים, כרמלית ומקום פטור כמו שמבואר שם) - ואם כן הרי מובן דעל פי זה עיקר רשות הרבים הוא עשיה,

י. הר של פירוד. יא. שהוא וחיותו וכליו - אחד (כלומר שהם מאוחדים זה בזה). יב. שממנו (מיום השבת) מתברכים כל הימים.

1 לחסידים יש יסודות ודרכים שהם דרכי החסידות,
 2 ועל ידי זה מגיעים בעזה"י לגילוי אור.
 3 חסידות תובעת הבנה והשגה. אך לפי המעמד והמצב
 4 הנוכחי קשה לחכות עד שיבינו.
 5 כדי להבין ולהרגיש ענין כפי שחסידות דורשת,
 6 צריכים בתחילה להתרוקן מחולין, להתפשט מהחוליות,
 7 ובמיוחד היכן שהחולין הם חולי חולין, מוכרחים הרי
 8 בתחילה להתפשט מכל הדברים הגסים, אז יכולים
 9 להתחיל להבין.
 10 ברוך השם, שאבותינו הקדושים הנחילו לנו גילוי
 11 אור, ולשם כך הם יצרו לנו דבר הנאחז, פתיל החיים,
 12 והם דרכי החסידות בהן נאחז אור החסידות המאיר את
 13 אורחות החיים של חסידים.
 14 דרכי החסידות היסודיות הן המצוות המעשיות של
 15 תורת החסידות.
 16 רואים אנו במצוות מעשיות, שלמרות שמצוות
 17 צריכות כוונה, בכל מצוה ישנה הכוונה של המצוה,
 18 הנשמה של המצוה, למשל מצות תפילין היא בראש
 19 ובזרוע, וכוונתה להורות שעל הראש והלב להיות
 20 מחוברים, שההנהגה הטובה שהראש מבין יביא הלב
 21 בחיים בפועל של מדות טובות, וחזק ותוקף ההבנה
 22 יבלום את הרתיחה של המדות הטבעיות. אף על פי כן
 23 העיקר הוא מעשה המצוה בפועל.
 24 מדי דברי בענין תפילין, ברצוני להעיר, שאלה
 25 ששומרים להניח תפילין במקומות הנכונים, ראש ויד,
 26 כפי הדין, הרי יש שחושבים שזה הידור מצוה ומבטלים
 27 את הנכתב בספרים הקטנים ובקולי הקורא המעוררים
 28 להיות זהיר בזה. הנה חוב על כל יהודי לדעת ולהעיר
 29 לזולת ולעורר בבתי הכנסת על כך, להיות זהירים בהנחת
 30 תפילין במקום הנכון, הנחת תפילין שלא במקום הנכון
 31 הרי זה כאילו לא הניחו תפילין.
 32 לאמיתו של דבר זה גרוע מאשר אי הנחת תפילין
 33 ר"ל. מי שאיננו מניח תפילין ר"ל, יודע שהוא קרקפתא
 34 דלא מנח תפילין, וכאשר יחשוב אי פעם על עצמו, מה
 35 יהיה אתו, מדוע אין הוא מניח תפילין, שבאמת אין לכל
 36 אלה שאינם מניחים תפילין תירוץ על כך, אם זה ח"ו
 37 מפני שהוא אפיקורס ר"ל - אין הדבר אמת, אפיקורס
 38 צריך להיות אדם מבין והוא לעצמו יודע שהוא אדם בעל
 39 הבנה קטנה; אם מפני שאין הוא מאמין, הרי הוא יודע
 40 שאין זה אמת, הוא מוצא בעצמו הרבה דברים שהוא
 41 מאמין באמונה שלימה, מדוע איפוא אין הוא מאמין
 42 בזה?; אם מפני שאין לו זמן, הרי זה גם כן אינו אמת,

43 האם אין לו עשרה רגעים להנחת תפילין?! טעם אחד
 44 קיים והוא שאין פחד אלקים לנגד עיניו, הוא פורק עול
 45 ונמשלו כבהמות נדמו, לארוחת הבוקר כוח מושך יותר
 46 מאשר לתפילין. אך, כשאי פעם הוא חושב על עצמו,
 47 וסוף כל סוף הרי יבוא הזמן לכך, שהרי כתוב? "וחשב
 48 מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח", שסוף סוף יבוא הזמן
 49 שיאמר בעצמו, מספיק ודי, צריכים להתחיל להניח
 50 תפילין, הרי הוא יודע שאותם ימים שלא הניח בהם
 51 תפילין חסרים לו ב-120 שנותיו, ועליו לבקש מהש"ת
 52 שימלא אותן לו.
 53 ואילו זה שמניח את התפילין שלא כתיקונם, הרי
 54 לאמיתו של דבר הוא גם כן אינו מניח תפילין, אלא
 55 שהוא חושב שהוא מניח, הרי שהרחמנות עליו גדולה
 56 מאד.
 57 כוונת המצוות הן הנשמה של המצוות. אבל העיקר
 58 הוא ה"בפועל ממש", כמו הנחת תפילין כתיקונם, וכך
 59 בכל מצוה.
 60 הנהגות החסידים ודרכי ומנהגי החסידות הם
 61 המצוות המעשיות של חסידות, והש"ת יעזור לנו
 62 חסידים בתוך כלל אחינו בני ישראל יחיו לעבדו יתברך
 63 בלבב שלם.
 64 כעת ניגנו ניגונו של הרבי ולאחר מכן נקרא את
 65 המגילה.
 66 כשסיימו לנגן אמר הרבי שליט"א:
 67 היום הרי ראש השנה, יתן הש"ת שנה טובה בתורה
 68 הנגלית ובפנימיות התורה, וכאשר ילמדו יעזור הש"ת
 69 ותהיה פרנסה בהשפעה מרובה, הרי אם בחקותי תלכו
 70 ג' ונתתי גשמיכם ג'¹⁰.
 71 טבעת הקידושין של מתן תורה היא ההשפעה של כל
 72 הענינים הגשמיים, ואילו ללמוד צריך האדם בעצמו, ולא
 73 לסמוך על הזולת. כך הרי גם על פי שו"ע שאין מי
 74 שפטור, אלא אלה שחושבים שהם פטורים - יחזיקו
 75 בלומדי תורה.
 76 בפולין אומרים, שבחנוכה הוא הגמר דגמר של
 77 החתימה הטובה. יתן הש"ת שנה טובה ומתוקה. יהודים
 78 זקוקים כעת לרחמים רבים בגוף ובנפש, צריכים שיהיה
 79 כעת בגילוי "לא ינום ולא יישן שומר ישראל".
 80 יעזור הש"ת שבני ישראל יהיו שלמים ובריאים
 81 בנפש ושלמים ובריאים בגוף. אחר כך ניגנו ניגון והרבי
 82 שליט"א התחיל לומר חסידות, מאמר "אני חומה ושדי
 83 כמגדלות" שנמשך כשעה וחצי.

לנקודת הכוונה האמיתית, צריכים עוד לעמול הרבה, והריני פונה אל כל אלה שיקרות וקדושות להם תורה ויהדות, שזה הרי בכל אחד, לעזור בבנין הישיבה ולהביא תלמידים טובים, כוחות של תורה ויראת שמים.
כל יהודי לעטלאנד שרוצים בקיום המדינה, דבר שכולם צריכים לרצות, צריכים לעזור בהבאת אור התורה בלעטלאנד. כיום קל לי יותר לדבר מאשר אשתקד, מפני שכבר נפתח פתח, עשו נא מפתח צר זה שער רחב, לא רק בריגא, אלא גם להקים חדרים וישיבות קטנות בכל הערים. הביטו אל צור חוצבתם, כל מי שמזכיר את הוריו, אין הוא מתגאה בכסף שהיה להם, אלא במה שהיו חסידים ונהגו בחיי תורה ועבודה. אלקות היא חיות שחשים ומרגישים, יש כאלה שמרגישים מיד ויש כאלה שמרגישים כעבור זמן.
חסידות היא הרגש אלקי, חסידים מרגישים, לפעמים מרגישים מיד, ולפעמים מרגישים במשך הזמן, וזה מתגלה בן ובנכד.

אחרי סיום מאמר החסידות, ניגנו ניגון חסידי ולאחר מכן אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
מאמר ידוע ומפורסם הוא ש"עשיה לעילא", השגות הן דבר טוב מאד, אך העיקר בכל דבר הוא העשיה בפועל ממש.
בכל שמחה יהודית - יעזור השי"ת ותהיינה שמחות תכופות אצל בני ישראל, הן שמחות גשמיות, חתונות, ברית מילה, מזל טוב, הן שמחות רוחניות, הכנסת ילדים ל"חדר", ברי מצוה, הכנסת ילדים לישיבות - ובפרט שמחה כללית, צריכה לצאת מהשמחה תמיכה והחזקה בהרצת תורה והחזקת לומדי תורה.
הריני מקווה שבהתאם לבקשתי במכתב הכללי אל כללות אנ"ש ד' עליהם יחיו, נאספו אתמול והיום בכל קיבוצי ומושב אנ"ש כספים לתמיכת הישיבות "תומכי תמימים".
כאן בריגא זכינו לאור, נתעוררו להקמת ישיבת "תומכי תמימים" - יעזור השי"ת לכל העושים בזה ולהביא להם אושר בכל - ליסוד הישיבה והבאתה

י"ט ו' כסלו, תרצ"ב

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

לקוטים מרשימותי דשנת תרנ"ב-ג ליובאוויטש¹

ג' ד' תשרי תרנ"ב, ליובאוויטש.

היום הייתי אצל מורי הר' ניסן בר' בנימין סקאבלא, הדר ברחוב פעטערבורג. רחוב פעטערבורג עומדת על שפת היאור - יאור ולא נהר - והוא רחוב קטן וצר ביותר, והבתים שם קטנים, ורובם עשרה אמות על עשרה או תשע אמות. ויקראו שמו פעטערבורג על שם עיר המלוכה העומדת על שפת הנהר ניצוווא.

ליצני הדור אומרים, כי קוראים אותו פעטערבורג על אשר דרך בו נוסעים לעיר דאָבראַמיסעל - הרחוקה כעשרים פרסה מליובאוויטש ומשם אל מסילת האבנים - שאָסיי - ההולכת לפעטערבורג.

ברחוב פעטערבורג יש לו למורי הר"נ בית דירה, אשר חותנו המלמד החסיד ר' פסח² נתן לו בנדוניא זה עשרים וחמשה או שלשים שנה לפנים.

אשר אצלו למדו כל בני רבינו [הצ"צ] בקטנותם, היינו לימוד אל"ף בי"ת, וגם בני הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק, היינו כבוד דודי הרז"א והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק למדו אצל ר' פסח הנ"ל בקטנותם, היינו הלימוד דאל"ף בי"ת - רשימת הבר מצוה (לקמן ע' 000. ספר השיחות תרפ"ח-תרצ"א ע' 274). ראה אודותיו: רשימה הנ"ל. יומן כי אייר תרנ"ו (שבהערה א). בספר השיחות תרצ"ו ש"למד עם אאמו"ר, אבל בימי כבר הי' חלוש ולא הי' בערך להיות מלמד". וראה גם ספר השיחות תרצ"א ע' 222. תורת מנחם רשימת היומן (תרצ"א) ע' קפט. (תרצ"ג) ע' רפג. ע' רפה ואילך.

(1) ב"מפתח" כ"ק אדמו"ר למכתבי כ"ק אדמו"ר הריי"צ (אגרות-קדוש ח"ד ע' תסב בשוה"ג): "אלטהויז א"ח, ריגא, ח"י כסלו [תר]צ"ט. רשימות נב"ג: מחנוכו של כ"ק אד"ש, היותו ביאלטא, ג' ספורי אדנ"ע שם: ילד שנעשה שקרן ותקונו, מהבעש"ט, המלמד בן חברו תורה כאלו ילדו. עבודה בתמימות ושיהיו הבנים יר"ש ולומדי תורה".
רשימות אלו נדפסו בספר המאמרים תשי"א ע' 294 ואילך. אך האגרת עצמה לא הגיעה לידינו לע"ע.
(2) ר' פסח (פעשע) לייב. "המלמד דרדקי ר' פסח ז"ל הי' המלמד

1 מבלי הבט על הבצה של רפש ומבלי הסתכל על הגלל של העז לבנה הרובצת פתח הפרוזדור,
 2 הנה מכיון שעוברים בשלום מבלי להכשל בבקעת העצים המתגלגלים על פני קרקע הפרוזדור, ומבלי
 3 להתקל במפתן הגבוה בפתח הבית הנה הדרך מסויד לפניך, וכלי בית נקיים ויפים לפי אופן המצב.
 4 מורי הר"נ מראה לי חוברות כתובות – בכתיבה דקה ויפה – סיפורי מעשיות מה ששמע מאביו
 5 המלמד החסיד ר' בנימין – שהי' מקושר להוד כ"ק אדמו"ר האמצעי – ולהוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר
 6 הצ"צ – ומעוד זקני החסידים וחותנו המלמד החסיד ר' פסח, ורק רשימה אחת הרשה לי לקרא, והיא
 7 הראשונה הכתובה בחוברת.

8 וזה נוסחה:

9 בשלישי בשבת, לפרשת כי תצא, בתשיעי לחדש אלול בשנת חמשת אלפים שש מאות ושש עשרה
 10 לבריאת העולם בעיר ליובאוויטש.

11 אני ניסן בן אבי מורי החסיד ר' בנימין מלמד, שהנני היום בן חמש עשרה שנה, הייתי בהכרם
 12 אשר סביבת דירת כ"ק אדמו"ר הרה"ק (הערה: אחר אשר נשרפה בית כ"ק אדמו"ר צ"צ, ג' תמוז
 13 תרי"א³ יצא כ"ק אדמו"ר צ"צ וכל בית הרב לגור בהכתים של אדון העיר אשר בסוף הרחוב בראם
 14 ושם גנות וכו'), וראיתי כי יושב תחת אחד האילנות ובן זקונים שלו (כ"ק אדמו"ר מוהר"ש) עומד
 15 אצלו, והתגנבתי תחת אחד האילנות הקרובים ואשמעה כי כ"ק אדמו"ר מספר:

16 בהיותי כבן עשר שנים שמעתי מכ"ק אאזמו"ר (כ"ק אדמו"ר הזקן) כי הי' כותב לעצמו כל מה
 17 ששמע במעזריטש, לא מיבעי התורות, שיחות הקודש והסיפורים ששמע ממורו המגיד וההנהגות שראה
 18 מאתו, כי אם גם את אשר שמע שספרו התלמידים הקשישים מה ששמעו המה. וכן נהג כ"ק אדמו"ר
 19 (כ"ק אדמו"ר האמצעי). ומאז שמעי נהגתי גם אני כן. ויאנח במאד על אשר נשרפו – ל"ע – הרשימות
 20 בהשרפה הגדולה, ר"ל, בג' אלול⁵ העבר.

21 כאשר כליתי לקרא את הכתוב לעיל, אמר לי הר"נ: הרואה אתה כמה כתוב בחוברת זו – שהיתה
 22 עבה יותר מכמו עביו של סידור תורה אור שלם – ויש לי כמה כחוברת זו, וגם עוד הרבה גליוני נייר.
 23 ועתה שמע בקולי, איעצך והשי"ת יהי' בעזרך: כבר למדך ר' משה בנימין המלמד⁶ לכתוב היטב,
 24 ומהיום תתחיל לכתוב בספר את אשר תראה כ"ק אביך מתנהג. כן אם יספרו לפניך איזה סיפור
 25 מהרביים או מהחסידים תרשום את הסיפור, ומה שאמר כ"ק אביך על הסיפור ההוא⁷.

טהרות גמרתי בשנת תרנ"ג) וחצי שעה לכתוב לה"ק שהי' מספר לי
 בלה"ק המעשיות הידועים בקרב אנשי ש"י ואני הייתי כותבם
 בספר¹. ובאגרות קודש ח"ח ע' תריב, שר' משה בנימין "הי' שומע
 כל יום את חזירתי משניות בע"פ שעה קבועה במשך שלש שנים –
 תרנ"תרנג – עד הבר מצוה שלי נוסף על הזמן שהייתי לומד עם
 מלמדי החסיד ר"נ ז"ל סקאבלא". נזכר בשיחת חג הפסח תרצ"ד
 סט"ז. שם אביו ר' ברוך שמעון (אגרות קודש שם). וראה יומן
 תרפ"ט (לקמן ע' 000).

7) ראה אגרות קודש ח"ג ע' פ: "על פי עצתו והוראתו של מורי
 הר' ניסן – התחלתי בשנת תרנ"ב לרשום את זכרונותיי בספר¹.
 ועד"ז בספר השיחות תרצ"ז ע' 185. וראה אגרות קודש שם ע' תח.
 ספר השיחות תשי"ח ע' 247.

3) בסוף הקטע הבא: "ג' אלול העבר". בספר השיחות תרצ"ו ע'
 56: שהשריפה בליובאוויטש היתה "ג' אלול תרס"ז". עוד נוסחאות
 ע"ד תאריך השריפה – ראה המלוקט בספר השיחות תשי"ה/שי"ת
 ע' 402 הערה 1. ושי"נ. וראה לקמן ע' 000 ואילך.
 4) ראה ספר השיחות שם. אגרות קודש ח"ג ע' שפח. לקמן ע'
 000 ואילך.
 5) ראה הערה 3.
 6) מייטין. במכתב אליו (מיום יט אדר ב תרפ"ט) אגרות קודש
 חט"ז (קה"ת, תשי"א) ס"ע תמו ואילך) כותב רבינו: "מכתבו נכון
 הגיעני, ונזכרתי ימים מקדם, בשנת תרנ"א-י"ב אשר בלמדני אצל
 המלמד ר' ניסן ז"ל, והי' לנו שעה וחצי בכל יום מוגבלה שעה אחת
 שהי' מקשיב חזירתי משניות בע"פ (שהייתי בקי ה' סדרים, וסדר

* ראה תורת מנחם רשימת היומן (תשי"א) ס"ע תה. ספר השיחות תשי"א ע' 151. ועוד.

- 1 מורי הר"נ נתן לי להעתיק את הרשימה הראשונה שלו הכתובה בחוברת הראשונה זה שלשים
- 2 וששה שנה עשרים ושלש יום.
- 3 בבואי לביתי קיימתי ככל אשר יעצני מורי ועשיתי התחלה טובה כאמור בזה.

אגרות קודש

בי"ה כ"ב מרחשון תרצ"ו

אטוואצק

1 במענה על מכתבו השואל ודורש בסדר לימוד החסידות,
2 וסבת העדר יכולת ההתבוננות והתפעלות הנפש.

3 הנה סדר הלימוד בתורת החסידות הוא כסדר לימוד גליא
4 שבתורה, דכללות הלימוד בתחלתו הוא ע"י מורה ומלמד,
5 מורה דרך הלימוד, והתחלת הלימוד הוא בדברי לימוד שלפי
6 ערך חושי התלמיד, כי במושכלות הנה מלבד זאת שיש בהם
7 שכל קל ושכל חמור, הרי יש שכלים שיש להם דוגמאות
8 במציאות שבנקל יותר לתפוס עינים מכמו השכלים שאין להם
9 תפיסה במציאות, אשר על כן הנה הלימוד צריך להיות בסדר.

10 ראשית הלימוד צריך להיות במאמרים המובנים (ולא
11 בהביאורים של לקוטי תורה, אשר רובם צריכים הסברה מפי
12 מורה ומלמד) וללמוד אותם שלא במהירות - ניט געאיילט -
13 וגם לא בדקדוק יתר על המדה, כי אם באופן המיצוע.

14 לאחר שילמוד איזו שורות אשר בהם סליק ענינא, יחזור
15 על הנאמר בשורות אלו - איבער ריידן בעל פה - וכן כאשר
16 יגמור ללמוד פרק אחד מהמאמר, יחזור אותו בעל פה, ויהי
17 הענין מסודר אצלו כמספר איזה סיפור לחבירו שיספר לו דבר
18 דבר על אופן, כן תהי' החזרה שיחזור בינו לבין עצמו את
19 אשר למד, עד אשר ילמוד המאמר כולו, ויהי' בקי שיוכל
20 לחשוב ולהרהר בו, כחושב ומהרהר באיזה סוגיא שלמד עם
21 פרש"י ותוספות ומעיין בסברתם.

22 והנה כאשר האדם לומד איזה סוגי' והוא מבין ומשיג את
23 מושכל הסוגיא, הלא בהכרח שיתפעל בנפשו על הנועם השכלי
24 אשר כן הוא בהבנת ענין שלומד בתורת החסידות, דכאשר
25 מבין ומשיג המושכל הנה הוא מתפעל בשכלו על נעימות
26 המושכל, וכל מה שיעמיק דעתו ויותר לחשוב ולהרהר

27 יותר בהמאמר שלומד, הנה מלבד זאת שיעלה במעלת הידיעה
28 וההבנה יותר, הנה יתגדל ויתרחב הענג ביותר, עד אשר יתלהב
29 ויתלהט גם הלב להיות נמשך אחר הטוב המעולה והמשובח
30 הנרגש במוחו ותעלומוות לבו בהבנת הענין ההוא.

31 והנה עם היות שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים, והכל
32 לפי ערך המשיג ולפי גודל המושג, אבל כך אמרו חסידים
33 הישנים, כשלמדנו איזה ענין עשרה או חמשה עשר פעמים
34 עמדנו על המפתח, וכאשר הרהרנו והתבוננו בו עשרים ושלשים
35 פעמים נפתחו לנו שערי בינה בהיכלי ענג אין סוף.

36 וכך היא המדה, דיש התבוננות ויש התבוננות, יש
37 התבוננות של לימוד, ויש התבוננות של תפלה, ועם היות אשר
38 שתייהם בשם אחד יקראו להיות תוכנם אחד, אבל עם זה הרי
39 חלוקים הם בגוף ועצם עינים, התבוננות דלימוד היא שעמל
40 ויגע בידעת המושכל ההוא, הבנתו והשגתו, וההתבוננות
41 דתפלה, היא ההסתכלות החזקה בטוב טעם האלקי שבמושכל
42 ההוא.

43 ובעומק הענין הנה ההפרש בין ב' אופני ההתבוננות הוא,
44 דבהתבוננות דלימוד הוא לומד את המושכל ותופס בו,
45 ובהתבוננות דתפלה המושכל תופס בו ונכנס בפנימיותו
46 ומקשרו אליו, מלפפו ומלהטו עד אשר חי' יחי' בחיות פנימי,
47 בעריבות נעימות מתיקות ההוא.

48 ילמוד את הקונטרסים בסדר מסודר כאמור וירגיל את
49 עצמו לחשוב ולהרהר בהענינים שלמד, הנה בעזרה"י ירגיש
50 חיות פנימי.

51 עצה טובה להבנה היא, ללמוד עם זולתו דאז טבע הלימוד
52 גורם לחזור הדברים בדבור של הסברה המביא תועלת רב,
53 והשם יתברך יעזרהו ללמוד וללמד על מנת לשמור לעשות
54 ולקיים, מתוך טוב לבב בגשמיות וברוחניות.

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

פרשת וירא

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאַלְנֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב
 פֶּתַח־הָאֵהֶל כַּחַם הַיּוֹם: ב וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה
 שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְצִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לִקְרֹאתָם
 מִפֶּתַח הָאֵהֶל וַיִּשְׁתָּחוּ אֶרְצָה: ג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא
 מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:
 ד וַיִּכְחֹנָא מַעֲטָמִים וַרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת
 הַעֵץ: ה וַאֲקַחְהָ פֶתֶלֶחַם וְסַעְדוּ לִבְכֶּם אַחֵר
 תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן
 תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵי דְבִרְתִּי: (ד) וַיִּמְהַר אֲבָרְהָם הָאֵהֶלָה
 אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהֲרִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת
 לֹוִשִׁי וְעֹשִׂי עֲגוֹת: ו וְאֶל־הַבֶּקֶר רֵץ אֲבָרְהָם וַיִּקַּח
 בֶּן־בֶּקֶר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנֶּעֱר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת
 אֹתוֹ: ז וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֹלֶב וּבִן־הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה
 וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הַעֵץ
 וַיֹּאכְלוּ: (ישראל) ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אִשְׁתְּךָ
 וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהֶל: י וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתָּה
 חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׂמְעַת פֶּתַח
 הָאֵהֶל וְהוּא אַחֲרָיו: יא וְאֲבָרְהָם וְשָׂרָה זָקֵנִים בָּאִים
 בַּיָּמִים הַרְּדִל לַהֲיוֹת לְשָׂרָה אֵרֶח בְּנָשִׁים: יב וַתִּצְחַק
 שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי כֵלְתִי הִיָּתָה־לִּי עַדְנָה
 וְאֲדֹנִי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶה
 צִחַקְהָ שָׂרָה לֵאמֹר הֵאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקֵנָתִי:
 יד הִיפֹלָא מִיָּהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתָּה
 חַיָּה וְלִשְׂרָה בֵן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 105)

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' (יח, א)

מספר על הרבי הרש"ב, שבילדותו (בן ארבע או חמש) נכנס
 פעם לזקנו, הצמח צדק, ופרץ בכי: מדוע אין ה' נראה אליו,
 כשם שנראה אל אברהם? ספור זה מלמדנו, שכל יהודי, איש
 אשה וטף, שיד לבכות ולתבוע שהקב"ה יתגלה אליו. אברהם
 אבינו נותן את הפס, ועל ידי בכיה ותביעה אמיתית נתן להגיע
 לכך בפעל.

שני טו ותבכיש שרה | לאמר לא צחקתי כי | יראה
 ויאמר | לא כי צחקתי: טו ויקמו משם האנשים
 וישקפו על־פני סדם ואברהם הלך עמם לשלחם:

י ויהוה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני
 עשה: יא ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום
 ונבכרבו כל גוי הארץ: יב כי ידעתיו למען אשר
 יצוה את־בניו ואת־ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה
 לעשות צדקה ומשפט למען הבא יהוה על־
 אברהם את אשר־דבר עליו: יג ויאמר יהוה ועקת
 סדם ועמרה כִּי־רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:
 יד אֲרֹדֶה־נָא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ |
 טו כֹּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעַה: יז ויפנו משם האנשים וילכו
 סדמה ואברהם עודנו עמד לפני יהוה: יח ויש
 אברהם ויאמר האף תספה צדיק עס־רשע:
 טז אוֹלִי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר תִּסְפֹּה
 וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר
 בְּקִרְבָּה: יז חֲלֵלָה לִךְ מַעֲשֵׂת | בְּדַבַּר הַזֶּה לְהַמִּית
 צְדִיק עַם־רֹשָׁע וְהִיָּה כַּצְדִּיק בְּרֹשָׁע חֲלֵלָה לִךְ
 הַשֹּׁפֵט כֹּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אִם־אֲמַצָּא בְּסָדָם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר
 וְנִשְׁאֲתִי לְכֹל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: כ וַיַּעַן אֲבָרָהָם
 וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבַּר אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנִי עֹפֵר
 וְאֹפֵר: כא אוֹלִי יַחֲסֹרֹן חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים חַמְשָׁה
 הַתְּשֻׁחִית בְּחַמְשָׁה אֶת־כֹּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא
 אֲשֻׁחִית אִם־אֲמַצָּא שָׁם אַרְבָּעִים וְחַמְשָׁה: כב וַיִּסָּף
 עוֹד לְדַבַּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים
 וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים: כג וַיֹּאמֶר אֶל־
 נָא יַחַר לְאֲדֹנָי וְאֲדַבְּרָה אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים
 וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה אִם־אֲמַצָּא שָׁם שְׁלֹשִׁים:
 כד וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבַּר אֶל־אֲדֹנָי אוֹלִי
 יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשֻׁחִית בַּעֲבוּר
 הָעֶשְׂרִים: כה וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לְאֲדֹנָי וְאֲדַבְּרָה
 אֶת־הַפֶּעַם אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא
 אֲשֻׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרָה: כז וַיֵּלֶךְ יְהוָה בְּאִשְׁרֵי כֹלָה
 לְדַבַּר אֶל־אַבְרָהָם וְאֲבָרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (יח, יט)

יש להמתיק את הקשר בין "לעשות צדקה" לפרשת סדם,
 שכן לא נחתמה גזר דינה של סדם אלא משום שלא נתנו צדקה,

שְׁתֵּי בְנֵי־יִצְחָק הַנִּמְצָאִים פֶּן־תִּסְפָּה בְּעֵינֵי הָעִיר:
וַיִּתְמַהֲמַהּ | וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי־אִשְׁתּוֹ
וּבִידֵי שְׁתֵּי בְנֵי־יִצְחָק בְּחִמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֵּצְאוּהוּ וַיַּנְחֵהוּ
מִחוּץ לָעִיר: ^י וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר
הַמַּלְאָכִים עַל־נַפְשָׁם אֶל־תְּבוֹיט אַחֲרָיו וְאַל־תַּעֲמֹד
בְּכָל־הַכֹּפֶר הַהֵרֶה הַמַּלְאָכִים פֶּן־תִּסְפָּה: ^{יב} וַיֹּאמֶר לוֹט
אֱלֹהִים אֱלֹהֵי אָדָם: ^{יג} הִנֵּה־נָא מֵצָא עֲבָדְךָ חָן
בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת
אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהֵרֶה פֶּן
תִּדְבַּקְנִי הָרָעָה וּמָתִי: ^{יד} הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה
לָנוּם שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אִמְלֵמָה נָא שְׁמָה הָלֹא
מִצְעָר הוּא וְתָחִי נַפְשִׁי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות 2 עמ' 244)

לוקחי בנותיו (יט, יד)

שאותן שבבית ארוסות להם (רש"י)

אין פונתו לדין ארוסה וחלות גדר אשת איש, שהרי מסתברא
שדין זה התחדש רק במתן תורה. וכן כתב הרמב"ם (ריש הלכות
אישות): "קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק... מכניסה
לתוך ביתו... ותהיה לו לאשה" (ובלאו הכי תמוה לומר שאנשי
סדום התנהגו על פי דין תורה). אלא פונתו לשדוכין וזמן של
הכנה לחתונה, וכפי שמצינו ברבקה אמנו, ש"נותנין לבתולה י"ב
חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים".

רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאָתִי פְּנִידָה גַם לְדָבָר הַזֶּה
לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: ^{בב} מִהֵרָה הַמַּלְאָכִים
שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה
עַל־פֶּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוּעֵר: ^{בג} הַשָּׁמַשׁ יֵצֵא עַל־
הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֵרָה: ^{בד} וַיְהוֹה הַמָּטִיר עַל־סָדֹם
וְעַל־עֲמֹרָה גִּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:
^{כה} וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכֹּפֶר וְאֵת
כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְח הָאֲדָמָה: ^{כו} וַתִּפֹּט אִשְׁתּוֹ
מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נָצִיב מֶלֶח: ^{כז} וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עֹמֵד שֵׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה: ^{כח} וַיִּשְׁקֹף
עַל־פְּנֵי סָדֹם וְעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכֹּפֶר וַיֵּרָא
וַהֲנֵה עָלָה קִיטָר הָאָרֶץ בְּקִיטָר הַכִּבְשָׁן: ^{כט} וַיְהִי
בִּשְׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֹּפֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה בְּהַפְּךָ

כפתוב (יחזקאל טז, מט) "זֶה הָיָה עוֹזֵן סָדֹם... וְיָד עֲנִי וְאֶבְיוֹן לֹא
הִחְזִיקָה". ומה שכתוב להלן "הַכְּצַעְקָתָה... עָשׂוּ", "צַעֲקַת רִיבָה
אֶחָת" - הַעֲקָר בָּנָה הוּא לֹא הִסְטָא שֶׁל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, אֶלָּא
הַעֲדָר נְתִינַת צִדְקָה בְּאִפְסָן קִיצוֹנִי וּמִכְהִיל, הַנְּהִיגָה שֶׁהִבִּיֵּאָה
לְשְׁפִיכוֹת דָּמִים.

שלישי יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדֹמָה בְּעֶרְב
וְלוֹט יָשָׁב בְּשַׁעַר־סָדֹם וַיֵּרָא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם
וַיִּשְׁתָּחוּ אַפָּיִם אַרְצָה: ^ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדָנִי סוּרוּ
נָא אֶל־בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם
וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי
בְּרָחוּב גִּלְיוֹן: ^ג וַיַּפְצֵר־בָּם מָאֵד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ
אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ:
^ד וְטָרִם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סָדֹם נִסְבּוּ עַל־
הַבַּיִת מִנֶּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקְּצָה: ^ה וַיִּקְרָאוּ
אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ
הַלֵּילָה הוֹצִיאָם אֵלֵינוּ וְגִדַּעַתָּ אֹתָם: ^ו וַיֵּצֵא אֱלֹהִים
לוֹט הַפֶּתַח וַתְּהִלַּת סָגֵר אַחֲרָיו: ^ז וַיֹּאמֶר אֶל־נָא
אֲחִי תִרְעוּ: ^ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדָעוּ
אִישׁ אוֹצִיאָה־נָא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב
בְּעֵינֵיכֶם רַק לֹא־אֲנָשִׁים הָאֵל אֶל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־
כֵּן בָּאוּ בִצֵּל קִרְתִּי: ^ט וַיֹּאמְרוּ | גִּשְׁהֵלָאָה וַיֹּאמְרוּ
הָאֶחָד בָּא־לְגוּר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֲתָה נָרַע לָךְ מֵהֶם
וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מָאֵד וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁכֵר הַדִּלְתָּ:
^י וַיִּשְׁלָחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֵלֵיהֶם
הַבַּיִתָּה וְאֶת־הַדִּלְתָּ סָגְרוּ: ^{יא} וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
פָּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסִּנְאוֹתִים מִקְּטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ
לְמִצָּא הַפֶּתַח: ^{יב} וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד
מִי־לָךְ כֹּה חָתָן וּבְנִיךָ וּבְנֵי־יָדְךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר
הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם: ^{יג} כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנֻחֲנוּ אֶת־
הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־יִגְדֹּלָה צַעֲקָתְךָ אֶת־פְּנֵי יְהוָה
וַיִּשְׁלָחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: ^{יד} וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר |
אֶל־חֲתָנָיו | לִקְחֵי בְנֵי־יִצְחָק וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן־
הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָתִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי
כַּמִּצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו: ^{טו} וַכְּמוֹ הַשְׁחָר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ
הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־

אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לֹט: ^א וַיַּעַל לֹט מִצֹּעַר ויָשָׁב בָּהֶר וּשְׁתֵּי בָנָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשֹׁכֵת בְּצֹעַר ויָשָׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָיו: ^ב וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ בְּדֶרֶךְ פְּלִי־הָאָרֶץ: ^ג לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אָבִינוּ יוֹן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע: ^ד וַתִּשְׁקֶינן אֶת־אָבִיהֶן יוֹן בְּלִילָה הוּא וּתְבֹא הַבְּכִירָה וּתִשְׁכְּבַת אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבִקְוָמָהּ: ^ה וַיְהִי מִמַּחֲרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שֹׁכְבָתִי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁכְּנוּ יוֹן גַּם־הַלִּילָה וּבֹאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע: ^ו וַתִּשְׁקֶינן גַּם בְּלִילָה הַהוּא אֶת־אָבִיהֶן יוֹן וּתְקַם הַצְעִירָה וּתִשְׁכְּבַת עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבִקְוָמָהּ: ^ז וַתַּהֲרִינן שְׁתֵּי בָנוֹת־לֹט מֵאָבִיהֶן: ^ח וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם: ^ט וְהַצְעִירָה גַּם־הִיא יָלְדָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: **ס ב** ^א וַיִּפֶּעַ מִשֶּׁם אֲבָרָהָם אֶרֶצָה הַנִּגְב ויָשָׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגֵר בְּגָרָר: ^ב וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גָּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: ^ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלֶת בָּעַל: ^ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הִגִּדִי גַם־צָדִיק תַּהְרֹג: ^ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אַחֲתִי הוּא וְהִיא־גַם־הוּא אִמָּרָה אַחִי הוּא בְּתִם־לִבִּי וּבִנְקִינָן כִּפִּי עֲשִׂיתִי זֹאת: ^ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחלֹם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְּתִם־לִבְבְּךָ עֲשִׂיתָ זֹאת וְאַחֲשֹׁף גַּם־אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחַטֹּ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיךָ לְנֹגַע אֵלֶיהָ: ^ז וְעַתָּה הִשָּׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְּפֹלֵל בַּעֲדָךְ וַחֲיָה וְאִם־אֵינֶךָ מִשִּׁיב־דָּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: ^ח וַיִּשָּׁכֶם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּדְבֹּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנוֹתָם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד: ^ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאֲבָרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עֲשִׂיתָ לָנוּ וְמַה־חָטַאתִי לָךְ כִּי־הִבֵּאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְּדוֹלָה מִעֲשִׂים

אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי: ^י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אֲבָרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה: ^{יא} וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יָרֵאתָ אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְתַהֲרֹגֶנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי: ^{יב} וְגַם־אִמָּנָה אַחֲתִי בַת־אָבִי הוּא אָךְ לֹא בַת־אִמִּי וְתַהֲרִלִי לְאִשָּׁה: ^{יג} וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וַאֲמַר לָהּ זֶה חֲסִדְּךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹא שָׁמָּה אֲמַר־לִי אַחִי הוּא: ^{יד} וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעַבְדִּים וּשְׂפָחוֹת וַיִּתֵּן לְאֲבָרָהָם ויָשָׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: ^{טו} וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב: ^{טז} וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךְ כָּסֶף לְאַחֲרֶיךָ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אֲתָד וְאֵת כָּל וְנִכְחַת: ^{יז} וַיִּתְּפֹלֵל אֲבָרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמָּהֲתָיו וַיֵּלְדוּ: ^{יח} כִּי־עָצַר עֲצֹר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֲם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲבָרָהָם: **ס כא** ^א וַיְהִי הֶקֶד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: ^ב וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאֲבָרָהָם בֶּן לִזְקֻנָּיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אוֹתוֹ אֱלֹהִים: ^ג וַיִּקְרָא אֲבָרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלָד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק: ^ד וַיִּמַּל אֲבָרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 141)

ויקח אבימלך צאן ובקר . . . ויתן לאברהם (כ, יד)

כדי שיתפס ויתפיל עליו (רש"י)

משמע, שאבימלך בקש מחילה מאברהם ואברהם מחל לו. וכן מוכן מקד שלא מצינו שאברהם סרב לקבל מתנה זו. ואף שאבימלך טען שנהג בהם לב, מכל מקום יש צורך בבקשת מחילה, שכן סוף סוף חטא חמור ביותר כלפי אברהם, וכונתו אינה משנה עבדה זו.

חמישי ^א ואברהם בן־מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו: ^ב ותאמר שרה צחק עשה לי אלהים כל־השמע יצחק־לי: ^ג ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה כִּי־יֵלְדָתִי בֶן לִזְקֻנָּיו: ^ד ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם מִשְׁתָּה גְּדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק: ^ה ותרא שרה אֶת־בֶּן־הַגֵּר

בה: כ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשַׁבֵּעַ: כה וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדֹתָ בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדִּי אֲבִימֶלֶךְ: כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלִתי הַיּוֹם: כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: כח וַיָּצַב אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהָן: כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שָׁבַע כִּבְשֹׁת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָנָה: לו וַיֹּאמֶר בִּי אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוֹר תִּהְיֶה־לִּי לְעֹדָה בִּי חֲפֹרְתִי אֶת־הַבָּאֵר הַזֹּאת: לא עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת כִּי שֵׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּין־בָּאֵר שִׁבְעַת וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכַל שַׂר־צָבָאוֹ וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: לד וַיִּטַּע אֲשֶׁל בֵּבְאֵר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא־שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עֹלָם: לה וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר הסיחות תש"ר ב עמ' 681)

ויטע אשל (כא, לג)

רמז: י"ש פאן, שאברהם אבינו נטע בבני ישראל מדת הכנסת אורחים, להעניק לאורח אכילה, שתיה, לינה (רש"י סוטה י, א). וקמו שכתוב (לעיל יח, יט): כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו.

שביעי כב וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי: כ וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֶךְךָ אֶת־יִחִידְךָ אֲשֶׁר־אַהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ: ג וַיִּשְׁכֹּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתָו וְאֶת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֵצִי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹור וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר וְנִלְכֶה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם: ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֵצִי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בִּידֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֹת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק

הַמִּצְרַיִת אֲשֶׁר־יֵלֶכָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק: ח וְהָאֱמֹרָה לְאַבְרָהָם גֵּרָשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאֵמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק: ט וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אֲדֹתָ בְּנֹו: י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנֶּעֱר וְעַל־אֲמֶתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֱלֹהֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בִי־צָחַק יִקְרָא לָךְ זָרַע: יא וְגַם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לְגֹוי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי זָרַעָךְ הוּא: יב וַיִּשְׁכֹּם אַבְרָהָם | בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וְחֶמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שֵׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶנּוּ בְּמִדְבַּר בְּאֵר שִׁבְעַת: יג וַיָּכֻלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֶמֶת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים: יד וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הָרֶחֶק בְּמִטְחָו קִשְׁתָּ כִּי אָמְרָה אֶל־אֶרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת־קֶלֶה וַתִּבְכֶּה: יו וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מִלֹּאד אֱלֹהִים | אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לְּךָ הָגֵר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא־שֵׁם: יז קוֹמִי שְׂאִי אֶת־הַנֶּעֱר וְהַחַיִּיקִי אֶת־יָדְךָ בֹּו כִּי־לְגֹוי גָּדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ: יח וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֹא אֶת־הַחֶמֶת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת־הַנֶּעֱר: יט וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּעֱר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי רֹבֵה קִשְׁתָּ: כ וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאֶרָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי סיחות 2 עמ' 104)

צחוק עשה לי אלקים, כל השומע יצחק לי (כא, ו)

מדתו של יצחק היא גבורה, יראה ופחד; ואף על פי כן, שמו מורה על צחוק ושמחה. בטעם הדבר יש לומר, שיראה ובטול הם הקנה והכשרה לשמחה ופתיחת הלב בעבודת ה'. וכמו שאנו מבקשים: "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל ידי זה) פתח לבי בתורתך".

ששי כב וַיְהִי בַּעֲת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכַל שַׂר־צָבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: ג וְעַתָּה הִשָּׁבַעַה לִּי בָאֱלֹהִים הִנֵּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְגֵינִי וּלְנַכְבִּי בְּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־גֵּרְתָּה

אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי בְנִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיהָ הִשָּׂה לְעֹלָה:
ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הִשָּׂה לְעֹלָה בְנִי
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבְנֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמָּוֶעַל לַעֲצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־
יִדְוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמֶּאֱכָלֹת לְשֹׁחַט אֶת־בְּנוֹ: יא וַיִּקְרָא
אֵלָיו מִלֵּאֲדָה יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם ו
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי: יב וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יִדְדֶךָ
אֶל־הַנָּעַר וְאֶל־תַּעֲשֵׂה לוֹ מְאוּמָה כִּי ו עַתָּה יִדְעֵתִי
כִּי־יֵרָא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־
יְחִידֶךָ מִמֶּנִּי: יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְאֵהוּ
וְהִנֵּה־אֵיל אַחֵר גָּאָחוֹ בִּסְבָךְ בְּקֶרְנוֹ וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם
וַיִּקַּח אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַחַת בְּנוֹ: יד וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ו יִרְאֶה אֲשֶׁר
יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהֵרָ יְהוָה יִרְאֶה: טו וַיִּקְרָא מִלֵּאֲדָה יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: טז וַיֹּאמֶר כִּי
נִשְׁפַּעֲתִי נֹאם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידֶךָ: יז כִּי־בִרְדָּךְ
אַבְרָכְךָ וְהִרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וּכְחֹל אֲשֶׁר עַל־שִׁפְתֵי הַיָּם וַיֵּרֶשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׂעֵר
אֲבִיו: יח וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ עֲקֹב
אֲשֶׁר שָׁמַעַתָּ בְּקִלִּי: יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו

וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם
בְּבֹאֵר שָׁבַע: פ כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֵד
לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יֵלֶדָה מִלְּכָה גַם־הוּא בְּנִים
לְנָחוּר אַחִיד: כא אֶת־עֹוִן בָּכְרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אַחִיו
וְאֶת־קְמוּאֵל אָבִי אָרָם: כב וְאֶת־פֶּשֶׁד וְאֶת־חֹזִי
וְאֶת־פִּלְדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יֵלֶד
אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֱלֹה יֵלֶדָה מִלְּכָה לְנָחוּר אַחִי
אַבְרָהָם: כד וּפִילְגֶשׁוּ וּשְׁמָה רְאוּמָה וְתֵלֶד גַּם־הוּא
אֶת־טִבַּח וְאֶת־גָּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 73)

בְּהֵרָ ה' יִרְאֶה (כב, יד)

לְהַשְׁרֹת בּוֹ שְׂכִינָתוֹ וְלְהַקְרִיב כָּאֵן קֶרְבָּנוֹת (רש"י) הַשְׁרָאָה
הַשְׂכִּינָה (נפֶעַל) - שְׂכִיטָה לִיִּצְחָק, שְׁנִיתִי בְּקֶדֶשׁ עוֹלָה עַל יְדֵי
שְׁנַעֲקָד עַל הַמִּזְבֵּחַ. הַקֶּרֶבֶת קֶרְבָּנוֹת (פועל) - שְׂכִיטָה לְאַבְרָהָם,
שְׁעִשָּׂה מַעֲשֵׂה וְעָקֹד אֶת בְּנוֹ יְחִידוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

מפסיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֵד לְאַבְרָהָם
לֵאמֹר הִנֵּה יֵלֶדָה מִלְּכָה גַם־הוּא בְּנִים לְנָחוּר
אַחִיד: כא אֶת־עֹוִן בָּכְרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אַחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל
אָבִי אָרָם: כב וְאֶת־פֶּשֶׁד וְאֶת־חֹזִי וְאֶת־פִּלְדֵּשׁ וְאֶת־
יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יֵלֶד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה
אֱלֹה יֵלֶדָה מִלְּכָה לְנָחוּר אַחִי אַבְרָהָם: כד וּפִילְגֶשׁוּ
וּשְׁמָה רְאוּמָה וְתֵלֶד גַּם־הוּא אֶת־טִבַּח וְאֶת־גָּחַם
וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲצָחִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרִכִּיָּה דְרִכִּיָּנַעַם, וְכָל־נְתִיבֵתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָה עֶשֶׂר וְכַבּוּד. וְ חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נִגַּד הַתּוֹפֵר, שִׁמְקוֹם הַתּוֹפֵר יִהְיֶה בִּאֲמָצֵעַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנִּאמְרִים בְּאוֹתָם בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וירא במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל־אֱלִישֶׁעַ לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה
יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרָא אֶת־יְהוָה וְהַנְּשָׂה בָּא לִקְחַת אֶת־שְׁנֵי יַלְדָּי לוֹ לַעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ אֱלִישֶׁעַ מָה אַעֲשֶׂה־לָּךְ הַיָּדִי לִי מַה־יִּשְׁלַךְ בַּבַּיִת וְתֹאמַר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בַּבַּיִת
כִּי אִם־אֶסּוּד שָׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לָכִי שְׂאֲלִי־לָךְ כָּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שִׁכְנֶיךָ כָּלִים וְקִים
אֶל־תִּמְעִיטִי: ד וּבָאת וְסָגַרְתָּ הַדֶּלֶת בְּעַדְךָ וּבְעַד־בְּנֶיךָ וַיִּצָּקְתָּ עַל כָּל־הַכָּלִים הָאֵלֶּה
וְהַמָּלֵא תִסְעִי: ה וְתִלְךְ מֵאֲתָו וְתִסָּגֵר הַדֶּלֶת בְּעַדָּהּ וּבְעַד בְּנֵיהָ הֵם מִגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא
מוֹצֵקֶת: ו וַיְהִי א כְּמִלֵּאת הַכָּלִים וְתֹאמַר אֶל־בְּנֵהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כָּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: ז וְתָבֹא וְתִגְדֹל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָכִי מִכְרִי אֶת־הַשָּׁמֶן וְשִׁלְמִי
אֶת־נִשְׁיךָ וְאֵת וּבְנֶיךָ תַחֲטִי בְּנוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישֶׁעַ אֶל־שׁוֹנָם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה
וְתַחֲזִקְבּוֹ לֶאֱכֹל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עֲבָרָו יָסַר שָׁמָּה לֶאֱכֹל־לָחֶם: ט וְתֹאמַר אֶל־אִשָּׁהּ הִנֵּה־נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עָבַר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִית־קִיֹר קִמְצָה וְנָשִׂים
לוֹ שֵׁם מִטָּה וְשִׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה
וַיָּסַר אֶל־הָעֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גִּיחֲזִי נַעֲרָו קְרָא לְשׁוֹנְמִית הַזֹּאת וַיִּקְרָא לָהּ
וְתַעֲמֹד לִפְנֵינוּ: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֶמְרָנָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חֲרָדָת א אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה
לַעֲשׂוֹת לָךְ הִישׁ לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שָׂר הַצָּבָא וְתֹאמַר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִּי יִשְׁבֶּת:
יד וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִשָּׁה זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ
וַיִּקְרָא לָהּ וְתַעֲמֹד בַּפֶּתַח: טז וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה בָּעֵת חִיָּה אֵת חֲבֵקֶת בֵּן וְתֹאמַר אֶל־אֲדֹנָי
אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־תִּכְזֹּב בְּשִׁפְחָתְךָ: יז וְתַהֲרֵר הָאִשָּׁה וְתִלְדֹ בֵּן לְמוֹעֵד הַזֶּה בָּעֵת חִיָּה
אֲשֶׁר־דָּבַר אֵלֶיהָ אֱלִישֶׁעַ: יח וַיִּגְדֹל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקְּצָרִים: יט וַיֹּאמֶר
אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי א ראשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנָּעַר שְׂאֵהוּ אֶל־אֲמֹ: כ וַיִּשְׂאָהוּ וַיְבִיֵּאָהוּ אֶל־אֲמֹ

וַיֵּשֶׁב עַל־בְּרִיָּה עַד־הַצְהָרִים וַיָּמָת: כֹּא וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֶהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בְּעָדוֹ וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל־אִשְׁתָּהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתָנוֹת וְאֶרְוֶצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאֲשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מָדוּעַ אֶתְּ הַלַּכְתְּ אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חָדָשׁ וְלֹא שָׁבַת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָה נְהַג וְלֹךְ אֶל־תַּעֲצָר־לִי לְרֹכֵב כִּי אִם־אֲמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכְּרִמָּל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גִּיחֹזִי נִעְרוּ הִנֵּה הַשּׁוֹנְמִית הִלְזָה: כו עָתָה רֹוֶץ־נָא לִקְרֹאתָהּ וְאֲמַר־לָהּ הַשָּׁלוֹם לָךְ הַשָּׁלוֹם לְאִישֶׁךָ הַשָּׁלוֹם לְיִלְד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַהָר וַתַּחֲזֹק בְּרַגְלָיו וַיֵּנֶשׂ גִּיחֹזִי לְהַדְפָּה וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הִרְפָּה־לָּהּ כִּי־נִפְשָׁה מְרַה־לָּהּ וַיְהוּהַ הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הַשְׂאֵלְתִּי בֶן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אֲמַרְתִּי לֹא תִשְׁלַח אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר לְגִיחֹזִי חָגֵר מִתְנַיֵּד וְקַח מִשְׁעֲנָתִי בִידֶךָ וְלֹךְ כִּי־תִמָּצֵא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנֹו וְכִי־יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשִׁמַּת מִשְׁעֲנָתִי עַל־פְּנֵי הַנָּעֵר: לו וַתֹּאמֶר אִם הַנָּעֵר חִי־יְהוּהַ וְחִי־נִפְשֶׁךָ אִם־אֶעֱזֹבְךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וּגִיחֹזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשֶׁם אֶת־הַמִּשְׁעָנָה עַל־פְּנֵי הַנָּעֵר וַאֲזַן קוֹל וַאֲזַן קָשָׁב וַיֵּשֶׁב לִקְרֹאתוֹ וַיַּגִּיד־לּוֹ לֵאמֹר לֹא הִקִּיץ הַנָּעֵר: לב וַיָּבֹא אֱלִישֶׁע הַבִּיתָה וְהִנֵּה הַנָּעֵר מֵת מְשָׁכָב עַל־מִטָּתוֹ: לד וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְּפֹלל אֶל־יְהוּהַ: לה וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיִּשֶׁם פָּיו עַל־פְּיוֹ וַעֲיִנָּיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיַּחֵם בָּשָׂר הַיֶּלֶד: לו וַיֵּשֶׁב וַיֵּלֶךְ בַּבֵּית אַחַת הַנָּה וְאַחַת הִנֵּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוֹר הַנָּעֵר עַד־שֶׁבַע פַּעַמִּים וַיִּפְקַח הַנָּעֵר אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחֹזִי וַיֹּאמֶר קְרֹא אֶל־הַשּׁוֹנְמִית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֶךָ: לו וַתָּבֹא וַתִּתֵּן עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בָּנָהּ וַתֵּצֵא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מִשְׁמַח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנָּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגִּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֲרִים אֶת

קבו

כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מזדים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

אגרות קודש

בי"ה, ג' מ"ח, תשי"ט
ברוקלין.

מרים תחי

ברכה ושלו!

במענה למכתבה מכ"ט תשרי, בו שואלת ע"ד חיוב הדלקת הנרות בעש"ק וערב יום טוב, קודם הנשואין.

בכלל מנהגים שונים בזה, יש קהלות נוהגים שהנשים מתחילות להדליק הנרות בעש"ק וערב יו"ט בגיל רך ביותר ועד לכמה שנים עוד קודם היות בת מצוה, ויש קהלות שהם נוהגות להתחיל ההדלקה רק לאחר הנשואין.

מנהג בית הרב הוא שמתחילים להדליק בגיל רך ביותר כאמור,

עכ"פ בהנוגע אליי כיון שנעשית כבר בת מצוה ויש היכולת בידה לקיים מצוה רבה האמורה הדלקת נרות בעש"ק וערב יו"ט ובאמירת ברכה נכון שתעשה כן בל"נ, והשכר הרי מבואר במדרשי רז"ל, שהדלקת הנר כפשוטו מוסיפה אור בנר ה' נשמת אדם, היא הנשמה הק' שבכל אחד ואחת מבני ישראל, ועל ידי זה נתוסף בכל עניני במצות השם ומזה הברכה בהוספה גם בעניני הגשמים.

תקותי שעוסקת בהפצת היהדות על ידי ארגון מסיבות שבת וכיו"ב וגם בין מסיבה למסיבה משתדלת להשפיע בסביבתה לקרב לבם לאבינו שבשמים על ידי קיום מצותיו של השי"ת והשי"ת יצלחה.

בברכה.

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל שישי, י"ד חשוון

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	5:57	6:02	8:06	8:09	8:38	8:41	9:34	9:36	16:52	16:48	17:16	17:12	16:28	17:22
חיפה (ח)	5:58	6:03	8:07	8:10	8:39	8:42	9:34	9:36	16:49	16:44	17:14	17:10	16:15	17:19
ירושלים (ח)	5:54	5:59	8:05	8:08	8:36	8:39	9:32	9:34	16:51	16:47	17:16	17:12	16:07	17:20
תל אביב (ח)	5:59	6:04	8:07	8:10	8:40	8:42	9:35	9:37	16:50	16:45	17:15	17:11	16:26	17:21
אוסטריה וינה (ח)	6:43	6:52	8:37	8:41	9:08	9:13	9:58	10:01	16:33	16:25	17:04	16:56	16:08	17:10
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:05	5:59	9:01	8:58	9:33	9:30	10:43	10:41	20:03	20:09	20:30	20:37	19:50	20:50
אוקראינה אודסה (ח)	6:42	6:51	8:37	8:42	9:09	9:14	10:00	10:03	16:38	16:31	17:08	17:01	16:14	17:05
אוקראינה דונייצק (ח)	6:17	6:26	8:11	8:15	8:42	8:47	9:32	9:36	16:07	15:59	16:38	16:30	15:42	16:34
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	6:30	6:39	8:22	8:27	8:54	8:59	9:44	9:47	16:16	16:08	16:48	16:40	15:51	16:44
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:01	7:11	8:50	8:55	9:23	9:28	10:11	10:15	16:36	16:27	17:09	17:00	16:11	17:04
אוקראינה קייב (ח)	6:53	7:03	8:43	8:48	9:15	9:20	10:04	10:07	16:29	16:20	17:02	16:53	16:04	16:57
איטליה מילאנו (ח)	7:06	7:14	9:02	9:06	9:34	9:39	10:25	10:28	17:07	17:00	17:37	17:30	16:43	17:44
אקוואדור קיטו (ח)	5:46	5:46	8:20	8:20	8:50	8:50	9:52	9:53	18:09	18:10	18:31	18:31	17:51	18:35
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:45	5:40	8:37	8:34	9:09	9:07	10:19	10:17	19:30	19:35	19:56	20:02	19:16	20:15
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:20	6:13	9:22	9:19	9:52	9:49	11:05	11:03	20:38	20:45	21:07	21:15	20:26	21:19
ארה"ב בולטימור (ח)	6:37	6:44	8:39	8:43	9:11	9:15	10:04	10:07	17:02	16:57	17:29	17:24	16:40	17:28
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	6:28	6:35	8:30	8:34	9:02	9:05	9:54	9:57	16:51	16:45	17:18	17:12	16:28	17:24
ארה"ב ג'רסי (ח)	6:29	6:36	8:30	8:34	9:02	9:06	9:55	9:57	16:50	16:44	17:17	17:12	16:27	17:24
ארה"ב דטרויט (ח)	7:07	7:15	9:08	9:12	9:40	9:43	10:32	10:34	17:24	17:17	17:52	17:46	17:00	17:58
ארה"ב היוסטן (ח)	6:36	6:40	8:46	8:49	9:18	9:21	10:14	10:16	17:34	17:30	17:58	17:55	17:13	18:04
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:13	6:19	8:21	8:24	8:53	8:56	9:47	9:49	17:00	16:55	17:25	17:21	16:38	17:30
ארה"ב מיאמי (ח)	6:30	6:34	8:42	8:45	9:15	9:17	10:11	10:13	17:39	17:36	18:02	17:59	17:18	18:09
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:27	6:34	8:26	8:30	8:59	9:03	9:51	9:54	16:43	16:37	17:11	17:05	16:20	17:19
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:24	6:31	8:26	8:30	8:57	9:01	9:49	9:52	16:44	16:38	17:12	17:06	16:20	17:17
בוליביה לה פאס (ח)	5:44	5:42	8:29	8:28	8:58	8:57	10:04	10:04	18:49	18:52	19:12	19:15	18:33	19:19
בלגיה אנטוורפן (ח)	7:41	7:51	9:29	9:34	10:01	10:06	10:49	10:53	17:10	17:01	17:43	17:35	16:44	17:52
בלגיה בריסל (ח)	7:39	7:49	9:28	9:34	10:00	10:05	10:49	10:52	17:13	17:04	17:46	17:37	16:47	17:53
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:04	7:16	8:48	8:54	9:20	9:26	10:06	10:11	16:14	16:03	16:50	16:40	15:46	16:44
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:13	6:10	8:58	8:57	9:30	9:28	10:36	10:36	19:28	19:31	19:51	19:55	19:13	20:03
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:00	5:57	8:45	8:44	9:16	9:15	10:23	10:22	19:13	19:17	19:37	19:41	18:58	19:48
בריטניה לונדון (ח)	6:58	7:08	8:47	8:53	9:19	9:24	10:07	10:11	16:29	16:20	17:02	16:54	16:03	17:09
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:13	7:24	8:59	9:05	9:31	9:37	10:18	10:22	16:31	16:21	17:06	16:56	16:04	17:14
גרמניה ברלין (ח)	7:08	7:19	8:55	9:00	9:27	9:32	10:14	10:18	16:31	16:21	17:05	16:56	16:05	17:00
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:18	7:28	9:10	9:15	9:41	9:47	10:30	10:34	16:59	16:50	17:31	17:23	16:33	17:27
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:08	5:05	7:58	7:56	8:28	8:26	9:41	9:42	18:35	18:39	18:59	19:04	18:20	19:08
הודו בומביי (ח)	6:39	6:42	8:56	8:57	9:28	9:30	10:26	10:28	18:05	18:03	18:28	18:26	17:46	18:30
הודו פונה (ח)	6:33	6:35	8:51	8:53	9:23	9:25	10:22	10:23	18:04	18:02	18:26	18:24	17:44	18:28
הונגריה בודפשט (ח)	6:31	6:40	8:25	8:30	8:57	9:02	9:47	9:50	16:23	16:15	16:53	16:46	15:58	16:50
טורקיה איסטנבול (ח)	6:37	6:45	8:38	8:42	9:10	9:14	10:03	10:05	16:57	16:51	17:25	17:19	16:34	17:23
יוון אתונה (ח)	6:52	6:59	8:56	9:00	9:28	9:32	10:22	10:24	17:24	17:19	17:51	17:46	17:02	17:50

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	6:52	7:01	8:45	8:50	9:18	9:22	10:08	10:11	16:44	16:36	17:14	17:07	16:19	17:11
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:32	6:35	8:54	8:56	9:24	9:26	10:23	10:24	18:08	18:06	18:31	18:29	17:48	18:33
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ק)	6:04	5:57	9:04	9:01	9:37	9:33	10:49	10:47	20:22	20:31	20:52	21:01	20:13	21:05
נפאל קטמנדו (ח)	6:12	6:16	8:27	8:29	8:57	9:00	9:54	9:56	17:23	17:19	17:47	17:43	17:02	17:47
סינגפור סינגפור (ח)	6:44	6:44	9:11	9:12	9:44	9:44	10:45	10:46	18:53	18:53	19:14	19:15	18:35	19:19
פולין ורשא (ח)	6:35	6:46	8:24	8:29	8:55	9:01	9:43	9:47	16:03	15:53	16:37	16:28	15:37	16:32
פרו לימה (ח)	5:32	5:31	8:07	8:07	8:40	8:40	9:44	9:44	18:12	18:14	18:34	18:36	17:55	18:40
צרפת ליאון (ח)	7:23	7:31	9:20	9:24	9:51	9:56	10:42	10:45	17:25	17:17	17:54	17:47	17:00	18:01
צרפת פריז (ח)	7:41	7:50	9:34	9:39	10:05	10:10	10:55	10:58	17:27	17:18	17:58	17:50	17:02	18:05
קולומביה בוגוטה (ח)	5:34	5:35	8:05	8:06	8:35	8:35	9:36	9:37	17:46	17:46	18:08	18:08	17:28	18:12
קנדה טורונטו (ח)	6:56	7:03	8:54	8:59	9:26	9:30	10:18	10:21	17:06	16:59	17:35	17:28	16:42	17:41
קנדה מונטריאול (ח)	6:37	6:45	8:33	8:38	9:05	9:10	9:56	9:59	16:38	16:31	17:08	17:01	16:14	17:14
קפריסין לרנקה (ח)	6:09	6:15	8:14	8:17	8:47	8:50	9:41	9:43	16:48	16:43	17:14	17:09	16:26	17:13
רוסיה מוסקבה (ח)	8:40	8:52	10:23	10:30	10:54	11:00	11:40	11:45	17:46	17:34	18:22	18:12	17:18	18:29
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:08	8:17	10:02	10:07	10:34	10:39	11:24	11:28	18:00	17:52	18:31	18:24	17:36	18:28
שווייץ ציריך (ח)	7:11	7:20	9:07	9:12	9:38	9:43	10:28	10:32	17:07	16:59	17:37	17:30	16:42	17:43
תאילנד בנגקוק (ח)	6:11	6:13	8:32	8:33	9:04	9:06	10:03	10:04	17:52	17:50	18:14	18:13	17:32	18:17

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ז"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שִׁשְׁתַּת קֳדָשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפלג פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il